

**T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ KÜLTÜR BAKANLIĞI TARAFINDAN
YAYIMLANAN ÇOCUK ROMAN VE ÇİZGİ ROMANLARININ
TEMATİK İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nurcihan KARABUDAK

BURSA

2015

**T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ KÜLTÜR BAKANLIĞI TARAFINDAN
YAYIMLANAN ÇOCUK ROMAN VE ÇİZGİ ROMANLARININ
TEMATİK İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Nurcihan KARABUDAK

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Erol OGUR**

BURSA

2015

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında 800950004 numaralı Nurcihan KARABUDAK'ın hazırladığı “Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Tarafından Yayımlanan Çocuk Roman Ve Çizgi Romanlarının Tematik İncelenmesi” konulu yüksek lisans çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 13.04.2015 günü 10.30- 12.30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin (başarılı/ başarısız) olduğuna (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve
Sınav Komisyonu Başkanı)

Üye

Yrd. Doç. Dr. Erol OGUR

Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU

Üye

Doç. Dr. Kelime ERDAL

13.04.2015

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim.

Nurcihan KARABUDAK

08/02/2015

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

“Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Tarafından Yayımlanan Çocuk Roman Ve Çizgi Romanlarının Tematik İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Nurcihan KARABUDAK

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Erol OGUR

Türkçe Eğitimi ABD Başkanı

Prof. Dr. Kazım YOLDAŞ

ÖN SÖZ

Çocuk umut demektir. İnsanlığın en şirin, en masum, en korunmaya muhtaç devresidir çocukluk. Çocuk âdeta bir hamurdur. Onu şekillendirecek ellerin tecrübeli ve eğitilmiş oluşu, çocuğu da güzel şekillendirilmiş bir sanat eseri yapar. Bu çocuklar da toplumun geleceğini belirler. Daha iyi bir toplum için daha iyi yetiştirilmiş çocuklar gereklidir.

Çocuğu yetiştirirken anne babanın en büyük yardımcısı kitaplardır. Çocuk, okuduğu kitaplardaki kahramanlarla bütünleşecek, kendi benliği içerisinde tek tek o kahramanları yaşatacaktır. Hayatındaki dönemeçlerde, tüm bu kahramanların davranışlarını hatırlayacak ve bunların arasından kendine en uygun olanı seçecektir. Bir çocuk ne kadar çok kitap okursa hayattaki seçimlerinde ona yol gösterecek o kadar çok rehberi olur. Çocuğun bol kitap okuması bu nedenle önemlidir.

Okunan kitap sayısı kadar okunan kitapların niteliği de önemlidir. Hayatın içinde karşılaşılabilecek kadar doğal, zengin bir Türkçeye sahip; çocukları ahlaklı, toplumuna uyumlu, yenilikçi, hayal dünyası geniş, vatan sevgisi ile dolu yapacak kitaplar, çocuğa iyi bir rol model olacaktır.

T.C. Kültür Bakanlığı, 2002 yılına kadar çocuklar için masal, öykü, şiir, roman, çizgi roman türlerinde pek çok eser yayımlamıştır. Bakanlık tarafından yayımlanan çocuk roman ve çizgi romanları bu tezde incelenmiştir.

Tezin her aşamasında mesafeleri önemsemeden bana tüm yardımlarını sunan değerli danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Erol OGUR'a; güler yüzlü, samimi tavırları ile bana her zaman kapısını açık tutan değerli öğretmenim Sayın Doç. Dr. Kelime ERDAL'a; tüm kıymetli, yol gösterici, eğitici fikirlerini benimle paylaşan, tez konumun ve tezinin şekillenmesinde sonsuz katkıları olan değerli öğretmenim Sayın Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU'ya teşekkürü borç bilirim.

Yüksek lisans yaptığım dönem içerisinde yanımda olan, sonsuz sabır gösteren, cesaret dolu konuşmalarını ve desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen sevgili eşime; beni ben yapan, beni olduğum gibi kabul eden, destekleyen, sevgisini ve şefkatini hiçbir zaman esirgemeyen, ömrüm boyunca yanımda kalmalarını istediğim canım anneme ve canım babama; öncelikle varlığı, sevgisi; sonra yakın ilgisi ve her konuda hiç esirgemediği desteği için bir tanecik kardeşime çok teşekkür ederim. İyi ki varsınız.

Nurcihan KARABUDAK

ÖZET

Yazar : Nurcihan KARABUDAK

Üniversite : Uludağ Üniversitesi

Ana Bilim Dalı : Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi

Sayfa Sayısı : X+311

Mezuniyet Tarihi :

Tez : Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Tarafından Yayımlanan
Çocuk Roman ve Çizgi Romanlarının Tematik İncelenmesi

Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Erol OGUR

TÜRKİYE CUMHURİYETİ KÜLTÜR BAKANLIĞI TARAFINDAN YAYIMLANAN ÇOCUK ROMAN VE ÇİZGİ ROMANLARININ TEMATİK İNCELENMESİ

T.C. Kültür Bakanlığı 2002 yılına kadar çocuklar için pek çok eser yayımlamıştır. Yapılan kaynak taramasında ‘Çocuk/ Edebiyat’, ‘Çocuk Kitapları Dizisi’, ‘Çocuk Dizisi’, ‘Resimli Çocuk Klasikleri’, ‘Çocuk Senaryo’, ‘Çocuk Kitapları’, ‘Çocuk Edebiyat Eserleri Dizisi’ incelenmiştir. Diğer pek çok tür arasında 46 roman ve 39 çizgi romana ulaşılmıştır. Tüm bu eserlerde yer alan temaların çocuğa uygunluğu incelenmiştir. Araştırmanın problem cümlesi “T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan çocuk roman ve çizgi romanlarının temaları çocuğa uygun mudur?” olarak belirlenmiştir.

Araştırmada, incelenen çocuk romanlarının ve çizgi romanlarının ortak temaları belirlenmiştir. Olumlu temalara ek olarak olumsuz temaya sahip eserler olduğu gözlenmiştir. Bu kitapların çoğu hâlâ kütüphanelerde yer almaktadır. Bu temalar bu kitapları okuyacak çocuklar için de incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çizgi Roman, Çocuğa Uygunluk, Çocuk Romanı, T.C. Kültür Bakanlığı, Tema.

ABSTRACT

Author : Nurcihan KARABUDAK
University : Uludag University
Field : Department Of Turkish Language Education
Degree Awarded : Master Thesis
Page Number : X+311
Degree Date :
Thesis : Thematic Rewiev Of Children’s Novels And Comics Has Been
Published By Republic Of Turkey Ministry Of Culture
Supervisor : Asst. Prof. Erol OGUR

THEMATIC REWIEV OF CHILDREN’S NOVELS AND COMICS HAS BEEN PUBLISHED BY REPUBLIC OF TURKEY MINISTRY OF CULTURE

The Ministry of Culture has been published a lot of books for children until 2002. According to this source “Children / Literature”, “Children’s Book Series”, “Children’s Series”, “Illustrated Children’s Classics”, “Children Scenario”, “Children’s Books”, “Childen’s Literature Series” were examined. 39 Cartoons and 46 novels were obtained among many other species. The appropriateness of all these books’ theme for the children that took place in this work was examined. ‘The themes of the children’s novel and comics that published by the Ministry of Culture appropriate for children?’ is the problem clause of this research.

The common theme of the investigated child’s novels and comics are determined. In addition the positive themes some negative themes were observed. Most of these books are still in the libraries. The themes were examined for the children who are going to read these books.

Keywords: Appropriateness for Child, Child's Novels, Comics, Republic Of Turkey Ministry of Culture, Theme.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	vii
BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1.Çocuk Nedir?	1
1.2.Çocuk Edebiyatı.....	3
1.2.1.Dünyada Çocuk Edebiyatı.....	6
1.2.2.Türkiye’de Çocuk Edebiyatı.....	9
1.3.Çocuk Kitapları ve Nitelikleri.....	16
1.3.1.Çocuk Kitaplarının Şekil Bakımından Nitelikleri.....	18
1.3.2.Çocuk Kitaplarının İçerik Bakımından Nitelikleri.....	19
1.3.3.Roman.....	21
1.3.4.Çizgi Roman.....	22
1.4.Problem Durumu.....	27
1.5.Amaç	28
1.6.Önem	29
1.7.Sınırlılıklar	29
İKİNCİ BÖLÜM: YÖNTEM	31
2.1.Araştırmanın Modeli.....	31
2.2.Evren ve Örneklem.....	31
2.3.Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi.....	31
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM	33
3.1.Olumlu Değer ve Davranışlar.....	33
3.1.1.Sevgi.....	34
3.1.1.1.Aile Sevgisi.....	35
3.1.1.2.Arkadaş Sevgisi.....	41
3.1.1.3.Hayvan Sevgisi.....	46

3.1.1.4.Okul ve Okuma Sevgisi.....	60
3.1.1.5.Doğa Sevgisi.....	80
3.1.2.Dürüstlük.....	88
3.1.3.İyilik ve Yardımseverlik.....	95
3.1.4.Eşitlik ve Adalet.....	108
3.1.5.Cesaret.....	118
3.1.6.Mutluluk.....	120
3.1.7.Görgü Kuralları ve Ahlaki Değerler.....	136
3.1.7.1.Temizlik.....	139
3.1.7.2.Konukseverlik.....	143
3.1.8.Tasarruf.....	145
3.1.9.Merak.....	146
3.2.Olumsuz Davranışlar ve Hayat Sahnelerinin Teşhiri.....	150
3.2.1.Şiddet.....	152
3.2.2.Yoksulluk.....	172
3.2.3.Çalışmak Zorunda Kalan Çocuklar.....	181
3.2.4.Hastalık ve Ölüm.....	191
3.2.5.Mutsuzluk ve Üzüntü.....	205
3.2.6. Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Madde	214
3.2.7.Özlem.....	220
3.2.8.Korku.....	222
3.2.9.Hırsızlık ve Dolandırıcılık.....	226
3.2.10.Kıskançlık ve Hasetlik.....	233
3.2.11.Cinsellik.....	236
3.3.Millî ve Vatani Değerlerin Aşılması.....	237
3.3.1.Vatan ve Millet Sevgisi.....	237
3.3.2.Atatürk.....	246
3.4.Temalarına Göre Çocuk Çizgi Romanları.....	250
3.4.1.Kahramanlık.....	253
3.4.2.İyilik ve Yardımseverlik	264
3.4.3.Savaş.....	268
3.4.4.Açgözlülük ve Kurnazlık	278
3.4.5. Özlem.....	285

3.4.6.Mizah.....	285
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: SONUÇ	289
KAYNAKLAR	304
1.İncelenen Kaynaklar.....	304
2.Yararlanılan Kaynaklar.....	306
EKLER	310
Ek 1 : Özgeçmiş.....	311

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde alanyazın özetlenmiştir. Problem durumuna, araştırmanın amacına, araştırmanın önemine yer verilip araştırmanın sınırlılıkları belirtilmiştir.

1.1.ÇOCUK NEDİR?

Var olduğu andan itibaren insanoğlu, soyunu devam ettirme dürtüsünü taşımaktadır. İnsan, neslini devam ettirme gayesi ile çocuk sahibi olur. Dünyaya gelmiş ve gelecek tüm insanların en belirgin ortak yanlarından biri çocukluktur. Çocuk, insanlığın ve toplumların devamını sağlar. Bu nedenle çocuk, insan için ümit ve gelecektir. Çocuk, doğanın insanlığa hediyesidir. Bu kadar önemli bir role sahip çocuğu büyütmek, kendine ait değerleri ona aktarmak, insanoğlunun ilk günlerinden günümüze kadar gelen değişmez görevlerindedir. İnsanlığın devamını sağlama görevi ile donanmış şekilde dünyaya gelen çocuğun tam olarak kim olduğunu ve insanlık için önemini kavramak, insanlar için büyük bir sınav olmuştur.

Dünyaya yeni gelmiş bir çocuk toplum içinde yeni bir kimliktir. Keşfedilmeyi bekleyen yeni bir dünyadır. Çocukların, ortak yönleri olduğu kadar, farklı özelliklere sahip oldukları da bilinmektedir. Çocuğun kişiliğini oluşturan etkenleri ayırt etmek, onu anlamak ve doğumundan itibaren onun gelişimini takip etmekle mümkündür.

İnsanoğlu olgunlaştıkça, çocuğun kim olduğunu, dünya üzerinde nasıl bir görev üstlendiğini keşfedecektir. Antik çağlarda ve Roma döneminde çocuk, sıkı bir disiplinle yönetilen bir bireydir. Çocuk olarak kabul bile edilmez. Ortaçağda tüm bilimsel çalışmaların zayıflaması toplumsal çökuşlere neden olduğundan zamanla çocuğun değeri de zayıflar. Çocuk, bir eşya statüsünden farksız hale gelir, baş belası olarak algılanır. Sömürgeciliğin önem kazanmaya başladığı yıllarda ise çocuk, çalıştırılan ticari bir mal olmaktan öteye gidemez. Çocuk, emeği sömürülen insanların başında gelir (Elkind, 1999: 35-37).

Geçmişe dönüp bakıldığında çocuğun kim olduğu konusunda farklı tanımlamalara rastlamak mümkündür. Bu farklılıklar, çocuğun kim olduğunun

kavranmasındaki değişik algılardan kaynaklanmaktadır. Geçmişteki bazı inanışlara göre çocuk, ‘insan küçüğü’, ‘eksik yetişkin’dir. Çocuğu “küçük adam” olarak gören bakış açısı, onu aile ve çevre için bir sorun kaynağı olarak dahi görmüştür:

“Çocuklar, bir işkenceden başka bir şey değildir”, demişti Tolstoy. Bir Çin atasözüne göre, "Sevecen nice ana babalar vardır ama, sevecen çocuk yoktur". Napolyon demiş ki: "Çocukların hemen hepsi her zaman nankördür". On dokuzuncu yüzyılın başlarında İngiliz yazar Samuel Spring'in söylediklerine bakınız: "Tüm çocuklar kötü yürekli doğar. Büyüdüklerinde de kötü yürekli olurlar. Masum ve güzel görünen bebekler bile, için için Tanrının küçük düşmanlarıdır". Bir İtalyan atasözü: "Küçük çocuklar baş ağrısıdır; büyük çocuklar, kalp ağrısı". Küçükleri büyükleri masallarıyla büyüleyen LaFontaine diyor ki:"Çocuklar acımasızdır". Ünlü İngiliz düşünürü Francis Bacon, çocukları babalar için ayak bağı gibi görüyor: "Karısı ve çocuğu olan adam, talihe rehine vermiş gibidir, çünkü onlar erkeğin yapacağı büyük işleri engeller". Jonathan Edwards'm lânetlemesi tüyler ürpertici: "Tüm çocuklar, yaradılıştan, gazap çocuklarıdır.” (Halman, 1999: 17).

Yukarıdaki ifadede çocuğun uzun bir süre küçümsendiği görölmektedir. Zihinsel ve fiziksel yöndeki eksikliklerini ön plana alarak çocuğa ‘eksik yetişkin’ diyen zihniyet, çocuğu küçümser, basite indirger. Tarihten günümüze kadar gelen süreçte yaşanan toplumsal olgunlaşmalar ve bilimsel araştırmalar sayesinde çocuğa bakış açısında olumlu gelişmeler görülecektir. Çocuk kavramının belirsizliklerden sıyrılıp kendi kimliğini bulması, uzun bir sürece dayanır.

Çocuk imgesinin tarih içerisinde bu denli görecelik göstermesi ve günümüzde hak ettiği öneme bu kadar geç kavuşması öncelikli olarak onun kim olduğu sorusunu akla getirmektedir.

Çocuk, günümüzün bilimsel araştırmaları ışığında “*Küçük yaştaki oğlan ya da kız*” (TDK, 2005: 444); “*İki yaşımdan ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemine erişmemiş kız veya erkek yahut bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan*” (Oğuzkan, 1977: 11; Güteryüz, 2002: 5); “*Gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış, ‘reşit’ sayılmayan küçük yurttaş*” (Yörükoğlu, 2000: 13) olarak tanımlanır. Genellikle bedensel ve zihinsel gelişim bakımından insanoğlunun 0–16 yaş grubuna çocuk denildiği bilinmektedir (Yalçın ve Aktaş, 2005: 13). Çocukluk, bebeklikten çıkıp ergenliğe gelene kadar geçen süre içerisindeki bireylerin olgunlaşma sürecidir.

Çocuk, kendine ait özellikleri olan, yetişkinliğe ulaşana kadar çeşitli eğitimlerden geçecek olan bireydir. Çocuk, ‘eksik yetişkin’ olmaktan ziyade özgün bir canlıdır. Eğitime açık; fakat kendine özgüdür. “*Çocuk yetişkinin küçük bir örneği (modeli) değildir*” (Nas, 2002: 7).

Günümüzün bilimsel çalışmalarıyla ulaşılan bu tanımlamalar, geçmişte yaşayan insanların kafalarındaki soru işaretlerini giderici cevaplar taşımaktadır. Çocuğun kim

olduğunun netleşmesi, toplumların çocuga yönelik algısının da değişmesini sağlamıştır. Çocuğun kırılğan, benmerkezci, ilgi bekleyen, iyimser bir birey olduğu fark edilmeye başlanır. Çocuğun yetişkinden farklı olduğu fikri kabul görür. Aynı zamanda, her çocuğun da kendine has özelliklere sahip olduğu fikri ortaya çıkar.

20. yüzyılın başlarında çocuk haklarından bahsedilmeye başlanması bu konuda atılan büyük adımlardandır. 1900'lü yılların ilk dönemlerinde çocuk hakları, Milletler Cemiyeti tarafından gündeme getirilince çocuk, sahip olması gereken öneme kavuşmuştur. 1989 yılında güncellenerek günümüzdeki şekline getirilen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Bildirgesi ile çocuk kavramı netleşmiş olur. Sözleşmenin ilk maddesi on sekiz yaşına kadar herkesi çocuk sayar. Çocukların hiçbir ayrıma maruz kalmadan tüm haklardan yararlanabileceği konusunda güvence verir (Güleryüz, 2002: 22).

Modern dönemde çocuk, insan küçüğü olarak kabul edilmekten uzak, gelişimi desteklenen bir bireydir. Çocuğun, toplumların devamını sağlayıcı rolü üzerinde durularak eğitilmesi, onun toplum içerisindeki rolü ve yeri netleştirildikten sonra daha anlamlı hale gelmiştir. Çocuk için meydana getirilen eserlerin amaçlarında da bu değişime paralel biçimde değişmeler görülmüştür.

1.2.ÇOCUK EDEBİYATI

İnsan, doğduğu ilk günden beri eğitimle haşır neşirdir. Örtük şekilde ya da bilinçli olarak eğitim, yaşam boyu insanla beraberdir. Eğitim, ailede başlayan, okul hayatı boyunca örgün olarak ilerleyen, ömür boyu devam eden bir süreçtir. Fidan'a göre eğitim, bireyleri belli bir amaca göre yetiştirme sürecidir (2012: 4). Cevizci'ye göre eğitim, toplumun genç bireylerini kendi yaşantılarına ve toplumsal değerlere uygun olarak önceden belirlenen doğrultuda değiştirme ve dönüştürme faaliyetidir (2010: 165). Güvenç'e göre, bir toplum içerisinde yaşanarak öğrenilenlerin, edinilenlerin, kültürün insana kattıklarının tümüdür (1996: 18). Senemoğlu, kitabının giriş bölümünde eğitimi, insanın kişiliğini besleme süreci olarak gördüğünü belirtir. Ona göre eğitim, istedik bir şekilde davranış oluşturma ve değiştirme sürecidir (2013: 92). Kavcar'a göre eğitim, her yaşta insanın sosyal hayata uygun olarak davranış değişikliği kazanmasıdır. Ona göre eğitim, edebiyat ile sıkı bir ilişki içerisinde (1982: 1). Edebiyat ile eğitim arasındaki

ilişki, edebiyat sözcüğünün kökü olan ‘edeb’ sözcüğünde yatar. Edeb, eğitim, terbiye demektir (Kavcar, 1982: 2).

Çocuk eğitiminin belirlenebilecek en temel gayesi onun kişiliğinin olumlu yönde gelişmesini sağlamaktır. Eğitim, bu işlevini yerine getirmek için edebiyattan faydalanır. Gönen’e göre toplumların gelişimi, kitap okuma kültürünü kazanmış bireylere bağlıdır. Toplumun gelişebilmesi için çocuklar, ders kitaplarının yanında çocuk edebiyatı eserleriyle de tanıştırılmalıdır (2011: 252).

Çocuk edebiyatı kavramının ne olduğunu irdelemeden önce edebiyatın ne olduğu üzerinde duymak faydalıdır. Edebiyat, TDK Türkçe Sözlük’te “*Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı*” (2005: 670) şeklinde tanımlanmaktadır. Edebiyat, “*İnsanın duygu, düşünce ve toplum yaşamını, doğayla olan ilişkilerini söz ve yazıyla, etkili bir dil ve güzel bir biçimle anlatmayı amaç edinen bir sanat dalıdır*” (Bezirci ve Göker, 1993: 13).

Edebiyatın tanımında bir yaş sınırlaması bulunmaz. Çocukların da edebiyattan ayrı düşünülmesi sakıncalıdır. Sadece çocuklar için oluşturulmuş bir edebiyatın varlığı uzun yıllar tartışılan bir kavram olmuştur. Tartışılmasının asıl nedeni, çocuğa ait bir edebiyatın olup olmayacağı ve çocuk için ayrıcalıklı bir edebiyat olacaksa bunun gerekçesidir.

Çocuk için ayrı bir edebiyatın varlığı, uzun yıllar boyunca bazıları tarafından gereksiz kabul edilmiştir. Bu insanlar, yetişkinler için oluşturulmuş eserlerin belli başlı bölümlerini çocukların da okuyabileceği fikrini savunur. Bu bölümlerin eğitici - öğretici ögeler barındırdığı takdirde çocuklar için yeterli olacağı düşünülmüştür (Meriç, 1986: 307-323). Ayrı bir edebiyat fikri ile çocuğun küçümsendiğini, bu edebiyatın çocuğu diğer bireylerden olumsuz yönden ayrıcalıklı hale getireceğini düşünen yazarlar da vardır. Bu yazarlar arasında Cemal Süreya, Tomris Uyar, Yaşar Kemal gibi önemli isimler sayılabilir (Dilidüzgün, 1997: 23). İnci Enginün de bu fikre sahip araştırmacılar arasındadır. Bu düşünceye sahip yazarlar, çocuk edebiyatı diye bir kavramın olabilmesi için eserlerin çocuklar tarafından meydana getirilmesi gerektiğini, böyle bir şeyin gerçekleşemeyeceğini; bu nedenle de çocuk edebiyatı diye bir edebiyat dalının olamayacağını savunurlar.

Çocuklar için ayrı bir edebiyatın gereksiz olduğunu söyleyenlerin aksine, çocuğun diğer insanlardan farklı olarak algılama ve düşünme biçimi olduğunu, bu nedenle de farklı bir edebiyata ihtiyaç olduğunu savunan yazarlar vardır. Oğuzkan, “*Çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine hitap eden sözlü*

ve yazılı bütün eserler” (1977: 2) şeklinde bir tanımlar. Demiray’a göre çocuk edebiyatı, “Çeşitli düşüncelerin çocuklara göre ve sanatla ifadelendirildiği veya büyükler için yazıldıkları halde çocukların da anlayarak, zevk alarak okudukları eserlerin hepsi” (1968: 16) şeklindedir. Şirin, çocuk edebiyatını “Çocukların büyüme ve gelişimlerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır” (1994: 9) şeklinde tanımlar. Güleriyüz ise “Üç yaşla ergenlik çağı arasındaki çocukların bilişsel ve duygusal dünyasını ‘sözlü’ ve ‘yazılı’ sanat ürünleriyle besleyen etkinlikler alanı”(2002: 35) şeklinde bir tanımlama yapmıştır. Çocuk edebiyatı, “Çocuğun ilişkilerini düzenleyen yaş grubuna göre, duygu ve düşüncelerini eksiksiz olarak anlatmasını amaç edinen edebî bir türdür.” (Yalçın ve Aktaş, 2005: 17).

Alanla ilgili bu tanımlar çerçevesinde, çocuk edebiyatı kavramı şu şekilde tanımlanabilir: Çocuğu kendine has özellikleri olan bir birey ve gelecek nesillerin bekçisi olarak gören; yetişkinlerce oluşturulan ve onu yetişkinliğe hazırlayan; çocuğu ciddiye alan, eğiten, eğlendiren, onun ruhunu besleyen; ister sözlü ister yazılı olsun çocuğun dünyasına hitap edebilen; çocuğun sanat ve estetik yönlerini geliştiren edebiyat koluna çocuk edebiyatı denir.

Edebiyat çocuğun dil zevkini, anlama, anlatma yeteneğini geliştirir ve güçlendirir. Onu sosyal yönden desteklerken eğlendirir, bilgilendirir. Farklı düşünceleri göstererek onu sığılıktan kurtarır. Bu nedenlerle edebiyat ile eğitim arasında güçlü bir bağ vardır. Çocuğun zihinsel ve psikolojik gelişimini destekleyecek, ona estetik zevkler katacak edebî eserlerin, çocuğun eğitim sürecindeki rolü büyüktür. Kavcar’a göre edebiyat ve edebî eserler çocuk edebiyatının vazgeçilmez parçalarıdır. Bir çocuğun dilsel, bilişsel, duyuşsal ve sosyal yönden gelişimi için bu iki unsur gereklidir. Ona göre edebiyat, asırlar boyunca insanoğlunun duyup düşündüğü ve yaptığı şeyleri etkileyici bir biçimde ortaya koyma sanatıdır. Edebiyat, eğitim görevi ile insana duyma, düşünme ve hareket etme örnekleri aşılar. Böylece edebiyat insana kendine uygun olanı seçme özgürlüğü tanımış olur (Kavcar, 1982: 5). Söz konusu olan çocuklar olduğunda bu etkileri sağlayacak eserler çocuk edebiyatı ürünü sayılabilecek eserlerdir.

Çocuklar için özel olarak yazılmış eserlerin yanında klasik eserlerin sadeleştirilmesi, yetişkinler için yazılmış eserlerin çocuğa uyarlanması, sözlü edebiyat ürünlerinin günümüz diline uygun şekilde düzenlenmesi ya da çeviri şeklinde bugün pek çok çocuk edebiyatı ürününe rastlanmaktadır.

Meydana gelmiş ve gelecek çocuk edebiyatı eserlerinin omuzlarında ağır bir yük vardır. Çünkü bu eserleri okuyacak olan kişiler birer çocuktur. Karas'a göre çocuğun bilinci, henüz ekilmemiş bir tarladır ve o tarlaya düşen her tohumun ilerde bir gün filizlenmesi söz konusudur. Yetişkin insanları etkilemeyecek olaylar ve sözler, çocuk için durgun suya atılan bir taş etkisi yapabilmektedir (2000: 121). Bu nedenle çocuğun okuduğu eserler aynı zamanda onun kişiliğini şekillendirmektedir. Kitaplar, çocuğun hayal dünyasını genişleterek ona ahlaki, sosyal değerleri aktararak ona belli davranış kalıpları nakşeder. İnsan olmanın gereklerini anlatırken ayna görevi görür. Bu eserlerle karşılaşacak çocuğun, gelecek nesillerin kurucusu olduğu göz önüne alındığında çocuk edebiyatı kavramı ve çocuk edebiyatı ürünleri inkâr edilemeyecek düzeyde önemlidir.

1.2.1.Dünyada Çocuk Edebiyatı

Her toplum, öğrendiği her türlü bilgiyi gelecek kuşaklara aktarma kaygısını taşır. Edebiyat bu bilgi aktarımı için her zaman aracı olmuştur. Belli bir coğrafi mekândan bağımsız olarak insan, sevincini, korkusunu, açlığını, tokluğunu, zevklerini, hislerini, özlemlerini, isteklerini, hırsını, nefretini, sevgisini ve arzusunu edebiyat ile anlatmıştır. İnsanoğlu, sözcükleri yoğurmayı öğrendikçe, edebiyatı eğitim aracı olarak kullanmayı da akıl etmiştir. Bu konuların ne derecede ve nasıl işlendiği, toplumların gelişmişlik düzeyleri ile belirlenmektedir.

Yazının icadından önceki edebiyat, sözlü edebiyat ürünlerinden meydana gelmiştir. Bu ürünler arasında destan, masal, efsane, ninni ve halk hikâyeleri vardır. Önemli günlerde düzenlenmiş din ya da eğlence amaçlı törenlerde sözlü edebiyat ürünlerinin, yetişkin - çocuk ayrımında bulunmadan herkesin dinlediği düşünülmektedir.

Bu ürünler, anlatma metinlerinden, anlatıldığı ortama, anlatıcının yorumlarından dinleyenlerin algılarına kadar her şekilde örtük bir eğitimin parçasıdır. (Cemiloğlu, 2006: 261). Sözlü ürünlerin özünde, bir eğitim verme amacı hep vardır.

Bu sözlü edebiyat ürünlerinin dilleri olabildiğince sadedir, bu ürünleri dinleyicinin gözünde cazip ve önemli kılan, olaylar ve anlatıcının kendisidir (Ogur, 2009: 1157). Sözlü halk edebiyatı ürünlerindeki olağanüstü kahramanlar da onları ilgi çekici kılar. Bu nedenle eski dönemlerde büyükler için var olan bu sözlü ürünleri çocuklar da dinlemekten zevk almışlardır. Çocuklar, kendileri için meydana

getirilmemiş olsa da dinledikleri masal, destan, halk hikâyesi, efsane ve şiirler aracılığıyla eğitilmiş olur. Bu eğitim onları, yaşadıkları topluma uyum sağlamış birer birey yapar.

Sözlü edebiyat ürünleri, nesilden nesile ve toplumdan topluma kültür ve gelenek aktarımında temel iletişim ve aktarım aracı olmuşlardır. Dolayısıyla çocuk, dinlediği bu sözlü ürünleri gelecek nesillere taşıma görevini de üstlenmiş durumdadır.

Kültür taşıyıcılığı yapmış eserlere göz atıldığında, öne çıkan ilk eserlere Hindistan'da rastlanır. Eski uygarlık merkezlerinden olan Hindistan'da genel yapıya uygun olarak çocuğun eğitimi ailesi tarafından verilmektedir. *Kelile ve Dimne*'deki kısa metinler hayvanlar aracılığı ile insanlara dersler vermektedir. Bizzat çocuklara yönelik olarak hazırlanmasa da bu eser –dilinin sadeliğini korumak kaydıyla- çocuklar için önemli dersler barındırmaktadır. Sözlü edebiyatın bir ürünü olan bu eser, çocuk eğitiminde sözlü kültürün de son derece önemli bir etkisinin olduğunu göstermektedir.

Dünya tarihinde sözlü ürünlerin olduğu dönem ile yazılı ürünlerin etkili olduğu dönem arasındaki geçişte matbaa göze çarpar. Matbaa, edebiyatın yazılı eserlerin hâkimiyetine bırakılışında büyük rol oynar. Matbaanın icadı ile yazılı eserler toplumlar arası iletişimi hızlandırmıştır.

Matbaa öncesinde sadece çocuklar için oluşturulmuş eserlere pek rastlanmaz. Çünkü Ortaçağ'da kilisenin yoğun baskısı çocuk eğitiminde de kendisini göstermiştir. Çocuklar kutsal kitaptan okudukları öyküler ile yetinmek zorunda kalmışlardır. Dine dayalı eğitim nedeniyle eğlendiricilik neredeyse yok gibidir. Eğitimin ve ona aracı olarak seçilen metinlerin asıl amacı, çocuğa dünya üzerinde karşılaştıkları nimetleri, yaratıcının birer lütfu olarak görmeyi öğretmektir. Bu anlayış, pedagojik çalışmaların yoksunluğunu ortaya koyar. Bu inanış hümanizm ile birlikte zayıflayacak, edebiyatta dinin etkisi gittikçe azalacaktır. Hümanizm ile aynı döneme rastlayan yıllarda bireysellik ön plana çıkar, kişinin iç dünyası ve eğlenme, macera istekleri eserlerde kendine yer bulur. Matbaanın bulunması ise kişinin kendine yönelimini hızlandıracaktır.

Matbaa, bizzat çocuklar için yazılacak eserlerin de başlangıcı niteliğindedir: *“Dünyada çocuk edebiyatının matbaanın bulunması ve pedagojik araştırmaların ortaya çıkmasıyla başladığını söylemek mümkündür. Matbaanın icadı olmaksızın çocuk edebiyatı düşünülemez. Modern romanın ilk örneği Miguel De Cervantes Saaverda'nın 1605 yılında yazdığı Don Quijote adlı eseridir. Bu romanın yayınlandığı 17. yüzyıl, pedagoji ile ilgili çalışmaların da başladığı bir dönemdir. Bu çalışmaların hemen arkasından çocuklar için kitap yazılmaya başlanır. Bu bilgilerin ışığında dünyada çocuk edebiyatının modern edebiyatın doğuşu ile başladığını söylemek hatalı olmaz.”* (Sinar, 2007: 38).

18. yüzyıla kadar çocuk edebiyatı, dünyada tam anlamıyla kendi ayakları üzerinde durabilecek hale gelemez. Başta Avrupa ve Amerika'da, çocuk edebiyatı

üzerinde durulmasıyla edebiyatta yeni bir kol oluşur. Ticari anlamda yeni atılımlara neden olacak bu edebiyat kolu, uzun bir süreç içerisinde büyür ve olgunlaşır. Çocuk edebiyatına bağımsız bir edebiyat olma imkânı verense psikoloji alanındaki olumlu gelişmelerdir.

Locke, Rousseau, Piaget, Freud gibi bilim insanları sayesinde pedagojik gelişmeler zamanla hız kazanmıştır. Bu durum, çocuk psikolojisi üzerine yapılan çalışmaları beraberinde getirmiştir. 18. yüzyılda J.J. Rousseau tarafından yazılan *Emile*, bu etkilerin gelişmesine katkıda bulunan adı anılması gereken temel eserler arasındadır. Bu eser, çocuğa bakış açısını değiştirecek ve günümüz fikirlerine ışık tutmuş olacaktır. Rousseau bu eseri ile çocuk ile yetişkin arasındaki farkı açıkça ortaya koymuştur (Özertem, 1979: 3). Rousseau'ya göre birey, sadece kendisi için eğitilmelidir, bir vatandaş ya da bir meslek sahibi olarak görülmemeli ve eğitilmemelidir (Rousseau, 1762/2009: 197).

Bazı edebiyat eserleri, yazıldıkları toplumun dışına çıkarak tüm dünya üzerinde kendini kanıtlayabilmiştir. Bu eserler, kahramanları, konuları, ilettikleri mesajları, barındırdıkları fikirleri ile dünya toplumlarını şekillendirmiştir. Yarattıkları bu etkiler onları birer klasik eser yapar. Bu eserler, yazıldıkları çağları atlayıp zamanlarından çok sonra bile okuyucuyu kendilerine bağlayabilmektedirler.

Çocuk edebiyatı alanına bakıldığında da durum böyledir. Dil ve üslup yönünden olgunluğa erişmiş yazarların dünyayı etkileyebilecek kadar gelişmiş bir içeriğe sahip eserleri, bugün klasik çocuk eserleri olarak bilinmektedir. Klasik çocuk eserleri arasında sayılabilecek eserlerin başlıcaları şunlardır: William Caxton, *Aisopos Masalları* (15. yy); Miguel De Cervantes, *Don Quijote* (17. yy); La Fontaine fablları (17.yy); Charles Perrault *Uyuyan Güzel, Kırmızı Başlıklı Kız, Çizmeli Kedi, Külkedisi* (17.yy); Daniel Defoe, *Robinson Crosue* (18.yy); Jonathan Swift, *Gulliver'in Gezileri* (18.yy); Grimm Kardeşler'in masalları (19.yy); Hans Christian Andersen'in masalları (19.yy); Robert Louis Stevenson, *Define Adası, Kaçırılan Çocuk* (19. yy); Howard Pyle, *Robin Hood* (19.yy); Jules Verne, *Balonla Beş Hafta, İki Yıl Okul Tatili, 80 Günde Devri Âlem, Esrarlı Ada, Dünyanın Merkezine Yolculuk, Kaptan Grant'ın Çocukları, Denizler Altında 20.000 Fersah, On Beş Yaşında Bir Kaptan, Ay'a Seyahat* (19.yy); Mark Twain, *Tom Sawyer* (19.yy); Charlotte Bronte, *Jane Eyre* (19.yy); Charles Dickens, *Oliver Twist, David Copperfield, Büyük Umutlar* (19.yy); L. May Alcott, *Küçük Kadınlar* (19.yy); Johanna Spyri, *Heidi* (19.yy); Lewis Carrol, *Alice Harikalar Diyarında* (19.yy);

Carlo Collodi, *Pinokyo* (19.yy); Emondo de Amicis, *Çocuk Kalbi* (19.yy); Elanor Emily Hodgman. Porter, *Pollyanna* (20.yy); Antoine de Saint-Exupery, *Küçük Prenses* (20.yy).

Bu eserlerde serüven ön plana çıkmıştır. Fantastik öğeler de kendini hissettirecek oranda yer almaktadır. Çoğu masal ve roman türünde olan bu eserlerde evrensel değerlerin işlenmiş olması, onları dünya çapında değerli kılmıştır. Dünya çocuk edebiyatına yön vermiş bu eserler, günümüzde çocuklar tarafından hâlâ okunmakta ve güncelliğini korumaktadır. Zaman içerisinde tüm bu eserler Türkçeye çevrilmiştir.

Çocuk psikolojisi ve çocuk eğitimi alanında bilimsel çalışmaların hızlanması ile çocuk edebiyatı alanında çalışan pek çok yazar bulunmaktadır. 20. yüzyıldan itibaren çocuklara yönelik eserlerin sayısında ve niteliğinde olumlu artışlar görülmektedir. Bu yüzyıldan itibaren eğitim amaçlı çocuk yayınlarına ayrı bir önem verildiği görülmektedir (Çıkla, 2005: 89). Kaliteli, eğlendirici, bilgilendirici nitelikteki eserlere ulaşmak eskiye oranla daha kolay hale gelmiştir.

1.2.2.Türkiye’de Çocuk Edebiyatı

Çocuk, Türk tarihi boyunca önemini hep korumuştur. Hun Devleti döneminde, çocukların eğitiminde dönemin güçlü siyasetinin etkisiyle askerî öğretiler ön plandadır. Göktürk Devleti döneminde düzenlenen *Orhun Abideleri* içerisindeki öğretiler, önemli öğütlerle doludur. Bu abidelerde, geçmişi sorgulayıp ondan ders çıkarabilmek ve geleceğe hazırlanmak konusunda, yetişkinler kadar çocuklar için de iyi rol modeli örnekleri gösterilmektedir. Uygur Devleti döneminde, eğitimde çocukların yaşayarak öğrendikleri fikri üzerinde durulur. Saz eşliğinde çalınıp söylenen destanlar, dönemin çocuklarını örtük mesajlarla eğitmek gibi bir görev üstlenmiştir.

Banarlı, destanların bir milletin din, fazilet ve millî kahramanlık maceralarının manzum hikâyeler şeklinde anlatıldığı eserler olduğunu söylemektedir (1987: 1). Sözlü edebiyatın temel taşlarından sayılan destanlar, bir milletin geçmişini ve gelecek bilincini yansıtmada öncüdür. Kültürel ve ahlaki değerlerin aktarımında bu kadar büyük bir öneme sahip olan destanlar, çocuktan bahsetmeyi ihmal etmez. *Oğuz Kağan*, *Bozkurt*, *Manas* ve benzeri destanlarda çocuk kahramanlar mevcuttur. Çocuklar, destanlarda uzun soluklu olarak kendilerine yer bulamasalar da destanların birer parçası olmuşlardır. Çocuk, bu eserlerde çocukluğunu yaşayamadan olgunlaşmış bir kahraman olarak düşünülür. Ana kahramanların çocukluk dönemleri de yetişkinlikleri kadar

önemsenmiştir. Bu destanlar, özellikle çocuklar için meydana getirilmese de eski dönem anlayışına göre çocukluk çağının da anlatılmaya, aktarılmaya, bahsedilmeye değer olduğunu göstermesi bakımından önem arz eder.

Dede Korkut Kitabı'nda, çocuksuz ailelerin itibarının olmadığı açıkça belirtilir. Kız çocuğu yetiştirmek annenin, erkek çocuğu yetiştirmek ise babanın görevi olarak nitelendirilmiştir. Çocuk, kahramanlık göstermekle yükümlü olan birey olarak nitelendirilir. Çocuk, ancak kahramanlık gösterince kendi kişiliğini bulur.

Türklerin Müslüman olmasından sonra eğitimde ve edebiyat alanında medreselerin etkisi göze çarpar. Eğitimin dinî metinlerle bağlantısı olması nedeniyle bu dönemde de bağımsız bir çocuk edebiyatından bahsetmek mümkün değildir.

Türk edebiyatının ilk nasihatnamelerinden olan *Kutadgu Bilig*, çocukların nasıl eğitilmesi gerektiği konusunda bilgiler içermektedir. Yusuf Has Hâcib, çocuğun anne ve babasını model olarak seçtiğini açıkça dile getirir. Çocuğun karakterini belirleyen, onu topluma faydalı bir birey yapan ailedir. Bu nedenle aile, çocuğa sıkı bir eğitim vermelidir (Emiroğlu, 2012: 1030-1041). Çocuk eğitimi ile ilgili ayrı bir bölüm yer alan eserde, çocuk önemsenmiştir. Eserde, çocuğun eğitilmesi ile toplumun istenen niteliklere ulaştırılabileceği belirtilmiştir. Diğer bölümlerine göre kısa ifadelerin bulunduğu bu bölümde yazar, kız çocuklarını erkek çocuklarından ayırmış ve onlar hakkında erkek çocukları için kurduğu kadar hoş cümleler kurmamıştır (Önler, 2008: 449). Yine de çocukların ahlakının, sağlığının ve eğitiminin öneminden bahseder. Çocukları gelecek toplumların yöneticisi olarak nitelendirir. Bu nedenle eğitimlerinin önemli olduğunu vurgular.

Kaşgarlı Mahmut, Türklerin yaşadığı bölgeleri dolaşarak Türk dilinin söz varlığını tespit ettiği *Divân-ı Lugatit Türk* adlı eserinde, çocuk sözcüğü üzerinde durmuştur. Bu eserde, çocuğun eğitimi ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Kaşgarlı Mahmut, çocuk eğitiminde aile ve çevreyi önemli bulmuştur. Eski Türklerin çocuğu nasıl gördüğünü, nasıl tanımladığını dile getirmiştir. Bu eserde çocuklar için öğütlere de yer vermiştir. Çocuk, anne ile birlikte ele alınmış ve doğumdan eğitime kadar pek çok sözcüğün varlığı bu eser ile tespit edilmiştir (Batur ve Beştaş, 2011: 259).

Keykavus'un yazdığı, sadece erkek çocuğun eğitimi önemseyen *Kabusname* adlı eserde de çocuk ve onun eğitimi üzerinde durulmuştur. Erkek çocuk, kendi yeteneği doğrultusunda bir eğitim almaya teşvik edilirken, kız çocukların daha çok dinî eğitim ile yetinmeleri gerektiğinden bahsedilir (Sınar, 2006: 177).

Tanzimat öncesi eserlerde çocuk, ana konu olarak ele alınmamıştır. Eserler de zaten onlar için oluşturulmamıştır. Çocuk üzerine yazılan eserlerde de onların ahlaki, dinî eğitimleri söz konusu edilmiştir. Çocuğa hitap eden, çocuk ile ilgili olarak değerlendirmelerde bulunan öncü eserler arasında Nabi'nin kaleme aldığı *Hayriyye* (1701) ve Sümbülzâde Vehbî'nin kaleme aldığı *Lutfiyye-i Vehbî* (1791) yer alır. Necdet Sakaoğlu'na göre, Vehbî bu eserinde bireysel çocuk eğitiminin program çerçevesini çizmiştir (1996: 73). İki yazar da eserlerinde oğullarına toplum yaşayışı ve kültürü hakkında bilgi verir. İki eser de çocuk eğitiminin nasıl olması gerektiği konusunda, günümüzde tartışmalara yol açan, fikirler verir. Eserlerde din eğitimi, her ailenin kutsal bir görevi sayılmıştır. Didaktik bu eserler, dönemin ahlak ve görgü kurallarını da günümüze yansıtırlar.

Tanzimat ile birlikte aydınların zihinleri Avrupa'ya açılmaya başlamış; bu durum bilimsel çalışmaların takibini kolaylaştırmıştır. Aydınlar, bunca zamandır çocuğa bakış açılarının eksik veya yanlış olduğunu fark edebilmişler, özeleştiriyi yapabilmişlerdir. Zamanla eğitim ciddiye alınmaya başlanmış, pek çok eser Türkçeye çevrilmiş; bu da çocuğa verilen değerdeki artışı desteklemiştir. Çocuklar için çıkarılan kitaplar ve süreli yayınlar, çocuğa gösterilen değerın kanıtı niteliğindedir (Çıkla, 2005: 94).

Dünya edebiyatında olduğu gibi Türk edebiyat tarihinde de çocuğun kendini bulması uzun sürer. Dünyadaki gelişmeleri geç de olsa takip eden Türk edebiyatçısı ve edebiyatı, zamanla psikoloji ve pedagoji alanlarında daha donanımlı olur. Çocuğun gerçek anlamda fark edilmesi Tanzimat Fermanı sonrası dönemde mümkün olur (Sınar, 2007: 55). O ana kadar çocuk, edebiyatın içinde kendine yer bulsa da kendi başına bir edebiyata sahip olamaz.

Şinasi, Recaiâde Mahmut Ekrem, Ahmet Mithat Efendi, Muallim Naci Tanzimat sonrasında adı anılması gereken yazar ve şairlerdir. Gerek çeviri ile gerekse kendi eserleri ile henüz kendi ayakları üzerinde duramayan çocuk edebiyatımızın ilk örneklerini verirler. Klasik eserlerin Türkçeye tercüme edilmesi büyük bir boşluğu doldurmuştur. Şinasi, La Fontaine'den yaptığı fabl çevirilerini *Tercüme-i Manzume* adlı eserinde yayımlamıştır. Tercüme eserlerin öncüleri arasında sayılabilecek eserlerden biri de Yusuf Kamil Paşa'nın *Tercüme-i Telemak*'ıdır (1862). Bu eser dilinin ağır oluşu ile çocuk edebiyatının temel kurallarından birine uymasa da ilk eserlerden oluşu bakımından değerlidir. Kayserili Doktor Rüştü'nün *Nuhbetü'l Etfal*'indeki fabl tarzındaki hikâyeleri de bu alandaki öncülerden sayılmaktadır.

Tanzimat ile birlikte yapılan çeviriler arasında, klasik eserler büyük yer teşkil etmektedir. Rezaizâde Mahmut Ekrem, La Fontaine'den yaptığı dönemin çocuklarının rahatlıkla okuyabileceği çevirilerini *Naçiz* adlı eserinde toplamıştır. Ziya Paşa'nın *Emile* adlı eseri tercüme etmesi, dönemin önemli olaylarından. 1891'de Ali Paşazâde Mahmut'un Fransızca aslından tercüme ettiği *Fatin* de dönemin sayılı çocuk edebiyatı eserlerindedir. Eser, öğrenci ve öğretmen başlıkları altında tercüme edilmiş, resimli, çocuklara hitaben özenle yazılmış; daha sonraki dönemde yasaklanmış bir eserdir (Akyüz, 2007: 405-441). Batı edebiyatından çocuk için çeviri yoluyla Türkçeye kazandırılan ve aydınların üzerinde büyük etkiler oluşturan eserler arasında Vakanüvis Lütfi'nin Defoe'dan çevirdiği *Tercüme-i Hikâye-i Robinson* (1864), Mahmut Nedim'in Jonathan Swift'ten çevirdiği *Gulliver'in Seyahatnamesi* (1872), Mehmet Emin'in Jules Verne'den çevirdiği *Merkezi-i Arza Seyahat* (1887) ve *Beş Haftada Balonla Seyahat* (1881) gibi çocuk edebiyatının önemli yapıtları da vardır. Victor Hugo'nun *Sefiller*'i, Daniel Defoe'nin *Robinson Crusoe*'su, Alexandre Dumas Pere'nin *Monte Kristo*'su bu eserler yanında yerlerini alır (Akyüz, 1995: 67). Çevrilen bu eserler dönemlerinde öncü kabul edilseler de yazarları tarafından bilinçli bir şekilde çocuklara yönelik olarak oluşturulduklarına dair bir kanıt yoktur. Bu eserler aslında yetişkinler için yazılmış; fakat sonraları çocuk romanları olarak nitelendirilmişlerdir (Şimşek, 2002: 262-264). Ayrıca ağır dilleri nedeniyle bu eserlerin çocuklara ulaştığını söylemek zordur (Ateş, 1999: 237). Bizzat çocuklar için Tanzimat döneminde de Servet-i Fünûn döneminde de özellikle çocuklar için yazılmış romanlara rastlanamamaktadır. Yine de bu çeviriler, bu alandaki çalışmaların başlangıcı sayılabilecek niteliktedirler.

Tanzimat döneminin çocuk edebiyatına bir katkısı da çocuk dergi ve gazeteleri ile olmuştur. *Mümeyyiz*'in 1869'da yayın hayatına başlaması ile bu alanda büyük bir kapı açılmıştır. Ardından çıkan *Sadakat*, adını değiştirerek *Etfal* gazetesine dönüşür. *Arkadaş* da kısa sürede öncüler arasında yerini alır (Sınar, 2006: 182). *Çocuklara Rehber* (1869), *Çocuk Bahçesi* (1904), *Haftalık Resimli Gazetemiz* (1924), *Çocuk Dünyası* (1926) gibi önemli dergiler onları takip etmiştir. Bu çocuk dergileri üzerinde çalışan Cüneyt Okay, *Eski Harfli Çocuk Dergileri* adıyla bir çalışma yayımlar. İsmet Kür, *Türkiye'de Süreli Çocuk Yayınları* adlı, aynı konulu eserinde bu dönemde çıkarılmış 28 adet dergi tespit etmiştir. Kür, çocuklara saygı göstermelerinin bu dergilerin en büyük özelliği olduğunu söyler. Çocuğu insan olarak ele aldıklarını, bunun da çok ciddi bir adım olduğunu belirtir (Kür, 1996: 142). Dergilerde çocuklar sorumluluk duygusu ile tanıştırılır, kız çocuklarının okuması teşvik edilmeye çalışılır.

Bu dergiler, çocukları eğlendirmek, bilgilendirmek ve eğitmek için yazıldıkları ve bizzat çocuklara yönelik olarak oluşturuldukları için son derece önemli ve değerlidirler. İçerik olarak zengin olmalarına rağmen yayılma alanı bakımından sınırlı kaldıklarından uzun ömürlü olamamışlardır. Yine de bu dergilerin, çocuk edebiyatı alanında etkisi büyüktür.

2. Meşrutiyet'in ilanından sonra siyasi yapının değişmesi, sosyal alanda da değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Yeni düzen, çocukları geleceğe hazırlamak amacıyla eğitime önem verir. Çocukların şivelerini düzeltmek ve onları eğitmeye işe yarayabilecek manzumeler hazırlamak amacıyla çocuk kitapları hazırlanmaya başlanır. İbrahim Alâettin *Çocuk Şiirleri*'ni (1911), Ali Ulvi Elöve *Çocuklarımıza Neşideler*'i (1912), Tevfik Fikret *Şermin*'i (1914), Ali Ekrem Bolayır *Çocuk Şiirleri*'ni (1917) ve *Şiir Demeti*'ni (1923), Köprülüzâde Mehmet Fuat *Mektep Şiirleri*'ni (1922) yazar. Sade bir Türkçe ile kaleme alınan bu eserlerde vatan sevgisi, iyilik gibi konular ön plana çıkarılır. Ayrıca edebiyatta dinin etkisinin azalışı dikkat çekicidir. Türkiye'de çocuk edebiyatı bu gelişmelerle dünyadaki durumuna paralel olarak değer kazanmıştır. Ahmet Rasim, Aka Gündüz, Ziya Gökalp, Yahya Kemal Beyatlı, Fazıl Ahmet Aykaç, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon, Faruk Nafiz Çamlıbel, Enis Behiç Koryürek gibi yazarlar cumhuriyet öncesinde çocuk edebiyatına katkıda bulunan adı anılması gereken yazarlardır.

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte, eğitim meselesi görülmemiş bir ciddiyetle ele alınmıştır (Hacıeminoğlu, 1974: 17). Bu eğitim seferberliğine, ders kitaplarının dışında, edebiyatın da katkı sağladığı görülmüştür. Millî Mücadele yıllarında oluşturulan eserlerde, millî duyguların perçinlenmeye çalışıldığı, bağımsızlığın ve özgürlüğün telkin edildiği görülmektedir (Sınar, 1995: 15).

Atatürk'ün Cumhuriyet'i ilan etmesi ile önemli bir rejim değişikliği yaşanmış, bu durum sosyal hayatı da etkilemiştir. Bu değişimden edebiyat da payına düşeni almış, edebiyatçılar büyük bir sorumluluk üstlenmiştir. Edebiyat, yeni harflerin kabulü ile sorumluluklarını daha rahat yerine getirebilir hale gelmiştir. Çünkü yeni harfler aracılığıyla doğru konuşup yazmanın yolu açılmış, dünyada olup bitenleri öğrenmek daha kolaylaşmış ve okuryazarlık düzeyi %70'lere çıkmıştır (Zülfikar, 2009: 20).

Cumhuriyet'ten sonra, toplumun çocuğa ilişkin olumsuz tutum ve davranışlarında değişimler görülmüştür. Bunda toplumsal felaketlerden kendine ders çıkarmasını çok iyi bilen Atatürk'ün ve onun öncülüğünü yaptığı ilkelerin uygulanmasının etkisi çok büyüktür. Atatürk, Cumhuriyet için yeni ve aktif bir insan ve

yurttaş tipi yetiştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre çocuk serbestçe konuşabilmeli, gönülden inandığı değerleri ve düşündüklerini savunabilmeli, vatan sevgisi ile dolu olmalıdır (Akyüz, 2004: 238, 239). Onun bu düşüncelerini topluma ve gelecek nesillere aktarma görevi edebiyata düşmektedir. Seçil Karal Akgün'ün 2. Ulusal Çocuk Kongresi'ndeki bildirisinde bahsettiği şekliyle, çocuklar için ilk kez Cumhuriyet Gazetesinde "Çocuk Sütunu" başlığı altında, çocuklara özgü bir yayın çıkarılmıştır. Okuryazar insanların oranı arttıkça gazetelerin çocuca daha çok eğildiği görülmektedir. *Hâkimiyet-i Milliye*'de çocuklara özgü yayın "Çocuk sayfası" başlığı altında ilk kez 2 Nisan 1930'da yayımlanmıştır. *Vakit*, çocuklara yönelik yayın bakımından en düzenli gazetedir (1999: 52, 53).

2. Meşrutiyet sonrasında hız kazanan dilde sadeleşme çalışmaları 1928 yılında yeni Türk harflerinin kabul edilmesi ile artar. Bu sadeleşme, yetişkinleri ilgilendirdiği kadar çocukların da işini kolaylaştırır. Yazarların eskisine oranla daha yoğun şekilde çocuca yönelmiş olmalarına rağmen yine de uzun yıllar çok büyük gelişmeler kaydedilememiştir.

Çocuk edebiyatının bütüncül bir tarzda ve çocukların gelişmelerine uygun şekilde yapılanmasının, ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra olduğu görülür. 1960'lı yıllara kadar romanlarda pasif, acınası şekilde kendine yer bulan çocuk, bu tarihten sonra kendine güvenen, gözü pek, ufku geniş, atak bir birey olarak gösterilir (Ateş, 1999: 248). Zehra İpşiroğlu, 1960'lı yıllarda toplumsal sorunlara yönelen ilgiyle yazarların artık çocuk kitaplarında gerçekleri gizlemediğini, sıkıntıları, sorunları olduğu gibi sergilemeye başladığını söyler. Batı ile toplumsal sorunlara değinme konusunda paralellik göstermeye ancak bu şekilde başladığını belirtir (İpşiroğlu, 2006: 174).

1970'li yıllarda bireysel konuların yanında toplumsal konular da çocuk eserlerinde gündeme gelmeye başlamıştır. Cumhuriyet dönemi çocuk romanlarında politik konulara da rastlanmaya başlanır. Sorunlar batılılaşma yanlı çözümler ile desteklenir. 1979 yılının çocuk yılı ilan edilmesi, çocuk edebiyatı alanında yeni eserlerin ortaya çıkmasına aracı olmuştur. Gerçekçi romanların yanında bilimkurgu ve fantastik romanlar varlığını devam ettirmiştir.

Cumhuriyet döneminde çeviri eserlerin varlığında bir değişim görülmemiştir. Özellikle edebiyat dünyasının önde gelen isimleri tarafından klasik yazar ve eserlerin çevrilmesine devam edilmiştir. Orhan Veli Kanık, Sabahattin Eyüboğlu ve Nazım Hikmet, La Fontaine'den çeviriler yapmıştır (Yalçın ve Aytaş, 2005: 24, 25). *Grimm masalları*, *Andersen masalları*, *Alice Harikalar Diyarında*, *Pinokyo*, *Robinson Crusoe*,

David Copperfield, Oliver Twist, Heidi, Defne Adası, Tom Amcanın Kulübesi, Gulliver'in Seyahatleri, Pollyanna, Küçük Prens ve Jules Verne'in birçok romanı tekrar çevrilmiştir.

Cumhuriyet döneminde çocuklara yönelik eser veren çok sayıda yazar vardır. Mahmut Yesari'nin *Bağrıyanık Ömer* (1930), Nimet Rakım Çalapala'nın *87 Oğuz* (1933), Huriye Öviz'in *Köprü Altı Çocukları* (1936), Fahrettin Sertelli'nin *Tahtları Deviren Çocuk* (1936), Cahit Uçuk'un *Türk İkizleri* (1937), Yusuf Ziya Ortaç'ın *Kuş Cıvıltıları* (1938), Hasan Ali Yücel'in *Sizin İçin* (1938) adlı çalışmaları bu dönemin en önemli çocuk kitaplarıdır. Abdullah Ziya Kozanoğlu, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Naki Tezel, Eflatun Cem Güney, Hasan Latif Sarıyüce, Oğuz Tansel, Mahmut Yesari, Cahit Uçuk, Hasan Ali Yücel, Kemâlettin Kamu, Reşat Nuri Güntekin, Gülten Dayıoğlu, Rıfat Ilgaz, Mehmet Şeyda, Mümtaz Zeki Taşkın, Muzaffer İzgü, Sulhi Dölek, Ceyhun Atıf Kansu, Ülkü Tamer, Fazıl Hüsnü Dağlarca, İsmet Kür, Aziz Nesin, Nezihe Meriç, Mustafa Ruhi Şirin, Sevim Ak, Yalvaç Ural, Niyazi Birinci, İpek Ongun, Üzeyir Gündüz, Cahit Zarifoğlu, Can Göknil, Aytül Akal Cumhuriyet döneminin öne çıkan isimleri arasındadır.

2005'te Millî Eğitim Bakanlığı, her çocuğun okuması için 100 Temel Eser belirlemiştir. Aralarında 29 adet çeviri eserin de bulunduğu bu eserler, aile birliğine önem verme, barış, çalışkanlık, dayanışma, dürüstlük, misafirperverlik, sevgi, saygı, yardımseverlik, vatan sevgisi, temizlik gibi temel değerleri kazandırmayı amaçlamıştır (Şen, 2007: 380). T.C. Kültür Bakanlığı da çocuklar için roman, çizgi roman, masal, şiir, öykü şeklinde pek çok eser yayımlamıştır.

Günümüze yaklaştıkça çocuğa ve çocuk yazımına verilen önem artmaktadır. Çocuk edebiyatı üzerine son dönemlerde araştırmalar çoğalmaktadır. Bilim insanları, yaptıkları araştırmalarda basılan eserlerin zamanla iyileşme gösterdiğini belirtmektedir. Fakat bahsedilen bir başka şey ise son dönemde basılan eser sayısındaki artışın, beraberinde niteliksizleşmeyi de getirdiğidir. Bir çocuk eserinde olması gereken özellikleri bilebilecek eğitilmiş kalemlerin elinden çıkan eserlerin yanında, maddi kaygılarla özensiz ve çocuğa uygun olmayacak şekilde pek çok eser basılabilmektedir. Bu tür eserleri ayırt edebilecek bilinçli bir çevreyi oluşturmak yine eğitimle mümkün olacağı gibi, günümüzde çocuk eseri olarak basılan her eserin çocuğa uygun olmadığını da unutmamak gerekir.

1.3.ÇOCUK KİTAPLARI VE NİTELİKLERİ

Kitaplar insanların yaşamlarını zenginleştirir. İnsanların yaşamları içine pek çok yaşamı ekler. Kitap, tecrübe sahibi yapar. Bu tecrübeler en çok ihtiyacı olanlar ise çocuklardır. Bir kitap çocuğa bilgi, görgü, estetik katar; hoş vakit geçirir. Onu mutlu eder, duygulandırır; beğenilerinin kalitesini artırır. Onu yetişkinliğe hazırlamanın yanında, ona güzel bir çocukluk dönemi yaşatır. Onun iç dünyasına zenginlik katar.

Bir kitabın bunları yapabilmesi için belli başlı bazı nitelikleri barındırması gerekir. Bu özellikler daha kolay ifade edilebilmeleri için şekil, içerik ve anlatım bakımından ayrı ayrı ele alınır. Bu üç özellik, bir eser içerisinde bir bütün olarak yer almalıdır. Bir eseri kaliteli yapacak olan, şekil ve içerik yönünden kurduğu dengedir. Ahlaki aktarımlarda bulunan; fakat estetikten uzak bir eserin ya da estetik yönden zengin olup da içerik yönünden zayıf kalmış bir eserin çocukta nasıl bir etki yaratacağı, üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Mustafa Cemiloğlu, dil estetiğindeki zevk ile etik, ahlaki davranış kalıplarının birbirini tamamlayıcı şekilde verilmesi gerektiğini belirtir. Davranış kalıplarının öğretimi uğruna estetikten yoksun bırakılmış eserlerin eksik kalacağını; aynı şekilde dil zevki verecek nitelikteki eserlerin de çocuğa belli davranış kalıplarını vermesi gerektiğini ifade eder (Cemiloğlu, 2004: 26).

İçerik ve şekil bakımından çocuğa kazandırılması gereken özelliklerin dengesini kurabilecek nitelikteki eserler, çocuklar için yol gösterici olur. Onları kitapların dünyasına çeker ve okuma alışkanlığı kazandırmada son derece başarılı olur. Okuma alışkanlığını erken yaşta kazanmak, kişilik gelişimi için önem taşır. Kişiliğini sağlam temeller üzerine kurma niyetiyle erken yaşlarda kitapla tanışan ya da tanıştırılan çocuk, kendi okuyacağı kitapları seçmede bir yetişkin kadar başarılı olamayacaktır. Bu noktada devreye bilinçli, bir çocuk eserinde bulunması gereken niteliklerin farkında olan bir yetişkin devreye girmelidir. Kitabın çocuk için uygun niteliklere sahip olup olmadığına karar verebilmek için çocuk eserlerinde yer alması ya da almaması gereken nitelikler iyi bilinmelidir (Sınar, 2007: 77). Bu noktada en büyük yanlış, içerisinde çocuk kahraman olan eserlerin çocuklar için yazıldığını düşünmektir. Bir eserin kahramanının ya da konusunun çocuk olması o eseri çocuk için uygun yapmamaktadır (Erdal, 2008: 158). Çocuğun dünyasına giremeyen, onun hayal gücünü desteklemeyen eserler, çocuk için yazılmış eserler arasında sayılamaz. Kahramanı çocuk olup yetişkinlerin dünyasına hitap eden bir eserin, çocuk için oluşturulduğunu söylemek zordur. Çocuk için yazılmış

bir eser, onu büyülemeli, ona yeni kapılar açmalıdır. Onu eğitmekle kalmayıp aynı zamanda çocuğun seviyesine inebilen bir eser, çocuk eseri sayılmaktadır.

Her insanın aynı tür eserden zevk almaması doğaldır. İnsanların ilgilerine, ihtiyaçlarına, fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimlerine bağlı olarak zevk aldıkları türler değişecektir. Aynı zamanda okuduğu eserler de onları çeşitli yönlerden geliştirecektir. Bir yetişkin ile bir çocuğun farklı zevke ve ilgiye sahip olması bu nedenledir. Ayrıca, farklı yaş gruplarındaki çocuklar da farklı zevklere sahip olabilirler. Bu noktada önemli olan, eserin hedef kitesindeki okuyucunun ilgi, ihtiyaç ve farklı gelişim özelliklerini bilip dikkate almaktır. Çocuğun gelişiminde ihtiyaç duyduğu noktaları bilmek ve bu ihtiyaçları bir edebiyat eseri ile gidermek, izlenmesi gereken bir yoldur. Olumlu özellikler ile donatılmış bir çocuk eseri, çocuğa çeşitli bilgiler vererek onun zihinsel gelişimine; kendi fiziksel özelliklerini keşfetme ve tanımasına olanak sağlayarak fiziksel gelişimine; okuması ya da dinlemesi aracılığı ile dil gelişimine; olay, kurgu, iletiler aracılığı ile duygusal, ahlaki ve sosyal gelişimlerine katkıda bulunur (Kocabaş, 1999: 15). Çocuk kitaplarının bu donanımlar bakımından incelenmesi önemlidir.

Bir çocuk eseri yalnızca metinden ve belli başlı pedagojik özelliklerden değil; aynı zamanda resimleme ve canlandırma gibi pek çok kavramdan oluşur. Eserin metninin çocuğun algılama düzeyine, psikolojik durumuna ve yaşına göre ayarlanması yeterli değildir. Eserin aynı zamanda aynı ilkeler dikkate alınarak resimle bütünleştirilmesi ve baskısının da aynı süreçlerden geçmiş olması gerekir (Yalçın ve Aytaş, 2005: 15). Tüm bunlar da farklı alanlarda uzmanlaşma ve inceleme alanı gerektirir.

Şirin, çocuk kitaplarının sahip olması gereken özellikleri şöyle belirtmiştir:

“İyi bir çocuk kitabı amacı ve işleviyle çocuk okurun algı, ilgi ve dikkat düzeyine uygun, yalın ve içtenlikle yazılan ve hazırlanan, kendine, çevresine, hayata farklı ve yeni bakış açıları öneren, felsefesi ve edebiyatı olan, edebiyat, sanat ve estetik değeri yüksek, çocuk gerçekliğine ve çocuk bakış açısına uygun, çocuğa göre yazılmış ve resimlenmiş kitaptır.” (Şirin, 2007: 22)

Bu kavram içerisinde bir çocuk edebiyatı ürününün taşıması gereken özellikler, şekil, içerik ve anlatım olarak sınıflandırılarak incelenecektir.

1.3.1.Çocuk Kitaplarının Şekil Bakımından Nitelikleri

Çocuk için bir kitabın dış görünüşü, içeriğinden daha fazla dikkat çekicidir. Çocuğun kitabı satın almak istemesinde, o kitabı okumaya güdülenmesinde kitabın dış kapağı, kalınlığı ve görsel zenginliği büyük önem taşımaktadır. Yani bir kitabın dış görünüşünün ve iinin görsel olarak zenginliği, o kitabın satın alınmasında ve sonuna kadar okunmasında ilk etkendir.

Çocuk edebiyatında yazarlar zaman zaman anlatmak istedikleri duygu ve düşüncelerin tümünü çocukların anlam evrelerine uygun olarak sadece sözle anlatmakta zorlanırlar. İşte bu noktada resimler, çocukları anlatılanlar üzerinde düşündürecek, onların yaratıcı güdülerini pekiştirecek, onları meraklandıracak ve heyecanlandıracak, duyma ve duyumsama yetilerini uyaracak görsel uyaranlar olarak hazırlanmalıdır. Bu nedenle bir kitap, çocuk için ilgi çekici olmanın yanında, ona vereceği estetik zevkler bakımından da kaliteli olmalıdır. Ona bu estetik zevki verecek başlıca öğeler resimlerdir. Estetik bir kaygının ürünü olan resimler, çocuğa estetik yaşantı sağlayabilir ve çocukta estetik birikim oluşturabilir. Bu nedenle çocuk kitaplarındaki resimler estetik bir kaygının ürünü olmalıdır (Özer, 2006: 430). Çocuk resimlerden zevk almalı, resimler onu konunun içine çekmelidir. Bu bakımdan, renkli resimler, renksiz olanlara oranla daha başarılıdır. Resim ve yazının üst üste gelmeyecek şekilde düzenlenmesi, esere estetik yönden katkı yapacaktır. Resimler, çocuğun yorum gücünü arttıracak, ona kitabı sevdirebilecek özellikte olmalıdır.

Resim, çocuğun dünyasına hitap edebilen, onların seviyesine inebilen türde düzenlenmelidir. Eserlerde yer alan resimler ‘çocuğa göre’ olmalıdır. Ressam, çocuk gözüyle resme bakabilmelidir (Kantemir, 1979: 195). Ayrıca kitapta verilen resimler, bahsedilen konunun hizasında kendine yer bulmalıdır. Konudan çok daha sonraki sayfalarda verilen bir resim konu bütünlüğüne katkı sağlayamamaktadır. Bu nedenle çocuk kitaplarında yer alacak resimler uzmanlar tarafından hazırlanmalı ya da kitaba yerleştirilmeden önce uzmanlar tarafından incelenmelidir. Okul öncesi çocukları için hazırlanmış kitaplarda resimler büyük ve tüm sayfayı kaplayacak şekilde yerleştirilmelidir. İlköğretim seviyesi için bu durum genellikle yazarın tercihine bırakılır.

Resimler tüm diğer ögeler gibi olumlu iletiler taşımalıdır. Şiddet içeren, şiddete teşvik eden, cinselliği çağrıştıran, karışık, soyut resimler bir çocuk kitabı içerisinde gereksiz ve çocuk edebiyatı ilkeleri açısından tehlikelidir.

Kitabın kalınlığı, baskısı, ciltlenmesi, sayfa düzeni, yazım ve noktalama yönünden düzgünlüğü resimleri kadar etkili ve önemlidir. Kitapla ilişki içerisinde olacak kişinin çocuk olduğu göz önünde tutularak kitabın kolayca yırtılmasına, dağılmasına izin vermeyecek şekilde sağlam ciltlenmesi gereklidir. Ayrıca kitabın kâğıdı mat, dayanıklı; okumaya teşvik etmek ve estetik zevkini geliştirmek açısından birinci veya ikinci kalite hamurdan olmalıdır. Kalitesiz bir kâğıt, resimlerin canlı, yazıların okunaklı olma özelliğini kaybetmesine neden olabilir. Böyle bir durum çocukta kitap okumada isteksizliğe yol açabilmektedir.

Eserin harfleri çocuğun gözünü yormayacak büyüklükte/küçüklükte olmalıdır. Metindeki yazılar okumayı kolaylaştırmak amacıyla zemin rengine zıt bir renkte yazılmış olmalıdır. Harf boyutunun seçimi de yine okuyucu kitlesinin yaş ve gelişim seviyesine uygun olarak ayarlanmalıdır. Anaokulu için kalın harf ve geniş aralık kullanılmalı, ilkokul seviyesi içinse anaokuluna kıyasla daha ince harfler tercih edilmelidir. Harflerin boyu 1., 2., 3. sınıflar için en az 12 punto, daha büyük sınıflar için en az 10 punto olarak düzenlenmelidir (Demircan, 2006: 14).

1.3.2.Çocuk Kitaplarının İçerik Bakımından Nitelikleri

Bir çocuk kitabını içerik yönünden değerlendirmek için sorulması gereken belli başlı bazı sorular vardır. Bu sorular, eserin ‘ne anlattığı’, ‘neyi nasıl anlattığı’ gibi sorularla temelden bağlantılıdır. Kitapta ne anlatıldığı eserin konusuna; nasıl anlatıldığı ise yazarın üslubuna karşılık gelmektedir. Bir çocuk eserinin bu iki alanda da başarılı olması gerekmektedir. Eserin ilgi çekici olmasının ve çocuk tarafından sonuna kadar okunmasının temellerinden biri de budur.

Kitabın dış görünüşüyle etkileşime geçen çocuğu etkileyecek ikinci basamak, kitabın metnidir. Bu metin, kitabın bitirilmesinde kitabın görseelliği kadar etkilidir. Yazarın kitap aracılığı ile okuyucuya verdiği telkinlerin anlaşılır olması için kitabın çocuğun gelişim özelliklerine uygun şekilde yazılması gerekir. Çocuk edebiyatı metinlerinde kullanılan dil, yaşına ve gelişim özelliklerine bağlı olarak çocuğu metnin oluşturulmasına ortak edebildiği oranda başarılıdır (Sever, 2007a: 50).

Çocuk, dilin inceliklerini edebiyat aracılığı ile öğrenir. Bu nedenle çocuk edebiyatında dilin etkili, doğru ve güzel kullanılması, edebiyatın onun hayal gücünü geliştirmesi lazımdır (Enginün, 2006: 214). Kitapta kısa, yalın ve samimi cümleler kullanılmalıdır.

Çocuklar için yazılmış bir eserdeki en önemli noktalardan biri yazım ve noktalama kurallarına uygunluktur. Okuyucu olarak çocuğun dil gelişimini etkileyecek olan kitap, yanlış bir öğrenmeye neden olduğunda bıraktığı etkinin düzeltilmesi bir yetişkine oranla çok daha zordur. Bu nedenle çocuk kitaplarının basımında bu konuda daha titiz davranılması gerekir. Yanlışlardan arındırılmış olarak basılan bir kitap, dil ve dil bilinci gelişiminde olumlu bir etki yapacaktır. Eserde kullanılan sözcükler, deyimler, atasözleri gibi anlatım öğeleri çocuğun anlayabileceği düzeyde olmalıdır. Eski sözcük kullanımında abartıya kaçılmamalı; yeni sözcük öğrenimini desteklemelidir. Eserin metni çocuğun dil zevkini geliştirmelidir.

Anlatılan konunun inandırıcı olması, temelini çocuğun dünyasından alması önemlidir. Eser konu bakımından, herkesin dünyasını ilgilendirecek özellikte; bir o kadar da özgün olmalıdır. Okuyucunun gereksinimleri konu ve tema seçiminde göz önüne alınmalıdır. Konunun eğlendirici ve düşündürücü olması da gerekir. Eser, çocuklarda duygu ve düşünce gelişimini destekler nitelikte bir içeriğe sahip olmalıdır. Tema ve konu birbiriyle uyum içerisinde olduğunda eserin sanat yönü kuvvetlenecektir. Eser, içinde yaşadığı toplumun kültürü ve değerlerle çelişmemelidir (Oğuzkan, 1977: 307). Ayrıca belli bir ideolojiye yakın cümleler içermemeli, tek yönlü fikirler dayatmaya çalışmalıdır.

Yazarın konu seçimi kadar o konuyu nasıl anlattığı da önemlidir. Seçilen konu okurun düzeyine uygun hale getirilmeli, onlar için ilgi çekici kılınmalıdır. Yazar çocuğu ciddiye almalı, onun anlayabileceği seviyeye inebilmeli, onun dünyasına girip ona oradan seslenmeyi başarabilmelidir. Bu gerçekleşmediği sürece seçilen konu havada kalacaktır. Ayrıca çocuk, kendisine bir çocuk olarak saygı duyan, onun dünyasına hitap eden, sevgi ve güven içeren kitaplara karşı daha istekli olur ve kitabın anlattıklarını daha çabuk benimser (Yavuzer, 2003: 187).

Eseri nitelikleri bakımından kaliteli yapacak bir öge de olay kurgusu ve plandır. Bölümleri dengeli kurulmuş, hareket, merak unsurları ön plana alınmış bir eser, çocuk için ilgi çekici olacaktır. Olay kurgusu, çocuğun dikkatini dağıtacak farklı öğeler barındırmamalı, karmaşıklıktan uzak olmalı, anlatılmak istenen şeyi net bir şekilde aktarmalıdır. İlginin canlı tutulmasının temelinde bu yatmaktadır.

Eserin kahramanı, eserde çocuğun yerine kendini koyabildiği kişidir. Eser, çocuğun kahramanla kendini özdeşleştirebildiği oranda başarılıdır. Eserin kahramanı gerçek hayatta karşılaşılabilecek birine ne kadar yakınsa eser o kadar inandırıcı olacaktır ve çocuğun düşüncelerine nüfuz edecektir. Kahramanın olay içine dağıtılmış bütün davranışları, çocukların ruhsal özelliklerini göz önüne alarak oluşturulmalıdır. Kahraman, davranışlarıyla toplumun genel geçer kurallarına ters düşmemeli; toplum ve vatan sevgisi konusunda özendirici olmalıdır. Bu yolla çocuk genel ahlak kurallarına uyan davranışı beğenmeye ve ona özenmeye isteklendirildiği gibi kişi davranışlarının sebep ve sonuçları konusunda eleştirici bir anlayışa da ulaşabilir (Cemiloğlu, 2004: 35). Romandaki karakter sayısının azlığı da tüm bunların gerçekleşmesini kolaylaştıracaktır.

Kahramanlar eserde olumlu olaylar ile karşılaşmalıdır. Çocuk eseri, mutlaka olumlu bir son ile bitmelidir. Eserde kötü bir olay anlatılıyorsa bu olayın neden olumsuz olduğu doğru davranışa özendirecek tarzda ifade edilmelidir.

Eserde yer alan iletiler, bir eserin yazılmasının asıl nedenidir. Yazar eserinin bütününde anlatmak, aktarmak, öğretmek istediklerini yoğurur. Okuyucuya vermek istediği mesajları eserin tümüne yayar. İletiler, bölümler halinde de verilebilir. Bir çocuk kitabı söz konusu olduğunda bu iletiler evrensel değerlerden sapmamalı; aynı zamanda Türk toplumuna ait öğeleri de barındırmalıdır. Çocuğa bireyselliğini fark ettirmenin yanında toplumun bir ferdi olduğu da hatırlatılmalıdır. Ona toplum içinde önemli olduğu hissettirilmelidir. Verilen iletilerle, yasalara uymaya teşvik edilmeli; aksi durumları övücü iletilerden sakınılmalıdır. Eserde verilen iletilerde şiddetin savunulmaması, cinsel öğelerin bulunmaması ya da çağrıştırılmaması, siyasi öğelerin belli bir ideolojiyi savunur tarzda ele alınmaması şarttır. Ayrıca batıl inançları teşvik etmek, körü körüne kader inancına yönlendirmek, çocuğun belli bir konuya yönelik ön yargı beslemesine neden olmak ya da herhangi bir inanca yönelik dayatmada bulunmak, çocuğu karamsarlığa, ümitsizliğe düşürmek bir çocuk eserinde yer almaması gereken iletilerdendir.

1.3.3.Roman

Çocuklar kitaplardan sadece bilgi almak için yararlanmazlar. Kitap aynı zamanda eğlendirir, hoş vakit geçirir, onların düşünme becerilerini zenginleştirir. Bu bahsedilenleri uygulamaya koyan eserlerin başında roman gelir. Roman, içindeki bir ya

da birden fazla varlığın başından geçenleri, kahramanların yaşantılarını belli bir mantıksal akış içerisinde estetik duygulardan taviz vermeden anlatan uzun anlatılardır. Oğuzkan, romanı “*İnsanların serüvenlerini, karakterlerini, düşünce ve duygularını ayrıntılarıyla kendine özgü biçimde anlatan uzun düzyazılar*” şeklinde tanımlar (Oğuzkan, 1977: 92). Nas ise romanı, daha sade şekilde “*Olmuş ya da olması olası olayları anlatan uzun yazı*” olarak belirtir (Nas, 2003: 61). Roman, günümüzde kullanılan en yaygın türlerden biridir.

Çocuk romanları bazı türlere ayrılabilir. Bu türlerden ev, mahalle, köy gibi çocuğun yakın çevresini işleyen romanlar; doğal çevreden, kırlardan, ormandan, ormandaki hayvanlardan söz eden romanlar; mitolojik olayları işleyen romanlar; güldürü ağırlıklı romanlar; özellikle erkek çocukların ilgisini çeken serüven romanları; duygusal konuları işleyen romanlar ve konusunu tarih, anı ve gezi izlenimlerinden alan romanlar sayılabilirler (Ciravoğlu, 1997: 78).

Oğuzkan, çocuk romanlarının taşıması gereken özellikleri şu şekilde özetlemektedir:

- Çocukların ilgilerine, hayat tecrübelerine ve kavrayış güçlerine uygun bir konu seçilmelidir.
- Çocuğa aykırı olmayacak şekilde düzenlenmiş, gerçekçi ve sade bir plan hazırlanmalıdır.
- Olaylar mantıklı sonuçlarla bitmelidir.
- Somut, doğru ve dikkat dağıtmayan ayrıntılar belirlenmelidir.
- Özellikleri iyi aktarılmış, gerçekliğinden şüphe edilmeyecek kadar iyi anlatılmış kahramanlar oluşturulmalıdır.
- Bol, canlı konuşmalara sahip bir anlatım benimsenmelidir.
- Metinle ilgili güzel ve anlamlı resimler seçilmelidir (Oğuzkan, 1977: 101).

Dünyada ve Türkiye’de çocuk eserlerinin gelişimi anlatılırken roman konusu incelendiğinden aynı bilgilerin tekrarlanmaması adına, roman başlığı altında genel bilgiler vermekle yetinilmiştir.

1.3.4.Çizgi Roman

Çizgi romanlar çocukların zevkle okuduğu eserler arasındadır. Çizgi roman, konuyu ve olaylar zincirini kesintisiz olarak resimleme yöntemiyle okuyucuya sunan

romandır (TDK, 2005: 442). Çizgi öykülerden doğmuş olmakla birlikte sonradan kendi başlarına bir kitle iletişim aracı benliğine kavuşmuşlardır. Çizgi romanlar dergi veya kitap biçiminde olabilirler. Bir ya da birkaç öykü içerirler (Tuncer, 1993: 28). Çizgi romanlarda resim yazıdan daha ağır basar. Bu nedenle özellikle çocuklar için çok ilgi çekicidir.

Çizgi romanların kahramanları insanların yanında hayvanlar da olabilir. Kahramanların sözleri, düşünceleri ardışık resimlerden oluşturulan bir plan çerçevesinde aktarılır. Konuşmalar bir kabarcık ya da balon içinde verilir. Çizgi romanlarda, birtakım özel işaretler de zamanla uluslararası bir önem kazanmıştır. Örnek olarak; kalpler aşkı, soru işareti şaşkınlığı ya da bilgisizliği, notalar müziği, ünlem işareti şaşkınlığı, spiral, yıldız, daireler baş dönmesi ve kendini kaybetme gibi durumları, başta damlacıklar terlemeyi vb. sembolize etmektedir (Tuncer, 1993: 38).

Çizgi romanlar, 18. yüzyılda varlık göstermeye başlar. William Hogart, çizgi roman tarihinin başlamasına öncülük eden önemli bir isimdir. Dünyada ilk özgün çizgi roman *New Fund* (1935)'dur. Çizgileri, dilinin sadeliği ile kendi sanatını yaratan çizgi romanlar, zamanla tüm dünyada etkisini göstermeye başlamıştır. Masalların etkisi, uzun süre çizgi romanların üzerinden kalkmamıştır. Masallarda karşılaşılan olağanüstü olaylar ve kahramanlar, çizgi romanda resme bürünür. Pek çok zorlu ortam ve durumdan kolaylıkla sıyrılan kahramanlar, gerçekdışı kişilikleri ile okuyucusunu cezbeder. Bunların yanında gerçekçiliği ön plana almış, gündelik konuları anlatan çizgi romanlara da rastlanmaktadır.

Çizgi romanın Türkiye tarihine bakıldığında ilk örneklerin Cumhuriyet'ten hemen önce verildiği gözlenir. Ciddi çalışmaların ise ancak 1940'lı yıllarda *Kara Maske* ile başladığı görülmektedir. *Çocuk Dünyası* dergisinin bir eki olarak piyasaya sürülen *Kara Maske*, bu alanda öncüdür. Aynı zamanda çeviri bir eserdir. Bu eser ile başlayan çizgi roman serüveni, ardından gelecek pek çok çizgi romana öncülük etmiştir. Yıllar içinde inişli çıkışlı bir ilerleme gösteren çizgi roman kültürümüzün çeviri eserlerden yerli eserlere doğru kaydığı da görülmektedir. *Mandrake*, *Tarzan* çizgi romanları bağımsız yayınlar olmasalar da *Bin Bir Roman* dergisiyle yayın hayatına girmiştir. İlk yerli çizgi roman ise Türk kahramanı *Koroğlu* (1953) adlı eserdir. *Karaoğlan*, *Timur*, *Akbulut Kaan*, *Kızıltuğ*, *Alptekin*, *Tarkan*, *Tolga*, *Bahadır*, *Baytekin*, *Malkoçoğlu*, *Kara Murat* gibi çizgi romanlar konusunu yerli kahramanlardan alır (Yalçın ve Aktaş, 2005: 173). Günümüzde çizgi romanların sayısı başlangıçtan çok fazladır. Çocuk edebiyatına olan ilginin ve çocuğa olan saygının artmasıyla birlikte çocuklar için hazırlanan çizgi

romanlar da yetişkinlerinkinden ayrılmaktadır. Başta çeviri odaklı olsa da zamanla bu konuda da edebiyat özüne dönmüştür.

Türkiye’de yerli çizgi romanlar da zamanla kendilerini gösterme fırsatı bulmuşlardır. Bu çizgi romanlar, başlarda *Kara Murat* tarzında, Osmanlı zamanında meydana gelmiş olayları milliyetçi duygularla ortaya koymuş eserlerdir. *Yüzbaşı Volkan* gibi eserler de çizgi roman piyasasında üst sıralarda yer bulmayı başarmıştır. *Kaptan Venüs* de adı anılması gereken çizgi romanlardan olmayı başarabilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı ve Kültür Turizm Bakanlığı çocuklar için çizgi romanlar yayımlamışlardır. Seri halinde yayımlanan bu eserlerde, destanlar ve önemli şahsiyetler çizgi romanlaştırılmıştır.

Çizgi romanlar uzun bir süre mizahi öğeler taşıdığı ve çocuklara yönelik bir dal olarak algılandığı için hor görülmüştür. Siyasi anlayışların etkisiyle çizgi romanların yasaklandığı dönemler olmuştur. Gittikçe gelişen çizgi romanlar, çocukları olduğu kadar yetişkinleri de kendine çekmektedir. Çizgi romanlar en başta bol resimli oluşları ile çocuklar tarafından çok sevilir. Hareketin ve maceranın çizgi romanın doğasında oluşu ile sevilmesini kolaylaştırmaktadır. Kolay okunur ve sürükleyici olması, resimlerin yazıdan daha ön planda olması yine sevilme nedenleri arasındadır. Çizgi romanların bol resim içermesi onların kolay hazırlandığını düşündürebilir. Aksine, çocuk için hazırlanmış her eser gibi çizgi romanlar da işin uzmanları tarafından hazırlanmalıdır. Çocuk psikolojisi bu eserlerde göz ardı edilmemelidir. Günümüzün teknolojik olanaklarıyla bu eserlerin basımının da kolaylaştığı görülmektedir. Basım kalitesindeki yükseliş de göze çarpmaktadır. Çocuklarla ilgili eserler artık ilgi odağı olmuş, eserler birer ticari nesne konumuna sokulmaya başlanmıştır. Çizgi romanlarda da aynı durum söz konusudur. Özellikle çocuk kitapları için bilinçli birer okuyucu ve ebeveyn olmak bu nedenle önemlidir.

Çizgi romanlar zaman zaman çocukların gelişim özelliklerine uygun olup olmadıkları, zamanlarını boşa harcadıkları, estetik zevklerini bozdukları gibi konularda eleştirilmişlerdir. Hatta çocukları suça ittiği konusunda ciddi olarak hedef gösterilmişlerdir. Bu nedenlerle, belli dönemlerde ülkemizde ve başka ülkelerde yasaklandıkları görülmüştür. Araştırmacılar, çizgi romanların fayda ve zararları konusunda kesin bir yargıya henüz varamamışlardır; fakat çizgi romanlar ciddi çalışmalara ve araştırmalara konu olmaktadır. Yapılan eleştirilerin üzerine, çizgi romanların yayımlanması için ABD’de ‘Çizgi Roman Yayımlar Kuralları’ oluşturulmuştur. Bu kurallara göre;

- 1.Öyküler daima iyinin, doğrunun ve haklının zaferiyle bitmelidir.
- 2.Metin ve resimlemede seks, uyuşturucular ve içki gibi konular özendirilmemelidir.
- 3.Irk ve din ayrımcılığı yapılmamalıdır.
- 4.Kanun koyucular ve uygulayıcılar hiçbir zaman saygınlıklarını kaybetmemelidir.
- 5.Bayağı dil kullanılmamalıdır.
- 6.Resimlerde suçu ayrıntılı biçimde göstermek ya da kanlı ve ürkütücü sahneler çizmek yasaklanmıştır.
- 7.Kadınlar realist çizilmeli, gereksiz abartılardan kaçınılmalıdır.
- 8.Hiçbir roman başlığında 'dehşet, korku' sözcükleri kullanılmamalıdır.
- 9.Kötülükle ilgili öyküler ancak bir ahlak değerini vurgulayacaksa kabul edilecektir. Hiçbir zaman kötü, ayartan ve okuyucunun aklını çelen bir biçimde gösterilmemelidir.
- 10.Fiziksel bozukluk ve kusurları küçültücü davranışlar içine girilmemeye özen gösterilmelidir.
- 11.Mümkün olduğu kadar düzgün gramer kullanılmalıdır.
- 12.Aşırı cürüm sahneleri (işkence, aşırı bıçak-tabanca oyunları, fiziki acı vb.) yasaklanmıştır.
- 13.Çıplaklık her biçimiyle yasaklanmıştır; ima edici, şehvetli resimleme yapılmamalıdır (Tuncer, 1993: 88-92).

Bu maddelerle amaçlanan, eserlerin kalitesini ve niteliklerini arttırmaktır. Daha pek çok kuralın içinden seçilen ve çocuk gelişimi ile yakından ilgisi bulunan bu kurallar, dünyada yayımlanan pek çok çizgi roman için sabit kurallar haline gelmiştir. Bu kurallar okuyucunun yaşı önemsenmeden evrensel ve toplumsal kurallar göz önüne alınarak oluşturulmuştur. Söz konusu çocuk çizgi romanları olduğundan, bahsedilecek başka ilkeler de olacaktır.

Anlatım olarak çizgi romanlar, balonlara, kutucuklara yazma geleneği sebebiyle bir romana göre daha sınırlıdır. Bu nedenle uzun tasvirler ve tahlillere rastlanmaz. Aynı zamanda, kısa sürede okunabildiklerinden eğlence unsuru haline gelebilme özelliğine sahiptirler. Çocuklar için oluşturulmuş çizgi romanlar, çocukların hareket ve macera isteğini doyurmalıdır. Çocuklar, oyun ile tamamlanamayan bu ihtiyaçlarını bu eserler ile tamamlayabilmelidir. Öyküler kısa olmalı, olaylar hızlı gelişmelidir. Bu nedenle

maceraya yönelen, güldürü ögesini eksik etmeyen çizgi romanlar çocuklar tarafından zevkle okunur.

Eserin kompozisyonunda sayfa düzeni bir gazete ya da romana göre daha esneklik göstermektedir. Çizimler ise tamamen yazarın özgürlüğündedir. Yine de resimler, anlatılan olayla bütünlük içerisinde bulunmalıdır. Küçük çocuklar da resimlerden zevk alabilmelidir. Bu resimlerin çekiciliği çocuklara kitap okuma alışkanlığı kazandırmada büyük rol oynar. Çizgi romandaki resimler yazılan metinlerle uyumlu olmalıdır. Resimler, grafik olarak birbirine uyumlu ve estetik yönden değerli olmalıdır. Özellikle çocuklar için hazırlanan bu tür eserlerde onların yaş seviyesine uygun resimlendirmeler yapılmalıdır.

Ayrıca, bu eserlerin kolay satın alınabilir olması diğer çocuk eserleri arasında ayırt edicidir. Ucuz olmasının dezavantajı olarak tek okuma aracı haline de gelmemelidir. Her türlü eser gibi çizgi romanlar da tek okuma aracı olarak kalırlarsa çocuğun ruhsal ve zihinsel gelişmesine bir katkı yapmayacakları gibi, yetişkin çağında onları yalnızca foto-roman okuyucusu haline sokar, daha ileriki seviyedeki eserlere ulaşmasını engeller (Yörükoğlu, 2003: 96).

Çizgi romanlar çocuğun sosyalleşmesine de katkı sağlayacak nitelikte olmalıdır. Çocuğun kahramanla özdeşleşmesine olanağı vererek bir gruba kabul edilmek, başarılı olmak gibi ihtiyaçlarını doyurmalıdır. Çocuğun hayal gücüne hitap etmeli, bilgi yığını şeklinde oluşturulmamalıdır. Hayalleri desteklemesinin yanında, içinde yaşadığı toplumun özelliklerini birleştirebilmelidir. İnsan sevgisi, büyüğe saygı, hayvan sevgisi, doğa sevgisi, eşitlik fikirleri, çocuğa resimler ve konuşmalar aracılığı ile aşılanabilir. Metindeki konuşmalarla kahramanlar birbiriyle uyuşmalı, eser bir bütünlük göstermelidir. Topluma ters düşecek kahramanlar barındıran çizgi romanlar, çocuğun toplumla bütünleşmesine katkı sağlayamayacaktır.

Konuşmalarda yazım ve noktalama kurallarına uyulması tartışılmaz bir kural olarak görülmelidir. Eser, aynı zamanda sözcük dağarcığının gelişimine yardımcı olmalıdır. Eserde yer alan temalar, okuyucunun çocuk olduğu unutulmadan onların seviyesine uygun olarak düzenlenmelidir. İyilik, kötülük temalarının kullanıldığı durumlarda çizgiler bir romana göre, kahramanları canlandırmada çok etkili olabilmektedir. Daha çok tarihî dönemlerin ya da kahramanların anlatıldığı çizgi romanlarda görülen ölüm ve savaş temalarının resmedilmesi, okuyucu kitlesinin yaşı nedeniyle özenle yapılmalıdır.

1.4.PROBLEM DURUMU

Bir kitap, bir çocuğun tüm hayatını yönlendirip şekillendirebilir. Bu şekillendirme, doğru iletiler aracılığıyla iyi yöne olabileceği gibi tam tersi bir durum da yaşanabilir. Bu nedenle, yayımlanan kitapların çocuklara uygunluğunu inceleyebilecek ve değerlendirebilecek bir denetim mekanizması gereklidir. Yayımlanan tüm eserlerin içinde özellikle devletin kendi eliyle çıkardığı eserler, özenle düzenlenmiş, tüm yönleri ile incelenmiş, çocuğun ruhsal ve dilsel gelişimini destekleyecek şekle getirilmiş eserler olmalıdır.

T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan çocuk roman ve çizgi romanlarının çoğunda dönemin Kültür Bakanları tarafından yazılmış birer giriş yazısı bulunmaktadır. Bu yazılar İsmail Kahraman, Fikri Sağlar, Ahmet Taner Kışlalı, İstemihan Talay gibi bakanların kaleminden çıkmıştır.

İsmail Kahraman, kitabın bir kültür taşıyıcısı olduğunu; kitapların geçmişi yansıttıkları oranda, yeni çağın gerektirdiklerini aktarması gerektiğini ifade etmektedir. Yayımladıkları kitapların millî kültüre dayandığını belirtir. İmanın ilk şartının ‘oku’mak olduğunu hatırlatarak çocukları bu kitapları okumaya davet eder. Böylece çocukların ilmin, fenin ve dinin temeline yönelmiş olacağını söyler.

Fikri Sağlar, görsel iletişim araçlarının verdikleri ile yetinmeyen, kültürlü, özgür, demokratik fikirlere sahip bir toplum için bu eserleri yayımladıklarını dile getirir. Kitabın yaydığı çağdaşıktan nasibini alamayan toplumların tarihe gömüleceklerini ifade eder.

Ahmet Taner Kışlalı, insanın değişime açık, özgür, barışçı, insancıl ve toplumuyla uyumlu olması gerektiğini söyler. İnsanın, geçmişine sahip çıkmasının, çağının gereklerine ayak uydurmasının öneminden bahseder. Ayrıca, insanın kültürünü koruduğu oranda onu zenginleştirmesi gerektiğini ifade eder. T.C. Kültür Bakanlığı yayınlarının bu anlayışa sahip insanlar yetiştirmeyi amaçladığını vurgular.

İstemihan Talay ise kitabın, kültürlerin tanıtılıp yeni kuşaklara aktarılmasında; aynı zamanda bilimin ve tekniğin ilerlemesinde katkısının büyük olduğunu belirtir. Ona göre, kitabın zararı yoktur. Kitap, eğitimin temel aracıdır. Kitap okumak, yaratıcı ve yapıcı bir birey olma yolunda büyük yardımcıdır. Talay, sağlıklı bir toplum ve barış içinde gelişen, yüreği insan ve doğa sevgisiyle dolu bireyler meydana getirmek adına bu kitapların faydalı olduğunu belirtir. Ona göre, dünyayı sevgi ve kardeşlikten başka bir

güç güzelleştiremez. Dünyanın barışa ve kardeşliğe aç olduğunu, bu özelliklere sahip bir gelecek için çocuklara güvendiğini dile getirir. Çocukların, yarınların güvenceleri olduğunu belirtirken aynı zamanda Türkiye Cumhuriyetinin daha güzel günler görmesinin bu eserleri okuyan çocuklara bağlı olduğunu açıklar. Talay ayrıca, teknolojik gelişmelerin toplumları güçlendirdiğini savunur. Güçlü toplumların kültürel olarak da diğer toplumları etkilediğini dile getirir. Türk gençliğine düşen görevin ise kendi toplumuna ait öğelerin bütünüyle silinmesini engellemek olduğunu ifade eder. Bu amaçla kendi kültürüne değer veren kitapların okunmasını tavsiye eder. Dayatmacı öğütlerin toplumsal değerlerin aktarımında başarısız olduğunu söyler. Eserlerdeki kahramanların, çağdaş Türk toplumunun temsilcileri olduğunu belirtir. Bu eserlerin fikri hür, vicdani hür bireyler yetiştireceğini söyler. Talay, çocuklara güvendiğini ve onları sevdiğini söyleyerek onları onurlandırır.

Bakanların, kendilerine ait bölümlerde ifade ettikleri bu cümleler, T.C. Kültür Bakanlığının bu kitapları çıkarmaktaki asıl amaçlarını ortaya koymaktadır. Bu bölümlerde, yayımlanan bu kitapların toplumun gelişimine katkıda bulunmak adına çocuklara ne gibi aktarımlarda bulunduğu belirtilir. Bu yazılarda, bu kitaplar aracılığıyla T.C. Kültür Bakanlığının, insanları, nesnelere, çevreyi, ülkesini, dünyayı sevmeyi başarabilmiş yetişkin insanlar meydana getirmek istediği fikri iletilir. Tezde, bu kadar ulvi amaçlarla yazılmış eserlerin bu sonuçlara ulaşmak adına kullandıkları temalar incelenmiştir. Bu nedenle tezin problem cümlesi “T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan çocuk roman ve çizgi romanlarının temaları çocuğa uygun mudur?” olarak belirlenmiştir.

1.5.AMAÇ

Araştırmanın amacı, T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan çocuk roman ve çizgi romanlarına ait temaların belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda incelenerek olumlu ve olumsuz olarak nitelendirilen bu temalar, çocuk edebiyatı ilkelerine uygunlukları bakımından değerlendirilmiştir.

1.6.ÖNEM

T.C. Kültür Bakanlığı, uzun yıllar boyunca çocuklar için eser yayımlamıştır. Bu eserler, bir bakanlığın elinden ve onayından geçtiği için diğer kitaplara oranla aileler nezdinde daha caziptir. Basım yıllarının üzerinden hayli vakit geçmesi, onları bir kitapçıda bulmayı zorlaştırmaktadır. Fakat şehir kütüphaneleri bu kitapları ücretsiz ve sağlam şekilde muhafaza ettiği için bu kitaplara ulaşmak, kitapçıda satılan bir kitaba göre daha kolaydır.

Tez, bu eserler ile karşılaşacak çocukların, çocuklarını bu eserleri okumaya yönlendirecek ailelerin ya da öğretmenlerin bu eserlerdeki olumlu ve olumsuz nitelikteki temaların varlığından haberdar edilmesine katkı sağlaması bakımından önemlidir. Ayrıca tez, T.C. Kültür Bakanlığının çocuklar için yayımladığı eserler hakkında yapılacak yeni araştırmalara yardımcı olması bakımından da önem taşımaktadır.

1.7.SINIRLILIKLAR

Mehmet Toprak tarafından hazırlanan *T.C. Kültür Bakanlığı Yayın Kataloğu: 1952-1999* adlı eserde, T.C. Kültür Bakanlığı tarafından 1952- 1999 yılları arasında yayımlanmış tüm eserlerin listesine ulaşmak mümkündür. Çocuk kitapları, farklı seriler altında yayımlandıkları için bir bütünlük içerisinde değildir. Çocuk kitaplarının türleri hakkında bir bilgilendirmenin bulunmadığı bu katalogda, tüm çocuk kitaplarını belirlemek ve içlerinden roman ve çizgi romanları ayırtmak için derin bir inceleme yapılmıştır.

1999 yılından 2002 yılına kadarki süreç içerisinde yayımlanmış eserlerin listesi de <http://www.kygm.gov.tr/TR,251/kultur-sanat-edebiyat-yayinlari.html> sitesinden elde edilmiştir.

Yapılan bu incelemede en erken basılan çocuk kitabının 1976 yılında; en geç basılan kitabın ise 2002 yılında basıldığı tespit edilmiştir. T.C. Kültür Bakanlığı, çocuklar için eser yayımlama görevini 2002 yılından sonra T.C. Milli Eğitim Bakanlığına devretmiştir.

Bu inceleme sürecinde pek çok seriye ulaşılmıştır. Tüm bu seriler içerisinde, başlığı çocuk ile bağlantılı olanlar seçilmiştir. Seçilen bu seriler içerisinde bulunan tüm

roman ve çizgi romanlar tespit edilmiştir. ‘Çocuk/ Edebiyat’, ‘Çocuk Kitapları Dizisi’, ‘Çocuk Dizisi’, ‘Resimli Çocuk Klasikleri’, ‘Çocuk Senaryo’, ‘Çocuk Kitapları’, ‘Çocuk Edebiyat Eserleri Dizisi’ altında 45 roman ve 39 çizgi romana ulaşılmıştır.

T.C. Kültür Bakanlığının aynı içeriğe sahip eserleri farklı seriler altında yayımladığı görülmektedir. Bu konuda titiz bir ayrıştırmanın yapılmadığı, istikrarlı bir düzen kurulmadığı ortadadır. Tezde incelenecek eserler, içerisinde çocuk adı geçen serilerle sınırlı tutulmuş; bu seriler içerisindeki Türkçe roman ve çizgi romanlar ele alınmıştır.

Bu nedenle, içerisinde çocuk kitabı bulunmasına rağmen ‘Tercüme Eserler Dizisi’ incelenen seriler arasına eklenmemiştir. Ancak, incelenen seriler arasında *Gulliver’in Gezileri* (1993), *İnatçı Kız* (1998) ve *Uzun Çorap Pippi* (1998) adında üç çeviri roman bulunmaktadır. Bu eserler, inceleme altına alınan serilerin bütünlüğünü bozmamak adına, çeviri eser olmalarına rağmen, çalışmaya katılmıştır. Ayrıca belirtmelidir ki, incelenen seriler arasında bulunan yabancı dilde basılmış eserler bu araştırmaya katılmamıştır.

Tezin konusu roman ve çizgi roman ile sınırlı tutulduğundan, yukarıda belirtilen serilerde yer alan masal, öykü, tiyatro eserleri gibi türler araştırmanın dışında tutulmuştur. Bunun yanı sıra ‘Gençlik Serisi’nde pek çok roman olmasına rağmen, bu romanlar çocuk edebiyatı sınırları içerisinde bulunmadığından incelemeye alınmamışlardır.

T.C. Kültür Bakanlığının çocuklar için yayımladığı eserlerin çoğu ülke çapındaki kütüphanelerde okunmaya hazır durumdadır. Kitapların çoğuna eski kütüphanelerden ve yeni kitaplara ulaşma olanağı az bulunan ilçe kütüphanelerinden ulaşılmıştır. Bu kitaplar, kıyıda köşede kalmış, kaplanmış, kapaklarının ilgi çekiciliği solmuş olsa da raflarda okunmayı beklemektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1.ARAŞTIRMANIN MODELİ

T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan çocuk roman ve çizgi romanlarının incelendiği bu araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. “Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır.” (Karasar, 2002: 77)

2.2.EVREN VE ÖRNEKLEM

T.C. Kültür Bakanlığı kitap serilerinden ‘Çocuk/ Edebiyat’, ‘Çocuk Kitapları Dizisi’, ‘Çocuk Dizisi’, ‘Resimli Çocuk Klasikleri’, ‘Çocuk Senaryo’, ‘Çocuk Kitapları’, ‘Çocuk Edebiyat Eserleri Dizisi’ altında yayımlanan 45 roman ve 39 çizgi roman tespit edilmiştir. Elde edilen bu eserlerin tamamı incelenmiştir.

2.3.VERİLERİN TOPLANMASI VE ÇÖZÜMLENMESİ

T.C. Kültür Bakanlığının çocuklar için yayımladığı eserlerin türlerine ilişkin bir sınıflandırma yapmak için, ‘Çocuk/ Edebiyat’, ‘Çocuk Kitapları Dizisi’, ‘Çocuk Dizisi’, ‘Resimli Çocuk Klasikleri’, ‘Çocuk Senaryo’, ‘Çocuk Kitapları’, ‘Çocuk Edebiyat Eserleri Dizisi’ altında yayımlanan tüm eserler tek tek incelenmiştir. Bu ayrıştırma sonucunda elde edilen 45 roman ve 39 çizgi romana ulaşma sürecinde sıkıntılar yaşanmıştır. İllerde bulunan halk kütüphanelerinde bu kitapların çoğu ‘ödünç alınabilir’ olarak görünmektedir. Fakat kütüphaneye ulaşıldığında bu kitapların çoğunun çoktan kaybolduğu, geri getirilmediği ya da çok yıpranmış olduğu için raftan kaldırıldığı bilgisine ulaşılmıştır.

Kitapların çoğuna doğu illerindeki kütüphanelerden ulaşılmıştır. Büyükşehirlerdeki kütüphaneler bu kitapları ellerinden çıkarmışlardır. Halk kütüphanelerinden ulaşılamayan kitaplar için Milli Kütüphane’ ye başvurulmuş; orada da benzer sorunlarla karşılaşmıştır. Bakanlığın yayımladığı bu eserlerin hepsinin

burada yer almadığı; ‘ödünç alınabilir’ şeklinde görünen kitapların rafta bile olmadığı söylenmelidir. Hâlâ elde edilemeyen kitaplar için internetten satın alma yoluna gidilmiştir. Bu şekilde tüm roman ve çizgi romanlara ulaşılmıştır.

Romanlar ve çizgi romanlar, farklı özellikler taşıdıkları için ayrı ayrı incelenmiştir. Romanlar ortak temalarına göre sınıflandırılmış, içlerindeki olumlu ve olumsuz temalar belirlenmiştir. Çizgi romanlar da aynı işlem sürecinden geçirilmiştir. Elde edilen temalar başlıklar halinde yorumlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

3.1.OLUMLU DEĞER VE DAVRANIŞLAR

Her kitabın bir yazılma amacı vardır. Her kitap, hedeflediği okuyucu kitlesini bazen sadece eğlendirmek, bazen bilgilendirmek, bazen her ikisini birden yapmak için çeşitli konulardan bahseder. Bu konular, milyonlarca şeyi içerebilir. Çok farklı konuları anlatan eserlerin yanında aynı konuyu içeren; ama farklı tutumlara, görüşlere ve yönlendirmelere sahip pek çok eser de bulunmaktadır. Aynı yöne bakan insanların, baktıkları aynı şeye dair farklı algılara sahip olabilmeleri gibi yazarlar da aynı konuyu anlatsalar bile olaylara kendi bakış açılarını katarlar. Bu farklı bakış açıları temaya işarettir. Tema, eserin temelinde yer alan duygu ve düşüncenin yazarın kendine has ifadeleriyle okuyucuya sunulmasıdır. Oğuzkan'a göre tema, eserde sürekli olarak belirtilmeye çalışılan temel düşünce, görüşler ve yönelimlerdir (1977: 307).

Bir çocuk eserindeki temalar çocuğun kişiliğini ve kimliğini geliştirerek onun toplum içinde saygın ve başarılı bir yere sahip olmasına yardımcı olmayı amaçlamalıdır. T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan romanlarda bu yönden olumlu nitelikler taşımaktadır. Romanlarda, evrensel değerlerin vurgulandığı, bireysel temalardan çok evrensellik çizgisinde kalındığı belirtilmelidir. Bu kitaplar, sevgi, dürüstlük, yardımseverlik, adaletli olma, eşitliği savunma, mutluluk, cesaretli olma, görgü kurallarının farkında olma ve bunları uygulama, meraklı olma gibi ortak temaları ile hayat sahnesinde başarılı, olgun, mutlu olmayı bilen, adaletin savunucusu insanlar yetiştirmeyi amaçlamışlardır. Bunun için de bu kişilik özelliklerine sahip kahramanlar yanında, tam tersi olumsuz davranışlar sergileyerek kötü sonuçlara ulaşan ve pişman olan kahramanlara da yer verilmiştir. Kahramanların kişilik özelliklerinden hareketle olumlu ya da olumsuz davranış ve değerlerin okuyucuya ilginç biçimde sunulması amaçlanmıştır.

3.1.1. Sevgi

Sevginin kesin bir tanımı yoktur. Bu durum onu göreceli yapar. Bu nedenle, sevgiye çeşitli bilimsel bakış açıları getirilebilir. Sevgi için “İnsanı bir şeye ya da bir kişiye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu” (Hançerlioğlu, 1992: 417) şeklinde tanım yapılabilmektedir. Felsefi terimler sözlüğünde yer alan şekliyle sevgi, tezde yapılan sınıflandırmaya ışık tutacak şekilde tanımlanmıştır. Buna göre sevginin tanımı şu şekilde yapılır:

“Hoşa giden bir şeye eğilim; tutkuya dek varabilen bir ruh durumu. Türlü biçimleri: a. Karsı cinse karsı duyulan sevgi b. Çocuğa karsı duyulan sevgi. c. Bir nedene dayandırılmayan duygudaşlık (sympathie). d. Uzun süre içinde oluşup gelişen kişisel gönül dostluğu. e. Doğaya vb.lerine duyulan sevgi” (Akarsu, 1984 :154).

Ayrıca sevgi sözcüğü, “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu” olarak da tanımlanmaktadır (TDK, 2005: 1742).

Buscaglia’ya göre sevgi; “Öğrenilen duygusal bir tepkimedir. Bir grup öğrenilmiş dürtü ve davranışa karşılık olarak verilen yanıttır. Tüm öğrenilen davranışlar gibi sevgi kişinin çevresiyle, öğrenme yeteneğiyle, bu yolda var olan zorlamaların tipi ve gücüyle birlikte ortaya konur.”(1972/2003: 88).

Bu tanımlamalar sevginin insan hayatındaki rolünün büyüklüğünü açıklamaktadır. Sevgi, insanın en doğal duygularından biridir. İçten gelir. Üzerinde çok konuşulan temel duygulardan biridir. Sevgiye neden olan uyarıcılar, diğer temel duygular gibi insan gelişimine bağlı olarak değişim gösterir. Bu değişimi yaratan, çevredir.

Her türlü sevgi - insanın içinde doğuştan sevme temeli olsa da - çevre tarafından insana aktarılır ve öğretilir. Bu aktarımda ilk ve en büyük rol aileye düşmektedir. Aile çocuğuna sevgisini vermezse çocuk kendini değersiz, önemsiz görür ve onun kendine olan güveni hiç gelişemez.

Bir çocuğun her zaman sevgiye muhtaç olduğu ortadadır. Yavuzer, ailenin çocuğa vermesi gereken sevgiyi açıklarken, sevmenin çocukla bütünleşmek, bir birey olarak onun gerçekliklerini anlamaya çalışmak olduğunu söyler (1998: 34). Ailesi tarafından bu şekilde sevilme, onu daha mutlu, kendine güvenen, ayakları üzerinde durabilen bir birey yapar. Aile, çocuğuna kendi sevgisini aktarırken ona aynı zamanda sevginin ne olduğunu, nasıl sevildiğini ve neleri sevmesi gerektiğini de aktarmış olur.

İncelenen romanlarda, sevginin birkaç türüne rastlanmaktadır. İnsan sevgisi, dünyada var olan diğer canlılara yönelik sevgi, okumaya ve okul hayatına duyulan sevgi ve doğa sevgisi, romanlarda ortak olarak gözlenen sevgi çeşitleridir.

3.1.1.1.Aile Sevgisi

Türk toplumunun geçmişinde Mevlana, Yunus Emre gibi sevgiyi anlatan ve aktaran usta örnekleri vardır. Onlar, sevginin her türünü övmüşlerdir. Bu durum, Türklerin sevgiyi aktarmada edebiyatın önemini fark ettiğini gösterir. İncelenen romanlarda da sevginin kendine büyük bir yer edindiği göze çarpmaktadır.

Bakanlığın çocuk romanlarında anne, baba, kardeş, akraba sevgisi çok yoğun işlenmiş, bu insanlara karşı sevgi beslenmesi fikri aşılınmaya çalışılmıştır. Aile sevgisi, bu sevgilerin başında gelmektedir.

Aile sevgisinin anlatıldığı Ahmet Yıldız Yaşaroğlu'nun *Güneşle Oynayan Çocuk* (1976) romanında, ailesiz kalan, kendine bakabilmek için çalışmak zorunda olan Hüseyin ile üvey annesine kızıp evini barkını terk eden Haşim'in arkadaşlıkları anlatılmıştır. Romanın bu bölümü, ailenin ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Annesiz ve babasız yaşamının bütün ağır yükünü omuzlarında taşıyan Hüseyin, olgun bir çocuktur. İstanbul'da Adalar'a giden vapur iskelesinde dükkân sahiplerine yardım ederek yaşayıp gitmektedir. Bir gün Haşim'le karşılaşır. Haşim, evden kaçmış ve İstanbul'a gelmiştir. Kalacak yeri bile yoktur. Hüseyin ile karşılaşmak onun için büyük şans olur. İki çocuk sohbet etmeye başladıklarında Hüseyin ona neden İstanbul'a geldiğini sorar. O da evden kaçtığını, yanına gidebileceği kimsesinin olmadığını anlatır. Ailesinin Karamürsel'de olduğunu söyler. Annesi öldükten sonra babasının yeniden evlendiğini, yeni gelen annenin de ona kötü davrandığını ifade eder. Onun anlattıkları Hüseyin'i de üzer. Üvey annesinin kendisini bir türlü seveemediğini, bu yüzden babası evde yokken kaçıverdiğini anlattığında, Hüseyin ona kızar. Üvey de olsa evin içinde bir annesinin olduğunu söyler. Kusurun kendisinde olabileceğini; üvey olduğu için ona önem vermemiş, annesinin sözünü dinlememiş olabileceğini anlatır. Haşim'in, babasının bu durumun çözümüne hiç yardımcı olmadığını söyleyip kendini savunması üzerine Hüseyin, babanın da haklı olduğunu belirtir. Bir yanda oğlu bir yanda eşi olduğu için araya girmek istememiş olabileceğini söyler ve Haşim'in kızgınlığını yumuşatır. Hüseyin, Haşim evden kaçmış olduğu için herkesin çok üzgün olduğuna

emindir. Kendisi için üzülen, onu merak eden, seven bir aileye sahip olmanın harika bir şey olduğunu üzülenek belirtir. Annesi, babası ve kardeşi olduğu için çok mutlu olması gerektiğini söyler; kendisinin bir ailesi olmadığı için bu hallere düştüğünü anlatır. Hüseyin ağlamaya başlar. Onu bu denli üzdüğü için Hüseyin'den özür diler. Hüseyin'in sözleri onun kızgınlığını gidermiştir. Geri gidecek parayı bulana kadar kalacağını, sonra da ailesinin yanına döneceğini söyler. Ailenin vazgeçilemeyecek kadar önemli olduğunu, bir aileye sahip olmayan arkadaşından öğrenmiş olur. Romanın sonunda Haşim, ailesinin yanına geri döner.

Anne, ailenin vazgeçilmez bir parçasıdır. Anneye karşı hissedilen sevgi şartsız ve içtendir. İncelenen romanlarda anne sevgisinin, yani ailenin bir ferdi olan ve annelik vasfı taşıyan kadına duyulan sevginin anlatıldığı bölümlere az rastlanmaktadır. Bu konuya vurgu yapmış birkaç örnek bulunur.

Cahit Uçuk'un yazdığı *Mavi Ok* (1995) romanında Mustafa, Kemal, Ata ve Türk isimli çocuklarıyla yeni bir hayat kurmanın yolunu arayan Vardar ailesinin mücadelesi anlatılır. Seher, dört çocuğu, eşi Sait ve kayınpederi ile şehirden ayrılmış küçük bir köyde yaşamaya başlar. Büyük şehirde yaşamının zorluğundan kaçarak kendilerine ait minik ve sevgi dolu bir yuva kurarlar. Yeni düzenleri içinde asıl sorumluluk Seher ve Sait'tedir. Seher, eşinin sevgi dolu sözlerini duyduğu zaman ona olan güvenini hatırlar ve her şeyin üstesinden gelebileceklerini fark eder. İki eşin birbirine olan sevgisi ve inancı tamdır. İkisi el ele, omuz omuza tüm zorlukların üstesinden gelebileceklerine inanırlar. Romanın bütününde, insanın eşine duyduğu sevginin güven ve mutluluk getireceği aktarılmak istenmiştir.

Mehmet Türkkân'ın *Neydik Ne Olduk* (1979) eseri sözü insanlığın başlangıcından açar. İnsanlık tarihinin dönüm noktalarını okuyucusuna biraz açıklayıcı biraz öyküleyici tarzda sunar. İnsanların nasıl konuşmaya başladığını, ateşi nasıl keşfettiğini, kölelik sistemini açık ve anlaşılır ifadelerle ortaya koymaktadır. Anadolu'yu ana mekân olarak belirleyen yazar, eserinde kadının toplumdaki yerine de vurgu yapar. Kadın, başlangıçtan beri önemlidir, saygıdeğerdir ve sevgi doludur. Kadın, bir anne olarak önemlidir. 'Doğuran, çoğalan insan' olarak kadın, geçmişten günümüze kadarki süreçte ailenin önemli bir parçasıdır. Evi bir tutmak, ocağı her daim yanar vaziyette kılmak onun görevidir ve bu görev ona kutsallık kazandırmıştır. Bu şekilde toplumda ana, herkesten daha kutsal ve değerli olmuştur. Yazar, 'Anadolu' adının bile 'ana' sözcüğünden dolayı kutsallaştığını belirtir.

Samimi üslubu ile okuyucuyu sıkmayan yazar, kadını överek onun toplumdaki yerini belirlemiş, sağlamlaştırmış ve bilinen gerçekliklere ışık tutmuştur. Bunun için çarpıcı örneklemeler yapmaktan kaçınmamıştır. Kadının annelik özelliğine vurgu yaparak ona duyulan sevgiyi arttırmayı amaçlamıştır. Annenin kutsallığını anlatmak için Meryem Ana inancını da açıklığa kavuşturur. Onu bu kadar kutsal yapan anlayışın da ana olmasından geldiğini ileri sürmektedir. Anneye olan önemin ona karşı bir sevgi meydana getirdiği de inkâr edilemez bir gerçektir.

Talip Apaydın'ın yazdığı *Merdiven* (1998) romanında, bir çocuğun annesini ne kadar kıymetli ve vazgeçilmez olarak gördüğü anlatılır. Hasan, öğretmeninin anne sevgisi ile ilgili verdiği ödevde, kendi annesini anlatmaktadır. Yazdığı yazıda olabildiğince içten olmaya çalışmıştır. Annesinin gündüz temizliğe gittiğini, bu işin onu çok yorduğunu, eve geri geldiğinde minik kardeşine baktığını, tüm aileye yetecek kadar yemek pişirdiğini, tüm kirli çamaşırları yıkadığını anlatır. Yazısında, kendisi hastalandığında annesinin onun için ne kadar endişelendiğine değinir. Annesini över, babasına karşı onu savunduğunu söyler. Hasan, tüm bu iyilikleri için ileride annesine kendisinin bakacağını, büyümesinin asıl amacının annesini rahat ettirmek olduğunu anlatır. Annesi, Hasan'ın yazdıklarını okuduğunda çok duygulanır; ama duygularını belli etmez, sessizce ağlamakla yetinir. Oğlunun onu bu kadar çok sevmesi, onun için yaptıklarını fark etmiş olması ve onun için çok iyi bir insan olmak istemesi onu çok mutlu etmiştir. Hasan, öğretmenin gözüne girmeyi amaçlayan bir yazıdan çok, gerçekten annesine olan sevgisini kanıtlayan bir yazı yazmıştır. Annesine olan sevgisinin göstergesi olan bu yazı, aynı zamanda yoksulluğun bir çocuk üzerindeki etkisini de gözler önüne sermektedir.

Ünver Oral'ın yazdığı *Ülkücü Ali* (1986) romanında Ali, annesine büyük bir sevgi duymaktadır. Ali, yaz tatilini geçirmek için amcasının köyüne gelir. Bütün yaz boyunca amcası, yengesi ve köylüler ile el birliği ile köyde pek çok değişiklik meydana getirirler. Ali tatili mutlu geçirmesine rağmen ailesini, özellikle de annesini özler. Amcası, onun bu özlemini fark eder. Ona, babanın yerinin ayrı olduğunu; fakat bir çocuk için annenin her zaman özel olduğunu söyler. Büyüdükçe annenin değerinin ve evladı için yaptıklarının önemini daha iyi anlaşılacağını belirtir. Ali'nin anne özlemi, bütün aileyi sarmıştır. Amcası da kendi annesine duyduğu özlemi hatırlar. Yıllar geçmiş olsa da annesini kaybetmenin acısını içinde taşıdığını, böyle bir acının unutulmayacağını söyler. Amcası, bir annenin kendi yaşına aldırmandan çocuğunun ihtiyaçlarını karşılamak için her zaman çırpındığını, yorulsa bile evladını mutlu

edebilmek adına sürekli çalıştığını söyler. Ali'nin buradan bir ders çıkarmasını ister. Ali aracılığıyla aynı ileti okuyucuya da iletilir. Annelerin kıymetinin bilinmesi gerektiği, onların evlat üzerindeki haklarının ödenemeyeceği vurgulanmaktadır. Anne sevgisinin yerinin başka hiçbir sevgiyle doldurulamayacağı, bir annenin de çocuklarına duyduğu sevginin değerinin ölçülemeyeceği dile getirilmiştir.

İncelenen romanlarda baba sevgisi, anne sevgisinin yanında neredeyse hiç anlatılmamıştır. Baba, para kazanıp ailesini geçindiren kişidir. Annenin kutsallığının anlatıldığı romanların yanında, baba figürü daha sönük kalmıştır. Romanlarda baba bir karakter olarak yer alsa da baba sevgisini ve saygısını anlatan, gösteren, hissettiren bölümler yer almamıştır. Bu sevgi türüne sadece *İnatçı Kız* (1998) romanında rastlanmıştır.

Von Emmy Rhoden'in yazdığı, Rıza Akdemir'in çevirdiği *İnatçı Kız* romanında, bir babanın evladına, ölen eşine ve evladın da babasına duyduğu sevgi bir arada verilmiştir. Romanda annesi vefat ettiğinden beri İlse, babasına daha çok bağlanmış; aynı şekilde babası da kızının üzerine daha çok düşer olmuştur. Yavrusunu, ölen eşinin bir hediyesi diye sevmektedir. Roman boyunca baba, kızının her zaman arkasında durmuş, zorluklarda onu desteklemiştir. Babası tekrar evlendiğinde İlse, üvey annesine tahammül etmenin yolunu, babasını daha çok sevmekte bulmuştur.

Romanlarda, kardeş sevgisinin de baba sevgisi gibi gereken önemi görmediği dikkat çeker. Romanlarda kardeşi olan çocuklar ya da yetişkinler mevcuttur; fakat bu şahıslara yönelik hissedilen, anlatılan yoğun bir sevgiden birkaç örnek dışında hiç bahsedilmez.

Ünver Oral'ın *Cin İkizler* (1993) romanında, birbirini çok seven ve her zaman iyi geçinen iki kardeş anlatılmaktadır. Onların birbirlerine olan sevgileri açıkça ifade edilmese de çok iyi anlaşıyor olmaları aralarındaki sevgiyi göstermektedir.

İnatçı Kız (1998) romanında ise İlse, yatılı okulu bitirip eve döndüğüne ilk defa göreceği minik kardeşine de kavuşmuş olur. Kardeşi, İlse okuldayken doğduğu için İlse henüz kardeşini görmemiştir. Buna rağmen ona kavuşmak için içinde büyük bir heyecan taşır. Onun üvey kardeşi olduğu fikri aklından bile geçmez. Ona kavuştuğu an onu sımsıkı kucaklar, onun tenini koklar. Onu inceler, ellerini sever. Bir kardeşi olduğu için çok mutludur.

Çocuk, ailenin neşesidir, umududur. İncelenen romanlarda çocuğunu seven, koruyup kollayan; ona sahip çıkan ailelere rastlanır. Çocuk, aileler için değerlidir. Aileler, çocuklarının mutlulukları ve iyilikleri için çırpınırlar. Ünver Oral'ın *Küçük*

Kuklacılar (1986) romanında Fulya ve Necla yoğun bir anne baba sevgisi ile doludur. Yahya Akengin'in *Özlem Yokuşlar* (1981) romanında Mustafa, evden kaçmış olsa da ailesi tarafından korunup kollanır. Kaya Öztaş'ın *Zor Günler* (1979) romanında anne, kör olmasına rağmen iki oğlunun geleceği için kendini feda eder. Ümit Kaftancıoğlu'nun *Altın Ekin* (1979) romanında babası, tüm zorluklarla rahatça göğüs gerebilsin diye Erdeli'ye kendisi okuma yazma öğretir. Habib Bektaş'ın *Lades* (1997) romanında Metin, yazarlık denemeleri sırasında annesinden büyük destek görür. Nurettin İğci'nin *Zor Günler* (1999) romanında Emre, ailesi tarafından çok sevilir ve evde çocuktan çok bir birey gibi muamele görür. Hüseyin Öztürk'ün *Ova 'Uyandırılan Çocuk'* (2000) romanında Mehmet, ailesi zor günler geçiriyor olsa da asla ihmal edilmez, her zaman sevilir ve istekleri makul oranlarda yerine getirilir. *Mavi Ok* (1995) romanında Seher, yeni kurdukları yuvanın bahçesinde mutlu bir şekilde şarkı söylerken kızı Türk'ün yanına geldiğini fark eder ve kızını uzun uzun inceler ve onun ne kadar büyüdüğünü fark eder. Kızını, Allah'ın kendisine verdiği bir hediye olarak nitelendirir. Bu genel örneklerin yanında, bu sevgiye daha derin yer veren eserler de vardır.

Mustafa Özer'in yazdığı *Aydınlığa Koşarken* (2001) adlı romanda, Fadimana, dünyaya getirdiği iki yavrusunu da doğumda kaybetmiştir. Yeniden doğum yaparken, üçüncü çocuğunu da kaybetmekten çok korkar. Bu kayıp onun bütün aile düzenini değiştirecektir. Doğacak olan oğlu romanın ana karakteri olan Musti'dir. Musti, doğumuyla ailesine mutluluk verir. Oğlunun sağ salim doğduğunu gören Fadimana, oğlunun varlığı, sağlığı için dua eder. Oğlunun, ailesine katacağı neşe için şükreder. İçindeki evlat sevgisini dualarıyla dile getirmiş olur.

Ünver Oral'ın yazdığı *Cin İkiizler* (1993) romanında Tuna ve Suna adındaki ikiz kardeşlerin çocuklukları konu edilmiştir. Her zaman çok iyi anlaşılan bu çocukların, ikiz olmak çok hoşlarına gider. 3. sınıfa giden ikizler okulda, evde, sokakta bol bol yaramazlık yaparak ailelerini usandırırılar. Romanda, iki kardeşin yaramazlıkları uzun uzun anlatılmaktadır. Yaramazlık yapmadıkları gün yok denebilir. Anne ve babaları onları çok sevmektedir. Babaları Sedat, her gün işten gelir gelmez, ne kadar yorgun olursa olsun çocuklarını birer dizine oturtup günlerinin nasıl geçtiğini sormayı ihmal etmez. Onlara yaramazlık yapıp yapmadıklarını, annelerini ve babaannelerini üzüp üzmediklerini sorar. Onlara öğüt verir ve mutlaka başlarını okşar. Anneleri İnci, yaramazlıkta ne kadar ileri giderlerse gitsinler, çocuklarına beslediği sevgisini göstermekten geri kalmaz. Babaanne de aynı şekilde, bir çocuğun öncelikli ihtiyacının sevgi olduğunun farkındadır.

Yazar, İnci ve Sedat'ın çocukluklarının zor geçtiğini ifade eder. Aileleri varlıklı değildir. Yoksulluk, zorluklara neden olmuştur. İkisinin de çocukluklarına doymadan büyüdüğünü anlatır. Onlar, anne ve baba olarak, kendi yaşadıkları zor hayatları çocuklarına yaşatmak istemezler. Günleri ne kadar kötü geçerse geçsin, gün içinde mutlaka çocukları ile birlikte kıymetli vakitler geçirirler. Çocuklara, kaldıracabileceklerinden ağır cezalar vermez, onları kalıcı şekilde mutsuz kılacak davranışlardan kaçınırlar. Çocuğun sevgisiz büyümemesi gerektiğinin farkındadırlar. Tüm önceliklerini sevgi üzerine kurarlar. Tuna ve Suna da yaşlarına yaraşır yaramazlıkların dışında bir aşırılık göstermezler. Her ne olursa olsun sevildiklerini bilirler. Fiziksel ve psikolojik yönlerden temel ihtiyaçları karşılandığı için mutlu birer çocuk olurlar. Romanın yazarı sevginin önemini ön plana çıkarmak için yazdığı bu romanında, iki mutlu çocuk karakter ile amacına ulaşmıştır. Roman boyunca çocuklarını çok seven anne ve babanın onların üzerine titredikleri anlar yaşanmaktadır.

Evladına karşı bu kadar yoğun duygular besleyen ailelerin yanında, iyi bir anne olamamış; anneliğini basmakalıp ve gösteriş amaçlı davranışlarla gösteren bir anne dikkat çeker. *İnatçı Kız* (1998) romanında, İlse ile aynı okulda okuyan Lilli adındaki kız hastalanır ve ölür. Onun ölümü üzerine annesi, küçük kızın cenazesine bile gelmez. Onun öldüğü gün anne bir telgraf yazmak ve cenazeye gösterişli bir çiçek yollamakla yetinir. Şöhretli bir hayat yaşayan anne, şöhretini çocuğuna tercih etmiştir. Çocuğunun hastalığında da cenazesinde de bulunmamış; iyi bir anne olamamıştır. İçinde çocuğuna karşı ufacık bir sevgi bile taşımayan annenin anlatılması, diğer tüm romanların yanında çarpıcıdır. İçinde evladına karşı, dolayısıyla insana karşı hiçbir sevgi taşımayan, yüreği taşlaşmış bir annenin, işini bahane ederek sevgisizliğini örtmeye çalıştığı gösterilmektedir. Annenin sevgi anlayışı, gösterişli bir mezar ile sınırlı kalır. Mezarın üzerine 'Benim için dua et' sözlerinin yazılmasını istemesi, annelik vasfını taşımayan bir kadının bencilliğini çarpıcı bir biçimde ortaya çıkarmaktadır.

Romanlarda aile kurumuna önem verildiği ortadadır. Aile bütünlüğünün korunduğu gözlense de bu bütünlük bazı romanlarda çocukların okumak, çalışmak gibi nedenlerle evden ayrılmaları ile bozulmuştur. Romanlarda anne sevgisinin, baba ve kardeş sevgisinden daha üstün tutulduğu belirtilmelidir. Buna rağmen tek bir örnek dışında bu romanlarda evlat sevgisi tüm sevgilerin üstündedir. Çocukları uzakta olsun, yakında olsun tüm ailelerin çocuklarını sevdikleri görülmüştür.

3.1.1.2. Arkadaş Sevgisi

İncelenen romanların hemen hemen hepsinde çocuk kahramanlar göze çarpmaktadır. Bu kahramanların hiçbiri yalnızlık, arkadaşsızlık çekmemiştir. İster kendi yaşında olsun, ister kendinden büyük olsun her karakterin biri ya da birileriyle mutlaka arkadaşlık bağı kurduğu görülmektedir.

İnatçı Kız (1998) romanı, ailesinden uzakta bir yatılı okulda, arkadaşları ile beraber eğitim gören İlse'nin yaşamını konu alır. Arkadaşları ile beraber okuyan İlse ile diğer kızlar arasında samimi arkadaşlıklar kurulması normaldir. İlse'nin oda arkadaşı Nellie, çok sevimli ve sıcakkanlı bir kızdır. İki kız, karşılaşır karşılaşmaz birbirleri ile samimi bir arkadaşlık kurarlar. İlk geldiği andan itibaren Nellie, İlse'nin kendisini iyi hissetmesini sağlamıştır. Bu nedenle arkadaşlıkları gittikçe pekişmiştir.

Yurtta kalan diğer kızlar ve İlse arasında da zamanla ciddi bir dostluk gelişir. Beraber geçirdikleri zaman içerisinde birbirlerine olan güvenleri artar. Sırlarını paylaşmaktan, zor durumlarda birbirlerine destek olmaktan mutluluk duyarlar. Gündüzleri kurdukları arkadaşlıklar onlara yetmemeye başladığında geceleri gizlice toplanmaya başlarlar. Dostluklarını pekiştiren şey benzer hayatları yaşıyor olmalarıdır. Birbirlerinin acılarını paylaşmak ve mutlu anılarını arttırmak, onları zamanla sağlam birer arkadaş sahibi yapmıştır. Okulun bitecek olması onları endişelendirmektedir. Hiçbir şekilde bu dostluklarını kaybetmek istemezler. Okulun bitiminden sonra birbirleriyle görüşeceklerine dair hep birlikte söz verirler ve verdikleri bu söz ile her biri, arkadaşlarına duyduğu sevgiyi kanıtlamış olur. Romanın ilerleyen bölümlerinde bu sözü tuttukları da anlatılacaktır. Kızların kurduğu bu iyi ilişki, okuyucuya mesafelerin arkadaşlıkları bozmayan bir durum olduğunu da göstermektedir.

Hüseyin Güney'in *Akça Bebek Hollanda'da* (1999) romanı, sıra dışı bir arkadaşlıktan bahseder. Romanın ana karakteri, Akça adında oyuncak bir bez bebeğdir. Onun sahibi Akkız, konuşan bu bebeğini herkesten saklamaktadır. Ülkesini ziyarete gelen İrma adındaki kıza, bu bebeğini hediye eder. İrma ile Akkız'ın arkadaşlıkları uzun süre devam eder. İrma, konuşan bir bebeğin varlığının herkesi şaşırtacağına farkındadır. Onu çok sever ve onunla her şeyini paylaşır. Hollanda'da Akça bebeğe uygun kollar ve bacaklar yapılır. Onun yürümesi, rahatça hareket etmesi sağlanır. Bu şekilde Akça bebek, minik bir çocuktan farksız olur. Bir insan gibi düşünme, konuşma, algılama kabiliyeti olan bu bebeğin, iki sahibine birden büyük bir sevgi beslediği

ortadadır. Sahipleri Akkız ile İrma da onu çok sevmekte ve hep yanlarında tutmaktadır. Birbirlerine olan güvenleri sayesinde arkadaşlıkları ilerler ve çok yakın dostluklar kurarlar. Gerçek dışı bir durumla da olsa bir oyuncak ile insanın kurduğu arkadaşlık olumlu iletiler barındırmaktadır. Arkadaşlığın güven, samimiyet gerektirdiği belirtilir. Akça bebek ile Akkız arasındaki ilişkiyle de mesafelerin, arkadaşlık ilişkilerini zayıflatan bir durum olmadığı anlatılmak istenmektedir.

İbrahim Erdem'in *Düşler Yaşam Olsa* (1998) adlı romanında, Damla ve Demet ikiz kardeşlerdir. İçlerindeki bilgi açlığını giderebilmek için çevrelerindeki herkesi soru yağmuruna tutan, dergi ve kitap okumaktan bıkmayan bu kardeşler, yabancı ülkelerde yaşayan insanları da merak ederler. Meraklarını giderebilmenin en eğlenceli yolu yabancı bir mektup arkadaşı bulmaktır. Damla, Dennies adındaki bir mektup arkadaşı edinir. Damla, uzayla ilgili, kendi okulunda öğrenmesi zor bilgileri de Dennies'in mektupları sayesinde öğrenir. Teknolojik olanaklar bakımından farklı olan iki ülkenin çocuklarının mektuplaşmaları, onların kendi başlarına edinebildikleri bilgilerin daha fazlasına ulaşmalarını sağlayacaktır. Kendisinden farklı düşünen ve farklı yaşayan insanların varlığından haberdar olmak, çocuğun kişilik gelişiminde olumlu katkılar yapacaktır.

Çocukların mektupla başlayan dostlukları, zamanla gerçek hayata taşınır. Dennies ve kardeşi Do, Damla ve ailesini ziyarete gelir. Kendi kültürlerine yabancı iki insanla tanışmak, Damla ve Demet'in dünyaya bakış açılarını değiştirecektir. Bu dört çocuk, birbirlerine dolaylı olarak çok şey öğreteceklerdir. Romandaki kahramanlar, kazandıkları arkadaşlıkları sayesinde, fikirlerini açıklamaktan çekinmeyen, herkesin kendisi gibi düşünemeyeceğini kabul edebilen, tartışan, sorgulayan ve kendi geleceğiyle ilgili gerçekleştirilebilecek hayaller kuran bireyler haline gelirler. Mektup arkadaşlığıyla başlayan bu dostluk, kurulan arkadaşlıkların insanın gelişimine her yönden katkı sağlayacağını vurgulanması bakımından olumlu bir örnektir.

Talip Apaydın'ın *Biz Varız* (1998) romanında, Murat, Ayşe, Ali, Osman, Fadik aynı sınıfı paylaşan beş arkadaştır. Gecekonduların bol olduğu bir mahallede yaşayan bu çocuklar, kendilerini diğer arkadaşlarından farklı hissederler. Bu nedenle arkadaşlıkları daha samimileşir. Onları birbirine bağlayan duygu, yoksullukları, ailelerinin bir arada yaşaması ve çocukların ortak bir hayale sahip olmasıdır. Birbirleri ile her zaman iyi geçineceklerine, sorunlarını birbirlerine anlatmaktan çekinmeyeceklerine dair sözler verirler. Kendi aralarında sessiz bir dayanışma içinde olduklarını söylerler.

Ailelerinin yaşam kavgalarının farkında olan bu çocuklar, okullarında da aynı yoksulluğu görmekte-dirler. Onları arkadaş yapan, sadece aynı sınıfta oluşları değildir. Olgun birer birey gibi düşünen bu çocuklar, ailelerine yük olmamak adına bir an önce büyümenin hayalini kurarlar. Ortak bu hayal, onları daha samimi arkadaş yapmıştır. Romanda, arkadaş edinmenin ortak bir hayat görüşü taşımakla bağlantılı olduğu fikri ön plana çıkmaktadır.

Hasan Demir'in *Benim Güzel Günlerim* (1990) romanında, 'Kabadayı Yılmaz' olarak anılan bir çocuk, romanın kötü kahramanıdır. Sigara içer, başkalarını da sigaraya alıştırmak ister. Hatta güçlü olduğunu göstermek adına kendisinden küçük çocuklara kötülükler yapar. Yılmaz, Zeynel'i de sigaraya alıştırmış, onu okuldan soğutmaya çalışmıştır. Bunu öğrenen Zeynel'in öğretmeni, Yılmaz ile konuşmuş ve yaptıklarından vazgeçmesi için onu ikna etmiştir. Yılmaz, Zeynel ve arkadaşları ile yolda karşılaştığı bir gün, yaptıkları için çocuklardan özür diler. Artık onlara dokunmayacağını, hatta onlarla arkadaş olmak istediğini söyler. Böylece çocuklar onunla el sıkışırlar ve aralarında yeni bir dostluk başlar. Romanın bu paragrafı, insanların hata yapabileceğini, önemli olanın kazanılan dostluklar olduğunu vurgular. Kötü bir karakterin hatalarını fark edip özür dilemesi onurlu bir davranıştır. Ona arkadaşlığın yolunu açan, dürüstlüğü ve hatalarının farkında olup özür dileyişidir.

Zerrin Polat'ın yazdığı *Küçük Kahramanlar* (1999) romanı, Kurtuluş Savaşı öncesinde bölge halkının, beraber yaşadığı Yunan kökenli arkadaşlarıyla samimi ilişkiler içinde oluşundan bahseder. Eskiden beri köylerinde bulunan birkaç Yunanlı ailenin varlığı kimseyi rahatsız etmez; kimse bu durumda bir tuhafılık görmez. Türk çocukları ile Yunan çocukları çok samimi dostluklar kurabilmektedir. Daha iyi anlaşabilmek için birbirlerinin dilini öğrenen, küçük yaştan beri aynı mahalleyi, aynı yaşantıyı paylaşan bu insanların, arkadaşlık kurmalarında bir sakınca olmadığı gösterilir. Romanın bu kısmında, farklı kültürlerle sahip olmanın arkadaş olmaya engel teşkil etmediği düşüncesi vurgulanmaktadır.

Merdiven (1998) romanında Hasan, köyden büyükşehir gelen bir ailenin çocuğudur. Köyde yaşamının etkisiyle konuşmasında köy ağzı etkilidir. Büyükşehirde büyüyen ve yaşayan yaşlıları onun bu şekilde konuşması ile alay etmektedirler. Hasan'ın öğretmeni ise bu durumu olgunlukla karşılar ve yanlışların düzeltilebileceğini tüm çocuklara iletir. Diğer çocukların, kendilerinden farklı olanı dışladıkları görülmektedir. Bu da arkadaşlıkların başlamasını engelleyen bir durum olarak anlatılmıştır. Olumsuz bir örnek olarak karşılaşılan bu durumda, öğretmenin tavrı ve

davranışları, bu yanlışlıktan bir mesaj çıkarır niteliktedir. Öğretmen, önemli olanın farklı olanı kabul etmek, başkalarına karşı hoşgörülü olmak ve arkadaş ilişkilerini bu temeller üzerine kurmak gerektiğini söyler.

Havva Tekin'in *Yeşil Ada'nın Çocukları* (1998) romanı, Cumhuriyet'in 75. Yılı eser yarışmasında çocuk romanı dalında büyük ödüle layık görülmüştür. Roman, Kıbrıs'taki bir köyde yaşayan insanların dostluklarını, savaş zamanındaki sıkıntılarını konu edinmiştir. Türk tarafında Cengiz, Rum tarafında ise Yorgo, romanın ana kahramanlarıdır. Roman, ülke içerisinde gerginliklerin hafif hafif boy gösterdiği yıllara uzanır. Kıbrıs'ta yaşayan halk huzursuzdur. Zaman zaman ufak çatışmalar yaşansa da ülke barış içerisinde. Cengiz ile Yorgo'nun arkadaşlıkları bu yıllara dayanır. Aynı köyde yaşayan bu iki arkadaş farklı okullara gitseler de çok iyi arkadaş olmayı başarırlar.

Romanda, Türkler ile Rumlar arasındaki gerginlikler üstü kapalı şekilde anlatılmaktadır. Bazı aileler açıkça bir arada yaşamak istemediklerini dile getirmektedir. Fakat tüm bu olaylara neden olan, çocuk romanı için ağır olacak asıl şeyler romanda apaçık ortaya konmaz. Yorgo'nun annesi, başlarda onların arkadaşlıklarını onaylamasa da roman ilerledikçe o da bu konudaki fikrini değiştirecektir. Günler geçip ülke içinde karışıklıklar çıkmaya başladığında bile Yorgo ile Cengiz'in arkadaşlıkları hiçbir şekilde yara almaz. Yazar, bu iki arkadaşın arasını hiç bozmamayı uygun görmüştür. Kıbrıs'ın bütününde Rum-Türk çatışması yaşansa da Cengiz ve Yorgo'nun ailesi arasında böyle bir çatışma görülmez. Aksine, savaş onları bir arada yaşamalarını sağlar. Tüm bu olanlara rağmen çocuklar, arkadaşlıklarını sürdürürler. Savaşın yaşandığı o bunaltıcı, gergin ve zor günlerde iki aile beraber göç ederler. Türk ailelerin yanında savaş bitene kadar yaşarlar.

Cengiz ile Yorgo'nun dostluğu ülke siyasetine göre şekillenmemiş; bu savaşın tam ortasında olmalarına rağmen hiçbir şekilde birbirlerini incitecek bir davranışta bulunmamışlardır. İşler zaman ilerledikçe değişecektir. Arkadaşlık yalnızca iki kişinin karşılıklı ilişkisine bağlı kalmamaktadır. Dünyada olup biten gelişmeler, özel hayatları da etkilemektedir. Savaşın bitiminde ülke iki bölüme ayrılıp barış ortamı sağlandığında iki arkadaş için durum biraz daha zorlaşır. Ülkenin bölünmesiyle tüm Türkler kuzeye yerleşmeye başlar. Bu durum Cengiz ile Yorgo'nun bir daha görüşemeyecekleri anlamına gelir. İki dost, birbirine sarılıp ağlarlar. Umutsuzdurlar. İki aile de bunun farkındadır. Onlar da birbirlerinden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Roman, bu acı sahne ile son bulur. Farklı kültüre sahip ailelerin geliştirdiği dostluklar, ülkelerin siyasi

çalkantıları yüzünden sarsılmıştır. Romanda bu iki çocuğun bir daha hiç görüşemedikleri belirtilmesi, arkadaşlık ilişkilerinde mesafeleri önemli kılmıştır. Uzaklıklar ve yeni siyasi yapılanmalar neticesinde bu arkadaşlığın sonlanması, arkadaşlık ilişkilerinin bitebileceğini göstermektedir.

İncelenen eserlerde arkadaş sevgisinin yoğun olarak işlendiği görülmektedir. Her romanda kahramanların mutlaka arkadaşları, dostları vardır. Aynı ortamda uzun süreli bulunmak arkadaşlığı başlatan bir neden olarak görülmektedir. Yine de çocuk ya da yetişkin her insan, tanıdığı ve sadece güvенеbildiği insanlarla samimi ilişkiler içerisine girmiştir. Arkadaşlık ilişkilerinin karşılıklı güven, sadakat, sır tutabilme gibi temel dayanakları vardır. Bunlar sağlanamadığı durumda arkadaşlık kurmak zorlaşmış; var olan arkadaşlıklar sarsılmıştır.

Arkadaşlığın başka bir türü de karşı cins ile yürütülen arkadaşlıktır. Bu tür sevgide, normal arkadaşlıklardan daha samimi ilişkilerin kurulduğu ortadadır. Romanlarda, birbirlerinden hoşlanan, birbirlerine âşık olan kahramanlar da mevcuttur.

İnatçı Kız (1998) romanında bu tür tutkulu bir sevgiden bahsedilir. İlse, babasının bir arkadaşının oğlu olan Leo ile tren garında tanışır ve ona âşık olur. İlse, ilk defa karşılaştığı bu duygu nedeniyle şaşkındır. Leo'yu gördüğünde ona karşı nasıl davranması gerektiğini bilemez. Yüzü kızarır; gözünü ondan alamaz. Kalbi yerinden çıkacak gibi olur. Bu histen korkar; çünkü bunu ilk kez yaşamaktadır. Leo'ya karşı yoğun duygularının farkındadır. Hissettiği duyguların tarifini yapmaya çalışmış; fakat bu hissettiğinin tam olarak ne olduğunu kavrayamamıştır. Yine de, duyduğu sevgi onu utandırmaya yetmiştir. Böyle şeyler hissettiği için kendini engellemeye çalışmış; uzun süre bu sevgisini bastırmaya çalışmıştır. Sonunda kazanan sevgi olmuş; Leo ile İlse ciddi bir ilişkiye adım atmışlardır. Romanın ilerleyen bölümlerinde iki sevgili ilişkilerini resmileştirmiş ve çok mutlu olmuşlardır.

Romanın başka bir bölümünde genç kızlar ve erkekler arasında yaşanan küçük heyecanlardan bahsedilir. İlse'nin yatılı okuldan arkadaşları bir balo düzenlerler. Baloya yaşlıları erkekler de davetlidir. Erkekler, hoşlandıkları kızlara, onlarla daha yakından bir arkadaşlık kurmak istediklerini belirten mektuplar yazarlar. Kendilerine mektup gelen kızlar bu duyguyla yeni tanıştıklarından epey heyecanlanır. Gençliğin verdiği anlık heyecanlar, karşı cinsle duyulan sevginin basit örnekleri olarak romanda yer almıştır

Tacim Çiçek'in *Altın İkiizler* (1999) romanında da gençlik heyecanlarından bahsedilmektedir. Romanın ana karakteri olan Erdal, ailesine kavuşmaya çalışan bir çocuktur. Çeşitli nedenlerle ailesinden koparılmıştır. Ailesinin yanına ulaşana kadar

başına pek çok olay gelir. Bunlardan biri de kralın kızına âşık olmaktır. Ailesini araması gerekirken, âşık olduğu kız Gülnaz yüzünden bir türlü kentten uzaklaşamaz. Onun güzelliğine vurulmuştur. Vaktini sürekli onunla geçirmek, sürekli onun gözlerinin içine bakmak istemektedir. Ondan ayrı kaldığı zamanlarda ise sadece onu düşünmektedir. Erdal, Gülnaz'a olan sevgisinin, ailesine duyduğu sevgiden üstün geldiği anlar yaşamıştır. Gülnaz'ın sevgisi onu mutlu, huzurlu bir insan haline getirmiştir. Karşı cinse duyulan sevginin yoğunluğu arttıkça insanın daha mutlu, olumlu bir insan haline geleceği anlatılmıştır.

Sevginin bir türü olarak ele alınan karşı cinse duyulan sevgi, insanları daha mutlu, neşeli yapar. Yaşanan ufak heyecanların da insanı olumlu duygulara sevk ettiği incelenen romanlarda göze çarpmıştır. Yine de bu tür bir arkadaşlık sevgisi yoğun olarak işlenmemiştir.

3.1.1.3. Hayvan Sevgisi

İnsanlık, dünyada varlığını sürdüren tek canlı türü değildir. Dünyada insanoğlu ile birlikte birbirini destekleyecek bir döngü ve uyum içerisinde yaşayan canlıların bir bölümü de hayvanlardır. Hayvanlar, insanlardan farklı olarak, en bilineni kedi köpekten, en son akla gelebilecek türlere kadar geniş bir tür yelpazesine sahiptir.

Varlıkları ile dünyayı daha yaşanabilir bir ortam haline getiren bu canlıları korumak, onların haklarına sahip çıkmak ve doğal ortamlarında varlıklarını sürdürmelerine katkıda bulunmak bir insanlık görevidir. Bu görev, onları bu dünyada insanlar ile birlikte yaşayan canlılar olduğunu fark edip onların yaşam hakkını kabul etmekle başlar. Hayvanlara değer veren ve yaşamlarını sürdürebilmeleri için onların önlerine çıkan olumsuz etkenlerle mücadele eden bir insan, hayvan sevgisi ile dolmuş demektir. Bu bilince sahip olabilmek bir gereklilik ve olgunluktur. Aynı bilinci taşıyacak nesiller yetiştirmek ise bir sosyal sorumluluk gerektirir.

Hayvan sevgisi ile dolu bir bireyin dünyayı algılama şeklinin daha barışçıl, mutlu ve bencillikten uzak olduğu bilinmektedir. Sadece kendini düşünmekten kurtulmuş, toplumsal olaylara empatik bir bakış açısı geliştirmiş, kendisi ve çevresi ile sağlıklı ilişkiler kurabilmiş bir nesil, hayvan sevgisinin kazandırılması ile mümkündür. Bu düşünceden yola çıkarak hayvanları sevme konusunda bilinçlendirilmiş çocuklar da dünyaya bakış açılarını zenginleştirmiş olacaklardır. Çevrelerinde en çok gördüğü

hayvanlar olan kedi, köpek, kuş gibi hayvanların yanında diğer tüm canlıların da varlığını kabul etmiş, onlara saygı duymuş olacaktırlar.

Olumlu değerlerin aktarılmasında çocuk kitaplarının yeri düşünüldüğünde, hayvan sevgisinin aktarımında da çocuk kitaplarının çok önemli olduğu ortadadır. Bir çocuğun, kendi türü kadar başka canlıların da güvenli ve sağlıklı bir yaşama sahip olması gerektiği bilincini kazanmasına yardım edecek ve bu konuda sorumluluk taşımasını sağlayabilecek tüm bilgileri kitaplardan öğrenmesi mümkün olmalıdır. Okudukları kitaplarda bu dünya görüşüne sahip çıkan ve hayvan sevgisinin aşılmasına katkıda bulunan olaylar ile karşılaştıklarında onlar da birer hayvansever olacaktırlar.

İncelenen eserlerde hayvanlara sıkça rastlanmaktadır. Hayvanlar bu eserlerde dostça ilişkiler içinde anılmıştır. Özellikle köpek, kedi ve kuşlar, bu eserlerde en çok karşılaşılan hayvanlardır. İnsanlar ile yaşamaya alışmış bu canlıların varlığı, özellikle çocuk kahramanları mutlu etmiş ve onlara sorumluluk sahibi birer birey olmayı öğretmiştir. Romanlarda, hayvanları seven, onlara değer veren ve sahip çıkan kahramanlar görülmektedir.

Nurettin İğci'nin yazdığı *Güzeldi O Günler* (2000) romanında Nuri, çocukluğunda ve yetişkinliğinde hayvanları beslemekten keyif aldığını söylemektedir. Yavru bir kediyi sahiplenen Nuri, bu dünyada önem verilmesi gerekenin sevgi paylaşımı olduğunu dile getirmektedir. Beslediği kedinin de onu sevdiğini, sevmese yanında kalmayacağını söyler. Hayvanlara duyduğu sevginin karşılığını onlardan alabildiğini belirtir. Nuri'nin büyüdüğüde aynı davranışı gösterdiği anlatılır.

Ünver Oral'ın *Cin İkizler* (1993) romanında, yaramaz ve akıllı iki kardeşin başından geçenler anlatılmaktadır. Suna ve Tuna, bütün zamanlarını birlikte geçiren, iyi anlaşılan ikizlerdir. Genellikle kendilerinden beklenmedik davranışlar sergileyerek çevrelerindekiyi şaşırtmaktadırlar. Yaptıkları yaramazlıklar sonucu babaları Sedat onlara hak ettikleri çikolatayı almamıştır. Sedat, gerekçe olarak bakkala bazı kuşların, Tuna ve Suna'nın çok yaramaz iki çocuk olduğunu fısıldadığını; bu nedenle bakkalın onlara çikolata vermediğini söyler. İkizler, kendi aralarında düşünüp bakkal ile aralarını düzeltmek için öncelikle yaramazlık yaptıklarını bakkala söyleyen kuşlarla aralarını düzeltmeyi uygun bulurlar. Kuşların haber taşımalarına engel olmak ve onlarla iyi geçindiklerini göstermek için balkona bir yem tabağı hazırlayıp koyarlar. Bu tabağın içine, mutfaktaki dolaptan pirinç, fasulye, nohut, makarna, mercimek gibi taneli yiyeceklerden katarlar. Ağızları tatlısın diye şeker koymayı da ihmal etmezler. Kuşlar

için bir not yazmayı da akıl ederler. Notta, bu tabağın kuşlar için olduğunu, başka bir istekleri olursa buraya yazdıkları takdirde isteklerini tabağa ekleyebileceklerini yazarlar. Çocuklar, kuşların sevgisini kazanmayı amaçlarlar. Böylece bakkala kendileri ile ilgili yaramazlık haberi götürmeyeceklerdir. Kendileri ile ilgili yaramazlık haberi almadığından bakkalın, babalarının kendileri için çikolata, lokum gibi şeyleri almasına engel olmayacağını düşünürler. Kuşları uzun süre gözlemlerler. Kuşların balkon demirine kadar geldiklerini, tabağa baktıklarını; fakat tek bir tane bile almadan uzaklaştıklarını fark ederler. Buradan yine kendilerine göre bir ders çıkarırlar. Bakkalın kuşlara çikolata yedirdikten sonra kendilerini gözetlemek için gönderdiğine kanaat getirirler. Onlara göre, karınları tok olan kuşlar, kurdukları düzeneğe kanmamaktadırlar. Yaptıkları planda başarısız olsalar da kuşları beslemek için kurdukları düzenek yaratıcıdır. Yaptıkları yaramazlıklar sonucu kaçırdıkları çikolataları kurtarmak için kuşları kullanmaları ilgi çekicidir. Kuşları beslemek, onlarla dost olmalarını sağlayacağı için olumlu bir davranıştır. Niyetleri bakkalda satılan ürünlerden faydalanmak gibi kişisel olsa da kuşları beslemeye çalışmaları hayvanlarla kendileri arasında olumlu bağlar kuracaktır.

Ahmet Yıldız Yaşaroğlu'nun *Yazılı Sincap* (1984) romanında da hayvanları seven, onlarla iyi geçinen Murat, kışın penceresinin önüne koyduğu yemlerle serçe, güvercin, sığırcık gibi kuşları besler. Kuşların ona alışmış olması, onu çok mutlu eder. Eserin çocuk kahramanları Ümit ve Murat, esere adını veren bir sincap bulurlar. Sincap, bu insanların ona zarar vermeyeceğini anlamış olacak ki onlara sıcakkanlı davranır. Ayrıca, onların severek beslediği bir de karga vardır. Genellikle kedi, köpek gibi evcil hayvanları beslemekten hoşlanan insanların yanında, böyle farklı hayvanlara sahiplik edildiğinin anlatılması, her hayvanın değerli olduğu mesajını iletmektedir.

Astrid Lindgren'in yazıp Gürhan Uçkan'ın çevirdiği *Uzun Çorap Pippi* (1998) romanı, başka çocuklara pek benzemeyen Pippi'nin ilginçliklerini anlatır. Tüm farklı davranışlarına karşın Pippi, canlılara saygılı bir çocuktur. Anne ve babası yanında olmadan büyüyen Pippi'nin en yakın arkadaşları evcil hayvanlarıdır. Atı ve maymunu ile mutlu mesut yaşar.

9 yaşında bir çocuğun evde tek başına yaşadığının öğrenilmesi üzerine eve polisler gelir. Onu çocuk evine göndermek isterler. Aynı zamanda okula da kayıt olması için onu ikna etmeye çalışırlar. Pippi onlarla gitmeyi hiç istemez; bu durumdan da kendine bir eğlence çıkarır. Pippi polislere çocuk evine atını ve maymununu getirip getiremeyeceğini sorar. Polisler, onunla mücadele edemeyeceklerini anlayıp

hayvanlarından ayrılmak istemeyen Pippi'nin evinde kalmasına ses çıkarmamaya karar verirler. Hayvanlarından hiçbir şekilde ayrılamayan Pippi, hayvanlarının yardımıyla yangından birkaç çocuğu da kurtaracaktır. Romanda, bir insanın en iyi arkadaşının bir hayvan olabileceği teması işlenmektedir.

Aydınlığa Koşarken (2001) adlı romanda çocuk karakter Musti, köy yaşantısının bir getirisi olarak doğayla ve hayvanlarla iç içe bir çocukluk geçirmektedir. İri kayaların arasından kertenkelelerin çıkışını bekler, kaplumbağalarla oynamayı sever. Çocukça bir merakla kaplumbağaları ters çevirip düzelmelerini bekler, daha sonra acıma duygusu hâkim gelir ve onları ayakları üstüne çevirir. Kuşlara da merakı vardır. Çeşit çeşit kuşla karşılaşma olanağı bulur. Özellikle kuş yumurtalarına özel bir merak duyar. Onlara dokunulmayacağını; yoksa annelerinin onları terk edeceğini keşfetmiştir. Kuşlardan en çok kartalları sever. Onların kayalıkların en tepesinde yaşadığını bilir. Yuvalarını görebilecek cesarete hiç sahip olamasa da bunun hayalini kurar. Bir gün, bir yılanın bir tavşanı sınıksıkı sardığına tanık olur. Gördükleri onu üzmüş ve endişelendirmiştir. Korkusundan yılanı yanaşamaz; o da yardım çağırmaya gider. Yılanın öldürülmesiyle sonuçlanan olayda tavşan da can vermiştir. Masum bir canlının ölümünün yanında, başkasına zarar veriyor olmasına rağmen yılanın da can vermesi, Musti'yi derinden etkiler. İçindeki hayvan sevgisi, iki canlının da yaşamasını isteyecek kadar çoktur; fakat yapabileceği bir şey yoktur. Yardım edemediği tavşan ve ölümüne sebep olduğu yılan, uzun zaman aklında yer eder. Doğa ile baş başa geçen çocukluğu, Musti'ye hayvan sevgisinin yanında adalet, iyilik ve kötülük kavramlarını da öğretmiştir.

Romanlarda hayvanların doğanın dengesini sağlayan canlılar olduğu vurgulanmaktadır. Eserlerde sadece insanlardan oluşan bir dünya kurulmamıştır. Bunun bir örneği Mehmet Emin Töreci'nin yazmış olduğu *Çekirgeler* (1993) adlı eserde görülmektedir. Bu eser, hayvanların yoğun olarak yer aldığı bir romandır. Romanda köyü basan çekirgeler konu edilmiş, eser adı olarak da bu hayvanlar kullanılmıştır. Çekirgelerin istilasından önce anlatılan olayların başında, bir hayvanın başka bir hayvana zarar vermesi anlatılır. Bir yılan, ağanın bütün keçilerinin memelerini körleştirmiştir. Ağa bu durumdan rahatsızdır. Yılanı öldürmek istemez; fakat onun verdiği zararı ortadan kaldırmak niyetindedir. Bir arkadaşının tavsiyesi üzerine kedi beslemeye karar verir. Kedi, yılanı keçilerin yanından uzaklaştıracaktır. Bir hayvanın ortaya çıkardığı bu sorunu, yine başka bir hayvan çözecektir. Ağanın keçileri yılanın eziyetinden tez zamanda kurtulur. İnsanlar için tehlikeli sayılabilecek bazı canlıların yine hayvanlar tarafından insan yaşantısından uzaklaştırıldığına vurgu yapılmıştır. Bu

bölümde, yılan hoşlanılmayan, çevresine zarar veren bir canlı olarak; kedi ise insana faydası dokunan bir hayvan olarak anlatılmıştır. Anlatılan bu olay, hayvanların doğanın dengesinin birer parçası olduğunu ortaya koyar. Doğanın bütünlüğüne zarar vermemek adına yılanın öldürülmediği dikkat çekicidir. Onu öldürmek, kedi aracılığı ile uzaklaştırmaktan daha kısa bir yol gibi görünse de işin doğru yolu tercih edilmiş ve her hayvanın yaşama hakkına saygı duyulmuştur. Bu şekilde okuyucuya da zararlı da olsa her canlının değerli ve önemli olduğu mesajı verilmiştir.

Bazı romanlarda hayvan sevgisi hayvanları anlamaya çalışan insanlar aracılığı ile aktarılır. Perihan Karayel'in *Yaz Sıcağında* (1996) romanında Ahmet, kurtardığı kedinin sahibi Özcan ile konuştuğunda kedinin sürekli onun yanına geldiğini söyler. Kedi de kendisine yardım eden bu insanın iyiliksever tavrını anlamış gibidir. Hayvanların insanlar gibi düşünebildiklerini; fakat bunu anlatma yöntemlerinin farklı olduğunu öğrenmek, Ahmet'i şaşırtmıştır. Özcan, hayvanları ancak sezgisi kuvvetli, zeki, onları seven insanların anlayabileceğini söyler. Ahmet bunun üzerine, hayvanları anlayan insanların çok akıllı olmaları gerektiğini belirtir. Bu fikri öğrenmeden önce, o kedinin gelip bacağına sürünmesini teşekkür olarak değil; ancak sırt kaşınmasına yoracağını ifade eder. Hayvanların davranışlarına bundan sonra daha dikkat edeceğini söyler. Özcan ile arkadaşlığı ve kediyi toprak altından kurtarışı, Ahmet'in hayvanların insanlarla ortak yanları olabileceğini öğrenmesini sağlamıştır.

Altın İkiizler (1999) romanı, Erdal ve Serdal kardeşlerin başından geçen olayları anlatır. Romanda Erdal, efsanevi bir şekilde hayvanlarla konuşma yetisine sahip olur. Tüm hayvanların isteklerini, ihtiyaçlarını dinleyebilen, onlardan da yardım alabilen biri haline gelir. Hayvanlar da onu sever ve onu korumak için onunla birlikte olurlar. Aslan, at ve güvercin Erdal'ın yanından hiç ayrılmaz. Erdal, onlara tek tek yardım etmiştir. Köyde aynı zamanda kazlara çobanlık yapmaya başlar. Zamanla hayvanların güvenini kazanır ve sadık dostlara sahip olur.

Cahit Uçuk'un yazdığı *Mavi Ok* (1995) romanında da hayvanları seven, onların dilinden anlamaya çalışan insanlar vardır. Vardar ailesi, şehirden küçük bir köye göç eder. Kendilerine yeni bir hayat kurmaya çabalarlar. Yeni bir ev yaparlar. Evlerinin bahçesinde çeşitli hayvanlara da yer verirler. Tavuk ve inek beslerler, bir de köpek alırlar. Gobül adını verdikleri köpek, ailenin küçük kızı Türk'ün yakın arkadaşlarından biri haline gelir. Köpeğin varlığı onu çok mutlu eder. Küçük kız, her seferinde köpeğini ne kadar çok sevdiğini dile getirir. Her gün onunla konuşur, dertleşir. Köpeğini daha iyi anlayabilmek için köpek dilini öğrenmeye çabalar. Küçük köpekler gibi havlamaya

başlar. Ağabeyi onu havlarken gördüğünde yaptığına mantıklı bir açıklama getirmeye çalışır. Meraklı bilginlerin yunuslarla iletişime geçebilmek için yunus dilini öğrenmeye çalıştıklarını, kendisinin de köpeğini çok sevdiğinden onu daha iyi anlayabilmek adına köpek dilini sökmeye çalıştığını söyler. Dünya üzerindeki pek çok türün kendi arasında iletişim içinde olduğundan yola çıkarak onları anlamaya çabalar. Kendisinden başka canlıların da önemli varlıklar olduğunu kabul eder. Dünyada insan türünün dışında başka canlıların da yaşadığının, bu canlıların da kendi aralarında iletişim içinde olduğunun farkında olan bir çocuk aracılığı ile okuyucuya insanoğlunun benmerkezci bir hayat yaşamasının yanlışlığı anlatılır. Hayvanların, bu dünyayı bütünleyen değerli varlıklar olduğunu kabul eden bu çocuklar sayesinde okuyucu da aynı duyguları taşımaya başlayacaktır.

Ayrıca, küçük bir çocuğun evcil hayvanını çok sevmesi ve onun konuşabildiğini düşünmesi doğaldır. Gelişim özelliklerine göre insan dışında bir canlının insan gibi davranabileceğini varsayması olasıdır. Türk'ün anlatılan metinde yaptığı ise bunun tersidir. Köpeğin insan gibi konuşabileceğini düşünmez. Onun düşündüğü kendisinin köpek gibi konuşabileceğidir. Gobül ile 'köpekçe' konuştuğunu söylemesi, kendisinden başka canlıları anlamaya çalışması bir çocuğun dünyayı tanıma şeklidir. Yazarın bir çocuğun dünyasını iyi gözlemlediği açıktır.

Bazı romanlarda zorda kalan, yaralanan, yardıma muhtaç durumda olan hayvanlara yardım edildiği gözlenir. Bu durum, içinde hayvan sevgisi taşıyan insanların varlığını ortaya koymaktadır.

Abbas Cılga'nın *Müjdecî Hüsnü* (1986) romanında Hüsnü köyün çobanına köyün koyunlarını otlatması için yardım ettiği bir gün, koyunlardan biri doğum yapar. Baş çobanın tecrübeleri sayesinde kuzu sağ salim doğar. Kuzuyu sağ salim dünyaya getirmek için uğraşmaları takdire değerdir. Onun ayağa kalkış çabalarının tasvir edilmesi, bir hayvana duyulabilecek sevginin kanıtı niteliğindedir. Baharın ilk yavrusunun doğmuş olması, tüm köyü sevindirir. Adını da, ilk doğan hayvan oluşunu hatırlatır şekilde İlker koyarlar. Köye gelen 'ilk döl' şerefine dölcek adı verilen, yumurtadan oluşan bir yiyecek hazırlanır. Herkes, ilk yavrunun köye bereket getirmesini diler. Toplumda, hayvanın değerini anlatan güzel bir örnektir. Hayvanın doğumu, bereketi ve mutluluğu simgeler. Erkek ya da dişi olsun her hayvan, sahibine bereket getirmektedir.

Çekirgeler (1993) romanı, çekirgelerin köyü istila etmesinden önce yaşanan bir olay ile tüm canlıların yardıma muhtaç olabileceğini göstermektedir. Köyde yaşayan

insanların tavuk beslemeleri olağandır. Veysel ve ailesinin de bir tavuk kümesleri vardır. Tavukların ayaklarında biriken toprakların çıkarılması için yardıma ihtiyaçları vardır. Tırnaklarda biriken topraklar, hayvanların yürümelerini zorlaştırmaktadır. Veysel, kardeşi Ulviye ve anneleri Ayşe, tavukları tek tek yakalayarak hayvanlara yardım ederler. Hayvanlara zarar vermeden, ayaklarına çekiçle vurarak toprak öbeklerini parçalarlar. Hayvanlar yakalandıkları ve ayaklarına vurulduğu için ürkseler de topraktan temizlendikleri için rahatlamışlardır. Anneleri ile birlikte hayvanların hayatlarını kolaylaştırmak çocukları mutlu etmiştir.

Hasan Latif Sarıyüce'nin *Anadolu'ya Açılan Pencere* (1982) romanı, rahatsızlanan bir atın ameliyatını da ayrıntılı şekilde aktarır. Yardıma muhtaç bir hayvana yapılan ameliyat, yazarın çocukluk anılarında ayrıntılı olarak yer edinmiştir. Hayvanın ameliyat sahnesi açıkça anlatılmış, ona nasıl yardım edildiğine dikkat çekilmiştir. Veteriner hekimin başarılı ameliyatı sonucunda tedavisi tamamlanan at, on beş gün içerisinde iyileşir. Yazar, bu ameliyatın hayvanda sadece küçük bir yara izi bıraktığını anlatır. Veteriner hekimin sadece atlara değil, zarar görmüş, yardıma muhtaç olan tüm hayvanlara yardım ettiğini söyler. Veteriner hekimin ücreti söz konusu etmeden elinden geldiğince hayvanları iyileştirmeye çalışması, yazarın hafızasında yer edinmiştir. Hayvanları sevmenin onlara yardım etmek olduğu anlamını da taşıdığı anlatılmaktadır.

Yaz Sıcağında (1996) adlı romanda yine yardıma muhtaç bir hayvana yardım edildiği görülür. Ana kahramanlardan Ahmet, bir kedinin hayatını kurtaracaktır. Kedi, mahalleye yapılacak olan binanın temeli kazılırken çalışan kepçeden dökülen toprağın altında kalır. Kedinin sahibi olduğunu söyleyip kediyi kurtarmaya çalışan Özcan, haykırır. Ağlamaklı olur. Kepçeyi kullanan işçi kedinin toprak altında kalmadığını iddia eder. İnşaatın mühendisi olaya karışır ve son konulan toprağın geri alınmasını ister. Denilen yapıldığında toprak yığınının kedi çıkmaz. Özcan hem sinirlenir hem çok üzülür. Mühendis, kedinin kaçıp gittiğini söyleyip kedi sahibini ikna etmeye çalışsa da başarılı olamaz. Toprağın kedinin üstüne yığıldığını, kedinin toprağın altında kaldığını, kepçe çalışanın kedyi diri diri gömdüğünü söyleyip durur. O zamana kadar olaya dışarıda kalıp müdahale etmeyen Ahmet, bir anda toprağın yanına gider ve toprağı eşmeye başlar. Birkaç dakika sonra kediyi cansız halde bulur. Toprağın altında kalan kedi hareket etmez; ama Ahmet umudunu kaybetmez. Önce kulağını göğsüne dayayıp nefesini dinler ve yaşadığına kanaat getirir. Kediye suni teneffüs yapar. Kedi canlanmaz. Öldüğünü düşünüp kediyi rahat bıraktığında kedi kalkar, silkelenir ve olay

yerinden uzaklaşır. Herkes şaşırmıştır ve sevinmiştir. Ahmet'in yaptığı ilkyardım, kedinin hayatını kurtarmıştır. Özcan hariç herkesin kediden vazgeçtiği bir anda onun hayatı için çabalamak, büyük bir hayvan sevgisi gerektirir. Bir canlının hayatını kurtarmaktan çekinmemek, örnek alınması gereken bir davranıştır. Kedinin hayata dönüşü büyük bir mutluluktur. Romanda, bir canlının hayatı için mücadele edilmiştir.

Mevlüt Kaplan'ın yazdığı *Kıvalı Güvercin* (2000) romanı yaralanan bir güvercini tedavi edip hayata geri döndüren Özgür'ün yaşadıklarını anlatır. Özgür, bir gün evine dönerken yaralanmış bir güvercin bulur. Aksayan güvercinin yürüdükçe kanadından kan akmaktadır. Özgür, kuşun durumuna üzülür. Ona yardım etmeyi düşünür ve onu evine götürür. Annesi ve babası, Özgür'ü güzel davranışı için takdir ederler. Güvercin için rahat edebileceği bir yer yaparlar. Kuşun bir an önce tedavi edilmeye ihtiyacı vardır. Acı çektiği için tedavi edilene kadar yemek bile yememiştir. Özgür ve babası kuşu alıp onu tedavi ettirebilecekleri birilerini aramak için şehre giderler. Kuşçu Kaya adındaki yardımsever bir insan, güvercinin kırık kanadını tedavi etmeyi kabul eder. Kuşçu Kaya, oksijenli su ile yarayı temizler, yarayı kurumuş kandan kurtarır. Güvercin canının yandığını halinden bellidir; çırpınıp durur. O çırpındıkça Özgür ve babası üzülür. Kırık kanat bantlanıp sabitlenir. Özgür bandajı açmaması gerektiği konusunda uyarılır. Güvercin evde uzun süre özenle bakılır. Kuşun ihtiyaçları dikkate alınır. Ona ne kadar iyi bakılırsa bakılsın kuşa evin içinde bakmanın ona haksızlık olduğuna karar verirler. Tatil geldiğinde Özgür, kuşu dedesi ve babaannesinin yanına yaylaya götürmeye karar verir. Güvercin, yarası eskisinden daha iyi durumda olduğu için açık havada bulunmaktan zevk alır. Tatil bittiğinde eve geri dönüş güvercin için esir hayatının başlaması manasına gelir. Eve geri döndüklerinde bu nedenle kuş evden kaçar. Yarasını iyileştirip hayata geri dönmesine yardım ettiği bir hayvanın onu terk etmesi Özgür'ü üzse de zamanla kuş için en iyisinin doğanın kendisi olduğu fikrini benimsemeye başlar. Güvercin ise romanın sonunda Özgür'e bir sürpriz yapar. Tekrar bahar geldiğinde güvercin, eşi ve yavrusuyla beraber yayladaki eve yuva yapmıştır. Tüm roman bir hayvanseverlik örneği gösteren Özgür'ün ödülü, çok sevdiği güvercinin geri dönmesidir. Zevkle bir canlının yardımına koşan Özgür, kuşa bakmaktan hiç sıkılmaz, bunalmaz ve vazgeçmez. Bu davranışının ödülünü de anlatıldığı şekliyle alır. Hayvan sevgisinin yoğun olarak işlendiği roman, bu temanın önde gelen örneklerindedir.

Mavi Ok (1995) romanında Vardar ailesi, geçimlerini sağlayabilmek için küçük bir tavuk kümesi oluştururlar. Kuluçka makinesinden çıkardıkları civcivleri küme

besleyip onlardan para kazanmayı amaçlarlar. Hava şartlarının kötü olduğu bir günde, civcivleri koruyan muşamba uçar gider. Bütün civcivler ıslanmıştır. Hayvanlar telef olmak üzeredir. Evin annesi Seher'in aklına bir fikir gelir. Büyük bir sepetin içine bütün civcivleri koyar ve onları evin içine getirir. Sobanın yakınında bir süre kalan civcivler ölmekten kurtulmuştur. Hayvanlara da insanlar kadar önem verildiği ve zor anlarında onlara yardım edildiği görölmektedir.

Bazı romanlarda bir arkadaş gibi sevdikleri hayvanlardan ayrılmak zorunda kalan ya da ayrılmamak için çabalayan çocuklar vardır. Çocukların, yetişkinlere oranla hayvanlarına daha çok sahip çıktığı, onlardan ayrılmamak için daha yoğun mücadelelere giriştiği görölmektedir.

Yeşil Ada'nın Çocukları (1998) romanında böyle bir olaya rastlanır. Cengiz, daha önce yaşlanıp ölen köpeğinin arkadaşının köpeğinin yavrularından bir tanesini almak ister. Babasının, annesine göre bu fikre daha sıcak bakacağını bilmektedir. Cengiz, bahçelerindeki tavukları da koruyacağını söyleyerek ailesini köpeği alma konusunda ikna eder. Onun hayvan sevgisi, ailesini çok mutlu eder. Aldıkları köpeğın adını Korsan koyarlar. Korsan'ın tüm bakımından Cengiz sorumlu olur; roman boyunca anlatılanlara göre bundan da asla şikâyet etmez, bu görevini ihmal etmez. Onu besler, temizler, onunla oynar. Hayvanına çok iyi bakar. Cengiz, aldığı bu sorumlulukla hem hayvanlara karşı daha büyük bir sevgi beslemeye başlar hem de sorumluluk sahibi bir birey olmayı öğrenir. Korsan, roman boyunca Cengiz ile birlikte yaşar. Ülkede savaş çıkar, aile başka köye göç etmek zorunda kalır. Cengiz, Korsan'ı da kendileri ile birlikte köy dışına çıkarabilmek için babasından izin ister. Babası da Korsan'ı çok sevmektedir. Oğlunun, köpeğine ne kadar bağlı olduğunu bilir. Ancak gerçekler, onu başka kararlar almaya zorlar. Köpek, bir havlaması ile tüm kaçanları ele verebilecek bir canlıdır. Bu göze alınması çok zor bir risktir. Cengiz de bu durumun farkındadır. Cengiz yine de köpeğinin artık büyüdüğünü, kendi sözünden asla çıkmayacağını söyleyerek babasını ikna eder. Köpek de göç edenler ile birlikte başka köye taşınır. Cengiz, bu günden sonra köpeğine daha çok bağlanır. Ülkede yaşayan insanlar gibi Korsan'ın başına gelenler de bu kadar değildir. O da tüm köydekiler gibi açlık çeker, zor günler yaşar.

Barış gerçekleştiğinde, Cengiz için bir göç daha gerçekleşecektir. Türkler ülkenin kuzeyine yerleşmek için harekete geçerler. Yalnız hiçbir hayvanın seyahat etmesine izin verilmez. Romanın sonunda Cengiz, en iyi arkadaşı Yorgo adındaki Rum çocuktan ayrılmamanın yanında, çok sevdiği hayvanın Korsan'dan da ayrılmak zorunda

kalır. Büyük emekle büyüttüğü hayvanını, en sevdiği arkadaşı Yorgo'ya emanet edip onlardan ayrılır. Bu iki aylık bir çocuk için çok büyük bir yıkım olur.

Küçük Kahramanlar (1999) romanında da çok sevdiği hayvanından ayrılma korkusu yaşayan bir çocuk vardır. Kurtuluş Savaşı'nda Türklerin ne gibi zorluklar yaşadıkları, insanların yaşadıkları bölgelerden göç etmek zorunda kaldıkları, işgal edilen topraklarından ayrılmanın insanları kahır içinde bıraktığı, küçük yaşta çocukların bile canları uğruna vatanlarını savundukları anlatılmaktadır. Yunanlıların saldırısına uğrayan köyünden ayrılmak zorunda kalan Umut ve ailesi, yanlarına sadece taşıyabilecekleri kadar yiyecek ve eşya almaktadırlar. Umut ise çok sevdiği horozunu yanından ayırmak istemez. Annesinin horoza ve kendilerine yetecek kadar yiyeceği olmadığını söylemesine rağmen, Umut horozundan ayrılmaz. Onunla kendi payına düşen yemeği paylaşmayı göze alarak horozunu da yanına alır. Hayvan sevgisi, beraberinde fedakârlık getirmiştir.

Horoz, savaş sırasında Umut'a yardımcı olmuştur. Umut düşmanın karargâhından aldığı önemli haritayı horozunun kanadı arasında koymuş, haritayı bu şekilde saklayarak Türk askerlerine ulaştırmıştır. Horozunu, savaşta kendisine yardımcı olabildiği için daha çok sevmeye başlayan Umut, artık onu yanından hiç ayırmamaktadır. Yaptığı büyük iyiliğin ödülünü Mustafa Kemal Atatürk ile tanışarak alır.

Savaş nedeniyle Mustafa Kemal'e aylardır düzgün bir yemek verememekten dert yanan Mustafa Kemal'in aşçısı, Umut'un horozunu kesip yemek yapmak ister. Mustafa Kemal buna şiddetle karşı çıkar. O horozun bir kahraman olduğunu söyleyerek aşçıyı azarlar. Horoza kendi yiyeceklerinden verirler ve bu şekilde onu da ödüllendirmiş olurlar. Umut, bu önemli insanı kendine örnek aldığı için mutluluk duyar. İnsan olsun ya da olmasın her canlının çok değerli olduğu roman boyunca vurgulanır. Horoz, türlü mücadelelere katlanmış, sonunda yemek olmaktan kurtulmuştur. Üstüne bir de kahraman ilan edilmiştir. Ayrıca, Atatürk'ün hayvan sevgisi okuyucuya bu horoz aracılığıyla aktarılmaya çalışılmıştır.

Bazı romanlarda insanların bilerek ya da bilmeyerek hayvanlara zarar verdiği görülmektedir. İster çocuk saflığı ile olsun isterse bilinçli bir şekilde olsun hayvanlara zarar verildiğinin anlatılması, hayvan sevgisinin işlenmesinde olumlu bir yöntem değildir. Yine de bu olumsuz örnekleri işleyen romanlar arasında yapılan davranışın yanlış olduğunun anlatıldığı görülmektedir. Hayvanları öldürmenin insanlık dışı bir

uygulama olduğunun anlatıldığı romanlar, hayvanlara zarar veren insanları konu edinmiş ve kötölük gösterilerek insanları iyiye yöneltme yolunu seçmiştir.

Anadolu'ya Açılan Pencere (1982) adlı roman, yaşayan tüm canlılara karşı içinde sevgi ve saygı taşıyan bir insanın çocukluk anılarını anlatır. Yazar bir çocuğun, yetişkin yaşa gelene kadar tanışabileceği bazı hayvanlarla ilgili anılarını paylaşmaktadır. Yaralı bir at ameliyat edilir; develerin görünüşleriyle mutsuzluk verdiği, kuşların uçuşlarıyla mutluluk kaynağı olduklarının bilgisi verilir. Romanda, türü tükenmiş ya da tükenmek üzere olan pek çok hayvan tanıtılır. Hayvan sevgisinin aşılanmasında, tüm hayvanların insanlar gibi birer canlı olduğu ve yaşama haklarının olduğu fikri öne çıkarılmıştır. İlgi çekici bölümlerin yanında, hayvanlarla ilgili genellikle ansiklopedik bilgiler yer alır. Fakat yazar, türü tükenmekte olan bazı hayvanların ansiklopedilerde bile bulunmadığını vurgulayarak bir anlamda günümüzde Anadolu'da karşılaşılması mümkün olmayan Araptavşanı, Delice, Yabanhorozu, Toy, Helik, Körcamız Böceği, Kuşkaldıran gibi hayvanların tanınmasını da istemektedir.

Romanda, yanlış avlanmanın zararlarından da bahsedilir. Dünyada, her canlının yaşama hakkına sahip olduğu vurgulanır. Her ne nedenle olursa olsun, bir canlının türünü yok etmenin göze alınabilecek bir Şey olmadığı savunulur. Kekliklerle ilgili bilgi verildiği bir bölümde, yanlış avlanarak kekliklere zarar veren bir birey aracılığıyla avlanma konusunda ciddi mesajlar iletilir. Yazar, keklik gibi hayvanların fazlaca avlanması sonucunda bu türün neslinin tükenebileceği; gelecek nesillerde yaşayacak çocukların bu güzel hayvanla sadece kitaplarda karşılaşabileceğini belirtir. Hayvanları öldürmenin hiçbir zaman doğru bir davranış olmadığı üzerinde durulur.

İnatçı Kız (1998) romanının ana karakteri İlse, hayvanları çok seven bir kızdır. Evinde beslediği pek çok hayvan vardır. Yatılı okula kaydı yapıldığında hayvanlarından ayrılacağı için derin bir üzüntü duyar. Sonra, bu hayvanlardan bir kısmını yanına alabileceğini fark eder. Bir kavanoza çok sevdiği kurbağasını koyar. Kaçmasın diye kavanozun ağzını, sıkıca kapatır. Hayvanın aç kalacağını düşündüğu için içine birkaç tane sinek atmayı ihmal etmez. Onu bir kavanoza koyup yanında götürmek istemesi gayet masum ve çocukçadır. Yalnız, hayvanın kavanozun içinde acıkacağını düşünebilecek kadar olgunken orada boğulabileceğini fark edemeyecek kadar saf duygular içerisindedir. Yurda vardığında, bavulun içinde onu ölü bulduğunda hatasını anlar ve büyük pişmanlık duyar. Sevdiği canlılardan ayrı kalmak ve birinin ölümüne neden olmak onun için üzücü bir olaydır. Bundan sonra daha dikkatli olacağı konusunda

kendine söz verir. Onun bilinçsiz olarak da olsa bir canlıyı öldürmesi dikkat çekilmesi gereken bir durumdur.

Ahmet Yıldız Yaşaroğlu'nun *Mutluluk Mağarası* (1986) romanında, Ali yolda karşılaştığı kömürcü Rüstem'e yardım etmek için onunla beraber yolculuk etmektedir. Yolda, ellerinde sapan olan birkaç çocuk görürler. Çocuklar küçük kuşlara zarar vermektedirler. Kuşları sakat bırakmanın ya da öldürmenin çocuklara hiçbir şey kazandırmadığı anlatılır. Ali, doğaya pek çok yararı olan kuşları öldürmenin insan için hiçbir katkısı olamayacağını, bu durumun insanı sadece katil yapacağını söyler. Çocukların öldürdükleri kuşları köylerindeki kedilere yedireceklerinden şüphelenir. Kuşlar için üzülür. Bu bölüm aracılığı ile romanda zevk için can almanın çok kötü bir davranış oluşu vurgulanmaktadır.

Habib Bektaş'ın yazdığı *Lades* (1997) adlı roman, Metin adındaki bir çocuğun yazar olma hevesiyle kaleme aldığı öyküleri konu edinmiştir. Metin, roman boyunca öyküler yazar ve ailesiyle paylaşır. Özellikle annesiyle birlikte, yazdığı öyküler üzerine tartışırlar. Bu öyküler içerdikleri mesajlar bakımından önemlidir.

Metin'in romana adını veren öyküsü Lades, Sıla isimli küçük bir kızın hayvan sevgisini anlatmaktadır. Sıla, ailesine bir hayvan sahibi olabilmek için ricada bulunmaktadır. Sıla'nın annesi evde hayvan bakmanın zor olduğunu, ayrıca hayvana da eziyete dönüşebildiğini anlatmaya çalışır. Sıla özellikle at sahibi olmak ister. Babası ata evde kesinlikle bakılamayacağını, atın geniş çayırlara koşup otlamaya ihtiyacı olduğunu söylemesi üzerine Sıla, daha küçük bir hayvana odaklanır. Bu sefer tavşan sahibi olabilmek için ailesine baskı yapmaya başlar. İsteddiği şeyi bir türlü kabul ettiremeyince bir kurnazlık düşünür. Annesiyle lades girer. Annesine, kaybettiği takdirde ev işlerinde ona yardım edeceğini; ama kazanırsa bir tavşan istediğini söyler. Annesi, nasıl olsa kaybetmeyeceğini düşünerek kızı ile lades girer. Annesi daha olayın başında ladesi kaybeder ve sözünü tutmanın dürüst bir davranış olacağını söyler. Eve bir tavşan gelir. Sıla, her gün okuldan dönüp onu sevmek için can atar. Beslemesi daha kolay olacak şekilde yerleştirdikleri kafes, günden güne hayvana küçük gelmektedir. Tavşan büyüdükçe Sıla'nın babası yılbaşında büyük, lezzetli bir tavşan yiyecekleri için mutlu olduğunu sürekli dile getirmekte, Sıla ise babasının şaka yaptığını düşünmektedir. Annesi de küçük kafeste hayvana eziyet ettiklerini söyleyip durur. Sıla dayanamaz ve tavşanı salma kararı alır. Sıla, o gün okuldan döndüğünde tavşanını kafesinde göremez. Annesine onun nerede olduğunu sorar, cevap alamaz. Kardeşi Ozan, Aslı'yı kolundan tutup mutfağa, fırının yanına götürür. Aslı çılgın atarak fırının kapağını açar. Metin'in

yazdığı öykü bu şekilde sonlanır. Metin'in annesi oğlunun öyküsünü duyunca duruma müdahale etmek ister. Öykünün bitmiş gibi görünmediğini, onu tamamlaması gerektiğini ısrarla dile getirir. Metin ise öykünün burada bittiğini, devamını yazmak istemediğini söyler. Öykünün sonunu okuyucunun bakış açısına bıraktığını anlatır. Öyküsünde tavşanı fırında bulmak isteyeninin fırında bulacağını, onun salınmasını isteyeninin ise fırını boş bulacağını iddia eder. Öykünün sonunun netlik kazanmaması her türlü olasılığı gerçek yapabilmektedir. Metin'in ifade ettiği şekilde okuyucunun bakış açısına göre farklı sonuçlar ortaya çıksa da okur kötü senaryoyu da kafasında canlandıracaktır. Büyük bir sevgiyle beslediği evcil hayvanının kesilip yenmesini akla getirecek bir son, çocuk romanı için uygun bir son değildir. İma yoluyla, olayların gidişatının bu yöne sürüklenmesi doğru değildir. Romanda, öyküye net bir sonuç belirlenmiş ve hayvanın salınmış olduğu belirtilmiş olursa bir çocuk romanı için daha olumlu çıkarımlar meydana getirilir. Olasılıklar içinde ölüm yer alacak şekilde yarım bırakılan bir öykü, okura hayvan sevgisi konusunda olumlu bir aktarımda bulunmakta zayıf kalacaktır.

Hayvanların öldürülüşüne tanıklık edilen ve hayvan sevgisine vurgu yapılan bir başka roman ise Mehmet Emin Töreci'nin kaleme aldığı *Çekirgeler* (1993) romanıdır. Romanda çekirgelerin insan yaşamını zora sokması anlatılır. Romanın ana konusu çekirgelerin istilasına rağmen, bu istila romanın sonlarına doğru kendine yer edinebilmiştir. Romanda, köye bir turist kafilesi gelir. Eğlenceli şekilde günlerini geçiren turistler, otobüsleri ile köyden dönmektedirler. Şoförün karşısına bir karaltı çıkar. Yolcular da durumu fark ederler. Öncelikle duman sandıkları karaltı, hızlı bir şekilde üstlerine doğru gelmektedir. Otobüs ile karşılaşan çekirgelerin camlara çarptıkça sesleri yükselince otobüsün içindeki insanlar korkmaya başlarlar. Havalandırmadan otobüsün içine dolan çekirgeleri gördükçe karşılaştıkları şeyin bir çekirge sürüsü olduğunu fark ederler. Otobüsteki küçük çocuklar başta olmak üzere herkes korkar. Sayıları nedeniyle çekirgeler insanları tiksindirir. Havalandırmadan içeri dolan çekirgeler ise insanlar tarafından ezilerek, üstlerine basılarak öldürülür. Bir kısmı da otobüsün camında can verir. Çekirge sürüsünün içinden çıkan otobüs, bir benzinliğe girer. İnsanlar ürkmüş, şaşırmış ve çekirgelerden iğrenmiştir. Köyde yaşayanların ise üstlerine doğru gelen çekirge sürüsünden haberi bile yoktur. Çekirgelerin köye ulaşması uzun sürmez. Çekirgeler bütün tarlalara yerleşip ekinleri yemeye başlarlar. Köylü çok endişelenir. Herkes çeşitli fikirler üretme derdine düşer. Yaşlılar yaşananların doğanın işi olduğunu, Kur'an başta olmak üzere tüm kutsal kitaplarda bu afetten bahsedildiğini,

yoldan çıkanların cezalandırılacağını, kendi köylerinin de cezasının bu olduğunu dile getirirler. Özellikle yaşlı insanlarda hayvanların insanlara zarar vermesinin doğal bir durum olduğu bilinci vardır. Bu kaderci anlayışa sahip yaşlılar, çekirgelerin verdiği eziyeti engellemek adına hiçbir çaba içine girmezler. Köylüler yaşlıların sözlerini çok ciddiye almazlar; çünkü tüm mahsulleri tehlikededir. Tarım müdürlüğünden ziraat mühendislerini olaya el atmaları için çağırırlar. Gelen mühendisler köylüyü bilgilendirmek için afişler asarlar. Çekirgenin nasıl bir hayvan olduğu, ne gibi zararı dokunabileceği gibi ansiklopedik tarzda bilgiler afişlerde anlatılır. İlaçlama yapılması için uzmanlar gelir. Çekirgenin yoğun olarak bulunduğu bölgeler çarçabuk ilaçlanır. Önlem olarak yapılacaklar tüm köylüye anlatılır. Çekirgelerle savaşma yöntemi olarak hayvanın yumurta bıraktığı alanların sürülmesi, yumurtaların toplanıp gömülmesi ya da yakılması önerilir.

Sürü baş edilecek gibi değildir. Çekirgeleri imha etmek için ilaçlama yapmak pek işe yaramaz. Çekirgeleri yok edebilmek adına insanlar kalan ekinlerinden de vazgeçerler. Hendekler kazıp çekirgeler gömülür. Tüm çabalar faydasızdır. Sayıları haddinden fazla olan çekirgelerin bir an önce yok edilmesi gerekir. Tarlalarda kaldıkları süre içinde üremeye de başlayan çekirgeler insanları felakete sürükler. Tarım ilaçları yüzünden ilaçlamaya yardım edenlerden zehirlenenler olur. Herkesin morali bozuktur. Çekirgeler ilaca direnirler. Yaptıkları hiçbir şey kalıcı çözüm olmamaktadır. En son çare olarak köyün bütün tarlaları yakılır.

Çekirgelerin aslında birer hayvan olduğunu fark edip onlara acıyan yalnızca bir çocuktur. Çocuk, çekirgeleri öldürmemek gerektiğini, onların da bir canlı olduğunu, çekirgelerin acıktıkları için tarlalara girdiğini, onların da beslenmesi gerektiğini söyler. İnsanları ikna edemeyince ağlamaya başlar. Burada önemli olan, çocuğun içindeki hayvan sevgisidir. O, herkesten gizli olarak, karşısına çıkan çekirgeleri ölümden kurtarmak için saklar, onlara bakar. Yetişkinlerin çekirgeleri neden öldürmek istediğini de bir türlü anlayamaz. Onun için çekirge, öldürülmemesi gereken bir canlıdır. Çocuğun saflık derecesindeki bu düşünceleri ve davranışları, insanların yaşantısını sıkıntıya sokan bu canlıların her ne nedenle olursa olsun öldürülmesindeki yanlışlığı ortaya koyar.

Köylünün derdi bitmiş olsa da büyük bir hayvan katliamı söz konusudur. Olanları yaşayan genç nesil, ileriki yaşamlarında çekirgeyi büyük zarar verme potansiyeli olan bir canlı olarak görecektir. Çekirgelerin tehlikeli olduğu fikri okuyucuya da yansımaktadır. Sayıca fazla olmalarıyla insan yaşamını zora sokan

çekirgeler yok edilerek sorun çözülmüş olsa da katledilenlerin hayvanlar olması üzücüdür. Onların da birer canlı olduğunu fark eden ve içinde hayvan sevgisi taşıyan tek insanın bir çocuk olması da ironiktir.

Hayvan sevgisinin aşılması konusunda romanlar, çeşitli yollar denemişlerdir. İçinde derin bir hayvan sevgisi taşıyan insanların anlatılması bu konuda en sık bahsedilen yoldur. Hayvanları anlamaya çalışan, onlarla dost olan, onların yaşamlarına ve yaşama haklarına saygılı kahramanlar mevcuttur. Hayvan sevgisini güzel örneklemelerle açıklayan romanların varlığı ortadadır. Tüm bunların yanında, hayvanları öldüren, kendi yaşayışlarını onlarınkinden üstün tutan insanlar da yok değildir. Bu örnekler, hayvanseverlik aşlamaktan uzak olduğundan, ölüm teması içerisinde değerlendirilmişlerdir.

3.1.1.4.Okul ve Okuma Sevgisi

Eğitim ömür boyu süren bir eylemdir. Eğitimin formal kısmı, belirlenen yaş aralıkları içerisinde okullarda gerçekleşmektedir. Okul, bir çocuğun ailesinden sonra karşılaştığı ve tüm yaşamını etkileyen bir kurumdur. Yeni başlayacak bir çocuk için okul, yepyeni durumlarla yaşıtı olan ya da kendinden büyük insanlarla karşılaşacağı bir ortamdır. Çocuk burada saygı ve sevginin yanında hayatı boyunca ona lazım olacak pek çok bilgiyi tecrübe ederek öğrenir. Küçük yaşlarda bu sistemin içerisine giren çocuk için okul, çevresinin ve içselleştirdiği duyguların yardımı ile bazen çok sevilen bazen de kaçınılan hatta korkulan bir yer haline gelebilmektedir. Uzun yıllar bu sistemin içerisinde kalacak olan çocuk için okula karşı hissettiği duygular çok önemlidir. Bu duyguları onun kişiliğini, mesleğini ve tüm hayatını etkileyecektir. Bu nedenle çocuğun okulunu sevmesi çok önemlidir.

Okul, bir çocuk için sadece derslerden ibaret değildir. Çocuk, eğitimin yanında öğretimin de kendisini ruhsal, bedensel ve fiziksel açılarından şekillendirdiğini fark edecektir. Okulda yepyeni durumlarla ve kişilerle karşılaşan çocuk, çevresindeki insanlarla birlikte sosyalleşebileceği bir ortama sahip olur. Küçük bir çocuğun tüm bu karşılaştıkları ile mücadele etmesi, içinde bulunduğu ortamları ve yakınındaki kişileri sevmesi ile mümkündür. Ona bu sevgiyi kazandıracak olan çevresindeki kişiler ve yardımcı kaynaklardır. Ailenin okul sevgisi konusunda bilinçli ve tecrübeli olması çocuğa yol gösterici olur. Ayrıca çocuk, okuduğu kitaplarla okulun önemini ve kendi

hayatına katkısını kavradıkça içindeki okul sevgisi artar. Bu da onu okumaya ve okula daha bağılı bir birey haline getirir.

T.C. Kültür Bakanlığının yayımladığı romanlardaki çocuğu okul hayatına ve okuma sevgisine yönlendirecek olay ve iletilere bakıldığında, tüm zorluklara karşı okumak için mücadele eden, çalışma hayatı ile okul hayatını beraber sürdürmeye gayretli çocuklar görülmektedir. Özellikle bu tip romanlarda çocukların okumasının önünde engeller bulunur. Ya bütün direnci kırılan ya da çevresindeki baskıya yenilmeden okuma hevesini içinde canlı tutan çocuk kahramanlarla karşılaşılır. Bu kahramanların yanında tembel, üşengeç ve okul hayatından soğumuş çocukların varlığına da rastlanmaktadır.

Okul sevgisi öğretmene duyulan sevgiyi beraberinde getirmektedir. Öğretmene karşı hissedilen olumlu duygular da okulun sevilmesini kolaylaştıran bir durumdur. Nurettin İğci'nin kaleme aldığı *Güzeldi O Günler* (2000) adlı romanda, çocuk kahraman Nuri'nin öğretmenine olan sevgisini uzun uzun anlattığı görülür. Nuri, öğretmenine büyük bir sevgi ve saygı duyduğunu, onu her zaman hayranlıkla izlediğini, onun verdiği ödevleri kutsal kitabın emirleri gibi yerine getirilmesi gereken bir görev olarak gördüğünü anlatır. Öğretmeninin onun başını sevmesi onun için dünyalara bedeldir. Nuri'nin öğretmenine beslediği bu duygular, okulu daha çok sevmesine ve üzerine düşen sorumlulukları severek yerine getirmesine yardımcı olmuştur.

Merdiven (1998) adlı romanda öğretmen sevgisinin okul hayatına etkisi gösterilmiştir. Hasan, çok sevdiği sınıf öğretmeni onları bırakıp gittiği için üzgündür. Yeni gelen öğretmen, sınıfa eski öğretmeni kadar iyi davranmadığından onu eski öğretmeni kadar sevemez. Bazen öğretmen ile sağlıklı iletişim kuramayan çocuk, öğretmen ile arasındaki büyük mesafe dolayısıyla okuldan soğuyabilir, aynı mesafeyi okul ile arasına da koyabilir. Hasan'ın başına gelen durum da budur. *Güzeldi O Günler* (2000) romanının aksine bu romanda eski öğretmenine duyduğu yoğun sevgi, yeni öğretmenini sevmesini engellemiş ve onu okul hayatından uzaklaştırmıştır. Ayrıca yeni öğretmenin, eski öğretmen kadar onlara iyi davranmaması da bu durumda etkilidir. Öğretmenin, okul sevgisi aşılama büyük rolü olduğu bu iki örnekte açıkça görülmektedir.

İncelenen eserler arasında okumak için çabalayan, bu uğurda hayatları uğruna mücadele eden çocuklar vardır. Bunlardan bazıları mücadeleyi sonuna kadar götürmüş ve hayatlarını kendi arzularına göre şekillendirecek kadar başarılı olmuşlardır.

İnatçı Kız (1998) romanında okuluna bağlı, okumaktan zevk alan ve kendilerini geliştirmek için çabalayan öğrenciler vardır. Karne gününde İlse, arkadaşları ile karnesi hakkında konuşur. Konuşmaları birbirlerini daha çok çalışmak konusunda hırslandırır ve çalışma şevkiyle heyecanlanırlar. Durumlarından memnun olmadıkları dersler için daha çok çalışacaklarına dair söz verip birbirlerine destek olurlar. Eksiklik hissettikleri derslerde ve konularda birbirlerine yardım edeceklerine söz verirler. Romanda bu şekilde okul hayatında daha iyi olma konusunda arkadaşların birbirine destek olmaları gerektiğini vurgulanmış olur.

Aydınlığa Koşarken (2001) romanında okuma hevesi ile dolu bir çocuk vardır. Yazar, onun aracılığıyla okuma isteği içindeki çocukları da güdülemiş olur. Musti ve ailesi köyde yaşamaktadır. Köyün tek bir okulu vardır ve bu okulda öğretmen bulunmamaktadır. Bir nedenle köyden ayrılan öğretmenin yerine on dört yıl boyunca yeni öğretmen atanmamıştır. Köydeki hiçbir çocuk bu nedenle okul yüzü görmemiştir. Maddi durumu yeterli birkaç aile, çocuklarını başka köylerde, yakınlarının yanında okutmaktadır. Çoğu Musti'nin ailesi gibi yoksul olan köylü aile çocuklarının ise böyle bir olanağı yoktur. Yazarın eğitim sistemine yaptığı bu eleştiri, Musti'nin babası Abdullah'ın, askerliği döneminde başından geçenleri anlatmasıyla devam eder.

Abdullah okuma yazmayı askerde öğrenmiştir. Ona bu iyiliği yapan bir asker arkadaşıdır; çünkü Abdullah okuma yazma bilen iki üç kişiden birine mektuplarını yazması ve okuması karşılığında ağır hizmetlerde bulunmaktadır. Mektuplarında yer alan o sihirli harflerin ne kadar değerli olduğunu bu şekilde keşfeder ve iyiliksever bir arkadaşı ona okuma yazma öğretir. Eğitimli olmanın ne denli önemli olduğunu tecrübe edinerek öğrenen Abdullah, oğlu Musti'nin askere gittiğinde kendisiyle aynı kaderi paylaşmasını istemez. Oğlunun sadece okuma yazma öğrenmesini istemektedir. Köylerinden çok okuyup da memur çıkmadığını, sadece mektup yazacak kadar okuma yazma bilmenin oğluna yeteceğini söyler.

Abdullah'ın oğlu için kurduğu bu hayalin darlığı, aslında eğitim sistemine yönelik ciddi bir eleştiridir. Oğlunun ve ülkesinin geleceği konusunda düşünmeye alışmamış olan Abdullah, oğlu için de kendi sınırlarını aşamayan bir hayal kurmaktadır. Yıllarca öğretmensiz ve okulsuz kalmış bir köyün ferdi olmak Abdullah'ı, gelecek nesillerin yaşayışı ile ilgili daha olumlu düşüncelere sevk edememektedir. Oğlunun en az kendisi kadar eğitimli olmasını isteyen bir baba olarak, elindeki tüm olanakları kullanacak ve oğlunu kendisi okuryazar yapacaktır. Bir babanın gayreti ve okuryazar

olmanın her şeyden önce bireyde öz saygının gelişimi açısından ne kadar önemli olduğunu bilmesi Musti'nin tüm hayatını değiştirecektir.

Okuma yazma bilmek köy yaşantısında Musti'ye ayrıcalıklar katar. Musti yaşlılarına oranla kendini daha hızlı geliştirebilmiştir. Bir gün köye yeni bir öğretmen gelir. Bütün köy heyecanlanır. Kendisinden büyükler öncelikli olarak eğitim görebilmek için okula yazılırlar. Öğretmen okul için altmış öğrenci alabileceğini söyler. Musti kayıt olmak için geç kalmıştır.

Musti'nin eğitimi önündeki ikinci engel, insanların ön yargılı düşünceleridir. Ailesi de köyün muhtarı da Musti'nin okula gitmesinin gereksiz olduğunu düşünür. Musti'nin içinde okula gitme hevesi vardır. Hayalleri, köyünü ve köyde yaşayan insanların hayatlarını çoktan aşmıştır. Hayallerini gerçekleştirmek için okula gitmek zorunda olduğunu farkındadır. Okuma yazma biliyor olmak onun için yeterli değildir. O yüzden inadından vazgeçmez, ailesinin ve muhtarın kendisini anlamamalarına aldırmaz. Okula öğretmen ile görüşmeye gider. Öğretmen, Musti'nin içindeki okuma sevgisini fark eder. Onu okula kayıt edemeyeceğini söylese de Musti çok ısrar edince resmi kayıt olmadan okula gelip gidebileceğini söyler. Musti diploma alamayacağını bilse de yeni bir şeyler öğreneceğini duyunca çok sevinir. Yaşlılarıysa sadece okuma yazma öğrenebilmek için okula gelirler. Öğrendikten sonra da okula devam etmeyeceklerini söylerler. Musti için durum daha ciddidir. Kendisi için seçtiği hedefler daha büyüktür. Okuma sevgisinin anlatıldığı bu bölümde, Musti diploma alabilmek için tam dört yıl okula gider ve sonunda amacına ulaşır.

Eğitimin önündeki engellerin anlatıldığı bu bölümde, içsel güdülenmiş bir bireyin bu engellere karşı direnişi göz önüne serilmektedir. Her bireyin eşit şartlarda eğitim göremediğinin bir kanıtı niteliğindeki metinde, bilgi sahibi olmanın, okumayı sevmenin içten geldiği oranda donanımlı bir birey yaratacağı anlatılmaktadır. Musti ile aynı koşullarda yaşayan arkadaşlarının, köyün sabit işlerini bahane ederek okul yaşantılarını yarım bırakmalarına rağmen Musti, bu sisteme direnmiş ve olumlu sonuç elde etmiştir. İstendiğinde eğitimin önündeki bütün engellerin kaldırılabilceği düşüncesi aşılanmaktadır.

Romanda Köy Enstitülerinin açılışından bahsedilir. Okulun adını duydukça Musti'nin içi titrer. Beşinci sınıfı bitirip bitirmez enstitüye kayıt olmak ister. Ama köylü okul konusunda ön yargılıdır. Köyde kimse çocuğunu o okula göndermek istemez. Köyün gerici düşüncelere sahip bir hocası, okulda kızlarla erkeklerin aynı ranzalarda yatırıldığını, namusun korunamayacağını, okulların çocukları komünist yaptığını iddia

eder. Köydeki olgun bir adam ise okul hakkında olumlu düşüncelere sahiptir. Okulun yeme, içme, barınma, öğrenim masraflarını karşılama konusunda aileye büyük destek sağladığını; insanlara, şehirden uzakta yaşayan çocuklar için ideal bir okul olduğunu anlatır. Köylü, bu iki zıt görüş arasında kafa karışıklığı yaşar. Ön yargılı olan köylüler okulun kendileri için gereksiz hatta zararlı olduğuna inanmaya başlar. Çocuklarını okula göndermekten çekinirler. Okumaya devam etmek isteyen çocuklarına engel olurlar. Roman bir dönemin önemli okullarından olan enstitülerin insanlar üzerinde yarattığı çelişkileri bu şekilde dile getirir.

Üzerinde düşünülmesi gereken konu ise bir çocuk romanında böyle bir ikilemin verilmesinin gerekli olup olmadığıdır. Okul konusunda bir çocuğun kafasında çelişkiler yaratmak yersizdir. Okumak isteyen çocukların, büyüklerin kafa karışıklığı yüzünden engellenmelerini okuyan bir çocuğun okul konusunda olumsuz düşünceler beslemesi olasıdır. Oysa bir romanın okumaya, bilgi sahibi olmaya teşvik etmesi, yöneltmesi ve bu konuda ikna edici olması gerekmektedir. Dönemin insanların bu okullar konusunda kafa karışıklığının olumsuz yönde ağır basacak şekilde anlatılması, eğitim konusunda yanlış yönlendirmelere neden olacaktır.

Arkadaşları bile Musti'ye baskı yaparlar. Okumanın ne kadar önemli olduğunun farkına varamamışlardır. Musti'nin kitaplarını saklarlar. Köylü birinin memur olabileceğine tüm roman boyunca kimsenin inancı yoktur. Çocuklar da aynı düşünceyi paylaşır. Köylüden ancak çiftçi, çoban ya da ırgat olabileceği gibi yanlış bir fikre sahiptirler. Bu düşüncenin etkisiyle Musti'ye de köstek olmaya çalışırlar. Köydeki insanların ve onlardan etkilenen ailesinin tüm olumsuz düşünceleriyle tek başına mücadele eden Musti, enstitüye gidip sonunda öğretmen olma hayali kurmaktan geri kalmaz. Okuyarak ekmek parası kazanmanın daha onurlu olduğunu düşünür, ailesini ikna etmeyi başaramayınca da evden kaçır ve okula kadar tüm yolu yürür. İçindeki okuma sevgisi her şeyden üstün gelmiştir. İçindeki bu sevgiyi Ferhat'ın Şirin'e, Kerem'in Aslı'ya, Yunus Emre'nin Allah'a ulaşmak için yollara düşüşüne benzetir. Seven insanın sevdiğine ulaşmak için her şeyi yapabileceğini söyler. İçindeki tek korku, okula kendini nasıl kabul ettireceğidir; fakat bilgisine de güvenir. Çok istediği okula kaydını yaptırmıştır. Okumak için göze aldığı tüm zorluklara değmiştir. Artık hayalini kurduğu okulun bir öğrencisidir. İlkokul döneminden beri okula gidebilmek adına verdiği mücadelenin hepsini kazanan Musti, okuyucuya da pes etmemek konusunda örnek olmaktadır. Oğlunun okulu kazandığını gören anne de eşini ikna etmeye başlar. Baba, oğlunun yanına okula gider; onu eve geri döndürmeye çalışır. Bir babanın

oğlunun okumasını bu kadar fazla istememesi ilginç bir ayrıntıdır. Oğlunun cesareti karşısında baba da yenik düşer ve oğluna daha fazla zorluk çıkarmaz. Onun okulda kalmasına müsaade eder. Eğitiminin önünde büyük bir engelle karşılaşan Musti, okuyucuya yılmamanın ve istenen şeyler uğruna mücadele etmenin gerekliliğini anlatmaktadır. Bahsedilen mücadelenin de kolay olmadığı hissettirilmektedir.

Yahya Akengin'in kaleme aldığı *Özlem Yokuşlar* (1981) romanında da eğitimi uğruna her türlü zorluğu göze alan bir çocuk vardır. Romanda, okumak için çabalayan ve başarılı olan, içinde okuma sevgisi taşıyan Mustafa anlatılır. Köyde doğmuş büyümüş, engelli bir çocuk olan Mustafa'nın sırtındaki kambur onun emellerine ulaşmasına engel olamaz. Roman, köyün okulsuz oluşunu anlatarak başlar. Köye öğretmen atanması, yıllardır beklenen okulun açılması anlamına gelmektedir. Bütün köy büyük bir sevinç içine girer. Köye atanan öğretmen İsmail, gelir gelmez köylülerle toplantı yapar ve eğitimde bu kadar geç kalmış bir köyde eğitime ertesi gün başlamak istediğini söyler. Çocuklar artık kendi köylerinde okuyabilecekleri için sevinç içindedirler. Veliler de çocuklarını çok zorlukları göze alıp okulu olan bölgelere yollamak derdinden, yollamayanlar ise bunun vicdan azabından kurtulmuş olurlar. Köye okul açılması için yıllarca çabalanmış ve Cumhuriyet kurulduğundan beri okulu olmayan köye okul yapılmıştır. Okumaya, okula, öğretmene hasret bu köyde halk okuma yazma sorununu yıllarca kendisi çözmeye çalışmıştır. Köyün çoğu okuma yazmayı birbirinden öğrenmiştir. Köye okul açılması, eğitimin önündeki engeli kaldırmıştır. Okumak için yanıp tutuşan çocuklar da bu emellerine kavuşmuş olurlar.

Bu romanda, köyde eğitime büyük önem verenlerin yanında eğitimin köy yaşamı içinde yeri olmadığını düşünenler de vardır. Böyle düşünenlerden biri Mustafa'nın babasıdır. Mustafa eğitim görmek, eğitilmiş bir birey olmak için ne kadar uğraş gösterirse babası da ona o kadar engel olmaya çalışır. Okumanın Mustafa'ya bir şey katmayacağını düşünen baba, okuduğu zaman Mustafa'nın terbiyesini kaybedeceğini, saygısız olacağını, büyük hatırı ve sözü tanımayacağını zanneder. İçkici olacağından, inancını kaybedeceğinden korkar. Babanın eğitilmiş bir insanın, tarif ettiği özelliklere sahip olduğunu düşünmesi ilginçtir. Baba, tanıdığı eğitilmiş insanların bu şekilde olduğunu, oğlunun da öyle olmasından korktuğunu açıkça belirtir ve oğlunun okumasını kesinlikle istemez. Oğluna daha önce karşılaştığı eğitilmiş birkaç insanın kendi ailesine yakışmadığını düşündüğü davranışlarını anlatır, onu okuma fikrinden vazgeçirmeye çalışır. Eğitilmiş olarak bahsettiği insanların kibirli, görgüsüz insanlar olmalarından yola çıkıp bir genellemeye giderek eğitilmiş olmanın kötü bir şey olduğu izlenimine

kapılmıştır. Bu tutumunu romanın sonuna kadar sürdürür. Aile büyüğü olarak babasının okula, bilgili bir birey olmaya karşı bu kadar olumsuz bir düşünceye sahip oluşu, Mustafa'yı hiç engellemez. Köye gelen öğretmenden pek çok şey öğrenir, bilmediği her şeyi ona sorar, öğrenmenin tadına vardıkça daha fazlasını ister. Bu nedenle okula gitmek konusunda bildiğini yapar ve doçentliğe varan bir yolda kararlılıkla ilerler. Mustafa'nın babasının bu kadar cahil oluşu ve oğlunu bu kadar çok engellemesi elbette bir çocuk romanı için olumsuz bir mesaj ortaya koymaktadır. Mustafa'nın ailesine karşı gelip okumuş olması, eğitim için çaba göstermesi yönünden olumlu; ailesine karşı geliyor olması yönünden olumsuz bir durum meydana getirmiştir.

Mustafa, daha sonra ailesinin gönlünü alacak olsa da ailesinin izni olmadan okumak için arkadaşı Halil ile birlikte İstanbul'a gelir. İstanbul'da okuyabilmek adına ailesini karşısına almıştır. Bir inşaatta çalışmaya başlar, para biriktirir. Ailesi ise onu çok merak etmiştir. Babası Mustafa'yı bulabilmek için İstanbul'a gelir. Oğlunu geri dönmeye ikna etmeye çalışır. Halil'i ve Mustafa'yı köye dönmeye bir süre sonra ikna eder. Çocuklar köye geldiklerinde her şey eski düzene döner. Köyün imamı Mustafa'nın babasını ikna edene kadar Mustafa okul hayalini kaybetmiş olur. İmamın yardımıyla Mustafa, köyün okuluna gider. Öğretmen onu sınava sokar ve 5. sınıfa kaydolur. Babasının da rızasını alarak okula gitmek Mustafa için büyük bir başarıdır. Okulunun sonunda öğretmen okulu sınavına girer. Başarılı olur. Köyde ilköğretim kademesinden ileri seviyede eğitime sahip olacak olan tek çocuk Mustafa'dır.

Roman, Mustafa'nın okumak için verdiği mücadelelere bir dönemin siyasi çalkantılarını da ekler. Dönemin siyasi gerginlikleri onun kadar herkesin eğitim hakkını engellemiştir. Mustafa, bu durumdan rahatsız olduğunu belirten uzun bir konuşma yapar. Konuşmasında, bir çocuk romanı için fazla olgun cümleler bulunur. Sosyal mesaj verme amacı taşıyan bu konuşmada, eğitimin her şeyden önemli olduğunu vurgular. Ülkenin kalkınmasının eylem yapmaktan değil, okuyup çalışmaktan geçtiğini ifade eder. Konuşması, eğitimin bireyin kendisi için olduğu kadar ülkenin devamlılığı için de gerekli ve vazgeçilmez olduğu mesajını aşilar niteliktedir. 1981 yılında basılan romanda, yaşanan siyasi olayların eğitime hiçbir şekilde engel olmaması gerektiği anlatılırken, okura da bu konuda öğüt vermenin amaçlandığı aşikârdır. İçinde okuma sevgisi olan bir gencin, bunun önünde duran engelleri tek tek aşması çarpıcı ve cesaret aşılayıcıdır.

Romanın sonuna doğru Mustafa'nın doçent olduğu anlatılır. Eğitim konusunda önu açılan Mustafa, roman başında söz verdiği okuyabileceği yere kadar ilerlemeyi

başarır. Okura istenirse her şeyin başarılabilceği mesajı verilmiştir. Babasının olumsuz tavırlarından yılmayan, hatta onu ikna edip eğitimine devam eden Mustafa, büyük bir cesaret ve azim örneğidir. Yaptıklarıyla babasının kafasındaki eğitimli insanın ahlaksız, dinsiz ve büyüklerine saygısız bir birey olduğu fikrini de silmeyi başarmıştır. Çocuklarının okumasına engel olan ailelerin temsilcisi olarak gösterilen baba, oğlunun gayreti ile doğru yolu görmüş ve oğlunu engellemekten vazgeçmiştir. Mustafa, hiçbir engelin eğitimin önünde duramayacağını göstergesi haline gelmiştir.

Kaya Öztaş'ın *Zor Günler* (1979) romanı eğitimin önüne çıkan başka engellerden bahseder. Romanda, bir annenin körlüğünün, çocuklarının eğitimini engellemesi anlatılmaktadır. Bu engel, annenin olgunluğu ile aşılabacaktır.

Anne, oğlu Hasan'ın kendisine okuduğu kitaplar sayesinde körlüğünün yol açtığı karamsar dünyadan kurtulur, hayata daha sıkı bağlanır. Bu nedenle, büyük oğlu Cemal'in üniversite okumasını daha yürekten destekler. Cemal, eğitiminin önünde kocaman engeller görür. Kör annesini ve on bir yaşındaki kardeşi Hasan'ı yalnız başına bırakıp okumak için onlardan ayrılmanın adil olmadığını düşünür. Annesi ailesini geçindirmek uğruna okuma hayallerinden vazgeçmek üzere olan Cemal'i okuması için cesaretlendirir ve destekler. Sıkıntı çekeceklerini; fakat hiçbir şeyin okumak kadar mühim olmadığını oğluna hissettirir. Oğlunun kendisini feda etmemesini, yoksul insanların tek çaresinin okumak olduğunu anlatır. Kör oluşunun çocuklarının hayatını olumsuz etkilemesine izin vermeyeceğini söyler. Cemal, annesinin bu kadar kesin konuştuğunu görünce okula gitme kararı alır. Üniversite sınavlarına çok çalışır ve İstanbul'a gider.

Hasan, annesinin ağabeyine kurduğu cümleleri iyice dinlemiştir. Annesi onun için daha değerli hale gelir. Ağabeyinin gidişi ile annesi ile tek başına kalmıştır. Ne olursa olsun annesini bırakmama kararı alır. Beraber gazete sattıkları arkadaşı Selim'in de durumu aynıdır. Selim, annesini yalnız bırakmamak adına okumayacağını söyleyince Hasan da annesi için böyle bir fedakârlık yapıp yapamayacağı konusunda tereddüt eder. Bir an önce bir meslek sahibi olup daha çok para kazanmak isteyen Selim ile okumak için İstanbul'a giden ağabeyi Cemal'in yaşamlarını kafasında kıyaslar. Hasan, Selim gibi olmaktan çekindiğini kendine itiraf eder.

O günlerde Devlet Parasız Yatılı Sınavları vardır. Öğretmeni Hasan'ı bu sınava girmeye ikna etmeye çalışır. Hasan ise annesini yalnız bırakmamak için girmek istemez. Annesi, diğer çocuğu Cemal'i desteklediği gibi onu da destekler. Hasan sınava girer ve sınavda kendi bölgesinde ikinci olur. Kendisi okula giderken annesi de köyde,

akrabaları ile yaşamaya karar verir. Dayısı, okula gideceği zaman Hasan'a annesi için üzülmemesini, binlerce okuyamayan çocuğun arasından kendisinin okuma şansı yakaladığı için sevinmesini öğütler. Yaşam şartları bu çocukları okullarından alıkoymuştur; fakat onlar, direnerek eğitimlerini sürdürmenin bir yolunu bulmuşlardır. İçlerindeki okuma isteği onları daha güzel bir hayata taşımıştır.

İncelenen romanlarda her çocuk bahsedilen çocuklar kadar şanslı değildir. Okumak isteyen, ailesine direnen; fakat başarılı olamayan çocuklar da vardır. Okuma istekleri bir ömür içlerinde kalmış, ezilmiş hissi taşıyan bu çocuklar hayattan istediklerini alamadığı için mutsuz birer insana dönüşürler. Çok istemiş olmalarına rağmen kaderlerine boyun eğmişlerdir.

Romanlarda erkek çocuklarının, ailelerinin hayalleri ve yaşam mücadeleleri uğruna okuldan alıkonulduğu görülmektedir. Okumak istediği halde okula gidememiş çocukların hüznü dikkat çekicidir. *Çekirgeler* (1993) romanı böyle bir olaya temas eder. Köy hayatının pek çok koşturmacası vardır. Tarlayı sürececek, ekinleri biçecek, ev işine yardım edecek insanlara da ihtiyaç vardır. Çocuklar, bu işleri yapmada yetişkinlerin bir numaralı yardımcılarıdır. Böyle zamanlarda onlara o an ne yapmak istediği sorulmadan çocuklar işe koşulur. Bazen de kendi gelecekleri ile ilgili plan yapmasına bile izin verilmeden onun adına karar verilir; tarlada çalışması, aile geleneğini devam ettirip çiftçi olması gerektiği onun adına kararlaştırılır. Çocuğun çiftçi olmayı isteyip istememesi önemli değildir; ona fikri sorulmaz. Çünkü süregelen işleri devam ettirecek yeni nesile ihtiyaç vardır. Onun planları ve hayalleri umursanmaz. Öncelik bazen tarladır, harmandır, çiftçiliktir. Çocuğun hayalleri ve okuma isteği tüm bu işler biterse gerçekleşebilecektir. Romanda da bahsedilen bu dava uğruna, okumaktan geri kalmış, mecburiyetten ailesinin geçim yolunu seçmiş insanlara vurgu yapar.

Hüseyin Öztürk' ün *Ova - 'Uyandırılan Çocuk'* (2000) adlı romanında mekân olarak Kars seçilmiştir. Yazarın kendi çocukluğundan anılar anlattığı romanda kahramanlar zor şartlarda yaşarlar. Yaşam şartlarının zorluğu insanların yaşayışlarını da etkilemiştir. Soğuk ve yoksullukla mücadele ettikleri yaşamlarında, her zaman istediklerini elde edememektedirler. Romanın ana karakteri Mehmet, okula gitmeyi başarabilmiş yaşlıları arasında kendini şansız olarak nitelendirir. Musa ağabeyinin bir sohbet esnasında uzay, yıldızlar ve Güneş ile ilgili düşüncelerini duyunca okula gidip bunları öğrenemeyeceği için durgunlaşır. Düşüncelere dalar. İçindeki okuma hevesi sönmemiştir. Musa ağabeyinin okumuş olması, Mehmet için bir ümit kaynağıdır. Ailede bir büyüğün okumuş olması Mehmet için, maddi ve manevi şartların düzeldiği an

kendisinin de tekrar okula kavuşacağı anlamını taşır. Yaşlılarına duyduğu kıskançlıkla bu şekilde baş eder.

Romanlarda, eğitimleri engellenen, çevre ve aile baskısına boyun eğenlerin ve okula gönderilmeyenlerin daha çok kızlar olduğu gözlenmiştir.

Akça Bebek Hollanda'da (1999) romanında içinde okuma sevgisi taşıyan Akkız, okuldan alınmış ama okumayı çok isteyen bir çocuktur. Yeniden bir yolunu bulup okula gidebilmek için çırpınmaktadır. Bu konuda başarılı olup olmadığı belirtilmez.

Biz Varız (1998) adlı romanda, yoksul ailelerin çocukları olan beş arkadaşın birbirlerine nasıl destek oldukları, birbirlerini nasıl geliştirdikleri anlatılır. Ablasının okuldan alındığını ve bu durumdan ne kadar üzgün olduğunu belirten Murat, sınıf arkadaşı Ayşe'den çok şey öğrendiğini anlatır. Ablasının da en az Ayşe kadar okumaya hakkı olduğunu düşünen Murat, babasının kendisini okuyabildiği seviyeye kadar okutacağını öğrenince de mutlu olur. Aynı standartların ablasına tanınmamasına şaşırır ve üzülür. Bu konuda Ayşe'nin görüşlerine yer verilmemiştir. Romanda, kız çocuklarının okutulmamasına eleştiri vardır.

Aydınlığa Koşarken (2001) romanında Köy Enstitüsü'ne gitmek isteyen pek çok çocuk, dinin elden gideceğinden ve modern yaşamdan korkan insanlar tarafından köylülerin yanlış bilgilendirilmesi nedeniyle engellenmiştir. Musti'nin arkadaşı Zöhre de bu mağdur çocuklardan biridir. Babasının onu okula göndermeyeceğini üzülerek anlatır. Bu durumdan, "köyde kız olmanın dağda domuz olmaktan daha zor" olduğunu söyleyecek kadar etkilenmiştir. Zöhre'nin söylediği söz, köy yaşantısının bir kız çocuğunu ne kadar bunalttığını anlatır. Zöhre, kız çocuklarının, bir erkek çocuğa göre köy içinde eşit şartlara sahip olmadığını çarpıcı bir biçimde dile getirir. Kız çocukları okula gönderilmez, evden dışarıya kolay kolay çıkarılmaz ve onların fazla bilgili olması istenmez. Zöhre ise olan biten bu durumun bir temsilcisi olarak romanda yer alır. Zöhre, babası tarafından okula gönderilmeyecektir. Musti, ailesini karşısına alarak okuma hayatına devam ettiğinde, Zöhre ona bir mektup yazar. Mektubunda Musti'nin gittiği okulun kız çocuklarına pozitif ayrımcılıkta bulunduğunu duyduğunu, kendisi de evden kaçmış olsa okula devam edip edemeyeceğini sorar. Ama bu mektubu evden çıkmasına hiç izin verilmediği için yollayamaz. Kız çocuklarının okutulmamasını anlatan bu çarpıcı örnek, anne ve babanın cahilliğini gözler önüne sermektedir. Günlük yaşantının devamı için ev içinde ve dışında özveriyle çalışan kızların, eğitimlerinden bu nedenle geri kalmaları hayatın acı bir gerçeği olarak gösterilir. Romanın bu bölümünde bu yanlış inancın, bir kız çocuğunun hayatını değiştirmesi anlatılmıştır. Okuma isteği ailesi

tarafından doğrudan ve dolaylı olarak engellenen Zöhre, düzene yenik düşmüştür. Romanda, toplumun yanlış inanışlarına karşı gelerek, okuma isteğiyle evden kaçan bir erkek olan Musti ile aynı yanlış inanişaya boyun eğmek zorunda kalan bir kız olan Zöhre'nin farklı yaşamları dile getirilmiştir. Cinsiyetler arasındaki bu ayrım, insanları farklı yaşamlara sürüklemiştir.

İnatçı Kız (1998) romanında, çocuk karakter İlse okula gitmeyi başarmış bir çocuktur. Fakat romandaki bir bölüm, kız çocuklarının okutulması yönündeki olumsuz düşünceleri nedeniyle bu başlık altında incelemeye katılmıştır. İlse, babasına çok düşkün bir çocuktur. Ailenin tek çocuğu olduğundan babası kızının üzerine titremektedir. Kızına bu düşkünlüğü nedeniyle kızının yatılı okula gidip kendisinden uzakta olmasını istemez. Uzağa gitmektense okumamasını tercih edeceğini söyler. Baba, kızların birkaç basit ve gündelik bilgiyle hayatlarını sürdürebileceklerini söyleyerek olumsuz kişilik sergiler. Kızların mektup yazacak kadar okuma yazma ve biraz da matematik bilmesinin yeterli olacağını ifade eder. İlse bu cümleleri hiç duymaz. Bir aile dostlarının babayı ikna etmesiyle durum tatlıya bağlanır ve İlse yatılı bir okula kaydını yaptırır. Yine de bir babanın, kendi kızı için böyle düşüncelere kapılması düşündürücüdür.

İncelenen romanların arasında kendi rızası ile okulu bırakan çocuklar da vardır. Bu çocuklar sistemin dayatmalarına direnememiş, okulun kendilerine göre bir yer olmadığını düşünmüş çocuklardır.

Uzun Çorap Pippi (1998) romanında okul hayatına uzak, sosyalliği pek tatmamış bir kız vardır. Okul onun için gereksiz bir kurumdur. Okul, onun için ancak eğlenceli bir yer olarak tarif edildiğinde anlamlı bir yer haline gelir. Onu okula yollamaya çalışan insanların, okulun faydalı olduğunu anlattıkları cümleler, okulun neden var olduğunu, insanlara ne kattığını açıklar niteliktedir. Okul, bilgi edinmek için vardır. Okul, insanın hayatı boyunca kullanacağı bilgilerin öğrenildiği yerdir.

Arkadaşları Tommy ve Annika, okul yolunda beraberce eğlenebilmek için Pippi'yi okula gitmeye ikna etmeye çalışırlar. Ayrıca hafta sonlarının tatil olduğunu da söylemeyi ihmal etmezler. Her gün evde olan Pippi'yi cezbeden, tatil sözcüğü olur. Onlarla birlikte okula gitmeye karar verir. Okul kurallarını öğrenmek onun özgür ruhunu kısıtladığından sıkıntılar yaşar. Öğretmeninin sorduğu soruları anlamaz. Öğretmenin bilmediği için bu soruları sorduğunu düşünür; öğretmen soruların cevabını söylediğinde ise cevabını bildiği soruları kendisine sorduğu için öğretmene kızar.

Okulun kendine göre olmadığına kanaat getirir ve öğretmeni de okula gelmeyeceği konusunda ikna etmeyi başarır. Okul günleri Pippi için sona ermiştir.

Pippi, hayalindeki okulu anlatmaktan da kendini alamaz. Ona göre okul bol tatilli bir yerdir. Ödev yapmak sıkıcıdır; bu yüzden hayalindeki okulda ödev yasaktır. Aritmetik gibi karışık şeyler öğretilmez. Okuma dersleri, okuyacak kitap bulabildikleri takdirde sadece cuma günü yapılır. Okulun bir çocuk için ne ifade ettiğini ilginç örneklerle anlatan eser, okulun insanlar için neden gerekli olduğunu ortaya koyar. Bu romanda serbest yaşamaya alışmış bir çocuğun okula bakışı verilmiştir. Çocukların hayal ettiklerinde hoşlanabilecekleri; ancak asla beceremeyecekleri bir hayat şekli tasvir edilmiştir.

Ümit Kaftancıoğlu'nun *Altın Ekin* (1979) romanı, okuma hevesi ile dolup taşan; fakat okulu bırakıp çalışma hayatına dalan bir çocuğu anlatır. Bu romanda da kendi iradesi ile okulu bırakan bir çocuk söz konusu edilmiştir.

Romanın başında Erdeli'nin babası, nasıl değirmenci olduğunu anlatır. Kurtuluş Savaşı sırasında askere alınmış, askerde değirmen ustası Panos'un yanında çalıştığı için mesleği öğrenmiştir. Kendisi cahil bir adam olduğu için oğlunun tüm zorluklara göğüs gerip okumasını ister. Oğlu, babasının bu sözleri üzerine okuma hevesiyle dolar. Köyde okul geç açılmıştır. Köye öğretmen geldiğinde Erdeli on yaşındadır. Öğretmen, küçük bir sınav yaparak bazı öğrencileri üçüncü sınıftan başlatır. Erdeli de onlardandır. İlkokulu bir çırpıda bitirir. Köylerinde ortaokul yoktur. Babası, oğlunun okuyup büyük adam olması için tüm varı yoğu olan değirmenini satar, ailecek ortaokulu olan başka bir köye doğru göç ederler.

Cihanbeyli'ye okul için vardıklarında Erdeli bir an önce okula yazılır. Okula başladığında sınıfının en iyisi olmaya uğraşır. Tüm öğretmenler onu diğer öğrencilere örnek gösterir. Erdeli'nin düzgün karakteri ve iyi bir öğrenci oluşu diğer çocukların azarlanmasına, utandırılmasına yol açmaktadır. Bu nedenle sınıf arkadaşları ile arasının açıldığı da görülmektedir.

Erdeli, matematik dersine okul müdürünün girdiğini anlatır. Müdür, derste öğrencileri ile pek ilgilenmez, hiç ders anlatmaz. Sınıfta namaz duaları ezberlemeye çalışır. Erdeli'yi tahtaya kaldırıp tüm sınıfa matematik anlatır. Sene sonu gelip de karneler alındığında Erdeli, matematik dersinin karnesine bir geldiğini görür. En iyi arkadaşı Emel'in de bir gelmiştir. Emel, müdüre itiraz eder. Onun itirazı kendi için değil Erdeli içindir. Müdüre, Erdeli'nin müdürün kendisinden bile daha iyi matematik bildiğini söyler. Bu davranışı yüzünden bir tokat yer. Müdür, sinirini alamamıştır ve

Erdeli'yi de epey dövmüştür. Bunun ardından Erdeli, okulu terk etmiştir. Tüm bu olanlardan sonra böyle eğitim yeteneğinden uzak bir müdürün okuluna bir daha adım atmayacağını söyleyerek okulu bırakır.

Erdeli'nin okul hevesi burada sonlanır. Adalet peşinde koşan, okumanın büyük adam olmak için öncelikli bir önkoşul olduğuna inanan bir çocuk, okulu bırakmıştır. Bu andan itibaren başka hiçbir okulda okumayı da düşünmemiştir. Onun gibi uyanık ve zeki bir çocuk, okumanın ve belli bir alanda uzmanlaşmanın, hayat yolunda atılacak önemli adımlardan olduğunu kanıtlayabilecek durumdayken iş hayatına atılacaktır. Romanda bundan sonra yaşananların okumakla hiçbir bağlantısı yoktur. Okumanın öneminin aktarılacağı önemli bir roman olacakken, yazar bu andan sonra yalan söyleyerek gününü kurtaran, şans eseri önemli işlere yönelmiş bir çocuğun öyküsünü anlatmayı tercih etmiştir. Erdeli romanın sonuna kadar pek çok iş yerinde çalışır. Tüm yaşadıklarından sonra ailesinin yanına geri döner. Geri geldiğinde okula devam etmiş arkadaşlarının çoğunun işsiz kaldığını görür. Kendisi bir iş yeri açar. Zenginleşir. Okulu bitiren pek çok arkadaşı artık onun için çalışmaya başlamıştır. Genç iş adamı olarak çevresinin takdirini kazanır. Okulunu bırakmış, yalanlarla kendine iş ortamları yaratmış bir çocuk olan Erdeli'nin hayatı, romanda mutlu sonla tamamlanır. Şansı ve zekiliği ile iyi yerlere gelir; fakat tüm bunların tersinin de yaşanma olanağı vardır. Hayatı şans ile bu noktaya gelmiştir. Okulu bırakmanın kötülüğü adına tek bir cümle bulunmamaktadır. Aksine, Erdeli'nin okulu bırakmasının ardından daha başarılı olduğu bir hayat anlatılmıştır.

Okuma sevgisinin bir türü de kitap sevgisidir. Kitaplar ile küçük yaşta tanışmış bir insanın diğer insanlara göre hayata bakışının daha empatik, daha anlayışlı ve sorgulayıcı tarzda olduğu bilinmektedir. İncelenen eserlerde, okul sevgisinin yanında okuma sevgisinin aktarıldığı eserlerin de çok olduğu gözlenmiştir. Bu eserlerde, okumaya teşvik edici örnekler bulunmakta, kitap okumakla haşır neşir nesiller göze çarpmaktadır. Kitap okuma bilincinin aşılana çalışıldığı bu eserlerde kahramanlar, ideal olarak düzenli kitap okur ve bundan büyük zevk duyar. Okumanın bilincine varanlar için okumak, bir ayrıcalık haline gelir. T.C. Kültür Bakanlığı romanlarında, kitap için çalışan, para biriktiren; kitap alan, kitabının değerini bilen, kitaba sahip çıkan çocuk kahramanlarla kitaba verilen önem arttırılmaya çalışılmaktadır.

Sezer Odabaşoğlu'nun *Çuval Kütüğü* (1999) adlı romanında içinde kitap sevgisi taşıyan bir çocuk vardır. Çocuk karakter, bayram günü evde boş kalınca kendini kitaba verir. Kitaptan kendini alamaz. Sokağa çıktığı vakitlerde bile çantasından bir kitabı

eksik etmez. Kaldığı sayfayı işaretlediği yerden boş kaldığı her an kitabını okumaya devam eder. Elindeki kitap bittiğinde okuyacak başka bir kitap alabilmek için paraya ihtiyacı vardır. Bunun için çalışır ve para biriktirir. Biriktirdiği para ile üç kitap birden satın alabildiğini öğrendiğinde ise sevinçten havalara uçar. Bir çocuğun içten güdülenmiş bir şekilde kitap okuması etkileyici bir örnektir.

Kaya Öztaş'ın *Zor Günler* (1979) adlı romanında Hasan, babasının ölümünün ardından ağabeyi ile birlikte ailesinin geçimini sağlamaya çalışır. Bunun için gazete dağıtıcılığı yapar. Bir süre sonra annesinin gözleri görmez olur. Sıkıntılı olan yaşamları daha zorlaşmıştır. Hasan, annesinin gözlerinin görmez oluşundan kaynaklanan kederini kitaplara sarılarak giderir. Hasan, “*Anamın yaşantısı koyu, kapkara belki de renksiz bir karanlığa gömülürken, ben gerçek bir dost, dosttan da öte, gerçek bir önder tanıyordum. Hiç bir¹ zaman aldatmayan, hiçbir şey istemeyen, hep veren, gerçek bir yol gösterici: Kitap.*” (Öztaş, 1979: 142) cümleleri ile kitap sevgisini dile getirir. Boş kaldığı zamanlarda birkaç sözcük öğrenebilmek için okudukları gazetelerin onu zamanla iyi bir okura dönüştürdüğünü; bu alışkanlığının zamanla bir tutku haline geldiğini söyler. Bu tutkusunun kör kalan annesini de sarmalayışını anlatır. Her akşam, yaktıkları çıra bitene kadar annesine kitap okumaya başlar. Böylelikle kendisine yeni ufuklar açarken annesini de karanlığından kurtarmış olur. Kitap okuma saatleri zamanla anne oğlun en arzuladıkları saatler haline gelir. Bu geleneklerini tekrarlamadıkları akşam yoktur. Annesi, oğlunun dersinin çok olduğu akşamlar bile ona kitap okuması için ısrar eder. Kitap okudukça yepyeni, aydınlık dünyalara giderler. Kendi yaşamlarından iyi ya da kötü pek çok yaşama tanıklık ederler. Kitapların dünyalarına yaptıkları yolculuk, Hasan'ın okul kazanıp şehir merkezine gitmesine kadar her akşam sürer. Annesinin, kendi tabiriyle, kalp gözüyle görmeye başlaması, kitaplar sayesinde olur.

Habib Bektaş'ın yazdığı *Lades* (1997) adlı roman yazar olmak isteyen bir çocuğun öykü denemelerini konu edinmiştir. Almanya'da yaşayan Metin ve ailesi mutlu bir hayat geçirmektedirler. Metin, bir gün okulda bir yazarla tanışır. Yazar çocuklara kendi yazdığı öykülerden birini okur. Metin, öğretmenlerinin yazara karşı, diğer insanlara olduğundan daha saygılı davrandığına tanık olur. Yazar olmanın önemli olduğunu düşünmeye başlar. Kitap okumayı çok seven Metin, okuyup beğendiği kitaplar gibi bir kitap yazma hevesiyle cesaretlenir ve kitap yazmaya karar verir. Eve

¹ Sözcüğün doğru yazımı ‘hiçbir’ şeklindedir.

gelip heyecanlı bir ses ile düşüncelerini annesine ve kız kardeşine anlatır. Annesi, yazarlar ve kitapların basımı ile ilgili onu bilgilendirir. Yazar olmanın, bazı inceliklere sahip olmakla ilgili olduğunu anlatır. Kitap yazacak insanın hoşgörülü olması, insanları yaşlarına göre ayırt etmeden herkesin söylediklerini ciddiye alması, insanları dinlemesi, iyi gözlem yapması gerekmektedir. Ancak bu şekilde kitaplarında yer alacak kahramanların çeşitlilik arz edebileceğini anlatır. Yazar olmanın zor; ama saygıdeğer bir iş olduğunu söyler.

Metin, iki haftalık tatili boyunca toplam on tane öykü yazmayı planlar. Yazdığı öykülerde aslında, dedesinden ve anneannesinden daha önce dinlediği öykülerden esinlenmiştir. Metin asıl öykülere yer verilmese de yazdıklarının dede ve anneannesinin öykülerinden esinlendiğini söylemektedir. Kısa süre içinde öykülerini bitirir. Romanın büyük bölümü Metin'in yazdığı öykülere ayrılmıştır. Öykülerin içlerinde Metin'in süreç içinde yaşadığı sıkıntılar da anlatılmış, öykü yazmanın ve yazar olmanın kolay olmadığı; hatta yürekten istendiğinde başarılabilceği okuyucuya sezdirilmiştir. Zorlansa da on öyküsünü de bitirdiğinde yazdıklarını bastırmaya karar verir.

Romanın sonunda bu arzusunu gerçekleştirip gerçekleştirmediği konusunda bilgi verilmemiştir. Onuncu öykünün bitişi ile sona eren roman kitapları sevmek ile onları yazmayı sevmenin arasında büyük bir fark olduğunu ortaya koyar. Romanın başında yazar olmak isteyen Metin, romanın sonlarında onuncu öyküsünü yazacakken çok zorlanır. Metin, yazmakta zorlandığı zamanlarda, öykü yazmaya başlamasına aracı olan yazar ile telefonda konuşup ondan tavsiyeler almıştır. Yetenekli ve tecrübeli bir yazar ile kendi öyküsü hakkında telefonda konuşmak ona ilham vermiş ve son öyküsünü bitirebilmiştir. Yazar olma hevesiyle işe başlayan Metin'in on tane öyküsü okuyucuya sunulmuştur. Roman, Metin'in mutlu sona ulaşip ulaşmadığı, eserlerinin basılıp basılmadığı bilinmese de eser yazma denemeleri yapacak okuyuculara bir ışık tutmaktadır. Kitap, okumayı seven bir çocuğa, bu eseri okuduktan sonra kendi öyküsünü yazmayı denemesi konusunda cesaret vermektedir.

Bazı romanlarda kitapla yeni tanışan çocukların şaşkınlıkları ve kitap okumayı yeni yeni sevmeye başlamaları konu edilmiştir. *Gulliver'in Gezileri* (1993) romanı, bilindiği üzere Gulliver'in diyarlar arasındaki maceralarını anlatır. Bu gezinin yolu cücelerin ve ardından da devlerin ülkesine düşmektedir. Devler ülkesinde iken her şeyin kendi boyuna oranla epey büyük olması onu çok etkilemiştir. Tüm şaşkınlığını attığı ve çevresinde olan bitene alıştığı zaman, kütüphanede vakit geçirmeye başlar. Kitaplarla ve kütüphane ile ilgili verdiği bilgiler etkileyici, ilgi çekici, şaşırtıcıdır. Kralın kitaplığında

uzunlukları dört yüz metreye ulaşan kitapların olduğunu, bu kitaplıkta istediği zaman istediği kitabı okuyabildiğini, bunu da ancak yüksek bir merdiven sayesinde yapabildiğini anlatır. Yazarın, kitaplarla ilgili bu tasviri kitapları ilgi çekici ve eğlenceli bir nesne olarak göstermektedir.

Güzeldi O Günler (2000) romanında, Nuri roman boyunca kendini ünlü Red- Kit ile özdeşleştirir, onun gibi davranmaya çalışır. Hayalinde de kendini bu eserin bir kahramanı olarak görür. Bu bölüm, bir çocuk romanı için etkileyici bir bölümdür. Kendini, okuduğu romanın kahramanı ile bütünleştiren Nuri, bu konuda okuyucuya da yol göstermiştir. Hayal gücünün zenginliği ile kendini o karakter ile bütünleştirmiştir.

Nuri bir gün hastalanır ve canı sıkılır. Hasta olduğu için onu ziyarete gelen bir arkadaşının getirdiği *Hababam Sınıfı* adlı kitabı okumaya başlar. Hasta yatağında o kitabı defalarca okur. Okudukça kitap ona daha ilginç gelir. Kitapların, çocukların hayal dünyasına hitap etmesi gerektiğini belirten iyi bir örnektir. Kitapla yeni yeni tanışan Nuri, kitap okumanın eğlenceli bir etkinlik olduğunu fark eder ve kitap okumak onun için tekrarlanması gereken bir eylem haline gelir.

Merdiven (1998) romanında, çocuk karakter Hasan'ın kitap alacak parası yoktur. Bir gün rastlantı sonucunda çöpün yanında bulduğu bir kitabı seve seve okur. Kitapla yeni tanışmış bir çocuk olması nedeniyle kitap onu büyüler. Okuduğu kitap ile kendi hayatını karşılaştırır; yeri geldiğinde ise bu iki yaşantıyı özdeşleştirir. Kitap okumanın bu şekli, ona keyif verir. Kitabın gerçek dünya ile benzer bir konuyu anlatıyor olması, Hasan için kitabı daha çekici yapmıştır. Kitap okumayı, kitabın beğendiği bölümlerini annesine okuyacak kadar sevmiştir.

Talip Apaydın'ın *Dağdaki Kaynak* (1997) romanında Aydın, resimli kitapları okumaktan zevk almaktadır. Babası ise Aydın'ın yaşının artık büyüdüğünü söyleyerek, onu resimli kitap yerine resimsiz kitapları okuması konusunda ikna etmeye çalışır. Babasının sözünü dinleyip yaşına uygun, resimsiz bir kitap okumaya başlayan Aydın, zaman geçtikçe bu kitapların yaşına daha uygun olduğunu, bunları okumaktan da keyif aldığını fark eder. Babasının sözünü dinleyip bu tür romanlar okumaktan mutluluk duyar. Çizgi romanları küçümser bir takınıldığı gözlenen eserde, okuduğu kitabın ismi belirtilmese de, bir çocuğun yaşına uygun eserlerle karşılaştırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Ayrıca, babanın kitap okumanın faydaları ile ilgili söyledikleri önemlidir:

“-Yazı kıışı yok, kitap her zaman okunur. Hele senin yaşındaki bir çocuk okumayı alışkanlık haline getirmeli. Her gün bir şeyler okumalı. Okumak insanın anlayışını, kavrayışını

geliştirir. Çok okuyan insanlar hem bilgili olurlar, hem de her şeyi daha kolay anlatırlar. Öğrenirken güçlük çekmezler. Onun için çok okumanı istiyorum.” (Apaydın, 1997: 19)

Dağdaki Kaynak (1997) romanında olduğu gibi *Düşler Yaşam Olsa* (1998) romanında da okumanın faydaları üzerinde durulur. Romanda, Damla ve Demet, okumayı seven, bilginin açlığını çeken kardeşlerdir. Yeni bir bilgi öğrenebilecekleri her ortama karşı ilgi duyarlar. Kitap ve dergiler hayatlarının vazgeçilmez birer parçasıdır. Bu kardeşler, Faruk Nafiz Çamlıbel’in şiirlerini ezberler, Yaşar Kemal’in *İnce Memed* romanını içtenlikle okur, Aziz Nesin ile tanışıp kitap imzalatırlar. Einstein’ı anlayabilmek adına ulaşabildikleri her kaynağı inceler ve uzaya derin bir merak duyarlar. Bu merakları onları hep bir araştırma, inceleme içine sürükler. Yazarın sanata ve bilime önem vermiş bu iki kardeşi okuyucuya dolaylı olarak örnek göstermesi önemlidir. Yazar bir anlamda Türk edebiyatının önemli yazarlarından bazılarını okuyucuya tanıtmaya amacı da gütmüş görünmektedir.

Damla ve Demet’in yabancı bir ülkeden gelen arkadaşları Dennies ve Do da bu iki kardeş gibi okumaya meraklıdırlar. Dört arkadaşın uzaya karşı duydukları ilgi birbirlerine kitap tavsiye etmelerine ön ayak olur. Birbirlerini sürekli araştırma yapmaya teşvik ederler. Kitap okuyup araştırma yaptıkça mutlu olur ve kendilerini bilgili birer insan olarak hissederler. Kitap okuyan insanların kültürlü olacağı fikri, eser boyunca devam etmektedir. Damla, nasıl düzenli kitap okunduğunu ve bunun ne gibi faydaları olduğunu göstermektedir. Kitap okumanın onu olgunlaştırdığını, farklı kitaplarla karşılaşmanın onu büyüttüğünü dile getirmektedir. Yazar, günümüzde kitap okuma alışkanlığı geliştirmekte zorlanan çocuklar için yol gösterici ifadeler kullanır. Romanın kahramanlarının kitaplıklarındaki kitapları okudukları ve okumadıkları eserler olarak sınıflandırdıklarını, okudukları kitaplar için hatırlatıcı notların bulunduğu bir defter hazırladıklarını, bu eserlerin onlara ne gibi bilgiler kazandırdığını yazdıklarını söyler. Düzenli kitap okumanın insanı hem daha çok bilgili ve kültürlü hem de daha düzenli bir insan yaptığı anlatılır.

Biz Varız (1998) romanında, Murat, sınıf arkadaşı Ayşe’nin derslerine yardım ettiği için öğretmenin gözüne girer. Kendisi de Ayşe’nin Türkçe derslerine yardım eder. Okuduğunu anlama ve bunu anlatma konusunda kendisine güvenen Murat, bu becerisini çok kitap okumasına bağlar. Kitap okumanın, ifade gücünü arttıracığı düşüncesini aşıl原因an romanda, kitap okuyarak yeni kelimelerin de öğrenebileceği söylenmektedir.

Ünver Oral'ın yazdığı *Ülkücü Ali* (1986) romanında Ali, yaptığı ve yapmadığı eylem ve sözleriyle çevresindekileri yönlendirebilen, olgun bir çocuktur. Yazar, okura Ali'nin her türlü davranışıyla örnek bir Türk çocuğu imajı oluşturmaktadır. Ali'nin misafir olarak kaldığı köyün eski adı Eşiköy'dür. Amcası Ali'ye eşkıyaların köye gelmesinden dolayı bu adı alan köye yeni bir ad bulmaya çalışan köylülerin macerasını anlatır. Ali, amcası olayın tamamını anlatmadan yaşananları öngörüp amcasının sözünü keser. Amcası da Ali'nin zeki bir çocuk olduğunu söyler. Ali, zekiliğini bol kitap okumasına bağlar. Kitap okumanın bilgiyi arttırdığını, bilginin de doğru düşünmeye sevk ettiğini söyler. Kitap okumanın insanı pek çok yönden geliştireceğini çeşitli sözlerle anlatır, kitapları över. Türk çocuklarının zaten akıllı olduğunu, kitap okuyarak bu yeteneklerini daha ilerilere taşıyabileceklerini söyleyerek Türk insanını da övmüş olur. Ali'nin sözlerinin basit sayılabilecek bir olaydan kitap okumanın faydalarına geçmesi, zorlama bir ders çıkarma gibi görünse de okuru kitap okumaya teşvik edişi olumlu bir örnektir.

Nurettin İğci'nin *Zor Günler* (1999) romanında birkaç arkadaşın güzel zaman geçirebilmek için tatil yapmaları, bu tatilin onların umduğundan farklı geçmesi konu edilmiştir. Çocuklar kayak yapmak isterler. Beraberce eğlenirler. Kaldıkları otelden uzaklaştıklarını fark ettiklerinde endişeye kapılırlar. Etrafı sis kaplamış, dönüş yolunu bulmak epey zorlaşır. Geri dönme umutlarını yitiren çocuklar korkmaya başlarlar. İçlerinden Esra, daha önceleri, çok kitap okuyor diye kendisiyle alay eden arkadaşlarını, kitaplardan öğrendiği bilgilerle kurtaracaktır. Esra okuduğu bir kitapta acil durumlarda nasıl davranılması gerektiğini öğrendiğini, öncelikle sakin olmaları gerektiğini söyler. Sığınacak bir yer arayıp bulamayınca kendi sığınaklarını yaparlar ve kurtarılmayı beklerler. Zaman zaman karamsarlığa düşseler de yanlarında ne yapacakları konusunda bilgi sahibi olan Esra'nın varlığı onları rahatlatır. Ormanda soğukta yaptıkları sığınak sayesinde yardım beklerler. Romanın sonunda mahsur kaldıkları ormandan çıkarılan çocuklar, hâlâ yaşıyor olmalarını Esra'nın bilgilerine borçludurlar. Diğer çocuklar okumayı seven ve kendilerinin bilmediği pek çok bilgiye sahip olan Esra'ya minnet duyarlar. Kitaplardan öğrenilen bilgilerin işe yaradığını görmek ve bu nedenle takdir edilmek daha fazla kitap okumaya teşvik edici olarak değerlendirilebilir.

Küçük Kuklacılar (1986) romanında yazar Ünver Oral da kahramanlardan biri olarak eserde yer alır. Kuklacılığı bir sanat olarak sevdirmek için yıllarca emek vermiş bir sanatçı, kuklacılıkla ilgili yazdığı romanda, kukla öğrenen iki kardeş Fulya ve Necla ile tanışır. Kuklacılık üzerine kitaplar yazdığını, bunun dışında pek çok eserinin

olduğundan bahseder. Kukla ve Karagöz'ü bilmeyen, kitap okumayan insanları pek sevmediğini söyler. İki kardeş böyle önemli bir sanatçının sözünü dinleyeceklerine dair söz verirler. Bundan sonra boş zamanlarında faydalı olan her şeyi okuyacaklarını söylerler. Ünver Oral'ın dolaylı yoldan okuyucuyu okumaya teşvik ettiği görülmektedir. Kuklacılığın tarihini, bir sanat dalı olarak ne kadar önemli olduğunu anlatarak başladığı kursunda, tüm çocukları okumaya ve bir sanat dalına kendilerini adamaya teşvik eder. Verdiği kurs sonrasında tüm çocuklar birbirlerinden ayrılmadan bir arada çalışabilecekleri bir organizasyon düzenlemeye karar verirler ve bir kulüp kurarlar. Romanda, Ünver Oral'ın bizzat öncü olmasıyla sanata merak duyan, okumaya hevesli pek çok genç ortaya çıkmıştır.

Kitap okumanın faydalarının anlatıldığı bu örneklerin okuyucuyu dolaylı olarak kitap okumaya teşvik ettiği söylenebilir. Bu örneklerin yanında, kitap okumaya teşvik etmeyi asıl amaç olarak benimsemiş romanlar da vardır. Bu romanların başında *Ülkücü Ali* (1986) romanı gelmektedir. *Ülkücü Ali* romanında tatilini amcasının yanında köyde geçiren Ali'nin, o köyde yaptığı yenilikler konu edilmiştir. Ali her davranışıyla öncü niteliğindedir. Köylü halkı her yönden kalkındırmayı amaç edinmiştir. Köyde çeşitli kulüpler kurar. Okuma yazma oranının beklenenden düşük olduğu köyde, ilköğretim mezunu çocuklarla birlikte kitap okuma seferberliği başlatırlar. Bu konu ile ilgili eğitim ve kitaplık kulübü kurarlar. Ali, insanın her yaşta ve her zaman her konuda bilgi edinebileceği kaynağın kitaplar olduğunu öne sürer. Okulu bitirememiş olmanın kitaplarla iletişimi kesmek için bir bahane olmadığını söyler. Kitapların boş zamanları değerlendirmenin en mantıklı yolu olduğunu, her işin yapımında en pratik ve faydalı yolun yine kitaplardan öğrenilebileceğini savunur. Okumanın yaş ile alakasının olmadığını, bütün köy halkının okumaya teşvik edilmesi gerektiğini söyler. Köye bir kitaplık kurulması için büyüklerinden yardım ister. Okuma yazma bilmeyenler için kurs açılır, önemli Türk büyükleri için anma törenleri düzenlenir ve böylece Türk tarihi konusunda bir bilinç oluşturulur. Ali'nin ve onun desteğiyle köylü gençlerin bu konuda bilinçli davranışları, köy halkının kitapla buluşmasını sağlamıştır. Ali'nin kitap okumayı her yaşta yapılabilecek bir etkinlik olarak köy halkına tanıtmayı, köy halkının yaşantısını değiştirecektir.

Ali'nin dikkat çektiği hususlardan biri de köy kahvelerinin eskiden kültür ve eğitim evleri olduğudur. Kahvehanelerde şairlerin ve meddahların bulunduğunu, kitap okumanın, şimdi kahvede oyun oynamak kadar yaygın bir etkinlik olduğunu, günümüzde ise kahvehanelerin birer tembelhane haline geldiğini eleştiri dozu yüksek

bir şekilde ifade eder. Yetişkinlerin, çocuklarını doğru yola sevk ederken önce kendi davranışlarını düzeltmeleri gerektiğini söyleyerek yetişkinlerin kahvehanelerden çıkıp çalışmalarını ister. Diğer yandan, eskiden olduğu gibi kahvehanelerin okuma evlerine döndürülebilecek, çocuklarına doğru davranışları ile örnek olmak isteyen aileler de önce kendileri kitap okuyacaktır. Ali'nin çabalarıyla tüm köyde bir okuma seferberliği başlar. Para yardımı alınarak kütüphane kurulur. Olanaksızlıklar karşısında istediği şeyleri yapmaktan yılmayan insanların çabalarının anlatıldığı romanda kitap, ihmal edilemeyecek kadar önem verilen bir kaynak olarak gösterilmiştir. Ali'nin, insanları kitap okumaya bu denli gönülden bir çaba ile teşvik etmesi ve emeğinin karşılığını alması önemli bir örnektir.

Ahmet Yıldız Yaşaroğlu'nun yazdığı *Yağmur Dede* (1991) romanında da kahvehanelerin eski amaçlarına uygun hale getirilip insanların tekrar kitap okumaya başlaması için çabalayan insanlar vardır. Hidayet ve Rıfkı okula gidemediklerinden dert yanan iki çocuktur. Okuma yazma bildikleri; fakat daha iyi bir eğitim alma fırsatlarının olmadığı konusunda birbirleriyle dertleşirler. Köyde doğmuş, büyümüş olmanın okula gitmeye olumsuz bir etki yaptığını söylerler. Kendileri gibi okula gitme şansı olmayan Mazlum adındaki kahveciden bahsederler. Okumaya hasret kalan Mazlum'un, açtığı kahvehanede kitap okumayı teşvik edici bir köşe oluşturması anlatılır. Mazlum, iş yerinde, serserilerden kurtulabilmek ve kendi okumasını da ilerletebilmek amacıyla satın aldığı pek çok kitabı insanların beğenisine sunmuştur. Kahvehaneye çocukları da davet ederek bu konuda öncü olmuştur. Romanda kitap okuyarak kendini geliştirmek isteyen insanın önünde hiçbir engel olamayacağı vurgulanmaktadır. Ayrıca eğitimin, sadece okul sıralarında gerçekleştirilebilecek bir eylem olmadığı fikri aşılacaktır. Mazlum'un ekonomik çıkarlarını düşünmeden iş yerinde kitaplara yer vermesi, kitaba meraklı müşterilerini de kahvehanesine çekmiştir. Kahvehanenin küçük bir kütüphane görevi görmesi, içinde kitap sevgisi taşıyan büyükler kadar küçükleri de kahvehaneye çekmiştir. Kahvehaneye çocukların pek alınmadığı bir toplum yapısına rağmen, kitap okuma sevgisinin, eğitim merakının önünde bu tutumun bile duramayacağını anlatılması etkileyicidir.

İncelenen her romanda kitap sevgisinin aşılarmaya çalışıldığı söylenemez. Kitaplarla iç içe olan, okumayı seven kahramanların çok olmadığı görülmektedir. Okumayı seven az sayıdaki kahramanlar ise zamanla daha mutlu, bilgili insanlar olduklarını dile getirmektedirler. Fakat özellikle bazı romanlarda kitabı, okumayı ve okul hayatını sevdirmeyi amaçlayan bölümler yer almıştır. Kendini kitap sevgisini

aşılama adayan eserlerin bu konuda başarılı oldukları dile getirilmelidir. Bu eserlerde genel olarak kitap okumanın öneminden bahsedilmiş olsa da okunduğu söylenen kitapların isimleri verilmemiştir.

3.1.1.5.Doğa sevgisi

İnsanların yaşadığı mekânları koruma içgüdüğü, ilk var oldukları dönemlerden bugüne süregelmektedir. Doğa, tüm insanlığın yaşadığı mekân olduğundan onu korumak tüm insanların görevidir. İnsan ve hayvan sevgisi kadar doğa sevgisinin de dünyanın geleceği açısından çocuklara aktarımı önemlidir. Bu nedenle edebî eserlerde doğayı koruma bilincinin kazandırıldığı görülür. T.C. Kültür Bakanlığı romanlarında da bu durum söz konusudur. Özellikle çevre kirliliği ve kaynakların tutumlu kullanımı, kahramanların gündemindedir. Açık biçimde bu bilinci aşılama çalışan eserlerin yanında, asıl konularının yanında çevreye duyarlılık tutumunu sezdirerek kazandırmaya çalışan eserler vardır.

Biz Varız (1998) adlı romanda, hayalini kurdukları yeni dünya düzenini anlattıkları bir roman yazmaya başlayan beş arkadaş, bu romanlarında uzaylılar tarafından kaçırılmakta ve her şeyin eşitlikten yana olduğu yeni dünya düzeni hakkında bilgi sahibi edilmektedirler. Üzerinde durulan eşitlik, çevre sorunlarıyla da ilgilidir. Dünyanın en büyük sorunlarından biri olan çevre kirliliği, ormanların yok edilmesi gibi sorunlara karşı çok tedbirli olan uzaylılar, çocukları bilinçlendirir. Her şeyin bir planla yürütüldüğünü, güneş enerjisinin temel kaynakları olduğunu, fabrikaların kuruluş yerlerinin özenle seçilmesinin önemini, tarım arazilerine ev yapılmaması gerektiğini, her karış toprağın farklı yöntemlerle değerlendirilebileceğini öğrenirler. Bahsedilen bu fikirler, çevreyi koruma bilinci kazanmada çok önemlidir. İnsanların dünyaya verdikleri zararı azaltabilmek için gelecek nesilleri bilinçlendirme görevini üstlenmiş bu romanda, doğayı korumak için yapılabilecekler konusunda aydınlatıcı olunmuştur.

Mahmut Tunaboşlu'nun *Bir Çift Mavi Kanat* (2002) romanında uçma hayali olan bir kaplumbağanın başından geçenler anlatılır. Ormanda yaşayan çoğu hayvan bu eserin bir kahramanıdır. Onlar, insanların sebep olduğu kirlilikten rahatsızdırlar. Çevre ve hava kirliliğinin hayvanların hayatını zorlaştırdığı, onların ağzından anlatılır. Bu anlatım insanları suçlayıcı olmaktan uzaktır. Yazarın asıl amacı çevrenin kirliliğine vurgu yapmaktır. Yazar, var olan durumu gözler önüne sermenin, insanlara nasıl

davranmaları gerektiğini anlatmaktan daha etkili olacağı düşünmüştür. Nehirlerin bataklığa döndüğünü, lağım gibi koktuğunu, renginin değiştiğini; yedikleri sebze ve meyvelerin tuhaflaştığını ve artık eski sebze ve meyvelere benzemediğini, toprağın altının da üstü gibi pislikle dolu olduğunu belirten hayvanlar, mutsuzluklarını uzun uzadıya anlatırlar.

Romanda yazar, ‘Bay Kirli’ adını verdiği bir karakteri de romana katarak okuyucuya bir mesaj iletmeye çalışmıştır. Çevre kirliliği konusunda bilinç oluşturma amacı taşıyan eserde, böyle bir karakterin varlığı etkileyicidir. Bu karakterin cümleleri, okuyucuya farklı bir bakış açısı sunması açısından önem taşır:

“Misler gibi de koku yayarım. Bana derler Bay Kirli. Severim kirliliği. Toprağı, suyu ve havayı kirletenler yarattı beni. Sevmeyi görürsünüz ama gizli gizli seversiniz. Yıllardır içinizde yaşarım. Öyle alışkınsınız ki bana. Küçükken fark etmediniz, şimdi de farkımda değilsiniz. Beni görmeyi için ille de gözünüze mi batmam gerek? Teessüf ederim. Varsa, kaldıysa temiz bir yer, emredin, hemen kirletiyim” (Tunaboşlu, 2002: 82)

Romanlarda doğa sevgisinin bir boyutu şehir ve köy hayatındaki karşıtlık ile verilir. Şehir hayatının bireyciliğine karşın köy hayatında samimiyet ve tabiat güzelliğine dikkat çekilmiştir. Köy hayatının daha temiz doğası ile insanı canlandırdığına vurgu yapan romanlar vardır.

Yazılı Sincap (1984) romanında, içlerinde insan sevgisi, hayvan sevgisi taşıyan çocuklar aynı zamanda doğaya da saygılıdırlar. Çocuklar, doğayı koruma görevini seve seve üstlenmişlerdir. Romanda, çocuk kahramanlar köyde yaşamaktadırlar. Kaybolup köylerine kadar gelen bir sincabı sahibine ulaştırmak için şehir merkezine inerler. Şehre yaklaştıkça kendini hissettiren kirlilik dikkatlerinden kaçmaz. Yol üzerindeki bir tavuk çiftliğinde gördükleri pis ortamdan yola çıkarak insanların ne kadar duyarsız olabildiklerini tartışırlar. Tavuk çiftliğinin olduğu bölgede insanları rahatsız edecek bir koku ve görüntü olduğunu fark eden çocuklar, insanların, hayvanların gübrelerini neden evlerin hemen yanı başına bıraktığını anlayamadıklarını dile getirirler. Bu durumun insanın çevresine karşı ne kadar duyarsız ve bilinçsiz olabileceğinin bir kanıtı olarak görürler.

Yazılı Sincap (1984) romanında köy yaşamı ile şehir yaşamı arasındaki farklar vurgulanmıştır. Köyde yaşayan çocukların olumlu yönlerini öven yazar, şehir yaşamının yoruculuğuna dikkat çeker. Köylerdeki havanın daha temiz, insanı daha dinlendirici bir özelliğe sahip olduğunu anlatan yazar, şehrin çevre ve hava kirliliği yüzünden zaman zaman rahatsız edici olabildiğini söyler. Şehir ve köy hayatı arasında bir karşılaştırmaya giden yazar, doğanın daha korunmuş olması nedeniyle köy hayatını tercih eder.

Kınalı Güvercin (2000) adlı roman insanların doğaya kendi elleri ile verdiği zararı açık cümlelerle dile getirmeye çalışmıştır. Köyler ile şehirlerin sahip oldukları iyi ve kötü yanlar bakımından bir kıyaslama içine giren romanda şehir, çevre kirliliği konusunda eleştirilir. Şehir hayatında trafiğin sıkışık, insanların neredeyse üst üste olduğunu beliren yazar, çevre ve hava kirliliğinin katlanılmayacak derecelere ulaşabildiğini söyler. Çevre kirliliği konusunda bir bilinç oluşturmayı amaçlayan yazar, köyün doğa ile iç içe bir yaşam sunduğunu anlatır.

Ülkücü Ali (1986) romanında, şehirde yaşayan Ali'nin bir yaz tatilinde amcasının köyüne gelip köyde yaptığı yenilikler konu edilmiştir. Köyleri çok sevdiğini ülkenin tüm köylerini gezip ülkesini tanımak istediğini sık sık dile getiren Ali, yaz tatilini bir köyde geçirmekten mutludur. Şehirdeyken köyde olmanın hayalini kurar ve köye geldiğinde bu hayalini gerçekleştirmiştir. Köyün tadına varabilmek adına çimenlerin üzerine uzanır. Güneşin altında uyumak ister. Hayalini kurduğu şeyi, doğayla iç içe olmayı gerçekleştirdiği için içinini heyecan ve huzur kaplar. Yattığı yerden doğanın sesini dinler. Çimenlerle bir olduğu için böcekler etrafında gezinmeye başlar. Başlangıçta bundan rahatsızlık duymasa da böceklerin kendi üzerinde gezinmesiyle ve bazılarının onu ısırmasına başlamasıyla huzursuz olur. Uyumaktan vazgeçer, yattığı yerden kalkar. Onun huzursuz olup yerden kalkması ile anlaşılacağı üzere, şehir hayatına alışmış bir insanın, doğa ile ilgili hayalini kurduğu şeyler, tam olarak onun istediği oranda gerçekleşmemiştir. Ali, kendini doğanın tam kalbinde daha rahat hissedeceğini düşünse de şehir hayatının ona öğrettikleri, bu hayalini gerçekleştirmesini engellemiştir. Romanda bu şekilde, şehir yaşamının köy yaşamı kadar doğa ile iç içe olma fırsatı vermediğinin basit bir eleştirisi yapılmıştır.

İnsanın, doğanın hükmedicisi değil; bir parçası olduğu fikrinden yola çıkan bazı romanlar, doğaya, hak ettiği saygının gösterilmesini vurgular. Doğaya gösterilen saygı, ormanların korunması, geliştirilmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle romanlar, insanların var olanı koruma ve onu daha iyi bir hale getirme çabalarını anlatmaktadır.

Anadolu'ya Açılan Pencere (1982) adlı romanda doğa sevgisine 'doğaya saygılı olma bilinci' şeklinde rastlanır. İçinde doğa sevgisi taşıyan yazar, çocukluğunda doğa ve hayvanlarla iç içe geçirdiği günleri kaleme almıştır. Eser boyunca doğayla iç içe olmayı öven yazar, doğayı korumanın bir yolunun önce onu gözlemlemek olduğunu vurgular. Gözlem sayesinde doğada var olan düzenin farkına varılabileceğini, bu düzene de müdahale edilmemesi gerektiğini esere yaymıştır. Yazar, yağmurun yağışının faydaları ve etkileri, havanın ısınmasının neden olacağı sonuçlar, ormanların korunması,

çevre kirliliğinden kaçınma gibi konularda bir bilinç kazandırma amacı taşır. Bu amaç için kullandığı cümleler bir çocuğun ağzından çıkamayacak kadar ağır; aynı zamanda bir çocuk romanı için fazla kapsamlıdır.

Romanda yazar bir meşe ağacının, çevresindeki canlılara oksijen sağlamak dışında da katkıları olduğunu güzel bir dille ifade etmektedir. Bir yörede tek başına yaşayan meşe ağacının, çevresindeki insanların hayatlarının merkezinde yer aldığını; ağacın âdeta bir şahsiyet olduğunu söylemektedir. Okuyucuya, her gün karşılaşılan ağaçların meyve vermekten, oksijen sağlamaktan başka, insanları sosyalleştirmeye de yaradığı fikri aşılanmaktadır. Bütün köy için büyük önem arz eden meşe ağacı, köyün bir simgesi, buluşma yeri ve aynı zamanda hayvanların barınağıdır. Tüm köy için bu kadar önemli olan ağaç, İsmail tarafından kesilir. İsmail, ağacı kesmesine neden olarak, koskoca ağacın tek başına hiçbir işe yaramadığını, onun meyve ağacı bile olmadığını, ağacın odun olarak daha çok işe yarayacağını söyler. Ağacın kesilmiş olması, en çok yazarın kendisini üzer. Odun haline getirilen ağacı taşımakta tüm kardeşlerinin yardım ettiğini söyleyen yazar, bu olaya hiçbir şekilde katkı sağlamak istemez. Kendisinin bir kıyıda oturup somurtarak olanları izlediğini söyler. Köyün simgesi haline gelen önemli bir ağacın kesilmesi, diğer kardeşleri için acı verecek bir olay olarak görülmesi de yazarı derinden etkilemiştir. Kıymetli bir varlığın oduna dönüşüp yok edilmesi üzücüdür. Romanda, ağaçların gereksiz nedenlerle kesilmesine tepki gösterilmiştir. Diğer canlılarla birlikte insanların hayatlarında büyük yer edinen bir ağacın basit çıkarlar uğruna kesilmesi yazar tarafından eleştirilmiş ve doğaya yapılan bir saygısızlık olarak addedilmiştir.

Ahmet Yıldız Yaşaroğlu'nun yazdığı *Maymunlu Adam* (1987) adlı roman çevresine duyarlı, saygılı, çalışkan dört çocuğun bir yaz tatili boyunca yaşadıklarına temas eder. Dedeleri ile birlikte, yaz tatillerini geçirmek için bir tatil kasabasına gelen Feride ve Yılmaz, burada Musa ve Fahriye ile tanışır. Tatilleri boyunca Cafer adındaki kaçakçıyı yakalamakla uğraşırlar. Cafer'in izini sürmek için denize açıldıkları bir gün, karşiki dağların manzarası Feride'yi duygulandırır. Tepelerin kel kel görünmesini insanların doğaya yaptıkları bir saygısızlık olarak görür ve bu duruma üzülür. Yakacak için, inşaat için ya da ekin alanı oluşturmak için kesilen ağaçların, doğanın dengesini bozduğunu anlatır. Sözleri, insanlara çevre bilinci aşılama ve doğayı korumanın önemini kavratmada söylenebilecek tüm etkili sözlerin bir özeti gibidir.

Benim Güzel Günlerim (1990) romanında, Hasan, Zeynel, Veysel, Turgut isimli öğrencilerin okulda yaşadıkları maceraları, birbirlerine destek oluşları konu edilir.

Çocukların hepsi bilinçli, çevreye saygılı, olgun birer çocuktur. Okullarının bahçesinde, kendilerinden önceki öğrencilerin diktiği ağaçları ne kadar sevdiklerinden bahsederler. Bahçelerini güzelleştiren şeyin ağaçlar olduğunu, güzellikleri yanında ağaçların sağladığı oksijenin kendilerini zinde tuttuğunu söylerler. Ağaçlara ve çiçeklere, bahsettikleri bu nedenler yüzünden zarar vermediklerini anlatırlar. Doğayı korumayı kendine hayat gayesi edinmiş insanlar olarak, okuyucuya ağaçlara ve doğaya saygılı olunması gerektiği düşüncesini aşırlarlar.

Aynı romanda, birkaç öğrenci okul bahçesinde dolaşırken, aralarından şiir yazmaya meraklı bir çocuğun şiirini dinlerler. Şair çocuk, şiirini okumadan önce ağaçlara selam verir ve ardından ağaçların da bir canlı olduğunu anlatan şiirini okur. Şiiri dinleyen bir çocuk geçen yaz köyde sırf oyun olsun diye kestiği fidanı hatırlar. Yaptığından utanır. Şiir onun aklını başına getirmiştir. Şiiri dinleyince o fidanı yaraladığı için içi yanar. Bir arkadaşının yazdığı şiir, onun içine doğayı koruma duygusu yüklemiştir. Duyduğu vicdan azabı okuyucuya da kendi hatalarını düşünme olanağı verir. Okuyucuya, yaşanan olaylar ve şiir aracılığıyla ağaçların korunması gerektiği anlatılmıştır.

Mavi Ok (1995) romanında, Vardar ailesi bahçelerine diktikleri fidanların büyüüp meyve verdiklerinde aileye bir geçim kaynağı olacağını düşünürler. Fidanlar yeni dikildiklerinden onları korumak gereklidir. Daha önce yaşadıkları fırtınanın tekrarlanması durumunda, tüm fidanlarının daha canlanmaya fırsat kalmadan öleceklerinden korkarlar. Küçük kızları Türk, ailesini teskin eder. Türk, her gün fidanlıkta dolaşır, onların etrafındaki yabancı otları temizler, aralarında bir çeşit dostluk oluşur. Hatta fidanların da onunla konuştuğunu, kendisinin onlara yaşama gücü kazandırdığını söylemektedir. Türk, fidanların da Vardar ailesi kadar korkusuz ve dayanıklı olduğunu söyler. Türk'ün kurduğu bu cümleler, onun doğayla ne kadar iç içe olduğunu gösterir. Hayvanları, ağaçları, toprağı sevmenin yanında, onlarla arkadaş olmanın gereğine inandırır. Kar fırtınası geldiğinde Türk tüm fidanları korumak ister. Kendisi fırtınadan korktuğu halde üzerine yağmurluğunu giyer, bütün gece fidanların başında bekler ve dalları tek tek temizler. Bu fedakârlığı Türk'ü ciddi derecede hastalandırsa da bu davranışı onun doğasever bir insan olduğunu kanıtlar. Fidanları, hastalanacağını bile bile korumaya çalışması, ailesini böyle bir evlat yetiştirdikleri için gururlandırır. Okuyucudan böyle fedakâr bir davranışı gerçekleştirmeleri ilk etapta beklenmese de verilmek istenen mesaj doğayı korumanın gerekliliğidir.

Mutluluk Mağarası (1986) adlı romanda, Ahmet Yıldız Yaşaroğlu içinde yaşadığı doğaya saygı duyan, onu koruyan ve geliştiren çocuklar yetiştirebilmek amacıyla Ali isimli bir karakter oluşturmuştur. Ali yaşadığı bölgede ağaçsız yerler görmekten üzülen bir çocuktur. Kendisi gibi doğayı koruma konusunda bilinçli büyükleriyle beraber ağaç dikme şenlikleri düzenler. Kötü niyetli insanların, büyümelerine kendisinin yardım ettiği ormanları tahrip ettiğini görmek, öğrenmek ona acı verir. Kışı geçirmek için ağaçlara kıyanlara ve ekin arazisi olarak kullanmak için arazileri yakanlara karşı içinde öfke taşır. Yıllar öncesinde, şimdi ağaç olmayan bölgelerin ormanlık araziler olduğunu hayal edip bugünkü düzen için üzülür. İnsanların günlük çıkarları uğruna doğanın düzenine müdahale etmeleri yazar tarafından ciddi olarak eleştirilmiştir.

Yine aynı romanda, Rüstem ve Ali, tarihî eser kaçakçılığı yapan insanların peşine düşerler. Kaçakçıların bıraktığı izleri takip ederek onları yakalamayı umarlar. Ormanda hırsızların yaktığı ateşe rastladıklarında Rüstem, Ali'ye verdiği öğüt aracılığıyla okuyucuya bazı aktarımlarda bulunmaktadır. Rüstem, orman içinde ateş yakmanın büyük risk taşıdığını anlatır. Bilinçsiz eller tarafından yakılan ateşin, rüzgârın yardımıyla kocaman bir orman yangınına dönüşebileceğini, daha sonra yapılacak hiçbir müdahalenin o ağaçları geri getirmeyeceğini söyler. Özellikle çam ağaçlarının kozalaklarının yangınların ilerlemesinde büyük rol oynadığını söyler. Tüm bunların da sonunda kuraklık getireceğini anlatır. İnsanın bilmeden de doğaya zarar verebileceği, onu korumanın bir insanlık görevi olduğu, bu konuda dikkatli ve bilinçli olmanın önemli olduğu vurgulanmıştır.

Ünver Oral'ın *Cin İkiizler* (1993) romanında Tuna ve Suna aracılığıyla okuyucuya pek çok ders verilir. Bu derslerden biri de ağaç kesmemek konusundadır. Otobüs yolculukları sırasında yolun iki kıyısında bugüne kadar karşılaşmadıkları yükseklikte ve sıklıkta bir ormanla karşılaşırlar. Manzara karşısında şaşkınlıklarını gizleyemezler. İstanbul'da yaşayan ikizler, şehir hayatında böylesine bir ormanla karşılaşmamışlardır. Beraber yolculuk yaptıkları Hüseyin Efendi, onların şaşkınlıklarını fark eder ve açıklama yapma ihtiyacı hisseder. Eskiden her yerin, gördükleri şekilde ormanlarla kaplı olduğunu hayıflanarak anlatır. İstanbul'un bile vaktinde, karşılaştıklarına benzer ormanlarla kaplı olduğunu söyler. Yakacak olarak kullanmak ve ev yapmak için insanların bilinçsiz bir şekilde pek çok ağaç kestiklerini; daha vahimi kesilen ağaçların yerine dengeyi sağlayacak miktarda ağaç dikilmediğini dile getirir. Kesilen ağaçların yerine dikilen fidanların hemen eski kalitesinde bir ormana

dönüşmediğini de ekler. Daha geniş araziler elde etmek için ormanların yakılmasını da kınar. İnsanlar kadar olmasa da keçilerin de belli miktarda zararda bulunduğunu eklemeyi ihmal etmez.

Yazar, ormanların yok olma sebeplerinden bahsettikten sonra, ormanların yok edilmesinin sonuçlarına da temas eder. Ormanın yokluğunda toprağın, rüzgâr ve sel ile birlikte akıp gittiğini anlatır. Hayatın ormanlar sayesinde devam ettiğine dair cümleler kurar. Ders verir nitelikte bir üslup takınarak, yapılacak en iyi şeyin lüzumsuz yere ağaç kesmemek ve kesilen ağacın yerine hemen bir tane daha ağaç dikmek olduğunu ekler. Roman, ağaçların neden gerekli olduğunu, ağaçların hangi nedenlerle yok edildiğini uygun cümlelerle anlatmıştır. Romanda yer alan bu cümleler, doğa sevgisi ve eldeki kaynakların kullanımı konusunda bilinç oluşturmada başarılı örneklerdir.

Mutluluk Mağarası (1986) romanında Rüstem, bilgili olgun bir insandır. Torunu sayılabilecek yaştaki Ali ile bir maceraya atılmış, roman boyu köy köy dolaşmışlardır. Bir ormanlık arazide dinlendikleri bir gün, ağaçların bir kısmının kesildiğini, çam kozalaklarının ise bir bölgede yığıldığını görürler. Ali gördüklerine bir anlam veremez. Rüstem ise ormanla iç içe bir ömür geçirdiğini, kozalakların neden yığıldığını bildiğini söyler. Kozalakların kuruması beklenerek dövüldüğünü, içlerinden çıkan tohumların ise yangın ve çeşitli afetler yüzünden ağaçsız kalan bölgelere serpiştirilip ekildiğini anlatır. Bu yüzden de ormanlardan kozalak toplamanın yasak olduğunu söyler. Kozalakların ise yakacak olarak kullanılabileceğini, böylece ağaçların insanoğluna ekonomik yönden de katkı sağladığını söyler. Doğanın düzeninin korunması için insanların ne gibi önlemler alıp ne gibi çalışmalar yaptığını anlatır. Ormanların tüm canlılar için değerli ve vazgeçilmez olduğu bilincini taşıyan bir insanın, ormanları korumak ve ormanların sürekliliğini sağlamak adına uygulayabileceği bir yöntem sunmaktadır. Roman, T.C. Kültür Bakanlığının incelenen diğer romanlarına göre doğayı koruma ve geliştirme bilinci aşılama da daha başarılı örnekler sunmaktadır.

Rahmi Özen'in *Karartmayın Renkleri* (1999) romanı doğanın bir bütün olarak korunmasına büyük önem gösterilmesi gerektiğini savunur. Romanda Harabistan adıyla anılan, insanların ciddiyetsizlik, özensizlik, umursamazlıkla zaman içerisinde mahvettikleri bir dünya vardır. Harabistan'da yaşayan insanlar bilinçsiz olmalarının cezasını, mutsuzlukları ile çekerler. Yaşadıkları dünya geri dönüşü olanaksız şekilde tahrip olmuştur. Roman boyu kötü şekilde betimlenen Harabistan'ın hali içler acısıdır. Kimse mutlu değildir. Harabistan'ın ikizi olarak anlatılan Mâmuristan ülkesi ise aksi bir düzen içerisindedir. Orada doğa zarar görmemiştir. Romanda Mâmuristan henüz

gençliğini yitirmemiş bir genç kız gibi alımlı olarak betimlenmektedir. Harabistan'dakiler Mâmuristan'a imrenirler. Harabistan'da yaşayanlar ormanlarını yakmışlar, canlılara zarar vermişlerdir. Doğa artık insanlara güzel şeyler vermemektedir. Kasvetli betimlemelerle anlatılan Harabistan, yıkık durumdadır. Yaşananlar, diğer tüm canlılar kadar insanları da etkilemektedir. Yaşadıkları çevrenin, insanları da hasta ettiği anlatılır. Çevre kirliliğinin ve doğaya zarar vermenin sonuçları, çarpıcı cümlelerle ortaya konmuştur. Doğayı yeniden canlandırmaya gönül vermiş bir grup insan, Çevre Gönüllüleri Derneği adıyla bir dernek kurar. Derneğin her yaşta üyesi vardır. Her üye doğanın düzelmesi için elinden geleni yapar. Romanda bahsedilen şekliyle batıp yok olan Harabistan'ın üzerine yeni bir ülke kurma hevesindedirler. Harabistan'ın, adına layık olacak şekilde battığını, onun üstüne el birliği ile yeni bir ülke kuracaklarını; adının da Gülistan olacağını söylerler. Elleriyle fidanlar dikerler, her fidan onlar için umuttur. Yeni ülkelerinde yalnızca yürekleri kirden arınmış insanların yaşayabileceğine dair birbirlerine söz verirler. Cennete eş değer bir ülke hayal ederler; sonra da onu inşa ederler. Roman, kurulan yeni ülkede mutlu mesut yaşayan insanların umut dolu sözleri ile sonlanır. Yok olmak üzere olan hayali bir ülkeden yepyeni, tertemiz ve umut dolu bir ülke oluşturan roman, betimlemeleri ile anlattıklarını daha çarpıcı kılmaktadır. İnşa edilen yeni ülke ile aslında insanoğlunun her şeyi baştan alma şansının olmadığı gizli bir mesaj olarak ortaya atılmaktadır. Gülistan adıyla kurdukları yeni hayali ülkelerinde her şey yenidir, henüz kirletilmemiş ve kirletilmesine izin verilmeyecek şekildedir. İnsanoğlu'nun, Gülistan gibi yeni bir ülkeye sahip olma şansı yoktur. Dünyanın, romanda bahsedilen şekilde yeniden yaratılması güçtür. Elde var olan imkânların dengeli ve düzenli kullanımı ile dünyanın Harabistan'a döndürülmemesi öğütlenmektedir. Romanın iletmek istediği mesaj açıktır: Doğaya, geri dönüşü imkânsız olmadan, sahip çıkılması gerekir.²

Mehmet Emin Töreci'nin yazdığı *Çekirgeler* (1993) romanı doğaya saygılı bireyler yetiştirmek amaçlı mesajlar içeren bir kitaptır. Yaşadıkları kasabada meydana gelen heyelan, Veysel ve ailesi kadar tüm insanları korkutmuştur. Yaşanan kötü olayın ardından can kaybının olmaması sevindirici olsa da heyelan maddi açıdan yıkıcı

² *Karartmayın Renkleri* (1999) romanının arka planında Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun *Hâristan ve Gülistan* adlı eserinin etkileri görülmektedir. İki eserin içeriklerinin farklılığı kabul edilmekle birlikte, Rahmi Özen'in bu eserden etkilenip çocuklar için Gülistan adlı ütopyik ve ideal bir âlem tasavvur ettiğini söylemek mümkündür. Bu ideal âlem tasavvuru ile doğa sevgisi ve bilinci aşılacak istenmiştir.

sonuçlar doğurmuştur. Hayvanların telef olması da insanlar için maddi ve manevi boyutta üzücüdür. Oluşan hasarı tespit etmek ve halka destek olmak amacıyla şehirden gelen uzmanlar, herkesi bir araya toplayıp onlarla konuşurlar. Uzmanların yaptığı konuşma, aynı sorunu yaşamış ya da yaşama ihtimali olanların kendilerine ders çıkarmaları gereken bir konuşma olmuştur. Yaşanan heyelanın doğanın değişmez kurallarından olduğu, bunun önlenemeyeceği; fakat vereceği zararın ağaçları korumakla en aza indirilebileceği anlatılır. Ağacın toprağı sarmaladığını ve kaymasını engellediği konusunda kısa bir bilgilendirme yapılır. Uzmanların ağaçların bilinçsizce kesilmesi yönündeki sözleri, bu konuda bilinçsizce davranan insanları da eleştirir niteliktedir. İnsanların bilinçsiz bir şekilde yaptıkları davranışların kötü olaylarla sonuçlanabileceği belirtilir. Ağaçların insanların yaşamı için vazgeçilemez değerde olduğu da aktarılmak istenen fikirlerdendir. Kesilen ağaçların yerine mutlaka yenilerinin dikilmesi gerektiği, yaşanan heyelan olayı ile kanıtlanmaya çalışılmıştır. Bilinçli birer insan yetiştirmek amacıyla ağaçlara zarar vermemeyi öğütlemek yerine, ağaçlara zarar vermenin ne gibi sonuçları olacağını anlatmaya çalışmak, ağaçların ve doğanın korunmasında etkili bir yöntemdir. Kahramanların zor durumlarda karşılaşılabilecek sonuçları önceden görüp önlem alması, romanı, öğüt verici olmanın ötesine taşımıştır.

Bahsedilen bu romanlarda ağacın, temiz havanın diğer canlılar ve insanlar için vazgeçilmez bir kaynak olduğu açıkça belirtilmiştir. İnsanların, hayvanlara oranla doğaya daha çok zarar verdiği mesajı da üstü örtülü olarak sunulmaktadır. Bilinçli şekilde yapılan bir tahribatın etkileri dünyanın sonuna kadar zararını sürdürecektir. Yazarlar, çevresine duyarlı, saygılı birer nesil için, kahramanlarını doğa sevgisi ile doldurmuşlardır. Doğaya saygılı olmak, ona sahip çıkmak ve onun devamlılığını sağlamak için öğütler verilmiştir. Ayrıca, köy hayatının şehir hayatına oranla daha temiz hava, temiz çevre barındırdığı da anlatılmıştır.

3.1.2.Dürüstlük

Dürüstlük; doğru bilinen yoldan ayrılmama, gerçekleri örtmeme ve samimi olma gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Dürüstlük, insanın üstün faziletlerinden biridir. Yalandan, ikiyüzlülükten uzak olmayı ve her zaman doğru olanı yapmayı gerektirir. Bu özelliklere sahip olan kişi, diğer insanların güvenini ve saygısını kazanır.

Küçük yaştan itibaren çocuklar, bu erdeme sahip olmaya yönlendirilmelidir. Yalan söylemenin kimseye bir yararı olmayacağı onlara anlatılmalıdır. Çocuğa, dara düştüğünde ya da canı istediğinde yalana, hileye başvurmaması gerektiği öğretilmelidir. Doğru sözün ve doğru davranışın her zaman olumlu sonuçlar doğuracağı belirtilmelidir. Ancak bu şekilde kendine olan saygısı yüksek, toplum tarafından sevilen ve değer gören bir birey olacağı fikri ona aşılmalıdır.

Dürüstlük, T.C. Kültür Bakanlığının yayımladığı romanlarda kendine yer bulmuştur. Yine de tüm eserlerde bu erdem üzerinde durulduğu söylenemez. Yalan söylemekten çekinen, doğru sözün yalandan daha etkili olduğunu bilen, yalan söylediği ortaya çıktığında insanların onu küçümseyeceğini düşünen, çevresindekiler tarafından dışlanma korkusuyla yalandan vazgeçip doğruyu söylemek zorunda kalan; hile yapmayan, yaparı eleştiren ve onu doğru yola sevk etmeye çalışan, hakkı olmayan parayı, eşyayı, yiyeceği almaktan çekinen, açık sözlü, kendini olduğundan farklı göstermekten kaçınan bireyler, bu romanlarda dürüstlüğü simgeler.

Romanlarda dürüstlük teması altında rüşvet almanın iyi ve olumlu bir davranış olmadığı anlatılmaya çalışılmıştır. Bu romanlardan biri olan *Güzeldi O Günler* (2000) romanında, Nuri'nin babası itfaiyecidir. Babasına pek çok defa rüşvet teklif edildiği; fakat babasının bu durumu kabul etmediği ve rüşvet almaya karşı çıktığı anlatılır. Baba, elinde fırsat olmasına rağmen rüşvet almak istemez. Dürüst bir bireyin rüşvet almayacağı bu bölüm aracılığı ile aşılmıştır.

Yaz Sıcağında (1996) romanında Ahmet, yoksul bir ailenin çocuklarından biridir. Yoksul bir mahallede yaşamaktadırlar. Arkadaşı Özcan ile gezdikleri bir gün, mahalledeki çocuklar onları futbol maçı yapmaya davet ederler. Ahmet kaleye geçer. O, diğer çocuklara oranla boy ve yaş olarak küçüktür. Büyük çocuklardan biri Ahmet'in yanına yanaşır ve karşı takımın kaptanı olduğunu, attıkları goller kurtarmazsa kendisine gofret alacağını söyler. Kazayla kaçırmış gibi yapmasını öğütler. Ahmet rüşvete yanaşmayınca teklifini arttırır ve bir dondurma ve bir gofret alacağını söyler. Eğer dediğini yapmazsa da onu canını çıkarıncaya kadar dövmekle tehdit eder. Ahmet'in cevabını dinlemeden onun yanından uzaklaşır. Ahmet vicdan hesaplaşmasına girer. Çikolata yemeyeli uzun zaman olduğunu hatırlar. Ama çikolata yemenin ağır bedeli olacaktır. Teklifi yapan çocuğu birden canavar olarak düşünür. O zaman kendisine takımını ve kişiliğini satması istendiğini fark eder. Rüşveti kabul etmemeye karar verir. Tüm bunları maç esnasında düşündüğü için dalgınlıkla bir gol yer. Kendisine rüşvet teklif eden çocuk onunla gurur duyduğunu ima eden hareketlerde bulunur. Ahmet'i en

çok yaralayan, o çocuğun gözlerinde gördüğü mutluluktur. Bu mutluluk, kendisiyle gurur duyduklarında, annesi ve babasının gözlerinde beliren mutlulukla aynıdır. Bu onu hiç mutlu etmez ve anında toparlanır. Maçı kaybetmemek adına çikolatanın hayalini ve dayak yemenin korkusunu unuttur. Sonunda galip gelirler. Karşı takım, rüşvet teklif etmelerine rağmen yenilmiş olmalarına çok sinirlenir ve kavga çıkarmak ister. Özcan araya girerek durumu yatıştırır ve olay kapanır. Olay Ahmet'in dürüst ve sağlam bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir. İçinde dayak yeme korkusu olmasına rağmen doğru bildiği davranışı yapmaktan vazgeçmez. Romanda bu olay aracılığıyla, her ne türlü baskı altında olunursa olunsun dürüst olmaktan vazgeçilmemesi gerektiği ve rüşvetin almanın yanlışlığı aşılmalıdır.

Dürüst bir insan olmanın en önemli koşulu, her şartta doğruyu söylemektir. Doğru, insanı üzecek de olsa yanlıştan ve yalandan her zaman iyidir. Romanlarda yalan söyleyen çocukların yanında tam bir dürüstlük örneği göstererek her zaman doğrudan yana olabilen çocuklar da vardır.

Zeynep Menemencioğlu'nun *Masal Gibi* (1982) romanı, yalanın kötü bir davranış olduğunu anlatan bir bölüm içermektedir. Romanda, Emine'nin okulunda her hafta, başarı sıralaması yapılmaktadır. Kırmızı, mor, yeşil gibi renkler sınıf seviyelerini göstermektedir. İyi not alan öğrenciler seviye atlar, bir üst seviyenin şeridine sahip olurlar. Daha çalışkanlara bir de madalya verilir. Şerit ve madalya okulun öğrencileri için büyük ödüllerdir ve çok kıymetlidir. Her öğrenci bu ödülleri almak için çabalar. Emine de bu çaba içerisinde. Her zaman başarılı olmayı kendine düstur edinmiştir. Bir hafta, Emine bu sıralamada altıncı olur. Emine, bu sıralamayı elde ettiklerinde diğer çocukların mutlu olabileceğini; fakat bu durumun kendisi için üzücü bir sıra olduğunu belirtir. Eve geldiğinde annesi ona bu hafta kaçınıcı olduğunu sorar. Emine utancından kızarır. Yalan söylemek istemez. Altıncı olduğunu çekinerek de olsa söyler. Annesinin ona kızacağını düşünür; ama aksi yaşanır. Annesi, daha önceden Emine'nin derecesini onun arkadaşlarından öğrenmiştir. Emine'nin doğruyu hemen söylemesi, annesini mutlu etmiştir. Emine, yalan söylememenin ödülünü, annesinin onu takdir etmesiyle almıştır. Notundan daha önemli olan şeyin, onun dürüstlüğü olduğu vurgulanmıştır.

Yaz Sıcağında (1996) romanında yalanın kötülüğü dile getirilmiştir. Romanda, Hasan, Hatice, Ahmet ve Osman isimli dört kardeşin eğitim öğretim yıllarında başından geçenler anlatılmaktadır. Osman ailenin en büyük çocuğudur ve maddi olanaklar nedeniyle ilkokuldan ileri düzeyde eğitim alamamıştır. Ahmet dürüst, saygılı, çalışkan; Hatice kız erkek ayrımı yapılmadan okula yazdırılan zeki bir kızdır. Hasan ise haylaz,

okulu pek fazla sevmeyen, yakalanma korkusuyla yalan söylemekten çekinmeyen bir çocuktur. Bir kabahati olduğunda öğretmeninin gerçek nedene kızacağını bildiği için olaylara başka başka nedenler uydurur, içinde bulunduğu kötü durumdan kurtulmaya çalışır. Öğretmen her durumda Hasan'ın yalan söylediğini fark etse de arkadaşlarının yanında onu rencide etmemeye gayret eder. Defterinin kabı yırtıldığında Hasan, suçu kardeşine atar. Öğretmen Hasan'a, kardeşine eğitim öğretim malzemelerine zarar vermemesi konusunda uyarıda bulunması gerektiğini söyler. Ayrıca, önemli eşyalarını ondan koruması gerektiğini öğütler. Öğretmen, Hasan'ın yalanını görmezden gelmeye çalışır. Hasan, okula geç kaldığı bir gün öğretmen bu durumun nedenini sorduğunda annesinin kendisini kaldırmaya kıyamadığını, okula bu nedenle geç kaldığı yalanını söyler. Tüm sınıf Hasan'a güler. Hasan'ın yalan söylediği ortadadır. Öğretmen ise Hasan'ın yalanını yine onun yüzüne vurmaz; fakat yalan söylediğini anladığını belirten, onu dürüst olması gerektiğini öğütleyen birkaç cümle kurar. Düzenli yaşamaya alıştığında erken yatmaya ve erken kalkmaya rahatlıkla uyum sağlayacağını; dolayısıyla başkası tarafından kaldırılmasına gerek kalmayacağını uygun bir dille belirtir. Öğretmen, onun yalan söylediğini belirten bir cümle kurmamasına rağmen Hasan, yalanının ortaya çıktığını sezer ve utanır. Öğretmenin ince fikirli oluşu, Hasan'a büyük bir ders vermiştir. Hasan, yalan söylemenin insanları kandırmak olduğunu anlar. Yaşananlar, bir çocuğa dürüst olmayı anlatmanın olumlu bir örneğidir. Çocuğa, yanlış yüzüne vurulmadan doğru olanın anlatılması hem onu rencide etmemiş hem de onun özgüveni kırılmamıştır. Yalan söylemenin, dürüstlüğü önündeki en büyük engel olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

Altın Ekin (1979) romanı, günü kurtarmak ve işleri kendi çıkarına çevirmek için yalan söylemekten çekinmeyen Erdeli'yi anlatır. Erdeli, başı sıkıştığı her an yalan söylemekten çekinmez. Okulu bırakır, İstanbul'a çalışmaya gider. İstanbul'a giden yol arkadaşlarından ayrılıp kendi başına yürümeye başladığında, ormanın içinden geçmek durumunda kalır. Burada birkaç köylü ile karşılaşır. Onları uzaklaştırmak için onlara taş atar. Köylüler de onu ayı zanneder. İşin içine gerçek bir ayı karıştığında, Erdeli zor duruma düşer. Ayı onun peşini bırakmaz. Köylüler Erdeli'yi kurtarır. Ona kim olduğunu, bu köyde ne yaptığını sorduklarında yalana başvurur. İstanbul'da okuduğunu, anne ve babasının öldüğü yalanını söyleyip kendini acındırır. Köylüleri taşıyanın kendisi olduğunu söylemez. Ailesi ile ilgili üzüntü verici cümleler kurup insanların sevgisini kazanmaya çalışır. Kadınları yalan sözlerle ağlatmanın hoşuna gittiğini söyler. Kadınlar onun sözüne ağladıkça o daha abartılı cümleler kurar. İnsanlar, o okuluna

devam edebilsin diye onu İstanbul'a yollamayı düşünürler; fakat paraları olmadığı için bunu yapamazlar. Erdeli, yaptıkları ve söylediği yalanlar ile ilgili en ufak bir pişmanlık duymaz.

Yolda karşılaştığı başka insanlara adının Musa Eroğlu olduğunu söyler. Ablasının İstanbul'da oturduğunu ve çok hasta olduğu için onun yanına gittiğini belirtir. Başka bir köyden olduğu yalanını ilave etmekten de çekinmez. Buna benzer yalanlarla insanların yemeklerini yer, onların yanında kalır, evlerinde konaklar. Onların sunduğu nimetlerden faydalanır. Yine yalan ve dolanla bir adamın kamyonuna binerek İstanbul'a kadar gelir. İstanbul'da birkaç gün işsiz güçsüz dolaştığında yine yalana başvurarak iş arar, karnını doyurmaya çalışır. Camide karşılaştığı insanlara Cihanbeyli'den geldiğini, anne ve babasının olmadığını söyleyerek insanlardan iş ister. Caminin önünde Kur'an, tespih, fes, takke gibi nesnelere satmasını, başına da takke takmasını önerirler. Böylece insanlar onu hafız sanacaktır. Ona bu öğüdü verenler, alıcı ile sattıkları ürünlerin fiyatları hakkında konuşmasını günah olacağı gerekçesi ile engellerler. Bu öğüt sahipleri, insanları kandırmanın günah olacağını bile bile işi kendi çıkarlarına çevirmek için sessizliğe bürünürler. Erdeli bu durumun farkında olsa da o da para kazanmak için, kurulan bu tuzağa uyum sağlar. Tanıştığı insanların da bu şekilde bir hilenin içinde oluşunu önemsemez. Önemli olan, yiyecek alabilmek için para kazanmaktır. Olanı biteni çok fazla sorgulamaz. İnsanları kandırarak para kazanmanın kolay yolunu bulan insanların yanında o da rahatça para kazanır. Dini bu duruma alet etmekte sakınca görmez. Yazarın burada günah olanın sadece paradan bahsetmek olduğunu söylemesi ve bunun hakkında birkaç cümlelik de olsa bir düzeltmede bulunmaması düşündürücüdür.

Erdeli, ardından bir fabrikada çalışmaya başlar. Buradaki işi, eski işlerine göre nispeten daha kalıcıdır. İş yerindeki yetişkinler, daha önce çalıştığı bakkalın ona hak ettiği parayı verip vermediğini sorduklarında daha önce söylediği yalanları sorgular. Diğer işlerinden daha uzun soluklu bir dönem geçireceği için buradaki insanlara yalan söylemek istemez. Ona göre, yalan söylemenin ölçütü, yalan söylediği insanlarla geçireceği süredir. Erdeli, daha önce yolda karşılaştığı insanlara yalan söylediğini okuyucuya itiraf eder. Kısa süreli yalanlarını savunur. Uzun süre kalacağı mekânda yalan söylemenin doğru olmadığını söyler. Yolda yeni tanıştığı ve bir daha karşılaşmayacağı insanlara karşı yalan söylemenin kendi çıkarına olduğunu iddia eder. Bu yalanları söylemekte herhangi bir sakınca duymadığı gibi bu yalanlarla ilgili de herhangi bir pişmanlık hissetmez. Buradaki mesaj çok yanlış ve aldatıcıdır. Yalanın her türlü kötüdür; hiçbirini savunulamaz. Yazarın bu tutumu okuyucuyu yanlış

yönlendirmektedir. Yalanın büyük, küçük şeklinde bir sınıflandırmaya sokularak övülmesi, bazılarının haklı gösterilmesi hiçbir çocuk kitabında yeri olmayan aktarımlardır. Dürüst bir insan olmanın önündeki en büyük engel olan yalanın, devlet tarafından yayımlanmış bir çocuk kitabında savunulması kabul edilebilir bir durum değildir.

Romanlarda, yalanla haşır neşir olan insanlar kadar, dürüstlüğü kendine hayat gayesi olarak seçmiş insanlar da vardır. Bu kahramanlar, okuyucuya iyi bir rol model olmaktadır.

Güzeldi O Günler (2000) romanında Nuri, yapılan çuval yarışmasında birinci olur; hile yapmamış olsa da öyle yaptığını zanneder. İçi içini yer. Dürüst bir çocuk olarak, kazanmış olsa da hakkı olmadığını düşündüğü için birincilikten olmak pahasına, öğretmenine doğruyu söyler. Birinciliğin onun elinden alınıp alınmadığı anlatılmasa da burada önemli olan Nuri'nin hak peşinde koşup dürüst davranmasıdır.

Yazılı Sincap (1984) romanı dürüst, saygılı kahramanları ile okuyucuya örnek olur. Romandaki çocukların yaşadıkları kasaba tarihî eser açısından zengin bir bölgedir. Çocuklar da eski bir para bulurlar. Para çok kıymetlidir. Parayı beraber bulmuş olsalar da paranın kime ait olduğu konusunda, bencillik etmeden dürüst davranırlar. Kendi çıkarları uğruna yalan söylemez; doğru olandan vazgeçmezler.

Özlem Yokuşlar (1981) romanı, eğitiminin önünde duran tüm engelleri aşmaya çalışan Mustafa'nın başından geçenleri anlatır. Okuma isteği nedeniyle ailesine karşı gelen ve İstanbul'a gizlice kaçan Mustafa ve yakın arkadaşı Halil, inşaatta çalışmaya başlarlar. Kendi paralarını kazanmak onlara cesaret ve güç verir; ancak kendilerine ait bir evleri yoktur. Dolayısıyla temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanırlar. Yağmurun altında yıkanmak zorunda kalırlar. Yemeklerini düzenli yiyemezler. Görünüşleri acınacak haldedir, onlar bu duruma pek aldırmazsa da birkaç insan onları dilenci zanneder ve onlara para bırakır. Halil kendisine para verilmesinden rahatsız olmasa da Mustafa bu durumdan hoşlanmaz. Başkasının kendisine dilenci demesinden rahatsız olacağını, o yüzden dilenci gibi davranıp kendisine verilen parayı kabul edemeyeceğini söyler. Mustafa'nın bu dürüstlüğü, Halil'i de mutlu eder. Çocuklar, ellerindeki parayı gerçek bir dilenciye verirler. İçleri ancak bu şekilde rahat eder. Bundan sonra kılık kıyafetlerine biraz daha özen göstermeleri gerektiğini, köylerinden birilerinin kendilerini gördüğü takdirde çok utanacaklarını itiraf ederler. Mustafa ve Halil'in önce kendilerine ve sonra başkalarına karşı dürüst bir tutum sergilemeleri, okura da aynı tavır içinde olmaları öğütlenir.

Ahmet Yıldız Yaşaroğlu'nun *Yağmur Dede* (1991) adlı romanı, ekonomik yönden sıkıntı çeken, ailelerinden kopup İstanbul'a çalışmaya gelmiş iki küçük çocuğun çalışkanlıklarını, iyilikseverliğini ve dürüstlüklerini konu edinmiştir. Kendilerinin yaptığı gecekonduda kalan Hidayet ve Rıfki, yaptıkları bir iyilik sonucunda gösterişli bir otele davet edilirler. Bir haftalığına kaldıkları otelde, zengin ailelerin yanında kendilerini olduklarından daha yoksul hissederler. Yine de hiçbir şekilde kendilerini olduklarından farklı göstermeye çalışmazlar. Otelde kalacakları süre içerisinde buldukları mekâna uyum sağlamak adına düzgün kıyafetler edinen çocuklar, temizliklerine de özen gösterirler. Dış görünüşleri ile etraflarındaki insanlardan ilk bakışta ayırt edilmeyecek düzeye gelirler. Yine de kendilerini gizlemezler. Otelde, tanışmak adına yanlarına yaklaşan sevimli bir kıza kim olduklarını, bir gecekonduda oturduklarını, ekmek parası için çalışmak zorunda olduklarını, yeri geldiğinde hamallık bile yaptıklarını söylemekten çekinmezler. Yeni tanıştıkları kıza karşı dürüst bir tavır takınmaları, verilen mesaj bakımından etkileyicidir. Kendilerini tanıyan, olduğundan farklı göstermeye çalışmayan, kendilerini oldukları gibi kabul eden çocuklar, okura da doğru olan davranışın bu olduğunu anlatmaktadır. Kız, kendisi gibi zengin bir ailenin çocuğu olduğunu düşünüp yanlarına yanaştığı çocukların, hiç de beklediği gibi çıkmaması üzerine şaşkına döner. Karşısındaki terbiyeli, temiz giyimli çocukların hamal olabileceğine inanmak istemez. Anlattıklarının gerçek olduğuna inandığı an, onları kınamak yerine takdir eder. Çocukların dürüstlüğünün ödülü, takdir görmek olmuştur.

Dürüstlüklerinin karşılığını alan çocuklar bu davranışı hayatlarının her alanında uygulamayı düşünürler. Dürüst ve açık sözlü olmak onlara çoğu zorluğun üstesinden gelme gücü verecektir. Kaldıkları otelde insanların gönlünü kazanmalarıyla bir süre sonra yapılacak kampa davetiye kazanırlar.

Otelden ayrıldıktan sonra marangozhanede yeni bir işe giren Hidayet, davet edildikleri kampa nasıl gideceklerini düşünmektedir. İşe yeni girmiştir ve izin aldığı takdirde ustası kendisine kötü bir gözle bakacaktır. Rıfki doğru olanın dürüstlükten geçtiğini hatırlar ve usta ile açık açık konuşmaya karar verir. Dürüst ve içten tavırları onların yüzünü yeniden güldürmüştür. Usta, çocukların davranış şeklini çok beğenir. Anlayışlı davranarak çocuklara izin verir. Bu nedenle onlara haftalıklarının üç katı ikramiye bile verir. Dürüst ve açık sözlü oluşları onlara istediklerinden fazlasını kazandırmıştır. Yazar, bu olayda da çocukların dürüst davranışını ödüllendirmiştir.

İncelenen eserlerdeki kahramanların, yalan söylemekten çekindiği, doğruyu söylemeye özen gösterdiği, verdiği sözleri yerine getirmeye çalıştığı, iyi niyeti kötüye

kullanmadığı görülmektedir. Dürüst olmayan davranışlarda bulduklarında kahramanların içi rahat değildir. Bu sebeple ya doğruluktan hiç taviz vermezler ya da sonrasında pişmanlık duyarlar. *Altın Ekin* (1979) romanındaki Erdeli ise yaptıklarından pişmanlık duymayarak yalan söylemiş, bu yalanlarının haklı olduğunu savunmuş bir karakterdir.

3.1.3. İyilik ve Yardımseverlik

Türkçe Sözlük'te iyilik, karşılık beklenilmeden yapılan yardım, kayra, lütuf, kerem, ihsan, inayet olarak tanımlanmıştır (TDK, 2005: 1007). İyilik, insanın kendine ve dünyaya iyi gözle bakması; onun yardımına ihtiyaç duyan herkese ve her şeye elini uzatmasıdır.

İnsan, empati kurmadan karşısındakinin neye ihtiyacı olduğunu bilemez. İyilik ve yardımseverlik, insanın karşıdaki insanı anlaması ile başlar. Bir insanın, karşılaştığı sorun ve eksikliklere karşı duyarlı olması da iyilik yapıp yapmayacağını etkilemektedir.

Yardımseverlik de iyiliğin bir alt açılımı sayılabilir. Yardıma ihtiyaç duyanlara, duyacak olanlara ya da ihtiyaçları olmadığı halde başkalarına yardımda bulunmak, iyilik yapmaktır. İyilik yapmak, insana mutluluk verir. İyilik ve yardımseverlik, mutluluk duygusu kadar evrenseldir. Bu nedenle tüm toplumlar tarafından büyük bir erdem olarak kabul edilir.

Bir insanın, ona toplum tarafından yüklenen çocuk, kardeş, arkadaş, anne, baba, vatandaş gibi rollerin hepsinde iyilikte bulunması beklenir. Bu beklenti, daha düzenli, huzurlu, birbirine saygılı ilişkileri olan bir toplum için gereklidir. Bunun için yardımsever olma, iyilikte bulunma, çocukluk çağından itibaren öğrenilen ve öğretilen bir değerdir. T.C. Kültür Bakanlığının yayımladığı romanlarda da iyi insan, iyi birey, iyi çocuk, iyi öğrenci, iyi arkadaş fikrinin aktarımı ön plandadır. Tüm bu toplumsal kalıplar için iyilik, insanda bulunması gereken erdemlerdendir. Bu nedenle çocuk eserlerinde bu değer in kendine yer bulması normaldir.

Başkalarına yardım eden, yardımları sayesinde başkalarının mutlu olduğunu gören ve bu mutluluğun kendisini de mutlu ettiğini fark eden insan, bu davranışını tekrarlayacaktır. Bu döngünün çocuk eserlerinde kendini göstermesi, iyiliğin çocuğa aşılmasında büyük yardımcıdır. İyiliğin ve yardımseverliğin, okuyucuda ancak bu şekilde kalıcı bir iz bırakacağı bellidir. Bu nedenle incelenen eserlerde, başkalarına

yardım eden, başkalarından yardım aldığı mutlu olan kahramanların sıkça yer aldığı görülmektedir. Bu kahramanlar ortaya koydukları davranışlarla çocuklara örnek olmaktadır ve iyiliğin, yardımseverliğin gerçekleştirilme sıklığını bu şekilde arttırmaya çalışmaktadırlar.

Bazı romanlarda iyilik, birlik ve beraberlikten doğar. İnsanlar bir araya gelerek, tek başlarına yapamayacakları ya da yapmakta zorlanacakları işleri daha kolay ve çabuk bir şekilde tamamlarlar. Buna benzer bir örnek, *Mavi Ok* (1995) romanında yaşanır. *Mavi Ok* adlı romanda Cahit Uçuk, romanın karakterlerine sembolik olarak Mustafa, Kemal, Ata ve Türk isimlerini vermeyi uygun bulmuştur. Ailenin soyadı da aynı şekilde Vardar olarak seçilmiştir. Adı anılan bu aile, şehir yaşamına ayak uyduramamış ve küçük bir köye yerleşmiştir. Burada kendilerine ait küçük bir ev yaparlar ve hayallerini gerçekleştirirler. Erkek çocuklar ve evin babası olan Sait, evi tamamlamaya çalışır, Türk ve evin annesi Seher ise, evin iç kısmında gerekli olacak eşyaları düzenlerler. Okul çağında olan çocuklar, gündüz okula gitmektedirler ve okul çıkışı evlerini tamamlamak için ailelerine yardım ederler. Hepsi alın teri, el emeği ve gönüllülükle çalışırlar. Kendi evlerinin yapımında yardımcı olmak hoşlarına gider. Roman boyunca çocuklar evlerinin tamamlanması için çeşitli işler yaparlar. Görevlerini tamamladıkça evlerinin daha güzelleştğine tanık olurlar. Çocuklara verilmek istenen, yardımsever olma ve sorumluluk alma bilincidir. Kendilerine ait bir evin yapımında aile büyüklerine yardımcı olmaları onları kendilerini değerli hissetmelerini sağlamıştır. Bir işin parçası olmak ve kendilerine tamamlanması gereken görevler verilmesi, çocukların aile kavramının anlamını daha iyi anlamalarına yardımcı olmuştur.

Ülkücü Ali (1986) adlı roman, büyük bir yardımlaşma içinde köylerini kalkındıran insanların yaptıklarını anlatmaktadır. Romanın ana karakteri Ali, köye gelerek büyükten küçüğe herkese örnek olmuştur. Köyde imece çalışmasının tam anlamıyla işlediği gözlemlenir. Köy halkı kendilerini cesaretlendirdiği ve bilgilendirdiği için Ali'ye teşekkür eder. Köy muhtarı çocukların köy halkına yardımlaşmayı tekrar hatırlattıklarını söyler. Boş zamanları değerlendirmek, eski ve kalıcı olması gereken değerlere sahip çıkmak, bir olmak, el birliği içinde çalışmak gibi önemli adımların başlangıcının yardımlaşma olduğunu söyler. Ülkücü Ali'nin önderliğindeki genç neslin, köy için yaptığı çalışmalarla yetişkinlere bir ders verdiği görülmektedir. Yardımseverliğin önemi, insanların bir araya gelerek tek başlarına yapabileceklerinden daha fazlasını yapabileceği düşüncesi, romanın geneline yayılmıştır.

Güzeldi O Günler (2000) romanının yazarı İğci, komşuluğun yardımlaşma demek olduğunu, zamanla bu düşüncenin zayıfladığını anlatmak ister. Mahallede biri hastalandığında insanların hasta evine tabak tabak yemek taşıdığını, komşuların dar günlerde birbirlerine yardımda bulduklarını anlatır. Günümüz yaşantısı içinde bu değerlerin zayıflamasından; artık aynı apartmanda oturan insanların bile birbirini tanımadığından yakınır. Yardımlaşmanın, birlik ve beraberlik duygusunu tekrar canlandırmanın gerekliliğine parmak basar.

İncelenen romanlarda, başkalarını mutlu etmekten hoşlanan insanlar vardır. Bu insanlar, karşılarındaki insanların herhangi bir sıkıntı çekmelerini beklemeden de onlara yardımda bulunulabileceğini ortaya koyar. Romanlarda en çok bu tür yardımlaşmaya rastlanmaktadır.

İnatçı Kız (1998) romanında, romanın ana kahramanı İlse, yatılı bir pansiyonda kalmaktadır. Ailesine, kendisine yollayacakları hediyelerin yanında bir tane de Nellie için hediye koymalarını rica eder. Nellie'nin böyle bir talebi olmamasına rağmen İlse, arkadaşını mutlu etmek istemiştir. Arkadaşlar arası yardımseverliğin, dostluğun anlatıldığı bölümler, iyiliğin sadece karşıdaki insanın dar anında yapılmayacağını gösterir.

Yatılı bir okulda kalan İlse, diğer arkadaşları gibi yardımseverdir. Aldıkları dans dersinin sonunda düzenlenen eğlencede, birbirlerine aksesuarlarını ödünç verirler ve birbirlerinin eksiklerini tamamlarlar. Aynı baloya hazırlanırken kızlardan birinin elbisesi yırtılır ve Nellie, kızın elbisesini dikerek ona yardım eder. Böyle bir baloda düzgün bir kıyafetle gitmesini sağladığı için ona büyük bir iyilik yapmış olur. Böylece, arkadaşların, gerektiğinde birbirine yardımda bulunması gerektiği anlatılmış olur.

Ali Demirel'in *Acun-2* (1996) adlı romanı, uzayı keşfetmeye giden bir grup Türk'ün yeni bir gezegenle karşılaşma macerasını anlatmaktadır. Karşılaştıkları bu yeni gezegendeki canlılar, insanlar kadar yardımseverdir. Onlarla hemen iletişime geçerler. Uzaylılar, insanları evlerinde ağırlarlar. Onlara yiyebilecekleri yiyecekler bulmaya çalışırlar. İletişimleri geliştikten sonra uzaylılar, insanlara kendi ileri teknolojileri ve toplum düzenleri hakkında bilgi verirler. İnsanlar bu konuda minnettardır. Kendilerinden üstün bir toplumun sahip olduğu bilgileri edinmek hoşlarına gitmiştir. Uzaylılar, tüm insanların gelip kendilerini ziyaret etmelerini bile isterler. Farklı medeniyetlere, farklı kültürlere sahip olanların da birbirine yardım edebileceği anlatılmaktadır. Önemli olan yardımsever bir anlayışla hareket etmektir.

Mavi Ok (1995) adlı romanda Türk, ailenin küçük kızıdır. Ailenin tüm çocukları kadar olgun ve akıllıdır. Evde boş kaldığı bir zaman cetvelle boyunu ölçer ve artık büyüdüğüne karar verir. Bunca zamandır annesine ettiği yardımlara artık yenilerini eklemesi gerektiğini fark eder. Büyümüş olduğu için üstlenmesi gereken daha çok şey olduğuna kendini ikna eder. Artık annesine daha çok katkıda bulunabileceğini düşünür ve annesini rahatlatmanın, ona yapılabilecek en iyi yardım olduğunu görür. Becerebildiği her konuda ona yardım etmeyi kendine görev bilir. Yardımı hayatının önemli bir parçasına yerleştiren Türk, yaptığı işlerle annesini mutlu edeceğini bilir. Annesini mutlu etmek ona da mutluluk vermektedir. İçinde iyilik bulunan bir çocuğun, ev işlerinde ve aile düzeninde daha fazla sorumluluk almayı gönülden istemesi, ailenin büyük bir başarısıdır. Kendisine düşen görevler ile yetinmeyip daha fazlasını üstlenmek istemesi, ona öğretilen yardımlaşma duygusunun bir getirisidir.

Yağmur Dede (1991) romanında Hidayet, tek başına yaşamını sürdürmeye çalışan bir çocuktur. Çalışkanlığıyla gündeme gelen Hidayet, yapabileceğine inandığı tüm işleri dener. Vapurda kalem satmaya çalıştığı bir gün emekli bir öğretmen yanına yaklaşır ve ona yardım etmek ister. Vapurda satış yapmanın hem yasalara uygun olmadığını hem de bir çocuğa yakışmadığını anlatan öğretmen, Hidayet'e bir tezgâh açmak ister. Birikmiş bir miktar parası olduğunu söyleyen öğretmen, Hidayet'i çok mutlu eder. Öğretmenin bu iyiliği, bu gencin hayatını büyük ölçüde etkileyecektir. Hidayet'in çalışkanlığı ve dürüstlüğü karşısında ona çalışmamasını değil, nasıl çalışması gerektiğini öğütler. Onu bu konuda cesaretlendirir. Öğretmenin çalışmak konusunda, yardıma muhtaç birine el uzatması, örnek gösterilecek türden bir davranıştır. Ona para yardımı teklif etmesi, yeni iş kurması konusunda destek vermek içindir. Emekli öğretmenin, küçük bir çocuk olan Hidayet'e mantıklı çözümler sunması ve çalışması konusunda onu teşvik etmesi Hidayet'i mutlu eder. Öğretmenin yardımıyla Hidayet kendisine ait küçük bir tezgâh açar ve kalemlerini orada satmaya başlar. Kendisine yol gösterilmesi ve maddi anlamda desteklenmiş olması Hidayet'in işlerini daha iyi bir duruma taşır. Öğretmen, vereceği paranın sadaka gibi olmamasına da özen gösterir. Hidayet'in çalışıp kendisine geri ödemesi konusunda söylediği sözlerle çocuğun gururunu da kırmamıştır. Öğretmen, kendisi için büyük sayılmayacak bir miktar para ile önemli bir yardımda bulunmuş, bir çocuğa yeni ufuklar açmıştır. Öğretmen, yardımseverliği ile küçük bir çocuk için yeni ufuklar oluşturmuştur.

Uzun Çorap Pippi (1998) adlı roman, yaramaz ve kendine özgü davranışları olan küçük kız olan Pippi'nin öyküsünü konu edinmiştir. Eğlenmeyi çok seven Pippi, her

durumdan kendisine bir eğlence çıkartmayı bilir. Arkadaşları Tommy ve Annika ile birlikte sirke giderler. Sahneye atlayıp atın üzerine çıkar. Sahneye çıkan güçlü güreşçi Adolf'u yenmeyi başarır. Yendiği için para kazanır. Sirkte yaptıklarından dolayı ünlenir. Parasıyla birlikte eve döndüğünde, iki hırsızın da onunla birlikte geldiğini fark eder. Hırsızları alt eder; onları dans etmeye zorlar. O, hayatın her anından mutlu olunacak bir şeyler çıkararak bir çocuktur. Hırsızları da bu yönüyle iyi yöne doğru sevk eder. Dans ettikleri için onlara altın bile verir. Onların kötülüklerini iyiliğe çevirmeyi başarmıştır. İçinde iyilikten başka bir duygu olmayan masum bir kızın, kendisine kötülük yapmakta kararlı iki insanı yola getirişi, kötülüğe bile iyilikle cevap vermek gerektiğini gösterir.

Bir insan bir iyilikte bulunurken karşısındakinden bir beklenti içerisine girmemelidir. Bir iyiliğin başka bir iyilik doğurması elbette istenen bir durumdur; fakat iyiliğin mutlaka bir karşılık beklenerek yapılması gerekmez. Karşılık beklenmeden gerçekleştirilmiş bir iyilik, daha samimi ve gerçekçi bir iyiliktir. Okuyucuya aktarılması gereken de budur.

Romanlarda yaptıkları iyiliklerin ödülünü alan, iyiliğinin karşılığını gören kahramanlar mevcuttur. Bu kahramanlar, bir karşılık beklemeden iyilikte bulunsalar da mutlaka bir ödülle karşılaşmışlardır. Kahramanlar, bu durumu yadırgamamış ve olması gerekenin bu olduğu izlenimi yaratmışlardır. Bu şekilde, iyiliğin mutlaka bir karşılığının olması gerektiği mesajı verilmiş olur.

Altın İkiizler (1999) romanı Erdal ve Serdal adlı iki kardeşin dünyaya gelme ve birbirlerine kavuşma öykülerinin, halk hikâyelerinden esinlenilerek anlatıldığı bir eserdir. Erdal, yaşlı bir adam tarafından ailesinden koparılmıştır. Tekrar ailesinin yanına dönmek için uzun uğraşlar verir. Bu maceralar arasında, hayvanlarla konuşabilme yetisine de sahip olur. Yaralı bir aslana yardım eder ve aslan da onu koruması için iki evladını Erdal'a vermek ihtiyacı hisseder. Erdal, yaptığı iyiliğe karşı bu hayvanları annesinden ayırmakta bir sakınca görmez. Bu paragrafta yapılan bir iyiliğin karşılıksız kalmayacağı düşüncesinin savunulduğu görülmektedir.

Jonathan Swift'in *Gulliver'in Gezileri* (1993) romanı, T.C. Kültür Bakanlığının yayımladığı romanlar arasında yer almıştır. Asıl romanın uzun bir özeti niteliğini taşıyan bu çeviride olaylar, macera aramak için açıldığı denizde Gulliver'in gemisinin batmasıyla başlar. Kendini cüceler ülkesinde bulur. Cüceler ona Dağ Adam adını takarlar. Kendisinden çok küçük canlıların onu bağlayıp esir almasının ardından onlarla bir anlaşma yapmak zorunda kalır. Cüceler, onlara yardımı dokunacak pek çok

maddenin yanında, en büyük düşmanlarına karşı kendilerine yardım etmesini de şart koşarlar. Savaş günü geldiğinde Gulliver üzerine düşeni yapar. Deniz savaşında düşmanın gemilerini bir bir kolayca toplar. Onlara yardım ettiği için cücelerin lideri ona ülkelerinin en büyük şeref ödülünü verir. Böylece Gulliver yaptığı iyiliğin karşılığını bulmuş olur. İki ülke arasında barış anlaşması imzalanmasını sağlar. Onlara karşı büyük bir hizmette bulunmuş olur. Gulliver, kendisine nazik davrananlara karşı iyi niyet göstermiş, onlardan da bunun karşılığını görmüştür. Burada, yapılan yardımdan bir karşılık beklendiği söylenemez. Gulliver, yaptığı bir iyiliğin kendisine de bir iyilik kazandırdığına tanık olur.

Merdiven (1998) romanında Hasan, iyiliksever ve yoksul bir çocuktur. Onun hayatından anıların anlatıldığı romanda, Hasan bir gün arabası yolda kalan bir adama arabasını itmekte yardım eder. Bu bölüm çocuğa, sadece tanıdıklara değil, tanımadıklarına da yardım etmesi gerektiği mesajını verir. Yardım ettiği adam, Hasan'ın eline zorla para sıkıştırır. Hasan almamakta ısrar etse de o parayı almaz. Verilen bu örnekte yardımın karşılığı maddi olarak gösterilmiştir. Bu durum, çocukta, yardım etmenin bir karşılığının olduğu izlenimi ve beklentisi meydana getirir. Paragrafta Hasan'ın, yardım ederken böyle bir beklenti içinde olmadığı görülmektedir. Arabanın itilmesine yardım etmesinin karşılığında kendisine para verilmesini yadırgar. Karşılık beklemeden yardım etmesine rağmen, aldığı para ile tadıyla yeni tanıştığı çikolata almanın hayalini kurmaktan geri kalmaz. Yine de parayı almaz.

İyiliğin ödüllendirildiği örneklerin yanında, iyiliğin karşılıksız olması gerektiğini gösteren romanlar da vardır. Bu romanlar, iyilik yapmak konusunda bu anlamda daha doğru mesajlar içermektedir.

Ülkücü Ali (1986) romanında Ali, tatilini yengesi ve amcasıyla birlikte köyde geçirmektedir. Amcası ve yengesinin maddi yönden sıkıntıları vardır. Ali bunu fark edecek kadar olgun bir çocuktur. Köyde misafir olarak kaldığı için onları maddi yönden daha fazla sıkıntıya sokmak istemez. Kahvaltı yaptıkları bir gün, yengesi Ali'ye belli etmeden evde şeker kalmadığını eşine iletir. Amcası da ceplerini yoklar ve o da Ali'ye cebinde para olmadığını belli etmemeye çalışarak akşam eve gelirken şeker alacağını söyler. Aslında alamayacaktır. Ali mahcup olmamaları için durumu anladığını onlara belli etmek istemez. Amcasının akşam eve şeker getiremeyeceğini bilir. Onlara hiç söylemeden kendisi şeker alır ve şeker kavanozunu belli olmayacak oranda doldurur. Şeker bittikçe aynı işlemi büyüklerine duyurmadan tekrarlamaya karar verir. Onlara yaptığı iyilikten söz etmez. Amcası ve yengesi de durumun farkına varmaz. Yaşanan

olayda karşılık beklemeden yapılan bir iyilik anlatılmaktadır. Ali yaptığı iyiliğe karşı bir iyilik beklentisi içinde değildir. Daha da önemlisi Ali, iyiliğin, övünmeden yapılanının makbul olduğunu ortaya koyar. Okura doğrudan iletilen bu öğüt, yardımseverliğin gerçekte nasıl yapılması gerektiğini anlatmaktadır. Ali'nin roman boyunca aynı eylemi tekrarlayıp tekrarlamadığı anlatılmasa da tekrarlayacağını söylemesi ve bundan övünmemesi önemlidir. Böylece, takdir ve karşılık beklemeden yapılan iyiliğin önemi aktarılmış olur.

Ahmet Yıldız Yaşaroğlu'nun romanı olan *Yazılı Sincap* (1984), Cevher Dede ve onunla aynı kasabada yaşayan çocukların bir yaz macerasını anlatır. Çocuklar boynunda bir tasma olan bir sincap bulurlar. Boynunda kaybolursa nereye getirilmesi gerektiğine dair bir adres ve onu geri getirecek olana verilecek ödülün miktarının yazılı olduğu bir kâğıt yer almaktadır. Çocuklar da sincabı sahibine ulaştırırlar; fakat bunu para için talep etmezler. Amaçları sadece hayvanı sahibine ulaştırmaktır, bir ödül peşinde değildirler. Yaptığı iyiliğe karşı para talep etmenin hoş olmayacağını bilincindedirler. Bu şekilde, yapılan yardımın bir karşılığının beklenmemesi gerektiği öğütlenir.

Eğitimin zor şartlarda bile elde edilebileceğini gösteren *Aydınlığa Koşarken* (2001) adlı roman, Musti'nin okuryazarlığı sayesinde pek çok kitapla tanıştığını da anlatır. Musti, okuma yazma bilmesiyle yaşlıları arasında sivrilir. Köyün okuma yazma bilen insanlarıyla haşır neşir olmaya başlar. Okuduğu kitaplar, köyün kadınlarının da ilgisini çekmeye başlar. Yaşının küçüklüğü sayesinde köylü kadınlar Musti'den çekinmezler ve ondan kendilerine kitap okumasını isterler. Böylece Musti, kendi eğitimiyle insanlara yardımcı olmanın yanında onlara örnek de olabilmıştır.

Eşi askerde ya da gurbette olan kadınlar, Musti'den çekinmemeyi öğrenirler. Musti de hiçbir zaman onları incitecek bir sözde ya da davranışta bulunmaz. Kadınların isteklerini yetiştirebildiği oranda gerçekleştirmeye çalışır. Mektup yazarken, insanların sırlarını da saklamayı öğrenir. Bu da kendisine daha fazla güven duyulmasını sağlamaktadır. İnsanlara yaptığı bu iyiliği karşılık beklemeden yapmaktadır; yine de insanlar Musti'ye yiyecek türünde ne bulurlarsa getirirler. Karşılık beklemeden insanların eksik olduğu yanları kendi yeteneğiyle doldurmaya çalışması, insanları mutlu etmesi onu yardımsever bir insan yapar. Romanda, iyilik yapmanın bir karşılık beklemeden yapılması gerektiği, önemli olanın insanları mutlu edebilmek olduğu anlatılmıştır.

Ünver Oral'ın *Cin İkiizler* (1993) adlı romanın başlangıcında, kahramanlar tanıtılırken evin büyükannesi Fazilet'in yaptığı bir iyilikten bahsedilir. Fazilet babaanne,

toplumsal boyutta bir yardıma imza atarak yaşadıkları evi Kızılay'a bağışlamıştır. Oğlunun, gelininin ve torunlarının bu evde diledikleri kadar kalabileceklerini söyler. Onlardan evde kaldıkları süre zarfında Kızılay'a belli bir miktarda para yatırmalarını ister. Oğlu Sedat ise annesinin bu isteğini kırmaz, Kızılay'a her ay, kira yatırır gibi para yatırır. Evde oturmaktan vazgeçtikleri an ise ev tamamen Kızılay'a kalacaktır. Sedat ve eşi İnci, annelerinin bu davranışının hatalı olduğunu ima ettiklerinde, büyükannenin tavrı her zaman net olur. Kızılay'ın kendilerine iki kere büyük iyilikte bulunduğunu söyler. Evleri yandığında ve deprem zamanında Kızılay'ın onların imdadına koştuğunu hatırlatır. Onların yaptığı bu büyük iyiliklerin yanında Fazilet babaanne, kendi iyiliğinin az bile olduğunu hisseder. Başka evleri, verebileceği başka yatırımları olmadığı için kendi kendine hayıflanır. Fazilet babaanne yaşadığı acılı günlerde karşılıksız olarak yanında olan Kızılay'ın iyiliklerini unutmamıştır. Kendisine yapılan bir iyiliğe karşılık veriyor olması, kendini onlara borçlu hissetmesinden kaynaklanmaktadır. Bu davranışı, karşılık beklemeden iyilikte bulunmaktır.

İyilik, tüm romanlarda övülmüştür. İyi olan ve başkalarına yardım etmekten çekinmeyen insanların her zaman kazanacağı mesajı, bu temayı işleyen her kitabın ortak noktasıdır. İyiliğin, kötülük karşısında her zaman güçlü olduğunu gösteren romanlardan biri *Güneşle Oynayan Çocuk*'tur (1976). Hüseyin adlı evsiz, ailesiz çocuk İstanbul'da bir vapur iskelesinde çalışmakta ve kendi başına hayatta kalmaya çalışmaktadır. Bir gün vapurdan inmeye çalıştığı sırada bir adam kazara denize düşer. Hüseyin hiç tereddüt etmeden adamın denizden çıkmasına yardım eder. Adam, suya düşmekten utandığı için Hüseyin'e teşekkür etmek yerine kendisini suya ittiğini söyler. Hüseyin hayret eder. Kendisine iftira atıldığını fark etmesi uzun sürmez. İskele memurunun adamın sözlerine inanmış olması da onu çok şaşırtır. Beş kuruş para alabilmek için adamın üzerine doğru gittiğini düşünen memur, bu fikrini bağıra bağıra paylaşır. Hüseyin tanıklık edecek birini aramaya başlar. İyilik yapmaya çalışmış; fakat bir suçlamaya maruz kalmıştır. Olanları gören bir albay, Hüseyin'i temize çıkarır. Adamın onu boş yere suçladığını ispatlar ve onu kurtarır. Albay bununla da yetinmez, Hüseyin'e bir yemek ısmarlar. Oturup konuşma fırsatları olur. Başı derde girdiğinde Hüseyin'e yardım edeceğine söz verir. Ayrıca onu, onunla aynı yaşlardaki torununun doğum günü partisine davet eder. Hüseyin, iyilik, dürüstlük ve çalışkanlığın her kapıyı açan altın bir anahtar olduğunu söyler. Yapılan iyiliğe karşı, toplum önünde rezil olmamak adına denize düşen adamın attığı iftira, Hüseyin'in iyilik dolu kalbini kirletmez. Onun iyiliği karşılıksızdır. Yine, ne olursa olsun iyilik yapmaktan vazgeçmeyeceğini, doğru bildiği davranışı yapmaya

devam edeceğini söyler. Anlatılan bu olaylar iyiliğin karşılıksız bir davranış olduğunu ortaya koyar. Yapılan iyiliğe cevap olarak iyi davranışlarla karşılaşılmasa da insan doğru bildiği işleri yapmaktan çekinmemelidir. Hüseyin, bunun güzel bir örneğini göstermiştir.

Karşılık beklemezsiniz yapılan iyilik kadar değerli olan, bir insan zordayken ona uzatılan eldir. Başkasının zor gününde ona yardım etmek, yardımseverliğin en temel şartıdır. Romanlarda, darda kalmış insanlara el uzatan pek çok karaktere rastlanır.

Çuval Kütüğü (1999) adlı romanda, yardım etme, yardımsever bir insan olma isteği ağır basmaktadır. Bir gün, kütük toplamak için ormana giden ve birbirlerine yardım eden çocukların aralarında anlaşmazlık çıkar. Büyük olanlar, onlardan fazla kütük toplayan küçük çocuğu ormanda yalnız bırakıp giderler. O da ormandan geçen bir yörük gelininden yardım ister. Kadın, başta biraz çekinse de sonunda yükü taşımasında ona yardım eder. Kadın, hem iyiliği için bir istekte bulunmamış hem de darda kalmış birine yardım etmenin huzurunu yaşamıştır.

Yazılı Sincap (1984) romanında, Cevher Dede'nin düzenbaz bir torunu vardır. Yaşadıkları arazinin tarihî eserlerini kaçıtır. Dedesinin, yaptıklarını fark etmesi üzerine dedesini bir mağaraya kapatır. Her gün Cevher Dede'yi ziyarete gelen çocuklar durumdan şüphelenirler ve esir tutulduğu yerde dedeyi bulurlar. Daha önce buldukları akıllı sincapla dedenin bulunduğu mağaraya yiyecek taşırlar ve onu açlıktan kurtarırlar. Yaptıkları yardım bir insanı hayatını kurtarmıştır.

Aynı romanda Cevher Dede bir gün rahatsızlanır. Onu ziyarete geldiklerinde dedenin durumunun kötülüğünü fark eden çocuklar ona yardım ederler. Fenalık geçiren birine ilk yapılması gerekenleri öğreten bir örnektir:

“Murat’la Ümit hemen koştular. Meşeliğin alt yanında bir çeşme bulmuşlardı. Murat avucuna doldurduğu soğuk suyu koşarak getirdi. Dedelerinin kuruyan dudaklarını iyice ıslattılar. Uzun süre susuz kalmış bir kimseye hemen su içirtmek zaten doğru değildi. Şevket hırkasını çıkartıp ihtiyarın başının altına yastık yaptı. Yasemin’le Dilek mosmor olmuş avuçlarını ovuyorlar, Hatice’yse gömlek düğmelerini açmış eliyle yelpazeleyip serinletmeye çalışıyordu. Az sonra Ümit koşarak döndü. Naylon kasketini suyla doldurmuştu. İhtiyara birkaç yudum içirttiler. Adamcağız biraz olsun kendine gelmişti. Hele Şevket pantolonunun kemerini gevşetince büsbütün rahatladığı yüzünden anlaşılıyordu.”(Yaşaroğlu, 1984: 133)

Uzun Çorap Pippi (1998) romanında Pippi, kendi halinde, toplumsal kuralları pek umursamayan bir kızdır. Yalnız başına ve kendi kurallarına göre yaşayan bir çocuktur. Toplumsal kuralların çoğuna uymaz; fakat yardımseverlikten vazgeçmez. Evinin yakınlarındaki bir evde çıkan yangını gördüğünde önce o da diğer insanlar gibi tüm olan biteni izler. Diğer insanların olaya müdahale etmekte çekindiğini gördüğünde olaya el atma ihtiyacı hisseder. İnsanların korkulu bakışları arasında yanan eve tırmanır

ve en üst katta kalan çocukları kurtarır. Olaylara muzip bir bakış açısı getirmekte usta olan Pippi, yardımsever tavrının övülmesinden hoşlanmaz. Karşılık beklemeden yaptığı bir davranışın ardından olay bölgesinden uzaklaşır. Burada önemli olan kendi canını diğer çocuklar için tehlikeye atmış olmasıdır. Ama Pippi bu durumu umursamaz. Alevlerin içinde kalmış çocukların neden korktuğunu, neden endişeli olduklarını anlamaması, olayın ilginç bir boyutudur.

Anadolu'ya Açılan Pencere (1982) adlı romanda, yazarın çocukluk anıları anlatılmaktadır. Yazarın Ağrı Dağı'na ulaşmaya çalıştıkları bir günde, her yer karla kaplanmış ve yollar geçit vermez. Havanın ilerlemelerine müsaade etmemesi üzerine geceyi geçirecek bir yer arar. Anlamadığı dilden konuşan iki adamın, evlerinin kapısını açarak ona kalacak yer ve yemek sağladığını anlatır. Ev sahiplerinin onlara sıcakkanlı davranması hoşuna gider. Ona yatak ve yemek veren aile, zor anlar yaşayanların hayatını kurtarmış olur.

Yazarın Kars yakınlarında yaşadığı bu olay, ona Türk milletinin ne kadar yardımsever olduğunu hatırlatmıştır. İnsanın tanımadığı insanlara da yardım edebileceği düşüncesi aşılanmıştır. Yazar, yıllar sonra kayak yapmak için gittiği Avusturya'da karşılaştıkları bir kar fırtınasında bölge halkının onlara bir otel odasını bile kiralamadıklarını söyler. Türklerin yardıma muhtaç insanlara yardım etme konusunda bilinçli ve istekli olduklarını söyleyerek okuyucuya Türk milletinin yardımseverliğini örnek göstermektedir.

Yağmur Dede (1991) romanı İstanbul'da yalnız başına yaşayan ve çalışan Hidayet'in başından geçenleri anlatarak başlar. Bir gün tesadüfen Rıfkı ile karşılaşır. Rıfkı'nın da kendisi gibi yalnız olduğunu fark eden Hidayet, ona birlikte kalmayı teklif eder. Böylece zor zamanlarında yeni tanıştığı birine yardım etmiş olur. Hidayet'in Rıfkı'yı evine davet etmesi, kalıcı bir arkadaşlığın başlangıcı olmuş, iki arkadaş bundan sonra beraber yaşamaya ve çalışmaya başlamıştır. Romanda böylece, iyiliğin tanıdık insanlar kadar yeni tanışılan insanlara da yapılabileceği aktarılmış olunur.

Benim Güzel Günlerim (1990) adlı romanda arkadaşları, fakir bir ailenin çocuğu olan Murat'ın, bayramı mutlu geçirmesini isterler. Aileye maddi ve manevi katkı sağlamak için bir araya gelirler. Para kazanabilmek için yapabilecekleri işlerin listesini çıkarırlar. Bahar annesine pasta yaptırır, satmayı planlar. Hüseyin ayakkabı boyacılığı yapmaya, Ali maçta simit satmaya karar verir. Murat'ın, arkadaşlarının kendisi için yaptıklarından haberi yoktur. Çocuklar verdikleri sözleri tutarlar. Toplayabildikleri kadar çok para toplarlar ve günün sonunda parayı Murat'ın annesine teslim ederler.

Çocukların kendileri kadar iyi maddi olanaklara sahip olmayan ve zor günler geçiren arkadaşları için yaptıkları, büyük bir yardımseverlik örneğidir. Çocuklar dilenmek ya da kendilerinden büyüklerinden para istemek yerine zor olanı, yani çalışmayı tercih ederler. Bu, onları daha olgun birer birey yapar. Başkalarına yardım etmeyi bilen, bunun için elini taşın altına sokabilen çocuklar, okuyucuya yardımsever bir birey olma konusunda örnek olarak gösterilmektedir.

Rıfat Ilgaz'ın *Küçük Çekmece Okyanusu/ Can Kurtaran Yılmaz* (1979) adlı romanının ikinci bölümü olan *Can Kurtaran Yılmaz*'da da yardımseverlik temasının işlendiği görülmektedir. Yılmaz, ailesinin yoksulluğu ve babasının sakatlanmış olması nedeniyle boş vakitlerinde çalışmak zorundadır. Çalışırken bile arkadaşları ile denizde yüzmenin hayalini kurmaktadır. Yüzmek onun en büyük eğlencesidir. Yaz günü düzenlenen yüzme yarışmasına büyük bir hevesle katılması da bu yüzdendir. Yarışmada iddialıdır. En önde kulaç atmaya başladığında deniz kıyısında ve denizin ilerilerinde bir telaş olduğunu fark eder, haykırışları duyar. Kıyıdağiler ve çevrede bulunan sandaldakiler bir bir denize girmektedirler. Yılmaz, tam önünde yaşananlara kayıtsız kalmaz. Boğulan birileri olduğunu anladığında yarışmayı bırakır, derinlere dalmaya başlar. Derinlerde bir adamı fark eder. Başta dalgıçlardan biri olduğunu düşünür; fakat sonra derindeki insanın farklı davranışlar sergilediğini görünce aranılan insanın o olduğunu anlar. İki eliyle adamın bacağından tutup onu suyun yüzeyine doğru çeker. Adamı hızlıca kıyıya kumlara doğru sürükler. Kıyıya çıkardığı kocaman adamın daha önce tanıştığı biri olduğunu fark edince onu kurtardığına daha çok sevinir. Birinin kurtulmuş olmasına rağmen, denizin içindeki ve kıyıdağiler telaşın geçmediğini fark ettiğinde boğulan başka biri daha olduğunu anlar. Dalgıçlara yardım etmek için denize tekrar dalar. Dalar dalmaz, aranılan insanın, kurtardığı adamın çocuğunu görür. Onu da bacağından yakalayıp babasının yanına, sahile doğru çeker. Suni solunum ile baba oğul hayata geri döndürülür. Atlatılan kaza yüzünden yüzme yarışması da iptal edilmiştir. Yarışmanın aynı günün ilerleyen saatlerinde tekrar edileceği anons edilir. Böylece, iki hayat kurtaran Yılmaz, yarıştaki yerini de yitirmemiş olur. İnsan yaşamını her şeyin üzerinde tutan Yılmaz, yarışmada önde olmasına rağmen bir an bile tereddüt etmemiştir. İki insanı da boğulmaktan yalnızca kendisi kurtarır. Bu iyiliği, onu kahraman yapar. Zamanla 'cankurtaran' unvanını alan Yılmaz, iyilikseverliğini tüm insanlara kanıtlamış olur. Yaptığı iyiliğin karşılığı olarak yazar, ona tekrar yarışma şansı tanır. Zorda olan insanlara yardım etmesi, romanın ileriki bölümlerinde ona cankurtaranlık işinin kapılarını açmıştır. Aynı zamanda, iyi bir yüzücü olduğunu ispatladığı için yüzme dersi

vermeye başlar. Yazarın, Yılmaz adlı karaktere adı ile bütünleşmiş bir kişilik yüklediği görülmektedir.

Kurtardığı insanlar bu iyiliği karşısında ona, yarışmada birincilik ödülü olarak verilen sarı mayonun bir benzerini, mavi bir havlu, balık tutmayı çok sevdiği için de yeni bir olta takımı hediye ederler. İyiliği ona kahramanlık, yeni bir iş olanağı ve aynı zamanda pek çok hediye kazandırmıştır. Yılmaz, aldığı yeni havluyu ablasına hediye eder. İyi kalpliliği ve yardımseverliği ile ön plana çıkan Yılmaz, roman boyunca herkese iyi davranmaya özen göstermiştir. İyiliklerinin karşılığını da her zaman görmüştür.

Maymunlu Adam (1987) adlı roman Feride, Fahriye, Yılmaz ve Musa'nın derin arkadaşlıklarını anlatmaktadır. Yaz tatilinde bir arada bulunan bu dört çocuk, kendileri gibi birbirlerini seven, yardımsever insanlarla tanışmamış çocuklara yardım etmeyi amaçlar. Hedefleri ise büyüktür. Televizyonda gördükleri açlıktan deri kemik kalmış Afrika çocukları için para biriktirmeye karar verirler. Böyle büyük bir hedef seçmek, çocukların yüce gönüllü birer birey olduklarını; ayrıca, sadece kendi dertlerini düşünen bencil birer insan olmadıklarını gösterir. Çocukların bu olumlu davranışları ile aktarılmak istenen, yardıma muhtaç pek çok insanın her zaman var olduğu, bu insanlara yardım etmenin birer insanlık görevi olduğudur.

Başta, sadece büyüklerinden para toplamayı düşünürler. Akıllarına çeşitli yollar gelse de en uygun yolun para kazanmak olduğunda hemfikir olurlar. Para kazanmak için kendilerine uygun bir yol bulurlar. Yakın ormanlarda bulunan yabani erikleri toplarlar. Belirledikleri sürelerde bu erikleri satıp kayda değer nitelikte para toplarlar. Yaptıkları işten gurur duyar şekilde Kâmil Dede'ye olanları ve fikirlerini anlatırlar. Kâmil Dede, çocukları takdir eder. Niyetlerinin insanlık adına çok hoş olduğundan bahseder. Dedenin sözlerinin devamında çocuklara bir öğüt vardır. Dede, iyilik yapmanın çok onurlu bir davranış olduğunu; fakat bu yardımı herkesin ortak malı olan bir şeyden kazanamayacaklarını anlatır. Toplanan eriklerin insanların, hatta daha çok hayvanların hakkı olduğunu söyler. Kuşların aç kalmamak için bu yabani erikleri tükettiklerini, çürüyen eriklerin ise gübre görevi gördüğünü anlatır. Açık bir şekilde kendilerine ait olmayan bir şey aracılığıyla yardım yapılamayacağını da dile getirir. Yardımsever davranışlarını takdir ve teşvik etmek için üç aylık emekli maaşından onlara destek çıkar. Erik satarak kazandıkları parayı da Orman İdaresi'ne teslim etmeleri gerektiğini hatırlatır.

Roman, dedenin duyarlı davranışı ile önemli bir noktaya parmak basmıştır. Yardımseverliğin çok önemli bir davranış olduğunu ortaya koymakla birlikte, bizzat kendilerine ait olmayan bir nesne ya da para ile yardım yapılamayacağı fikri aşılır. Kendine ait olmayan bir para ile yapılan yardımın yardımdan sayılmayacağı, bu paranın yanlış yollardan kazanıldığı vurgulanır. Dedenin, çocukların yardımsever davranışlarını desteklemek için para vermesi de ayrı bir yardımseverlik örneğidir.

Mutluluk Mağarası (1986) romanında, Ali isimli çocuk, bir kelebeğin güzelliğine kapılıp orman içinde ilerler. Yolunu kaybeder. Rüstem adlı yaşlı bir kömürcüye rastlar. Onun kömürlerini taşımaya yardım eder. Sonra ikisi birden tarihî eser kaçakçılığı yapan hırsız göçebeler tarafından alıkonurlar. Daha sonra, bu eserler ikisi tarafından ele geçirilir. Ali, dede olarak hitap ettiği Rüstem'e, bu eserleri yerine ulaştırma konusunda yardım etmeye karar verir. Ali, evinden ayrılmış iki gün geçmiş olmasına rağmen ailesine haber vermemiştir. Onlara hemen bir mektup yazar. İyi olduğunu ve bir süre Rüstem ile kalacağını söyler. Romanda ailesinin onu ne kadar merak etmiş olabileceğinden, Ali'nin onlara iki gün boyunca haber vermemesinin hatalı bir davranış olduğundan hiç bahsedilmez. Köyde yaşayan ailesinin eline mektup üç gün sonra varacaktır. Ali'nin yardım etme niyetiyle de olsa ailesinden habersiz ve izinsiz böyle bir işe kalkışması ve onları ellerine üç gün sonra ulaşacağını bildiği bir mektupla haberdar etmesi yanlıştır. Ali'nin yaptığı yanlış, yaşlılara yardım etmenin, yurt zenginliklerinin yabancı ülkelere kaçırılmasının engellenmesinin bir yurttaşlık görevi olduğu söylenmesiyle örtbas edilir. İnsancıl ve yurtsever bir gencin, yapılan yanlışlıklar konusunda bilinçli ve yardımsever bir tavır takınması doğaldır. Ama Ali'nin bu yola girişi hatalıdır. Aile değerlerinin yıpratılışı çarpıcıdır. Ali romanın sonunda kaçakçılığı engellemiş, büyüklerine yardım etmiş bir genç olarak köyüne döner. Ailesinin, Ali'nin bunca süre içinde ne yaptığı konusunda fikirleri yoktur. Yine de Ali'yi gördüklerinde haber vermeden evden ayrıldığı ve uzun bir süre eve dönmediği konusunda bir uyarıda bulunmazlar. Ali'ye olan özelemleri daha ağır basar. Yardımseverliğin takdire değer bir davranış olduğunun anlatılmaya çalışıldığı romanda, temel bazı ailevi değerlerin sarsıldığı da görülmektedir.

Aynı romanında Ali ve Rüstem, tarihî eser kaçakçılığı yapıp kaçan birkaç hırsız aramaktadırlar. Beraber günlerce yollarda iz sürerler. Yol üstünde rastladıkları bir köyde, olayı anlattıkları birkaç insan onlara yardımcı olmak ister. Beraber yollara düşerler. Hava kararmaya başladığında yardımsever görünen bu insanlar, yemeklerini Ali'ye bırakıp köylerine geri dönerler. Ali, bu insanların davranışlarına sinirlenir.

Rüstem ise, bunu bir avantaj olarak görmektedir. Çünkü adamların akşam yemekleri kendilerine kalmıştır. Ali'ye de bu konuda üzülmemesini öğütler. Ona bir askerlik anısını anlatır. 'Her şeyi bilirim' diye her işi yapmaya koyulduğunu ve zamanla bir şey öğrendiğini söyler. Yanında tembel arkadaşlar olursa bütün işleri her şeyi bilir diye kendisinin yapmak zorunda kalabileceğini söyler. Bunu kötü bir durum olarak nitelendirir. Ali'ye başkalarının işlerini yapmaktansa bilmezlikten gelmesini öğütler. Onu, akıllı davranıp başkalarının boş işlerini yapmaması konusunda uyarır. Yardımsever olmak yerine kendi işini yapmasını tavsiye eder. Başkaları için bir şeyler yapmayı onlara hizmet etmek olarak nitelendirir. Ali'yi yardımsever olmaktan alıkoyan bu cümleler, hırsızları bulup adalete teslim etmek için yollarda olan Rüstem'in karakter yapısına uygun değildir. Tembelliği överek yardımsever olmanın olumsuz bir davranış olduğunu ima eder ve bu şekilde Ali'yi bencilliğe iter. Bir çocuk romanında tembelliğin, haksız kazanç elde etmenin övülmesi hoş değildir. Bakanlık tarafından basılmış bir eserde iyilik yapmanın bu denli kötü anlatılması yanlıştır.

Bu kötü örneğin aksine, incelenen romanlarda çevresinde olanlara duyarlı; arkadaşlarına, yaşlılarına, kendinden büyüklere, ailesine, hastalananlara, muhtaç olana yardım etmekten çekinmeyen kahramanlar daha fazla ön plandadır. Kimi yardımlar karşılık beklemeden yapılmış, kiminin karşılığı ödenmiş, kimi yardımlar da karşılık olarak yapılmıştır. İyilikte bulunulurken insanların gururlarının kırılmamaya çalışıldığı görülmüştür.. Başkalarına yardım etmek, tüm kahramanları mutlu etmiştir.

3.1.4.Eşitlik ve Adalet

Eşitlik ve adalet ayrı anlamlara sahip iki kavramdır. Eşitlik, iki şeyin her yönden denk olması demektir. Adalet ise, her hak sahibine hakkını vermek ve haksızları cezalandırmak şeklinde tarif edilir.

Eşitlik, *"İki veya daha çok şeyin eşit olması durumu, denklik, müsavat, muadelet"* (TDK, 2005: 657), *"İnsanların aynı imkanlardan yararlanmaları, aynı muameleye tabi tutulup aynı ya da benzer sonuçlara erişme durumu"*(Cevizci, 2010: 211); adalet ise *"Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe."* (TDK, 2005: 18), *"Bir toplumda herkesin aynı muameleye tabi tutulması, hak ettiği ödül ya da ceza ile karşılaşması hali"* (Cevizci, 2010: 13) şeklinde tanımlanmaktadır.

Adillik duygusu, ahlak gelişimiyle alakalıdır. Bireyin ahlaki gelişimi, neyin adil bir davranış, adil bir sonuç olduğuna karar vermede önemli bir etkidir. Bu konudaki bilimsel çalışmalar, ahlakın farklı seviyeleri olduğunu ortaya koyar³. Ahlak, bireye doğru ile yanlış ayırt edebilme yeteneği kazandırır. Bu da adalet kavramının algılanışını kolaylaştırmaktadır.

Bilim adamlarının araştırmalarına göre çocukta ahlak gelişimi ortalama 6 yaş seviyesinde başlamaktadır. İlköğretime başlama yaşıyla denk düşen bu yaş seviyesinde çocuk, eğitim öğretim hayatının yanında kitaplarla da ciddi ilişkilerde bulunur. Bu nedenle özellikle çocuk kitaplarındaki kahramanların, adalet duygusundan nasibini almış kahramanlar olmaları çok önemlidir. Kitaplar yardımıyla adalet ve eşitlikle küçük yaştan itibaren tanışmış olmaları, bu soyut fikirleri özümsemelerinde önem teşkil eder.

Bakanlık tarafından çıkarılan romanlarda adalet ve eşitlik kavramları, evrensel ve bireysel boyutlarda ele alınmıştır. Bazı romanlarda sosyal eşitlik/eşitsizlikten bahsedilirken bazı romanlarda kahramanların kendileri ve yakınları için adalet ve eşitlik arama çabaları söz konusu edilmiştir.

Evrensel boyuttaki eşitliğin ve adaletin maddi olanaklarla bağlantısı kurulmuş, yoksul insanların bu dünyada adil biçimde yaşayamadığı fikri benimsenmiştir. Bu nedenle insanların eşit şartlarda yaşamadıkları vurgusu yapılmıştır. Kadın erkek eşitliğine yapılan vurgu da bu yöndedir.

Bireysel boyuttaki adalet arama ve adil olma çabaları ise insanların hak yememeye özen gösteren, başkalarına kendi haklarını yedirmemeye çalışan, herkesin hakkının gözetilmesini sağlayan, haksızlıklar karşısında sessiz kalmayan, eşit paylaşımlarda bulunan, adil, duyarlı, herkesin eşit olduğunu düşünen kahramanlar ile desteklenmiştir.

Bazı romanlarda kadın erkek eşitliğine ya da eşitsizliğine vurgu yapılmıştır. *Küçük Kuklacılar* (1986) romanında bu konudaki toplumsal bir soruna temas edilir. İzzet Bey, ömrünü kuklacılık yaparak geçirmiş bir sanatçıdır. Sanatta ve bizzat

³ “Piaget zihin gelişiminden söz ederken ahlak gelişimiyle de ilgilenmiştir. Ona göre çocuklar somut işlemler dönemine kadar ahlaki gerçekçidirler. Yani olay ve durumları somut sonuçlarına göre değerlendirirler. Niyeti ne olursa olsun büyük leke yapan çocuk küçük leke yapan çocuğa göre daha suçludur. Zihinsel gelişimin bir sonucu olarak hem niyeti hem sonucu birlikte değerlendiremez. İlkokul döneminden itibaren çocuklar yargılarında niyeti de değerlendirebilir hale gelirler. Dolayısıyla, büyük leke de yapsa, niyeti “iyi” olan çocuğun daha az suçlu olduğunu düşünmeye başlarlar. Başka bir ifadeyle “amelleri niyetlere göre” değerlendirmeye başlarlar. Buna ahlaki görecelik denir.” (Bacanlı, 2005: 74)

toplumun içinde kadın ve erkeğin eşit olmadığı fikrinin hâkim olduğunu söyler. Kendisi bunun tersini düşünmektedir ve ders verdiği iki küçük kızın aracılığıyla okuyucuya kadın ve erkeğin her alanda eşit şartları olduğunu anlatır. Cinsiyetin bir ayrımcılık sebebi olmadığını söyler. Önemli olanın yetenek olduğundan bahseder. Yeteneği olduğu sürece her insanın her türlü işi yapabileceğini, sanatın da bu işlerden biri olduğunu belirtir. Yazar, ülkemizden de sanatta kadın ve erkek arasında bir eşitlik olduğunu anlatmak için ünlü tiyatro oyuncusu ve kukla sanatçısı Tâlat Dumanlı ve eşi Süreyya Dumanlı'yı örnek gösterir. İzzet Bey'in kadının erkekten bir farklı olmadığını, cinsiyetin kuklacılık yeteneği konusunda bir ayrıma neden olmayacağını anlatırken bu sanatı icra eden önemli isimleri örnek göstermesi önemli bir davranıştır.

Romanlarda, maddi olanaklar nedeniyle eşit şartlarda yaşama olanağı bulamayan insanlar vardır. Maddiyat yüzünden dünyada sosyal eşitliğin olmadığını anlatan romanlar, dikkat çekici boyuttadır.

Biz Varız (1998) romanında, gecekondu mahallesinde yaşayan beş arkadaşın maceraları konu edilmiştir. Yoksulluklarının farkında olan bu çocuklar, kendilerinden daha iyi ekonomik şartlarda büyüyen akranlarının durumlarına imrenirler ve bu dünyanın adaletsiz bir dünya olduğuna karar verirler. Adaletsizlik duygusu, onları karamsarlığa sürüklemeyiz. Hatta daha iyi şartlarda büyüyen akranlarına oranla daha şanslı olduklarını düşünürler. Becerilerinin, hayat tecrübelerinin onları daha da olgunlaştıracağına farkına varırlar. Zengin ailelerin çocuklarının hayatı kolay sandıklarını, bu nedenle de onların ileriki yaşamlarında mutlaka tökezleyeceklerini düşünmektedirler. İçlerindeki iyimserlik duygusu, ekonomik şartların yol açtığı eşitsizlik duygusuyla savaşmaktadır ve iyimserlik galip gelmektedir. Fakirliklerinden utanmayan çocuklar, eser boyunca önemli olanın eşitliği sağlamak olduğuna inanmaya çalışırlar. Maddi bakımdan çevredeki insanlardan kötü durumda olan bu çocuklar, aslında bu duruma içlerindedirler. Onların yukarıda belirtilen düşünceleri, buldukları durumdan mutlu olmanın yolunu arama çabasıdır.

Yoksullukları ile ön plana çıkmış bu çocuklar, eğlenmek için bir roman yazmaya karar verirler. Romanlarında uzaylılar tarafından kaçırılır ve eğitilirler. Eğitimlerinin aralarında, bu yeni gezegeni de keşfe çıkarlar. Keşif günlerinden birinde, yeni tanıştıkları uzaylı canlıların müthiş bir eşitlik anlayışı olduğuna şahit olurlar:

“Sorduk, yoksulluk yok mu bu dünyada?”

- Yok, dediler. Ne demek o?”

-Yani herkes her şeyi alabiliyor mu?”

-Elbette alıyor, niye almasın?”

-Peki zengin, fakir farkı?

Kaç kişiye sordum, sorumu anlamadılar.

-Ne demek istedin sayın konuk?

-Yani bizde kimi insanların kazancı az olur, her istediğini alamaz.

-Aa, ne ayıp, olur mu öyle şey? Alanlar nasıl rahat ediyor peki?

Söylemeye utandık, bizim dünyamızda milyonlarca insan açlık çeker. Çok kötü evlerde oturur. Çocuklar bakımsızlıktan ölür. Zenginlerin kılı kıpırdamaz.” (Apaydın, 1998a: 76)

Çocukların kendi dünyalarındaki eşitsizliği anlatmaktan utanmaları, dünyalarındaki adaletsizliği fark etme biçimleridir. Hayallerindeki eşit hakların olduğu dünya ile kendi dünyaları arasında büyük farklar vardır. Bu çocuklar, hayalini kurdukları eşitlik fikrini, yetişkin birer birey olduklarında uygulayacaklarına dair birbirlerine söz verirler. Romanda ideal bir devlet ve dünya düzeni konusunda bu şekilde gizli yönlendirmeler bulunmaktadır. Adil bir dünya düzeni için bencilliğin, çıkarıcılığın silinmesi gerektiği, defalarca dile getirilmektedir. Ancak bu şekilde tüm insanların mutlu olacağı bir dünyanın kurulacağı ifade edilmektedir.

Merdiven (1998) romanında, yoksul çocuklarla durumu iyi çocukların arasındaki zıtlık, alım gücü arasındaki adaletsizlik dile getirilir. Kantin önündeki kuyruğa dikkat çeken yazar, kimi çocukların istedikleri her şeyi elde edebildiklerinden; kimilerinin de onlara uzaktan bakmakla yetindiklerinden bahseder. Yazar, yoksullar ile yoksul olmayanlar arasındaki farka vurgu yaparken sosyal adaletsizliğe dikkat çeker ve bu durumun düzeltilmesi için devlete iş düştüğünü belirtir. Devletin tüm çocuklara eşit olanaklar sağlaması gerektiğine, özellikle eğitim konusunda herkese eşit fırsat tanınmasının daha adil olacağına vurgu yapılır. Sosyal düzenin ve adaletin ancak bu şekilde sağlanabileceği, herkesin eşit şartlara ancak bu şekilde ulaşabileceği anlatılır.

Yine aynı romanda, sınıf başkanı yaramazlık yapan öğrencilerin adlarını tahtaya yazar. Derse gelen öğretmen, tahtada adını gördüğü öğrencilerin ellerine cetvelle vurur. O gün konuşmadığı halde Hasan'ın da adı tahtadadır. Aşağı yukarı her gün cetvelle şiddet gören Hasan, o gün de daha öğretmen cetvelini bile çıkarmadan onun yanına gidip elini uzatır. Öğretmenine, o gün gürültü etmediğini; ama yine de cetvelle kendisine vurulmasını istediğini söyler. Öğretmen şaşırınca sınıftan başka bir öğrenci açıklama yapar. Öğretmen, başkanın sözüne inanıp tahtada yazan isimleri sorgusuz sualsiz cezalandırdığı söylenince, sınıf başkanını değiştirmeye karar verir. Bu sefer adil bir oylama yapılır ve en çok oyu alan başkan olur. Roman, adaletsiz bir yapıya müdahale eden ve kendi hakkını arayan Hasan'ı konu edinir. Düzene isyan eden Hasan, sonunda adil bir düzene erişir. Romanda, adaletin gerekliliği ve adil olmanın önemi gösterilmeye çalışılmıştır.

Mutluluk Mağarası (1986) romanında dünyanın adaletsizliğinden, insanların adil düşüncelere ve davranışlara sahip olmadıklarından bahsedilir. Rüstem ve Ali, tarihî eser kaçakçılarıyla karşılaşır. Kaçakçılar, eserleri Ali ve Rüstem'e bırakıp kaçarlar. Eserlerin çuvallarda olduğunu bilmeden, tüm çuvalları kendilerinin sanıp taşırlar. Jandarmalar, Ali ve Rüstem'in çuvallarını aramak isterler. Tarihî eserleri çuvallarda bulduklarında onları kaçakçı zannederler ve hapishaneye gönderirler. Hapishane gardiyanı onların suçsuz olduğuna inanmaz. Hapishaneye gelen herkesin kendisini suçsuz addettiğini söyler. Gardiyan, bazı insanların sokaklarda süslü giysiler içinde dolaştıkları halde suçlu olduklarını; kılığı kıyafeti diğer insanlara oranla daha kötü halde olanların ise suçsuz olsalar bile suçlu muamelesi görebildiklerini dile getirir. Ali ve Rüstem'e kılık kıyafetlerine dikkat etmeleri konusunda öğütte bulunur. Rüstem ise gardiyanın sözlerine alınır. Önemli olanın kılık kıyafet değil insanlık olduğu konusunda kendi kendine söylenir. İnsanları giyimlerine göre tartıp yargılayanların, kendi gözünde en alçak yaratıklar olduğunu söyler. Gardiyanla ters fikirde olmalarına rağmen hapishaneden çıkmaları gardiyanın elinde olduğu için düşüncelerini ona söylemekten vazgeçer. Yine de gardiyana acıdığını dile getirir. Cahil oldukları için kimseyi hor görmemek gerektiğini de ekler.

Romanda kısa bir yer kaplayan bu olaylar, maddi olarak donanımlı insanların, yaptığı hataları örtme olanağı olduğu fikrini akla getirici niteliktedir. Adaletin gerektiği gibi işlemediği, maddiyatın bazı kusurları örtbileceğinin üstü kapalı bir şekilde de olsa anlatılıyor olması, olumlu bir aktarım sayılamaz. Okuyucu, eşitlik duygusundan yoksun bir zihniyetin temellerini atacak şekilde yönlendirilmektedir. Rüstem, gardiyanın sözlerine karşılık vermek yerine daha sonra kendi kendine söylenmeyi tercih eder. Kişileri giyimlerine göre yargılamanın yanlış olduğunu söylemesi, doğru bir davranıştır. Fakat gardiyanın adalet duygusunun maddiyat ile zedelenebileceğini ifade eden sözleri, düzeltilmeye muhtaçtır. Gardiyanın sözlerini düzelterken; düşüncelerinin yanlış olduğunu, adaletin ve yargılamanın herkesi eşit tuttuğunu anlatan bir tavır içine girilmemiştir. Rüstem'in bahsettiği şeyler, insanın iç dünyasının daha önemli olduğu ve giyim, kuşamın aldatıcı olduğudur.

Eşitlik kavramından yola çıkarak sözü adil olmaya, adaletin gerekliliğine getiren romanlar vardır. *Müjdecî Hüsnü* (1986) romanı bunlardan biridir. Roman, adaletin ne olduğu, nasıl gerçekleştiği konularında bir sorgulama içermektedir. Romanda Kama Davut adında bir kahraman vardır. Onun ölümü tüm köy halkını bir sorgulamanın içine sokar. Davut, gençliğinde neredeyse her gün birilerini dövmüş, hatta bundan hoşnut

kalmış, defalarca hapse girip çıkmış biri olarak tasvir edilmektedir. Yaşlandığında da gücü yettiği oranda huysuzluk çıkarmıştır. Uzun süre hasta yatağında ölüme karşı mücadele etmiş, sonunda yenik düşmüştür. Aylarca süren bu ölüm kalım savaşı, köylüyü adaletin nasıl işlediği konusunda derin düşüncelere sevk etmiştir. Davut'un, bu dünyada ettiği tüm kötülüklerin cezasını bu şekilde çektiğini düşünenler vardır.

Müjdecî Hüsnü, onun ölümünün haberini insanlara müjde olarak vermek ister. Köyde kimsenin sevmediği Davut'un ölümünün herkesi mutlu edeceğini düşünür. Sonra bir ölümün hiçbir şekilde kimseyi mutlu etmeyeceğini, etmemesi gerektiğini fark edip bu düşüncesinden utanır. Ölen kişi Davut bile olsa, bu yapacağı adil ve ahlaklı bir davranış olmayacaktır. Bunları düşünürken yanına yaklaşan komşu Elif, Davut'un kötü bir adam olduğunu, bu nedenle de Allah'ın onu cezalandırıp ona çok dert verdiğini söyler. Bu sözlerde kötülük yapan bir insanın mutlaka ceza çekeceğine duyulan inanç dile getirilmektedir:

“ Kama Davut'un kötülükleri, onu bunu üzüşü, dövüşü⁴ bir bir anlatılıyordu. Bu adamın öteki dünyada da çekeceğini, Cehennem'e gideceğini anlatıyordu büyükler. Daha çok çocuklara, gençlere anlatıyorlardı. Onların kötülüklerine sapmaması, kötülüklerin sonunun işte böyle olacağını söylüyorlardı.” (Cılga, 1986: 163)

Sözlü ve yazılı hukuk kuralları bu toplumsal görevi yerine getirmek için vardır. Davut, işlediği suçların cezasını hapse girerek çekmiş bir karakterdir. Tüm suçları için cezasını çekip çekmediği bilinmese de hak ettiği şekilde cezalandırıldığı ortadadır. Ayrıca belirtmelidir ki burada kanun önünde cezasını çekse de bu kötülüklerinin ayrıca öbür dünyada da cezalandırılacağı vurgulanmaktadır. Bir suç işleyen hak ettiği cezayı alacağının savunulması uygun bir aktarımdır. Romanda dinin, bir cezalandırma mekanizması olarak gösterildiği görülmektedir. Suç işlemiş bir insanın kesinlikle cehenneme gideceği inancının dayatılması söz konusudur. Suça bulaşmış birinin, adalete uygun bir şekilde cezalandırılması doğrudur; fakat bu durum, dinî bir kavram ile bütünleştirildiğinde, suç ve onun cezası, insanoğlunun karar veremeyeceği kesin bir hükme bağlanmış olur.

Romanda, bu tür bir cezalandırmanın özellikle çocuklara ve gençlere anlatıldığının vurgulanması, yaşı küçük insanları suç işlemekten alıkoymaya çalışıldığı düşüncesini akla getirmelidir. İyimser bir tavırla varılan bu sonuçta, adaletin eninde sonunda sağlanacağı söylenmektedir.

⁴ Sözcüğün doğru yazımı 'dövüşü' şeklindedir.

Lades (1997) adlı roman, Metin adındaki Almanya’da yaşayan bir çocuğun yazarlık denemelerini anlatmaktadır. Onun yazdığı öykülerden birinde, dinî bir inanış gereği Osterhase⁵ adındaki bir tavşanın çocuklara hediyeler getirmesi anlatılır. Almanya’da yaşayan Şirin adlı küçük bir kız, Osterhase’in Alman çocuklarına getirdiği gibi kendisine de bir sepet dolusu çikolata getireceğine inanır. Bütün sene boyunca kendisinin de uslu ve çalışkan olduğunu, ondan gelecek hediyeleri diğer tüm Alman arkadaşları gibi hak ettiğini düşünmektedir. Gerçekte böyle bir canlının olduğuna inandığı için anne ve babasına bu hediyeleri ne zaman alacağı konusunda sorular sorar. Aldığı cevaplar kendisini tatmin etmediğinde kendi hediye sepetini aramaya dışarı çıkar. Okul arkadaşı Bernd ile karşılaşır ve ikisi beraber arayış içine girerler. Şirin, en az Bernd kadar hediye hak ettiğini düşünmektedir; çünkü okulda okumayı yazmayı en önce o öğrenmiştir. Aramaları gittikçe yarıya dönüşür. Şirin ağacın dalına asılı sepeti bulduğunda çok sevinir. Sepeti ağaca Bernd’in babası koymuştur. İki çocuğun da ağlaması üzerine Bernd’in babası duruma müdahale eder. Sepetin kendi oğlunun hakkı olduğunu iddia eder ve Şirin’in elinden sepeti zorla almaya çalışır. Küçük bir tartışma çıkar ve o sırada Bernd’in babası Şirin’in saçını çeker ve bir tutam saçını koparır. Şirin’i hırsızlıkla suçlar. Olayı polise anlatacağını söyler. Şirin daha çok korkar ve sepetten vazgeçer. Sepeti geri alan baba mutludur; fakat Şirin, canı yandığı için mutsuz olur.

Metin’in yazdığı bu öykü, annesinin tepkisini çeker. Annesi, öykünün sonunun bu şekilde mutsuz ve eşitlikten uzak olmasına itiraz eder. Alman insanların, oğlunun aktardığı kadar kötü insanlar olamayacağını, öykünün sonunun değişmesi gerektiğini belirtir. Metin sinirlenir, Almanya’da yaşamalarına, bu gelenekten haberdar olmalarına rağmen, anne ve babasının da kendilerine böyle hediyeler vermediklerini, aslında bu durumdan şikâyetçi olduğu için böyle bir son hazırladığını anlatır. Kendi arkadaşlarının da aslında Bernd gibi davrandığını, çikolatalarını kendisiyle paylaşmadığını; bu durumun onu üzdüğünü söyler. Yine de annesinin sözünü dinleyerek öykünün sonunu değiştirir. Aynı şekilde başlayan öyküde, Bernd’in babası bu sefer sakin bir insandır. Sepeti geri almaya çalışmak ve Şirin’in canını yakmak yerine, onun da bir çocuk olduğunu fark eder. Şirin’in babası da olaya katılır. Anneler de gelince dört yetişkin konuşup çocuklar için bir sepet daha hazırlarlar ve iki çocuğun da kendine ait birer sepeti olur. Herkes mutlu olur. Osterhase’in uslu ve çalışkan olan her çocuğu

⁵ Osterhase sözcüğü romanda geçtiği şekilde aktarılmıştır. Sözcük, ‘Paskalya tavşanı’ olarak bilinmektedir.

ödüllendirdiğini, Alman - Türk gibi bir ayrıma gitmediği dile getirilir. Yaklaşan Ramazan Bayramı'nda da bol bol çikolata yiyeceklerini öğrenen iki çocuk, günün sonunda mutludurlar. Bütün sene boyunca uslu ve çalışkan olmalarının ödülünü almışlardır. Öykünün bu şekilde değiştirilmiş olması, Metin'in anne ve babasını çok mutlu eder. Metin ailesine bu öyküde anlattıklarının gerçek hayatta da var olmasını istediğini söyler. İnsanların öyküdeki gibi eşit ve adaletli olmayı başararak yaşadığında, tüm toplumların mutlu olacağını söylemesiyle öykü sona erer. Metin'in yazdığı on öyküden biri olan bu öyküde, son kısım değiştirilerek anlatılmak istenen şey, eşitlik olduğu sürece insanların mutlu bir şekilde yaşayacaklardır.

Güzeldi O Günler (2000) romanında da adalet için uğraşan çocuklar vardır. Oyun oynayan çocuklar oyunun sonunda bir ödül kazanmak için uğraşırlar. Bu ödülü elde edebilmek için yarışan çocuklar adil olmaya gayret ederler; ancak onların adillikten anladıkları başkasının hakkını yememek değil, kendi hakkını başkasına yedirtmemektir. Romanda, kendi hakkını korumanın, başkasının hakkını korumak kadar önemli olduğu belirtilir.

Altın İkiizler (1999) romanında Erdal ve Serdal, yaşlı bir adamın verdiği elmanın kerameti sonucu dünyaya gelmiş iki kardeştir. Elmayı veren yaşlı adam, Erdal'ı kendisine yardımcı olması için aileden alır. Aile bu durumdan memnun olmasa da çocuklarının bu adamla gitmesine itiraz etmez. Yaşlı adam her gün Erdal'ı ağır işlerde çalıştırır, ona eziyet eder. Adamın kötü biri olduğuna kanaat getiren Erdal, ondan kurtulmak için türlü yollar arar. Erdal'ın yardımına Kurukafa yardım eder. Kurukafa, Erdal'a yaşlı adamı yakarak öldürmesini ve ortaya çıkacak anahtarla da kaçmasını öğütler:

"Bütün gücümle ihtiyarı tandıra ittim. Bağırmağa başladı. Çıkmaya çabaladı. Kurukafa'nın dediğini yaptım. Ağır ve koca sacı tandıra kapadım. Sesi çıkamaz oldu. Tuhaf bir et kokusu mağarayı doldurdu. Mumdan bir insan maketi gibi gözlerimin önünde eriyip yandı. Acıma hissetmedim. Öylesine rahatladım ki. Üzerimdeki yük inmişti artık. Özgürdüm. Sevinçliydim. Tandırın yanına uzandım. Uyudum. Günlerdir süren uykusuzluğum gitmişti. Uyandım. Zindeydim. Mutluydum. Rahattım. Tandırın üzerindeki sacı kaldırdım. Geriye bir yığın kül vardı." (Çiçek, 1999: 21).

Halk hikâyelerinden esinlenerek yazılmış bu romanda, Erdal'ın yaşlı adamı öldürmesi ve rahatlaması, kötü insanların yaptığı zulümlerin cezasını mutlaka çekeceklerini gösterir. Adaleti sağlamanın ve kendisine zulüm yapanı cezalandırmanın verdiği rahatlama duygusu dile getirilmiştir.

Erdal'ın bu duyguları, insan öldüren bir çocuğun dehşete kapılmasından tamamen uzaktır. Bu açıdan değerlendirildiğinde olumsuz bir örnek sayılacak bu paragraf, adaletin sağlandığının gösterilmesi bakımından önemlidir.

Altın Ekin (1979) romanının ana karakteri Erdeli, ister kendi hakkı için olsun ister toplumun yararı için olsun tüm adaletsizliklere karşıdır. Herkesin birbirine eşit olduğunu, kimsenin ayrıcalık taşımadığını savunur.

Erdeli ve ailesi, Erdeli ortaokula gidebilsin diye köylerinden Cihanbeyli'ye göç ederler. Okula yazılma günü gelip çatığında Erdeli, babası ile birlikte erkenden sıraya girer. İlk gelen onlardır. Okulun müdürü, okula geldiğinde kayıt işlemleri başlayacaktır. Müdür ile birlikte kaymakam ve subay da çocuklarını kaydettirmek için gelirler. Sırada bekleyenleri umursamadan müdür ile birlikte içeri girerler. Erdeli bu eşitsizliğe ve ayrımcılığa son derece sinirlenir. Odaya girer ve okula kayıt olmak istediğini söyler. Müdür, kaymakam ve subayın çocuklarını kaydetmesinin ardından Erdeli ile ilgileneceğini söylediğinde Erdeli itiraz eder. En önce kendisinin geldiğini, önce kendisinin kaydolmasının en adil davranış olduğunu söyler. Kaymakam ve subay şaşkındır. Önce Erdeli'nin kaydolması konusunda ses çıkarmayacaklarını belirtirler. Erdeli buna da itiraz eder. Onların en son geldiğini; dolayısıyla dışarıda bekleyen insanlardan sonra kayıt olabileceklerini söyler. Erdeli adalet peşindedir. Ayrımcılığa karşı tepkisini göstermiş ve olumlu bir sonuç elde etmiştir.

Müdür, onun velisini içeri davet eder. Babası içeri girdiğinde müdürün karşısında ezilip büzülür. Odadaki herkes oturuyor olmasına rağmen babasının ayakta ve kendinden utanır bir tavırla kalmış olması, Erdeli'yi yeniden harekete geçirir. Kaymakamın ve subayın oturan çocuklarına, kendilerinden büyük insanlara yer vermenin güzel bir gelenek olduğunu hatırlatır. Kaymakam, babayı yanına oturması için buyur eder. Daha sonrasında kaymakam ve subay, müdüre sıranın en sonuna geçmelerinin en doğru davranış olduğunu söyleyerek odadan ayrılırlar. Erdeli'nin davranışları dürüst ve kaba olarak nitelendirilir. Yine de Erdeli, olması gereken adalete kavuşmuştur.

Eşit muamele için çabalayan Erdeli'nin bu davranışı, romanın ileriki bölümlerinde de devam edecektir. Çalıştığı iş yerinden parasını almak için çabalayacak, demircide çalışıp paralarını alamayan işçilerle birlikte greve gidecektir. Roman boyunca adaletin izinden gidilmiştir. Romanda adil olmanın, toplumun işleyişi için gerekli olduğu vurgulanmıştır. Erdeli, yine de bazı işlerinde kendi çıkarını gözetmek için yalan söylemekten çekinmemiş; bu konuda büyük tutarsızlık içine girmiştir. Kendi tarafından

olumlu sonuçlanacak olaylarda yalan söylemekten geri durmaması, bu durumun adaletli olmakla arasındaki bağı kuramamasına bağlanabilir. Zira Erdeli, dürüstlüğün de adil olmakla bağlantılı olduğu bilincine sahip bir çocuk olarak nitelendirilemez.

Yaz Sıcağında (1996) romanı, bir yaz tatili boyunca Ahmet'in başından geçen çeşitli olayları anlatmaktadır. Roman bir adaletsizliği de vurgulayarak yetişkinlere eleştiride bulunur. Ahmet ile arkadaşı Levent, parka oyun oynayıp eğlenmeye gelirler. Salıncağa binmek isterler. Salıncakta sıra olduğundan beklerler. Yaşlı bir teyze torununu salıncağa sıra bekleyenleri umursamadan bindirince, Ahmet ve Levent şaşkına dönerler ve öfkelenirler. Haksızlığa uğradıklarını düşünürler. Yaşlı kadına sıranın kendilerinde olduğunu söylerler. Yaşlı kadından bir özür dilemesini, sıranın sahibi olarak önce kendilerinin sallanmasına müsaade etmesini ya da en kötü ihtimalle sıranın kendilerinin olduğunu ama torunu küçük olduğu için sallanmasına izin vermelerini istemesini beklerler. Yaşlı kadının bu şekilde torununa da adalet duygusunu öğreteceğini düşünürler. Ahmet, insan haklarına saygının ancak bu şekilde gerçekleşeceğini ifade eder. Oysa yaşlı kadın sert bir tavırla salıncakta sıranın olamayacağını, salıncağı kim kaparsa onun bineceğini sertçe söyler. Torununu sallamaya devam etmesi çocukları şaşkına çevirir. Yaşlı kadına saygıda kusur etmemek için bir şey dememeyi uygun bulurlar. Sıralarını tekrar kaptırmamak için salıncağın başında beklemeye başlarlar. Yazarın deyişiyse çocuklar, sabırlarına uzun gelecek bir zaman salıncağa binmek için beklerler. Yan salıncaktaki çocuk kalkar kalkmaz orta yaşlı bir adam çocuğuyla birlikte gelir ve çevredeki çocukları uzaklaştırıp çocuğunu bindirir. Ahmet adama yaklaşır sıranın kendilerinde olduğunu, bir süredir salıncağa binmek için beklediklerini söyler. Adam çocukları önemsemediğini belli eder bir şekilde, onların diğer salıncağın sırasında olduklarını söyler. Yaşlı teyze de salıncaktan inmeyeceklerini söyleyerek çocukları salıncaktan mahrum eder. Ahmet ile Levent ise artık salıncağa binmekten vazgeçerler. Yetişkinlerin ikisinin de sadece kendilerini düşünmeleri, çocukların içindeki, dünyadaki herkesin eşit olduğu düşüncesini sarsmıştır. Çocuklar yerlerine otururlar; ama içleri rahat değildir. Onların salıncağa binmesine engel olan yaşlı kadına bir ders vermek isterler. Yaptıkları davranış hoş olmasa da onu yaptığından dolayı cezalandırmak niyetindedirler. Kadına, atanın kendileri olduğunu belli etmeden, ufak taşlar atarlar. Uzun bir süre attıktan sonra kadın onların taş attığını fark ettiğinde ise olay yerinden uzaklaşırlar. İki yetişkinin de adaletli düzeni bozarak önce kendi isteklerini yerine getirmeleri hem kendi yetiştirdikleri çocuklara hem de Ahmet ve Levent'e haksızlığı, düzensizliği ve bencilliği öğretmiştir.

Romanların, toplumsal ve bireysel boyutlarda adaletin sıkı bir savunucusu olduğu söylenemez. Dünya barışı, insanların eşitliği, herkesin birbirine denk olduğu gibi yüce değerlerden çok, bireysel sorunlara odaklanıldığı görülmektedir. Romanlar daha çok, kendilerine bir zarar gelmesin diye ya da çoktan bir zarara uğramış insanların adalet aradıkları sahnelerle doludur.

3.1.5.Cesaret

Cesaret, bir iş ya da durum karşısında gösterilen korkmazlık, gözü pekliktir. Cesaret, yüreklilik ve çekinmezlik gerektirir; kendine güven ile bağlantılıdır. Bu nedenle bir insan, her konuda cesaret gösteremez. İnsan, olayların ya da durumların üstesinden gelebileceğine inandığı zaman cesaret gösterir.

Cesaret temasına temas etmeyen romanların çok olduğunu söylemek gerekir. İncelenen eserler arasında hayat karşısında sağlam bir duruşa sahip, kendine güvenen, zorluklara göğüs geren kahramanların cesaretli oldukları görülmüştür. Okul ve iş hayatında, ailesi ve arkadaşları arasında üzerine düşen sorumluluğu yerine getiren, karşılaştığı sorunlar ile mücadele eden kahramanlar, cesaretli olmayı bilmişlerdir. Eserlerin tümünde, yaptığı işten bir verim elde etmiş, o işi tüm zorluklarına rağmen bir sonuca ulaştırabilmiş, sorunlarla mücadele edecek sabrı ve güveni kendinde hissetmiş kahramanlar cesur insanlar olmuşlardır.

Bu genellemenin dışında, açık bir biçimde cesaret temasına vurgu yapan eserler mevcuttur. Hayallerinin peşinden koşmak, gerçekleşmeyeceğini bile bile bir hayale tutunmak, *Bir Çift Mavi Kanat* (2002) romanında cesaret örneği olarak gösterilir. Kaplumbağa, kanatlarının olmasını o kadar çok istemiştir ki sonunda hayalini gerçek zanneder. Kanat çıkarmakta ısrar eden kaplumbağa cesaretini dışa vurur. Sonunda uzaklara ve yükseklerle uçmayı başarır; hayalinin gerçekleştiğini görmek onu daha cesaretli ve azimli yapar.

Bazı durumlarda kahramanların, kendi korkularının ya da başka insanların yapmaktan korktukları durumların üzerine gittikleri görülmektedir. Korkulan şey ile yüzleşmek, büyük bir cesaret örneği olarak ortaya konmuştur.

Çuval Kütüğü (1999) romanında karanlık korkusu ile savaşıyor bir çocuk anlatılır. Çocuk, gece ormana gitmekten korkmayacağı konusunda yetişkinleri ikna etmeye

çalışmaktadır. Onun kendine güveni bu korkusunu yenmeye yardım etmiş; ancak bu şekilde cesur bir insan olabilmiştir.

Akça Bebek Hollanda'da (1999) romanının Akça bebeği, bir insan gibi düşünebilen, konuşabilen bir bebektir. Yine de ufak bir oyuncak bebektir. Bir kuş tarafından yem sanılarak kaçırılır. Bebek başta çok korkar. Çabalamazsa kuşa yem olacaktır. Martı onu yuvasına doğru götürdüğü sırada Akça, kuşa saldırmaya başlar. Martı afallar ve onu bırakır. Onu kurtaran, tüm cesaretini toplayabilmesi olmuştur.

Akça bebek başta oynayabilen kola ve bacağa sahip değildir. Hollandalı bilim adamı ona hareketli kol ve bacak yapacaktır. Bu yapılırken asıl kol ve bacaklarının sökülmesi gerekmektedir. Akça, yeni uzuvlara sahip olabilmek adına sahip olduklarının sökülmesine dayanmak zorundadır. Yeni bir hayata kavuşmak için tüm cesareti ile bu süreci kabul eder. Sonunda daha iyi çalışan, onun hayatını daha kaliteli hale getiren kol ve bacaklara kavuşmuş olur.

Rıfat Ilgaz'ın *Küçük Çekmece Okyanusu/ Can Kurtaran Yılmaz* (1979) adlı romanının bir bölümü olan *Can Kurtaran Yılmaz*'da Yılmaz, ailesinin yoksulluğu yüzünden çalışmak zorunda kalır. Çalışmaktan fırsat bulduğu zamanlar denize girip yüzmekten hoşlanır. Kasabada yüzme yarışmasının düzenlendiği bir günde, yarışmanın ortasında iken boğulan iki insan görüp onları kurtarır. Yarışmayı önemsemez, insanlık görevini yerine getirir. Küçük yaşta bir çocuğun kendisinden çok büyük bir insanı ve yaşıtı bir çocuğu boğulmaktan kurtarması büyük bir cesaret örneğidir. Bu büyük iyiliği, ona cankurtaranlık işinin yolunu açar. Etrafındaki insanların onu bu konuda övmesi, onu yüzme konusunda daha cesaretli ve bilinçli bir birey haline getirir.

Yılmaz, hayatını kurtardığı insanlarla yakın dostluklar geliştirir. Onlarla birlikte balık avlamak için denize açılır. Beraber balık avlarken, akranı Tural oltasını denize düşürür. Daha önceki tecrübelerinden aldığı cesaretle Yılmaz, tereddüt etmeden denize atlar. Denizin derinlerine doğru ilerleyen oltanın peşinden o da derinlere dalmaya başlar. Suyun içinde görünmeyişi aileyi ürkütür. Yılmaz, tüm cesareti ile oltayı derinlerden çıkarır, arkadaşı Tural'a geri verir. Denizde, yüzücülüğü ile ikinci kez başarılı olan Yılmaz, çevresindekilerin övgüsünü alır. İnsanların yapmaya cesaret gösteremediği bir eylemi hiç tereddüt göstermeden yerine getirerek kendi korkusunu da yenmiş olur. Büyük bir cesaret ile giriştiği bu eylemden mutlu sonla çıkar.

Gulliver'in Gezileri (1993) romanında da cesurca davranışlarda bulunan Gulliver anlatılır. Gulliver, kendinden epey büyük canlılar arasında kaldığında, hayatının en zorlu anlarını yaşar. Devler ülkesinin en küçük hayvanları bile ondan kat

kat büyüktür. Gözü pek davranışları sayesinde birkaç defa öldürülmekten kurtulur. Maceranın yoğun olduğu bölümlerde onun cesaretli davranışları sergilenmektedir. Bu bölümlerin birinde, yatağının kenarına kadar gelen köpek büyüklüğünde iki fare ile mücadele eder. Çok korkuyor olmasına rağmen canını kurtarmak için cesaretli olmak zorundadır. Yanında taşıdığı kılıcı, fareler için kürdan boyutunda olsa da bu aletle onları tek tek öldürmeyi başarır. Sonra başı arılar ile derde girer. Onlarla mücadele etmek farelerle mücadelesinde olduğu kadar zordur. Arıların uçabilen hayvanlar olmaları, işi zorlaştırmaktadır. Yine cesur tavırlar sergiler ve kılıcı ile onları öldürür. Anı olarak onlardan iğnelerini alır. Ülkesine döndüğünde, ne kadar cesur olduğunu kanıtlamak için bu iğneleri kanıt olarak gösterir.

Cesaret teması, incelenen romanlarda yoğun olarak işlenmemiştir. Cesur insanlar anlatıldığında ise bu insanlar övülmüş, cesur olmakla ilgili olumlu çıkarımlarda bulunulmuştur. Cesareti ile ön plana çıkmış kahramanlar, genellikle bu davranışlarının sonunda başarılı olmuşlardır. Cesaretli olmanın, yazarlar tarafından bu şekilde takdir edilmesi önemli bir bulgudur.

3.1.6.Mutluluk

Mutluluk, her insanın istediği, elde etmek için uğruna çalıştığı bir duygudur. İnsanlar tarafından en yüksek amaç olarak seçilen doygunluktur. Kişinin bulunduğu ortamdan, durumdan, beraber olduğu insanlardan, fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasından hoşnut olmasıdır.

Pek çok şeyden mutlu olunabileceği bilinse de mutluluk, kişiden kişiye göre değişebilen bir kavramdır. Bu nedenle insanı mutlu eden şeylerin kesin bir listesi çıkarılamaz. Her insanın mutluluğunu sağlayacak şeyler, onun fizyolojik ve ruhsal ihtiyaçlarının açlık durumuna göre derecelendirilmektedir.

Bir bebekle yaşlı bir insanın hayata bakışı, ihtiyaçları, ilgileri ve istekleri bir olmadığından bu iki insanı mutlu edecek şeyler de bir değildir. Mutluluklar değişkendir. Sabit olan, her insanın mutlu olmak için mücadele etmesidir.

Mutluluk; kültürden, yaştan, cinsiyetten bağımsız ve evrensel bir duygudur. Her insanın içinde mutluluğu arama çabası vardır. Bu nedenle bir çocuğa, nasıl mutlu olacağını öğretmek gereksizdir. Ona öğretilecek olan nelerden mutlu olması gerektiğidir. Ona, topluma yararlı ve iyi davranışların, kötülükten, suçtan, şiddetten

daha mutlu edici olduğu öğretilmelidir. Mutluluğun bu Şekilde yönlendirilmesi elbette önce aile, daha sonra eğitim araçları ile mümkündür.

Mutluluk, T.C. Kültür Bakanlığının çıkardığı romanlarda en ağır basan temalardan biridir. Bir çocuk edebiyatı eserinin, çocuğa olumlu duygular aşılması gerektiği göz önünde bulundurulursa mutluluk temasının bu tür eserlerde ağırlıklı olarak yer alması doğaldır.

Romanların bir kısmında eğlenmekten, eğlenceli zamanlar geçirmekten mutlu olan kahramanlara rastlanır.

Güzeldi O Günler (2000) romanında Nurettin İğci, gülmenin insan hayatındaki eksikliğini vurgularken, eğlenmenin insanı mutlu edeceğini anlatır. İğci, eserindeki çocuk kahraman Nuri'nin mutluluğunu önemser. Nuri ailesiyle tatile gider ve bu tatil onun için büyük bir mutluluk kaynağı olur.

Mavi Ok (1995) adlı romanda, sinemaya gitmeyi çok seven Türk, ailesiyle birlikte sinemaya gitmenin mutluluğunu yaşar. Ağabeyleri ve dedesiyle böyle eğlenceli bir etkinlik düzenlemiş olmak Türk'ü heyecandırır. Dondurma, leblebi ve çekirdek, eğlencesine eğlence katar. Dedesinin ona gazoz alacağı anı sabırsızlıkla bekler. Ailesiyle beraber eğlenmeye gitmek, küçük bir çocuk için mutluluk kaynağıdır.

Dağdaki Kaynak (1997) romanında eğlenenin yer aldığı bölümler yer almaktadır. Çocuklar, Günoluk Köyü'ne varana kadar, yolda çeşitli maceralar yaşarlar. Hep beraber bir eğlenenin parçası olurlar. Eğlenmek, herkes gibi bu çocukları da son derece mutlu etmiştir. Pek çok mutlu anın anlatıldığı bu romanda, mutlu olmak için lükse, paraya, Şehir hayatının zenginliklerine gerek olmadığı; yaşanan anın tadını çıkarmanın yeterli olacağı mesajı verilmiştir.

Çekirgeler (1993) adlı romanda, birbirleri ile iyi ilişkiler içinde olan köy halkı, bir düğünde hep birlikte eğlenmektedir. Yetişkinler kendi aralarında eğlenirken, çocukların eğlence anlayışları biraz daha farklıdır. Onlar yaramazlık yaparak eğlenme peşindedirler. Düğünde klarnet çalgıcısını zora sokmak, onlar için eğlence kaynağı olmuştur. Çocuklar, köyün eski bir geleneğini yaşatmak ve düğüne farklı bir tat getirmek adına, klarnetçinin tam karşısına otururlar. Onun gözünün içine baka baka limon yalayıp yüzlerini buruştururlar. Birkaç kere tekrarlanan bu sahne, çalgıcıyı sinir etmeye yeter. Çalgıcının ağzı sulanır ve işini düzgün yapamaz. Çalmayı bırakır ve çocuklara kızar. Düğün, amaçlarına ulaşan çocuklar için artık daha eğlencelidir. Bir süre geçtikten sonra tekrar sıkılmaya başlayan Veysel ve arkadaşları, başka bir plan peşine düşerler. Bir bez parçasını siyah ipe bağlarlar. Meydanda oyun oynayan kadınların

arasına atarlar. Yerde sürdükleri bez parçasını bir kadının yılan sanmasıyla ortalık karışır. Kadınlar çığlık çığlığa kaçırlar. İçecek servisi yapan bir kız korkudan elindeki tepsiyi fırlatır ve kaçar. Ortalığın durulmasından sonra gerçekte bir yılanın var olmadığı; çocukların değişik eğlence anlayışları ile düğünü karıştırdıkları ortaya çıkar. Büyüklerden azar işiten çocuklar, düğün gecesi her şeye rağmen çok eğlenmişlerdir. Hınzırlıkları ile göze çarpan çocuklar düğünü karıştırıp insanları korkutmuş olsalar da onlar için güzel bir akşam yaşanmıştır. İnsanlara şaka yaparak eğlenmek onlar için mutluluk verici olmuştur.

Romanın başka bir bölümünde yine eğlenceli anlar anlatılmıştır. Veysel, çocukluğunu doya doya yaşayan bir çocuktur. Eline geçen her fırsatı eğlenmek için kullanır. Eve gelen elektrikçi, evdeki merdiveni kullanmak isteyince o merdiveni başka bir amaç için de kullanabileceklerini fark eder. Merdiveni karda kayarak eğlenmek için kullanmaya karar verir. Tüm çocuklar bu fikre sevinirler. Uzun merdivende herkese yetecek kadar yer vardır. İşin sonunda merdiveni duvara çarpsalar da o gün merdiven, onların eğlence ve mutluluk kaynağı olmuştur.

Romanlarda hayal kurmak, hayaline ulaşmak için çabalamak ve bu hayale kavuşmak da mutluluk kaynağı olarak gösterilmiştir.

Düşler Yaşam Olsa (1998) adlı romanda böyle bir olay söz konusudur. Damla ve Demet kardeşler, Dennies ve Do adlı kardeşlerle samimi bir dostluk kurarlar. Damla ve Demet'i ziyarete gelen bu iki kardeş, Türk kardeşlerin hayal kurma güçlerini geliştirirler. Dördü birlikte hayal kurarlar. Hayallerinde yeni bir dünya yaratırlar. Yaşadıkları dünyada olumsuz gördükleri her şeyi baştan kurmaya karar verirler. Siyaset, öğretmenler, hayvanlar, uzay gibi konularda, geliştirilebilir ve gerçekleştirilebilir hayaller kurarlar. Ama onları asıl rahatsız eden insanoğlunun doğaya verdiği zararlardır. Hayallerinde yeni bir dünya kurarken, insanları yeni dünyalarına eklemeyi de ihmal etmezler:

Yeni bir dünya kurmak isteyen bu çocuklar, yaşadıkları dünyanın düzenindeki aksilikleri fark etmişlerdir. Yepyeni bir dünya kurmanın gerçekleşemeyecek bir hayal olduğunun bilincinde olan bu kahramanlar, yine de olumlu bir düzenin hayalini kurmaktan geri kalmazlar. Düşledikleri yeni düzen, büyüdüklerinde yaşadıkları dünya üzerinde olumlu etkiler yapacaklarının işaretini vermektedir. Kendisini ve insanlığın hatalarını sorgulayabilen kahramanlar, doğayı koruma konusunda daha bilinçli bireyler olurlar. Hayal kurdukları bölümün sonunda, dünyadaki tüm çocukları yeni dünyalarına davet etmeye karar verirler. Geleceğe yönelik hayal kurabilecek kadar mutlu ve umutlu

çocuklar olduklarını göstermiş olurlar. Kurdukları hayal, roman boyunca onları mutlu eden güzel bir anıdır.

Güzeldi O Günler (2000) romanında Nuri, kendini Red Kit'in Türkiye temsilcisi olduğuna inandırmıştır. Onun gibi kahramanlıklar yaptıkça kendini mutlu hisseder. Eser boyunca Red Kit'e ve kendine taktığı Red Kit Nuri adına yakışır davranışlarda bulunmaya özen gösterir ve eserin sonunda Red Kit'ten Nuri'ye bir mektup gelir. Nuri bu duruma çok sevinir. Eser, hayalleri gerçek olan bir çocuğun mutluluğu ile sona erer:

Aydınlığa Koşarken (2001) adlı romanda, yoksul bir ailenin çocuğu olan Musti, annesinin ve babasının en büyük hayalinin bir öküz ve bir eşek satın almak olduğunu öğrenir. Ailenin büyüklerinden kalan topraklar, öküzü olan başka aileler tarafından kullanılmaktadır. Kendi topraklarının başkaları tarafından kullanılması onları rahatsız eder. Kendilerine ait bir öküzleri olduğunda, kendi topraklarında istedikleri gibi tarım yapabileceklerini düşünürler. Musti'nin annesi Fadimana'nın öküz alma hayali, bir gün gerçek olur. Hayali kurulan şeyin gerçekleşmesi mutluluk vericidir. Fadimana'nın eşinden öküz isterken kurduğu cümleler, onun mutluluğunun nedenini açıklamaktadır. Öküz ile sahip olunmak istenen, kendi topraklarında söz sahibi olmak, başkasına boyun eğmemektir. Dışinden tırnağından arttırdıkları para ile alınan öküz, ailelerine mutluluk ve özgürlük getirmiştir.

Romanın kahramanı Musti, köyde yaşayan, büyük hayallere sahip olan, elinde bulunan olanaklardan fazlasına ulaşmak hevesinde olan bir çocuktur. Köy yaşantısının dışına çıkmamıştır. Şehre ilk kez inmek ve yeni yerler görmek, onun için çok heyecan vericidir. Kurduğu hayali ise renkli kalemlere sahip olabilmektir. İsteddiği kalemlerden bir tane satın alır. Cebinden çıkarıp kendisine ait olduğuna inanamayarak onu saatlerce inceler. Çocuk olmak, bazen küçük şeylerin hayalini kurabilmektir. Onun kurduğu hayal, başka bir insan için kolay elde edilebilir bir şey olabilir. Fakat Musti için hayal olacak kadar zordur. İsteddiği şeyleri elde edememek, Musti'ye daha aزیyla mutlu olmayı öğretmiştir. Musti, kırmızılı mavili kalemi almış olmakla son derece mutlu olur. Onun aldığı şey sadece kalem değildir; kalem ile birlikte mutluluk da onun tarafına geçmiştir.

Habib Bektaş'ın *Lades* (1997) adlı romanında da dileği gerçekleşen insanların mutluluğu vardır. Metin, yazarlık denemeleri yapar ve roman boyunca onun bu denemeleri yer alır. Doğum gününde ailesinden ilginç bir istekte bulunur. Onlardan bir günlüğüne onların yerine geçmek istediğini söyler. Metin'in isteğine göre anne ve babası bir günlüğüne Metin'in çocukları olacaktır. Annelerinin uzun süre gülmesinden çocuklar isteklerinin eğlenceli olduğunu kanıtlarlar. Ağabeyinin bu isteğini duyan Ayşe

de bu isteğe katılır. Annesi çocuklarının isteğini kabul eder. Çocuklarının isteğini kabul etmek anneyi mutlu ettiği kadar dileklerinin kabul olması çocukları da epey mutlu eder.

Metin'in mutluluğu bununla sınırlı kalmaz. Ailesi doğum gününde ona hediyeler almıştır. Kitap, sulu boya takımı ve geliştirmek istediği yazarlığı için daktilo, onu mutlu etmeye yeter. Roman boyunca Metin'in yazar olma isteği anlatıldığından bir daktilo sahibi olmak onun için çok önemlidir. Romanda özel bir günde hatırlanmak ve dilenen şeylerin gerçekleşmesi mutlu olmanın nedenleri olarak gösterilmiştir.

Elde ettiği şeylerden, kurduğu hayallere kavuşmaktan mutluluk duyan diğer kahramanlar Ahmet Yıldız Yaşaroğlu'nun kaleminden çıkan *Yağmur Dede* (1991) romanındadır. Hidayet iş bulabilmek umuduyla İstanbul'a göçmüş, yalnız başına yaşam mücadelesi veren bir çocuktur. Çalıştığı bir gün kendisi gibi tek başına çalışmak zorunda olan Rıfki ile tanışır. Beraber yaşamaya başlayan çalışkan ve dürüst bu iki çocuğun Yağmur isimli yaşlı bir komşuları vardır. Yaşadıkları bölgeye göre görgülü oluşuyla dikkat çeken bu komşu, çocuklara iyiliği, açık sözlülüğü, insan ilişkilerini iyileştirmeyi öğretir. Kendi küçük gecekondularında yaşayan bu iki çocuk, yaptıkları bir iyilik sonucunda bir otele davet edilirler. Evlerinden başka bir yerde daha önce yaşamamış bu iki çocuk, komşu dededen bu konuda görgü dersi alırlar. Yeni bir şeyler öğrenmek ve evlerinden çok daha güzel bir odada kalıyor olmak, hayallerini süsleyen bir şeydir ve bunun gerçekleşmesi onları çok mutlu eder. Otel odasının içinde yaşadıkları Hidayet ve Rıfki için unutulmaz anlardır. Sahip oldukları olanaklardan çok daha iyi bir ortamda kalmak onları mutlu etmiştir. Ayrıca kendilerini bu konuda eğitecek bir büyüğe sahip olmak da onlar için mutluluk kaynağıdır.

Romanın bütününe bakıldığında zor anlarında Hidayet ve Rıfki'nin yanlarında bulunan, varlığıyla onlara maddi ve manevi destek sağlayan Yağmur Dede, roman boyunca çocukların mutluluk kaynağı olmuştur. Ölümü üzücü olsa da çocuklara iyi özelliklerle donanmış birer karakter miras bırakmıştır. Yağmur Dede, çocuklar için başlı başına bir mutluluktur. Roman, mutluluğun sahip olunan maddi değerlerle değil, ahlak, sevgi ve beraberlik ile geldiğini vurgulamaktadır.

Mutluluğun birlikte olmakla çoğalacağını; sevilen insanlarla olmanın, birliğin ve beraberliğin insanı her zaman mutlu edeceğini anlatan başka romanlar da vardır.

Von Emmy Rhoden'in yazdığı, Rıza Akdemir'in çevirisini yaptığı *İnatçı Kız* (1998) adlı romanda İlse, ailesi tarafından yatılı okula verilir. Okula giderken küçük köpeğini yanında götürebileceğini öğrenince çok sevinir. Yalnız kaldığı zamanlarda, yanında dost saydığı bir canlı olacağı için mutluluk duyar.

Kaya Öztaş'ın *Zor Günler* (1979) romanı yoksulluğun içinde büyümüş, bir ayağı total bir çocuk olan Hasan, hisli ve içine kapanmış bir çocuktur. Üzüntülerini, sevinçlerini içinde yaşar, engelli oluşunu sindiremez. Bu nedenle hayatta mutsuz olunacak pek çok yön bulur. Onu mutlu eden durumlar genellikle topallığını bir kenara bırakabildiği, normal insanlar gibi muamele görebildiği anlardır. Onu mutlu eden diğer bir durum ise ailesi ile bir bütün olabilmektir. Aynı sofrada tüm ailesi ile birlikte yemek yemesi ve karnının doyuyor olması, ona her şeyi unutturur. Ancak bu şekilde mutlu olduğunu düşünür ve bunu hep dile getirir. Yiyecek yemeklerinin olmasına ve tüm ailesi ile bir arada olabildiğine şükreder. Sevdiği insanlarla birlikte olmanın mutluluk verici olduğu roman boyunca dile getirilmiştir.

Romanlarda, mutlu olmanın başka bir yolu başarılı olmaktır. Takdir edilmek, beğenilmek, bir işte iyi ve başarılı olmak, kahramanları hep mutlu etmiştir.

Kaya Öztaş'ın *Zor Günler* (1979) romanında total olduğu gerçeğini bir kenara bırakamayan Hasan, yaşadığı olumlu ya da olumsuz her olayı, engelli oluşuna bağlamaktadır. Kötü bir olay yaşadığında, gerçekleşen duruma ilk neden olarak engelli oluşunu görür, kendini hep yetersiz hisseder. Aksine iyi bir olay olduğunda ise herkes gibi kendisinin de normal bir insan olduğunu düşünür, mutlu olur. Yaşadıkları kasabadan köye hareket ederken at arabasını Hasan kullanmak ister. Babası başta bu konuda tereddüt eder; fakat çocuğunu kırmak istemez. Atların dizginlerini Hasan'a verir. Kocaman atı, arabayı ve arabanın içindeki insanları yönettiğini bilmek, Hasan'ı mutlu eder. Ona sorumluluk verilmesi, engelli bir çocuğun kendini önemli hissetmesini sağlar. O arabayı kullanırken babasının da yanında rahat bir tavır içerisinde türkü söylemeye başlaması, onu daha cesaretlendirir. Hiç olmadığı kadar mutlu olduğunu söyler. Yolculuğun hiç bitmemesini ister. Sorumluluk almak, güvenilmek ve normal bir çocuk muamelesi görmek Hasan için mutluluk vericidir. Hasan, ileride doktor olduğu zamanlarda bu romanı yazmaya karar verir. Kendine güvenen, başarılı bir insan olmasını insanların ona, onun da kendine duyduğu güvene; aynı zamanda yaptıklarının sonucunda takdir edilmesine bağlar. İnsanların güvenini kazanabilmenin, üzerine alınan sorumluluğu yerine getirebilmenin ve başarılı olmanın mutluluk vereceği anlatılmak istenmiştir.

Hamdullah Köseoğlu'nun *Başı Bulutlu Uçurtma* (2000) romanında, bir satıcının elinde satılmayı bekleyen uçurtmalar, konuşabilmekte ve duygularını dile getirebilmektedir. İnsanlardan da bu özelliklerini saklamamaktadırlar. Uçurtmalardan birine sahip olmak isteyen ayakkabı boyacıları Öner ve Caner, para biriktirirler. Sıra

uçurtma almaya geldiğinde uçurtmaların arasından en güzelini seçerler. O uçurtmanın adı Sarı Kız'dır. Sarı Kız, en güzel uçurtma olarak kendisinin seçildiğini duyunca çok mutlu olur. Romanın bu bölümünde, başkaları tarafından beğenilmenin mutluluk kaynağı olduğu vurgulanmıştır.

Özlem Yokuşlar (1981) romanı, mutluluğun başka bir boyutundan bahseder. Mustafa adındaki köylü bir çocuk, okuma hevesi ile doludur. Başta babası olmak üzere çevresi Mustafa'nın okumasına karşı çıkar. Mustafa eğitim alabilmek için çırpırır, köyde okul olmadığı için başaramaz; ailesinden izin alamadığı için de İstanbul'a kaçar. Para biriktirebilmek için bir süre orada çalışır, babası gelip onu köye geri götürür. Okula gidebilmek için babasını ikna etmesi uzun zaman alır; sonunda başarılı olur. Köye yeni açılan okula kaydını yaptırır, daha sonra da öğretmen okulunu kazanıp okumaya başka bir yere gider. Tüm bu olanlara rağmen babası, hâlâ Mustafa'nın başarılı olacağına inanmamaktadır. Okul müdüründen bir gün babasına bir tebrik kartı gelir. Kartta Mustafa'nın çalışkan ve terbiyeli bir genç olduğu yazmaktadır. Babası oğluyla ancak bu şekilde gurur duyar. Otobüse atlayıp oğlunun yanına gider. Oğluna kendisini çok sevindirdiğini, gönlünü şen, yüzünü ak ettiğini söyler. Kendi istemediği bir şeyi yapmış olsa da bir babanın oğlunun başarısıyla mutlu olması konu edilmiştir. Romanda, insanın kendi ya da aile fertlerinin başarısı ile gururlanmasının mutluluk nedeni olduğu anlatılmaktadır.

Küçük Kuklacılar (1986) romanında da başarılı olmanın mutluluk kaynağı olduğu vurgulanmaktadır. Romanda unutulmaya yüz tutmuş bir sanat, çocuklara sevdirmeye çalışılmıştır. Romanın belli bölümlerinde kukla yapım şemaları yer alır. Yazar, bu sanatı daha çok insana duyurmak ve sevdirmek amacıyla eserin sonuna, yapılacak kuklalarla canlandırılabilir kısa bir tiyatro metni koymuştur.

İzzet Bey- ders verdiği öğrencilerinin deyişiyle Kuklacı Dede- Fulya ve Necla'ya kuklacılıkla ilgili pek çok eğitici bilgi verir. Bu bilgilerin yanında bu sanatın geçmişi ile ilgili de önemli bilgiler aktarır. Çocukların ilk kuklalarını yapmalarına da yardım eder. Çocukların yaptıkları İbiş kuklası dedeyi sevindirir. Çocuklar bu sanata ilk adımlarını kutlarken İzzet Bey de yıllarca severek sürdürdüğü sanatını genç insanlara aktarabilmenin mutluluğu içindedir. Mesleğini böylesine seven bir kuklacı, kuklacılığı öğrenmek için heveslenen gençleri görmekten son derece mutlu olur. Elleri ilk kuklasını alan çocukların bu sanatın peşini bırakmayacaklarını bilir. Onun asıl mutluluğu buradadır. İki kardeş, İbiş kuklaları ile ilk gösterilerini sergilediklerinde İzzet Bey'in bu sanat hakkında anlattıklarını daha iyi anladıklarını fark ederler ve onlar da

kuklacı olmaya karar verirler. Hayatları ile ilgili böyle önemli bir karar vermiş olmaları, ailelerini de mutlu eder. Babaları Ömer Bey, onları anladığını, takdir ettiğini söyler. Severecek yapacağı bir işe sahip olmanın, sevdiği işte başarılı olmanın insanı mutlu edeceğini anlatan güzel bir örnektir.

Ünver Oral'ın *Cin İkizler* (1993) romanı, mutluluğun başka bir boyutuna temas eder. Roman, ünlü olmaktan mutluluk duyan ve bolca takdir edilen iki kardeşi konu edinmiştir. Bir kız bir erkek ikiz olmaktan memnundurlar. Kendileri gibi ikizler olup olmadığını çok merak ederler. Yaramazlıkları ile anne ve babalarını çok üzdüklerinden, bu konudaki meraklarını gidermek için bir girişimde bulunmanın da onların gözünde yaramazlık sayılacağını düşünürler. Gizli bir plan yapmaya karar verirler. Herkes uyurken gizlice bir mektup yazarlar. Mektuplarını Ülke Gazetesi'ne yollarlar. Gazetenin idarecilerine yazdıkları not ile mektuplarının çocuk bölümünde yer bulmasını talep ederler. Yazdıkları mektup büyük ilgi görür; çocuk sayfasının yarısını kaplayacak şekilde haber olurlar. Anne ve babaları da bu şekilde onların yaptığından haberdar olur. Babaları Sedat, haber vermeden böyle bir işe kalkıştıkları için endişelenir. Çocuklarına, kendisine haber vermiş olsalardı gazeteye daha düzenli bir mektup gönderebileceklerini söyler, yine de yaptıkları iş için onları tebrik eder. O sırada gazeteden bir telefon gelir. Yaptıkları bu haberin onlar için de yeni bir durum olduğunu; haberin okuyucuların ilgisini çektiğini söylerler. Bu ikizlerle tanışmak isteyen, onlarla iletişime geçmek isteyen insanların gazeteyle iletişime geçtiklerinden bahsederler. Eve düzinelerce mektup gelir. Gelen her mektup ile ikizlerin ve ailelerinin mutlulukları artar. Sevilmiş olmak ve ilgi görmek hoşlarına gider.

Yaptıkları haber büyük ilgi görünce gazete, ülkedeki ikizleri tanıştırmak için bir parti düzenlemeye karar verir. Ünlü olmak ve başarılı olmak, ikizleri çok mutlu etmiştir. Kendileri adına büyük bir parti verilmesi onları gururlandırır. Gazete çalışanları, çocukları güler yüzlü bir şekilde karşılarlar. Partinin düzenlendiği salona girdiklerinde herkesin gözü üzerlerindedir. Gelişlerini kutlamak için tüm salon onları alkışlar ve adlarına tezahürat yapar. Gazetenin editörü Kerim, yaşadıkları yılın çocuk yılı olarak anılması sebebiyle, ikizlerden gelen mektubun onlar için büyük anlam taşıdığını, başlattıkları bu şölen ile tüm yurttaki ikizler için de güzel bir etkinlik oluşturduğunu belirtir. Partide kendilerine birçok hediye verilir. Yaşlarına uygun olan ve olmayan hediyelerle eve dönerler. Babaları, çocukların hediyeleri akıllı, uslu ve çalışkan oldukları için verildiğini belirtir. Çocuklarını, bu hediyelere yaraşır birer insan olarak kalmaları konusunda uyarır.

Romanın ilerleyen bölümlerinde evlerinin kapısını Hüseyin adında bir adam çalar. Köyünün ağasının gazetede ikizlerin fotoğrafını gördüğünü, ağanın ikizlerinin de onlar gibi bir kız bir erkek çocuk olduğunu söyler. Ağa, bu dört çocuğu birbiriyle tanıştırmak niyetindedir. Hüseyin, izin verdikleri takdirde Tuna ve Suna'yı tatilden faydalanarak köyüne götürmek istediğini söyler. İkizlerin ailesi, yeni tanıştıkları Hüseyin'in iyi niyetinde şüphe etmezler. Hüseyin, içlerinde şüphe kalmasın diye köyünün jandarmasını arayarak sözlerini doğrular. İstanbul'a kısa bir süre için geldiğini, izin verirlse çocukları da alıp köye dönmek istediğini belirtir. Aile kendi içinde bir konuşma yapar ve babaanneleri ile birlikte çocuklar, Hüseyin'in eşliğinde köye giderler. Ünlerinin ülkenin ücra köşelerine kadar yayılmış olması onlar için mutluluk vericidir. Romanda bu şekilde, başkaları tarafından takdir edilmek, kabul görmek ve tanınmak mutlu olmak için bir neden olarak gösterilmektedir.

Zeki Alan'ın *Çaka* (1983) adlı romanı, tüm obası Bizans Devleti'nin eline geçen Çaka isimli bir çocuğun arkadaşları ile birlikte intikam almasını konu edinmiştir. Çaka önderliğinde çocuklar düşmanla savaşabilmek, ölen yakınlarının intikamını alabilmek ve hayatta kalan yakınlarının hayatlarını koruyabilmek adına obalarından ayrılmayı planlarlar. Henüz savaş eğitimleri ve tecrübeleri yoktur. Obanın önde gelen yaşlılarından Gazi Dede, torunu Çaka'ya Türk geleneklerinin devamını sağlamak adına özel olarak yaptığı kılıcı, oku ve yayı armağan eder. Bunların Çaka'ya verilebilecek en büyük armağanlar olduğunu söyler. Dede, onun bileğinin güçlü, gözünün keskin, imanının bütün olması için dua eder. Dedesinin armağanlarını alan Çaka'nın gözleri sevinçten yaşarır. Çaka, kılıcın, okun ve yayın anlamını bildiğini söyler. Bu üç nesneye sahip olanın vatanın şanını yüceltme görevine nail olduğunu bildiğini anlatır. Dedesinin kendisini at binecek, kılıç kuşanacak kadar olgun ve donanımlı görmesi, ölen yakınlarının intikamını alabilecek yeteneğe sahip olduğunu bilmesi, Çaka'yı mutlu eder, ona cesaret verir. Üç nesneye sahip olduğu günden itibaren vatan uğruna savaşmayı düşünmesi gerektiğini öğrenir.. Çaka, dedesinin elini öper, ona yolunun gazilerin yolu olduğunu söyler. Türklerin eski dönemlerini konu edinmiş bir roman olan *Çaka*, büyüüp ailesinin geleneklerini devam ettirecek olmanın mutluluğunu anlatmaktadır. Romanda, geleneksel değerlere sahip çıkmak ve yetişkinler tarafından kabul görmek, mutluluk kaynağı olarak ifade edilmiştir.

Romanda aynı zamanda dedenin de mutluluğu söz konusudur. Vatanı için mücadele eden, toprağına ve milletine bağlı bir torunu olduğu için mutludur. Bu

hediyeler karşısında Çaka'nın mutluluğu ile onun da mutlu olduğu söylenebilir. Diğer romanlarda da başkalarını mutlu eden, paylaşımı seven insanların olduğu gözlenmiştir.

Dağdaki Kaynak (1997) adlı roman, üç arkadaşın bir köye yardım etmelerini anlatır. Üç arkadaş tatillerini şehir hayatından uzakta geçirmek için Günoluk köyüne gitmeye karar verirler. Şehirden köye gelirler ve halkın sıkıntılarını dinlerler. Günoluk köyündeki halkın yoksulluğuna üzüldükleri ve onların dertlerine çare bulmak isterler. Köylünün 'acı su' olarak nitelendirdikleri suyun saf soda olduğunu keşfettiklerinde köylüye yardım edebilmenin mutluluğunu yaşarlar. Başkalarına yardım etmenin insana büyük mutluluk verdiği mesajı tüm romana yayılmıştır.

İnatçı Kız (1998) romanında, İlse'nin okulda en iyi arkadaşı Nellie anne ve babasını kaybetmiştir. Yılbaşı geldiğinde İlse, ailesinden Nellie'ye de hediye yollamasını ister. Arkadaşının ailesinden hediye gelemeyeceği için mutsuz olmasını istemez. Ufak bir sürprizle onu mutlu etmek ister. İlse'nin ailesi, Nellie'ye bir de mektup yazar. Mektupta kızları ile bu kadar candan bir dostlukları olduğu için onu da kızlarından biri olarak gördüklerini yazmışlardır ve ona pek çok hediye yollamışlardır. Nellie, arkadaşının ve ailesinin bu jesti ile çok mutlu olur. İlse ve ailesi, başka bir insanı mutlu etmekle mutluluğu yakalamışlardır.

Abbas Cılgan'ın *Müjdecî Hüsnü* (1986) romanı, mutlu olmayı ve mutlu edebilmeyi başarabilmiş bir insanı, Hüsnü'yü anlatmaktadır. Hüsnü, çocukluğunda yürüyemediği için epey sıkıntı çekmiş bir çocuktur. Yürümeye başladığında onun hayatı yeniden şekillenecektir. Hüsnü ömrü boyunca, romana adını verdiği şekliyle pek çok müjdesi ile köy halkını da neşelendirip mutlu etmeyi bilmiştir. Bunlardan ilki elbette ki mucize şekilde yürümeyi öğrenmiş olmasıdır. Bu haber tüm köyü sevince boğar. Kendisi için çırpınan insanların umutlarını boşa çıkarmamıştır. Daha sonraki yıllarda bir kuzunun doğumuna tanıklık etmiş ve bahar mevsiminde köye ilk kuzuyu getirerek bolluk ve bereket habercisi olmuştur.

Onun müjdelediği haberlerden biri de Murtaza adındaki adamın, uzun süren askerliğinin ardından köye geri dönüşüdür. Murtaza'nın geri gelişi köyde davul zurnayla karşılaşır. Kitabın eski dönemleri anlattığı göz önüne alındığında, uzun askerlik sürelerinin insanlara epey hasret çektiği ortadadır. Murtaza'nın köye dönmüş olması, sadece ailesini değil tüm köy halkını sevindirir. Öyle ki yalnızca köyün olgun yetişkinlerine nasip görülen halaybaşı olma şerefi ona teklif edilir.

Onun verdiği müjdelere ünlenmiştir. Müjdelere karşılığında para, hediye yahut yiyecek teklif edildiğinde kabul etmez. Müjdelik alabilmek amacıyla insanlara müjde

taşımadığını söyler. Asıl amacının insanları sevindirmek, onları mutlu görmek olduğunu söyler. Müjdelik diye nitelendirilen hediyelerden aldığı vakit kendisinin mutlu olamayacağını ifade eder. İnsanların mutlu oluşları ile mutlu olmanın ona yettiğini her fırsatta dile getirir. Yine de ulaştırdığı her haberin sonunun iyiye çıkmadığı durumlar olur. Müjdeciliğin de kendine göre sıkıntıları olduğunu farkındadır. Sorumluluğunun bilincindedir. Taşıdığı, iletmediği her haberin iyi olmasını, iyi sonuçlar doğurmasını diler. Romanın sonunda, köyüne açılacak okulu köylülere müjdelemek onun gözünde, o güne kadar verdiği en iyi müjdedir. Halkına müjdelediği okul haberi, köy yolunda çok ıslanmışından hastalanıp ölmesine neden olsa da o, halkına, gelecek nesillere bir öğretmen, bir okul müjdeleyebildiği için mutludur. Hüsnü, dünyadaki varlığı ve iletmediği haberleriyle herkese mutluluk getirmiştir. Dağıttığı mutluluklar, onun da mutlu olmasını sağlamıştır.

Mutluluk Mağarası (1986) adlı romanın ana kahramanlarından biri olan Ali, kaybolur ve dedesi yaşındaki Rüstem ile karşılaşır. Roman boyunca tarihî eser kaçıncılarının ardından giderek macera peşinde köy köy gezer. Günü geldiğinde Ali kendi köyüne dönmek için yola koyulur. Rüstem'i de onunla köye gelmeye ikna eder. Köye vardıklarında, yaptıklarından ötürü bütün köy onları törenle karşılar. Çocuk olmasına rağmen büyük başarılar sağlayan Ali bütün köyün gözdesi haline gelir. Rüstem ise köylüler tarafından çok sevilir. Onu yolcu etmek istemezler. Ali ve arkadaşları Rüstem'den habersiz ona mağarada bir ev hazırlarlar. Köyelerine yakın, doğa ile iç içe, geniş bir mağarayı seçerler. Mağaranın aydınlatması, su ve elektrik tesisatı, pencere sistemleri gibi eksikleri büyükler yardımıyla tamamlanır. Mağara odalara bölünerek âdeta bir ev haline çevrilir. Çocuklar yine büyüklerinin aracılığıyla mağaranın içinde bulunduğu arazinin tapusunu da dedeye hediye ederler. Dedeyi bir eve yerleştirmek yerine bir mağarayı ev haline getirme fikrinin kaynağı romanda açıklanmamıştır. Romanda, istedikten sonra her şeyin elde edilebileceğinin söylendiği cümleler çarpıcıdır. Rüstem'e mutlu olabileceği ve yanlarında kalabileceği bir ortam oluşturmuş olmaları romanın olağan bir gelişmesiyle Rüstem'i bir mağaraya yerleştirme fikri ilgi çekicidir. Rüstem kendisi için yapılmış bu mekân karşısında çok duygulanır, mutluluğunu ifade edici cümleler kurar ve çocuklara kendisi için yaptıklarından ötürü teşekkür eder. Çocuklar da başka birinin mutlu etmek ile kendi mutluluklarını arttırmışlardır.

Merdiven (1998) adlı çocuk romanında, yoksul bir kapıcının oğlu olan Hasan'ın başından geçen olaylar anlatılır. Okuldan arkadaşı Şencan, çikolatasını Hasan'a verir.

Kibarca onun da okolata yemesini istemiştir. Ömründe ilk defa okolata yiyen Hasan, çok mutlu olur. okolatanın tadı uzun süre damağında kalır. Yazar bu paragrafla mutluluğun ufak Şeylerde olabileceğini ve paylaşmanın güzelliğini anlatmaktadır.

Romanlarda yeni bir Şeye sahip olmaktan, yeni yerler görmekten, yeni izlenimler edinmekten ya da elde ettiği, sahip olduğu Şeylerden mutluluk duyan insanlar da anlatılır.

Hüseyin ztrk'n yazdığı *Ova - 'Uyandırılan ocuk'* (2000) romanında, köyde yaşamanın zorluklarının yanında, Şehir hayatının büyüsünü de tadan Mehmet, Şehre her gidişinde kendine yeni bir eğence kaynağı bulur. Şehir merkezinde yaptığı her Şey onu daha bilgili ve olgun biri haline getirir. Şehir ona yeni bir dünyanın kapılarını açtığı için Şehre gitmek, onun için mutluluk verici ve eğlencelidir. Mehmet, yetiştirdikleri buğdayları satmak için ağabeyi ile Şehir merkezine gittikleri bir gün, kitapçıya uğrar. Hayat Şartlarının zorluğu nedeniyle ilkokuldan sonra okula devam edemeyişine rağmen kitaplardan hiç kopmamıştır. Girdiği kitapçıda yer alan çoğu ocuk kitabını okumuş olmak, ona gurur ve mutluluk verir. Kitapının nerisi ile yeni kitaplar edinir. Kendisi de bir yazar olan kitapçı, kendi kitabını da ona hediye eder. Kitaplarla i içe olmak ve kitapçı tarafından takdir edilmek, onu mutlu eder. Kitapçıdan sonra sinemaya gitmeye karar verir. Gişeden bilet almayı ve sinemada nasıl davranılacağını öğrenir. Sinemanın içini inceler. Koltukların dizilişi, içeride hiç cam olmayışı, beyaz perdeyi, insanların sessiz bir Şekilde oturup filmi beklemelerini heyecanla gözlemler. Yeni bir Şeyler öğrenmek, tanımadığı insanlarla i içe olmak ve sosyalleşmek onu mutlu etmiştir.

Hüseyin Güner'in yazdığı *Akça Bebek Hollanda'da* (1999) adlı romanda, bir bez bebeğin başından geçenler anlatılmaktadır. Bu bez bebek, sıradan bir bez bebek değildir. O canlıdır. Uzuvarını oynatamasa da konuşabilmektedir. Türkiye'de yapılan Akça bebek, Hollandalı bir kıza satılır. Akça bebeği gören her ocuk, animizmin⁶ etkisiyle onun canlı olmasını yadırgamaz. Çocukların, gerçek olanla gerçek olmayan durumlar arasındaki çizginin henüz farkında olmadıkları yaşlarda, konuşan bir bez bebeğin varlığını garipsemeleri beklenmez. Hatta canlı bir bez bebek görmek, onu gören tüm çocukları mutlu edebilir. Romanda da olaylar bu Şekilde gelişir. Roman, içerik ve biçim özellikleri bakımından, tarif edilen yaş aralığındaki çocuklar için uygun olmaktan uzaktır. Romanın bebek kahramanının tavrı ve hareketleri, okuyucunun gelişimsel

⁶ öğrenme psikolojisinde animizm(canlandırıcılık) Şeklinde adlandırılan bu durum doğadaki cansız nesnelere canlı imiş gibi davranmak olarak tanımlanabilir.(Bacanlı, 2005: 66) Bu durum 2-7 yaş çocukları arasında gözlenen bir durumdur.

olarak çoktan ulaştıkları bir olgunlaşma seviyesinin altında kalmaktadır. Yine de bu eserin Cumhuriyet'in 75. yılı eser yarışmasında çocuk romanı dalı büyük ödülünü kazandığı belirtilmelidir.

Romanın bütününde bez bebek, kol, bacak, kafa gibi hareket edebilen uzuvlara sahip olacak ve bunlara sahip olmanın mutluluğunu tek tek yaşayacaktır. Akça bebeğe bu mutluluğu yaşatacak olan Hollandalı bir ailedir. Akça, yepyeni uzuvlara, dolayısıyla yepyeni bir hayata kavuşacağı için çok mutlu olur.

Yazılı Sincap (1984) romanı, birkaç çocuğun yaz tatillerindeki maceralarını anlatır. Çocuklar çoğu zaman eğlenirler, birbirlerine yardım ederler ve bundan zevk alırlar. Yeni yerler görmek, birlikte gezmek onlar için mutluluk kaynağıdır. Bursa'ya gezmeye gidişlerinin anlatıldığı sayfalar, çocukların neşesini aktarır. Bursa'nın çocukların gözünden hayranlıkla tasvir edilişi onların yeni yerler görmekten ne kadar mutlu olduğunu ortaya koyar.

Anadolu'ya Açılan Pencere (1982) romanı, yazarın çocukluğundan kesitler sunar. Yazar bu eserde doğaya saygılı, doğanın düzenine hayran bir anlatıcı rolündedir. Yaptığı gözlemleri betimlemelerle bütünleştiren yazar, bir gün yediği karpuzun onu nasıl mutlu ettiğini anlatır. Çok sevdiği bir şeye ulaşmanın, yeni bir izlenime kavuşmanın insana verdiği mutluluk aktarılmaktadır.

Bazı romanlarda özgürlüğün mutluluk nedeni olarak gösterildiği gözlemlenmiştir. Özgürlüğüne kavuşmaya çalışan ya da onu korumak için uğraşanlar, sonunda mutluluğa ulaşırlar.

İnatçı Kız (1998) romanında İlse, eğlenebilmek ve eski günlerindeki özgürlük duygusunu tekrar tadabilmek adına, bir gece yatılı okulunun odasının camındaki elma ağacına tırmanır. Ağacın tepesine çıktığında kendini, babasıyla beraber olduğu günlerdeki kadar mutlu hisseder. Kalabalık bir ortamda yaşadığını unutup sesli bir şekilde iç geçirir. Bu sesteki diğer kızlar korkarlar. Yurttaki kızlar, ağaçtakinin kim olduğunu bilemediklerinden, kötü bir gece geçirirler. Onların aksine İlse bu durumdan çok eğlenmiştir ve en kısa sürede ağaç macerasını tekrarlamak ister. Yazar bu bölümle, insanın olmak istemediği bir ortamda bile, özgür olduğunu hissettiği anda kendini mutlu edebilecek uğraşlar bulabileceğini vurgulamak istemiştir.

Başı Bulutlu Uçurtma (2000) romanında Sarı Kız adındaki uçurtma, sahipleri Öner ve Caner tarafından serbest bırakılır. Sarı Kız'ın en büyük hayali gerçek olmuştur. Hissettiği duyguyu tarif etmekte zorlanır. Sahiplerinin onu özgür bırakması, onun

başına gelen en güzel şeydir. Diğer tüm uçurtmalara ona imrenir. Uçurtma, mutluluğu özgür kalmakta bulmuştur.

İncelenen romanlarda yaşamaktan keyif alan, umut dolu, mutlu olmak için belirli bir neden aramayan, mutluluğun yaşamın kendisi olduğuna inanan kahramanlar vardır. Bu mutluluğu yaşayanların, hayatlarından memnun olan canlılar olduğu görülmüştür.

Uzun Çorap Pippi (1998) romanı mutlu, neşeli, eğlenceli, biraz umursamaz, hayal dünyası geniş bir kız olan Pippi'nin hayatını anlatır. Pippi başına gelecek her durumla baş etmenin eğlenceli bir yolunu bulur. Hayattan zevk alır; ilginç bir kişiliğe sahiptir. Onun mutluluğu okuyucuyu da onun dünyasına çeker.

Roman, Pippi'nin anne ve babasının olmadığını anlatan cümleler ile başlar. Pippi için ailesizlik, yatağa gitme zamanı konusunda kendisine karışacak kimsenin olmamasıdır. Pippi, olaylara farklı açılardan bakmayı bilir; bununla da mutlu olur. Anne ve babasından kalan evde yalnız başına yaşamaktan keyif alır. Kendi bakımını kendisi üstlenmiştir; bu durumdan da şikâyetçi değildir. Temizlik ve yemek yapmanın eğlenceli taraflarını keşfeder. Komşunun çocukları olan Tommy ve Annika, ona hayranlıkla bakar; Pippi'nin arkadaşlığından mutlu olurlar. Hep beraber eğlenirler. Pippi, hayatından mutlu, hayata olumlu gözle bakabilen umut dolu bir insandır. Onun mutluluğu bir nedene bağlı değildir. Mutlu olmanın kendince yolunu bulmuştur; hiçbir şeyin canını sıkmasına izin vermez. Bu nedenle mutluluğu kalıcıdır.

Bir Çift Mavi Kanat (2002) romanının ana kahramanı Bay Kaplumbağa, mutlu olmak için kanatlarının olması gerektiğine inanan bir karakterdir. Sırtında kanat çıkarmak için çeşitli yollar dener; ama başaramaz. Kanatlara sahip olmanın hayalini fazla kurunca, bir gün gördüğü rüyayı gerçek zanneder. Ömrü boyunca istediği şeyi elde ettiği için mutludur. Ormandaki diğer hayvanlar çok şaşkıncıdır. Doğaüstü bir durumla karşılaşır. Herkes onu tanımak ister, o artık ünlü bir kaplumbağadır. Hayvanlar onun durumundan rahatsız olmuştur. Onun kanatlarını kesmeye karar verirler. Kaplumbağa, gerçek sandığı kanatlarının aslında bir düş olduğunu anladığı ana kadar, kanatlarıyla mutlu mesut yaşar. Hayali kanatları aslında umudun, mutluluğun simgesidir. Romanda, umut etmenin, bir şeyin gerçekleşmesini çok istemenin mutluluk kaynağı olduğu anlatılır.

Güneşle Oynayan Çocuk (1976), tüm sıkıntılara ve acılarına rağmen mutlu olmayı başarabilmiş iki çocuğu anlatır. Hüseyin ve Haşim, hayatın gerçekleri ile çok erken tanışmış; birinin ailesi vefat etmiş, diğeri de ailesinden kaçıp çalışma hayatına atılmıştır. Kendi paralarını kazanmak zorunda kalan bu iki çocuk, hayata hiçbir zaman

olumsuz bir gözle bakmazlar. Yaşadıkları sıkıntılar onları karamsarlığa sürüklemeyiz. İçlerinde her zaman umut vardır. Çocuk olduklarını unutmadan yaşamının bir yolunu bulurlar. Aynı zamanda, birer yetişkin kadar olgun olmayı da başarmışlardır. Hayatın onları sürüklediği zorluklarla baş etmenin eğlenceli yollarını bulmuşlardır.

Hüseyin, çalıştığı vapur iskelesinde kalmaktadır. Küçük bir çatı odasını kendine ev yapmıştır. İstanbul'a kendisi gibi çalışmaya gelen arkadaşı Haşim ile aynı evde kalmaya başlarlar. Haşim'in eve ilk geldiği gün, iki çocuğun tüm yaşadıklarına rağmen nasıl mutlu birer insan oldukları ortaya konulur. Hüseyin, yaşadığı yer hakkında arkadaşına sürpriz yapmak için onun gözlerini kapatır. İçeri girdiklerinde evi kendisi tarif etmeye başlar. Evinin küçük olduğunu; fakat gereken her türlü konforu barındırdığını söyler. Haşim meraklanır ve konforu sağlayan şeylerin ne olduğunu sorar. Hüseyin heyecanla sıralar: çamaşır makinesi, buzdolabı, elektrik süpürgesi, fırın ve televizyon. Hâlbuki odada portakal sandıklarından bir masa, eski bir yatak ve birkaç sandalyeden başka bir şey yoktur. Haşim gözlerini açtığı anda, arkadaşının anlattıkları ile gerçek arasındaki farkı hemen anlar. Arkadaşının tüm bu saydıklarının nerede olduğunu sorar. Hüseyin bir kahkaha eşliğinde duvara hepsinin resmini astığını söyler. Gazete ilanlarından kestiği beyaz eşya resimleri, söylediği gibi duvarda, eşyaların olması gerektiği yerdedir. İki çocuk nefesleri kesilene kadar gülmeye başlar. Hüseyin, bir gün tüm bu eşyalara sahip olacaklarını büyük bir umutla söyler. Tüm bunlar için sadece çalışmak gerektiğini hatırlatır. İki çocuğun geleceğe dair taşıdıkları umut, onların yaşama sınırsız sarılmalarını sağlar. Yaşama sevinçleri ve isteklerini gerçekleştirmek için çabalamaları, onları mutlu birer insan yapar.

Küçük Kahramanlar (1999) romanında, her ne durumda olursa olsun mutlu olmayı bilen çocuklar vardır. Kurtuluş Savaşı zamanında, düşman tarafından işgal edilen köylerinden göç etmek zorunda kalan bir grup insan, kalacak daha uygun bir mekân bulana kadar bir mağarada hayatlarına devam ederler. Aralarında çocukların da bulunduğu bu grup, savaşın ortasında olmanın verdiği gerginlik içindedir. Çocuklar ise her durumda mutlu olmanın yolunu bulabilmektedirler. Erkek çocuklar, biraz eğlenmek ve mağarada kendileriyle yaşayan insanları da biraz gülümsetebilmek için kız arkadaşlarının saçlarını yastıklarına yapıştırırlar. Yaptıklarının yanlış olduğunu bilmelerine rağmen, amaçları biraz eğlenmektir. Büyük insanlardan azar işitirler; yine de mutlu olmanın bir yolunu aramaları ve bulmaları umut vericidir. Mutluluğun insanın içinde olduğu, her koşulda ortaya çıkabileceği vurgulanmaktadır.

Lades (1997) adlı romanda Metin, öykü denemelerinden birinde yaşlı bir adamı konu edinmiştir. Emekli öğretmen olan yaşlı adam öyküde tasvir edildiği şekilde hiçbir şekilde gülmez. Gülemiyor olması onu rahatsız eder. Çevresindeki her şeyden vazgeçip kendisini güldürecek insanı aramaya başlar. Uzun yıllar şehirleri dolaşıp öyküde geçtiği şekilde kendisine gülüş satacak birilerini arar. O kadar sert görünür ki insanlara yanaştığında kimse onu dinlemez. Ya da dolandırıcılara rastlar, onu güldürebileceğini iddia edip parasından olur. Artık gülemeyeceğine ikna olup yılgınlığa düştüğü bir anda, karşısına bir palyaço çıkar. Palyaço ona oturup dinlenmesini söylediğinde palyaço gibi ciddi olmayan bir insanla konuşmayacağını söyler. Palyaço kendisinin ciddi bir insan olmadığı fikrine nereden kapıldığını sorduğunda, yaşlı adam gülen insanların ciddi olamayacaklarını söyler. Palyaço yaşlı adamdan derdini anlatmasını ister, adam anlatınca da gülmeye başlar. Palyaço, gülmenin ciddiyetsizlik olmadığını, insanların gülerken de ciddi olabileceklerini anlatır. Adamın gülüş satın almak için yollara düştüğünü; öyleyse gülmenin ciddi bir iş olduğunu söyler ve onu bu konuda ikna eder. Yaşlı adam, palyaçonun söylediklerinin yabana atılacak şeyler olmadığını fark eder. Palyaço yaşlı adama evine dönmesini ağlayabildiği kadar ağlamasını, daha sonra etrafına bakıp mutlu olmasını öğütler. Yaşlı adam her şeyden umudunu kesmiş bir şekilde evine döner. Evde onu bekleyen çocuklarına tüm yaşadıklarını anlatırken duygulanır ve ağlamaya başlar. İçindeki kötü duygular akıp gider. Çevresine baktığında parası, çocukları, bir evi, kendisini seven bir karısı hatta değerli öğrencileri olduğunu hatırlar. Dünyanın güzel bir yer olduğunun farkına varır. Neden ağladığı konusunda iç hesaplaşmaya girer. Sonra kendi durumuna gülmeye başlar. Güldükçe gülesi gelir. Gülüşünü palyaçoya borçlu olduğunu düşünür ve borcunu ödemeye onun yanına gider. Durumu öğrenen palyaço da gülmeye başlar. Adama, karşılıklı gülüşükleri için yaşlı adamın borcu olmadığını, gülmenin parayla satın alınabilecek bir duygu olmadığını söyler. Yaşlı adam o günden itibaren hep mutlu olur. Gülmenin de ciddi bir iş olduğunun bilincine varır. Çevresindeki insanlar da bu durumdan mutluluk duyarlar.

Metin'in yazdığı bu öykü, önemli bir ders içermektedir. Gülmek, mutluluğun bir parçasıdır. Gülmenin ciddiyetsizlikle bir ilgisi yoktur. Mutlu olmak için gülmek gerekir. Ayrıca gülmek ve mutlu olmak için özellikle aranacak bir nedene de ihtiyaç yoktur. Sahip olunan değerler, insanı mutlu etmeye yetmelidir.

İnsan, doğasına uygun olarak, kendini mutlu edecek durumlar yaratmaya çabalar. Romanlarda da mutluluğa ulaşmak için çabalayan insanlar görülmektedir. Ufak şeylerden mutlu olan, hediye alan ya da veren, seyahate çıkan, tatile giden, gezen, farklı

bir mekânda bulunan, başkalarını mutlu eden, elindeki nimetleri paylaşan, insanların güvenini kazanan, sevdiği insanlarla birlikte olan, geleneksel değerlere sahip çıkan, kültürünü koruyan ve yaşatan, manevi yönden zenginleşmiş olan, toplum tarafından kabul gören, başarıyı tadan, gerçekleşip gerçekleşmeyeceği önemli olmadan hayal kuran, ne kadar zor olsa da hayalini gerçek yapan, sevdiği bir işe sahip olan, eğlenmeyi bilen, macera yaşayan, hayata dair olumlu duygular besleyen, hayatı birlikte paylaşacak insanlara sahip olan insanların mutlu oldukları görülmüştür. Tüm bunlardan yola çıkarak, istediğinde insanın mutlu olabilecek pek çok neden bulabileceği vurgulanmaktadır. Tüm bunların yanında, insanların bir nedene ihtiyaç duymadan da mutlu olmaları gerektiğini anlatan romanlar vardır.

3.1.7.Görgü Kuralları ve Ahlaki Değerler

Görgünün ve ahlakın ne olduğu ve nasıl geliştiği konusu bilim adamları tarafından yıllarca incelenmiştir. Piaget, çalışmalarıyla bu alanda öncü isimler arasında yer almıştır. Çocukların ve ergenlerin ahlaki meseleler konusunda nasıl düşündüklerini merak etmiş ve 4-12 yaş arası çocukları derinlemesine gözlemleyip onlarla görüşmelerde bulunmuştur. Piaget, çocukları bilye oynar iken seyredip oyunun kuralları hakkında onların nasıl bir mantık ve düşünce yürüttüklerini anlamaya çalışmıştır. Ayrıca, çocuklara ahlaki meselelere ilişkin hırsızlık, yalan, ceza ve adaletle ilgili sorular sormuştur. Bilişsel gelişim konusunda uzmanlaşmış olan Piaget, ahlaksal gelişimin bilişsel gelişimle paralellik gösterdiğini bu deneyi ile ortaya koyar (Erden, 1995: 106).

Kohlberg, Piaget'in bu fikirlerini daha ilerilere taşımış ve ahlak gelişimini, çözümü belli olmayan sorularla incelemiştir. Kohlberg de Piaget gibi çocuk ve yetişkinlerin, belirli durumlarda davranışlarını yöneten kuralları nasıl yorumladıklarını incelemiştir. Kohlberg, Piaget'ten farklı olarak, çalışmasını ahlaki ikilemler karşısında nasıl tepkide bulunacaklarını sorarak yürütmüştür. Belli sayıdaki deneğin, sorulara verdikleri yanıtları inceleyip bu yanıtların gelenekselliğe bağlılık derecesini ölçmeye çalışmıştır (Senemoğlu, 2013: 68). Gelenek, gelenek öncesi ve gelenek sonrası düzlemlerde 6 farklı ahlaki dönem belirlemiş, (itaat-ceza, araçsal ilişkiler, kişiler arası uyum, yasa-düzen, sosyal sözleşme, evrensel ahlak) bu evrelerin, bir durum karşısında gösterilen çözümün, insanın niyetine bağlı olduğunu söylemiştir.

Anlaşıyor ki ahlak gelişimi, küçük yaşlardan başlayarak ömrün sonuna kadar devam eden bir süreci kapsamakta ve belli evreler göstermektedir. Hayatın tüm sürecinde etkili olan ahlak gelişimi, başlangıç ve temel noktası olarak çocukluk döneminde yoğunlaşmaktadır.

Ahlak ve görgü kurallarının içeriği toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir. Türk toplumuna bakıldığında ahlaklı ve görgülü olmak yaşa göre ve cinsiyete göre değişmektedir. Bir çocuktan beklenen görgü ile gençten hatta yetişkinden beklenen görgü arasında farklar görülebilmektedir. Yine de, ahlaklı ve görgülü olmak bireylere küçük yaşlarda aktarılmaktadır.

Ahlaklı olmak, toplumca uygun davranışları yerine getirmeye bağlıdır. Yapılması ya da yapılmaması gereken davranışların, düşüncelerin belirtilmesidir.

Kitaplar, ahlak gelişimin büyük yardımcısıdır. Hoş karşılanan, takdir edilen, örnek gösterilen davranışlar, çocuk kitaplarında çocuğa aktarılan bilgiler arasındadır. Çocuğa rol modeli çizilerek bu şekilde “olması gereken tip” belirtilmiş olur. Kitaplar, bir bireyin - toplumdan topluma farklılık gösterme durumu saklıdır- nasıl düşünmesi, giyinmesi, konuşması, yemek yemesi, yürümesi; genel olarak ise nasıl yaşaması gerektiğinin aktarımında aile ve çevrenin en büyük yardımcısı olur. Eğitici öğretici kitapların yanı sıra bir çocuk eseri de bu tür davranış kalıplarını usta bir biçimde çocuğa aktarabilir.

İncelenen kitaplarda gözlemlenen durumlara göre şunu söylemek mümkündür: T.C. Kültür Bakanlığı, kendi yayımladığı eserlerde bu konuya özen göstermiş ve Türk toplumunun gelecek nesli olan çocuklara toplumun ahlak yapısını aktarmada kitapların önemini fark etmiştir. Çeşitli yollarla çocuklara öğütlerde bulunulmuştur.

İnatçı Kız (1998) adlı çocuk romanında, İlse'nin yemek yeme adabı konusunda okul müdürü tarafından uyarılır. Müdür, ona bir genç kızın nasıl yemek yemesi, nasıl oturulup kalkması gerektiği konularında bilgi verir. İlse yemek yeme adabına uygun davranmayınca, herkesin içinde onu uyarmak yerine, akşam olduğunda onu incitmeden bu durumu dile getirmiştir. Romanda, bahsedilen bu görgü kuralları, sadece kızlar için dile getirilse de sofrada herkes için geçerlidir:

“Kaseyi hiçbir zaman iki elinle kavramamalı ve bu arada dirseklerini masaya dayamamalısin! Öyle çirkin oluyor ki bu... Okul arkadaşlarının nasıl yemek yediğine dikkat et... Hiçbirin senin gibi hareket etmediğini göreceksin. Sonra ekmeği öyle kocaman dilimler halinde koparıp, ağzına tıktırma... Hani bazı pisboğaz çocuklar vardır, onlara benzemeni hiç arzu etmem.” (Rhoden, 1998: 56)

Ömrü boyunca hiç af dilemeyen İlse, müdüründen af dilemesi gerektiğini bildiği halde bunu yapmaz. Onun af dilemeyi öğrenmesi, eseri okuyacak çocuklar açısından da

yaşadıkları benzer durumlarda onlara örnek teşkil eder. Dik başlı bir çocuktan yola çıkarak, haksızlık ya da hata yapıldığında özür dilemeyi bilmenin, bir erdem ve görgü kuralı olduğu vurgulanmıştır. Bu vurgunun yanı sıra dik başlı bir insan olmanın hayatta bir kazanç sağlamayacağı da belirtilmiştir.

Yazılı Sincap (1984) romanında vurgulanan görgü kuralı, kapı çalmadan içeri girmemektir. Verilmek istenen mesaj açık bir şekilde dile getirilmiştir:

“Bahçe kapısına yaklaşıp durdular. Ne bir çan, ne bir çingirak, ne de bir zile benzer bir şey vardı. Öyle elini kolunu sallayıp içeriye girmek doğru olmayacaktı. Bunu anne ve babalarından öğrenmişlerdi zaten.” (Yaşaroğlu, 1984: 9)

Güzeldi O Günler (2000) romanında Nuri, kendi küçüklüğünde yaşadığı bir olayı anlatmaktadır. Nuri, eski dönemlerde, çocukların büyüklerin yanında kendi fikirlerini dile getiremediklerini söyler. Bunun, ahlaklı bir davranış olarak karşılanmadığını üzülenek belirtir. Kendi çocuğunu bu şekilde yetiştirmeyecektir. Kendi kızının istediği şekilde konuşmasından ve soru sormasından yanadır. Romanın bu bölümünde, bir çocuğun rahatça konuşması ve hayatı anlaması için soru sormasına izin verilmesinin önemi vurgulanmaktadır. Bu durum, toplumdaki ahlak anlayışının zamanla değişime uğradığını gösterir. Büyüklerin yanında sessizce oturmak ve asla soru sormamak gibi davranışlar, ahlaklı olmakla doğrudan bağlantılı değildir. Bu yanlış değerlendirmenin sonucunda bu davranışlar ahlaki değerler olarak algılanmıştır. Yazar, bu durumun değişmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

Ülkücü Ali (1986) adlı romanda Ali, kendisiyle aynı adı taşıyan bir çocuğun ağladığına tanık olur. Çocuk, güneşe bakamadığı, gözlerini sürekli kırmak zorunda kaldığı için arkadaşlarının kendisiyle alay ettiğini söyler. Kendisiyle alay eden insanların onu üzdüğünü söylemesi üzerine Ali onu teselli etmeye çalışır. Çocuk, bu yüzden arkadaşları ile arasının açıldığını, kendisini aralarına almadığını söyleyince Ali her insanın birbirinden farklı olduğunu, kusur denilen şeyin göreceli olduğunu belirtir ve arkadaşını rahatlatır. Her insanın konuşmasında, görünüşünde ya da vücudunda bir tuhafılık ya da değişiklik olabileceğini, bunun hiçbir şekilde ayıp olmadığını ifade eder. Asıl ayıp olanın ahlaksızlık olduğunu dile getirir. İnsanların birbirlerinin eksikliklerini görmemesi gerektiğini; ancak bu şekilde saygılı ve ahlaklı bir birey olunabileceğini söyler. Bundan sonra ona, hep neşeli olması için Şen Ali denmesinin daha uygun olacağını söyler. Küçük bir çocuğun başından geçen bu olaylar aracılığı ile ahlakın ve ahlaktan gelen saygının, kusurları kabul etmede önemli olduğu mesajı verilmeye çalışılmıştır.

Ünver Oral'ın *Cin İkizler* (1993) romanında Tuna ve Suna, babaannelerinden saygılı olmakla ilgili bir öğüt dinlerler. Otobüste armut yiyenleri gören Tuna, babaannesine kadından kendisine armut istemesini rica eder. Kadından simit karşılığında armut almak ister. Babaannesi, Tuna'nın bu takas fikrine güler. Daha sonra açıklamada bulunur. Kadının armut yediğini görünce canının armut çekmesinin normal olduğunu söyler. Her yolcunun, otobüsteki bütün yolculara paylaşırabileceği kadar yiyeceği yanında taşıyamayacağını nazikçe açıklar. Bu açıklama ikizler için isteklerinin neden yerine gelmeyeceği konusunda açıklayıcı ve ikna edicidir. Babaanne insanlara karşı saygılı olmak konusundaki cümlelerine devam eder. Kadına, 'simit al armut ver' şeklinde bir öneride bulunamayacaklarını da açıklar. Kadının canının simit çekmeyebileceğini, istediği yiyeceğe ulaşmak için molayı beklemeleri gerektiğini anlatır. Babaanne, ikizleri bencil düşüncelerden uzaklaştırmayı amaçlamaktadır. Başka insanların yaşayışlarına, kendi isteklerimiz doğrultusunda müdahale edilemeyeceği, hayatta her istenilenin anında gerçekleşemeyebileceği, sabır göstermek gerektiği anlatılmıştır.

3.1.7.1. Temizlik

T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan romanlarda bir görgü kuralı olarak temizliğin gerekliliğinin anlatıldığı bölümlere rastlanmaktadır. Temizliğin ne olduğu, nasıl olması gerektiği gibi bilgilerin aktarımında öğreticilik ağır basmaktadır. Kahramanlar bu bölümlerde yetişkinler tarafından temiz olmaları konusunda uyarılar almaktadırlar. Yiyeceklerin temizlendikten sonra tüketilmesi gerektiği, en çok vurgulanan temizlik şeklidir. Bunun haricinde, çevresini temiz tutan, düzenli bir şekilde elini yıkayan, temizliğe önem veren ve bu konuda içten güdülenen bireyler, temizlik konusunda örnek rol model olmuşlardır.

İncelenen eserlerin bir bölümünde, temizliğin gerekliliğinden bahsedilmiştir. *Biz Varız* (1998) adlı romanda, beş arkadaş eğlenmek için bir roman yazmaya karar verirler. Aralarında edebiyata daha yatkın olan Murat, sözü üstlenir. Yazdıkları romanda uzaylılar tarafından kaçırılan ve dünya için gerekli ileri teknolojiye ait bilgiler edinen karakterler vardır. Uzaylıların onlara verdiği ilk ders temizlik dersidir. Hazırlanan banyo dairesinde uzaylılar beş çocuğu bir güzel yıkarlar. Çocukların kurdukları hayallerinin içinde temizliğe yer vermeleri, temizliğin önemini ortaya koyar.

Ülkücü Ali (1986) adlı romanda, Ali, doğru davranışlar içinde bulunmasının yanında insanları da doğru bildiği yola yönlendirmektedir. Köyde kurduğu Yeşilay ve Sağlık kolu aracılığıyla temizlik konusunda ortak bir bilinç oluşturmak ister. Köy halkı için temizlik konulu tabelalar hazırlar. Köyün imamına temizlik konusunda seminer vermesi rica edilir. Temizlik konusunda bir seferberlik başlar. Köy yolları temizlenir, evlerin önleri süpürülür ve ortak alanlara çöp kovaları konulur. Köyün uzak bir bölgesine ise çöplük olarak kullanmak amaçlı büyük çukurlar kazılır. Temizlik konusu bir düzen içine bağlanır. Kontrol, köyün temizlik koluna bırakılır. Okulların ve caminin halıları el birliği içinde yıkanır. Kahvehaneler ve köy odası temizlenir. İl merkezinden sağlıklı yaşama destek için sağlık memuru ve ilaç talep edilir. Kızılay'a ilkyardım malzemeleri için başvuruda bulunulur. Gelen yardımlarla da her eve ecza dolabı kurulmaya karar verilir. İşbirliğinin ve yardımlaşmanın da vurgulandığı bu bölümde, temizliğin bireyi olduğu kadar toplumun geneline ilgilendiren gerekli bir konu olduğu dile getirilmeye çalışılmıştır.

Romanda kişisel temizlikten de bahsedilir. Ali, yaşına göre olgun davranışlar sergileyen ve okura kendi davranışları ve sözleriyle örnek olmaya çalışan bir çocuktur. Ali her yemek sonrası dişlerini fırçalar, fırçalama olanağı yoksa ağzını çalkalar. Ellerini yıkamayı alışkanlık haline getirmiştir. Ellerini yıkayarak kendisi kadar başkalarının sağlığını da koruyabileceğini söyler. Doğru yaptığı her davranışın ardından da evinde misafir olarak kaldığı amcasından takdir görür. Amcası, dişlerinin her zaman güzel ve bembeyaz olduğunu söyler. Onları her zaman fırçalamazsa neler olacağı konusunda da bilgi verir. Dişlerini fırçalamazsa hem dişlerinden olacağını hem de yemek yemekte zorlanacağını, hatta kalan dişlerinin ağrı yapıp canını sıkacağını anlatır. Ali'nin söz dinleyen bir çocuk olması, ellerini ve dişlerini düzenli olarak temizlemesi ve bunda toplum yararını da gözetmesi okura örnek gösterilen davranışlar arasındadır.

Beden temizliğine önem veren romanlardan olan *Çuval Kütüğü* (1999) romanında, sofraya oturmadan önce el yıkamak gerektiği vurgulanır. Romanda, annenin çocuğunu ellerini yıkaması konusunda ikna etmeye çalıştığı görülmektedir. Bölümün sonunda karakterin elini yıkayıp yıkamadığı belirtilmese de annenin romanda böyle bir uyarıda bulunması temizlik konusunda hassasiyetini ortaya koyar.

Mevlüt Kaplan'ın yazdığı *Kınalı Güvercin* (2000) adlı roman boyunca dedesinin pek çok öğüdünü dinleyip uygulayan Özgür, bu sefer temiz olmanın nedenleri konusunda bir öğüt dinler. Dışarıdan eve geldiklerinde dedesi banyoya yönelir. Eve gelir gelmez elini yüzünü yıkamak için banyoya giden dedesini gören Özgür, yapması

gereken davranışın farkına varır. Dedesi söylemeden, eve gelir gelmez elini ve yüzünü sabunlu su ile yıkaması gerektiğini bildiğini söyler. Bu davranışın kendisinde bir alışkanlığa dönüştüğünü söylemekten gurur duyar. Torununun, yapması söylenmeden böyle bir alışkanlığı kendiliğinden edinmesine çok sevinen dede, yine de öğüt vermekten geri durmaz. Hastalıkların çoğunun eller aracılığıyla taşınan mikroplardan geçtiğini söyler. Özgür'ün doğru bir davranış içerisinde oluşu ve dedesinin onun bu davranışını pekiştirmek amacıyla Özgür'ü takdir etmesi, temizlik konusunda okuyucuya bir bilinç kazandırma amacı taşımaktadır.

Yazılı Sincap (1984) adlı eserdeki çocuk kahramanlar, yemek için ağaçtan topladıkları meyveleri yıkamadan yemezler. Bunun sebebini de açıklamaktadırlar. Bu paragrafta çocuklara, yiyeceklerini yıkamadan yememeleri öğütlenir. Yıkanmadan yenen meyve ve sebzelerin tehlikeli olduğu; çünkü bazı kimyasalların ateşli hastalıklara neden olacağı belirtilmiştir. Kısa bir uyarı şeklinde devam eden bu bölümde, temizliğin gerekçesi de açıklanmış olur.

Benim Güzel Günlerim (1990) romanında, aynı sınıftan birkaç arkadaş yaşıtlarına göre daha olgun çocuklardır. Birbirlerinin kusurlarını düzeltmeye çalışırlar, kötü günlerinde birbirlerinin yanında olurlar. Sorunlara karşı duyarlıdırlar. Bu sorunlar arasında sosyal sorunlar da yer alır. Daha önce yaşanan sorunlardan yola çıkarak daha dikkatli davranırlar ve okuyucuya da doğru davranışın ne olması gerektiğini davranışlarıyla gösterirler. Üzerinde durdukları konulardan biri, dışarıda satılan hazır yiyeceklerin sağlıkları için uygun olmadığıdır. Okullarının önünde el arabasıyla simit ve gazoz satışı yapan bir satıcının boşuna beklediğini düşünürler. Geçen sene Mustafa'nın okul önünde açık olarak satılan dondurmadan aldığını ve zehirlendiğini hatırlarlar. Açıkta satılan yiyeceklerin temiz olamayacağını söylerler. Bu tarz yiyeceklerden satın almayacakları konusunda birbirlerine söz verirler. Yazar, doğru olarak bilinen davranış ve düşünceleri eğitici ve bilgilendirici tarzda anlatmak yerine, bu tür davranışları uygulayan çocukları örnek seçmiştir.

Yaşanılan yerin temiz tutulması gerektiği, öğütlenen başka bir durumdur. *Maymunlu Adam* (1987) romanı, örnek pek çok davranışın yanında temizliği de gündemine almıştır. Dedesi ile tatil yapmak için Ege kıyılarına gelen Feride ve Yılmaz, bir pansiyonda kalmaya karar verirler. Pansiyon sahibi kadın, kalacakları odanın tertemiz olduğunu iddia etse de durum hiç de öyle değildir. Odalarına geldiklerinde durumun vahimliği ile karşılaşan Feride ve Yılmaz, dedelerini balkonun hoş manzarasıyla baş başa bırakıp yaşayacakları bu yerin temizliğine girerler. Kalacakları

odayı temizlemeleri, çocukların ailelerinden temizlikle ilgili temel bilgileri öğrendiklerini kanıtlamaktadır. Çocuklar aynı zamanda temizliğin önemini de kavramış durumdadırlar. Kalacakları odanın kendi evleri olmamasına rağmen, odayı yaşamaya uygun hale getirirler. Anlatılan bu olay, okuyucuya temizliğin insan yaşamı için gerekli ve önemli olduğu mesajını verir.

Kahramanların temizlik konusunda yaşadıkları başka bir olay, romanın bilinçli birer birey yetiştirmeyi amaçladığını göstermektedir. Ege kıyılarında tatil yapan dede ve torunları, deniz kıyısında güneşlenmek isterler. Orada tanıştıkları Musa, onlara bölge hakkında bilgi verir. Belediyelerinin düzenli çalıştığını, sürekli olarak sahillerini temizlediğini; fakat kanalizasyonlarının denize döküldüğünü anlatır. Çocuklar düşüncelere dalarlar. Çocuklar, hayallerini şöyle anlatırlar:

“İnsanların evlerinin, dükkanlarının pis sularını niçin denize akıtıyorlardı?!.. Çöpleri çöp kutularına dolduracak yerde ne diye denize döküyorlardı?... İnsanlık bu muydu? Temizlik bu muydu?.. Sonra beklesinler yerli, yabancı turisti! Hastalanıp yatağa düşmek de cabası...”
(Yaşaroğlu, 1987: 11)

Onların bu şekilde düşüncelere dalması, romanın bu konuda hassas fikirler taşıdığını gösterir. Musa’dan denizlerin kirli olduğunu duyan dede, torunlarını korumak için onları denize sokmaz. Denizin mikroplu olma olasılığına karşı, torunları denize girmek istediğinde onları başka koya götüreceğine dair kendi kendine söz verir. Feride ve Yılmaz’ın, denize dökülen kanalizasyon ile ilgili düşünceleri, temizliğin sadece insanlar için değil doğa için de çok önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bölgede yaşayan insanların para uğruna bu duruma göz yumdukların şahit olan Kâmil Dede, elinden geleni yapar ve deniz kıyısına denize girmenin tehlikeli olduğunu, denizden hastalık kapılabileceğini açıklayan tabelalar astırır. Yaşlısından gencine yine de pek çok insanın tabelalara aldirmeden denize girmeye devam etmesi, dedeyi çileden çıkarır. İnsanların bedensel ve çevresel temizliğe karşı bu kadar duyarsız olmalarına üzüldür. Roman, çevre temizliğine ve halkın bu konudaki bilinçsizliğine bir eleştiride bulunmaktadır.

Bazı romanlarda, bahsedildiği şekilde temizliğe önem veren kahramanlar görülmektedir. Çevre temizliğine önem veren kahramanlarla birlikte besinlerin, yaşanılan yerin temizliğini önemseyen, bedenlerini temiz tutmaya gayret eden kahramanlar vardır. Yazarların bu konudaki titiz cümleleri, temizlik konusunda bir öğütte bulunmak istediklerini belli eder niteliktedir. Romanların asıl olaylarının içlerine sıkıştırılmış bu öğütler, romanlara didaktik bir hava katmaktadır.

3.1.7.2.Konukseverlik

İncelenen kitaplarda öğütlenen görgü kurallarından bir diğeri konukseverliktir. Türk toplumunun temel yapı taşlarından sayılan bu görgü kuralı, romanlarda da kendine yer edinmiştir. Romanlarda, misafirin ne kadar önemli olduğu ve Türklerin, konuğu seven ve onlara iyi davranan bir millet olduğu vurgulanmaktadır.

Akça Bebek Hollanda'da (1999) romanında Akça adındaki bebek Hollanda'da yaşamaktadır. Türkiye'deki güvercin dostlarının onu ziyarete geldiğini görür. Kendisini ta Türkiye'den görmeye gelen güvercinlere neden geldiklerini, kendisine kötü bir haber getirip getirmediğini sormaya çekinir. Akça bebeğin yeni gelen misafire neden geldiğinin sorulmasının uygun olmayacağını söylemesi, Türklerin misafire ne kadar büyük önem verdiğini ortaya koyar.

Mutluluk Mağarası (1986) adlı romanda Rüstem ve Ali, tarihî eser kaçakçılarının çaldıkları değerli eserleri onların çuvallarına gizlemeleri sebebiyle sıkıntılı günler geçirirler. Gerçek kaçakçılar yakalandıktan sonra serbest kalırlar ve Ali'nin köyüne doğru yola koyulurlar. Karınlarının acıktığı bir anda yolda gördükleri bir meyve bahçesine girerler. Bahçenin sahibi onları gördüğünde bahçesine girdikleri için kızmak yerine evine davet eder. Bahçe sahibi ikilinin karnını doyurur. Önerine konan bütün meyveleri yiyen Rüstem ve Ali, karınları doyunca görgüsüzlük ettiklerini söylerler. Rüstem, bir süredir dağda bayırda kaldıklarını, bu nedenle düzenli beslenemediklerini, önerine konan tüm yiyecekleri bu yüzden hızlı bir şekilde bitirdiklerini anlatır. Konukseverliği için bahçe sahibine teşekkür ederler. Bu ikram aracılığıyla bahçe sahibinin konukseverliği ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Bahçesine izinsiz giren ve meyvelerini yiyen insanları, olgunluk gösterip evine davet etmiş ve onlara sofraya kurmuştur. Bu sahne, konuk ağırlamanın Türk toplumundaki önemini ifade eden bir örnektir.

Ülkücü Ali (1986) adlı romanda Ali yaz tatilini geçirmek üzere amcasının köyüne gelir. Amcasının eşi Ali'nin geleceği günü tahmin edemediği için yemek konusunda bir hazırlık içine girmemiştir. Ali'nin eve geldiğini gördüğünde ise hazırlıksız olmaktan utanır. Evine gelen konuğu iyi ağırlayamayacağını düşünerek üzülür. Ali ise bir Türk gencine yakışır şekilde olgunluk gösterir. Köy ekmeğinin methini çok duyduğunu, özellikle ekmeğin tadına bakmak istediğini söyler. Ekmekle birlikte köy yoğurdu ve peyniri de kendisine ikram edilir. Amcası, eşinin zor durumda

kaldığını gördüğünde ise Ali'nin daha uzun süre yanlarında kalacağını, kendisine çok tavuk keseceklerini ifade eder ve eşini rahatlatır. Köylü bir kadının konuk ağırlamak konusunda hassasiyeti ve Ali'nin olgun tavırları anlatılmaktadır. Konuk ağırlamanın Türkler için önemli bir gelenek olduğu ve konuğun ev sahibi için önemi okuyucuya aktarılmaya çalışılmıştır.

Çekirgeler (1993) romanında, çekirgelerin istilası sonucu bir köyün başına gelenler anlatılmaktadır. Hayvanların sürü halinde gelip yerleştiği köyde yaşam zora girer. Tarlalar yakılır, insanlar geçim sıkıntısına düşer. Köye ziraat mühendisleri ilaçlama yapmak için sık sık gelmeye başlar. O mühendisler ve teknisyenler, şehre geri dönmek yerine geceyi muhtarın evinde geçirirler. Teknisyenler, muhtara rahatsızlık verdiğini düşündüğünü söyleyince, köy muhtarı Türk toplumunun konukseverlik geleneğini açıklayan cümleler kurar. Muhtar, evine gelen konuktan her zaman hoşlandığını, aslında tüm halkın aynı duyguları paylaştığını anlatır. Konuklarının içini bu şekilde rahatlatır. Romanda bu şekilde, konuğun Türk halkı için değerli olduğu vurgulanmıştır.

Maymunlu Adam (1987) adlı romanda Kâmil Dede, torunlarını Ege kıyılarında bir kasabaya getirmiştir. Kasaba insanların sıcakkanlı davranışları üçünün de dikkatini çeker. Turistlerin çok olduğu kasabada iyi insanlar kadar kötü karakterli insanlar da vardır. Çocuklar, yaşıt sayılabilecekleri yaştaki Musa ile tanıştıklarında tatilin daha iyi geçmeye başladığını fark ederler. Tatillerini bir pansiyonda geçiren dede ve torunları, bir süre sonra Musa'nın ailesi ile görüşmeye başlar. Musa'nın ailesi yoksul; fakat çok sıcakkanlıdır. Yeni tanıştıkları bu üç insana evlerini açarlar. Kâmil Dede, tanıştığı insanların yoksulluklarını fark edip onlara yük olmak istemese de ailenin ısrarına karşı koyamaz. Böyle güzel bir aile ile tanıştıkları için de tatillerini uzatmaya karar verirler. Musa'nın ailesinin konukseverliği sayesinde çok güzel bir yaz geçirirler. Kâmil Dede, aileye konuksever tavırlarından dolayı minnettarlık duyar.

Müjdecî Hüsnü (1986) romanının ana kahramanı Hüsnü, köylü dostlarının mektuplarını almak için kasabaya indiğinde ilköğretim okulunun müdürü ile karşılaşır. Yardımcısı Yılmaz Efendi'nin de katıldığı konuşmada birkaç hoş sohbetten sonra müdür, köy halkını övmeye başlar. Övdüğü konular arasında insanların konukseverlikleri de vardır:

“Ben köylümüzün hayranıyım, Yılmaz Efendi. Onun her şeyinin hayranıyım. Hele konukseverliği, hele cömertliği anlatılamaz. Kendisi şeker yiyemez, köylümüz. Fakat ‘Bir gün evime konuk gelebilir.’ düşüncesiyle, en yoksulu bile, sandığında şeker saklar, konuk için. Kendisi eski kaşıklar kullanır. Fakat ‘Bir gün evime konuk gelebilir.’ düşüncesiyle sandığında

yepyeni kaşıklar bulundurur. Kendisi ince döşeklerde yatar. Fakat 'Bir gün evime konuk gelebilir.' düşüncesiyle en kalın döşeği kullanmaz. Konuk için bekletir. Böyle köylü sevilmez mi, Yılmaz Edendi?' (Cılga, 1986: 191)

Müdürün bu sözleri konukseverliğin nasıl olduğunu açıklamanın yanında, evine gelen konuğu kendinden ve ailesinden fazla önemseyen bir halkın durumunu da ortaya koymuştur.

3.1.8.Tasarruf

Tasarruflu ve tutumlu olmak, insanların övülmesi gereken davranışlarındandır. Gereğinden fazla harcama yapmamak ya da kötü günler için bir miktar birikim yapmak, çocuk eserlerinde yer alması gereken temalardandır. Bu konuda açık iletilere sahip romanlara sık rastlanmasa da iki romanın bu konuyu işlediği görülmektedir.

Merdiven (1998) romanında, Hasan'ın öğretmeni, öğrencilerine yılbaşı gecesi dikkatli olmalarını söyler. Durumu iyi olan aileleri aşırı tüketim konusunda bilinçlendirebilmek adına, onlara öğüt verir. Ülke olarak aslında yoksul olduğumuzu, gereksiz harcamaların önüne geçilmesi gerektiğini söyleyen öğretmen aracılığı ile tutumlu olmak, israftan her zaman kaçınmak gerektiği vurgulanır:

Maymunlu Adam (1987) romanında, güzel birer karne getirdikleri için dedeleri tarafından tatille ödüllendirilen iki çocuğun, tatil için geldikleri tatil kasabasında tutumlu davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Otel yerine pansiyonda kalışları ve her gün dışarıda yemek yemek yerine, yaptıkları küçük bir alışveriş ile kendi yemeklerini pişirme kararı almaları ile örnek olmaktadır:

"Sevgili torunlarım, on beş günlüğüne şuralara geldik... Ne diye yemek işiyle uğraşacaksınız? Çıkıp lokantada yeriz, gider! diyordu. Yine de ısrar ettik. Lokanta yemeklerinin bu sıcak havada midemize dokunacağını, üstelik bir sürü de para ödeyeceğini tekrarlayıp durduk. Hemen bakkala girdik. Kahvaltılıklarla birlikte patates, soğan, pirinç, makarna, tuz, şeker, margarin, çay, kahve gibi şeyler alıp torbalara yerleştirdik. Bütün bunlarla karnımızı bir hafta güzelce doyurabilirdik. Hemen hemen üç öğün pide parasıyla⁷ bir haftalık yemek..." (Yaşaroğlu, 1987: 9)

Romanda, savurgan davranışlar içinde bulunmadan da tatil yapılabileceğini göstermektedirler. Dışarıda yiyecekleri yemeklerin, sıcak havada kendilerine zarar verebileceğini; aynı zamanda çok masraflı olduğunu dile getirirler. Böylece nasıl tasarruflu bir birey olunacağını da göstermektedirler.

⁷ Sözcüğün doğru yazımı 'parasıyla' şeklindedir.

3.1.9.Merak

Merak duygusu, hayatın her aşamasında insanlarla beraberdir. Merak, küçük yaşlardan başlayıp ileriki yaşlara kadar hayatımızın bir parçasıdır. “*Bir şeyi anlamak veya öğrenmek için duyulan istek*” (TDK, 2005:1370) şeklinde açıklanan merak, özellikle çocukluk döneminde ön plandadır.

Erikson’un psikososyal kuramına göre 3-6 yaş arasındaki çocuk, merak duygusunun en yoğun olduğu dönemi yaşar. Bu dönemde çocuk, yakın ve uzak çevredeki yetişkin rollerini fark etmeye ve yetişkinlerin dünyasına yönelik her ayrıntıyı büyük bir merakla sorgulamaya başlar (Arslan, 2008: 28). Hayatı yeni yeni anlamaya başlayan, karşısına çıkan yeniliklere açık olan çocuk, yeni şeyler öğrendikçe daha fazlasını öğrenmek adına içinde büyük bir merak taşır.

Merak, bir çocuk için bir eseri okumayı devam ettirtme nedenidir. Bu nedenle çocuk eserlerinde merak unsuru mutlaka bulunmalıdır. Merak unsurları barındıran eserin ilgi çekiciliği, sürükleyiciliğin de etkisiyle artar ve böyle eserler okuma sevgisi kazanımında etkin rol oynar. Ayrıca, tema olarak merakın yer aldığı eserler de bu alanda başarılıdır. İncelenen eserlerde merakı tema olarak seçmiş romanlar üzerine yoğunlaşmıştır.

Merakın tarih boyunca insanlara çok şey öğrettiğini , merak sayesinde insanların yeni keşifler yaptığını anlatan eserler vardır. Bunlardan biri Mehmet Türkkân’ın *Neydik Ne Olduk* (1979) romanıdır. Eser, bütünüyle insanlığın büyük meraklarını konu edinmiş ve İnsanlık tarihinin başlangıcından yakın tarih sürecinde gerçekleşerek insanlığın gelişimine yön veren olayları açıklayıcı bir üslupla anlatmıştır. Roman, önemli buluşların merak olmadan gerçekleşmeyeceğini kanıtlar nitelikte ifadeler barındırır. Önceleri insanların dört ayağının üzerinde yaşayan canlılar sonradan ayaklarının üzerinde duran, üreten, geliştiren canlılar olduğu anlatılır. Yazar, insanlığın tüm buluşları bazı insanların meraklı oluşlarına borçlu olduğunu açıkça ifade eder. Esere göre insanlar, merak ederek önce avlanmayı öğrenirler. Konuşmak da merak ile birlikte gelen özelliklerden biridir. Merak etmek, insanlara ateşi buldurur. Yazar, ateşin insanlar üzerinde nasıl bir etki yarattığını, yeni bir durumla karşılaşan insanların olan biteni anlamak için nasıl meraklı olduklarını şu şekilde ifade eder:

“*Bugünkü düşünüşle yaptıklarımız çok aptalca görünebilir. Fakat o günkü beyin yapımız, düşünce düzeyimiz ve yaşam deneyimimiz ateşi kolayla anlamamıza yeterli değildi. Düşünün bir kez, bir odun parçasının ucundan kıvılcaklı ve kızgın bir şeyler çıkıyor. Sonra “tüyü tüyüüün” diye dumanlar çıkıyor ve odun parçası eriyip gidiyor. Bizim için şaşırtıcı bir*

olay. Bu çıkan ve her an biçim değiştiren kırmızı şey odundan oduna geçiyor. Ve bir bakıyorsunuz bütün ormanı sarmış, bitkilere hayvanlara, insanlara ölüm saçıyor. Her yanını bildiğimiz bir odun parçasının bir ucundan kızıl alevden dilini çıkarıp çevreye ölüm saçması bizim için anlaşılması zor bir olay.” (Türkkan, 1979: 22)

Bilinmeyen, tam anlamıyla açıklanamayan bir olayla karşılaşan insanların ateşe tapmaları doğal karşılanır. Bugün çok rahatlıkla kullanılan, varlığı sorgulanmayan pek çok şeyden biri olan ateşin, ilk insanların merakları sayesinde bugünkü anlamına kavuştuğu anlatılır.

İnsanlar, gereksinimlerini karşılamak amacıyla ok ve yay kullanmayı öğrenirler, hayvanları evcilleştirirler. Bitki yetiştirmenin çeşitli yollarını bulurlar. Hangi bitkinin yenilebilir, hangi madenin işe yarar olduğunu keşfetmek ise yine meraklı insanların işi olmuştur. Bu durumlardan biri de bakırın keşfidir. Yazarın, bakırın bulunuşu sırasında insanların nasıl büyük bir merak taşıdıklarını anlatan cümleleri şu şekildedir:

“Dedenin bu sözünden çok korktuk. Gerçekten öyle ise işimiz bitikti. Bu korkuyla, ocaktan dışarı çıkan katı cismi tekrar ocağa attık. Bir de ne görelim, cisim ocakta yeniden biçim değiştirdi. Bu kez daha çok korktuk. Sodayla ocaktan dışarı çektik cisim yeniden katılaştı. Soğuyunca elimize aldık. Kolayca eğilip bükülüyordu. Ne güzel değil mi? Hiç böyle bir nesne tanımamıştık. Ne taşa ne de obsidyene benziyordu. Bu kırmızı nesne bayağı hoşumuza gitmeğe başlamıştı.

Ertesi gün ilk işimiz ocak taşını bulduğumuz kayalıktan aynı taşa benzerlerinden getirmek oldu. Getirdiğimiz taşları kızgın ateşe attık. Taşlar ateşin içinde yanıp kızardıkça içinden sarı kırmızı bir eriyik çıkıyordu. Bu eriyik ateşten çıkar çıkmaz katılaşıyordu. İşte bakırı ilk kez böyle bulduk.” (Türkkan, 1979: 68)

Anadolu insanının yüzyıllar boyunca başından geçenleri konu edinen eser, yazının keşfini de anlatmayı kendine görev saymıştır. Devlet düzenine geçen Anadolu insanları, birbirleri ile yaptıkları ticaret sonucunda yeni şeyler öğrenmeye de başlarlar. Bunların başında yazı gelir. Yazının gereksinimden doğduğu aşikârdır; yazı aynı zamanda büyük bir merak ve istek sonucu meydana gelmiştir. Merakın, insanlığın bugünkü konumuna gelmesinde çok büyük payı olduğu bütün roman boyunca vurgulanmaya devam edilmiştir.

Ali Demirel’in yazmış olduğu *Acun-2* (1996) romanında dünyadan uzaklaşmak, yeni bir evren keşfetmek amacıyla uzaya giden bir grup insanın maceraları anlatılmaktadır. Ulusal Uzay Vakfı tarafından hazırlanmış bir uzay gemisiyle uzaya giden Türkler, uzayın gizemlerine karşı büyük bir merak taşımaktadırlar. Uzay ve uzay gemileri ile ilgili her şey onlar için yeni bir bilgi içermektedir. Öğrendikleri her yeni şey onları daha fazlasını öğrenmeye sevk eder. Bu nedenle merakları hep tazedir. Romanın başında, uzay gemileriyle tanışır. Uzay gemisini tanımak ve onunla ilgi bilgi almak konusunda aceleci ve ısrarcı tavırları, meraklarından kaynaklanır. Uzay gemisine alışmalarının ardından karşılıklarına uzayın kendisi çıkar. Uçsuz bucaksız bu evrende

keşfedilmeyi bekleyen her yeni ilerleme, onların heyecanlarını arttırır. Sonunda, dünyaya benzeyen bir gezegen keşfederler. Burada yaşayan halk, görünüş olarak insanlığa yakın bir topluluktur. Bu canlıların, insanoğlundan ileri teknolojiye sahip olmaları, keşfedilmesi gereken farklı pek çok şey ortaya çıkarmıştır. Merak temasının ön planda olduğu romanda, merak beraberinde heyecan ve macera getirmektedir.

Roman, dünyanın olması gereken düzeni hakkında bilgiler sunmaktadır. Aynı zamanda insanlığın eğer elindeki yer altı ve yer üstü kaynaklarını düzensiz kullanmaya devam etmesi durumunda dünyaya neler olabileceği konusunda bir bilinç kazandırılmaya çalışır. Bu tür bir bilgilendirme ve doğru olana heveslendirmenin, çocukları hayal güçlerini kullanmaya yönlendirerek yapılması, bir çocuk romanı için yaratıcıdır. Romanın bu bölümünde insanların, merakları sayesinde yeni keşiflerde bulunduğu anlatılmış olunur.

İncelenen romanlarda merak temasının bilinmeyen bir uyarıcının, durumun ya da olayın öğrenilmesine yol açtığı görülür. İnsanlar, romanlarda bilmedikleri şeyleri merak etmektedirler.

Uçurtmaların özgürlük merakı üzerine yazılmış bir roman olan *Başı Bulutlu Uçurtma* (2000) romanında, uçurtma sahibi olmanın nasıl bir duygu olduğunu merak eden çocuklar vardır. Uçurtma elde edememiş olmak, onların bu istek ve meraklarını daha çok arttırmaktadır. Bu şekilde, elde edilemeyen şeylerin merak uyandıracığı mesajının verildiği görülmektedir.

Romanda uçurtmalar, sıra dışı bir şekilde konuşma yeteneğine sahiptirler. Uçurtmalar satıldığında, geriye kalan uçurtmalar, aralarından ayrılan arkadaşlarının ne yaptığını merak etmektedirler. İyi olup olmadıkları, mutlu olup olmadıkları, özgürce uçup uçamadıkları, kendi aralarında merak konusu olur. Arkadaşlarını merak etmelerinin altında yatan asıl neden, özgürlük hissinin nasıl bir his olduğunu bilmek istemeleridir. Bu duyguyu bilmiyor olmaları onların meraklarını hep taze tutmuştur.

Mehmet Emin Töreci'nin yazmış olduğu *Çekirgeler* (1993) romanında, Veysel'in ve ailesinin yaşadığı köy, geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlamaktadır. Çekirgelerin istilasının yaşanmasından önce rehber eşliğinde köy gelen Alman turist kafesi köye heyecan katmıştır. Alışık olmadıkları bir yaşayış ile karşılaşan turistler kendilerine ilginç gelen her şeyi merak ederler. Gözlemenin nasıl yapıldığını merak eden turistler, rehberlerinin teşvik etmesiyle gözleme için hamur açan kadınlardan hamur açmayı denemek için izin isterler. Arkadaşlarının hamuru güzel bir şekilde

açması tüm turistlerin hamurun nasıl açılacağına, açımının kolay olup olmadığına yönelik meraklarını gidermiştir.

Gulliver'in Gezileri (1993) romanı macerayı temel alan bir romandır. Merak unsuru her daim ön plandadır. Merak duygusunun açık bir şekilde kendini belli ettiği noktalar vardır. Bunlardan biri Gulliver'in bağlı olarak uyandığı sahnedir. Romanın giriş bölümünde geçen bu sahnede Gulliver sımsıkı bağlı vaziyetteyken uyanır. Üzerinde ellerinde ok ile birlikte dolaşan canlıları fark eder. Bunlar minicik insanlardır. Onların kim olduğu, onu neden bağladıkları onun için büyük bir merak konusudur. Aynı şekilde cüceler için de bu kadar böylesine büyük bir insan merak konusu olur. Zaman içerisinde birbirlerinin kim olduklarını keşfettikçe merakları azalır. Gulliver için ikinci büyük merak konusu devlerdir. Cücelerin onu görünce korkmaları gibi o da dev görünce ürkmüş; aynı zamanda onların nasıl canlılar olduğunu merak etmiştir. Karşılaştığı dev de aynı şekilde karşılaştığı bu canlının nasıl bir şey olduğunu uzun süre incelemiştir. Kendisine benzemeyen bir canlı ile karşılaşmak her canlı için merak içermiştir ve birbirlerini tanıdıkça bu duygudan kurtulmuşlardır.

Bir Çift Mavi Kanat (2002) romanında, kanat çıkararak uçan bir kaplumbağanın varlığı herkesi merak içinde bırakır. Yeryüzünde hiçbir kaplumbağanın uçamayacağını bilen canlılar, böyle bir şeyin nasıl olduğunu uzun süre merak ederler. Herkes onu görebilmek için çırpırır. Çok uzaklardan sırf onun için gelenler vardır. Romanda, bilinmeyen bir durumla karşılaşan canlıların meraklandıkları görülmektedir.

Yazılı Sincap (1984) romanında, çocuklar yaz mevsiminin güzelliğinden yararlanıp deniz kıyısından deniz canlıları toplar ve satarlar. Denizin yakınında buldukları bir mağara, aradıkları canlıların yaşam bölgelerindedir. Mağaraya birbirinden habersiz giren iki grup öğrenci birbirlerini ürkütmüş, merak içinde bırakmıştır. Merakları, korkularını bastırmıştır. Birbirlerini görene kadar bu iki çocuk, karşıdan gelenin ne olduğunu merak etmekten kendilerini alamamışlardır.

Akça Bebek Hollanda'da (1999) romanında, Akça bebeğin henüz kolları ve bacakları yoktur. Yine de dünyayı çok merak etmektedir. Sırf bu merakı yüzünden masanın üzerine çıkar ve oradan düşer. Düzelmek için onarılmaya ihtiyaç duyacak kadar kendini yaralar. Merakı nedeniyle sağlığını tehlikeye atıp kazaya mahal vermiştir. Bilmediği bir dünyayı görmek için duyduğu fazla merak onun işine yaramamıştır.

Fazla meraklı olmanın zararını gören kahramanlar pek azdır. Meraklı olup kendi canını yakan Akça bebek dışında meraklı olmayı eleştiren bir roman görülmemiştir. Romanlarda meraklı olmanın insanları çoğu zaman daha iyi durumlara taşıdığı

görülmektedir. Merak romanlarda, iyi olarak tanıtılmıştır. Merakı sayesinde daha mutlu olan, yeni keşiflerde bulunan, pek çok şey öğrenen kahramanlar, meraklı olmanın insan için faydalı olduğunu ortaya koyar.

3.2.OLUMSUZ DAVRANIŞLAR VE HAYAT SAHNELERİNİN TEŞHİRİ

Çocuk romanlarında bulunması gerekenler kadar bulunmaması gerekenler de önemlidir. Yaşı itibariyle bir çocuğun algılayamayacağı ve karşılaşmaması gereken olaylar, durumlar ve bilgiler çocuk eserlerinde kesinlikle yer almamalıdır. Çocuk romanları çocuklara bir şeyleri aşlamak için yazılabilir; fakat bu aşlamalar toplumun ve tek tek bireylerin geleceği için olumlu olmalıdır. Siyaset, cinsellik, vahşet, ağır savaş sahneleri, zararlı maddelerin kullanımının özendirilmesi gibi insan psikolojisini zorlayan konular, kesinlikle çocuklardan uzak tutulmalıdır.

Bakanlığın bu konuda tedbirli olduğu maalesef söylenemez. Çocuklar için zararlı olarak nitelendirilen unsurlar, bunları anlatmak için bir başlık açılmasına neden olacak kadar çoktur. Yoksulluktan kırılan, derin mutsuzlukları olan, şiddete başvuran, gerektiğinde çalışıp kendi ekmeğini kazanabilecek kadar olgun ve cesaretli; fakat yaşamak için çalışmak zorunda olan, ölümle iç içe yaşayan, bir canlıyı öldürmekten çekinmeyen, yaşından büyük davranışlarda bulunan ve konuşmalar yapan, kıskanç, sigara, alkol ya da uyuşturucu kullanımına maruz kalan pek çok karakter, romanların içinde barınmaktadır. Bu durum ve davranışların yanlışlığının anlatıldığı sahneler, kötü bir yargılamadan tenzih edilmelidir.

Bir davranışın ya da düşüncenin yanlışlığını anlatmaktan uzak eserler, çocuğa ahlak yönünden bir şey katmayacaktır. Edebî yönden pek de zengin sayılamayacak bu kitaplar, çocuğu yaşam konusunda derin düşüncelere sevk edecektir. Olumsuz iletiler ve durumlar içeren eserlerin varlığı rahatsız edici boyuttadır.

Belli bir başlık altında incelenemeyecek kadar az sayıda birkaç örneğin ardından, romanlarda karşılaşılan olumsuzluklar değerlendirilecektir. İncelenen birkaç romanda yazarların, yazdıkları eserin bir çocuk kitabı olduğunu unuttukları sahneler vardır. Toplumsal meselelere, hayatın kendisine, siyasete vurgu yaptıkları bazı bölümler bir çocuğun anlama seviyesinin çok üzerinde cümleler barındırır.

Başı Bulutlu Uçurtma (2000) romanında bir balon olan Sarı Kız, bir insan gibi konuşabilmektedir. İnsanlar tarafından satın alınabilmek için hem heveslidir hem de

balon arkadaşlarından ayrılacağı için hüznüldür. Eserde balon sahibi olmak, çocuk olma duygusunu yaşamakla ilişkilendirilmiştir. Sarı Kız, kendisini almaktan çekinen yetişkinler için şu cümleleri kurar:

“-Şu büyükler ne anlaşılabilir varlıklardır, dedi. Bir sürü yasaklar, tuzaklar üretiyorlar. Sonra da o yasakların tutsağı olup, bun alıyor, çırpınıyorlar.

Hepsinin yüzlerinde maske var. Durmadan başkalarını oynuyorlar. Başkalarının istediği gibi davranıyorlar. Başkalarının istediği gibi yaşıyorlar... Kendi kendileri olamıyorlar.

Ben devlet başkanı olsam yılda bir kez çocuklaşma, özgürleşme günü koyardım. Duyururdum bütün ülkeye. O gün herkes çocuklar gibi açık ve yalın olsun, derdim.” (Köseoğlu, 2000: 7)

Onun kurduğu bu cümleler bir çocuk romanı için fazla olgundur. Yetişkinliğe adım atmamış bir insan, yetişkinlerden bu denli şikâyet edemez. Burada çocuğun ağzından konuşan yazarın, çocuk edebiyatını siyasi fikirlerini çocuğa aktarabilmek için kullandığı anlaşılmalıdır. Bir çocuğun bu cümlelerin ve siyaset kavramının gerçek manasını anlamasına olanak yoktur.

Güzeldi O Günler (2000) romanında, yaşanan olaylar bir bütünlük içerisinde anlatılmaz. Yazar, geçmiş zamanı farklı anılar aracılığı ile anlatmayı tercih etmiştir. Roman olgun, büyümüş de küçülmüş denebilecek bir çocuğun cümleleri ile doludur. Türk siyasetçilerinin sözlerinde durmayan, çıkarıcı insanlar olduğu söylenir. 12 Mart sonrası günleri ağır cümlelerle eleştirir. Türk ekonomisinin dalgalanıp durmasına eleştiri vardır. Yazar, kahramanın ağzından, bir zamanlar çocuklara dağıtılan süt tozuna eleştiride bulunur. Süt tozu uygulaması hakkında hem eseri okuyanları bilgilendirirken hem de bu uygulamanın yanlışlığı konusunda bir eleştiride bulunmaktadır:

“Beslenme saatinde, müttefik yardımı olarak gönderilen süt tozundan yapılan sütleri içerken aklımdan şunlar geçiyor:

- ‘Huyunu suyunu, dilini halini bildiğimiz bizim ineklerden çıkan sütleri içmek varken, neden ta bilmem nereden gönderilen süt tozundan yapılmışını içiyoruz?’

Bunu yanımda oturan, şirin göbekli Bülent’e de soruyorum.

- ‘Ben de bunun nedenini merak ediyorum. Gerçekten memleketimizin her tarafı inek doluyken neden taze süt içmiyoruz?’ ” (İğci, 2000: 10)

Yine aynı romanda, resim ve müzik sevgisi kazandırmak yerine her öğrenciyi müzisyen ve ressam yapmak isteyen öğretmen tipi eleştirilmiştir. Bu eleştirinin bir çocuğa uygun olmadığı göz önüne alınırsa, büyükler için yazıldığı söylenebilir. Dolayısıyla bir çocuk romanında yer alması gereksiz bir bölümdür:

“(…) ezberciliğe alkış tutan, istediklerimize, yeteneklerimize göre değil de öğrenmek zorunda olduklarımızı beynimize kazımak suretiyle verilen eğitim yüzünden bindiğimiz küplerin üzerinde saatlerce duruyoruz.

Müzik dersinde ise, hepimize notalar zorla öğretilmeye çalışılıyor. Kendisi çağımızın büyük müzisyenlerinden biri sanan müzik dersi hocamız, notaları yanlış söylediğimizde

kaşlarını çatıyor, gök gürlmesi gibi bağırıyor.⁸ O bağırdıkça ne yapacağımızı hepten şaşırıyor, çizmemizi istediği sol anahtarı, Notre-Dame Kamburu'nun sırtını ya da sokmaya çalıştığı kili tarafından tam ortasından düğüm atılan yılanı andırıyor. Resim öğretmenimiz de elinden gelse, meraklarını yenemeyip tahtaların aralarından çıkararak neler yaptığımıza göz atan karafatmaları bile bir elinde fırça, ötekilerinde paletle dolaşacak. Neyse ki sınıfımızda resme yetenekli arkadaşlarımız bulunuyor. Ellerinden ve kalemlerinden geldiğince yardımcı oluyorlar. Biz de onların yaptıklarını gösterip geçer notlar alıyoruz.” (İğci, 2000: 85)

Yazar, çocuk karakter aracılığı ile kendisini rahatsız eden uygulamalardan bahsetmekten geri kalmamıştır ve çocuk edebiyatını siyasi fikirlerini çocuğa aşılacak için kullanmıştır. Bu ifadeler, bir çocuk kitabı için rahatsız edicidir.

3.2.1.Şiddet

Şiddet, “*Karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma*” (TDK, 2005: 1866) olarak tanımlanır. Arapça bir sözcük olan şiddet, *katlanılması güç olan şey* anlamında kullanılmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) şiddeti, “*Fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması durumu*” olarak tanımlamaktadır (Arın, 1996: 305). Şiddet, insanın içindeki öfkenin dışa vurumu, eyleme dökülmüş halidir.

Bandura'nın 1961 yılında şiddetle ilgili yaptığı deneyin sonuçları, olumsuz davranışlar temasının kitaplarda yer almaması konusuna da örnek teşkil eder niteliktedir. Bobo Doll deneyinde Bandura, gözlemleyerek öğrenme kuramının temellerini atmıştır. Bu deneye göre Bandura çocukları üç gruba ayırır ve onlara film izletir. İlk grup çocuğa, elindeki oyuncuğu büyük bir hınçla döven bir yetişkinin bu davranışının pekiştirildiği bir film; ikinci grup çocuğa aynı yetişkinin bu davranışının cezalandırıldığı bir film; üçüncü grup çocuğa ise saldırgan yetişkine herhangi bir tepki vermeyen bir film izletilir. Daha sonra bu üç gruptaki çocuğa da filmdekine benzer bir oyuncak verilir. Çocukların saldırganlık davranışlarının ölçüldüğü bu deney sonrasında ilk filmi izleyip şiddetin pekiştirildiğine tanık olan çocuğun aynı davranışı gösterdiği; saldırganın cezalandırıldığı filmi izleyen çocuğun saldırganlık göstermekte çekindiği; hiçbir tepkinin verilmediği filmi izleyen çocuğun ise bu ikisinin ortasında bir davranış gösterdiği gözlenmiştir (Senemoğlu, 2013: 223).

⁸ ‘bağırıyor’ şeklindeki sözcük yazım kurallarına uygun hali ‘bağııyor’ şeklinde düzeltilmelidir.

Bu deneyden yola çıkarak söylenmelidir ki şiddet dolaylı yoldan öğrenilebilir. Bu nedenle bir çocuk kesinlikle şiddete maruz kalmamalı, şiddete tanık olmamalıdır. Böyle kötü bir olayı bizzat yaşamasa da çocuk bundan etkilenmektedir. Yapılan bu deneyde aktarıldığı şekilde, çocuğun tanık olduğu şiddetin övülmesi de onda bu davranışın tekrarlanmasını destekleyecektir. Aksi düşünüldüğünde, şiddet ögesi içeren bir film izlemiş olan bir çocuğun, yapılan kötü davranışın cezalandırıldığını görmesi, onun şiddet davranışını tekrarlamasını engellemektedir; fakat cezalandırılmanın yer aldığı filmi izleyen çocuk, bu davranışı göstermese de şiddeti öğrenmiştir. Cezalandırılmış bir şiddet vakası, ona sadece şiddetin yanlışlığı yolunda bir mesaj aktarmaktadır.

Aile, çocuğun karşılaştığı ilk sosyal ortamdır. Aynı zamanda çocuk, doğruyu ve yanlış aileden öğrenir. Hangi davranışa, söze ve duruma nasıl tepki vereceğini öğrendiği ilk kurum yine ailedir. Çocuğun öğrendiği bu tepki, genellikle bire bir öğretim şeklinde gerçekleşmez. Çocuk, aile içinde kendine bir rol model seçmekte, onun belli durumlardaki davranışlarını tekrarlamayı uygun bulmaktadır. Bu nedenle çocuğun yakın çevresindeki insanların davranış ve tutumları, çocuğun kişilik gelişiminde son derece etkilidir.

Aile içinde yaşanan şiddet, çocuğun sadece o gününü değil, tüm hayatını etkileyecektir. *Kaymak'a* göre çocuklar, aile içindeki öfke ve saldırganlık içeren davranışlara ya kendileri doğrudan maruz kalmakta ya da aile içinde ortaya çıkan şiddete tanık olmaktadır. Aile içi şiddet uygulayanların büyük bölümünü, çocukluğunda şiddet görenler ya da anne babaları arasındaki şiddete tanık olan çocuklar oluşturmaktadır (2004: 30). Çocuklukta şiddet ve öfkeyle karşılaşan çocukların yetişkinlik dönemlerinde ciddi davranış bozuklukları gösterdikleri düşünülmektedir. Bu kısır döngünün kırılması, şiddete maruz kalan ya da tanık olan bir çocuğa, şiddetin zararlı bir davranış olduğunu anlatmaktan geçer.

Başta aile, ardından da okul, çocuğu şiddetten ve şiddetin olumsuz etkilerinden uzak tutmakla yükümlüdür. Kitaplar da bu konuda aileye ve okula büyük bir yardımcıdır. Bu nedenle kitapların üstlendiği rol çok büyüktür. Hayatın içinde karşılaşılabilecekleri kötü olayları çocuk kitaplarının içine sokmadan, eserlerde onlara temiz, saf, kötülüklerden ve gerçeklikten uzak bir dünya yaratılabilir. Aynı zamanda, bu tür zararlı alışkanlıkların yanlış olduğunu göstererek anlatan eserler vermek de çocuğun gelişimine katkı sağlayacaktır. Hayatın içinde bu tür zararlı durumlarla karşılaştıklarında nasıl bir tavır içinde olmaları gerektiği, ancak bu şekilde gösterilebilir.

Çocuklarda ve gençlerde şiddet eğiliminin artmasıyla ilgili yapılan araştırmalarda yazılı ve görsel basında şiddet ögesi içeren, şiddeti destekleyen ya da onun yanlışlığını ortaya koymadan yapılan program ve haberler de şiddeti arttıran öğelerin arasına girmiştir (Durmuş ve Gürkan, 2005: 259). Çocuklar için basılmış eserlerde şiddetle ilgili bilgilerin ya da durumların aksettirilmesine dikkat edilmesi, günümüz dünyasında bu nedenle daha önem taşımaktadır.

Şiddet denildiğinde ilk anlaşılan fiziksel şiddettir. Fiziksel şiddet kolay fark edilebilir. Etkileri belirgindir. Psikolojik boyuttaki şiddet ise gözle o kadar kolay görülemeyebilir. Aynı zamanda psikolojik şiddet, fiziksel olanı kadar etkileyici ve tahrip edici olabilmektedir. Hayal kırıklığı, öfke ve engellenme duyguları, kişiye yönelik psikolojik şiddetin çeşitlerindedir.

İncelenen romanlar arasında şiddetin ne kadar kötü olduğunu anlatmayı kendine görev bilmiş romanlar vardır. Bu romanlar, şiddeti anlatarak onun kötülüğünü ortaya koyar. Şiddete uğrayan insanların romanlarda bu kadar sık yer alması gereksiz ve tehlikeli bir durumdur.

Çekirgeler (1993) romanı, diğer romanların aksine bahsettiği şiddet olayından doğrudan bir ders çıkarmaya örnek olacak durumları içerir. Veysel ve Ulviye, annelerinden öğüt dinlerler. Anneleri sık sık tartışan, birbirini kıran bu iki kardeşe bir ders vermek ister. Bir trafik kazasında hayatını kaybetmiş olan kardeşi Şakir ile aralarında yaşanan tatsız bir tartışmayı anlatır. Evlenmek üzere olduğu günlerin birinde kardeşi Şakir'in kendisiyle alay ettiğini ve evinin artık başka bir yer olacağını söylemesi üzerine sinirlenir, kardeşine bir tokat atar. Bu tokat, iki kardeşin arasını açar. Bir süre konuşmayan iki kardeşin arası kısa zamanda düzelir. Şakir, ablasından özür diler. Ablasının nereye gittiğinin bir önemi olmadığını, nereye giderse gitsin her zaman onun yanında olacağını ve daha fazla küs kalmak istemediğini söyler. Ablası, kardeşinin güzel sözlerine dayanamaz ve barışırlar. Çocuklarına anlattığı bu anı, çocuklar kadar anneyi de duygulandırır. Çocuklarına dünyada her şeyin bulunabileceğini; fakat kardeşin bulunamayacağını söyler. Bu nedenle çocuklarının manasız kavgalardan kaçınmaları gerektiğini öğütler. Çocuklar da annelerinin sözünü dinlerler. Annelerinin, çocuklarının kavga etmesini ve birbirlerinin canını yakmalarını engellemek amacıyla kendi anısını anlatması, çocukları doğru davranışa yönlendirmede başarılı bir uygulamadır. Kardeşi Şakir'in vefat etmiş olması, annenin çocuklarına söylediği sözlerin daha etkili olmasına yardım etmiştir. Şiddetin önüne geçmeye çalışmasında kullandığı yöntem, okuyucuya da aynı doğrultuda bir ders vermektedir.

Her roman şiddetin yanlışlığını bu kadar net bir biçimde ortaya koymaz. Şiddeti övmese de onun yanlış olduğunu anlatmayan romanlar da vardır.

Güzeldi O Günler (2000) adlı roman, arkadaşların birbirlerine uyguladıkları şiddeti göz önüne serer. Nuri, haylaz yaşlılarından dayak yer. Okula yalnız gittiği zamanlarda bazı yaşlılarının elleri sopalı biçimde yolunu kestiklerini anlatır. Hiç acımadan ve dayağa bir bahane bulmadan onu defalarca dövdüklerini ifade eden Nuri, fırsatını bulduğu anlarda kaçabildiği için kendini şanslı sayar. Bu insanları şikâyet etmek gibi bir çaba içerisine girmez. Burada şiddet uygulayanların, yaptıklarının yanlarına kâr kaldığı görülmektedir.

Merdiven (1998) romanında Hasan, kapıcılık yapan ailesinin yoksulluğu nedeniyle arkadaşları ve apartman sakinleri tarafından hor görülmektedir. Arkadaşı Bülent'in annesi, Bülent kayarken düşünce onu Hasan'ın düşürdüğünü zanneder ve ona tokat atar. Hasan'ın babası da olayı sorgulamadan Hasan'ı suçlu sayar ve bir tokat da o atar. Aynı zamanda ona onca insanın içinde hakaret etmekten de geri kalmaz. Onun suçsuz olduğunu söyleyen insanlara aldırmandan oğlunu dövmeye devam eder. Kimse onu durdurmaya çalışmaz, şiddetin yanlışlığını anlatmaz.

Ova - 'Uyandırılan Çocuk' (2000) romanında, çocukluktan ergenliğe geçen Mehmet'in zor yaşamı anlatılmaktadır. Kars'ta yaşayan Mehmet'in annesi vefat etmiş, babası da ona bir üvey anne getirmiştir. Babasının yeni eşini, annesinin yerine koyamayan Mehmet, babasının şefkatini de zamanla yitirir. Yeni annesinin sözünü dinlemediği gerekçesiyle babanın Mehmet'e şiddet uyguladığı zamanlar olur. Annesi yaşadığı zamanlarda babasının, kardeşlerine ve kendine bir fiske bile vurmadığını anlatır. Üvey annesi ile evlendikten sonra babasından yediği dayağı ise hiç unutmaz. Babasının onu yere yatırıp uzun bir çubukla dövdüğünü, bedensel acının yanında ruhsal bir acı yaşadığını söyler. İnadından ağlamaz. Babası, Mehmet üvey annesini anne olarak bileceğini söyleyene kadar döver. Annesinin ölümünün ardından babasının daha sert bir adam oluşunu anlatan Mehmet, babasından dayak yediği bir olayı, büyüdüğü zamanlarda bile kafasında canlandırdığını dile getirir. Bir çocuğun maruz kaldığı fiziksel şiddet onda ömür boyu iz bırakacaktır. Mehmet'in bu sahneyi unutmadığını söylemesi bu duruma bir kanıt niteliğindedir.

Fiziksel şiddetin çocukları derinden etkilediği ortadadır. Fiziksel bir engeli olan insanların hor görüldüğü ve şiddete maruz bırakıldığı sahneler, incelenen romanlar arasında dikkat çeker. *Özlem Yokuşlar* (1981) romanında da şiddet içeren cümleler yer almaktadır. Romanın baş karakteri Mustafa, içinde okuma hevesi taşıyan, bu uğurda

ailesine bile karşı gelebilmiş bir çocuktur. Sırtındaki kambur, onun hayatında hiçbir sorun teşkil etmez. Roman boyunca önüne çıkan tüm zorluklarla mücadele eder. Öğretmen okulunu kazanır ve burada yeni insanlarla tanışmaya başlar. Derslerin başladığı gün, öğretmen öğrencilerini tanımak ister. Sıra Mustafa'ya geldiğinde diğer öğrenciler Mustafa'nın kamburunu görüp gülüşmeye başlarlar. İlk günlerde Mustafa kendisine gülünmesinden rahatsızlık duyar. Kamburu çok okumaktan oluşmuştur ve bunu kimseye izah edemez. Bir gün kendisiyle alay eden bir çocukla kavga eder. Okulun yeni açıldığı dönemde yaşanan bu olay, okul müdürünün haberi olmasıyla büyür ve Mustafa'yı daha üzecek hale gelir. Müdür Mustafa'ya okulun daha yeni açıldığını söyler ve ne çabuk bir kavgaya karıştığını sorar. Ardından da ona birkaç tokat atar. Bir daha karşısına gelmemesini sertçe öğütler. Mustafa çok sinirlenir. Öğretmen okulunu kazandığı zaman köydeki tanıdıklarının kendini neşeli bir şekilde uğurladığı anları hatırlar. Okulda başarılı olamamaktan endişe duyar. Ailesinin kendisinden utanacağını düşünür. “*Tamam, ben kamburum. Kamburum ben işte. Ne diye kızıyorum. Kavga etmekle düzelecek mi?*” (Akengin, 1981: 70) diyerek yediği dayanın etkisiyle kambur oluşunu sindirmeye çalışır. Tokat yemiş olması kendinden utanmasına neden olur. Kambur oluşuyla daha önce utanmamıştır, onu mutsuz eden şey, kavga etmesinin nedenini sorgulamadan müdürün ona tokat atmasıdır. Sonunda da kavga etmekle kambur oluşunu değiştiremeyeceğini düşünür, romanın ileri bölümlerinde kamburluğuna çare bulunana kadar, yediği tokat yüzünden kendinden utanmaya devam edecektir. Başına gelen şiddet, uzun bir süre hayatını yönlendirmiş durumdadır. Bu yaşananlar, şiddetin sadece yaşanan anı değil, tüm bir hayatı yönlendirebileceğinin örneği niteliğindedir.

Kaya Öztaş'ın yazdığı *Zor Günler* (1979) romanında Hasan, engelli bir çocuktur. Bacağının topal olması onun bütün dünyasını etkilemiştir. Gündüz, normal bir çocuk olmanın hayalini kurar, gece ise bunun rüyasını görür. Engeli, onun arkadaş edinmesini engellemektedir. Yaşlılarının acımasız sözleri onu yaralamaktadır. Onların sözleri ile mutsuz olduğu bir gün rüyasında onlardan dayak yediğini görür. Anlatılan dayak sahnelerinin rüya olduğu, şiddet içerikli olayların ardından açıklanmaktadır. Hasan'ın rüyası, mahalledeki tüm çocukların ellerinde taş ve sopalarla Hasan'ın üzerine gelmeleri ile başlar. Koşmaya başlaması hiçbir işe yaramamıştır. Çocuklar ondan hızlı koşmuş ve kısa sürede onun yanına varmışlardır. İlk önce ensesine sopa yer. Ardından bir arkadaşı bütün hıncını alırcasına sivri bir taşı sürekli ona saplar. Taş başının içine gömülür. Başı kanar. Başka bir çocuk aynı anda sopa ile onun beline vurmaya başlar.

Bel kemiği kırılır, Hasan kırılma sesini net biçimde duyduğunu ifade eder. Sonra devreye bıçak girer. Bıçak karnına saplanır, karnı yırtılır. Her yer tekrar kana bulanır. Hasan sıçrayarak uyandığında hıçkırarak ağlar. Uzun ağlamaları, annesinin şefkati ile dner. Annesi onu, erkeklerin ağlamayacağını söyleyerek teselli etmeye çalışır. Hasan annesine korku ile sarılır. Daha sonra annesinden sabah ilk iş olarak kendisine bir tabanca almasını ister. Annesi bunun nedenini sorsa da Hasan ona bir neden belirtmez. Annesi fazla üstelemez; fakat oğlunun bu cümlesini onaylar, ona bir tabanca alacağını söyler. Hasan, annesinin onayını almanın rahatlığı ile güvenle uyur. Yazarın bu olayın ardından “*Ama tabancanın korkakların ve kötülerin savutu olduğunu bilmiyordum henüz.*” (Öztaş, 1979: 67) şeklindeki açıklaması, ayrı bir bölüm halinde anlatılan şiddet sahnelerinin ve ardından silah kullanımını teşvik edişinin vahimliğini engelleyememektedir. Romanın ilerleyen bölümlerinde annesinin bu konudaki herhangi bir yorumu ya da silahı temin edip etmediği ile ilgili bir bilgi yer almamış olmasına rağmen, anlatılan rüya ve ardından yaşananlar, romanın bütünlüğü ve vermek istediği mesajı açısından gereksizdir.

Şiddet sahnelerinin ayrıntılı ve sert olması, Hasan’ın engelli oluşu nedeniyle arkadaşlarının kendisini hiç sevmediğini düşünmesine bağlanabilir. Hasan, zorbalığa kadar varmasa da arkadaşlarının kendisine iyi davranmadığı gerçeğini, rüyasına abartılı bir şekilde aktarmıştır. Onun engelli oluşu ve hor görülmesi onun hayatını şekillendirmiş; rüyalarına girecek kadar onu etkilemiştir. Rüyanın içinde de olsa, engelli olduğu gerekçesiyle şiddet görmesi hoş değildir. Romanda, ona uygulanan bu şiddetin yanlış olduğunu belirten uyarılar yer almamaktadır. Aksine, anlatımın ayrıntılı ve abartılı oluşu dikkat çekicidir. ‘Düşlerde korkmak’ başlığı altında anlatılan rüya, şiddetin ve silah kullanımının anlatımında aşırıya kaçmıştır.

Fiziksel şiddetin yanında bir de psikolojik şiddetin varlığı bilinmektedir. Bireyin kendisinden daha önemsiz gördüğü birine, fiziksel bir temas içermeden şiddet uygulaması, günümüzde sık karşılaşılan bir durum olarak görülmektedir. Sözlerin etkili olduğu psikolojik şiddette caydırma, aşağılama, taciz etme başta olmak üzere pek çok duygu ortaya çıkar. Bu duygular fiziksel boyuta taşınmasa da bireyde ciddi zararlara yola açar.

Bahsedilen psikolojik şiddetin ve aşağılamanın romanlarda kadınlara yönelik yapılmış olması önemli bir bulgudur.

Çekirgeler (1993) romanında Ayşe, fiziksel bir şiddete uğramasa da eşi tarafından aşağılanmıştır. Yazarın, hiçbir düzeltmesi ya da davranışın olumsuzluğunu

ifade edecek tutum içerisinde girmemesi, bir çocuk romanı açısından dikkat çekici ve rahatsız edicidir. Veysel'in annesi Ayşe, eve geldiğinde eşini camın önünde oturmuş radyo dinlerken bulur. Kendisi bütün gün çalıştığı için eve gelip eşini oturur bulduğunda sinirlenir. Başta sinirini belli etmeyecek şekilde eşine yapacak işi olup olmadığını, camın önünde neden oturduğunu sorar. Eşi, Ayşe'nin sözüne kayıtsız kalınca sesinin tonu değişir ve aynı sözcükleri sinirli sinirli tekrarlar. Ayşe'nin kendisine bağırdığını duyan adam, ne diyeceğini şaşırılmış şekilde donar kalır. Kocasının tepki vermediğini gören kadın daha da öfkelenir. Eşine kendisine gelmesini, yapacak işlerin beklediğini, bahçedeki patateslerin çapalanmaya ihtiyacı olduğunu, neden evde oturup durduğunu merak ettiğini sinirli biçimde tekrar edince adam da bağırmağa başlar. Bahçeye inip çalışmaya başlar. Çalışırken bir yandan da aslında söylemesi pek de uygun olmayan cümleleri sarf eder:

“Kadın kısmına yüz verdin mi hemen insanın tepesine çıkmak isterler. Onun için ters tarafını göstereceksin ona. Dizginleri kaptırmayacaksın. Yoksa seni gütmeye yeltenir. Öyle yağma yok! Bugüne bugün evin reisi kim? Ne o yani erkeklik öldü mü?”(Töreci, 1993: 56)

Veysel babasına patates dikmekte yardım etmeye gittiğinde babası, annesini ve genelleyerek tüm kadınları aşağılayıcı sözlerine devam eder. Kadınlara sert davranmak gerektiğini, kadınların başka bir şeyden anlamayacaklarını oğluna anlatıp durur. Evin reisi olduğunu söyleyerek eşini ikinci plana itmeye çalışan Recep, aslında toplumun içinde yer bulan bir sorunu dile getirmektedir. Kadının ikinci plana itilmesi, aşağılanması, ezilmesi gereken bir canlı olduğu fikrini benimsemiş olan Recep, bu şekilde düşünen insanların genelini temsil etmektedir. Söz konusu olan bir çocuk romanı olduğunda eşine böyle davranan bir insanın yanlışlığı, yaşanan olay sonucunda dile getirilmelidir. Davranışın neden olumsuz olduğu anlatılmadığı sürece, okuyucu üzerinde örnek oluşturmasını engelleyecek bir önlem alınmamış olur. Roman, bu şekilde kadının erkekle eşit olmadığı izlenimini uyandırmaktadır. Psikolojik yönden kadının toplumdan dışlanması, erkeğin ön plana çıkarılması demektir. Pasif, bölünmüş bir toplum yapısının önüne geçilmesi açısından, kadına yönelik bu aşağılayıcı davranışların roman içinde eleştirilmesi ya da doğru tutumun ne olduğunun gösterilmesi gerekmektedir.

Aydınlığa Koşarken (2001) romanında da benzer bir durumla karşılaşılır. Musti'nin babası Abdullah tütün içer. Bir gün tütünü bittiğinde, Musti'yi tütün aramaya yollar. Oğlu kendisine tütün bulamayınca tütün yerine koyabileceği otları içmeyi dener; onların tadı hoşuna gitmez. Eve gelir ve eşine çok sinirlenir. Kendisinin dikkat etmesi

gereken bir konuda eşini suçlar. Abdullah'ın tütün bulamadığı için sinirlenmesi, eşini dövmesiyle sonuçlanır. Olayın devamında Abdullah'ın pişman olduğuna dair herhangi bir ifade yer almamaktadır. Kadının da gördüğü şiddete herhangi bir tepki verdiği belirtilmemiştir. Yaşanan bu olayın yanlışlığıyla ilgili tek bir ifade yer almaması, şiddetin yanlışlığının anlatılmasını engellemiştir. Sıradan bir olay gibi anlatılan bu olayın ardından Musti, babasının aslında iyi bir insan olduğunu, sorumluluklarını yerine getiren, içki ve kumar bilmeyen bir insan olduğunu söyler. Babasının yanlış bu davranışını sigara tiryakiliğine bağlar. Musti, babasının annesine uyguladığı şiddetten kesinlikle mutlu olmaz. Yaşadığı bu olaydan hayatı boyunca uygulayacağı bir ders çıkarır:

“Bundan yine de kendine bir ders çıkarmayı bildi. Anasının kolunun kırıldığı gün önemli bir karar aldı: ‘Ömrümde hiç sigara içmeyeceğim. Evlendiğimde de eşimi hiç dövmeyeceğim.’ diye söz verdi kendine. Ömrü boyunca da bu sözünü unutmadı.” (Özer, 2001: 73)

Musti'nin kendi hayatı hakkında verdiği bu karar, babasının yaptığı yanlışlıkların farkında olduğunu göstermektedir. Annesinin yaşadığı şiddete ve baskıya müdahale edemez; fakat kendi geleceğinde böyle bir sorun yaşamayacağı konusunda kendine söz verir. Şiddete tanık olan bir çocuğun böylesine ciddi bir dersi kendi başına alabilmiş olması, verilen mesaj açısından önemlidir. Ayrımda bulunmaksızın şiddetin her türünün yanlış oluşunun küçük yaştaki bireylere aktarılmasında Musti'nin çıkarmış olduğu ders olumlu; fakat yetersizdir. Yaşananların ardından babanın uyguladığı şiddet konusunda pişmanlık duyduğuna dair bir ifadede bulunmayışı ve annenin maruz kaldığı şiddete itiraz etmeyişi, şiddetin yanlışlığını anlatmakta eksik kalan iki önemli basamaktır. Bir çocuk romanında yer almaması gereken bu olayın ardından, yaşananların yanlış olduğunun da anlatılmamış olması, romanı daha olumsuz bir duruma sokmuştur.

Romanlarda, bireysel boyuttaki şiddetin yanında daha geneli ilgilendiren şiddet durumlarına da yer verilmiştir. *Ülkücü Ali* (1986) romanında kan davasının anlatıldığı görülür. Bir köy yaşantısının baştan sona nasıl değiştirilebileceği, uygulamalı olarak okuyucuya aktarılmıştır. Ali, büyükşehirden köye misafirliğe gelmiş ve Türk toplumuna yakışmayacak uygulamaları değiştirmeyi kendine görev bilmiştir. Köyde değiştirilmesi gereken durumlardan biri de kan davasıdır. Komşu köy ile nedeni belirtilmeyen bir olay yüzünden çıkan kan davasında genç bir kız yaralanır. Bütün köy bu duruma lanet okur. Kızın yarasına tütün basılır, kız ayağa kaldırılır. Ali o an kıza yardım edenlere karışmaz, duruma müdahalede bulunmaz. Daha sonra çiçek ve kitapla birlikte onu ziyarete gider.

Kan davası konusunun ülkenin bütününü ilgilendiren büyük bir sorun olduğunu fark eder. Filmlerde gördüğü, radyolarda duyduğu, birçok yerde okuduğu kan davası ile karşılaşmış olmak onu üzer. Yaralanan kızın gözlerine baktığı zaman vatanın çeşitli köşelerinde yaşama tutunmak konusunda genç kız kadar şanslı olamayan insanlar için endişelenir. Tanık olduğu ve olamadığı tüm olaylar Ali’yi çok etkilemiştir. Bu konu hakkında bir çalışma yapmayı kendine görev bilir. Ali, yaşadığı bu olay sonrasında not defterine “*Kan davası sona ermelidir.*” (Oral, 1986c: 141) notunu düşer. Ali’nin yazdığı bu cümle, şiddetin tüm kötülüğünün sona erdirilmesi için bir aracı görevi görmektedir. Olayın anlatıldığı bölümler dışında kan davası konusunda yoğun bir yaptırımdan ve çalışmadan bahsedilmez. Kan davası nedeniyle yaralanan kızın iyileştiği belirtilir; fakat Ali’nin kan davasına yönelik bir kalıcı bir çözüm arayışı içine girdiğinden bahsedilmez. Ülkenin genelini ilgilendiren, devamlılığı olan böyle bir şiddet olayına temas etmek ve onun yanlışlığını belirtmek, bir çocuk romanı için bilgilendirici olmanın yanında ders çıkarılacak bir konudur.

Romanın ilerleyen bölümlerinde kan davası nedeniyle yaşanan bir şiddet olayı daha anlatılmaktadır. Köyden ayrılmak üzere olduğu günlerden birinde, yaşadıklarını kaleme aldığı defterinden bir anıyı okur. Olay aynı kan davasıyla ilgilidir. Ali tarlaların yakınından geçerken tarlanın içinde yatan bir adamla karşılaşır. Adamın elindeki sepetin içindekiler yere saçılmıştır. Ölmek üzere olan adamın yatış şekli ayrıntılı olarak anlatılır. Adam Ali’yi yanına çağırır, ondan helallik ister ve ölür. Ali’nin tanık olduğu bu ölüm, kan davasının neden olduğu ölümlerin ne kadar üzücü olduğunu ortaya koyar. Tanıştığı, sohbet etme olanağı bulduğu yakınlarındaki insanların başına böyle bir şiddetin gelmesi çok üzücüdür. Gözünün önünde kan davasından bir adamın ölmesi, onu korkutmaktan çok şaşırtmıştır. Daha önce genç bir kızın yaralanması, sonra Ali’nin köyü geliştirmek için beraber çalıştığı bir tanıdığın öldürülmesi, kan davası konusunun ne kadar ciddi bir mesele olduğunu ortaya koyar. Kan davasının Türk milletine yakışmadığını üstüne basa basa söylemesine rağmen Ali bu soruna, roman boyunca çözüm bulduğu sorunlar kadar çabuk ve net çözümler bulamaz. Okura, kan davasının gereksiz ve gelecek nesilleri bire bir ilgilendirmeyen nedenlerle pek çok ölüme neden olduğu mesajını vermekle yetinir. Millî duyguları harekete geçirmeye çalışarak kan davasının durdurulması için öğütlerde bulunur. Yaşadığı sorun için yapabildiği tek şey, kan davasına karışan insanların, yaptıklarından pişman olmalarını sağlamaktır. Hapiste olanların yakınları ile konuşma yapar. Bugüne kadar pek çok insanın yakınlarını kaybettiğini, birçok insanın da hapiste çürüdüğünü, birçok kocasız kadının ve babasız

çocuğun var olduğunu söyler. Kan davasının nelere mal olduğunu çevresindekilere anlatmaya çalışır. Türk milletinin dışarıda pek çok düşmanı varken ülke içinde kendi kendine savaşmanın yersiz olduğunu söyler. Kan davasının, kardeşin kardeşi öldürmesinden hiçbir farkının olmadığından bahseder ve bu şiddet olayına karışanları vazgeçmeleri için ikna etmeye çalışır. Şahit olduğu kan davasının taraflarını yaptıklarından pişman etmeyi başarmış olsa da yaşanan kan davasını durdurmayı başaramaz. Roman, bu konuyu anlatışıyla toplumsal bir yaraya parmak basmıştır. Her ne kadar bir çözüme ulaşmadığı görülse de bu gibi bir olayın ne kadar yanlış olduğunun anlatılması önemlidir. Fakat konunun bir çocuk romanı için çok ağır olduğu da söylenmelidir.

İnsan nesli, kendini güvende hissetmediği ilkel dönemlerden beri silahla iç içedir. Toplumlar silah kullanımına olumsuz gözle baksalar da insanların, silahla içli dışlı olan, kendini güvende hissetmek isteyen bir yanı hep mevcuttur. Bu nedenle silah ve silah kullanımıyla ilgili bilgilere ulaşmak günümüzde gittikçe kolaylaşmaktadır. Bu nedenle, çocukları bu bilgilerden uzak tutmak gittikçe zorlaşmaktadır. Silahın ve silah kullanan insanların olduğu bir ortamda büyüyen bir çocuğun, hayal kurması ve hayalini gerçekleştirmek için kendine güven duyması zorlaşmaktadır. Çocuğu şiddetten uzak tutmak gittikçe zorlaşmaktadır. Bu nedenle, kitaplar çocuğa dünyadaki silah kullanımının yanlışlıklarını aktarmalıdır. Şiddeti anlatan romanlar arasında silah kullanımına değinenler vardır.

Uzun Çorap Pippi (1998) romanında, çevresindeki her şeye karşı duyarsızlaşmış, özgün bir kız olan Pippi, şiddet konusunda da herkesten farklı düşüncelere sahiptir. Onun silahla tanışması da bir o kadar ilginç olur. Evde hayalet olduğuna inandıkları bir an silahla onları korkutmaya çalışır:

“ ‘Çocukların eline asla tabanca vermeyin,’ dedi Pippi iki eline birer tabanca aldı. ‘Yoksa bir kaza olabilir,’ dedi ve iki tabancanın birden tetiğine bastı. ‘Çok sıkı patladı, ha!’ dedi ve tavana baktı. Mermilerin açtığı iki deliği gördü.” (Lindgren, 1998: 125) Onun silah ile ilgili bu söyledikleri ile yaptıkları arasında büyük çelişki görülür. Roman bu konuda bir tutarsızlık göstermiştir.

Aile içinde şiddete maruz kalmış çocukların büyüdülerinde şiddet uygulayan kişilere dönüşme olanakları vardır. Şiddet uygulayan yetişkinlerde, çocuklukta aile içi şiddete maruz kaldıkları söylenebilir. Şiddet çocukluk çağında karşılaşılan bir durum olduğunda, yetişkin bir bireyin karşılaşmasına oranla daha tehlikelidir. Kitaplar, silah kullanarak istediklerini yaptırmanın şiddet ve cebir olduğunu, bireyin özgürlüğünü

ortadan kaldırdığını ve bunun yanında, toplum açısından da anarşik bir ortam oluşturduğunu göstermelidir. Silahın ancak savaş gibi olağanüstü durumda bir milletin savunma aracı olduğunu; fakat hem bireyler hem de toplum açısından tehlike oluşturduğunu anlatmalıdır. Günlük hayatının bir parçasında bu iletileri içeren kitaplarla karşılaşan çocuklar, yaşadıkları çevrede şiddetle karşılaştıklarında dahi, ileriki yaşamlarında şiddete yönelme konusunda karşılaşmayanlara oranla daha korunaklı bir kişiliğe sahip olacaklardır.

Gulliver'in Gezileri (1993) adlı roman, bir yönüyle şiddete karşı tavrını net bir biçimde ortaya koymuştur. Gulliver, devlerin ülkesinde konakladığı zamanlarda, yaptığı tüm iyiliklere karşılık olarak krala bir iyilikte bulunmak ister. Gulliver, krala daha önceki yıllarda keşfedilen barut diye bir tozun mucizelerinden bahseder. Pirinç ya da demir bir borunun içine konulduğunda ucuna konan mermiyi çok süratli bir şekilde fırlatabildiğini izah eder. Barutla yapılmış silaha hiçbir şeyin karşı duramayacağını hevesle anlatır. Amacı krala, iyiliklerinden ötürü, hediye olarak bir bilgi sunmaktır. Barut yardımıyla atılan mermilerin nice güçlü orduları, nice korumalı kaleleri yıkıp geçebileceğinden bahseder. Kralın işçilerine barutun nasıl kullanılacağını anlatabileceğini söyler. Krala yapacağı bu hizmetin, kral tarafından kabul edilmesini bekler. Kral ise dehşete düşmüştür. Gulliver'in anlattığı kanlı yıkım sahneleri onu derinden etkiler. Böylesine zarar verici bir aleti ancak kötü ruhlu bir düşmanın icat etmiş olabileceğini söyler. Barut gibi bu kadar zarar verme gücü yüksek bir şeyi kullanmaktansa ülkesinin yarısını kaybetmeye razı olduğunu söyleyen kral, insan yaşamına verdiği değeri ortaya koyar. Silahın ve orantısız gücün ne derece zararlı olduğu, bu çarpıcı cümlelerle anlatılmıştır. Kral, tüm insanlığa örnek olacak şekilde savaşa ve savaşları kazanmak uğruna insanoğlunun içine girdiği silahlanma yarışına büyük bir eleştiride bulunur. İnsanlarını kaybetmek uğruna da olsa bu icadı kullanmayacağını garanti eder. Şiddete ve onun yol açtığı bu yıkıma karşı çıkar.

Gulliver, onun bu sözleri üzerine krala birkaç kötü söz söylemekten geri kalmaz. Kralın, başka ülkeleri ve orada yaşayan ulusları tanımadığını; bu nedenle dar görüşlü olduğunu iddia eder. Onun söyleyeceklerini hoş görmek gerektiğini belirtir. Kralın bilgi eksikliğinin onda dar görüşlülüğe ve ön yargıya yol açtığını dile getirir. Oysaki kral tüm benliği ile savaşın kötülüğünden bahsetmektedir. Gulliver, kralın tüm bu düşüncelerini dar görüşlülük olarak nitelendirerek büyük bir yanılığın içine düşmüştür. Okuyucudan, kralın düşüncelerinin hoş görülmesini talep eder. Gulliver'e göre kral geri kafalı, ön yargılı bir insandır. Kralın sözlerinden sonra bu konu hakkında olumlu ya da olumsuz

şekilde bir yorumda bulunmaz. Bu durum da kralın sözleri üzerine hatasını anlamadığını ortaya koyar. Kral şiddete karşı çıkararak bu denli önemli mesajlar iletmışken Gulliver'in bu düşünceleri hafife alması ve bağınazlık olarak nitelendirilmesi, üzerinde düşünülmesi gereken cümlelerdir. Roman, iyi bir aktarımda bulunmak niyetindeyken Gulliver'in son fikirleri durumu kötüleştirmiştir.

Güzeldi O Günler (2000) romanında yazar, oyuncak da olsa silahla tanışan bir çocuğun ondan nasıl vazgeçtiğini anlatır. Nuri'nin ağabeyi, eve tabanca getirir. Red- Kit gibi önemli biri olduğuna kendini inandırmış olan Nuri, silahı alır ve büyük bir heyecanla beline dolar. Belinde bir silahla dolaşmak, ona büyük bir özgüven katar. Kimseyi yanına yanaştırmaz. İnsanların ondan korkup kaçıştığının hayalini kurar. Daha sonra bu fikirden rahatsız olur. İnsanların ondan kaçmasına gerek olmadığını, insanları korkutan biri olmak istemediğini fark eder ve silahı bırakır. Çok sevdiği Red- Kit'in bile bunca zamandır belinde silahla gezdiğini; fakat bir kişiyi bile öldürmediğini söyleyerek kendi içini rahatlatır. Bu paragrafta yer alan silah kullanımı ve ondan vazgeçmesindeki ani değişim, pek inandırıcı şekilde aksettirilmemiştir. Bu bölümün sadece çocukların silahtan uzak durması gerektiği mesajını verebilmek için yazıldığı ortadadır. Yine de romanda bir canlıya zarar vermemek için silahtan vazgeçildiğinin söylenmesi önemli bir ayrıntıdır.

Altın Ekin (1979) romanı, Erdeli adındaki cesur, zeki ve çalışma hayatında başarılı olmuş bir gencin bu başarıya ulaşma maceralarını anlatmaktadır. Erdeli'nin babası, oğlunun eğitimi için hem evi hem de iş yeri olan değirmeni satar. Ailece, ortaokulu bulunan başka bir yere doğru göç ederler. At arabası ile süren bu yolculukları epey zahmetlidir. Atların çektiği arabalarıyla bir ovada konakladıkları bir gece, üç tane hırsız onların atlarına göz diker. Erdeli, ailesinin aksine henüz uyumadığı için hırsızların konuşmalarını duyar. Annesinin yanından kalkar ve saklanır. At arabacısı Seyit'in silahını onun cebinden gizlice alır. Hırsızlara tereddüt etmeden ve eli bile titremeden beş el ateş eder. Silahtan ürkmeyen bu tavrı tüm aileyi uyandırır. Seyit, silahı geri alır ve birkaç el de o ateş eder. Erdeli yine cesur davranıp hırsızlarla konuşmaya başlar. Hırsızlar, suçlarını kabul edip özür dilerler.

Erdeli'nin bu kendine güvenli ve biraz da kabadayı tavrı, ailesinin cahil, kendisinin de ilkokulu bitirmiş olmasından kaynaklanır. Anne ve babasından daha akıllı olduğunu düşünmesi, onu daha cesur biri yapmıştır. Onun bu tavrı, yanlış olsa da annesinin oğlu ile gurur duymasını sağlar. Erdeli'nin hiç çekinmeden silah kullanması da annesinin oğluna olan 'büyük adam olma' inancını kuvvetlendirir. Romanda, kaba

kuvvete ve silaha başvurmanın büyük adam olmak için bir aşama olarak gösterilmesi, olumsuz bir örnek oluşturmaktadır. Babasının, annesinin ve arabacının Erdeli'yi silah kullandığı için azarlamaması, uyarmaması da bunun açık bir kanıtıdır.

Savaş da şiddetin bir türüdür. Yetişkinlerin çıkarları uğruna yaptıkları kanlı mücadelelere tanık olan pek çok çocuk vardır. Savaşın çirkin yüzü ile burun buruna gelmiş çocuklar yaşlarından önce büyümüş, küçücük bedenlerinde birer yetişkin olmuşlardır. Yaşlarından önce ve çok fazla olgunlaşmış olmaları onları mutsuz, hayata karamsar bir gözle bakan bireylere çevirir. Kurdukları cümleler bile yaşlarına uygun değildir. Cephede ya da cephe gerisinde savaşa tanık olmuş çocuklarda büyük bir vatan sevgisi görülmesinin yanında, bir çocuğun dünyasına yakışmayacak kin, hırs, öldürme arzusu gibi çirkin duyguların da varlığı görülür. Savaşı kötüleyen eserler, kahramanların bu baskın yönlerini köreltmeye yetmemiştir.

Ülkücü Ali (1986) romanı, savaşın kötü olduğuna parmak basan romanlardandır. Amcasının köyüne tatile gelen Ali, köyün geri kalmışlığını görüp duruma müdahale etmeye karar verir. Köy için pek çok yenilik yapar. Ali'nin köy için bu kadar yenilik yaptığını gören köyün yaşlılarından Mahmut, Ali ile gurur duyduğunu söyler. Onun bu davranışlarının kendisini savaş yıllarına götürdüğünü söyler. Mahmut, yurdunu savunmak için savaşta kaç düşman öldürdüğünü anlatmaya başlar. Yaşlı genç demeden herkesin cepheye koştuğunu anlatır. Şiddetin kaçınılmaz olduğu dönemler yaşadıklarını, o dönemde Ali gibi insanıyetli gençlerin bulunduğunu hatırlar. O insanların canlarını hiç çekinmeden feda ettiklerini anlatır. Ölümün doğal karşılandığı yılların gelip geçtiğini, kendisinin de aileden saydığı pek çok insanı kaybettiğini üzümlere dile getirir. Kaybettikleri arasında çocukları da vardır. Ali, duydukları karşısında çok duygulanır. Şiddetin yıllar geçmiş olmasına rağmen insanların hayatını etkilediğini fark eder. Mahmut'un anılarından yola çıkarak şiddetin kötü olduğunu, savaşın hiçbir derdin çözümü olmadığını anlatmak ister. Bunun için Mahmut'un bütün anılarını yazıya geçirmeye karar verir. Mahmut'un ve Ali'nin savaş üzerine söylediği sözler, bir ülkenin tüm bireylerinin canları pahasına verebileceğini kanıtlar niteliktedir. Romanda şiddetin ve savaşın, amaç ne olursa olsun kötü olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

Karartmayın Renkleri (1999) romanı, şiddete karşı açık sözlüdür. Roman, savaşın da doğanın yok olması kadar önemli bir olay olduğunu vurgular. Savaşın insanları mahvettiğini, başta çocuklar olmak üzere herkesin hayatını darmadağın ettiğini anlatır. Savaşın aslında belli başlı kişiler tarafından çıkarıldığı, savaşı durduracak insanların da yine o insanlar olduğu tezini ortaya atar. Roman, Bosnalı çocukların

acısını da gerçekçi bir dille aktarmaktadır. İnsanların, savaşı başlatıp bunca can kaybına yol açarlardan nefret ettiğini söyler. Yazar bu cümlelerden sonra daha açık konuşur. Savaşın gerçek suçlularını arar:

“ ‘AGİK’ dediler, ‘BİRLEŞMİŞ MİLLETLER’ dediler, ‘BARIŞ GÜCÜ’ dediler, ‘GÜVENLİK KONSEYİ’ dediler, ‘PARİS ŞARTI’ dediler... Hepsi sustu, hepsi yalan çıktı. Hepsi kan kokusundan yanaydı. Çünkü, isteselerdi, bir günde durdururlardı bu savaşı... Akan kanı... Ölen canı...

Bosnalı insanlarla, Bosnalı çocuklarla birlikte çağdaş değerler de can çekişiyordu; Avrupa'nın ortasında. Medeni Batı(!) dedikleri kıtanın tam orta yerinde...” (Özen, 1999: 55)

Roman, net cümlelerle savaşı eleştirir. Savaşın insanlık suçu olduğunu açıkça ortaya koyar. Savaşın sorumlularını arar. Bazı insanların savaş taraftarı olduğunu, onların yüzünden çocuklar başta olmak üzere pek çok insanın zorlu yaşam şartlarına katlanmak zorunda kaldığını anlatır. Diğer romanların yanında savaşın farklı boyutuna temas eden roman, savaşın çarpıcı sonuçlarını ortaya koyar. Savaş sahnelerini romanın konusunun içine yedirmektense doğrudan bir mesaj vermeyi daha etkili bulan yazar, sözleriyle savaşın insanlık suçu olduğunu ortaya koyar.

Güzeldi O Günler (2000) romanında, yazarın savaşın kötülüğünü eleştiren cümleleri vardır. Romanda, 2. Dünya Savaşı'na atıfta bulunulmuştur. Savaşın, ancak toprağı, vatani savunma mecburiyeti söz konusu olduğunda kaçınılmaz bir zorunluluk olduğu belirtilmiştir. Saldırı amaçlı ya da sömürge zihniyeti ile yapılan savaşların, savunulacak bir tarafı olamayacağı belirtilmelidir. 2.Dünya Savaşı'nın, özellikle cephe gerisine de etki eden en kanlı savaşlardan biri olduğu üstü kapalı bir şekilde dile getirilmiştir. Savaşlarda, insanların bir hiç uğruna ölmelerine de üstü kapalı eleştiriler yapılmaktadır.

Güneşle Oynayan Çocuk (1976) romanı, savaşın nasıl olup da ortaya çıktığını anlayamayan Hüseyin'in konuşmasıyla başlar. Hüseyin ailesinden kopup İstanbul'a gelmiş yalnız ve olgun bir çocuktur. Üç yıldır vapur iskelesinde çalışır, kendi parasını kazanır. Orada pek çok insanla karşılaşır. Bir sabah gazetenin birinde hayatın ve yaşamının güzel bir şey olduğuyla ilgili bir haber okur. İnsanların bir ömür boyunca kavgasız gürültüsüz yaşamalarını, savaş denen illetin hiç yaşanmamasını dileyen gazete, Hüseyin'i düşündürür. İskelede çalışırken gördüğü insanların birbirlerine hoşgörülü davrandığını, hepsinin saygılı birer birey olduğunu gözlemlemiştir. Nasıl olur da bu insanların günü geldiğinde birbirlerini öldürebilecek kadar kinle dolduğunu anlayamadığını anlatır. Milyonlarca insanın bu kin yüzünden hayatını kaybettiğine hayıflanır. Sabah akşam güler yüzlü olan insanların bir anda birer savaş makinelerine dönüşmesi onu şaşırtır. Savaşın nedenleri üzerine yaptığı bu iç konuşma, daha romanın

başlangıcında okuyucuyu etkisi altına alır. Romanda Hüseyin'in yaşından büyük konuşmaları ile savaşın gereksiz ve anlamsız olduğunu vurgular.

Savaş, şiddetin bireysellikten kurtulup genele yayılmış bir türüdür. Bir topluluğu, bir toplumu hatta tüm dünyayı etkileyebilir. Kendi konularının içinde savaşa değinmek yerine, özellikle savaşı anlatmak için yazılmış çocuk eserlerinin var olduğu görülmektedir.

Küçük Mehmetçikler (1986) romanında, Kurtuluş Savaşı'nın ortasında kalan insanların verdiği mücadelede çocuklar da büyükler kadar ön plandadır. Romanın ana kahramanlarından Alparslan da bu mücadelede öne çıkarılmıştır. Babası Selim Bey, yaşına aldırmadan oğlunun eline silah verir ve ona kullanmayı öğretir. Selim Bey, oğluna tabancayı uzatınca Alparslan sevinir. Hatta babasına silah verdiği için teşekkür eder. Savaşın insanlar üzerinde psikolojik olarak ne gibi yıpranmalar meydana getirdiğini güzel şekilde ifade eden cümleler, savaşın kötülüğünü vurgular. Alparslan, babasından tabancanın nasıl taşınacağını, mermilerin nasıl doldurulacağını ve namluya nasıl sürüleceğini, nasıl nişan alıp nasıl ateş edeceğini öğrenir. Öğrendikleri, onu cesaretlendirir ve tabancasını gururla cebine koyar. Alparslan, yazarın deyişi ile artık çocuk değildir. Türk milleti ve Türklük ülküsü için tabancası ile daha faydalı bir insan olacaktır. İlerleyen olaylarda Alparslan silahını kullanmaktan çekinmez ve savaşa katılır. Çocukluğunu yaşamadan olgunlaşan bir çocuğun davranışları bu şekilde dile getirilmiştir. Aynı durum tüm çocukları için genellenmiştir. Sokakta oyun oynayan çocukların artık savaş oyunundan başka bir oyun oynamadıkları anlatılır. Çelik çomak körebe gibi çok sevdikleri oyunların artık çekiciliği kalmamıştır. Çocuklar bu oyunların yerine koşu, atlama, tırmanma gibi beden gücünü arttırıcı etkinlikleri tercih etmeye başlamışlardır. Güreş tutmak, taşla hedef vurmak, kılıçla antrenman yapmak, çocukların gözde oyunları arasına girmiştir. Savaş oyununu kaybeden taraf, hiçbir zaman esir olmayı ve yenilmeyi kabul etmez ve hiçbir çocuk Türk'ten başka bir milleti, oyun için bile olsa temsil etmeyi istemez. Çocuklar kendilerinden yaşça büyük bir ağabeylerinden kendilerine askerlik dersi vermesini ister. Yürüyüş yapmayı, siper almayı, kumandana selam vermeyi dahi öğrenirler. Askerliğin önce disiplin işi olduğunu söyleyerek yaptıkları çalışmalarını haklı çıkarmaya çalışırlar. Romanda, savaşın bir nesli her yönüyle nasıl değiştirdiği, çarpıcı ifadelerle yer bulmuştur.

Çaka (1983) romanı, savaş sahnelerinin, kin, öfke, şiddetin ön plana çıktığı romanlardandır. Çaka ve ailesi, Malazgirt Savaşı sonrasında Anadolu'da tutunmaya ve bölgeyi yurt edinmeye çalışan Türklerin mücadelesini dile getirir. Anlatılan olaylar

Çaka'nın kişisel mücadelelerini anlatsa da romanın başında tasvir edilen savaş sahnelerinin ve tüm romanın gidişatını etkileyen kin duygusunun temelinde, Türkler ile Bizans Devleti arasındaki mücadeleler yer almaktadır.

Romanın giriş sayfalarında Çaka, obasına geri döner ve tüm halkının ve köpeğinin canice öldürüldüğünü görür. Tüm roman boyunca da sevdiği insanların intikamını almak için savaşır. Çaka, bir çocuk romanı için fazla kin ve şiddet doludur. Sevdiği insanların katledilişine tanık olan Çaka, düşmanına karşı içindeki öldürme hissini şöyle ifade eder:

“Dedem, ‘kin haramdır’ derdi, biliyorum. Kin haramdır. Fakat bendeki kin değil, kinden apayrı bir şey. Öç alma da değil. Adını bilmiyorum bu duygunun!... Bilmiyorum!... Obamı yakıp yıkanlar, bekleyin!...Bir gün size geleceğim. Nereye kaçacaksınız o zaman? Deniz dediğiniz yere mi?(...) Ant olsun ki, söndürdüğünüz ocağımı en çok güvendiğiniz denizlerinizde tüttüreceğim... Kralınız seyretsin ateşini, dumanını... Korkun bu ateşten. Korkun!...” (Alan, 1983: 16)

Şiddet sahneleri roman boyunca devam eder. Çaka ve arkadaşları, sevdiklerini öldüren düşmanlardan intikam alabilmek için deneyimli insanlardan savaş eğitimi alırlar. Eğitilmiş olduklarında daha cesaretlenirler. Baskın yaparak düşmanın üstüne giderler. Karşılaştıkları askerler ile savaşır, yaralanırlar. Hatta Çaka, esir alınır. Esir olduğu zaman içerisinde düşman askerleri arasında karışıklık çıkarmaya çalışır. Başarılı olunca isyan çıkar. İsyan sırasında üzerine gelen askerlere karşı gelir. Askerlerden üç tanesini öldürmek zorunda kalır ve bundan pişmanlık duymaz. Hatta düşman askeri öldürmüş olmak ona gurur verir. Öldürülen sevdiklerinin intikamını savaşarak almış olur. Kendi arkadaşlarından şehit vermiş olsa da düşmanını öldürmek, Çaka için huzur vericidir.

Çocukların küçük yaşta şiddet, savaş ve ölümlerle tanışmış olmaları uygun bir durum değildir. Sevdiklerini kaybetmek, insanları normalde yapmayacakları davranışlar içine sokmaktadır. Romanda anlatılan olaylar bu nedenle bir vatan savunmasından daha çok, kişisel bir intikam duygusu üzerine kuruludur. Vatan için yaş önemsenmeden herkesin düşmanla mücadele etmesi doğal ve gereklidir. Ama romanda anlatılanlar, bu tür bir savaştan çok, tüm yakınları öldürülen bir çocuğun katillerinden intikam almasıdır. Romanda açıkça aktarılan şiddet, bir çocuk romanı için abartılıdır.

Savaşı yoğun bir biçimde konu edinen romanlardan biri de *Yeşil Ada'nın Çocukları* (1998) romanıdır. Yeşil ada ile kastedilen Kıbrıs'tır. 1974 Kıbrıs Harekâtı öncesini ve sonrasını konu edinmiş romanda çocuklar, yetişkinler ve hayvanlar bir bütün olarak savaştan etkilenmektedir.

Roman, ufak gerginliklerin yaşanmaya başladığı yıllarda başlar. Rum halkının kendi aralarındaki gerginlikleri herkesi etkiler. Ülke birbirine girer. Toplumda yaşanan gerginliklerden romanda açık açık bahsedilmese de yaşanan olaylar sezdirilmeye çalışılmıştır. Cengiz ve Yorgo, aileleri ile birlikte, başlayan bu savaştan çok etkilenirler. Aileler, korku dolu günler yaşar. Cengiz'in babası Ahmet Çavuş, olan biteni çocuklarına kısaca özetler. Rum tarafında insanların siyasi çalkantılar yaşadıklarını; bunların da ülkeyi istemedikleri bir duruma doğru sürüklediğini anlatır. Cengiz'in babaannesi Gülsün Hanım, daha önce yaşadıkları savaşları anlatır. Önceki yaşadıklarının bugün olan biteni anlamlandırmalarında yardımcı olacağını düşünür. 1963 yılında Rumların Türklere saldırdığını anlatır. O zamanlar pek çok insanın ne kadar ağır şeyler yaşadığını fark edemediği için savaşa hazırlıksız yakalandığını; dolayısıyla parasız, gıdasız kaldığını söyler. İnsanların evlerini terk etmek zorunda kaldıklarından, geri dönebilenlerin de evlerini soyulmuş vaziyette bulduklarından bahseder. Bu yaşadıklarının bugün tekrar başlarına gelebileceğini; çok tedbirli olmaları gerektiğini söylemesi ailenin işine yarayacaktır. Tüm aile, evlerini terk etmek zorunda kalacakları günler için gerekli eşyaları toplarlar.

Yorgo'nun tarafında da durum pek farklı değildir. Babası, Türkler ile iyi anlaşılıyor diye Rum askerleri tarafından kaçırılmıştır. Annesi Anna çok telaşlanır. Güvende kalabilmek için Cengizlere sığınır. Onlar da tüm konukseverlikleri ile evlerini bu iki Rum'a açar. Anna, daha önceleri Türkler hakkında düşündüğü kötü şeyleri itiraf eder ve onlardan özür diler. Onların çok iyi insanlar olduğunu dile getirir. Cengiz'in ailesi ise komşuluğun bunu gerektirdiğini, önemli olanın herkesin güvenliğini sağlamak olduğunu söyler.

İyi günler geçmişte kalmıştır. Yorgo'nun babasının da kaçırılmış olması ile köyde kalmak artık güvenli değildir. Köylerini terk etmek zorunda kalırlar. Rum askerleri tüm geçitleri ele geçirmiştir. Köyden birkaç kişi de öldürülmüştür. Yine de köyden kaçmayı başaranlardan biri de bu iki aile olur. Kendi yurtlarını terk etmek zorunda kalmaları onlar için inanılmaz derecede üzücüdür. Yakınlardaki bir Türk köyüne gitmeye karar verirler. Köyde kalan üç beş kişiyi de bu fikirlerinden haberdar ederek gelmek isteyenleri yanlarına alırlar. Tüm engellere rağmen yeni köye ulaşmayı başarırlar. Yanlarında iki Rum'un olması, bu köydeki kimseyi rahatsız etmez. Bu yaşananlardan kısa süre sonra Türkiye, Kıbrıs'a çıkartma yapar. Savaşın şekli değişmiştir. Türkiye, herkesin can güvenliğini sağlayacağını vaat eder. Türkler bu duruma çok sevinir. İşin gerçek tarafını yine çocuklar fark edecektir. Onlar için net olan

bir şey vardır. O da Türkiye'den gelen kişilerin de asker oluşudur. Cengiz içindekileri şu şekilde dile getirir:

“İlk kez bu kadar açıktı herşey⁹. Ne olursa olsun, niçin olursa olsun askerler karşı karşıyaydı. Bu savaş demektir. Savaş vardı. Filmlerdeki gibi silahlar, kurşunlar, ölümler olacaktı. Bombalar patlayacak, evler yıkılacaktı.”(Tekin, 1998: 129) Türk askerlerinin Rumları öldüreceğine iyice inanan Yorgo, kendisinin de öldürüleceğini düşünür. Cengiz'in onun düşman olmadığı konusundaki ikna edici konuşması bile onu sakinleştirmeye yetmez. Esir olan babasının bir an önce kurtulup gelmesi ve onu koruması için dua eder. Korkan, yalnızca Yorgo değildir. Türklerin çıkartma yaptıkları bölgeden çok uzakta yaşayan köy halkı, civardaki Rum köyleri tarafından baskına uğramaktan korkmaya başlar. Bu nedenle silah kullanabilecek yaşta ve yetenekte olan herkesin köyün savunmasına katkıda bulunmasına karar verilir.

Onları korkutan başka bir durum da köy halkından Can Osman'ın bulunduğu mezarlardır. Köyün تنها alanlarından birinde bulunduğu taze mezarları kazın Can Osman, mezarların içinde dört erkek cesedi bulur. Rumların, öldürdükleri Türkleri hızlıca ve zalimce gömdüklerini kanıtlayan bu mezarlar, savaşın başka bir vahşi yönünü de ortaya koymaktadır. Savaşın ne kadar kötü bir şey olduğunu ortaya koyan bu ve bunun gibi olaylar, tüm halkı canından bezdirmiştir. Yetişkinlerin yanında çocuklar da her şeyin farkındadır. Yaşananlardan en çok onlar etkilenmektedir. Vakit geçirmek için oynadıkları oyunlarda bile büyüklerinden öğrendikleri şeyleri uyguladıkları anlatılmaktadır. Çocuklar, oyunlarındaki sorunları çözmek için ateşkes yapmakta, daha sonra bunu bozmakta, savaş sahnelerini canlandırmaktadırlar.

Savaşın bitişinin ilan edilmesi ile birlikte ülke ikiye bölünme kararı alır. Savaşın bitmesi sevindirici olsa da bu pek çok dostluğun bitimine, pek çok ailenin evinden barkından göç etmesine neden olmuştur. Savaşın fiziksel etkileri azalsa da psikolojik etkileri, roman kahramanlarında ömür boyu sürecektir. Yorgo ile Cengiz bir daha görüşmemek üzere ayrılmak zorunda kalırlar. Yorgo'nun babasının serbest bırakılmış olması bile dostundan temelli ayrılışının acısını bastıramamıştır. Özgür kalmalarına rağmen romanın sonunda kimse mutlu değildir. Dostlarından ayrılmak, onlar için en kötüsüdür. Cengiz, çok sevdiği köpeği Korsan'ı yanında götürmeyeceğini öğrenince onu Yorgo'ya bırakmayı uygun bulur. Tüm aile kuzeye göç etmek zorunda kalır. Cumhuriyet'in 75. Yılı eser yarışmasında çocuk romanı dalında büyük ödül kazanan bu

⁹ Sözcüğün doğru yazımı 'her şey' şeklindedir.

romanın, bu şekilde bitmiş olması bir çocuk romanına uygun olmasa da gerçekçidir. Roman, tarihî bir gerçekliği uygun ifadelerle dile getiriyor olmasının yanında bir Rum düşmanlığı oluşturmamaya dikkat emiştir.

Küçük Kahramanlar (1999) adlı romanda Kurtuluş Savaşı tüm canlılığıyla aktarılmış; kahramanlar ölümlerle karşı karşıya gelmişlerdir. Romanın kahramanları çocuktur ve savaşın tam ortasında bizzat yer alırlar. Yunan karargâhına girip önemli mevzileri gösteren haritayı çalar, düşman askerleri tarafından eziyet edilen insanları kurtarmanın yollarını ararlar. Vatanlarını savunmaya yardımcı olmaya çalışan bu çocukların, büyükleri kadar şiddetle iç içe olmaları doğaldır. Yanlış olan ise savaşın kendisidir. Roman, pek çok vahşet sahnesi barındırır. Pek çok canlı katledilir. Romanda, savaş anında yaşanabilecek olayların açık ve ayrıntılı bir biçimde yer alıyor oluşu, savaşın, canlı ayırt etmeksizin herkesi etkileyebileceğini göz önüne serer. Düşmanla verilen mücadelede verilebilecek kayıplar, gerçekleri yüze çarpar. Savaşın çirkin yüzü çocuklara yakından gösterilmiştir.

Romanda, küçük yaştaki çocuklar da en az yetişkinler kadar savaşın içinde yer alırlar. Onların savaşa kazanılması gereken bir oyun gözüyle baktığı görülmektedir. Çocuklar, vakit ilerledikçe ve yakınlarından kayıp vermeye başladıkça işin ciddiyetinin farkına varırlar. Savaş, acı gerçeklerle yüzleştikçe onlara daha ağır gelir. Omuzlarındaki, vatani ve sevdiklerini koruma sorumluluğu artar.

Savaş, ailenin yakın bireylerinin kaybına yol açabilmektedir. Savaşın psikolojik etkileri Umut'u olgunlaştırmıştır. Babasını kaybetme korkusu, eski günlerindeki mutluluğu tekrar bulamayacağına endişesi savaş psikolojisini tatmış herkes kadar Umut'u da vurmuştur. Umut, savaşta yakınlarını kaybeden, babasının hayatta olup olmadığını öğrenemediği için mahvolan, Yunan karargâhından önemli belgeleri alarak Türk askerlerine önemli yardımı dokunan bir çocuktur. Savaş ortasında yalnız kalan Umut için, babasının savaştığını bilmek ona hem gurur vermekte hem de babasızlığını yüzüne vurmaktadır: "*Aklımdan hiç çıkmayan babamı düşündüm yine. Acaba sağ mıydı? Evimize dönebilecek miydi? Döndüğünde sakat mı olacaktı? Bizim evimiz de yanmış mıydı?*" (Polat, 1999: 104)

Savaşın acılarını küçük yaşta tatmak zorunda kalan bireylerde derin yaralar açılır. İçinden ömür boyu hiçbir şekilde bir daha savaş görmek istemediğini söyleyen Umut, savaşın ancak özgürlükle sona erebileceğinin de farkındadır. Savaş, çocukları olgunlaştırır, yaşlarından büyük düşüncelere sahip olmalarını sağlar. Umut da bu

nedenle, yaşının verdiği benmerkezcilikten çabuk sıyrılmış ve savaşan Yunan askerlerinin çocuklarının da kendi babalarını özleyebileceğini düşünebilmiştir:

“*Hep savaşlarda, savaşanların birbirlerini yenmeleri veya yenilmeleri önemliymiş gibi gelirdi bana. Aslında yenen de yenilen de acı çekiyordu. Ben babama nasıl üzüliyorsam, bu savaşta babasından haber alamayan veya onun öldüğünü öğrenen Yunanlı çocuk da benim kadar üzüliyordur sanırım.*” (Polat, 1999: 105)

Buna benzer olaylar *Küçük Mehmetçikler* (1986) adlı romanda da görülür. Ünver Oral romanda, Kurtuluş Savaşı zamanında Ege'nin bir köşesinde yaşayan birkaç çocuğun savaşın ortasında maruz kaldığı olayları anlatmıştır. Yunanistan'a karşı, Kurtuluş Savaşı'nı konu edinen romanlardaki gibi bir Yunan düşmanlığı sezilmektedir. Yunan askerlerinin pis ve kanlı çizmeleri ile İzmir'den başlayıp ülkenin doğusuna doğru ilerledikleri, Türklerin de bu duruma sonu her ne olursa olsun bir dur demeleri gerektiği, açık bir şekilde ifade edilen cümleler arasındadır. Yunan askerlerinin önünde set kurmaya çalışan Türk askerlerinin zalimce katledildikleri, Osmanlı hükümetince Türk askerlerinin silahlarının toplandığı ve bunun sonucu olarak pek çok Türk askerinin kendini ve vatanını savunma olanağı bile bulamadan şehit olduğu anlatılır. Savaş öncesi aynı topraklarda kardeş gibi yaşayan insanların, savaş sırasında düşman kesildiklerini anlatan yazar, Türklere yapılan hakaretlerin anlatılamayacak boyutlarda olduğunu, şiddet sözcüğünün yapılanlar yanında hafif bir tabir olacağını da romanın kahramanları aracılığıyla dile getirir. Romanın ilerleyen bölümlerinde Türk insanının yaşadığı şiddetin anlatıldığı görülmüştür. Köylülerin tecavüze uğradıkları, soyuldukları, işkence görerek öldürüldükleri anlatılır. Tüm bu anlatılanların ardından, Türk milletinin maruz kaldığı şiddete karşı birlik içinde olması gerektiği vurgulanmaktadır.

Küçük çocukların bu kadar erken yaşta vatan savunmasına katılmak zorunda kalması üzücüdür. Söz konusu olan bir ülkenin var olma mücadelesi ve bağımsızlığı ise savunmada tüm ülkenin birlik içinde olması kaçınılmaz ve olağandır. Yaşın önemi olmadan tüm insanların, bahsedilen amaç uğruna canlarından vazgeçebilecek olmalarını ve geçmiş kahramanlıkları anlatmak çok önemlidir. O günleri yaşamayan insanların aynı millî bilince sahip olmalarını sağlamanın yollarından biri de romanlarda bu konulara temas etmektedir.

T.C. Kültür Bakanlığı, Kurtuluş Savaşı mücadelelerini anlatan önemli romanlar yayımlamıştır. *Küçük Kahramanlar* (1999) ve *Küçük Mehmetçikler* (1986) romanları bu alanda öncü sayılırlar. Farklı bir dönemi anlatmasına rağmen *Çaka* (1983) ve *Yeşil Ada'nın Çocukları* (1998) romanları da çocukları savaşın içinde tasvir etmiştir. Küçük çocukların savaşın ortasında kalmalarından daha vahimi onların savaşa müdahil

olmalarıdır. Çocukların savaşması, yaralanması, ölmesi ya da yakınlarını kaybetmesi hangi yılda yaşanıyor olunursa olunsun büyük bir trajedir. Bu trajedinin, savaşa şahit olmamış bir nesle anlatılması da bir o kadar hassas bir konudur.

Yunanistan ile yapılan savaşlar bu romanlarda geniş yer bulmakta, savaş sahneleri romanlarda önemli yer kaplamaktadır. Çarpıcı örneklere yer vermek, yaşanan olayların gerçeğe yakın bir şekilde anlatılmasını sağlamaktadır. Bu gerçekliğin üzücü tarafı, çocuklara savaşı anlatıyor olmaktır. Bu, başlı başına olumsuz bir durum meydana getirmektedir. Savaşın karşı cephesinde yer alan devletlerin düşman olarak gösterilmesi, olayların kaçınılmaz bir gelişmesidir. Okuyucunun, adı geçen devletlere karşı, geçmişten gelen bir kin besleyebilecek olması da bir o kadar olasıdır. Adı belirtilen romanlarda bu tür bir hassasiyet gösterilmediği gözlenmiştir. Özellikle Yunanlılara karşı bariz bir düşmanlık sezilmektedir. *Küçük Kahramanlar* (1999) ve *Küçük Mehmetçikler* (1986) romanlarında daha önceden dost olan Türk - Yunan çocukları savaş zamanı düşman kesilirler ve roman sonuna kadar düşman kalırlar. Romanların sonunda savaşın kazanılmış olmasına rağmen düşman gibi görünen devletler ile yapılan mücadelelerin geçmişte kaldığı mesajı yer almamaktadır.

Bakanlık tarafından çıkarılmış eserlerde şiddetin çeşitlerine geniş biçimde yer verildiği görülmektedir. Olumlu pek çok iletinin yerine böyle olumsuz bir temaya çok yer verilmiş olması düşündürücüdür. Bireysel ya da toplumsal boyutta yaşanan şiddet sahneleri, bu konuda yazılmış eserlerin büyük bölümlerini kaplamaktadır. Bireysel boyuttaki şiddetin fiziksel ve psikolojik boyutları vardır. Kadına yönelik şiddetin ve baskının da yanlışlığı göz önüne serilmeden anlatılması, yakışık almayan bir tutumdur.

Özellikle savaşı anlatmak için yazılmış eserlerde, çocukların savaşın içine sokulması ilginçtir. Eline silah alan, öldüren ve bundan pişmanlık duymayan çocukların anlatıldığı gözlenmiştir. Gerçeklik üzerine kurgulanan bu romanlar, çocuk savaşçıların da ülke savunmasında rol aldığını anlatma amacı taşır. Savaşın yanlışlığını anlatan eserler ise başarılı bir etki yaratmıştır.

3.2.2.Yoksulluk

Yoksulluk bir bireyin ya da ailenin gelir gider dengesinin, gelirin azalmasıyla bozulmasıdır. Yoksulluk sadece ekonomik tanımı olan bir sözcük değildir. Yoksul

aileler, toplumsal sınıf sıralamasında altlarda bulunan, gelir dağılımından, eğitimden, sağıktan en az pay alan aileler olarak bilinir (Yörükoğlu, 2000: 184).

Çocuklar, kendi gelirleri olmadığından yoksul sayılamasalar da ‘çocuk yoksulluğu’ onların ebeveynlerine bağlı bir kavram olarak görölür. Bir aile yoksullaştığında bu durumdan en çok etkilenecek olan çocuklardır. Çünkü yoksulluk onların sadece beslenmelerini ve sağlıklı yaşamalarını etkilemez; aynı zamanda başkalarının sahip olduğu çok daha iyi olanaklardan da mahrum olmalarına yol açar (Sınar, 1995: 91). Geçim sıkıntısı yaşıyor olmak, bireylere aynı zamanda mutsuzluk getirir.

Yoksullukla beraber büyüme, olgunlaşma ve yaşama şartları en fazla değişen çocuklar olmaktadır. Yoksulluk arttıkça ailenin besin düzeni, yaşam biçimi bozulup genel refahı düşeceğinden, bu şartlarda yaşayan bir çocuk, çocukluğunun getirdiği olgunlaşma evrelerini hızlı atlar. Aynı zamanda, ekonomik bakımdan standart seviyeye ulaşmak için çabalayan ailesi tarafından ihmal edilir. Çocuk, yoksul bir ailenin çocuğu olduğunun farkına varabilecek bilince eriştiiği andan itibaren, sosyal ve psikolojik açılardan sekteye uğramış bir birey olur. Çocuk haklarının ihlalinin de temelinde bu nedenle yoksulluk yatmaktadır.

Romanlarda, hayatın bir gerçeği olarak, yoksulluğa yer verilmektedir. Ekonomik bakımdan sıkıntısı olmayan bir ailenin çocuğuna, çevresindeki herkesin kendisi kadar iyi şartlarda yetişemeyebileceği mesajı iletilir. Kendisi gibi olmayan insanlarla empati kurması sağlanır. Romanda yoksul bir yaşıtı ile karşılaşmak, hayatında yoksullukla mücadele eden bir çocuğa yalnız olmadığı mesajını verir.

Romanların bir kısmında, yoksulluğun atlatılabilir, katlanılabilir, paylaşma duygusu ile birlikte yok edilebilir bir durum olduğu mesajı verilmektedir. Bu düşüncedeki insanlar, yoksulluklarından utanmazlar.

Mijdeki Hüsnü (1986) romanı, tüm insanların yoksul olduğu bir köyde geçer. Köy halkı ellerindeki olanaklarla geçinir, birbirine yardım eder, bu şekilde hayatlarını devam ettirirler. Hüsnü’nün bebekken yürüme sorunu yaşadığı zamanlarda, ailesi onu kasabadaki doktora götürebilecek paraya sahip değildir. Annesi, komşuları tek tek dolaşır ve onların elinde avucunda ne varsa gönöl rızası ile toplar. Kimse bütün parayı karşılayabilecek kadar varlıklı değildir; ama herkes birleşince Hüsnü’nün tedavi masrafı çıkarılmış olur. Yoksulluk, birliktelikle aşılmıştır.

Romanın ilerleyen bölümlerinde Musa adında bir adamdan bahsedilir. Hasta karısı, beş adet çocuğu ile Musa, epey yoksul bir hayat sürmektedir. Tarlasını sürmekte

kullandığı ineklerden biri telef olunca tek hayvanıyla tarla süremez. Açlıktan kırılma noktasına geldiklerinde köylü el birliği ile onların kışı atlatmasına yardım eder. Musa, başka yerlerde çalışıp bir inek daha almanın yollarını arar. Çok çalışıp bu parayı kazanır; ancak yıllardır devlete vergi vermediğinden evine haciz gelir. Memur ve jandarmalar köye gelip onu soruşturduklarında, çareyi samanlığa saklanmakta bulur. Aksi takdirde ya ineğini ya da evdeki birkaç parça eşyasını kaybedecektir. Köydeki insanlar, onun bu acizliğini fark edip birleşirler ve onun borcunu memura öderler. İnsanlar, yoksullukla yine el birliği ile mücadele etmiş ve onu yenmişlerdir. Bu yaşananlar, yoksulluğun bir son olarak görülmemesi gerektiğini; çabaladığı ve birlik olduğu takdirde aşılmayacak bir durum olmadığını anlatan güzel örneklerdir.

Kaya Öztaş'ın yazdığı *Zor Günler* (1979) adlı roman, yoksul bir mahallede çocukluğu geçmiş engelli bir çocuğun yaşadıklarını anlatır. Gecekonduların bol olduğu bir mahallede yaşayan Hasan, çocukluğuyla ilgili hatırladığı anıları anlatır. Yoksulluğun utanılacak bir şey olmadığını dile getirir. Çocukların, kendisinden büyüklerin eski kıyafetlerini giymekten çekinmediklerini, tüm mahallenin elinde var olanı seve seve paylaştığını anlatır. Hasan, büyük ağabeyi Cemal'in eski pantolonunu giyer. Annesi pantolona yama yapmıştır. Hasan, yamanın yoksulluk simgesi olduğunu anlatır. Yırtık bir kıyafetin yoksul bir mahallede ayıp olarak karşılandığını; ama yamanın hiçbir zaman ayıp sayılmadığını, hatta normal sayıldığını söyler. Yoksulluğun boyutunu anlatmak için şu cümleleri kurar:

“Sokakta pislik, temizlik, yere düşmüş bir ekmek kırıntısının üflenerek yenmesi, ya da duvar deliğine tıklması, bir çocuğun bir şey yemesi, bir başka çocuğun istemesi, birincisinin vermesi ya da vermemesi, vermeye kalkışsa bile anasının engellemesi olağandı. Yoksulluk ortaklaşa yaşanan bir gerçektir. Hatta gerçekten de öte, yaşamın kaçınılmaz bir parçasıydı.” (Öztaş, 1979: 16)

Yağmur Dede (1991) adlı roman, ailelerinden ayrı yaşayan, kendi başlarına çalışmak zorunda kalan, çalışmaktan utanmayan Hidayet ve Rıfkı'nın yaşantısını konu edinmektedir. Hidayet ve Rıfkı kendilerine ait küçük bir gecekonduya yaşayan yalnız çocuklardır. Yaşlılarının sahip olduğu pek çok olanaktan yoksundurlar. Yaşlıları ile bir arada bulunana kadar sosyal ve ekonomik yönden eksikliklerini pek fazla fark etmeyen iki çocuk, yaptıkları bir iyilik sonrası davet edildikleri bir eğlencede yaşlıları çocuklarla bir araya gelirler. Eğlencedeki çocuklar, ekonomik olanakları normal ve daha üst seviyede olan ailelerin çocuklarıdır. Hidayet ve Rıfkı onların yanında görünüm ve kültür bakımından farklı olduklarını hissederler. Kılık kıyafetleri ile dikkatlerini çektikleri bir iki çocuk, onlarla alay eder. Rıfkı, eğlencede bulunan insanlara yoksul olmanın ve çalışmanın ayıp sayılabilecek bir davranış olmadığını anlatmak için bir

konuşma yapar. Onlara, anne ve babalarının hayatta olmadığını; ama yine de mutlu olduklarını, kimseye yük olmadan yaşamaya çalıştıklarını, bu nedenle de buldukları her ahlaklı işte çalışmaktan çekinmediklerini bir bir söyler. Alın teri ile kazandıkları paranın dilenmekle kazanılmış bir paradan çok daha değerli olduğunu vurgular. Rıfkı'nın bu konuşması, eğlence salonunda sessizliğe sebep olur. Rıfkı gururlu ve başı dik bir şekilde yerine otururken, insanlar birbirlerine onun ne kadar onurlu bir davranış sergilediğini fısıldarlar. Hidayet de, fakirliğin ayıp olmadığını, asıl ayıp olanın hırsızlık ve dilencilikle para kazanmak olduğunu söyler.

Davet edildikleri eğlenceye katılmadan önce yaşlıları ile aralarındaki düşünce ayrılıklarını fark etmeyen Hidayet ve Rıfkı, yaşlılarına hayat dersi verirler. Önemli olanın ekonomi olmadığını anlatmaya çalışırken kendileri de bunun farkına varırlar. Hidayet'in önemli olanın çalışmak, dürüstçe yaşamak olduğunu söylemesi yoksulluğun utanılacak bir durum olmadığını ortaya koyar. Yoksulluğun utanılacak bir durum olmadığını; ama onu aşmak için çabalamak gerektiğini vurgularlar. Yoksulluğun tembellikten gelebileceği gibi tembelliğe de yol açabileceği, toplumsal ve bireysel mutluluğun çalışmakla mümkün olacağı, yoksulluğun da ancak bu şekilde aşılabileceği belirtilir.

Yeşil Bayır (1979) romanı, 1979 yılında düzenlenen T.C. Kültür Bakanlığı Çocuk Romanı yarışmasında birinciliği kazanmıştır. Sulhi Dölek, yazdığı romanda fakir bir mahalle olan Yeşil Bayır'ın çocuklarının maceralarını konu edinmiştir. Romanda Atay, diğer tüm arkadaşlarından ziyade en çok hayalî arkadaşı ile anlaşmaktadır. Kimseye anlatamadığı hislerini, düşüncelerini onunla paylaşır. Romanda görünmez arkadaş olarak tanıtılan kişi, aslında olgun ve vicdanlı bir kişiliğe sahiptir. Atay'a hem yeni şeyler öğretmekte hem de onu daha duyarlı bir birey yapmaktadır. Aralarında geçen konuşmalar aslında, Atay'ın iç hesaplaşmaları niteliğindedir.

Romanın başlarında yoksul bir ailenin çocuğu olduğunu belirten Atay, annesinin kendisine diktiği yeni gömlekten rahatsızdır. Yeni gömleğin rengini beğense de üzerine çok bol gelişi onu huzursuz eder. Gömleğin büyüklüğü ile ilgili hoşnut olmadığını belli eden cümleler kurar. Annesi ve dedesi, yıkandığı zaman gömleğin çekme olasılığı olduğunu; ayrıca zaten hızla uzadığını, gömleğin yakın zamanda üzerine tam olacağını belirtirler. O ise diğer çocukların da kendileri gibi büyüdüğünü; ama onların üzerlerine tam olan kıyafetler giydiklerini, onların gömleklerinin de yıkanınca çekme olasılığı olduğunu söyleyerek suratını asar. Bu kadar bol bir gömlek diktiği için annesine kızır. Annesi de ona, yaptığıının kıymet bilmemek olduğunu, bu gömleği de bulamayanlar

olduğunu söyler. Annesini kızdırmış olmak onu rahatsız eder, gömleğe tekrar alıcı gözle bakmaya başlar. Bu sefer gömleği büyük adam gömleği gibi görür, içine hoş duygular dolar. Yatağına yattığında yeni gömleğini düşünür. Annesinin ayakkabı da dikebilmesini diler. Görünmez arkadaşı burada devreye girer ve bu isteğinin nedeni sorar. Atay, gömleğin evde dikildiğinde daha ucuza yapıldığını, annesinin ayakkabı yapması durumunda hem yeni hem de ucuz ayakkabısının olacağını söyler. Görünmez arkadaşı, aslında Atay'ın da bildiği bir cevap verir. Arkadaşı, ayakkabının evde dikilemeyeceğini, bunun için özel makinelere ihtiyaç olduğunu anlatır. Atay, içinde tuttuğu asıl soruyu daha fazla saklayamaz. Herkesin ayakkabılarının eski oluşuna baktığını, bundan büyük rahatsızlık duyduğunu, annesinin tanıdığı herkesten daha çalışkan olduğu halde neden yoksul olduklarını merak ettiğini itiraf eder. Bu düşüncelerini annesinden sakladığını da belirtir. Annesinin, yoksul olmalarından mutsuz olduğunu bilmesini istemez. Bildiği takdirde, annesinin daha fazla çalışmak zorunda kalacağını, daha fazla yorulacağını, belki de bu yüzden hastalanacağını düşündüğünü anlatır. Yoksul kalmak istemediğini; fakat annesinin hastalanmasını da asla istemediğini söyler. Hayalî arkadaşı bu konuda ona tavsiye vermek ister. Okulunu bitirip iyi bir meslek sahibi olarak annesinin emeklerini boşa çıkarmaması gerektiğini ve ona en iyi bu şekilde yardım edebileceğini söyler. Kendi vicdanı ile yüzleşen küçük bir çocuk olan Atay aracılığıyla yoksulluktan kurtulmanın tek çaresinin, okuyup meslek sahibi olmaktan geçtiği iletilir.

Yoksulluk, kahramanlara pek çok şey öğretir. Romanlarda yoksulluk bu nedenle, yalnızca fiziksel etkileri olan bir durum olarak gösterilmemiştir. Yoksul olan birey eğer çocuk ise o çocuk mutlaka olgunlaşır ve yaşından beklenmeyecek davranışlarda bulunur.

Muzaffer İzgü'nün *Ekmek Parası* (1979) romanında yoksulluk, romanın adına bile işleyecek kadar eseri sarmalamıştır. Yoksul insanların hayatlarını anlatan diğer eserlerin yanında bu eser, yoksul insanların yeri geldiğinde ne kadar mücadeleciler ve zorluklara göğüs geren insanlar olduğunu kanıtlar niteliktedir. Romanın ana karakteri Kemal, yoksulluğun içinde doğmuş ve hayatı boyunca da rahat yüzü görmemiş bir çocuktur. Onun hayatı, okul arkadaşlarının hayatlarından epey farklıdır. Ama Kemal, yaşantısından utanmayan, kendisini diğerlerinin önünde ezik duruma düşüren hayat ile gerektiğinde alay edebilen, olgun bir çocuktur. Ailesinin yoksulluktan kurtulamayacağını farkındadır. Babasının ve annesinin hayat karşısında ne kadar çabaladığının bilincindedir. Tüm bu sıkıntılardan kurtulmanın tek çaresinin, geçici

işlerde çalışıp günü kurtarmaktan çok, okumaktan geçtiğini idrak etmiştir. Bu nedenle okul onun için çok değerlidir. Okul, onu büyük adam yapacak yerdir. Gelecekle ilgili umut dolu bu fikirlerin yanında, o gün kendisinin ve ailesinin karnını doyurmak için çalışmak zorunda olduğunu da bilir. Yoksulluk, Kemal'i olgunlaştırmıştır. Roman, yoksulluğa acınacak bir şey gibi bakmaz. Herkesin başına gelebilecek bir durum olarak ele alınan yoksulluk, romanın hiçbir karakterinde umutsuzluk ve karamsarlık yaratmamıştır. Aksine, yaşadıkları hayat, romanın kahramanlarına şevk ve yaşama sevinci katmıştır. Yoksulluğun umutsuzluğa dönüşmemesi bir çocuk romanı için olumlu bir durumdur.

Güzeldi O Günler (2000) adlı roman, yoksul bir ailenin çocuğu olan Nuri'nin yaşam öyküsünü anlatır. Nuri, yoksul bir ailesi olduğunun bilincindedir. Giydiği yamalı pantolondan utanmaz. Hatta bu konuda duyarlı bir çocuk haline gelir. Ailesinin alacak gücü olmadığını bildiği için, onlara sahip olmayı çok istese bile oyuncaklara sadece uzaktan bakar. Yoksul olmak Nuri'yi erken olgunlaştırmıştır. Yaşından beklenmesi gereken benmerkezcilikten uzak bir yaşam sürmektedir. İhtiyacı olan kıyafetleri karşılayamayacaklarını düşündüğünden kendisine kıyafet alınmasına bile itiraz eder. Yazarın kaleme aldığı bu cümleler, küçük okuyuculara kanaatkâr olmayı aşılır. Aynı zamanda yoksul bir birey olmanın nasıl bir durum olduğu konusunda da bilgilendirme yapmaktadır.

Çuval Kütüğü (1999) romanında, kütük toplayarak annesine ve kendisine kışı rahat geçirecek kadar para kazanmak isteyen bir çocuk anlatılmıştır. Babasızlık, onu olgunlaştırmıştır. Babasının olmayışının meydana getirdiği boşluğu kendisi doldurmaya çalışır. Bunun için ormandan kütük toplayıp satmayı düşünür. Bu fikri annesine kabul ettirmek kolay değildir. Onun kalbini kırmadan para kazanmak istediğini söylemenin bir yolunu arar. Annesine, kendisine harçlık çıkarmak adına ormana gidip kütük toplamak istediğini söyler. Böylece ondan para istemek zorunda kalmayacaktır; annesi de oğluna vereceği para için endişelenmeyecektir. Oğlunun sözleri anneyi çok duygulandırır. Eşi yaşamış olsaydı oğlunun böyle bir çaba içerisine girmesine gerek kalmayacağını düşünüp üzülür. Yoksulluğun onları düşürdüğü duruma hayıflanır, içi burkudur. Anne oğul duygusal anlar yaşarlar. Yoksulluk, bir aileyi dağıtmış ve minik bir çocuğu olgunlaştırmıştır.

Yoksulluk çeken ailelerin ne gibi zorluklarla mücadele ettikleri, yoksulluk temasını işleyen her romanda kendine yer bulmuştur. Özellikle bu zorlukları anlatan romanlar dikkat çekici boyuttadır.

Ünver Oral'ın *Ülkücü Ali* (1986) adlı romanında, yoksul bir ailenin çocuğunun, önüne konan yemekleri seçme gibi bir şansının olmamasına vurgu yapılmaktadır. Romanın kahramanı Ali, amcasının yanında tatilini geçirmektedir. Yengesi, misafir olarak evine gelmiş Ali'ye güzel bir sofraya kurar. Amcası sofradaki yemeklere bakıp çeşit çeşit yemeklerin varlığından mutlu olur. Geçmiş günleri hatırlar. Ülkenin yoksullukla mücadele ettiği savaş günlerinde yemek kıtlığı çektikleri zamanların üzüntüsünü duyar. Yemek bulamadıkları dönemlerde ot, yaprak gibi şeylerle beslenmek zorunda kaldıklarını anlatır. Yoksulluğun, ülkenin ekonomisini etkilediği kadar bireylerin psikolojisini de etkilediği belirtilir. Amcası, savaş yıllarında yemek seçme gibi bir ayrıcalıklarının olmaması nedeniyle şu an önünde ne olursa olsun ayırt etmeyeceğini söyler. Bugünlerde yerini bolluğa bırakmış olan yoksulluğun onda minnet duygusu oluşturduğunu söyler. Ali'nin amcası, yoksulluğun neden olduğu durumları anlattıktan sonra günümüz gençlerinin şanslı bireyler olduğundan bahseder. Ali de bunun üzerine, okura örnek olma amacından vazgeçmeyerek, kendisinin hiçbir şekilde yemek seçmediğini söyler, takdir toplar. Mahmut, yemek seçen çocukların velilerine yönelik bir de tavsiyede bulunur. Yemek yemeyen ya da seçen çocuğun iki gün aç bırakılması gerektiğini, onun üzerine de önlerine ağaç kabuğu veya ot konulmasını öğütler. Bu şekilde gerçekleştirilen bir uygulamadan sonra yemek seçmek gibi bir durumun tekrarlanmayacağını kararlı bir şekilde dile getirir. Mahmut'un bu tavsiyesi, yemek seçmenin yoksulluk çekmeyen insanların karşılaştığı bir sorun olduğunu vurgulamaktadır. Açlığın yemek seçmeyi engellediğini söylemeye çalışmıştır. Yoksulluğun elde edilen nimetlere minnet duymayı öğrettiğini anlatmaya çalışırken önerdiği bu uygulama, ibret vericidir.

Biz Varız (1998) adlı romanda, gecekondu mahallelerindeki çarpık kentleşme sorununa ışık tutan yazar, bu çevrede yaşayan çocukların dünyasını göz önüne sermektedir. Yazar, evi gecekondu olup belediye ile sürekli tartışma içine giren, güven duygusunu tadamamış çocukların bu ülke için ne ifade ettiğini onların dilinden anlatır. Yoksulluğun sadece ekonomiyle ilgili olmadığını söyler. Yoksullukla ve güven duygusunun eksikliğiyle büyüyen bir çocuğun, yetişkin olduğunda nasıl bir insan olabileceğini gözler önüne serer.

Yoksulluk beraberinde düzensiz bir hayatı getirir. Bir kere evi yıkılan küçük çocuk, başından geçen bu olayı unutmaz. Ömrü boyunca hatırlayacağı bu anı, onu kendine, devletine ve çevresine güvensiz bir birey yapar. Bir çocuk romanında,

yoksulluğun, birey üzerindeki etkilerinin bu kadar ağır gösterilmesi olumlu sayılan bir özellik değildir.

Aynı romanda, kendini ifade etme yeteneği güçlü olan Murat, arkadaşlarının ısrarıyla bir roman yazmaya karar verir. Romanın kahramanları olarak kendini ve arkadaşlarını seçer. Yazdığı eserde, bu beş çocuk, uzaylılar tarafından kaçırılacak ve uzaylıların sahip olduğu ileri teknoloji konusunda bilgilendirileceklerdir. Bu sayede, bu çocuklar dünyaya döndüklerinde, öğrendikleri bilgileri uygulamaya koyup yoksulluğa, geri kalmışlığa çözüm bulabileceklerdir. Kendine güvenebilen, bilgiyle donanımlı, cesaretli bireyler haline geleceklerdir. Gerçek dünyalarında kendileri ile ilgili eksiklikleri fark eden çocuklar, yoksulluklarına ve yoksulluğun neden olduğu pek çok soruna çözüm aramaktadırlar.

Aydınlığa Koşarken (2001) adlı romanda, yoksul bir ailenin çocuğu olan Musti'nin hayata atılış mücadelesi konu edilmiştir. Musti, büyüüp Köy Enstitüsü'ne gider ve yoksulluklarına bir çare arar. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında geçen roman, dönemin ekonomik sıkıntılarını da Musti ve ailesi aracılığıyla göz önüne sermektedir.

Musti'nin bebekliğine denk gelen bir kuraklık döneminde, köylünün elindeki avucundaki tüm birikim tükenmiştir. Musti'nin annesi Fadimana da bu kuraklıktan nasibini almıştır. Bu kıtlık sırasında annesi ile evde aç kalırlar. Fadimana, durumlarını hiçbir komşusuna söylemez; çünkü komşuları da onunla neredeyse aynı durumdadır. Kızamık da köyde salgın haline gelmiştir ve Fadimana, iki evladını kaybetmiş bir anne olarak Musti'yi de kaybetmekten çok korkar. Ona yemek yediremese de en azından soğuktan ölmesini engellemek adına elinde bulunan tüm kışlık yakacağı oğluna feda eder. Yoksulluğun getirdiği eziklik, çaresizlik annenin omuzlarındadır ve yazar okuyucuya da bunu hissettirir.

Roman boyunca yoksulluk ve onun getirdiği çaresizlik görülür. Musti, yoksulluğunun farkına varmış bir çocuktur. Yoksulluk, Musti'ye ve köyde yaşayan herkese yetinme duygusunu öğretmiştir. Hayatı boyunca yetinme duygusuyla yaşayacak olan Musti, daha fazlasını isteme konusunda sıkıntılı bir birey haline gelir. Elinde bulunan olanaklara minnettar; fakat daha fazlasına ulaşmayı istemekten aciz bir yetişkin olur. Romanda anlatıldığı üzere, yoksulluğun en büyük zararı, insanın kişiliğine verdiği zarardır.

Yaz Sıcağında (1996) romanı, yoksul bir ailenin çocuğu olan Ahmet'in bir yaz boyu başından geçenleri anlatır. Ahmet eskimiş bir gömleği neredeyse üzerinden hiç çıkarmayacak kadar çok sever. Artık üzerine zorla olan bu gömleği yine de giymekten

vazgeçmez. Nedeni daha sonra anlaşılır. Üstündeki gömleği ona öğretmeni dikmiştir. Birinci sınıftayken okuma bayramı töreninde tüm sınıfın aynı kıyafeti giymesi istenmiştir. Maddi durumları yeterli olmayan ailelerin çocuklarının kıyafetleri diğer aileler tarafından karşılanmıştır. Ahmet'in öğretmeni diğer ailelere gereğinden fazla yük olmamak adına Ahmet'in gömleğini kendisi diker. Ahmet, hem gömleğin bol renkli deseninden etkilenmesi hem de öğretmenin elleriyle dikip ona vermesi nedeniyle gömleğinden vazgeçmek istemez. Yoksul bir öğrencisi için bir öğretmenin göstermiş olduğu fedakârlık, Ahmet'in hayatında büyük yer edinmiştir. Önemli olanın maddiyat değil insanlık olduğu vurgulanmıştır.

Merdiven (1998) romanında, Hasan, yoksul bir kapıcı ailesinin çocuğudur. Hasan, kıyafetlerinden yaşadıkları yere, yediği yemeklerden babasının kapıcılığına kadar kendileri ile ilgili her durumun yoksulluklarından kaynaklandığını fark etmiştir. Hasan, diğer yaşlıları gibi okul çantasına sahip olmamasına üzülür. Yağmurlu havalarda eşyalarını ıslatmamak için çok mücadele eder. Okul arkadaşları ve apartman sakinlerinin çocukları, kışın servise binmektedirler. Hasan da aynı okula gitmesine rağmen onlar gibi servise binecek paraları olmadığından yürüyerek okuluna gider. Bu durumlar, Hasan'ın arkadaşlarına imrenmesine neden olur.

Hasan'ın kardeşi Zeynep hasta bir çocuktur. Ailesinin de ona ilaç alacak, onu tedavi ettirecek parası yoktur. Bu durum aileyi çok üzmektedir. Yoksulluk, küçük kızın hastalığının tedavisine engel olmaktadır. Bu yaşadıkları, Hasan'ı neden fakir olduklarını sorgulamaya iter. Annesi oğluna onu ikna edebilecek bir cevap veremez. Oğluna, köyden geldiklerinden beri durmadan çalışmalarına rağmen, yine de ellerine çok para geçmediğini söyler.

Kış günü sokakta mahallenin çocukları kayak yapmaktadır. Hasan'ın onlarınki gibi kayak malzemeleri yoktur. Yoksulluk, Hasan'ın özgüvenine de zarar vermiştir. Onlara imrenir. Kendisiyle alay etmelerini göze alarak yine de onlarla beraber kayar. Kaymaya başladıktan sonra çekingenliğinden de yoksulluğun onun üzerindeki ezikliğinden de kurtulmuş ve çocukluk neşesine bürünmüştür. Yuvarlansa da düşüp kalksa da kısa bir süre kendini arkadaşları ile eş görür, yoksulluğunu unuttur.

Hasan'ın beden eğitimi dersi için eşofmana ihtiyacı vardır. Öğretmeni tarafından bu konuda uyarılmış, arkadaşları da onunla alay etmiştir. Babasını bu konuda ikna eder ve eşofman almaya giderler. Ama istenilen nitelikteki eşofmanı almaya paraları yetmez. Yoksulluk, yine onun hayatını olumsuz bir şekle sokmuştur. Baba da en az oğlu kadar üzgündür.

Romanlarda, yoksulluğun en çok çocukları etkilediği görülür. Yoksulluk onları fiziksel ve ruhsal boyutta etkilemiştir. Yoksul ailenin çocuklarının beslenmeleri sıkıntıya girmiştir. İnsanların, her istediklerini alamadıkları görülmektedir. Anlatılan romanlarda çocukların sosyal bakımdan da diğer çocuklara oranla daha içe kapanık oldukları görülür. Aynı şekilde sadece çocukların değil, ailenin diğer fertlerinin de bu sıkıntılar ile boğuştuıkları görülmüştür. Yoksulluk üzerine şekillenmiş bu romanların ortak özelliği, yoksulluğundan utanmayan insanları anlatmış olmalarıdır.

Bu romanlarda yoksulluk, dışlanmışlık ve soyutlanmışlık gibi duyguları beraberinde getirmemiştir. Yoksul kahramanlar kendilerini toplumdan uzaklaştırmamış, yoksulluklarının arkasına sığınmamıştır. Yoksulluğun utanılacak bir durum olmadığı vurgulanmaktadır. Çabalayan, çalışkan, kendi ile barışık insanlar olmayı başarmış kahramanlar dikkate değerdir. Yoksulluktan sıyrılmak isteyenlere de bu romanlarda okumak ve çok çalışmak tavsiye edilmektedir.

3.2.3.Çalışmak Zorunda Kalan Çocuklar

Bir çocuğun çalışması ile kastedilen durum, onun ailesine yardım etmek ya da kendi ihtiyaçlarını gidermek amacı ile maddi bakımdan kazanç elde etmesi ve bu niyetle belli bir işi sürdürmesidir. Çocuk romanlarında, kendini para kazanmak zorunda hisseden veya para kazanmaya zorlanan çocukların kahraman olarak seçildiği görülmektedir. Çocuğun çalışmak istemesi ya da buna zorlanması, ailesinin zorbalığından veya yoksulluğundan kaynaklanmaktadır. Kahramanlar, çalışmaktan mutlu ya da mutsuz olabilmektedirler. Mutlulukları ya da mutsuzlukları maddi kazançlarının miktarından çok, elde ettikleri bu paranın, beklentilerini ne ölçüde karşılandığına bağlıdır.

Çocukların küçük yaştan itibaren çalışmaları, onlarda fiziksel ve psikolojik açılardan birer travma yaratır. Bu travma, etkisini kısa dönemde ve uzun dönemde olmak üzere iki şekilde göstermektedir. Çalışmanın etkisi kısa dönemde, fiziksel olarak çocuğu yıpratma şeklinde görülebilirken; çalışmak uzun dönemde, çocuğun sosyal hayatında zedelenmelere yol açabilmektedir. Çocuk çalıştığı için toplumdan uzaklaşan bir birey haline gelebilir, onun özsaygısı ve benlik algısı zayıflayabilir. Çalışmak, çocuğun kişiliğinde olumsuz etkiler bırakabilir.

T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan çocuk romanlarında çalışıp para kazanan çocukların varlığı yadsınamayacak boyuttadır. Yoksul ailelerin çocuklarının çalışmaya daha meyilli ve bu konuda daha fazla güdülenmiş olduğu söylenmelidir. Çoğu çocuk, çalışmak zorunda olduğu için okulundan vazgeçer ya da okulunu aksatır. Bu çocuklar, gündelik ihtiyaçlarını karşılamak niyetiyle geleceklerini tehlikeye atmış olurlar. Çalıştıkları süre içerisinde, karşılanmayı bekleyen istekleri ve gereksinimleri ne kadar düşük ise mutlulukları o kadar garanti altındadır. Bu gereksinimleri karşılayabildikleri zaman daha mutlu olurlar. Hayattan beklentileri yükseldikçe mutlu olmaları zorlaşır.

İncelenen eserlerde çocukların çalışma hayatına atılmalarının en büyük nedeni yoksulluktur. Ailelerine yardımda bulunmak, evin çalışan ferdi maddi açıdan rahatlatmak, evin geçimine katkıda bulunmak gibi amaçlarla çalışan çocuklar, büyük birer sorumluluk taşımaktadırlar. Aynı zamanda ailesi bulunmadığı için kendi başına bir hayat sürdürmek zorunda kalan çocuklar da çalışma hayatıyla erken tanışmışlardır. Bu durumda çocuğun çalışmaktan başka bir çaresi yoktur. Ailesinin yoksulluğu ya da ailesi olmadığı için çalışmak zorunda olan çocukların yanında bir de çalışma hayatını merak edip bu yolu seçen çocuklar vardır. Romanlarda bu çocuklardan çok sık bahsedilmemektedir.

Ailesinin yoksulluğu nedeniyle çalışmak zorunda olan çocuklar, bu sorumluluklarından mutlu değildirler. Yine de kendilerine yüklenen bu görevden kaçmazlar. Ellerinden gelenin en iyisini yapmaları gerektiğinin farkındadırlar. Çalışmak, onlar için yaşamın amacı haline gelmiştir. Bu çocuklar arasında çalışıyor olmanın hayatlarını engellendiğini düşünen çocuklar vardır. Ama ailelerine yardım ediyor olmak, onları daha bilinçli, sağduyulu ve sorumluluk sahibi yapmıştır. Çalışmak zorunda kalan bu çocuklar, yaşıtlarına oranla daha olgundurlar.

Yazılı Sincap (1984) romanında, yukarıda bahsedilen olgunluğa sahip çocuklar göze çarpar. Kahramanlar çocukluk döneminde olmalarına rağmen, ailelerinin çalışıp onlara baktığının bilincindedirler. Ailelerine yardımcı olmak için ellerinden geleni yapmak isterler. Babalarının zor çalışmaları karşılığında kazandığı ekmeği bedavadan yediklerini düşünürler. Bu olgun tavır, eseri okuyan çocuklara da örnek niteliğindedir.

Ekmek Parası (1979) romanı, eserin adına da tesir eden bir hayat mücadelesini anlatmaktadır. Romanda fakirlikleri ile ön olana çıkan bir aile vardır. Ailenin bütün bireyleri ağır işlerde çalışmakta; aile yine de kıt kanaat geçinmektedir. Kemal ve onun ağabeyi Ali, babalarına yardım etmek için çalışmayı göze alan çocuklardır. Çalışmak

onlar için utanılacak bir şey değildir. Kemal, küçük yaşına rağmen yaptığı şeyin ne kadar önemli olduğunu fark edip kendisi ile gurur duyacak kadar olgun bir çocuktur. Hamallık, çıraklık gibi işler yaparak ailesini rahata kavuşturmaya çalışır. Durumlarını anlatabilmek için Kemal şu cümleleri kurar: “*Biliyorum, anamın hiç parası olmayacaktı ve bana balon alamayacaktı. O an çalışmaya karar verdim.*” (İzğü, 1979: 42).

Kemal’in okul dışındaki tüm zamanı o günden itibaren çalışmakla geçer. Çalışıyor olmaktan mutsuzluk duymaz. Ailesinin ağabeyinin ve kendisinin çoğu ihtiyacını karşılayamayacağını; bu nedenle çalışarak ailesine katkıda bulunmak zorunda olduğunu bilir. Yine de küçük yaşta çalışmanın kalıcı bir çözüm olmadığını bilincindedir.

Bir gece yağın şiddetli bir yağmur yüzünden yıkılan derme çatma evlerine çok üzürlüler. Evi tamir etmeleri mümkün olmadığından, başlarını sokacak yeni bir gecekondu yaparlar. İki kardeşin kendi evlerini yapmak için harıl harıl çalışmaları da dikkat çekicidir.

Kemal, daha büyük başarılar için okul hayatını önemsemesi gerektiğini bilir. Bu nedenle derslerini hiç aksatmaz. Eser, yazarın kendi hayatından kesitler barındırmaktadır. Ekmek parasını küçük yaşta kazanmak zorunda kalan bir insanın bu kadar gerçekçi ve umut dolu bir eser meydana getirmesi, okuyucuda etkileyici bir izlenim bırakacaktır.

Kaya Öztaş’ın *Zor Günler* (1979) romanı, yoksullukla mücadele eden Hasan isimli total bir çocuğun zor günlerini anlatmaktadır. Babası ölmüş, annesi de romanın sonlarında kör olmuştur. Şehrin gecekondu bölgesi olarak bilinen yoksul mahallelerinden birinde yaşamaktadırlar. Babasının ölümünün ardından bütün yük büyük ağabeyinin üstüne kalmıştır. Hasan ise bu durumdan rahatsız olur.

Hasan, okul müdürünün evine gittiği bir gün, evdeki ocağı görüp ona imrenir. Eve geldiğinde annesinin ateş yakarak yemek yapmakta zorlandığına şahit olur. Müdürünün evinde gördüğü gaz ocağından annesine almaya karar verir. Birikmiş parası olmadığı için çalışmaya karar verir. Para biriktirip annesine o ocaktan alacağı güne kadar çalışacağına dair kendine söz verir. Zenginlerin yaşadığı mahallelere gidip iş aramaya başlar. Yol üzerinde, kendisi gibi küçük bir çocuğun gazete sattığını görür; ona imrenir, kendisi de gazete satmaya karar verir. Eve geri döndüğünde tüm gün başından geçenleri annesine anlatır. Çalışmaya başladığını, çalışma koşullarını tek tek anlatır, annesinin içini rahatlatır. Almayı planladığı ocak hakkında hiçbir şey söylemez.

Okul müdürünün kendisine kefil olduğu yalanını söyleyerek iş konusunda annesinin içinin rahat olmasını sağlar. Müdürünün, söylediği yalandan ve çalışmaya başladığından haberi yoktur. Hasan bu yalanı, annesinin çalışmasına karşı gelmemesi için söylediğini ifade eder. Yazar, bu anlattıklarına bir not düşmüştür. Yazar, bazı yalanların faydalı olabileceğini, iyi bir şey yapmak için söylenen yalanlar ile kötülük adına söylenmiş yalanlar arasında bir fark olduğunu söyler. Yine de en doğru davranışın yalan söylememek olduğunu anlatır.

Hasan annesinin de onayını aldıktan sonra gönül rahatlığı ile çalışmaya başlar. Yeni arkadaşı Selim ile birlikte, günlük belli bir sayıdaki gazeteyi satmaktan sorumlu olurlar. Gazetelerini sattıklarında ellerine günlük kârları kalmaktadır. Hasan, iradeli davranır. Her gün işini aksatmadan yapar ve kendi kendine söz verdiği şeyi gerçekleştirir. Üç ay içinde annesine gaz ocağı alacak parayı biriktirmiştir. Bir gün yeni ocağı eve getirir; annesini sevindirir ve gururlandırır. Ocağı almış olmasına rağmen Hasan, çalışmayı bırakmayacaktır. Annesinin gözlerinin kör olması bu durumda önemli rol oynamaktadır.

Selim aracılığıyla tanıştığı gazete bayisinin sahibi Vedat, yaz geldiğinde tatile çıkmak ister. İş yerinin kapalı kalmasını da istemediğinden- çocukların okullarının tatile girmesini de bahane ederek- iş yerini Selim ve Hasan'a emanet etmek ister. Onlara, temmuz ayında kaplıcalara gitmesi gerektiğini, bölgedeki tek gazete bayisi kendisi olduğundan dükkânı kapatmak istemediğini, bir ay süre ile dükkânı çocuklara emanet etmek istediğini söyler. Çocuklar çok şaşırır. Vedat, onları cesaretlendirir; zaten işi az çok bildiklerini söyler. Çalıştığı bu bir aylık süre içerisinde hak ettikleri parayı alacaklarını da söylemeyi ihmal etmez. Çocuklar söylenenleri uygularlar. Yazar, burada çocukların sekiz ve dokuz yaşlarında olduğu vurgusunu yapmayı ihmal etmez. Yetişkin bir insanın bu yaşlardaki iki çocuğa iş yerini emanet edişindeki düşünce sorgulanmamaktadır.

Eve para getirmek, Hasan için okumak kadar önemli bir gaye haline gelir. Hasan, romanın başlarında annesine hediye almak amacıyla çalışmaya başlasa da bu durum romanın sonlarına doğru mecburi hale gelmiştir. Okulunu ihmal etmeyen Hasan, büyüdüğünde bir doktor olacaktır. İleri yaşlarında bu romanı kaleme aldığını belirten yazar, çalışmak zorunda kalışının okulunu ihmal etmesini gerektirmediği izlenimini vermeyi ihmal etmemiştir.

Merdiven (1998) romanında, yoksul bir ailenin oğlu olan Hasan, ailesine yardımcı olabilmek için çeşitli işlerde çalışır. Tatil döneminde pazarda insanların

yükünü taşımaya karar verir. Hasan, pazarda karşılaştığı öğretmenin de paketlerini taşır. Öğretmenin verdiği parayı almak istemez. Ancak öğretmen, bu paranın hakkı olduğu konusunda onu ikna eder. Bu metinde para kazanmanın tadını yaşayan bir çocuk örneği verilerek alın teri ile kazanılan paranın önemi vurgulanmıştır.

Hasan pazarda yük taşımaktan vazgeçmek zorunda kalır. O bölgede çalışan diğer tecrübeli hamallar, Hasan'ı o pazarda barındırmak istemezler. Kendi ekmeceklerini onunla paylaşmak istemeyenlerin yaptığı baskıya direnemez. Böylelikle çocuğa çalışma hayatında yorulmanın dışında sıkıntılar da olduğu hissettirilmiş olunur. Bundan sonra Hasan babasının bulduğu yeni işi olan kebabçıda çalışmaya başlar. Yeni pişmiş kebab kokuları eşliğinde bütün gün yemek hayalleri kurar. Kebabçıda çalışırken, çok çalışıp ileride buralarda kebab yiyebilecek biri olmak ister. Bunun için azimle çalışır. Kırdığı bardak nedeniyle kebabçıdan kovulan Hasan, boyacılık yapmaya karar verir. Küçük yaşta çalışmanın yükü hep omuzlarındadır. Onun çalışma hayatındaki bu maceraları, ailesine rahat yüzü gösterebilmek içindir. Babasının bu yaştaki bir çocuğu inatla bir işe yerleştirmek istemesindeki amaç da budur. Geçim derdi, küçük bir çocuğun tüm zamanını çalmaktadır.

Küçük Çekmece Okyanusu/ Can Kurtaran Yılmaz (1979) adlı romanının ikinci bölümü olan *Can Kurtaran Yılmaz*'da Yılmaz, babası hastalandığı için küçük yaşta çalışma hayatına giren bir çocuktur. Babası duvardan düşmüş, belini incitmiştir. Babasının bir yıl daha çalışamayacağını söyleyen Yılmaz, çalışmak zorunda kalır. Annesinin de temizlikçilik yaptığı belirtilse de bu para ailenin geçimine yetmez. Yılmaz, bir restoranda garsonluk ve bulaşıkçılık yapmaya başlar. Herkesin denize gidip eğlendiği tatillerde, eğlenmek yerine çalışmak onun zoruna gider; fakat çalışmak zorunda olduğunun farkındadır. Roman boyunca farklı şekillerde çalışmayı sürdürmüş ve ailesine katkı sağlamıştır. Ailesinin maddi sıkıntıda olduğunun farkındadır. Geçim sıkıntısının yükünü omuzlarında taşımak, Yılmaz'a bazen çocukluğunu unutturmuştur.

Çuval Kütüğü (1999) adlı romanda çocuklar ailelerine yardımcı olmak amacıyla ormandan kütük toplar ve satarlar. Bu durum romandaki çocukların sürekli gerçekleştirdiği bir eylemdir. Çocuklar, çalışmayı ve para kazanmayı doğal bir durum olarak görürler; çünkü aileleri onların çalışıp para kazanmalarına muhtaç durumdadır. Çocuklar da çalışmayı yaşamlarının bir parçası olarak görürler.

Küçük Kuklacılar (1986) romanında İzzet Bey, Fulya ve Necla'ya kuklacılığa başlayışının öyküsünü anlatırken babasının bu mesleği seçmesine nasıl karşı çıktığına değinir. Onun bu anısı, ailesine yardım etmek için çalışmak zorunda kalan küçük bir

çocuğun yaşadığı zorlukları gösterir. Küçüklük döneminde, yaşadıkları yere gelen gezici kuklacıları izleyen İzzet Bey, hemen kuklacı olmaya karar verir. Ama o dönemin aileleri, çocuklarının yazarın deyişiyle ‘Karagözcü, kuklacı’ olmasını kesinlikle istemezler. İzzet Bey’in içine kuklacılık ateşi düşmüş olmasına rağmen, babası buna engel olmak adına oğlunu hemen bir tenekede atölyesine çırak olarak verir. İzzet Bey burada uzun bir süre çalışır. Küçük yaşta çalışma hayatına atılmış olması aklını bir süre oyalasa da kukla yapmak ve oynatmak isteği içinde yeniden belirir. Ustasının anlayışlı bir insan olmasının da faydasıyla içindeki hevesin geçici olmadığı ve bu konuda yetenekli bir genç olduğu fark edilir. Ustası onu hem tenekecilik konusunda hem de kukla yapımında ve oynatımında eğitmeye başlar. Babasının istemeyerek de olsa ona yaptığı bu iyilik, bir kukla ustası ortaya çıkarmıştır. İzzet Bey’in kuklacılık sanatıyla nasıl tanıştığını dile getirdiği bu bölümde, babasına maddi konularda yardımcı olmak için başladığı çalışma hayatının içinde ne gibi zorluklarla karşılaştığını, kendini geliştirmesinin önündeki engelleri nasıl aştığını anlatır.

Bazı romanlarda, ailesinden tamamen kopmuş, ailesi dağıldığı için yalnız kalmış çocuklara rastlanır. Bu çocuklar, sadece kendileri için çalışmak zorundadırlar. Ailelerine yardım etmek gibi bir amaçları olmadığı gibi karınlarını doyurmak için de kendilerinden başka kimseden yardım talep edememektedirler. Bu nedenle düzenli bir çalışma hayatının içinde olmak zorundadırlar. Hayat onlara başka bir seçenek sunmamıştır. Bu çocuklar, yaşamak için çalışmaktan başka seçeneklerinin olmadığı bilincindedir ve bu durumdan şikâyet etmezler. Çalışmak, onları mutsuzluğa sürüklememiştir.

Yağmur Dede (1991) romanı hayatlarını tek başlarına sürdürmek zorunda kalan iki küçük çocuğun mücadelesini anlatmaktadır. Köylerinde okula devam edememiş, İstanbul’a göç etmiş olan Hidayet ve Rıfkı, İstanbul’da yanında yaşayabilecekleri kimse olmadığı için yalnız yaşamaktadırlar. Kendilerine ait minik bir gecekonduları vardır. Okula gidemeyen Hidayet ve Rıfkı, karınlarını doyurabilmek için ellerinden gelen her işte çalışmayı göze alırlar. Roman boyunca çeşitli işlerde çalışan iki çocuk, çalışmaktan hiç şikâyet etmez. Çalışmayı bir hayat gayesi olarak benimserler. Yaptıkları işten yeterli miktarda para kazanamadıkları zaman iş değiştirirler. Kendi işlerini yapmayı denerler; kalem satarlar. Çıraklık ve hamallık yaparlar. Çalışmak, onların hayatlarının büyük bir parçasını oluşturur ve onlar için hep zordur. Çocuklar, işlerinin kıymetini bilir, işlerine sahip çıkar. Bunu yapmalarının nedeni çalışmak zorunda olduklarını bilmeleridir. İşlerini koruyabilmek adına elinden gelen her mücadeleyi verirler.

Yaşlılarının sahip olduğu maddi ve manevi olanakların çoğuna sahip olmayan bu iki çocuk, yaşlıları ile kendilerini kıyaslayabilecek kadar bile çevrelerinin farkında değildirler. Kendilerini çalışmaya adanmış olan bu çocuklar, çalıştıkları ve para kazandıkları oranda mutlu olmaktadır. Yazar, bu yönde doğrudan bir mesaj verme çabası içine girmese de iki çocuğun çalışmaktan başka bir uğraş içine girmemelerini eleştirmektedir. Hayatları boyunca çalışmak zorunda kalan çocuklar, sosyal anlamda yaşlılarının hatta toplumun bile gerisindedirler. Hidayet de Rıfkı da çocukluklarını yaşayamamanın ezikliğini taşımaktadır. O yüzden yeni arkadaşlar edinmektense birbirlerinin arkadaşlığına sarılmaktadırlar.

Romana adını veren komşuları Yağmur Dede, çocukların sosyal yönden eksikliklerini tamamlama görevini üstlenmiş, onları kültürel, sosyal, ahlaki yönlerden beslemiştir. Roman boyunca çalışmaktan başka bir şey düşünemeyen bu çocuklar, toplumun geri kalmış bir yönünü yansıtır. Çalışmak zorunda kalan çocukların tümünü temsil eden Hidayet ve Rıfkı, toplumun kanayan bir yarasını gündeme taşımıştır. Roman, gerektiğinde çalışmanın onurlu bir davranış olduğunu anlatmasının yanında, çalışmak zorunda kalan çocukların varlığını çarpıcı bir şekilde göstermesi bakımından etkileyicidir.

Güneşle Oynayan Çocuk (1976) romanında Hüseyin ve Haşim, ailelerinden kopmuş ve farklı zamanlarda İstanbul'a gelmişlerdir. Hüseyin, vapur iskelesinde çalışmakta; kendi parasını kazanmaktadır. İlkokulu bitirmiş, ortaokula gidecek fırsatı ve parayı bulamamıştır. İskeleyi evi bellemiştir. Onurlu, çalışkan ve dürüst bir çocuktur. Roman boyunca olgunluğunu ortaya koyar. Çalışmanın ayıp olmadığını bilincindedir; hatta bundan gurur duyar. Dilencilik yapıp başkalarına el açmanın kendisine yakışmayacağını farkındadır. Dilenciliği insan onuruna yakıştırmaz; bu işi yapanlara karşı kötü duygular besler. İnsanın çalışkan olup kendi ekmeğini kazanmasının onurlu bir davranış olduğunu bilir. Bu nedenle iskelede insanların bavullarını taşımaktan, gazetecinin paketlerini düzenlemekten, çiçekçinin siparişlerini iletmekten, araba camı silmekten çekinmez. Romanın ileriki bölümlerinde Hüseyin'e bir arkadaş gelir. Haşim de Hüseyin gibi İstanbul'a çalışmaya gelir. Hüseyin, Haşim ile sıkı dost olur. İki çocuk, el birliği yapıp hayatlarını devam ettirmek için roman boyunca çalışırlar. İnsanın alın teri ile kazandığı parayı harcamasının ayrı bir tadı olduğunu söylerler.

Hüseyin, para kazanmakla kalmamış, aynı zamanda ileride ortaokula gidebilmek için tasarruf bile yapmıştır. On sekiz yaşından önce bankadan bir büyüğü olmadan para çekemeyeceğini bildiği için bankaya, kazandığı paranın bir kısmını düzenli olarak

yatırır. Büyük bir miktar parası da birikmiştir. Okul çağındaki bir çocuğun çalışmak zorunda kalması elbette ki üzücüdür. Onları koruyup kollayan ailelerinin olmaması onları çalışma ortamına sürüklemiştir. Hayatın gerçekleri ile erken yaşta tanışmış çocukların gururlu tavırları ekmek parası kazanmak için çalışmanın onurlu bir davranış olduğunu ortaya koyar.

Hüseyin, iskelede tanıştığı bir albayın torununun doğum günü partisine davet edilmiştir. Partiye arkadaşı Haşim'i de götürür. Kendilerine yaraşır kaliteli bir hediye seçip partiye giderler. Partide yaşlıları çocuklar vardır ve hepsi de iyi ailelerin çocuklarıdır. Hayatları boyunca çalışmak zorunda kalmamış bu çocuklar, Haşim ile Hüseyin'i anlamakta zorluk çekerler. Çocukluk yapıp onları küçümser ve onlarla dalga geçerler. Bu durum iki çocuğu çok üzer ve yaralar. Hayatta herkesin aynı şartlara sahip olacak şekilde doğmadığını bir kez daha fark ederler. Olgunluk göstererek diğer çocuklara kendi durumlarını açıklamaya çalışırlar. Çalışmanın ayıp olmadığını, emekleri ile para kazandıklarını açıklarlar. Doğum günü kutlanan çocuk Tuncer ise iki arkadaşına hak verir ve diğer misafirlerini susturur. İki arkadaş, ortaokula gidebilmek için çalışmak zorunda olduklarını söylerler. Önemli olanın büyüyünce vatana yararlı birer insan olabilmek olduğunu söylediklerinde zengin çocuklar yaptıklarından utanır. Çocuklar, sözleri ile diğer zengin ve şımarık çocuklara bir hayat dersi vermiş olurlar. Hayatta herkesin eşit şartlara sahip olmadığını ve bazı insanların hayatlarını kazanmak için daha fazla çaba sarf etmesi gerektiğini üstüne basa basa tekrarlarlar. Çocuklar, yaptıkları işten onur duyduklarını kanıtlarlar. Çalışmanın utanılacak ya da saklanacak bir şey olmadığı; aksine çok onurlu bir davranış olduğu ortaya konmuş olur.

Başı Bulutlu Uçurtma (2000) romanında Öner ve Caner, maddi olanakları yetersiz olan ailesiz iki çocuktur. Paralarının olmaması onları hayal ettikleri şeyleri elde etmek fikrinden alıkoymaz. Sahip olmak istedikleri uçurtmaya ulaşabilmek için ayakkabı boyacılığı yapmaya başlarlar. Başlarda kimse onlara ayakkabı boyatmaz. Ayakkabı boyacılığının, istedikleri parayı onlara hemen kazandırmayacağını farkına varan çocuklar yine de isteklerinden vazgeçmezler. Çalışıp para biriktirerek uçurtmacının elindeki en güzel uçurtmayı alırlar. Hiçbir zaman yılgınlığa düşmemenin, istenilen şeyler için bir çaba sarf etmek gerektiğinin vurgulandığı romanda, iki çocuğun çalışmaktan mutlu oldukları görülmektedir.

Altın Ekin (1979) romanında da çalışan bir çocuğun çalışma öyküleri anlatılmaktadır. Erdeli'nin ailesi sağ olsa da o yalnız başına yaşamayı tercih etmiştir. Erdeli, çalışmaktan yüksünmez, aksine çalışan biri olmanın büyük bir üstünlük

olduğunu savunur. Hatta esnaf ile işçi arasında bile çalışma şartları bakımında bir ayrım yapar. İşçilerin, kazandığı parayı hak etme konusunda her zaman daha üstün olduğunu düşünür.

Okulu bırakan Erdeli, bir süre değirmende babasının yanında çalışır. En iyi arkadaşı Emel'in evinde oturdukları bir gece, yetişkinlerden bazılarının çalışmak için yürüyerek İstanbul'a gideceklerini öğrenir. Bu fikir aklına yatar. Babasının yanında verimli bir ömür geçiremeyeceğini düşünür. Emel'in evinden kendine gizlice yolluk yiyecek hazırlar. Bu gruba katılmanın yollarını arar. Ailesine ve Emel'e başka bir yerde okula yazılacağı konusunda yalan söyler. Kimsenin onu planından alıkoymasını istememiştir. Yola koyulduklarında yol arkadaşları ile birlikte İstanbul'a vardıklarında ne kadar çok para kazanacaklarını düşünmeye başlamıştır. Türlü mücadeleler ardından İstanbul'a vardığında önce bir caminin önünde tespih, fes, takke ve Kur'an satar. Onu çalıştıran insanlar bu işten sonra onu ırgatlara su verme işinde kullanırlar. Tüm bu çalışmalarının parasını ona vermeyeceklerdir. Tüm ırgatlar ayaklanıp onun parasını işverenden zorla alırlar. Su taşıma görevinden bu şekilde ayrılmış olur. Onu bu sefer bir bakkalın yanına çırak olarak verirler. Bakkal sahibi de onun parasını gasp eder. Bakkal, onun kazandığı tüm parayı en son vereceğini iddia eder; fakat ödeme zamanında sorun çıkarır. Bakkal çırağı olduğu süre içerisinde hak ettiği parayı alabilmek için epey çabalar. Bakkaldan kovulunca işçi olarak fabrikada çalışmaya başlar. Buradaki işinden de çeşitli sebeplerle ayrılmak zorunda kalır. Bir süre karpuz satar. Ardından bir demircinin yanında işe girer. Demircide çalıştığı süre içerisinde yeni model bir kapı kolu tasarlar ve üretir. Patronunun gözüne girer. Bu işten para kazanır, diğer işçilerin de hakkını savunur. Onların da para kazanması için mücadele eder; sonunda hep beraber greve giderler. İşveren değişince tüm işçilerle birlikte işinden olur. Çareyi ailesinin yanına dönmekte bulur. Burada kendine büyük bir iş yeri açar. Şansı yaver gider ve büyük bir iş adamı olur. Çalışma hayatında türlü zorluklarla mücadelesinin ardından sonunda başarılı olmuştur. Yine de çocuk yaşındaki bir insanın okulda olması gereken çağında, bunca zorlu ortama maruz kalmış olması üzücü ve düşündürücüdür. Okulu tek bir karar ile hayatından çıkararak Erdeli, kendini çalışma hayatının içine atmış, zorluklara göğüs germiştir. Burada, ailesine yardım etmek adına çalışan bir çocuk yoktur. Kendi başına ayakta kalmak için mücadele veren, çoğu zaman yenilen, sonunda başarıya ulaşan bir insandan bahsedilir. Hayat onun için daha zordur. Tüm bu zorlukların ardında Erdeli'nin bir çocuk olduğunun vurgulandığına tanıklık edilememektedir.

Zorluklara rağmen çalışmak zorunda kalan çocukların yanında, çalışma hayatını merak ettiği için çalışmak isteyen çocuklar da vardır. Bu çalışma isteği, diğer çalışma amaçlarına göre daha keyfi bir nedendir.

Ülkücü Ali (1986) adlı romanda, toplum düzenini önemseyen, daha iyi bir toplum oluşturmak gibi daha büyük bir amaçla çalışmak isteyen Ali adındaki çocuk dikkat çeker. Ali, tatile geldiği köyde yenilikler yapmak ister. Kendisi gibi çalışkan yaşlıları ile köyü kalkındırabilmek adına pek çok etkinlik içine girerler. Köyün pek çok eksikliği vardır. Bu eksiklikleri belirlemek ve her alanda köye ve köy halkına yarar sağlayabilmek adına kollar kurarlar. Sanat, eğitim, sağlık, ekonomi alanlarında çalışmalar yapmak için kollara ayrılırlar. Her kolun çalışanları üzerlerine düşen görevleri sorumluluk duygusuyla yerine getirir. Köyü kalkındırabilmek adına çocuklar okuma yazma ve müzik kursları açma, köyü temizleme, tavuk ve çiçek yetiştirme, kitap toplama, sebze yetiştirme ve satımı, kütüphane yapımı, kooperatifçilik gibi pek çok işe el atarlar. Amaç, köyelerine para toplamak ve köyelerini kalkınmış, mutlu bir köy yapmaktır. Köye maddi katkı sağlamak ve kendini işe yarar bir birey olarak hissetmek, çocukların asıl önemseydiği şeydir. Herkesin elinden geldiği şekilde katkı sağlamasıyla bir yaz içinde köyde büyük değişimler gözlenir. Herkesin yaşadığı çevre için bir şeyler yapabileceğini kanıtlamaya çalışan bu bölümler okura çalışmanın ve topluma yararlı bir birey olmanın önemini aktarmaktadır.

Güzeldi O Günler (2000) romanında çalışmak zorunda olmasa da çalışma hayatını merak eden bir çocuk vardır. Yazar, çocuk kahraman Nuri'nin ağzından geçmişe de özlem duyarak çocukken çalıştığı günleri anlatır. Para kazanmak için misket, çikolata, sakız sattığını anlattığı bölüm, bir çocuğun kendi harçlığını çıkarmak için denediği yolları gösterir.

Eserin kahramanı Nuri, çalışmak istediğine karar verir ve ailesine bu konuda baskı uygular. Ailesi onun çalışmasını istemese de Nuri'nin ısrarına dayanamazlar. Onun kırtasiyede çalışmasına razı olurlar. Nuri, ailesinin yoksulluğunun farkındadır. Çalışmasının amacı onlara yardımcı olmaktır. Nuri'nin bu farkındalığı, onu çocukluğunu yaşamaktan alıkoyar. Çalıştığı süre içerisinde aklına hep arkadaşları ile eğlendiği vakitler gelir. Bu çalışma temposuna dört gün dayanabilir ve işi bırakır. Kendi cümlesi ile çocukluğunun tadını çıkarmaya kaldığı yerden devam eder. Yine de o bir çocuktur, çalışması gerektiğini bilse de arkadaşlarıyla oynamak her zaman daha caziptir. Çocuk çalışmak istese de bunun bir disiplin içinde uygulanmasının zorluğunu, çalışmanın çocukların dünyasında uyandırdığı etkiyi gösterir.

Dağdaki Kaynak (1997) romanında, okul tatilinde arkadaşlarının köyüne gitmek isteyen bir grup çocuk, köy yolunda aç kalınca, yol üstünde tomruk taşıyan büyüklerinin yanında yemek karşılığı çalışmaya başlarlar. Amaçları, aç karınlarını doyurmaktır. Geçici bir amaç uğruna da olsa çocukların çalıştığı görülmektedir.

Tüm bu romanlarda, nedeni ne olursa olsun para kazanmak için çalışan çocuklar vardır. Hayatlarının başlarında olan bu insanlar eğitimlerine yönelecek ve gezip eğlenecekleri zamanlarda para için çabalamaktadırlar. Bakanlığın bunca romanında, çalışma hayatı ile türlü sebeplerle tanışmış çocukların varlığı rahatsız edicidir.

3.2.4.Hastalık ve Ölüm

İnsanlar doğar, büyür, gelişir ve bir nedene bağlı olarak, bir yaş sınırına bağlı kalmaksızın ölürlür. Hastalık “*Organizmada birtakım değişikliklerin ortaya çıkmasıyla sağlığın bozulması durumu, rahatsızlık, çor, dert, sayrılık, illet, maraz, maraza, esenlik karşıtı*” (TDK, 2005: 854) olarak tanımlanır ve sağlıktaki bu bozulma bazı ağır durumlarda ölüme de neden olabilmektedir. Ölüm, doğa kanunu olan bu düzenin herhangi bir evresine yerleşebilir. Bu düzenin bir sıralaması mevcut değildir.

Hayatın gerçekliği olan hastalıklar ve ölüm, kaçınılmaz olarak eserlerde de kendine yer bulur. İncelenen romanlarda pek çok karakterin rahatsızlandığı görülmektedir. Bir sebeple rahatsızlanan ve bu nedenle mutsuz anlar yaşayan pek çok insan romanlarda yer almıştır. Hastalıklar, kazalar sonucunda ya da doğal nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Benim Güzel Günlerim (1990) romanında, öğrencilerin sıklıkla yaşadıkları bir olayın nasıl kötü biçimde sonlanabileceği anlatılmaktadır. Teneffüse çıkan öğrencilerin hep birlikte bahçeye çıkma istekleri, merdivenlerde birbirlerini itmelerine yol açmıştır. Merdivenin tırabzanları kırılmış ve Selma aşağı düşmüştür. Çocukların bilinçsizce ve kontrolsüzce yaptıkları eylem, arkadaşlarının birinin ciddi şekilde yaralanmasına neden olmuştur. Herkes çok korkar. Nöbetçi öğretmen duruma müdahale eder. Selma'nın ayağı kırılmıştır. Merdivende kalabalık yaratan bütün öğrenciler suçluluk duyarlar. Selma acıdan bayılır; hastaneye götürülür. Hastanede on sekiz yaşından küçük olmasına rağmen, Bahar'dan Selma için kan alınır. Selma'nın tedavisi yapılır. Selma iyileşir ve arkadaşlarıyla beraber derslerine devam eder. Onun yaşadığı bu olay, öğrencilere ders olmuştur. Bilinçsizce yaptıkları bazı davranışların kötü olaylara neden olabileceğini

öğrenirler. Yaptıklarından vicdan azabı duyarlar. Olayın ardından öz eleştiri yapmayı öğrenirler. Selma'nın geçirmiş olduğu rahatsızlık tüm öğrencilere bir ders olur.

Yazılı Sincap (1984) romanında, çocuklar mahallelerinde kötü bir durumla karşılaşılır. Komşuları olan Mehmet Çavuş'un kızı Dilek'in kazayla kendini yaktığına şahit olurlar. Dilek, ocaktaki yemeği üzerine devirmiştir ve yerde baygın yatmaktadır. Sol kolu haşlanmış gibidir. Annesi, yanıkların üzerine hafifçe zeytinyağı sürer. Onun bu kazası romanda sürükleyici biçimde anlatılmaktadır.

Kaya Öztaş'ın *Zor Günler* (1979) adlı romanı, yoksullukla mücadele eden Hasan'ın hayat mücadelesini anlatmaktadır. Hasan, babasız kalır, annesi kör olur. Büyük ağabeyi gibi o da eve para getirebilmek için çalışmaya başlar. Çalışmaya başlamasının asıl nedeni, annesini rahat ettirebilmek için ona bir gaz ocağı almaktır. Üç ay gibi bir sürede ocak için gerekli parayı toplarlar ve annesine gaz ocağını hediye eder. Eve yeni gelen ocak tüm aile için büyük bir moral kaynağı olmuştur. Daha önce ateş yakıp yemek yapan anne, bu ocağı kullanırken tereddüt eder. Ocağın bir kazaya mahal vereceğini düşünmektedir. Annenin düşündüğü başına gelir. Okuldan çıkıp günlük gazetelerini satan Hasan yorgun bir şekilde eve döner. Kendi parasıyla aldığı pinpon topuyla hevesli hevesli oynar. Top, üzerinde su kaynayan ocağın altına kaçınca Hasan, annesine belli etmeden topu oradan almak ister. Ayağı kayar ve kaynar su sol koluna dökülür. Kolu feci şekilde yanan Hasan acı içinde kalır. Kendi hatasının farkında olduğu için annesine durumu belli etmez. Kolunun acısının yanında bir de annesinden azar işitmek istemez. Annesinin olan biteni görmemesinden faydalanıp ocağın üzerine yeniden sıcak su koyar. Olayın bu şekilde kapanacağını ümit eder; fakat başta acısına dayanabildiği yanık kolu, gittikçe kötüleşmeye başlar. Kolu balon misali şişmiştir. Su toplayan yara daha fazla canını yakar. Yarasıyla daha fazla baş edemeyeceğini anlayınca azar işitmeyi göze alarak annesine haber vermeyi uygun bulur. Annesi oğluna kızsada kolunu iyileştirmek için yaraya yoğurt sürer ve kolu sarar. Hasan suçlu olduğunu kabul eder, annesinin söylediklerini sineye çeker. Bir büyüğünden yardım almanın rahatlatıcı olduğunu fark eder.

Sargılı koluyla okula gittiğinde ise ilgi görür, bu ilgi de hoşuna gider. Ayrıca, yaralanmasından kendisine mutlu olacak bir pay çıkarmıştır. Yoksul bir aile oldukları için, yarası sayesinde herkesin, evlerinde gaz ocağı olduğunu öğrenmesi onu mutlu etmiştir.

Bazı romanlarda, hastalıkların kendiliğinden geldiği görülmektedir. Bu tür hastalıklar, daha büyük sonuçlara ve acılara yol açar.

Kaya Öztaş'ın *Zor Günler* (1979) romanında Hasan ile ağabeyi, eve geldiklerinde sokak kapılarının açık olduğunu görürler. Olağandışı bir durum olduğu meydandadır. Çocuklar korkar. Anne, öğleden sonra başının hafifçe döndüğünü; ama şimdi iyi olduğunu söyleyerek çocuklarını rahatlatmak ister. Kendisinin aç olmadığını, dolaptaki yemeği ısıtıp yemelerini söyler. Kendisine de bir ayran yapmalarını ister. Hasan'ın ağabeyi Cemal, ayranı yapıp getirdiğinde annesi bardağı alamaz. Kadın aslında kör olmuştur, çocuklarına belli etmek istememektedir. Cemal'in durumu anlamasıyla annesi de daha fazla dayanamaz, olanları anlatır. Uzun bir süredir geçici körlük yaşadığını, bu seferlik de geçici olabileceğini söyler. İlerleyen günlerde Cemal, köyden dayısını çağırır ve annelerini bir doktora gösterirler. Doktor körlüğün kalıcı olduğunu söyler. Herkes çok üzülür. Körlük, ailedeki herkesin hayatını değiştirir. Eve dair işler çocukların üzerine kalır. Annelerinin tarif etmesiyle yemeği bile kendileri yapmak zorunda kalırlar. Hayat üçü için de daha zorlaşır. Anne, körlüğe zamanla alıştığında, çocuklarına yardımcı olmaya başlar. Tekrar gündelik işlere elinden geldiğince devam eder. Zaten yaşlarının üzerinde olgunluk gösterip çalışan, eve ekmek getirmek için uğraşan çocukların sırtına daha fazla yük binmiştir.

Aydınlığa Koşarken (2001) romanında, Musti, ailenin tek çocuğudur. Kendisinden önce iki kardeşi ölmüştür. Anne ve babası onu da kaybetmemek için Musti'nin üzerine titremektedir. Aile, varını yoğunu Musti'ye harcamaktadır. Musti de roman boyunca sürekli hastalanır, başına talihsiz olaylar gelir. Roman Musti'nin hastalandığı, yaralandığı; dolayısıyla da ailesinin kederlendiği anlarla doludur.

Musti bayılmıştır. Ailesi onu bir türlü uyandıramaz. Evi bir telaş alır. Bir çocuğunu daha kaybetmekten korkan baba, Musti'yi soyar, her yerini kontrol eder. Musti'yi kene ısırmasıdır. Ayılması için annesi, dualar eder, adaklar adar. Komşular ziyarete gelir. Mustafa bir türlü ayılmamaktadır. Sirke ile macun yapıp kenenin ısırıldığı yere sürerler. O yıllarda kentte bile bir tane doktor yoktur. Yazarın 'doktorumsu' diye tanımladığı bir insanın da Musti'nin bulunduğu köye gelmesi bir iki gün süreceğinden, aile onu çağırmayı ve Musti'yi kente götürmeyi düşünmez. Musti'yi bol su ile yıkamakla yetinirler. Antibiyotik niyetine sarımsak yedirirler. Musti ayılır, iyileşir. Herkes mutlu olur, yaşamlarına devam eder. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında geçen bu olay, dönemin yoksulluğunu, yanlış inanışlarını göz önüne sermektedir. Geçici çözümlerle tedavi edilen Musti'nin yaşaması, ailesinin onun üzerine titremesi sayesinde. Doktorun yokluğu aileyi bu duruma zorlamıştır.

'*Musti Ölüm Döşeginde*' şeklinde atılan bölüm başlığı, okula yazılmasının ardından Musti'nin, sınıf birincisi olabilmek adına hırslanmasını anlatır. Bu hırsı onu hasta edecektir. Yine yataklara düşer. Ailesini endişe sarar. Yiyip içmeden kesilir. Komşular yeniden, ailenin üzüntüsünü paylaşmak için eve gelir. Onun okuma hırsı yüzünden hastalandığını, ona nazar değdiğini iddia ederler. Onu iyileştirmek için doktora götüremezler; mevsim kıştır ve araç yoktur. Onun tedavisi yine köylünün eline kalır. 'Koca karı ilacı' olarak tabir edilen bütün yollar denenir. Bunlar arasında yeni soyulan koyunun derisine sarılma, öküz dışkısının içine yatırmanın yanında kurşun döktürme, muska yazdırma gibi yöntemler gösterilir. Köylüler, bir doktora danışmak yerine önce bu yöntemleri denerler. Yazarın bahsettiği bu yöntemler, insanların bilinçsizliğinin bir göstergesidir. Çaresizlik içinde başvuru olan tüm bu yollar, hastalığa hiçbir çare sağlamaz Köyün merkeze uzak olmasının insanlar üzerinde yarattığı yılgınlık duygusu buna sebep olsa da bilimsel gerçeklerin bu kadar dışında yolların denenmesi ve bunların, hastalıklar her baş gösterdiğinde öncelik kazanması, üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Yazarın bu yöntemlerle hiçbir hastalığı iyileştirmemesi, durumun olumlu tarafıdır. Bu yöntemlerden 'bilinen karı koca ilaçları' şeklinde bahsetmesi de okuyucunun aklında, bu uygulamaların geçerliliği olmayan tedavi şekilleri olarak yer etmesinde yardımcıdır. Hastalık temasını ağır bastığı romanda, Musti uygulanan bu yöntemlerden sonra, askerde sıhhiye bölümünde görev yapmış bir adama gösterilir ve hastalığı teşhis edilir. Ama olayın sonunda Musti'nin kendiliğinden iyileştiği dile getirilir.

Abbas Cılga'nın *Müjdeci Hüsnü* (1986) adlı romanı, romana adını veren Hüsnü'nün hayatını anlatır. Romanda Hüsnü, şehre uzak bir köyde yaşayan bir ailenin küçük bir çocuğu olarak anlatılmaya başlanır. Dört yaşına kadar bir kere bile yürüyememiştir. Anne ve babası, cahilliklerinden onu doktora götürmeyi akıl edemezler. Herhangi bir doktorun oğullarına bir çare sağlayabileceğini idrak edememelerine rağmen her türlü üfürükçü, cinci, kısacası sahte hocayı, her türlü türbeyi derman olarak görmüşlerdir. Askerde sıhhiye olarak çalışmış bir tanıdıklarının tavsiyesi üzerine Hüsnü'yü doktora götürmeyi planlarlar. Doktora gitmek için dostlarından para toplayıp kasabaya koyulurlar. Doktor, Hüsnü'nün anne sütü emmediği, bolca peynir yemediği, kısaca sağlıklı beslenemediği için yürüyemediğini söyler. Kemiklerinin güçlenmesi ve iştahının açılması için doktor on beş tane iğne verir. İğnelerin ardından Hüsnü iyileşir ve yürümeye başlar. Bu olaydan sonra köyde doktorlara olan inanç artar. Hastalananlar doktora götürülmeye başlanır. Hastalıklarla mücadelede doğru bir yol

gösterilmiş olunur. Bilinçlenmiş bir toplumun anlatılmış olması, olumlu sonuçlar doğuracak bir durumdur. Hurafelerin peşini bırakıp çareyi bilimde aramanın teşvik edilmesi, bilinçli bir okuyucu oluşturmak adına güzel bir aktarımdır.

Ayrıca belirtilmelidir ki Hüsnü, tedavisinin ardından sağlam bir birey haline gelse de büyüdüğünde askere alınamayacak kadar kusurlu sayılır. O, bu duruma çok üzüldüğü askere alınan bir arkadaşı, hastalığının onun suçu olmadığını söyleyerek onu teselli eder. Vurgulanmak istenen şey; erken teşhisin ve tedavinin hastalıkların tedavisinde önemli olduğudur.

Mavi Ok (1995) adlı romanda dört çocuklu Vardar ailesi, göç ettikleri köyde yeni bir yaşam kurmanın telaşındadır. Ailenin küçük çocuğu olan Türk, ailesine bir düzen kurma uğraşında yaşının el verdiği kadar yardım etmektedir. Sorumluluk sahibi bir kız olarak yetişen Türk, özellikle annesine ev işlerinde yardımcıdır. Hayvanları besleme görevini seve seve üstlenmiştir. Bahçeye yeni diktikleri fidanları kendi sorumluluğunda görmektedir. Çıkan kar fırtınasında ağaçları kaybetmemek için bütün geceyi fidanlarla beraber geçirmiştir; fidanların üstlerindeki karları temizleyerek onları kurtarmıştır. Üşümek ve aşırı yorgunluk, Türk'ün bel omurlarından birkaçının oynamasına neden olmuş ve bacak sinirleri sıkışmıştır. Soğuk algınlığı iyileştikçe Türk, hasta yatağında yatarken ayaklarını hissedemediğini fark eder. Fidanları kurtulmuştur; fakat kendisi önemli bir kayıp vermiştir. Hastalığı konusunda olgun bir birey gibi davranır. Başta, ailesine hastalığını söylemekten bile çekinir. Ayaklarının tutmadığı ortaya çıktığında ise ailesine kendi durumuyla ilgili şikâyetle bulunmayacağı konusunda söz verir. Derdini hep içine atar. Karamsarlaşır. Yürüyemeyeceği için derin endişeler taşır. Ailesi ona çok iyi davranır. Onun isteklerini tekrarlamasına gerek kalmadan yerine getirir. Ona sevdiği yemekler yapılır, her gün temiz kıyafetler giydirilir. Türk, ailesinin onu çok sevdiğini hissettikçe içindeki karamsarlık duygusu yok olur.

Türk, önce kent merkezinde birkaç doktora tedavi olur. Doktorlar onun durumunu ayrıntılı olarak incelemeyi sevmez. Söylenenler aileyi daha da telaşlandırır, korkutur. Verilen ilaçlar da çare olmaktan uzaktır. Aile sonunda çözümü tedavi olmak için İstanbul'a gitmekte bulur. Doğru seçilen doktorların çabasıyla hastalığı tedaviye cevap verir. Doktorların bilinçsizliğine de vurgu yapılan olaylar silsilesi sonunda, Türk'ün bacakları düzelmeye başlar. Küçük bir çocuğun onu karamsarlığa düşürecek bir rahatsızlığa yakalanması ve romanın sonunda tedavisinin iyi sonuçlar yarattığının anlatılması, insanın başına gelebilecek kötü durumlarla baş etmesinin mümkün

olduğunu vurgular. Yaşanan kötü olayların kalıcı olmayacağı, hastalıkların geçiciliği ve iyiliğin, mutlu olayların mutlaka kendini göstereceği anlatılır.

Yağmur Dede (1991) adlı romanda da hastalık teması kendine yer bulmuştur. Romana adını veren Yağmur Dede iyi kalpli, yardımsever bir adamdır. Romanın çocuk kahramanları olan Hidayet ve Rıfki'ya ahlaklı olmak, dürüst olmak, çalışkan olmak gibi önemli değerleri aktarmıştır. Dedeyi kendi dedeleri gibi sevmiş olan çocuklar, dede rahatsızlanınca korkarlar. Onu iyileştirmek için ellerinden geleni yaparlar. Onun bembeyaz olmuş suratı ürkütücü gelse de yaşlı adamın ellerini ve ayaklarını ovuşturmaya başlarlar. Dede güç bela ilacının yerini tarif ettiğinde ona ilacını verirler. Dede, biraz kendine gelir ve ölmenin kolay bir şey olmadığını söyler.

Hastalanmaktan hatta ölmekten korkmadığını dile getiren Yağmur Dede, çocukların üzüntüsünü ve korkusunu hafifletmeye çalışır. İnsanın nefesinin tükendiği vakitte hiçbir doktorun insana yardımcı olamayacağını belirtir. Ölecekse, ölümün kaçınılmaz bir son olduğunu anlatarak çocukları sakinleştirmeye çalışır. Sevdikleri insanı hasta görmek Hidayet ve Rıfki'yı üzümüştür. Zaman ilerledikçe dede kötüleşir. Hastanede yatmak bile ona iyi gelmez. Eve geri döndüğü bir gün çocuklar onu ölü bulurlar.

Hastalık temasını işleyen romanlarda, insanların her zaman sağlıklı bireyler olamayacakları görülür. Hastalanmanın, insanın başına gelebilecek bir durum olduğu ortadadır.

Hastalık, romanlarda herkesi farklı etkilemiştir. Kimi, hastalığı nedeniyle karamsarlığa düşmüş, kimi ise olayı olgunlukla karşılamıştır. Yağmur Dede'nin hastalığını olgunlukla karşılaması, bu konudaki en iyi örnektir. Hastalıkların insanlar için olduğu bilinci bu romandaki önemli aktarımlardan biridir. Nitekim hastalığını doğal karşılayan dede, olayların sonunda vefat eder.

Dikkat çekici bir nokta olarak söylenmelidir ki tüm bu örneklerde doktora gitmekten çekinen ya da doktora gitmeyi en son çare olarak gören insanlar vardır. Hastalıklarına gerçek ve bilimsel yollardan çözümler aramak yerine, insanların, hastalıkların geçmesini bekledikleri ya da yanlış tedavilerle şanslarını denedikleri görülmektedir. Romanlarda bu durumla ilgili düzeltmeler bulunmamaktadır.

Hastalık teması kadar ölümün de romanlarda kendine yer bulduğu görülmektedir. Bilişsel olarak soyut kavramları algılama olgunluğuna erişememiş çocukların ölüm gibi soyut bir kavramı algılamakta sorun yaşadıkları görülür. Çocukların ölüm kavramının anlamını bilseler de kavramın gerçek manasını

kavrayabildikleri söylenemez. Bu nedenle çocukların ölüm gerçeğini uzun süre kabullenemedikleri görülür.

Ölüm hayatın bir gerçeğidir, insan olsun hayvan olsun her canlı ölümü tadacaktır. Bir çocuğun da hayatında ölümle karşılaşması bu nedenle doğaldır. Ölüm, savaş ve zararlı maddeler gibi hayattan çok kopuk bir durum değildir. Yine de ölüm, başlı başına bir üzüntü kaynağıdır.

Hayatın bu kadar içinde olan ölümü, romanlarda görmek de olasıdır. Bu nedenle çocuk kitaplarında ölümün yer alması yadırganmamalıdır. Önemli olan, bu tür olaylarla karşı karşıya kalan çocuğun nasıl davranması ve ne hissetmesi gerektiğinin gösterilebilmesidir. Yalnız, bu temayı çocuklar için olumsuz yapan, canlıların öldürülmesinin savunulmasıdır. Öldürmeyi normal gösteren romanlar, çocuk için yanlış mesajlar içerecektir.

İnsanların ölümünden bahsetmeden önce, öldürülen hayvanların işlendiği birkaç örneğe değinilecektir. Bunlardan biri *İnatçı Kız* (1998) romanında anlatılmaktadır. İlse yatılı okuluna, beslediği kurbağayı da getirmiş; fakat hayvan bavulda havasızlıktan ölmüştür. Bu durum İlse ve yeni oda arkadaşı Nellie'yi çok üzer. Aslında getirdiği kurbağanın aç kalıp öleceğini düşünmüş; onun için kavanoza yemesi için sinek koymuştur. Ancak önemli bir şeyi atlamıştır. Hayvan, havasızlıktan ölmüştür. Onu, dikkatsizliği yüzünden öldürdüğünü fark eden İlse, çok pişman olur. Hayvanı sessizce gömer.

Mavi Ok (1995) romanında, hayvan sevgisi ile büyüyen çocukların kendilerine zarar veren bir hayvanı nasıl öldürdüğü anlatılmıştır. Türk adındaki kız, yeni yerleştikleri evlerinde kuluçka makinesinde civciv büyütür. Bir karga sürekli gelip bu yavruları çalar. Ayrıca karga, ailenin sabunlarını da çalmaktadır. Türk bu kargayı cezalandırmak ister. Ata ağabeyine onu sapanla vurmak istediğini söyler. Ata ise onu okla vurmanın daha iyi olacağını söyler. Atış için ansiklopedi karıştırırlar. Çocuklar günlerce okla atış talimi yapar. Günü geldiğinde Türk, kargayı vurur ve onu kanadından tutup gururla eve getirir. Kuşun sonunda, kendi mavi okuyla cezasını bulduğunu söylerken çok mutludur. Annesi Seher, kuşa acır. Dede Ali Rıza Bey ise bir hadis söyler:

“Peygamberimiz ‘Kullû muzırrın yuktel’ buyurmuşlardır. Yani bütün zararlıları öldürünüz, demektedir.”(Uçuk, 1995: 105) İçinde hayvan sevgisi taşıyan, evinde pek çok hayvan besleyen Türk, aslında bir hayvana zarar verdiği için rahatsızdır. Bir kuşa ok atıp onu öldürmenin onu mutsuz ettiğini, dedesinin bu sözleri üzerine içinin

rahatladığını söyler. Onu öldürme nedeni olarak, büyümelerini beklediği civcivleri çalmış olmasını gösterir. Bir canlının öldürülmesine mantıklı bir neden bulmaya çalışan bu cümleler, bir çocuk kitabı için gereksiz ve yanlışır. Beslenme ihtiyacını karşılamak için civciv çalan bir kuşun öldürülmesi yanlışır. Sözü geçen karga ise, zararlı olarak nitelendirilen hayvanlar arasında yer almaz. İnsanlara ciddi zararlar verebilecek bir hayvan değildir. Öldürülmesi keyfidir. Küçük bir çocuğun yaptığı bu yanlış aile büyüklerinin savunması durumu daha vahim hale getirmiştir. Konuya dinî bir açıklama getiren dede, torununun yaptığı davranışı düzeltmek yerine onu bu davranışının devamı için pekiştirmiştir.

Yaşanılan olayın devamında dede, Türk'e oklarının ucuna, daha önce taktığı boyalı tavuk tüylerinin yerine karganın tüylerini takabileceğini söyler. Hayvan, öldükten sonra bile eziyete maruz kalır. Türk, karganın cezasını çektiğini söyler. Ailesi ona bu davranışının yanlış olduğunu belirten bir cümle bile söylemez. Aksine, onu takdir etmişlerdir. Onların bu tavırları, Türk'ün yaptığı davranışın doğru olduğu izlenimini uyandırmıştır. Aynı izlenimin okuyucuya da geçmesi olasıdır. Yapılan kötü davranışın cezalandırıldığının anlatılması, gerekli bir mesajdır; fakat anlatılan olay bu mesaja uygun bir olay değildir. Öldürmeyi haklı kılmaya çalışmak bir çocuk kitabı için yanlış bir mesajdır. Bir canlıyı öldürmek, hayvan sevgisi aşılamanın da tamamen dışındadır.

Karga kovalamak, vurmak ve öldürmek olayı benzer bir şekilde Ünver Oral'ın yazdığı *Ülkücü Ali* (1986) adlı romanda da yer bulmaktadır. Ali, köye yeni geldiği günlerin birinde, yeni tanıştığı Celal ve Cemal adlı iki kardeşin, günlerini nasıl geçirdikleri sorulduğunda pek bir şey yapmadıklarını, sadece birkaç karga kovaladıklarını ve iki tanesini vurduklarını söylediğine şahit olur. İki kardeşin ailesinden çocukların yaptığı bu davranışın yanlışlığı ile ilgili en ufak bir eleştiri gelmez. Çocukların da karga vurmaya pek heyecanlı ve önemli bir olay saymadıkları ortadadır. Yetişkinlerin de, roman boyunca köydeki olumsuzlukları düzeltmeyi kendine görev edinmiş Ali'nin de iki kardeşin sözlerine yönelik bir düzeltmeleri bulunmaz. İki romanda da türü ne olursa olsun bir canlıya açıkça zarar verildiği gözlemlenmektedir.

Ahmet Yıldız Yaşaroğlu'nun *Güneşle Oynayan Çocuk* (1976) romanında yaşanan bir kötü olay dışında, romanda hayvan öldürmek ile ilgili bir konuya rastlanmaz. İki arkadaş biriktirdikleri paralar ile eğlenmek amacıyla Adalar'a gezmeye giderler. Doğanın zenginliğini keşfetmek için Büyükada'nın içlerine doğru yürüdükleri bir anda, yaşlı bir kadının çılgık çılgığa yardım istediğini görürler. Merak edip kadının yanına giderler. Kadın bir evin önünde durmuş, bağırılmaktadır. Kısa süre sonra kadının

o eve yeni taşındığını öğrenirler. Kadın evde cinlerin ve perilerin olduğunu iddia eder. Bir daha hiçbir şekilde o eve giremeyeceğini söyler. Hüseyin ve Haşim, kadını yatıştırmaya çalışırlar. Evde cin, perinin olmadığına emindirler. Kadına yardımcı olmak amacıyla cesaret gösterip eve girmeye karar verirler. Çocuklar eve girince önce pis bir koku ile karşılaşılır. Evde bir şeylerin ters gittiğini fark etmişlerdir. Evin içine doğru ilerlediklerinde yerlerde karınları deşilmiş, vahşice öldürülmüş kedilere rastlarlar. Bu onları ürkütür. Bu hayvanlara kimin eziyet ettiğini öğrenmek, asıl amaçları olur. Evin diğer odasında, bolca alkol almış bir adamın uyuyup kaldığını fark ederler. Adamın elinde kanlı bir bıçak vardır. Kedileri onun öldürdüğü ortadadır. Çocuklar adamı uyandırmadan bağlarlar. Yaşlı kadının yanına varıp evdeki durumu bir bir açıklarlar. Kadın gayet doğal bir tavırla evdeki adamın yeğeni olabileceğini söyler. Ölmüş kediler hakkında herhangi bir yorum yapmaz. Kadın, evde cinlerin olmadığını ispatladıkları için onlara para teklif eder; çocuklar bunu kabul etmez. Olay burada kapanır. Sarhoş adamın kedileri katletmesinin yanlışlığı ile ilgili bir yorum ya da mesaj bulunmaması ilgi çekicidir. Katledilmiş hayvanların tarif edilmesi hoş değildir. Bunun ne kadar insanlık dışı bir davranış olduğunun altının kalın bir şekilde çizilmesi gerekirken, hiçbir açıklamada bulunulmaması çocuk romanı için büyük bir eksikliklerdir.

Tüm bu romanlarda hayvanlarla ilgili güzel anların yanında, kötü şeylerin de anlatıldığı görülmektedir. Bir çocuk romanına uygunluğu düşünülmeden eklenmiş bölümlerin, çocukların yanlış inanışlara sahip olmasına katkı sağlayacağı aşikârdır. Hayvanları zararlı gösteren, onları öldüren ve bundan pişmanlık duymayan insanların varlığı, hayvan sevgisinin aşılmasında hiç de yardımcı değildir ve hayvan öldürmenin yanlışlığına vurgu yapmamaktadır.

Hayvanların ölümü kadar insanların ölümü de romanlarda kendine yer bulan temalar arasındadır. Ölümü, tüm soğukluğu ile anlatmaktan çekinmeyen romanların yanında, ölümü hayatın bir gerçeği olarak görüp buna temas etmekten öteye gitmeyen romanlar da vardır.

Yine *Mavi Ok* (1995) adlı romanda, bir ölüm sahnesinden bahsedilir. Türk, babaannesinin rahatsızlandığını, yaşlı kadının ilaç kullandığını, odasının hep kolonya koktuğunu, onun solgun yüzünü her gün görüp üzüldüğünü hatırlar. Bir gün annesi Seher, onu erkenden giydirip komşusuna yollar. Eve geri geldiğinde de hemen yatağına yatırır. Ertesi sabah uyandığında ilk iş, her zaman yaptığı gibi babaannesinin odasına girer. Babaannesini odasında göremeyince salona, anne ve babasının yanına gider; babasının ağladığını fark eder. Babasına babaannesinin nerede olduğunu sorar, babası

olgunlukla onun hastalandığını ve tedavi için İstanbul'a gönderdiklerini söyler. Küçük kız çok sevdiği bir insanın ölümüyle yüz yüze getirilmez; fakat Türk, babaannesini bir daha hiç göremeyeceğini fark etmiştir. Yaşı gereği ölümü kavrayamayacak olan Türk'e bu şekilde davranılması, olumlu bir davranıştır. Bu şekilde, babaannesinin yokluğuna bir sebep bulunmuştur ve Türk onun geri gelmeyeceğini bilir. Ölüm kavramını anlayabilecek yaşa geldiğinde ise, dedesiyle babaanesi hakkında konuşur, onun acısını paylaşır. Ailesi olgun davranmış ve evin küçük kızı Türk'e o anı yaşatmamıştır. Yıllar sonra bile o günü sadece ailesinin yüzündeki acılardan hatırlar. Bir çocuğun ölüm gibi travmatik bir durumu bizzat yaşamamasının onun kişilik gelişimine olumlu etkisi vardır.

Zeynep Menemencioğlu'nun *Masal Gibi* (1982) romanı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş mücadelesini, sıradan insanların yaşam mücadeleleri içerisine katarak anlatmaktadır. Romanın ana kahramanı Emine'dir. Romanın başlarında Emine'nin annesi epey rahatsızdır. Annenin hastalığı ve kişiliği ile ilgili pek bilgi verilmesi de Emine'nin, annesini çok sevdiği hissettirilmiştir. Ağabeyi ile birlikte, annesinin odasına kısa bir ziyarette buldukları günün ertesinde, anne vefat eder. Yaşının küçüklüğü nedeniyle bu hazin durum Emine'ye söylenmez. Vefat günü, ağabeyi ile birlikte Emine, bir arabaya bindirilerek evden uzaklaştırılır. Annesinin Bursa'ya gittiği söylenir. Aynı yalanın ağabeyine de söylenip söylenmediği belirtilmemiştir. Emine, Bursa şehrini ilk kez duymuştur. Bu yerin neresi olduğunu, buraya neden gidildiğini merak eder. Aldığı cevap, Bursa'nın cennet gibi bir yere benzediği, güzel bir doğaya sahip olduğu ve hastaları iyi yapıp geri yollayan bir yer olduğu yönündedir.

Annesinin ölümü, romanda doğrudan bir cümle ile belirtilmemiştir. Ölüm, romanda az kullanılan bir sözcük konumundadır. Annenin öldüğü kanısına varılabilecek birkaç cümle ve olay bulunmaktadır. Emine ve ağabeyi eve döndüklerinde, büyükanneleri onlara daha içten bir şekilde sarılır. Ayrıca ev çok kalabalıktır. Amcalar, halalar, onların çocukları gelen misafirler arasındadır. Emine'nin yaşıtı çocuklar, o gün Emine ile tüm oyuncaklarını paylaşmaktan çekinmezler. Hatta ona bu oyuncaklardan hediye bırakanlar bile vardır. Ağabeyi ile Emine'nin yaramazlıkları, bilerek hoş görülür. Bu farklılıklar, Emine'nin dikkatinden kaçmayacaktır. Çocuklara sezdirmeden ölüm gibi zor bir durumla mücadele edilmesi, aile için zor bir durumdur. Romanın anlatımında da ölüm üzerinde durulmamaya çalışıldığı aşikârdır. Ölümün bir çocuk üzerinde yapacağı ağır tahribat engellenmiş görünmektedir. Emine de bu yaşadıklarını fazla kurcalamayacaktır.

İlerleyen zamanlarda, babası kendine yeni bir eş bulur. Daha annesinin ölümü ile yüzleşmemiş olan Emine, yeni bir anneye sahip olmuştur. Bu durum, onu rahatsız etmez. Emine, kadının güzelliğine kendini kaptırır ve onu anne olarak benimser. Yeni annesi romanın ileriki bölümlerinde ufak bir rahatsızlık geçirip başka şehre tedaviye gittiğinde, öz annesi gibi onun da geri gelmeyeceği korkusunu taşır. Öz annesinin ölmüş olabileceğini düşünmemektedir. Her ne kadar çocuklara yalan söylemek uygun bir davranış olarak görülmesi de büyük bir acının içine sürükleyecek böyle üzücü bir durumdan haberdar edilmemesi, onu geçici bir süre bu acıdan korumuştur. Büyüyüp olgunlaştığında bile annesinin hâlâ Bursa'da kaldığını düşünmesi ve gerçeğin ona açıklanmadığının okuyucu tarafından hissedilmesi ise gerçeklikten uzaktır.

Emine, öz annesini kaybetmesinin ardından babaannesine daha çok bağlanmıştır. Yeni annesini de çok sever; fakat babaannesi onun için ayrı bir yere sahiptir. Babaannesinin uzun süredir hasta oluşu onu üzmektedir. Onun yanına son kez uğradığı gün babaannesi onunla, ölüm ile ilgili bir konuşma yapar. Hasta yatağında ölümü bekleyen yaşlı kadın, gerçekçi ve üzücü bir tutum içerisindedir. Emine'ye onun artık okumuş yazmış bir kız olduğunu; bu nedenle söyleyeceklerini anlayabilecek olgunlukta olduğunu söyler. Dünyanın bin türlü hali olduğunu, ileride onu hatırladığı zamanlarda ikisinin yaşadığı güzel anıları hatırlamasını istediğini söyler. İnsanoğlunun kendini ve kendi türünü çok fazla önemseydiğini, aslında insanlığın çok da büyük ve yüce olmadığını ifade eder. Çalı diplerinde günde pek çok küçük böceğin kıvrılıp kaldığını; insanoğlunun aslında onlardan hiçbir farkı olmadığını söyler. Emine, babaannesi ile kısa bir veda anı yaşar. Romanda Emine'nin, babaannesini bir daha görmediği belirtilir. Ölüm, yine üstü kapalı, üzüntüden uzak olacak şekilde kendine yer bulmuştur. Buradaki asıl önemli nokta, ölümün hayatın bir gerçeği olduğunun ve yaşayan her canlının aynı şekilde bu gerçekle karşılaşacağını vurgulanmasıdır.

Her roman, ölümü bu kadar basit ve acıdan uzak şekilde anlatmaz. Ölümün, insanları daha derinden etkilediği romanlar da vardır.

Kaya Öztaş'ın *Zor Günler* (1979) romanı yoksulluk, babasızlık, parasızlık ve engelli bir beden ile mücadele eden Hasan adındaki çocuğun, tüm zorluklara rağmen hayata tutunup doktor oluşunu anlatmaktadır. Hasan'ın roman boyunca en büyük mutsuzluğu topallığıdır. Engelli oluşunu sindiremeyen Hasan hiç beklemediği bir anda babasını kaybeder. Ailesi ile birlikte bağ bozumuna giden Hasan, babasını yerde yatar halde bulur. Babasının yüzü sapsarıdır. Annesi babasının nefes alıp almadığını kontrol eder. Yüzüne ayna tutar. Ayna buğulanmaz. Babasının ölümü ile ilgili olarak daha

ayrıntıya inilmemiştir. Aynanın buğulanmamış olması, babasının öldüğünü işaret etmektedir. Babasının ardından ne bir ağıt yakıldığı ne de cenaze töreni düzenlendiği anlatılmıştır. Babasının nasıl öldüğü de açıklanmamıştır. Ölüm gibi ağır bir olayı üstü kapalı cümlelerle anlatmak, romanı anlatılması zor bir olaydan kurtarmıştır. Ailesinden herhangi birinin baba ile ilgili üzüntülü cümleler kurduğu görülmemektedir. Hasan, yaşı ilerleyip yetişkin bir birey olduğunda, büyüdüğünü düşündüğü anın, babasının öldüğünü gördüğü gün olduğunu söyler. Babasını gömdükleri gün artık çocuk olmadığını söyler. Yazar “*Çocukların büyümesidir babanın ölümü.*” (Öztaş, 1979: 69) diyerek yetim kalmanın zorluğundan bahseder.

Hasan, babasının yokluğunu zamanla kabullenecektir. Yaşı gelip okula başladığında Hasan’ın sınıfında, ekonomik durumu mont, elbise almaya yetmeyenlere yardımda bulunulur. Öğretmen sınıfta montu olmayanların, yeni gelecek elbiselerden isteyenlerin isimlerini not alır. Öğretmen Hasan’ın adını yazmamıştır. Hasan, öğretmene herhangi bir şey söylemeden doğrudan okul müdürünün odasına gider. Müdürün odasında çeşit çeşit kıyafet vardır. Hasan lafi hiç dolandırmadan müdüre kendisinin de ‘biçare’ olduğunu söyler. Müdür Hasan’ın çekinmeden bu durumunu söylemesine şaşırır. Ailesinin maddi durumunu öğrenmek için önce babasının ne iş yaptığını sorar. Hasan’ın gözleri dolar ve babasının bir süre önce vefat ettiğini söyler. Müdür, Hasan’ın babasının kim olduğunu öğrendiğinde, Hasan’a, babasını tanıdığını söyler. Babasının bu okulun sıvasını yaptığını, onun iyi bir insan olduğunu anlatır ve ona istediği kıyafetleri verir. Ne zaman ihtiyacı olursa çekinmeden yanına gelmesini de söylemeyi ihmal etmez. Hasan, aldığı giysileri kucaklayarak dışarı çıkar. Okul onun için artık daha değerlidir. Babasının elleri ile okulu sıvadığını bilmek ona çok iyi gelmiştir. Hasan’ın, babasının ölümünü hazmetmesi uzun sürse de yaşadığı alanlarda onun izlerini görmek bu duruma yardımcıdır. Yetimliği ile daha içine kapanık bir çocuk haline gelecek olsa da babasının iyi bir insan olduğunu, kendisi için önemli biri olan okul müdüründen duymak ona iyi gelmiştir. Bir çocuğun babasının ölümünü sindirmesinin zaman alacağı, bir yardım olayı ile anlatılmaya çalışılmıştır. Ölümün hayatın gerçeği olduğu kadar yaşayan insanlar üzerinde iz bıraktığı da hissettirilmektedir.

Zaman ilerleyip köye tekrar geldikleri bir gün, ailesi ile birlikte Hasan, babasının mezarını ziyarete gelir. Annesinin mezar taşının dibine çömelip birkaç dua okuduğunu, dayısının ve ağabeyinin ayakta dikildiğini elleri göğe bakar şekilde beklediklerini görür.

“*Kabarık bir toprak yığınının iki ucuna biri büyük biri küçük iki taş dikmişler. Ölüm diyorlar buna! Gömüt diyorlar! Neyin simgesi?*” (Öztaş, 1979: 161). Hasan’ın

kendi kendine kurduğu bu cümleler, yaşının üzerindeki bir olgunlukla kurduğu cümlelerdir. Ölümün soğuk yüzüyle tanışan Hasan, babasının mezarı başında ölümü ve hayatı bu şekilde sorgular.

İnatçı Kız (1998) romanında İlse'nin yatılı okulda beraber kaldıkları Lilli adındaki arkadaşı, ateşli bir hastalıktan kurtulamaz ve ölür. Tüm yurt öğrencileri ve öğretmenleri, küçük kız için gözyaşı döker. Küçük kızın hastalığı ve ölümü romanda uzun uzun anlatılır. Lilli'nin ölümü üzerine okul müdürü diğer öğrencileri teskin eder. Romanda, kaderde yazılı olanın bir gün gerçekleştiği söylenmektedir. Bu kadar genç yaştaki bir insanın, ailesinden ve evinden uzaktayken ölmüş olmasına sitem edilmesi ve Allah'ın, bu küçük çocuğu daha çok sevdiği için onu insanların arasından yanına aldığı söylemeleri dikkat çekicidir.

Ölüm sahnelerinin küçük okuyucuları duygusal açıdan olumsuz yönde etkileyebilme ihtimali yüksektir. Yine de hayatın bir parçası olan bu durumu çocuklara somut ve anlaşılır ifadelerle tanıtmak, onları gerçek hayattaki ölüm sahnelerine hazırlar. Hastalanıp ölen bir çocuk kahraman örneği, okuyucunun sağlığın önemi üzerinde düşünmesini ve kendi sağlığına dikkat etmesini sağlayabilir.

Bunların yanında romanlarda, daha ağır ölüm sahnelerinin anlatıldığı bölümler de vardır. *Küçük Mehmetçikler* (1986) romanında, Alparslan savaşın ortasında iken kendisi üzerinde sonsuz emeği olan annesinin mezarını ziyaret eder. Onun mezarını temizler. Aklına annesinin son günleri gelir. Annesi hastadır ve ölmek üzeredir. Anne, oğlunun vatanını ve milletini her şeyin üstünde tutan biri olmasını ister. Kendisine hakkını helal etmesini ister ve vefat eder. Annesinin ölümüne tanık olan Alparslan, onun ardından çok gözyaşı döker. Annenin kaybedilmesinin bir çocuk için ağır bir trajedi oluşu anlatılmıştır.

Küçük Kahramanlar (1999) romanında, Türk Kurtuluş Savaşı'nın insanların sosyal, ekonomik ve psikolojik yönden etkilendikleri dile getirilmektedir. Savaşın doğal bir getirisi olan ölüm, romanın içine sinmiş haldedir. Türlü acılar çeken Türk milleti, her şeye rağmen galibiyet kazanır. Ama ağır kayıplar verilmiştir. Kaybedilen her bir canın toprağın bir parçasını kurtardığını kahramanların ağzından anlatan yazar, ölen insanların da ruhunu şad etmektedir. Ölenlerin arasında, romanın Umut adlı ana karakterinin babası da vardır. Babasının kahramanca savaştığını hayal eden Umut, savaşın küçük omuzlarına yüklediği olgunluk sayesinde, babasının ölümünü sakin bir şekilde karşılar.

Savaşın bitiminin ardından, köyüne gururla dönen Umut ve arkadaşları sevdiklerine kavuşmuşlardır. Annesine hasretle sarılan Umut'un gözleri, köy meydanında uzun uzun babasını arar. Sonunda dayanamayıp sorar. Babasının öldüğünü içten içe tahmin eden Umut, aldığı ölüm haberiyle yıkılmaz. Babası da şehit düşmüştür. Umut bunun gururunu da yaşamaktadır. Babasının ardından 'vatan sağ olsun' demekle yetinir. Ölüm her durumda kötüdür; fakat insanlar onunla baş etmenin yolunu zor bulurlar. Savaşın getirdiği ölümlere çok kötü bir gözle bakmayan yazar, vatan için ölmenin onurlu bir davranış olduğunu vurgulamaktadır.

Zeki Alan'ın yazdığı *Çaka* (1983) adlı roman, Asya'dan Anadolu'ya göç etmiş Türklerin Bizans ile karşılıklı mücadelesini anlatır. Roman, Çaka'nın önderliğindeki bir grup çocuğun bu dönemde başından geçenleri konu edinmiştir. Romanın başında, yaşadıkları oba düşman askerler tarafından talan edilir. Kadın, erkek, çocuk, yaşlı demeden askerler pek çok insanı katleder. Mekânları dağıtır, yangın çıkarırlar. Hatta hayvanlara bile eziyet ederler. Çaka ve ablası Elif bu kargaşa içerisinde, sevdiklerinden çoğunu yitirirler. Beraber yaşadıkları pek çok insan canice öldürülmüştür. Daha vahim olan, çocukların tüm yaşananlara şahit olmuş olmalarıdır. Romanda dehşet sahneleri açıkça yer almasa da yaşanan felaket sonrasında Çaka ve arkadaşlarının resmettiği manzara ürkütücüdür:

"Yaklaştığımızda ilk gördüğü ceset yaşlı İmam'ındı. Ceset ağaca asılmıştı. Az sonra Pınar Ana'nın. Daha sonra çırılçıplak soyulmuş iki genç kızın... Bir parçası orada, bir parçası başka bir yerde kılıçla biçilmiş çocukların... Canlarından çok sevdikleri analarının... Bizans askerleriydi baskın yapanlar... Yıkılmış, yakılmış evleri gördüler. Okla, kılıçla öldürülmüş, diri diri yakılmış hayvanları gördüler. Ağzında bir düşman eli, vücuduna en azından on okun saplanmış olduğu Asena'yı gördüler."(Alan, 1983: 8).

Çocukların karşılaştıkları manzara korkunçtur. Sevdikleri insanların öldürüldüğünü görmek yıkıcıdır. Üstelik bir de onları gömmek zorunda kalmak, çaresi mümkün olmayan yaralara yol açacaktır. Başta Çaka olmak üzere çocuklar mutsuz, öfkeli, öç almak için hırslı birer insan haline gelirler. Ölüm, çocukların üzerine bir kâbus gibi çöker ve romanın sonuna kadar da etkisini gösterir. Ölümün özellikle çocuklar üzerinde nasıl etki ettiği, tüm roman boyunca ortaya konulmuştur. Düşmanın yaklaşma olasılığı, onları bir çocuktan beklenmeyecek olgunlukta davranışlara sevk etmiştir. Ölülerine tek tek mezar kazacak ve onlara saygılarını gösterecek zamanları olmadığından toplu bir mezar kazarlar ve herkesi oraya gömerler. Bir çocuğun ölüme tanıklık etmesinin acısının da ötesinde, sevdiklerinin canice katledilmiş bedenlerini gömmek zorunda kalmaları büyük bir trajedidir. Çaka sevdiği insanların yanında, çok sevdiği köpeğinin canice öldürülüşüne de tanıklık eder.

Ölümün tüm çarpıcılığıyla ve sonuçlarıyla anlatıldığı roman, diğer romanlardan daha net bir şekilde, ölümün hayatın bir gerçeği olduğunu vurgulamaktadır. Ölümü daha acı yapan şeyin öldürülüş biçimi olduğu, romanda açık şekilde aktarılmıştır. Ölümün hayatın bir gerçeği olması, çocuk romanlarında bu şekilde kin uyandıracak, ölümden korkutacak şekilde aktarılması manasına gelmemelidir. İnsanların eziyet görmüş şekilde ölmüş olması, adil olmayan bir savaş için olağan karşılanabilir; ancak bir çocuk romanının daha ilk sayfalarında yer alacak kadar normal sayılmamalıdır. Bir çocuğun yaşamak zorunda kaldığı bu acılara, yetişkin bir insanın bile dayanması zordur. Romanda olayların can alıcı noktalarının ayrıntılı olarak anlatılması, çocukların yaşadığı kin duygusunu aktarmada başarılı olsa da anlatılan olaylar çocuk romanı için fazla ayrıntılı ve ürkütücüdür. Yaşanan olaylar Çaka ve arkadaşlarını kinle dolduracaktır. Okuyucuda da aynı izlenimi uyandırması olasıdır. Ayrıca, çocuklar romanın sonunda intikamlarını almış, vatanları için savaşmış birer kahraman edasına bürünseler de sevdikleri insanların bu şekilde kaybı onlarda ömür boyu sürecek bir yara açmıştır.

İncelenen eserlerde çeşitli nedenlerle sakatlanan, yaralanan, hastalanan insanlar vardır. Basit yaraların iyileştiği; ağır şekilde yaralanmış insanların daha çok savaş sahnelerinde tasvir edildiği görülmektedir.

Hayatın bir gerçeği olan ölümün, hayattan kesitler sunan bir romanda yer alması normaldir. Ölümün, incelenen eserlerde kendine yer bulması bu nedenle yadırganamaz. Ölümü her canlının başına gelecek bir durum olarak anlatmakta sakınca yoktur; ancak ölümün geride kalan insanlar üzerindeki etkisini anlatırken hassas olmakta fayda vardır. *Masal Gibi* (1982) romanının bu konuda başarılı olduğu belirtilmelidir. Ölümün yıkıcı etkisini aktaran romanlar daha çok şehitlik mertebesine ulaşmış insanlardan bahsetmektedirler.

3.2.5.Mutsuzluk ve Üzüntü

Planlanarak çocuk eserlerinde çocuğa sunulan iletiler, bir anlamda gelecekteki toplumu şekillendirmektedir. Eserlerin özenle incelenmiş ve işlenmiş temaları, çocukların ruhsal olarak olumsuz etkilerden arınmış bir kişiliğe sahip olmalarında önem arz etmektedir.

Eserlerde çocuklara, mutluluk kadar mutsuzluğun da hayatın bir parçası olduğu fark ettirilmelidir. Çünkü bir çocuk, okuduğu eserde hayattan bir kesitle karşılaştığında, olayları daha gerçekçi gözle değerlendirebilmeyi öğrenmeye başlar. Eser aracılığıyla çocuk, hayata hazırlanmış olur ve mutsuzluktan kaçmayı değil, onunla baş etmeyi öğrenir. Yine de yoğun üzüntülerin anlatıldığı eserler, onu derinden etkileyecektir. Bir eser acıklı sahneleri ile kalıcı izler bırakmamalı, okuyucuyu umutsuzluğa düşürmemelidir. Bu iki durum arasında denge kurabilen eserler, başarılı eserlerdir.

Romanlarda insanlar mutsuz olacak pek çok neden bulurlar. Onların bu mutsuzlukları basit nedenlerle olabileceği gibi büyük olayların ardından da gelebilmektedir. Her romanın içinde ufak olsun büyük olsun mutsuzluk dolu anlar vardır.

Romanlarda ayrılık yaşamının, sevdiklerinden ayrılmanın insanları mutsuz ettiği görülmüştür. Bu temayı işleyen romanlardan biri Nurettin İğci'nin *Güzeldi O Günler* (2000) adlı eserdir. Eserde, ilköğretimden mezun olan Nuri, tanıdığı bildiği okulundan, arkadaşlarından, öğretmeninden ayrılacağını düşünerek üzülür. Ayrılık, onda derin bir mutsuzluk yaratmıştır. Mezuniyetine sevinmek yerine sevdiği insanlardan ayrılacak olmanın üzüntüsü ile boğuşur.

İnatçı Kız (1998) romanında, İlse babası onu yatılı okula bırakıp gelirken çok mutsuzdur. Çevresinde olan biteni anlayamayan çocuğun iç dünyası dile getirilir. İlse, sevdiklerinin her zaman yanında olamayacağını öğrenir. Bu onu çok mutsuz eder. Hıçkırarak ağlasa, uzun süre bu duruma itiraz etse de elinden pek bir şey gelmez. İlse okula girerken köpeğini okulda yanına alamayacağını öğrenince bir o kadar mutsuz olur. Tüm sevdiklerinden ayrı kalmıştır. Bu nedenle okulunda bir süre başarı gösteremez. Kendini yalnız ve yetersiz hisseder. Yeni arkadaşlar edinmekte zorlanır, yalnızlık onda hırçınlığa ve mutsuzluğa neden olmuştur.

Başı Bulutlu Uçurtma (2000) adlı eserdeki uçurtma satıcısının elinde bulunan uçurtmaların insanlar gibi konuşma, düşünme yetenekleri ve duyguları vardır. Uçurtmaların sık yaşadığı duygulardan biri de ayrılık duygusudur. Her uçurtma, satılan uçurtmanın ardından, o arkadaşını bir daha göremeyecek olmanın hüznünü taşır. Zamanla bu duyguya alışsalar da sevdiklerinden ayrı kalmak, onlar için mutsuzluk kaynağı olmuştur.

Düşler Yaşam Olsa (1998) romanında Damla ve Demet, kendilerini ziyarete gelen arkadaşları Dennies ve Do'nun, ülkelerine dönecek olmasından dolayı üzüntülüdürler. Sevdiği insanlardan uzaklaşmanın verdiği mutsuzluk onları

suskunlaştırmıştır. Daha önceden söylemeyi planladıkları cümleleri söyleyemezler. Telefon etmenin yüz yüze görüşmek gibi samimi olamayacağını düşünen ikizler, ülkesine dönen arkadaşlarıyla görüşmenin en iyi yolunun mektuplaşma olacağına karar verirler. Ayı kalacak olmanın verdiği üzüntüyle ancak bu şekilde baş edebilmişlerdir.

Ünver Oral'ın *Cin İkizler* (1993) adlı romanı da ayrılığın mutsuzluğa yol açtığını anlatır. Romanın ikizleri Tuna ve Suna, kendileri gibi ikiz olan arkadaşları ile tanışmak için evden ayrılırlar. İkizler anne ve babalarından daha önce hiç ayrılmamışlardır. Köye diğer ikiz çocuklarla tanışmaya gidecekleri an, bütün ailede bir duygusallık yaşanır. Otobüse binecekleri ana kadar ayrılık duygusunu hissetmeyen ikizler, otobüse bindiklerinde burukluk yaşarlar. Anneleri İnci, çocuklarından ilk defa ayrılmanın üzüntüsü içerisinde. Onları sınımsız kucaklar. Yanaklarından defalarca öper. Çocuklarla beraber o da ağlamaya başlar. Babaları Sedat ise, çocuklarının ardından ağlamamak için kendini zor tutar. Anne ve babadan ayrılmak çocuklara; çocuklarından ayrılmak İnci ve Sedat'a üzüntü vermiştir. Çocuklar, ailelerini kaybeden çocukların olduğu bu dünyada, tatile giderken ailelerinden ayrı kalıyorlar diye üzülmeyen uygun bir davranış olmadığını fark ederler. Bu şekilde sakinleşir ve yolculuklarının tadını çıkarmaya başlarlar. Yazar, aileden ayrı kalmanın yaşla bağlantılı olmadan, zor bir durum olduğunu ortaya koymuştur. Kalıcı ayrılıklar yaşayan insanların varlığını da hatırlatarak, bazı ayrılıkların geri döndürülemez olanlar kadar üzüntü vermeyeceğini de vurgulamaktadır.

Romanlarda, kalıcı ayrılıklardan da bahsedilmektedir. Bazı romanlarda ölümlerin kısa süreli ayrılıklardan daha derin üzüntülere neden olduğu durumlar vardır. Kaybetme duygusu, insanları mutsuz etmiştir.

Ova- Uyandırılan Çocuk (2000) romanı Kars'ta yaşayan bir ailenin küçük oğlu Mehmet'in çocukluktan çıkıp hayatın gerçekleri ile yüzleşmeye başladığı yılları anlatır. Gün geçtikçe büyüyen, fiziksel olgunluğunun yanında zihinsel olgunluk da kazanan Mehmet, yaşadıkları ile daha bilinçli bir birey haline gelir. Annesinin ölümü, ardından babasının ona bir üvey anne getirmesi, üvey annesi ile giriştiği psikolojik savaşlar genç Mehmet'i olgunlaştırır. Üvey annesinin varlığı onu babasına daha yakınlaştırır. Bir gece üvey annesi telaşla Mehmet'i uyandırır. Ona babasının ortalıkta olmadığını söyler. Mehmet uyku sersemi olmasına rağmen telaşlanır. Anne, yaşadıkları köyde geçmiş zamanda bir kişinin daha gece yarısı kaçılıp öldürüldüğünü hatırlar. Kocasının öldürülmüş olabileceğinden endişelenir; telaşının büyük kısmı bu yüzdendir. Düşündüklerini Mehmet ile paylaştığında Mehmet de aynı korku ve endişeye kapılır.

Mehmet, ağlamaktan utanır, ağlayamaz. Ama içini mutsuzluk kaplar. Arayabilecekleri her yeri ararlar. En son çare olarak büyük ağabeyi Selim'e haber verirler. Selim eve geldiğinde evin içini baştan sona tekrar arar. Babasını yatağında uyur halde bulur. Üvey anne, tuvalete giden kocasını kayıp zannetmiştir. Olay tatlıya bağlanır; fakat Mehmet'in ve üvey annesinin yaşadığı mutsuzluk, bir süre daha onların yakasını bırakmaz. Yaşadıkları üzüntünün sebebi, sevdiğini kaybetme korkusudur. Ortada, kaybolan bir insan olmamasına rağmen, insanın sevdiğini kaybetme düşüncesi büyük bir mutsuzluk yaratmıştır.

Düşler Yaşam Olsa (1998) adlı romanda, Damla ve Demet ikizdirler. Beraber eğlenmeyi, kitap okumayı, tatile çıkmayı severler. Anneannelerinin kendileriyle beraber deniz kıyısına hiç gelmediğini ve denize girmediğini fark ederler. Anlayacak yaşa geldiklerinde anneanneleri ona bunun nedenini anlatır. İkizlerin dedesi, denizcilik yapmaktadır. Sefere her çıktığında anneanneleri, dedelerinin ardından denize bakarak onu beklemiştir. Dede, gittiği son seferden hiç dönmemiştir. Anneanneleri de eşini kendinden alan denize küser ve ona bir daha hiç bakmaz. Sadece dedelerinin öldüğü gün deniz kıyısına gelir, denizle konuşur. Duydukları bu olay, çocukları hüznendirir. Çocuklar, sevilen insanı kaybetmenin hüznü verici olduğunu, anneannelerinin kaybı ile öğrenirler.

İzzet Alan'ın yazdığı *Çaka* (1983) romanı, Türklerin eski dönemlerine ait bir zamanda geçmektedir. Yaşadıkları oba Bizanslılar tarafından talan edilir. Beraber yaşadığı insanların ve ailesinin düşmana direnmeleri sonucunda öldürülüşüne tanık olan Çaka, yaşadıklarını asla unutmaz. Bir çocuk için unutulmaz anlar yaşayan Çaka, mutsuz hatta çaresizdir. Kaybettiklerinin acısı onda intikam alma isteği uyandırır. Sağ kalan arkadaşları ile beraber düşmandan intikam alma yoluna giderler. Obalarının istila edildiği anda, düşman askerlerinden birinin parmağını keser ve onun yüzüğünü alır. O yüzük, Çaka'nın kinini ve mutsuzluğunu canlı kılar. Mutsuzluğu, onun için sönmemesi gereken bir ateş gibidir. Sevdiği insanların ve vatanının öcünü ancak böyle alır. Roman, sevdiklerini kaybetmenin büyük bir mutsuzluk kaynağı olduğunu anlatmaktadır.

İncelenen romanlarda büyük üzüntüler ve kayıplar yaşayan insanların yanında, istedikleri şeylere ulaşamadıklarında mutsuz olan insanlar da vardır.

Aydınlığa Koşarken (2001) adlı romanda Musti, köyde yaşayan yoksul bir ailenin çocuğudur. Maddi olanakların azlığı diğer çocuklar gibi onun da bir ayakkabı sahibi olmasını engellemiştir. Her çocuk gibi o da çarık giymektedir. En dayanıklı çarıkları yetişkinler giydiğinden, çocuk çarıkları daha kısa sürede yıpranır. Onun çarığı

güneşte kurduğu için ayağını sıkan; tabanı ince olduğu için ayağını acıtan bir çarıktır. Böyle bir ayakkabıya sahip olmak Musti'yi mutsuz eder. Musti'nin sahip olamadıkları kadar bu şekilde sahip oldukları da onun için bir mutsuzluk kaynağıdır. Dönemin ekonomik bunalımları da onların yoksulluğuna ve dolayısıyla Musti'nin mutsuzluğuna neden olmuştur.

Müjdeci Hüsnü (1986) temelini mutluluk üzerine kurmuş bir romandır. Hüsnü, verdiği müjdelere ile etrafındakileri mutlu eder, kendini bu şekilde toplumsal bir görevi yerine getirmiş olarak görür. Bir gün yaşanan olaylar, mutsuzluğun bir insanı ne boyutta etkileyebileceğini gözler önüne serer. Romanda, fakirlikten kırılan Musa adındaki bir adam vardır. Musa, hasta karısı ve beş çocuğu ile hayatın zorluklarına göğüs germeye çalışmış ve çoğu zaman başarısız olmuştur. Sıkıntılı anlarında köydeki dostları yardımına koşmuş, onu en zor durumlardan kurtarmıştır. Vergisini yıllardır ödemediği için köye gelen vergi memurundan kaçıp samanlığa saklanmak zorunda kaldığında da aynı şey yaşanır. Dostları, onun yerine ellerinde ne varsa vererek onun borcunu kapatır. Hüsnü, bu iyi haberi vermek için samanlığa onun yanına gittiğinde Musa'yı hüngür hüngür ağlarken bulur. Hüsnü, ona aslında iyi bir haber verdiğini, ağlamaması gerektiğini söylediğinde Musa, onu ağlatanın sıçanlar olduğunu söyler. Bunun nedeni sorulduğunda verdiği cevap, mutsuzluğun onun içine nasıl işlediğini göstermektedir:

“Samanlıkta koşup durdular. Birbirleriyle oynadılar. Birbirlerini sevdiler. Birbirlerinden korkmuyorlardı. Birbirlerinden korkarak kaçmıyorlardı. Birbirlerinden saklanmıyorlardı. Onlar sıçanlar birbirlerine yaklaşmış birbirlerini seviyorlar da, ben insanken bir insandan korkup sıçanların arasına saklanıyorum. Sıçan kediden korkar. O ayrı bir yaratık. Ben tahsildardan korkup kaçıyorum. Tahsildar da insan, ben de insanım. Bu, olacak iş mi? Biz insanlarda, sıçanlar kadar da mı sevgi yok, akıl yok? Biz insanlar, niçin böyleyiz? Niçin birbirimize mutsuzluk veriyoruz? Ben bunları düşündüm. Sıçanlar arasına sığınmış bir insan oluşum, ağır geldi bana. Buna ağladım, Hüsnü. Karım ne zaman iyileşecek? Bunca perişanlığımıza, bunca yoksulluğuma, çektiklerime ağladım. Bu yoksulluk, bu perişanlık benim yakama yapışmış. Bırakmıyor bir türlü. İşlerim düzenli gitmiyor. Hep ters gidiyor. Ben buna ağladım.” (Cılga, 1986:186)

Hüsnü, ona umutsuz olmamasını öğütler. Bu öğüt ve teselli bile onu mutsuzluğundan kurtaramaz. Hayat karşısında yenik düşmek, onu kolay kolay çıkamayacağı bir mutsuzluğa ve umutsuzluğa sürüklemiştir.

Rıfat Ilgaz'ın *Küçük Çekmece Okyanusu / Can Kurtaran Yılmaz* (1979) adlı romanının bir kısmı olan *Can Kurtaran Yılmaz* romanında Yılmaz, yüzmeyi çok seven bir çocuktur. Bütün yaz, arkadaşları ile beraber yüzmenin hayalini kurmuştur. Bir gün, yaşadığı kasabada yüzme yarışması düzenlenir. Yarışmanın birincisine sarı bir mayo hediye edilmektedir. Yılmaz, kendisini cezbeden sarı mayoya sahip olabilmek için yarışmaya katılır. Büyük bir hırsıyla yüzerken, iki kişinin boğulduğuna tanık olur.

Yarışmayı tereddüt etmeden bırakır ve bu iki insanı teker teker kurtarır. Bu olay nedeniyle yarışmanın tekrarı yapılacağı duyurulur. Yarışmaya yorgun bir şekilde katılan Yılmaz, ilk yarışmada birinci gelmek üzere olmasına rağmen aynı başarıyı gösteremeyerek üçüncü olur. Onun için üçüncü olmaktan çok sarı mayoyu kaybetmek önemlidir. Çok beğendiği ve sahip olmak istediği mayoyu kazanamamak, onu çok sarsar. İki insanı kurtarmış olmak mayoyu kaybetmesine neden olmuştur. Verdiği kararı sorgulamaya başlar. O insanları neden kurtardığını, boğulma olayında hatanın kimde olduğunu düşünmeye başlar. Kıyıda oturan insanların nasıl olsa o insanları kurtarmak için geleceklerini, o iki insanın boğulmak için iki dakika daha neden bekleyemediklerini kendi kendine sorar. Boğulma tehlikesi atlatan bu insanların sakarlıklarını affedemediğini dile getirir. Yazar, küçük bir çocuğun mayoyu kazanmak uğruna kendi kendini gereksiz sorularla bunaltmasını anlatmaktadır. Hayalindeki sarı mayoyu kazanamayan Yılmaz, mutsuzdur. Mutsuzluğunun nedeni, bir iyilik yapıp insanları boğulmaktan kurtarması nedeniyle çok istediği mayoyu kaçırmasıdır. Olay anında hiç tereddüt etmeden yardım eden Yılmaz, yaptığı davranışın doğru olduğunun bilincinde olsa da mayoyu kaybetmeye dayanamamıştır.

Bir Çift Mavi Kanat (2002) adlı romanda kaplumbağa, patronunun umut ile ilgili söylediği ‘umutlanıp kanat takmak’ deyimini yanlış anlayıp gerçekten kanatları olması gerektiğine inanır ve bunu gerçekleştirmek için uğraşmaya başlar. Onun boş yere çabalaması eşini de çok üzer.

Kaplumbağa önce kanatlarının çıktığına inanır. Daha sonra uçmaya çabalar. Gördüğü hayalin içinde uçtuğuna bile inanır. Bu durum hayalindeki dünyada büyük bir olay olarak karşılanır. Gazetecilerin ilgisi onu gerginleştirir. Kanatları ile ilgili kurduğu hayaller arasında yoğun ilgiden bunalmak yoktur. Kaplumbağa, uçtuğuna inandıktan sonra sıkıntıları, mutsuzluğu daha da artar. Arkadaşları, yakın çevresi onu farklı olarak addederler. Çok isteyerek elde ettiği şey onun dışlanmasına yol açtığı için mutsuzluğu artmaktadır. Diğer hayvanlar onu sahtekârlıkla suçlar. Kanatlarının gerçekçi olmadığına inanırlar. Kaplumbağa, kanatlara sahip olsa da insanların güvenini, saygısını ve inancını kaybetmiştir. Kanatlarının olması kaplumbağa için artık mutluluk değil mutsuzluk kaynağıdır. Ormanda yaşayan diğer hayvanlar, kendi aralarında bir meclis kurup onun kanatlarını kesmeye karar verirler. Kaplumbağa bu durumdan da mutlu olmaz. Sonuçta kanatsız kalır. Onun kendisiyle ilgili kurduğu ve gerçekleştiğini sandığı hayali, onun için ciddi bir sorun ve mutsuzluk kaynağı haline gelmiştir.

Küçük Kuklacılar (1986) romanında, hayatını kuklacılık yaparak geçiren İzzet Bey, kuklalarını çocukları gibi görür. Emekliliğe ayrılmış bu yaşlı adam, her gün kuklalarıyla vakit geçirir, onların içlerinde kendi elinde hayat bulmuş birer ruh olduğuna inanır. Kuklacı, mesleğini severek icra ettiğinden çevresi tarafından saygınlık kazanmıştır. Yurt dışından ve içinden pek çok ziyaretçisi olur. Bir gün kapısına kuklaları ile ilgilenen birkaç insan gelir. Bu insanlar, eski Ramazan günlerini yeniden yaşatabilmek adına kukla gösterileri yapmayı planlamışlardır. Bu amaçla İzzet Bey'in kuklalarını satın almak isterler. Üslupları İzzet Bey'i rahatsız eder. Sanatını terk ettiği için artık kuklaları kullanmayacağını, kuklaların zaten giydirilmiş tahta parçaları olduğunu küçümser bir dille söylediklerinde, İzzet Bey sinirini belli etmemeye çalışır. Onların sanat hissinden mahrum, ruhsuz insanlar olduğunu söyler. Yaşadıkları onu kırmış ve mutsuz etmiştir. Konuklarını çarçabuk yolcu eder. Gözleri dolar ve gözlerini yavruları olarak gördüğü kuklalarından alamaz. Onun beklediği sadece saygı görmektir. Beklediğini alamaması ve saygısızlıkla karşılaşması onu üzmüştür. İnsanın emeğine saygı duyulmamasının insanı mutsuz kılabileceği anlatılmak istenmiştir.

Bazı romanlarda kaybedilen, elden kaçırılan şey gençliktir. İnsanların geçmişlerine duydukları özlemleri, onları mutsuz eder. *Başı Bulutlu Uçurtma* (2000) adlı eserde böyle bir durum yaşanır. Uçurtma satıcısı kendi çocukluğuna özlem duymakta ve bu durum onu mutsuz etmektedir. Kendisinin hiç uçurtması olmamıştır. Geçmişte yaşananları düzeltmemenin verdiği hayal kırıklığı daha eserin başında kendine yer bulmuş; mutsuzluk nedeni olarak gösterilmiştir. Uçurtmacı geçmişe dönmeyi çok istemektedir. Çocukluğu anayurda benzetir. Büyümek, onun için ana yurdundan ayrı düşmek kadar mutsuzluk vericidir.

Yaşaroğlu'nun kaleme aldığı *Yazılı Sincap* (1984) romanında Cevher Dede yalnız başına yaşayan yaşlı bir adamdır. Karşısında çocukları görünce kendi gençliğini özler ve mutsuz olur. Yüzündeki kırışıklıkların pek çok elemin, üzüntünün belirtisi olduğunu söyler. Her sabah kalktığında bu kırışıklıkları sabunla temizlemek istediğini; yaşlanmanın onu mutsuz ettiğini anlatır.

Çocuklar için yazılan bu kitaplarda, çocukların, yetişkinlerin dünyasını anlayabilmeleri için çaba gösterilmiştir. Cevher Dede ile çocuğa çok uzak olan bir döneme dikkat çekilmiştir. Yaşlılık psikolojisi üzerinde durulmuştur. Böylelikle mutsuzluğun her yaşta hissedilebileceği; ayrıca farklı yaşlarda mutsuzluk sebeplerinin de farklılaştığına işaret edilmiştir.

Kaya Öztaş'ın yazdığı *Zor Günler* (1979) romanında, engelli olmak mutsuzluğun başka bir kaynağı olarak gösterilir. Romanda, topallığı yüzünden çocukluğu acılı ve hüzünlü geçen Hasan'ın hayat mücadelesini anlatılmaktadır. Şehrin gecekondularla dolu bölgesinde yaşayan Hasan, yaşlıları gibi sokakta oynayan, soğukla mücadele eden bir çevrede büyür. Komşuları yoksullukla mücadele ederken onun ailesi komşularına oranla ekonomik olarak daha rahattır; ama yine de standartların altında bir yaşam sürmektedirler. Bu nedenle Hasan'ın total bacağına tedavisi ailenin aklına bile gelmez. Hasan, topallığı nedeniyle arkadaşları arasında alay konusu olur. Alay edilmek onun onurunu zedeler. Engelli bir çocuk olmak onu çok mutsuz etmektedir. Kendisine opal diye her seslenildiğinde kendinden utanır. Roman, Hasan'ın bu yüzden mutsuz oluşu ile başlar.

Engeli nedeniyle annesinin bile ağabeyini daha çok sevdiğini düşünür. Engelli oluşu, aklından hiç çıkmayan bir düşünce haline gelir. Kendini ezilmiş, hor görülmüş ve hatta dışlanmış olarak görür. Kendisiyle alay eder şekilde konuşulmasını, arkadaşlarının onu oyunlarına almamasını, onu arkadaş olarak bile görmemelerini engelli oluşuna bağlar. Kendisine total lakabının konmuş olması da onun için kırıcıdır. Başka çocukların da lakabı olduğunu; ama bu lakapların sadece birer takma addan ibaret olduğunu, kendisinininkinin ise bedensel eksikliğini işaret ettiğini düşünür. Bu da Hasan'ı çok mutsuz eder. Onun bedensel olarak eksikliği, normal bir hayat kurma isteğinin gerçekleşmesini bu şekilde engellemektedir. Düşlerinde total olmadığını görse de bu hayalinin gerçek olmayacağını bilmek bile onun için başlı başına mutsuzluk kaynağıdır.

Ova "Uyandırılan Çocuk" (2000) romanı utanılacak bir durumda olan Mehmet'in zor halini anlatır. Mehmet, ailesinin ektiği buğdayı satmak için ağabeyiyle birlikte Kars'ın merkezine doğru yola çıkar. Şehirde, köyden şehre gelin olarak gelmiş Fatma'nın evine misafir olurlar. Yol yorgunu olan Mehmet ve ağabeyi bir an önce yatmak ister. Mehmet'i üzen olaylar sabah olduğunda başlar. Çünkü o yaşa kadar iç çamaşırı giymek gibi bir adetleri olmadığı ve sabah üstü açık kaldığı için Fatma ablasına karşı mahcup olur. Fatma, yerde yatan Mehmet'i kucaklayarak başka bir yatağa taşıdığı anda Mehmet utancından ne yapacağını bilemez. Kendinden büyük bir bayanın kendisini yarı çıplak vaziyette görmesi onu çok utandırır. Nedense yatağına yatarken sabah böyle bir durumla karşılaşabileceğini akıl edememiştir. Uyuma numarası yaparak açıklama yapmaktan kurtulur; ama yaptığı bir hata yüzünden bu şekilde rezil olmak, onu çok mutsuz eder. Saat on olduğunda hâlâ uyanmamış olması onu zor bir duruma düşürmüştür. Yaşanan olayın ardından mutsuzluğu ve utancını belli eden herhangi bir

davranış içerisinde girmemiştir. Fatma da Mehmet'i utandıracak herhangi bir söz veya davranış sarf etmemiştir. Çocukluktan çıkmış biri olarak Mehmet, kendi davranışı ile kendini mutsuz etmiştir.

Ağabeyi ile birlikte gittiği bir misafirlikte ağabeyinin Mehmet'i uyarmamış, ona çekidüzen vermemiş olması da ilginçtir. Aynı yatakta uyuyan ağabey Selim, kardeşinin yanlış davranışını düzeltme çabasına girmemiştir. Fatma, kardeşi olarak gördüğü Mehmet'in yerini değiştirmekte bir sakınca görmemiş; belki de onun utanabileceğini de fark etmemiştir. Neticesinde Mehmet, yaptığı davranışın yanlışlığı ile yüzleştiğinde mutsuz olur. Toplumsal kurallar ve ahlakın belirlediği çerçevede yaşamayı öğrenmeye başlayan Mehmet için yaşadığı bu olay, büyük bir ders niteliğindedir.

Romanların bir kısmının bireysel olaylardan sıyrılıp toplumsal boyuttaki mutsuzluklara temas ettiği görülür. *Ülkücü Ali* (1986) romanı buna örnektir. Ali, ülke çapında yaşanan olumsuzlukları gördükçe mutsuzluğa kapılır. Onu mutsuzluğa sürükleyen nedenlerden biri, ülke çapında pek çok genç kız için mutsuzluk kaynağı olan başlık parasıdır. Köyde başlık parası ile bir genç kız evlendirilir. Ali de düğüne davet edilir. Nezaket gösterip düğüne katılır; fakat neden eğlenmediği sorulduğunda mutsuz olduğunu dile getirir:

“Türk kızı babasına gelir getiren eşya değildir. Kızını bir eşya gibi satmak için büyüten insan da baba olamaz. Evlâdların¹⁰ mutluluğu önemlidir baba için. Ben böyle öğrendim. Burada da bir ablamızın satışı sonunda yapılmakta olan yakışsız eğlenceye katılmaktan utanırız. Ama bir büyüğümüz olarak davetiniz üzerine geldim ve buradayım. Neşelenmek içimden gelmiyor, buna kimse zorlayamaz.” (Oral, 1986c: 233).

Bir genç kızın zorla evlendirilmesinin Türk'e yakışmayan davranışlardan olduğunu söyler. Üzüntüsünü dile getirirken toplumsal bir olaya da parmak basmıştır. Bir genç kızın satışı olarak gördüğü düğünde eğlenmenin, hoş bir davranış olmadığını vurgular. Karşılaştığı durum aracılığıyla toplumsal bir ders çıkarır ve yanlış giden düzeni değiştirmeyi amaçlar. Toplumda yaşanan yanlış uygulamaların toplumsal boyutta bir mutsuzluk nedeni olduğu belirtilmiştir.

Güzeldi O Günler (2000) romandaki olaylar 1970'li yıllarda geçmektedir. Yazar, bu bölümde 12 Mart döneminde yaşamış bir çocuğun olaylara bakış açısını, çocuğun saflığını, olaylara anlam veremeyişini betimlemiştir. Dönemin siyasi çalkantısının çocuk üzerindeki etkisine de vurgu yapan eserde, polis eve gelip kaçak insan arar. Nuri'nin ağabeyi de kaçaklarla karıştırılır. Polisler, ellerindeki fotoğraflara bakarak

¹⁰ Sözcüğün doğru yazımı 'Evlâtların' şeklindedir.

kimlik tespiti yapmaya çalışırlar. Evden kimse götürülme de tüm aile huzursuz ve mutsuz olur. Toplumsal boyuttaki bir sorunun insanları mutsuz ettiği görülmüştür.

Merdiven (1998) adlı romanda Hasan, kapıcılık yapan bir ailenin küçük çocuğudur. Yoksuldurlar. Apartman sakinlerinin babasını hor görmesi Hasan'ı çok üzer. Sosyal sınıf farkı bir başka mutsuzluk nedenidir.

Çok sevdiği öğretmeni görevini bırakınca Hasan'ın okuluna yeni bir öğretmen gelir. Bu yeni öğretmen öğrencilerine kötü davranır. Öğretmen adil davranışlarda bulunmaz ve öğrencilerinin arasında ayrımcılık yapar. Hiçbir zaman, fakir olan Hasan'ın yanında olmaz. Bu durum Hasan'da mutsuzluk yaratır. Henüz alışmadığı yeni bir durum ve yeni bir öğretmen ile karşılaşma, hayata hazırlık aşamasındaki bir birey için başka bir mutsuzluk nedeni olarak gösterilmiştir.

T.C. Kültür Bakanlığının eserlerine bakıldığında mutsuzluk teması belli başlı temalardandır. Olumsuz durumlar ılımlılaştırılarak hayatın gerçeği olarak gösterilmiş ve çocuğun beğenisine sunulmuştur. Romanlarda mutsuzluk nedenleri olarak şunlar gösterilmiştir: ailesinden, okulundan, arkadaşlarından, öğretmeninden ayrılmak zorunda kalmak, korku ve tedirginlik yaşamak, fiziksel olarak eksik olmak, bir ortamda yeni olmak, dışlanmak, istenilen şeylere ulaşamamak, arkadaşlar arasında yaşanan tartışmalar ve anlaşmazlıklar, sosyal ve siyasi olayların olumsuz etkileri, sosyal sınıf farkı, yaşanan hayal kırıklıkları, yoksulluk. Mutsuzluk; güvensizlik, yalnızlık hissi ve terk edilmişlik hissi, yetersizlik, kendisiyle hesaplaşma, insanları tanımaya çalışma gibi duyguları ve davranışları beraberinde getirmiştir. Bazen, bir mutsuzluk bir çocuğu başka mutsuzluklara sürüklemiştir.

3.2.6.Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Madde

Sigara tiryakiliği, alkol ve uyuşturucu en ölümcül boyuttaki toplumsal zehirlenme türüdür. Zararlı alışkanlıklar ile mücadelede ilk ve en önemli aşama, sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımının zararlarının bilincine varmış bir toplum oluşturmaktır. Böylece bireyde ve birey dolayısıyla toplumda yarattığı aksaklıkların da önüne geçilmiş olur.

Sigara, alkol ve uyuşturucu maddenin insanın kendine ve çevresinde bulunan insanlara verdiği zararlar bilindiğine göre, böyle kötü alışkanlıklara neden olacak unsurların da diğer tüm zararlı ve tehlikeli alışkanlıklar gibi bir çocuk eserinde

imrendirici tarzda yer almaması gerekir. Çocuk, doğru ile yanlışın, olması gerekenle yapılmaması gerekenin ayrımı konusunda bir yetişkin kadar donanımlı değildir. Bu nedenle, günlük hayatta çevresinde sıklıkla karşılaştığı bu zararlı maddeler, okuduğu romanlarda onun merakını uyandırıp denemesine olanak verecek şekilde yer almamalıdır. Uyuşturucu madde, sigara, alkol için bahsedilen bu durum, aslında zararlı diye nitelendirilebilen her davranış ve durum için genellenebilir.

Sigara, içeni etkilediği kadar içenin çevresinde bulunan herkesi de etkileme özelliğine sahiptir. Dolayısıyla sadece içen kişiyi etkileyen bir yapısı yoktur. Bu nedenle toplumun geneli için tehlike oluşturmaktadır.

Kötü bir alışkanlık olan sigaranın zararlı yanları ve etkileri çocuğa anlatıldığında eser, çocukta sigaraya özenme, imrenme, merak etme gibi duygular uyandırmaz. Onu kullanmanın zararlarını, çocuğun deneyip kullanmasını sağlayacak kadar merak ettirmeden anlatabilmek önemlidir. *Güzeldi O Günler* (2000) romanında, Nuri, ablasının sigarasından dener ve sigaranın kötülüğünü fark eder. Sigara içmeyi deneyen ve bunun kötü bir eylem olduğunu fark eden Nuri'nin başından geçenler, çocuklara sigarayı denemelerine gerek olmadan da onun zararlı olduğunu aktarma amacı üstlenmiş bir örnektir:

“Ablamın sakladığı paketini alıp, içinden çektiğim sigarayı ağızıma büyük bir özenle yerleştiriyorum. Ardından da bir kibrit çakıp yakıyorum. İçimde çektiğimde, dilim, boğazım, nefes borum ve ciğerlerim ne yapacaklarını şaşırılmış bir halde oradan oraya koşturup, feryat yayınına geçiyor. Öyle öksürüyorum ki ciğerlerimin eşyalarını bavula koyup beni terk etmesine kesin gözüyle bakıyorum. Ama, onlar bir vefa örneği vererek, beni terk eylemiyor. Bu sırada Gani Amca'nın sigara isteyenlere söylediği, 'O zıkkımı içeceğinize lokum yiyin lokum.' cümlesindeki sözcükler beynimde neonlardaki sanatçı isimleri gibi yanıp sönüyor. Bu doğal afet, sigaraya hem 'Merhaba' hem de 'Hoşça kal' değişim oluyor. 'İnsanlar bu zıkkımı hem de satın alıp nasıl içiyor?' sorusu beynimi ziyaret edip duruyor. Ablam gibi annem ve babamdan köşe bucak kaçarak ve yüreği esas yeriyle ağız arasında, şehir içi turlara çıkarak sigara tütürmek zorunda kalanlara ise hep şaşırıyorum.” (İğci, 2000: 76)

Çuval Kütüğü (1999) adlı eserde çocuklar, ormanda yürüklerin çadırına misafir olurlar. Bu misafirlik sırasında yaşlı adam sigara içmek ister. Yaşlı kadın ise buna engel olur. Adama, sigarasını en azından çadırda içmemesi gerektiğini, hatta onların sigaraya özenmesinden korkarak çocukların yanında hiç içmemesi gerektiğini söyler.

Ülkücü Ali (1986) romanı, ana karakter Ali aracılığıyla olumlu pek çok mesaj iletmeyi kendine amaç edinmiş bir romandır. Ali, amcası ve yengesini ziyarete geldiği köyde yanlış gördüğü pek çok uygulamayı tatlı dille düzeltmeye çalışan, yaşından olgun davranışlar içerisinde olan bir çocuktur. Üzerinde durduğu bir konu da sigaradır. Köy kahvelerinin insanları tembelliğe ittiğini, insanların kahvehanelerde birbirini teşvik edip daha çok sigara içmelerini sağladığını üstüne basa basa söyler. Sigara içen amcasını da

içmemesi konusunda uyardığını düşünür. Aklına daha çarpıcı bir fikir gelir. Akşam vakti, oturdukları bir sırada amcasının sigarasından bir tane alır ve içmeye başlar. Amcası da yengesi de Ali'nin bu davranışına çok şaşırır. Ali yaptığı davranışın yanlış olduğunu bile bile planına devam eder. Kendisini şaşkınlıkla izleyen amcasına, Mahmut amcası içtiğine göre sigaranın iyi bir şey olduğunu; dolayısıyla kendisinin de içebileceğini savunarak aslında büyük bir eleştiride bulunur. Aile büyüğü sigara içiyorsa kendisinin de içmesinde bir anormallik olmadığını söyler. Amcası da yengesi de onun akıllı bir çocuk olduğunu, kendilerine şaka yaptığını düşünür. Ali sigarayı yakar, tadının çok kötü olduğunu özellikle belirtir. Sigaranın dumanından boğuluyor gibi olduğunu, boğazının aşırı derecede yandığını, diline ve ağızına zehir konmuş gibi bir tada maruz kaldığını anlatır. Ali, yaşadığı durumu bu şekilde özetledikten sonra sözü yengesi alır ve sigaranın zararlarından da bahseder. Eşinin gece yarısı nefes alabilmek için öksürük krizlerine tutulduğunu, nefesinin çok kötü koktuğunu ve evlerinin de hep sigara kokusuyla dolduğunu anlatır. Yeğenin ve eşinin söylediklerinden utanan Mahmut, cebinden sigara paketini çıkarır ve hepsini tek tek kırar. Ali, bir olumsuzluğun daha üstesinden gelmiştir.

Ali, sigara konusunda arkadaş seçiminin çok önemli olduğunu söyler. Ayrıca, olgun bir davranış daha gösterip amcasının ve yengesinin önünde bir ders vermek amacıyla da olsa sigara içtiği için özür diler. Sigaranın ne kadar zararlı olduğunu uygulamalı olarak göstermeyi uygun bulur. Ali'nin roman boyunca okura örnek bir karakter olarak gösterildiğini düşününce Ali'nin sigarayı denemesi, olumsuz bir durumdur. Amcasını sigara içmekten vazgeçirmek amacıyla da olsa, tüm roman boyunca idealleştirilmiş bir kişilik olarak görülen Ali'nin sigarayı denemiş olması, imrendirici bir davranış olarak görülmektedir. Ali'nin özür diliyor olması da sigara içişinin yanlış olduğunu bildiği anlamına gelir. Tüm yaşananlar sonucunda amcasını sigara içmekten vazgeçirmesi ve sigara içtiği için özür dilemesi, olayın olumlu boyutlarıdır. Bu yaşananlarla, sigaranın zararlı olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

Ali'nin Mahmut amcası ile başlayan sigara ile savaş tüm köye yayılır. Yine Ali'nin öncülüğünde başlatılan bir uygulama ile iki kahvehanede içki ve sigaranın kötülüğünü anlatan yazılar asılır. Bu yazılar, “*Kötü huyu, alışkanlığı olanlara yardımcı olmayın!*” (Oral, 1986c: 333) gibi olumlu iletiler içerir. Kahvehanelerde oturan insanların zamanla sigara ve alkol gibi zararlı alışkanlıklardan soğuduğu özellikle söylenir. Köyün bakkalı da satışların düşmesinden mutlu olur ve sigara ve alkol satmaktan vazgeçer.

Özlem Yokuşlar (1981) romanının okuyabilmek için çok sıkıntıyla karşılaşmış olan kahramanı Mustafa, bu sıkıntısında kendisine ortak olan arkadaşı Halil tarafından sigaraya alıştırılmıştır. Ailesinin onu okutmayacağını öğrendiğinde, kendisine can yoldaşı olan Halil ile İstanbul'a kaçan Mustafa, sıkıntılı günler yaşar. Sonrasında, babasının zoruyla köye geri dönmüştür. Mustafa dönüş yolunda Halil'in "Üzülmeni azaltır." (Akengin, 1981: 76) cümlesiyle sigarayla tanışmıştır. Köye vardıklarında da içmeye devam eder. Git gide içmeye alıştığını söyler. Öğretmen okulunda okumaya başladığı zaman, öğretmeni sınıfta üst araması yapar. Mustafa'nın cebindeki sigarayı fark eder; ama onu arkadaşlarının önünde rencide etmez. Daha sonra onu yanına çağırır ve neden sigara içtiğini açıklamasını ister. Sigaraya nasıl başladığını anlatan Mustafa, aslında sigara içmekten mutlu değildir. Bahsedilen bu olay yaşanana kadar Mustafa'nın sigara içişinin yanlışlığını anlatılmaz. Olayı öğretmenine utana sıkıla anlatır. Öğretmeni ise durumu olgunlukla karşılar. Ona kızmak yerine sigaranın zararlarını anlatmaya başlar. Amacı Mustafa'yı sigara içmekten vazgeçirmektir. Öğretmenin kurduğu cümleler yalnızca Mustafa'yı değil, sigaranın zararlarını anlatarak okuru da bilgilendirmektedir. Öğretmen eline kâğıt ve kalem alarak solunum sisteminin bir kopyasını çizer. Sigara dumanının ciğerlere nasıl zarar verdiğini anlatır. Küçük yaşta sigara içmenin intihara benzeyeceğini söyleyerek caydırıcı olmaya çalışır. Mustafa anlatılanlardan etkilenir, bir daha içmeyeceği konusunda öğretmenine garanti verir. Öğretmen, Mustafa'nın sözüne inandığını, içmeyeceğine kanaat getirdiğini söyler; yine de sigaranın nelere yol açtığını anlatmaya devam eder. Sigaranın sadece kendisine zarar vermediğini, çevresindeki tüm insanların da bundan etkilendiğini anlatır. Ayrıca olayın ekonomik ve sosyal yönlerine de temas etmekten geri kalmaz. Mustafa'ya, sigaraya verdiği paranın babasının, kardeşlerinin rızkından keserek kendisine yolladığı para olduğunu hatırlatır. O parayı duman haline getirip havaya savurduğunu söyler. Öğretmen sigaranın insanın hem bedenine hem de vicdanına zarar verdiğini dile getirir. Mustafa ömrü boyunca bir daha sigaraya yanaşmayacağı konusunda ikna olmuştur. Romanın sigaranın kullanımını azaltmak ve içmeyenlerin de hiç başlamamasını sağlamak amacıyla böyle bir mesaj içerdiği görülmektedir.

Bahsedilen mesaj, Nurettin İğci'nin kaleme aldığı *Zor Günler* (1999) romanında da söz konusu edilmiştir. Emre, evlerinin oturma odasında sigara içen babasına sigara içmenin zararlı bir davranış olduğunu anlatmaya çalışır. Babasına evin duman içinde kaldığını, bundan rahatsızlık duyduğunu babasını kırmadan söyler. Babası evin içinde rahatça sigara içme hakkı olduğunu söylemesi üzerine Emre, büyüklerin gençlere örnek

teşkil edecek davranışlar içinde bulunmaları gerektiğini hatırlatır. Evde, sokakta, televizyondaki filmlerde ve programlarda sigaranın kötü örnek olabileceği düşünülmeden sürekli yer aldığı, daha sonra da yetişkinlerin öğüt dolu her konuşmalarında sigaranın zararlı olduğunu, kesinlikle kullanılmaması gerektiğini söylediklerini dile getirir. Emre sitem dolu bilinçli konuşması ile babasını utandırır, ona sigarasını söndürtür. Yaşamın içinde, sigara kullanan pek çok insanla karşılaşan gençlerin sigara içme konusunda teşvik edildiğini savunan Emre, medyaya, çevresindeki insanlara yönelik bir eleştiride bulunmuştur. Emre, babasını sigara içmekten vazgeçirmesiyle zararlı madde kullanımı konusunda örnek davranışın ne olduğunu göstermiş bulunmaktadır.

Sigaradan bahseden romanların hemen hemen hepsinde sigaranın ne kadar zararlı olduğuna değinilmiştir. Sigaranın bir bağımlılık olduğu, fiziksel, ekonomik boyutlardan herkese zarar verdiği bir öğüt niteliğinde anlatılmıştır. Sigarayı öven örneklerle karşılaşmaz.

Uyuşturucu madde de sigara gibi bir bağımlılıktır. İnsanı yanlışlara sürükleyen, insanın kendini, çevresindekileri de etkileyen bir bağımlılıktır. Zayıf bir iradeye sahip insan, yanlış bir çevrede bulunur ve bu çevreden etkilenirse bu bağımlılığa düşebilmektedir. Sigarada bahsedildiği gibi bu maddelerin de çocukların dünyasında yeri yoktur; olmamalıdır.

Güzeldi O Günler (2000) romanında, eroin kullananlarla karşılaşan Nuri'nin durumunu anlatan bir bölüm yer almaktadır. Daha önceleri sigara kullanımı konusunda caydırıcı ifadelerle okuyucunun karşısına çıkan yazar, eroin konusunda aynı caydırıcılığı göstermeden, özendirici olabileceğini hesaba katmadan bazı ifadeler kaleme almıştır:

“Yolun son bölümü viraneye dönmüş evler, kimi esrarkeşlere yataklık ediyor. Korkmakla birlikte merak edip uzaktan seyrederek geçiyoruz. Esrarlarını taşlar arasındaki boşluklara saklıyorlar. Daire içinde oturup yağurdukları esrarları sigara gibi ama, daha kalın sardıktan sonra yakarak elden ele dolaştırıyorlar. Bir nefes çeken yanındakine veriyor. Ondan öbürüne derken ellerde dolaşiyor.

Bazıları ile karşı karşıya geldiğimiz de oluyor. Biri derslerimizin nasıl olduğunu soruyor. Şarkı söylerken karşılaştığımız bir başkası ise, ellerini koro şefi gibi sallayıp, güzel söylediğimizi belirtiyor ve devam etmemizi istiyor. Biz de sesimiz korku nedeniyle iyiden iyiye titreklemiş bir halde şarkımızı sürdürüyoruz. (...) Kendilerinden korkmamıza karşın, esrar içtiklerinde dünyayı toz pembe gördükleri söylenen bu kişilerin bir gün olsun zararını görmemenin şaşkınlığı ile acıma duygusunu birbirine karıştırıyoruz.” (İğci, 2000: 92)

Yazarın yanlış olan davranışlardan bahsetmesi bir yana, sonunda onlardan zarar görmediğinin belirtmesi, okuyucunun gözünde “zararlı” imajı çizemeyecektir. Yazar bu paragrafta, kesin bir dille zararını belirtmese de uyuşturucu kullananlara acıyan bir

gözle bakar ve aynı duygunun okuyucuda da uyandırmak ister. Eroin kullanan insanların düşkünlükleri ortaya konmuştur; fakat roman, sigaranın zararlarını anlattığı kadar bu konu üzerinde durmamıştır. Bir çocuk romanı için eroin kullanımının inceliklerinin bu denli anlatılması ve olumsuz olarak gösterilmemesi hoş karşılanamaz.

Romanlarda, alkol kullanımının da özendirilmemesi gerektiği ortadadır. Alkol, incelenen romanlarda kendine çok fazla yer bulmaz. Özendirici bir durumla karşılaşmaz. Hatta alkol kullanan insanların hasta olma potansiyeli taşıdığı vurgulanır.

Yazılı Sincap (1984) romanında, çocukların sık sık ziyaret ettikleri, yalnız başına yaşayan Cevher Dede adında bir kahraman vardır. Dedenin vurdumduymaz ve tarihî eser kaçakçılığı yapan torunu Recep, çimler üzerinde baygın yatmaktadır. Çocuklar hasta olduğunu sansalar da o aslında sarhoştur. Onun bu davranışının yanlış olduğuna dair kesin ifadeler kullanılmasa da çocukların ona olan tavırlarından, içki içmenin insanda olumsuz etkiler bıraktığı izlenimi yaratılmıştır. İçki içmenin vücut ve ruh sağlığının yanında toplum için de tehlikeli olduğu belirtilmekle birlikte, alkoliklerin toplum dışına itilmesinin de doğru olmadığına dikkat çekilmiştir.

Güzeldi O Günler (2000) romanında Nuri, içkiyi sığınak olarak kullananlara en doğru yaklaşımın onları dışlamadan dertlerini, sıkıntılarını öğrenip bunlara çözüm getirmek olduğunu söyler. Romanda, bu kişilerin neden içtiklerini bilmeden onları yargılamanın yanlış olduğu anlatılır. Onların sorunlarını çözmenin mümkün olmadığı durumlarda en azından onları dinleyip acılarını paylaşmanın önemli olduğu vurgulanmıştır. Bu şekilde alkoliklerin içkiden vazgeçebilecekleri savunulur. Romanda, uyuşturucu kullanan insanlara yönelik acıma duygusunun alkol alan insanlar için de geçerli olduğu görülmektedir.

Romanlarda sigara, alkol ya da uyuşturucu bağımlısı olup kendine ve topluma geri dönüşü olmayacak kadar zarar verebilecek potansiyele sahip insanlar bulunmamaktadır. Yer alan kahramanlar daha çok kendilerine zarar vermektedirler. Ele alınan örnekler aracılığı ile bu alışkanlıkların herkese zarar verdiği mesajı verilmek istenmiştir. Bu mesajı iletmek için de bu maddeleri kullanan ya da kullananlara tanık olan insanlar görülmektedir. Yine de bu tür zararlı alışkanlıklara sahip kahramanların bu kadar çok kullanılması, dikkate alınması gereken bir konudur. Okuyucunun ilgisini bu tür maddelere yöneltmek bir çocuk kitabı için olumlu bir tutum sayılmaz.

3.2.7.Özlem

Özlemek insanın en temel duygularından biridir. İnsan, kavuşmak için can attığı insan ya da nesne her ne ise ona ulaşana kadar içinde huzursuzluk ve mutsuzluk taşır. İnsan hayatı boyunca mutlaka herhangi bir insana ya da bir şeye karşı özlem duyar.

İncelenen eserlerde kahramanların aile bireyelerine, arkadaşlarına, yuvalarına, köyelerine, şehirlerine, geçmiş günlerine, toplumsal huzura özlem duydukları görülmüştür. Özlemin, insanları daha olgunlaştırdığı, sevilen kişilerin ve şeylerin kıymetini bilmeyi kolaylaştırdığı, bazen de insanı mutsuz edebileceği fikirleri romanlarda kendine yer bulmuştur.

Romanlarda ailesine özlem duyan kahramanlar vardır. Bunlardan biri *İnatçı Kız* (1998) romanındaki İlse'dir. İlse, ailesinden uzakta bir yatılı okulda eğitim görür. Ailesine duyduğu özlem onu her daim etkiler. Okulu bitirip ailesinin yanına dönmek için çok çabalar. İlse, onun okulda yaşamaya başladığı dönemde dünyaya gelen küçük kardeşine de özlem duyar.

Ülkücü Ali (1986) romanında Ali, şehir hayatının güzelliklerinin yanında köy hayatını da merak ettiğinden tatilini geçirmek için amcasının yanına köye gelir. Bir süre geçip köye alıştıktan sonra, kendini anne ve babasından uzakta yabancı bir ülkedeymiş gibi hisseder. Annesinin, babasının ve kardeşinin o an ne yaptıklarını tahmin etmeye çalışır. İçi özlemle dolar. Mutsuz olur. Sonra yabancı bir ülkede olmadığını, çok merak ettiği bir Türk köyünde olduğunu hatırlar ve aile özlemini yatıştırmaya çalışır. Kendi evinden kısa bir süre ayrı kalmış olmasına rağmen sevdiklerini çok özlemesinden yola çıkarak konuya toplumsal bir bakış açısı getirir. Annesi, babası, sevdikleri, bir yuvası olmayan çocuklar için çok yazık olduğunu, onlar için derin üzüntü yaşadığını söyler. Sevdiklerinden ve sıcak bir yuvadan mahrum kalan çocukların okuma olanaklarının da zayıf olduğunu düşünür. Böyle insanlar için yaşamının zor olduğunu söyler ve toplumsal bir çıkarımda bulunarak, böyle çocuklara herkesin yardım etmesi gerektiğini, içlerindeki özlem duygusunu gidermek adına onlara iyi davranılması gerektiğini ifade eder. Kendi ailesine duyduğu özlem, onu sosyal olaylara duyarlı hale getirmiş ve aile sıcaklığına sahip olamayacak çocuklar için özlem duygusunun çok ağır olduğunu anlamasını sağlamıştır. Okura da bu konuda duyarlı olması dolaylı yoldan anlatılır.

Akça Bebek Hollanda'da (1999) romanında, bez bebek olan Akça, Akkız tarafından yapılmıştır. Hollandalı bir kız olan İrma onu satın alıp Hollanda'ya

götürünce, Akça bebek vatanına ve Akkız'a özlem duymaya başlar. Yeni evini ve sahibini çok sevse de onun ailesi Türkiye'dedir. Akkız da içindeki özlemi bastırmak için Akça'ya sürekli hediyeler yollar, mektuplar yazar. İçlerindeki özlemi gidermenin yolunu bulmaya çabalarlar.

Özlem Yokuşlar (1981) romanında, okuyabilmek için önce İstanbul'a kaçan, daha sonra öğretmen okulunu kazanan Mustafa, neredeyse roman boyu ailesinden uzakta kalır. Uzakta olmak, ailesine ve köyüne duyduğu özlemi git gide arttırır. Öğretmen okulundayken müzik öğretmeni hasreti anlatan bir müzik çaldığında duygulanır. Bahar mevsiminin yaşandığı o günlerde köyünün ne kadar güzel olacağını hayal eder. Köyünden ve ailesinden uzakta olmak, sevdiklerini özlemek ona iyi gelmemiştir. Özellikle annesini özlediğini fark eder. Öğretmenin söylediği şarkıya mandolini ile eşlik ederken içindeki özlem duygusu onu eski günlere götürür.

Ailesine özlem duyanlar kadar yurt hasreti çeken kahramanlar da vardır. Özlenen mekân genellikle köydür. *Merdiven* (1998) adlı romanda köye duyulan özlem duygusu kendini hissettirir. Henüz küçük bir çocuk olan Hasan, köydeki yaşamını bırakıp ailesiyle birlikte büyükşehirde yaşamaya başlar. Yoksulluk nedeniyle büyükşehirde ailecek sıkıntılı günler geçirirler. Köyde kendini daha mutlu hissetmektedir. Bu da onun köyüne özlem duymasına neden olur. Yaz mevsiminin bir an önce gelmesini ister, böylece köye gidebileceklerdir.

Dağdaki Kaynak (1997) romanında ailesi şehirde yaşamaya başlayan Erkmen'in köyüne duyduğu özlem dile getirilmektedir. Köyünün sokaklarını, kırlarını, çeşme başını aklından geçirip durur. Yaşadığı yer onun köyüne hiç benzemez. Her yerin beton ve asfalt oluşu onu bunaltır. Onun yurdu köyüdür. O, ağaçları, kuzuları, ekinleri özler. Şehirden bir an önce uzaklaşmak ister.

Ailesine, köyüne özlem duyanlar kadar geçmişin özlemini çeken kahramanlar da romanlarda kendine yer bulmuştur.

Başı Bulutlu Uçurtma (2000) romanında konuşan uçurtmalar, insanlar hakkındaki gözlemlerini dile getirmektedir. Uçurtmalar, kendilerini satın alanların genellikle çocuklar olduğunu; ama yaşlıların da uçurtmalarla oynamaktan bir çocuk kadar mutlu olduğunu belirtirler. Görünürde çocuklar için aldıkları uçurtmaları bir türlü ellerinden bırakmamalarının asıl nedeninin, kendi çocukluklarına duydukları özlem olduğunu söylerler. Uçurtmaların yaptığı bu saptama, çocukluğa duyulan özlemi ortaya koymaktadır.

Mutluluk Mağarası (1986) romanında Ali, bir kelebeğin peşine takılıp ormanın içinde kaybolur. Geri dönüş yolunu ararken Rüstem adındaki yaşlı bir adamla karşılaşır. Ona yardımcı olur. Zamanla aralarında yakın bir bağ oluşur. Rüstem, Ali'nin çocuk ruhuna imrenir. Ona gençliğinin, çocukluğunun kıymetini bilmesini, kendi zamanında büyüklerin çocuklarla pek iyi anlaşmadığını söyler. Çocukluğunda, iş gücü arasında oyun oynamaya fırsat bulamadığını, uçurtma uçuramadığını, çelik çomak oynayamadığını; oyun oynama yaşı geçtiği vakitlerde bunu yapmak istediğinde de oyun oynamak belli bir yaştan sonra ayıp sayıldığı için yapamadığını ifade eden cümleler kurarak nasıl engellendiğini anlatır. Rüstem, kendi çocukluğuna duyduğu özlemi Ali'ye öğüt vererek yansıtır. Kendisinin bu duyguları yaşayamadığını, şimdi çocuk olanlara imrendiğini, şimdi oyun oynayan bir çocuk gördüğünde gözlerinin eski günlerin özlemiyle yaşardığını söyler. Yaşanılan günlerin kıymetinin bilinmesi gerektiği, özlem duygusunun insanın içinde uzun süre yer edebileceği anlatılmıştır.

Özlem, adı geçen romanlarda, ayrılıkta ortaya çıkan, insanı hüzünlendiren, iyi ya da kötü olarak insanı etkisi altına alan bir duygu olarak anlatılmıştır. Bu özlemler insanlara, duygusallığın hâkim olduğu anlar yaşatır. Özledikleri kişiye, nesneye ya da ortama kavuşanlar olduğu gibi özlemleri ömür boyu sürececek kahramanlar da mevcuttur.

3.2.8.Korku

Korku günlük hayatta sık karşılaşılan bir duygudur. Korku, insan davranışlarını yönlendiren, şekillendiren temel duygulardan biridir. Bir insan soyut ya da somut olsun pek çok şeyden korkabilir. Korkuya neden olan etmenlerin bir sınırı yoktur, bu etmenler kişiden kişiye göre değişebilmektedir. Korkuların çoğu, öğrenilmiş korkulardır.

Korku, romanlarda gerilim ve heyecan yaratmak için iyi bir yoldur. Bu nedenle korku teması edebî eserlerde sıkça kullanılır. Bunun yanında korku, insanın en temel duygularından olan merakı da cezbeder. İncelenen romanlarda da bahsedilen bu durumla karşılaşmış; korku, aynı zamanda telaşa yol açmıştır. Romanlarda, ufak tefek kazaların da korkuya yol açtığı anlatıldığı gözlenmiştir.

Merdiven (1998) romanında korku temasına rastlanılmaktadır. Hasan, arkadaşları ile evin önünde oynarken, onun bir arkadaşı, Hasan'ın kardeşi Zeynep'i dolaştırmaktadır. Köşe başında duyulan bir fren sesi, Hasan'ın, kardeşi için korkmasına

neden olmuştur. Onun kazaya karıştığını ve ezildiğini sanması, Hasan'ın aklını başından alır. Çok heyecanlanır. Kardeşine bir şey olmaması, olayın sevindirici tarafıdır.

Rıfat Ilgaz, *Küçükçekmece Okyanusu / Can Kurtaran Yılmaz* (1979) romanının *Küçükçekmece Okyanusu* bölümünde iki kardeşin başlarından geçen balık avlama macerasını anlatmıştır. Altan ve Dursun, tekne ile göle açılırlar. Bir süre balık avladıktan sonra denizin üzerinde kara bulutların dolandığını fark ederler. Başta, bunu kararan havaya yorarlar; çok geçmeden gerçeğin farkına varırlar. Gölün ortasında fırtınaya yakalanmak onları çok korkutur. Dursun, kardeşinden üç yaş büyük olduğundan kardeşini daha fazla korkutmamak için kendi korkusunu bastırmaya çalışır. İki çocuk, teknelerinin batmasından endişe ederler. Dursun, kardeşine böyle bir durum ile karşılaşırlarsa ne yapması gerektiğini anlatmaya başlar. Yüzme bilmediklerinden, mümkün olduğunca tekneden uzaklaşmamaları gerektiğini tekrarlayıp durur. Korkan küçük kardeşini sakinleştirmek için bir eliyle onu tutacağını, bir eliyle de kıyıya yüzme çalışacağını söyler. Tüm kötü senaryoları kafalarında canlandırırken, fırtına son sürat yaklaşır. Çocuklar iyice ümitsizliğe kapılır. Bu fırtınanın ortasında hiç kimsenin onların yardımına gelmeyeceğini düşünürler. Karamsarlıkları, duydukları motor sesi ile dağılır. Bir balıkçı teknesi onları duymuş, onların yardımına koşmuştur.

Romanın büyük bölümü gölün ortasında kalan bu çocukların endişelerini anlatmaktadır. Çocukların ellerinden bir şey gelmemesi, onları büyük bir karamsarlığa sürüklemiş, çok korkmalarına neden olmuştur. Yönetilemeyecek, müdahale edilemeyecek büyüklükteki olaylar karşısında insanoğlunun çaresizliği, iki çocuğun gözünden okuyucuya sunulmuştur.

İnatçı Kız (1998) romanında, İlse, gecenin bir yarısı ağaca tırmanıp elma toplar. Kendisi çok eğlenmesine rağmen istemeden, arkadaşlarını korkutur. Onları korkutanın İlse olduğunu bilmeyen kızlar paniklerler. Çılgılık atıp durmaları, korktuklarının göstergesidir. İlse ortaya çıkıp kendi kendisini ele verene kadar kızların aklından onları korkutabilecek bir sürü neden geçmiştir.

Akça Bebek Hollanda'da (1999) romanında bez bebek olan Akça, romanın başlarında henüz kendine güvenini kazanmamıştır. Yalnız kalmaktan ve karanlıktan çok korkar. Bu nedenle yanında sürekli birinin kalmasını ister.

Çuval Kütüğü (1999) romanında ormanda kütük toplayan çocuklar ormandan gelen bir gürültü duyarlar. Yabani bir hayvan olan kurt, çocuklara sıkıntı verir. Çocuklar çok korkar ve kaçırlar. Kurttan sığınıp kaçtıkları yörük çadırının önündeki köpekler de onları korkutmayı başarır. Köpeklerin susmak bilmeyen havlamaları onları telaşlandırır.

Gulliver'in Gezileri (1993) romanı, cücelerin ve daha sonrasında devlerin ülkesine seyahat eden Gulliver'in öyküsünü anlatır. Gulliver devler ülkesinde iken çevresindeki her canlıya oranla epey küçüktür. Farelerin bile ondan büyük olması, bu ülkede geçirdiği günlerini sıkıntıya sokar. Bir haşereye yem olma korkusu taşır. Bir gün, korktuğu şey başına gelir. Fareler onu fark eder; ona saldırmaya başlar. Cebinde taşıdığı kılıcı ile farelere karşı savunmasız konumdadır. Çünkü fareler onun için köpek büyüklüğündedir. Bu da onda büyük bir korkuya ve paniğe yol açar. Kılıcı ile onları yaralar, daha sonra da öldürür. Misafir olarak kaldığı evde bu şekilde bir korku yaşaması büyük sıkıntı yaratır. Fareleri öldürmüş olması, ev sahibi devlerin de içini rahatlatır. Onu daha güvenli bir şekilde ağırlayabilecekleri bir ortam hazırlarlar. Normal insanların yaşadığı bir ülkede onun için büyük bir sorun teşkil etmeyecek şeylerin devler ülkesinde başına iş açmış olması onu korkutmuştur. Kendini savunmasız ve güçsüz hissetmesine neden olmuştur. Yine de kendini korumayı bilmiştir.

Romanın ilerleyen bölümlerinde bu sefer de arılarla mücadele etmek zorunda kalır. Pencerenin önünde oturup çörek yediği bir anda, birkaç eşek arısı yiyeceğin kokusunu alıp odaya dalar. Çöreğe ve ona yaklaşmaya başlar. Çöreği alıp giden arılar ona saldırmaya çalışır. Yine kılıcını çeker ve arılardan birkaç tanesini öldürür. Geri kalan arılar da kaçar. Öldürdüğü arıların iğnelerini çıkarır ve saklar. İğnelerin dört santim uzunluğunda olduğunu söylemeyi ihmal etmez. Sakladığı bu iğneleri kendi ülkesi İngiltere'ye döndüğünde bir okulun müzesine bağışlar. Yaşadığı korku dolu anlardan kurtulmayı cesaretiyle başarmıştır.

Acun-2 (1996) romanında, uzaya keşfe çıkan bir grup Türk bilim insanı, yeni bir gezegen keşfeder. Bu gezegen, toplum yapısı, devlet yapısı ve teknoloji bakımından insanlıktan birkaç adım ileridedir. Gezegen yeni inen Türk bilim insanları bu nedenle başta tereddüt yaşarlar. Zamanla, gezegendeki canlıların sıcakkanlı oluşlarına aldanırlar. İşin gerçeği vakit geçtikçe ortaya çıkar. Uzaylılar, görünürdeki tüm konukseverliklerine ve samimiyetlerine rağmen, gizliden gizliye insanları esir almışlardır. Kendilerinin bilmediği; ama insanlığın sahip olabileceği en ufak bir bilgi için insanlardan faydalanma telaşına düşerler. Bu durum da insanlar için çok korku vericidir. İçlerinden biri iyi niyetli çıkar ve insanları bilgilendirir. Kaçmaya çalıştıkları takdirde kötü niyetli uzaylıların onları öldürebileceğini söyler. Duydukları karşısında şaşkınlığa uğrayan insanlar, korkmuşlardır. Uzun bir süre bu durumdan nasıl kurtulacakları konusunda düşünürler. Korkuları her şeyin üstüne çıkmıştır.

İnsanlar, bu gezegenden kaçmanın mantıklı bir yolunu bulup gezegenden ayrılırlar. Onların kurtuluşu sayesinde mutlu bir sonla biten romanda, korkunun, yaşanabilecek normal bir duygu olduğu; korkuyu yenebilmenin korkuyla yüzleşmek ve cesaretli olmaktan geçtiği ifade edilmektedir. Elde olmayan nedenlerle ortaya çıkmış, düzeltilmesi zor bir durum karşısında korkunun yüzeye çıkabileceğini ifade eden bu bölümde, istenirse korkunun da üstesinden cesaret ve kararlılıkla gelinebileceği vurgulanmıştır.

Mavi Ok (1995) romanında şehir hayatı ile baş edemeyip küçük bir köye yerleşen bir ailenin kendi evlerini yapışı anlatılır. Vardar ailesi, köyün uzak bir köşesinde kendilerine yetecek büyüklükte bir ev yapar. Ev kış şartlarına dayanabilecek yeterlilikte olmadığından kış mevsiminde sorun yaşayacaklarını bilirler. Büyük bir fırtınayla karşılaşan Vardar ailesi evin içinde olmalarına rağmen çok korkar. Anne ve baba, çocuklarının korkmasını engellemek için onların yanında yatarlar. Çocuklarının ne hissettiğini önemseyen, onları korkularıyla tek başlarına bırakmayan anne ve baba, olgun bir davranış sergilemişlerdir. Çocuklarına, korkunun insan için doğal bir duygu olduğunu öğretmiş olurlar.

Ova - 'Uyandırılan Çocuk' (2000) romanı, cin ve peri gibi varlıkların neden korku ile anıldığını açıklar. Kars'ın bir köyünde ailesi ile birlikte yaşayan Mehmet, ağabeyi Musa'dan pek çok şey öğrenir. Öğrendiği her yeni bilgi ile birlikte ona büyük bir hayranlık beslemeye başlar. Musa, romanda bilgili, öğüt verici büyük ağabey rolündedir. Romanda, romanın akışı kesilerek Musa'nın ağzından pek çok konu hakkında bilgilendirme yapılmıştır.

Köy halkı köydeki bir dereye uğursuz gözüyle bakar. Köylülere göre dere, cinlerin ve perilerin toplanma yeridir. Zamanla dereyle ilgili anlatılanlar korkuya dönüşmüştür. Musa, halkın batıl inancı üzerine bir konuşma yapar. Sözleri ile aslında Mehmet'e öğüt vermek niyetindedir. Onun sözleri, uzun süredir halk arasında korkuya neden olan kavramların aslında cahillik ürünü olduğunu, insanların tam olarak bilmedikleri şeylere karşı korku besledikleri mesajını iletir. Korkunun kaynağı cin, peri gibi kavramlar olarak verilmiş, bu korkuların ise yersiz olduğu anlatılmıştır.

İncelenen romanlarda bazı karakterin korku dolu anlar yaşadığı görülmektedir. Korkunun işlendiği bölümler, gerilimin arttığı, merak unsurunun ön plana çıktığı anlardan oluşur. Korku duyulan şeyler daha çok insanın kendisine zarar verebileceğini düşündüğü canlılardır. Bunlar kurt, köpek, fare, arı gibi hayvanlardır. Karanlık, yalnızlık da romanlarda kendine yer bulan korku öğeleridir. Bunların yanında cin ve

peri gibi varlıkların da korku unsuru olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu tür soyut varlıklardan korkmanın, cahillikle bağlantısı kurulmaktadır. Kazaların, yaralanmaların, kayıpların, doğal felaketlerin de insanı korkutan durumlar olduğu görülmektedir. Korkunun diğer tüm duygular gibi insanlar için var olduğu, hayatın bir aşamasında mutlaka bu duygu ile karşılaşılacağı da anlatılmaktadır.

3.2.9.Hırsızlık ve Dolandırıcılık

Sosyal bir varlık olan insan, doğduktan sonra çevresine adapte olur, içinde bulunduğu toplumun kurallarına, yaşayış biçimine ayak uydurur. Zamanla, kendine biçilmiş rolleri yerine getirir. Yeni doğmuş birini şekillendirmek, bir nevi toplumun üstlendiği bir görevdir. Bu görevde en yüksek sorumluluğa sahip olanlar, aile bireyleridir. Her aile kendi çocuğunu çevresinin sosyal kurallarına göre şekillendirir. Ona vereceği eğitimle, onu toplumuna uyumlu bir birey yapar. Çocuk, kendi gelişimi için ailesinin desteğine muhtaçtır.

Çocuğa öğretilecek sosyal ve hukuki kurallardan biri kendine ait olmayana el uzatmamaktır. Küçük bir çocuğun, mülkiyet kavramı konusunda henüz gelişmemiş zihni ile bu durumu anlaması zaman alır. Aynı şekilde çocuk, neyin suç olup olmadığını da olgunlaştıkça kavrar.

Ergenlik ve sonrası dönemde kendini tanıma ile meşgul olan birey, toplumdaki yerini belirlemek için çeşitli yollara başvurur. Kimliğini, kişiliğini, dünyadaki varlığını sorgulamakla mücadele eden bu yaştaki bireyler, çeşitli arayışlar içine girerler. Bunlardan biri de ufak hırsızlık denemeleri olabilmektedir. Kişi, ailesi ve yakın çevresi tarafından ilgi görmek, dikkat çekmek için hırsızlığa yönelebilir. Bu konuda bir uyarı, kınama ya da bir ceza ile karşılaşmadıkları zaman, kendilerine olan güvenleri ve bu davranışları yapma sıklıkları artar. İncelenen eserlerde de özellikle bu yaş aralığındaki insanların hırsızlık ve dolandırıcılık karşısındaki tavır ve davranışlarının konu edildiği görülmektedir.

Romanlarda, kendi bir şeyler çalan ve bundan pişmanlık duyan, başkası tarafından bir şeyleri çalınan ve bundan üzüntü duyan insanlar vardır. Büyük çapta dolandırıcılığına ve özellikle tarihî eser kaçakçılığına yapılan eleştiriler dikkat çekicidir. Genel olarak hırsızlık kötülenmiş, bu davranışta bulunan kahramanlar cezalandırılmış; hırsızlığın toplum tarafından desteklenmeyen bir davranış olduğu vurgulanmıştır.

Bazı romanlarda dolandırıcılıktan bahsedilir. Bu eserlerden biri olan *Mutluluk Mağarası* (1986), dolandırıcı bir doktordan bahseder. Rüstem ve Ali, bir köyde bir doktorun sahte diploma ile köylüyü kandırdığına şahit olurlar. Halk onu, diplomasını İstanbul'dan almış gerçek bir doktor sanmaktadır. Onun hiçbir dediğini sorgulamazlar. Doktor elinin değdiği her hastayı iyileştiremeyeceğini, aralarında ölenlerin olabileceğini, ölenlerin ise Tanrı yazgısıyla öldüğünü söyler. Halk da doktorun ecele başa çıkamayacağı, bu nedenle herkesi iyileştiremeyeceği konusunda kendini inandırmaya çalışır. Doktor, akıl sağlığı yerinde olmayan insanları da tedavi etmeyi kendine borç bilmiştir. Köylü tarafından deli olarak bilinen bir çocuğa minareden atlamasını salık vermiştir. Çocuğun ailesi bile doktora karşı gelmemiştir. Çocuğun ölümüyle sonuçlanan bu olay sonunda bile halk, doktorun bilgisini ve uygulamalarını sorgulamaz. Rüstem, doktorun halk üzerindeki bu haksız güvenilirliğini kırmaya çabalar. Doktorun düzenbaz bir hırsız olduğunu, üstelik de bilinen hırsızlar gibi kaçmadığını, halk arasında büyük bir saygınlıkla yaşadığını tüm köylü halka anlatır. Daha önce de köylerde bu doktor gibi dolandırıcı, düzenbaz insanlara rastladığını; o yüzden tecrübelerine güvenmelerini ister; ama halkı ikna edemez. Halkı örümcek kafalı olmakla suçlar. Yazar, doktorun dolandırıcılığından bahsederken halkın cahilliğine; aynı zamanda halkın güvenini yitirmenin, güven kazanmak kadar zor olduğuna temas eder. Doktorun yaptığının bir çeşit hırsızlık olduğundan bahsedilmiş ve insanların yapılan yanlışlıklara karşı uyanık olması gerektiği söylenmiştir.

Güzeldi O Günler (2000) romanında pazarda yaşanan bir dolandırıcılık aktarılır. Bir pazarcı para bozabileceğini söyleyerek insanların paralarını çalar. Bu bölüm hırsızlığın kötü olduğunu, hırsızlık yapan insanların toplum tarafından sevilmediğini örneklemektedir:

“-‘Para bozdurmaya kalktığında, önce tam olarak sayıp veriyor. Sen de sayıyorsun, tamam. Sonra ‘Bir daha sayalım eksik olmasın’ deyip yeniden saymaya başlıyor. İşte tam bu sırada en alttaki paralardan birini katlayıp avcunda saklıyor ve sana eksik olarak veriyor. Sen de tam üç kez sayılmış paraları gönül rahatlığıyla cebine koyuyorsun. Sonra eksik olduğunu görünce ‘Nerede düşürdüm acaba?’ diyerek arıyor, gazetelere yitik duyuruları veriyorsun.” (İğci, 2000: 101).

Bu şekilde davranan pazarcının üç beş kuruş para için kendi iffetini ayaklar altına aldığı, namuslu olmanın paradan daha değerli olduğu ifade edilir. Örnek alınan bu bölüm, okuyucuyu okuduğu bu olayı denemeye teşvik edebileceği için tehlikelidir.

Romanların birkaçında tarihî eser kaçakçılarından bahsedildiği görülmektedir. Bu romanlarda, böyle kötü niyetli kahramanların sevilmediği, hatta toplum tarafından dışlandığı belirtilmelidir.

Yeşil Ada'nın Çocukları (1998) romanı, biri Türk biri Rum olan iki sıkı dostun Kıbrıs'ta başlarından geçen acı günleri anlatmaktadır. Cengiz ve Yorgo ülkelerinin kötü günler yaşamasından çok önce arkadaş olmuşlardır. İki çocuk aynı köyde yaşarlar; farklı okullara giderler. Yorgo'nun okulu teknoloji bakımından daha üstün bir okuldur. Yorgo derslerini anlattığında Cengiz içten içe onlara imrenir. Yorgo, tüm iyi niyetiyle arkadaşına mikroskobunu getirir. Beraber yaprakları, bitkileri incelerler. Cengiz, okullarında bile böyle mikroskop olmadığını hatırlar; üzülür. Aynısından bir tane de kendisine almak ister. Babasının böyle bir aleti karşılayamayacağını fark eder. İçinden geçenleri arkadaşını Yorgo'ya anlatır. Buna benzer bir alet almak için çalışmak istediğini söyler. Yorgo, arkadaşını desteklemekle kalmaz; ona başka bir teklifte bulunur. Başka bir arkadaşından duyduğuna göre yakınlardaki bir tepeden bazı adamlar geceleri kazı yaparak önemli eserler çıkarıp satmaktadırlar. Aynı yöntemle bir mikroskop alabilecek parayı, çalışmaktan daha hızlı bir şekilde bulabileceklerini söyler. İki birden kaçak eser çıkarabilmek adına planlar yapmaya başlar. Ailelerinin böyle bir şeyi kesinlikle onaylamayacağını bildiklerinden onlardan gizleme kararı alırlar. Azar işiteceklerini bilmelerine, karanlıktan çok korkmalarına rağmen bu işi yapmayı planlarlar. Kazı için gereken kürek, fener gibi aletleri çok daha öncesinden kazı yapacakları bölgeye götürüp saklamaya karar verirler. Yapacakları kazı için önceden bir deneme yapmak isterler. Kazı yapacakları tepeye varıp çalışma yapmaya başlarlar. Önlerine çıkan bir tavşan deliği ilgilerini çeker; deliğe yoğunlaşırlar. Derinliğini merak ederek yaptıkları birkaç çalışma sonucunda içine girilebileceğini fark ederler. Yorgo, cesaret gösterip deliğe girmeye karar verir. Delik, bir mağaraya açılır. Mağaranın diğer ucu da tepenin diğer tarafına çıkar. Yaptıkları bu keşif onların cesaretlenmesini sağlar. Ancak geri döndüklerinde işlerin pek de onların planladığı gibi gitmeyeceğini görürler. Ülkenin içinde bulunduğu gergin günler köyde de kendini hissettirmiştir. Köylüler ufak tefek gerginliklerle huzursuzlaşmıştır. Yorgo'nun babası da Rum askerler tarafından, Türkler ile fazla samimi olduğu gerekçesi ile kaçırılınca, çocukların eser kaçakçılığı fikri suya düşer. Romanda bir daha bu fikir üzerinde durulmaz. Köydeki gerginlikler hat safhaya ulaştığında, keşfettikleri mağara akıllarına gelir. Cengiz, mağarayı nasıl bulduklarını açıklayabilmek için babasına tüm bu kaçakçılık düşüncelerini anlatmak zorunda kalır. Babası, yaptıkları için Cengiz'e çok kızdığını; fakat şu anda önemli olanın can güvenliklerini sağlamak olduğunu söyler. Romanın sonuna kadar da bir daha çocuğunun yanlış davranışını düzeltecek vakti bulamaz.

Çocuklar, yaptıkları planı uygulama fırsatı bulamaları da kaçakçılık için çaba sarf etmişlerdir. Planlarının dürüst insanların yapmayacağı şeyler üzerine kurulu olduğunu bile bile davranışlarından vazgeçmezler. Onları engelleyen, ülkenin çalkantılı siyaseti olur. Bunu gerçekleştirmemiş olmaları onları temize çıkarmaz. Yaptıkları planın yanlışlığı, roman boyunca dile getirilmemiştir. Babanın ufak bir kızmasının ötesinde, bu davranışın doğrusunu gösterecek cümleler kurulmamıştır. Romanın savaş yıllarını konu ediniyor olması nedeniyle bu düzeltmenin atlandığı düşünülebilir.

Yazılı Sincap (1984) eserinin tümünde, tarihî eser kaçakçılığı hakkında yazarın ince eleştirileri yer almaktadır. Yazar, ülkesini sevmeyen insanların, kendi çıkarları uğruna ülkenin dört bir yanını soyduğunu ve çıkardıkları ürünleri başka ülkelere sattığını söyler.

Romanda kötü bir kişi vardır. Çocukların fırsat buldukça ziyaret ettikleri Cevher Dede'nin Recep adındaki torunu, tarihî eser kaçakçılığı yapar. Tarihî eser kaçakçılığı büyük bir hırsızlıktır. Romanda, tarihî değerlere saygı duyulması, onlara sahip çıkılması ve kaçakçılığa maruz bırakılmaması gerektiği üzerinde durulur. Recep'in bu kötü davranışı, romanda eleştirilmiş, bu davranışının yanlışlığı dile getirilmiş ve bunun aracılığıyla da çocuklara maddi ve manevi değerlerin korunması gerektiği düşüncesi aşılanmıştır.

Yaşaroğlu'nun bir diğer romanı olan *Maymunlu Adam* (1987) romanı da tarihî eser kaçakçılığını gündeme getirmiştir. Romanın kötü karakteri olan Cafer, çevresinden gizlemeye çalışsa da tarihî eserlerin yurt dışına çıkarılmasına yardım etmektedir. Romanın ana kahramanlarından olan Feride, Yılmaz, Musa ve Fahriye, Cafer'in kötü niyetli bir insan olduğunu zamanla fark ederler. Ailelerinden ve yetişkin tanıdıklarından yardım isteyen çocuklar, roman boyunca bu tarihî eser kaçakçılığına engel olmaya çalışırlar. Yetişkinlerin yardımıyla daha önce çalınmış eserleri bulurlar. Deniz yoluyla yurt dışına kaçırılacak eserleri ele geçirirler. Kaçakçılığın önüne geçtikleri bu olay sonucunda kaçakçılar cezalandırılmış, eserler de kurtarılmıştır. Olayların, suçluların cezalandırılarak sonlanması ile roman da sona ulaşmış olur.

Mutluluk Mağarası (1986) romanında da aynı hırsızlık şekli eleştirilmektedir. Rüstem ve Ali beraber yolculuk yapmaya başlarlar. Yolda dinlendikleri bir anda birkaç adam, onların yanına yanaşır ve ansızın ikisine vurmaya başlar. Rüstem, göçebe olarak adlandırdığı bu insanlara, yaptıklarının yanlış olduğunu söyler ve kendilerinden bir şey isteyip istemediklerini sorar. Onların hırsız olup olmadığını merak etmiştir. Kendilerini bağlayan göçebelere karşı çaresizlerdir. Göçebeler hırsız olduklarını kabul eder.

İçlerinden biri, arkeoloji kazılarında bir sürü eşya çaldıklarını, bunları canları pahasına sakladıklarını, aldıkları malları Ege sahilinin birinde bir yabancıya satacaklarını söyler. Rüstem ve Ali anlatılanları hayretle dinlerler. Tarihî eser hırsızlarıyla karşı karşıya kaldıklarını anlarlar. Kendi yurtlarının hazinelerini başkalarına satabilecek kadar kötü insanları vazgeçirmeye çalışırlar. Rüstem, hırsızlara öğüt vermeye çalışır:

“ Hırsızlığın şu kadarı, bu kadarı yoktur. Beş kuruş bile olsa, kendisinin olmayanı habersiz ve izinsiz almak hırsızlıktır... Hele güzel yurdumuzu zenginleştiren, sayısız yabancı turistini ülkemize gelmesini sağlayan tarih hazinelerini çalmak, bu da yeterli değilmiş gibi onları yabancı ülkelere kaçtırmak! Hırsızlık şöyle dursun, vatan hainliğidir, vatan hainliği! Ha düşmanla birlik olup yurdunu vatanını ona satmışsın, ha bu hırsızlığı yapmışsın... İnanın ki arada bir fark yok!” (Yaşaroğlu, 1986: 19)

Bir davranışın yanlış olduğunu anlatmak için bazen yanlış davranışı göstermek gerekmektedir. Özellikle tarihî eser kaçakçılığı konusunda yazar, gelecek nesilleri daha bilinçli hale getirmek için bu şekilde bir yola başvurmuştur. Rüstem’in kurduğu bu cümleler, hırsızlığın bir suç olmasının yanında vatan hainliği olacağını da belirtmektedir. Rüstem ve Ali, çalınan tarihî eserleri yetkililere teslim ederler ve bu hırsızları aramayı kendilerine görev bilirler. Bu öğüt ile hırsızlık gibi bir faziletsizliğin savunulacak hiçbir tarafının olmadığı belirtilir.

Hırsızlık, insanı kötü yapacak davranışlar arasındadır. Bir çocuğun kötülük kavramını yapılmaması gereken, yanlış bir davranış olarak bilmesinin en güvenli yolu, onun kötü yönlerini erkenden fark etmesidir. Bunu sağlayacak olanlardan biri de edebiyat eserleridir. Çocuğun kendisi kötülüklerle baş başa kalmadan, bir edebiyat eserinde davranışın yanlış olduğunu okuyarak öğrenmesi daha doğrudur. Hırsızlık, incelenen romanlarda kendine yer bulmuş bir temadır.

Merdiven (1998) romanında Hasan’ın babasının kendisi gibi kapıcı bir arkadaşı, apartman sakinlerinin birine karşı düzenli bir hırsızlıkta bulunur. Kapıcı, ev sahiplerini kandırmaktadır. Kapıcı, ev sahibinin parası ile aldığı yiyeceklerden bir kısmını kendi evine götürmektedir ve bundan da gurur duymaktadır.

Romanların bir kısmında hırsızlık yapmadıkları halde yapmakla suçlanan ya da yapmaya teşvik edilen kahramanlar vardır.

Bir Çift Mavi Kanat (2002) romanında uçma hayali olan kaplumbağanın başına kötülükler gelir. Uçabildiğini öğrenen bir tilki, onu uçarak hırsızlık yapmaya teşvik eder. Bu şekilde daha kolay para kazanabileceğini, yaptığı işten sonra en fazla birkaç yıl hapis yatacağını söyler. Kaplumbağa bu sözlere çok şaşırır. Tilkiye uyup bu kötü davranışı yapmaz. Aksine, tilkiye feci şekilde çıkarır.

Güneşle Oynayan Çocuk (1976) romanı da bir hırsızlık olayını anlatmaktadır. Arkadaşı Hüseyin ile birlikte bir vapur iskelesinde bulabildiği her işi yaparak hayatını devam ettirmeye çalışan Haşim, hırsızlıkla suçlanır. Hüseyin, doğum günü diye Haşim'e bir kol saati hediye eder. Haşim bu mutluluğunu herkesle paylaştığı sırada, kitapçı Cemil tarafından hırsızlıkla suçlanır. Cemil, sinirli bir şekilde, sorup sorgulamadan Haşim'in üzerine yürümeye başlar. Ona sert bir tokat atar. Onu kötü bir biçimde azarlar. Haşim olanı biteni şaşkınlıkla izler. Bir süre ona cevap veremez. Onun sessiz kalması, kitapçıyı daha sinirlendirir. Onun sessizliğinden suçunu kabul ettiği fikrini çıkarır. Gazeteleri taşıırken onun para kutusunun yerini öğrendiğini, fırsatını bulduğunda da kutuyu çaldığını söyleyerek herkesin içinde onu rezil eder. Haşim ise kendisine böyle bir kabalığın nasıl yapıldığını anlamaya çalışır. Kitapçı onu kolundan çektiştirerek polis karakoluna sürükler. Komiser, olan biteni etraflıca dinlemeden Haşim'i suçlar. Ama yine de emin olmak için ona bir gün süre verir. Bu süre içinde ondan paraları geri getirmesini ister. Haşim karakoldan çıktığında afallamış ve çok üzülmüştür. Böyle bir şey ile suçlanmak ona yaraşır bir durum değildir. Düşünmek için sahile gider ve denizi görecektir şekilde oturur. Bir süre sonra denize dökülmüş çöplerin arasında kitapçı Cemil'in kutusunu görür. Cemil'in kendisine iftira attığının farkındadır; kutuyu bulmuş olması onun için rahatlatır. Yüzme bilen bir tanıdığından kutuyu çıkarmasını ister. Kutu denizden çıkar çıkmaz karakola koşar. Kitapçı Cemil de karakola çağırılır, kutu sahibine teslim edilir. Herkes onun parayı çalmadığına ikna olmuş; hatta söyledikleri şeyler yüzünden de pişman olmuştur. Kutudaki paralara hiç dokunulmamıştır. Kitapçı, paraları çöp bidonunun içinde muhafaza ettiğini, çırağının çöprü erken dökmüş olabileceğini, bu şekilde paraların çalınmış değil dökülmüş olduğunu itiraf eder. Onu hırsız sandığı ve acımasızca suçladığı, ona tokat attığı için özür diler. Özründe samimi olduğunu göstermek amacıyla ona ve arkadaşı Hüseyin'e ortaokula hazırlık kitapları hediye eder.

Hırsızlığın, birini kesin deliller olmadan hırsızlıkla suçlamanın kötü bir davranış olduğu ortadadır. Hırsız muamelesi gören bir insanın nasıl bir psikoloji içerisine gireceği ifade edilmeye çalışılmıştır. Suçsuz olduğu kanıtlanana kadar hırsız damgası ile yaşamak zorunda kalmak, Haşim için üzücü ve onur kırıcıdır. Bu nedenle kitapçıdan, herkese suçsuz olduğunu anlatmasını ister. Üzerinde durulmuşken, çöplerin denize dökülüyor olmasının ayrı bir hata olduğunu da vurgulamak gerekir. Eserde bu durumun yanlışlığı ile ilgili bir çıkarımda bulunulmamıştır.

Yeşil Bayır (1979) romanında, hırsızlık yapan bir çocuk görülmektedir. Romanda, Yeşil Bayır gibi yoksul bir mahallede yaşayan Atay'ın babası bir süre önce vefat etmiştir. Atay, arkadaşı Bülent'e ders çalışmaya gittiği bir gün Bülent'in oyuncak arabasına heves etmiş, ona belli etmeden arabayı çalmıştır. Arabanın kırmızı oluşu ve ayrıntıları ile gerçek bir arabayı andırıyor olması ilgisini çekmiştir. Arabayı okul çantasında saklar. Annesinin görmesinden korktuğu için arabayı eve bırakamaz. Okulda ise Bülent'in arabası olduğu anlaşılır korkusuyla rahatça oynayamaz. Arabayı almış olmasına rağmen onu hiçbir şekilde kullanamaz. Aklına, annesinin hırsızlığın kötü bir davranış olduğunu hatırlatan sözleri gelir. Huzursuzluğu artar, yine de arabayı teslim edemez. Hırsızlıkla suçlanmak istemez. Cesaretini topladığı bir gece, konuyu dedesine açmaya karar verir. İçinde büyük bir tedirginlik olsa da dedesinin ona doğru yolu göstereceğini bilir. Dedesine, yaptığı yanlışlığı bir çırpıda anlatır. Torununun, suçunu itiraf edecek kadar rahatsız olduğunu fark eden dede, o otomobili almamanın en iyi davranış olacağını söyleyerek sözlerine başlar. Atay'ın hatasını anlamış olmasının önemli bir başlangıç olduğunu söyler, Atay'ın içini rahatlatır. Utanılacak davranışların insanın sırtında kocaman bir yük gibi olduğunu söyler. Bu yanlışlıktan kurtulmanın yolu olarak oyuncağı geri vermesi gerektiğini hatırlatır. Yaşananların ardından yapılması gerekenin Bülent'le konuşmak olduğunu anlatır. Dede, yaşanan bu olayda çıkarılacak büyük bir ders olduğunu söyleyerek Atay aracılığı ile okuyucuya böyle bir mesaj iletir.

Dedesini ile konuşmuş olmak Atay'ın içini rahatlatır. Yaptığı davranışın yanlış olduğunu en başından beri biliyor olmasına rağmen bir türlü bu davranışını düzeltememiştir. Vicdani rahatsızlığı dayanılmaz boyutlara geldiğinde dedesi ile konuşması, ona doğru yolun ne olduğunu hatırlatır. Ertesi sabah Atay, Bülent'in evine gider. Onunla karşılaştığında doğruları anlatmaya çekinir. Ona arabayı uzatır. Arabayı bahçede bulduğu ya da yerde bulduğu yalanını söylemek üzereyken dedesinin sözlerini hatırlar. Yanlış bir davranışın başka bir yanlış davranışla düzeltilemeyeceğini kendi kendine tekrarlar. Tereddüt ederek Bülent'e gerçeği söyler. Arabayı onlara çalışmaya geldiği gün aldığını itiraf eder. Bülent, Atay'ın sözlerine kayıtsız kalır. Arabayı geri getirmiş oluşu dışındaki cümleleri önemsemez. Atay için sancılı süreç tamamlanmıştır.

Çocuk romanlarında olumsuz sayılabilecek davranışların anlatılıp hataları doğru davranışa yönlendirmek, doğru davranışların doğrudan övülmesinden daha etkili bir yöntemdir. Atay'ın hırsızlık yapması sonucunda gelişen olaylar, hırsızlığın kötü bir davranış olduğunu ve neden kötü olduğunu ortaya koyar. Yazar aynı zamanda, dede aracılığı ile hataların düzeltilebileceğini gösterir. Özür dilemenin ve açık sözlü olmanın,

sorunları çözmede önemli olduğu anlatılır. Atay'ın hatalı davranışı nedeniyle vicdan azabı çekmesi ve bunu itiraf etmesi, sürecin olumlu parçalarıdır. Dedesinin yönlendirmesi ile doğru yola ulaşması ve arabayı geri iade etmesi, yapılan yanlışlardan geri dönülebileceğini gösterir.

Romanlarda hırsızlık yapan kahramanların bol olmasının yanında tüm bu kahramanların mutlaka cezalandırıldıkları ya da vicdan azabı çektikleri görülür. Hırsız ve dolandırıcı olarak nitelendirilen insanların, toplumdan dışlanan ve sevilmeyen insanlar olacakları vurgulanmaktadır.

3.2.10.Kıskançlık ve Hasetlik

Bir kimse bir üstünlük gösterdiğinde veya sevilen birinin başkası ile ilgilendiği kanısına varıldığında takınılan olumsuz tutum (TDK, 2005: 1167) olarak tanımlanan kıskançlık, özellikle çocukluk dönemlerinde insanların pek çok defa tecrübe ettiği bir duygudur.

Adler, hasetlik içindeki bir insanın hiçbir şekilde mutlu bir birey olamayacağını söyler. Sürekli başkalarına imrenen insanların hep var olduğunu ifade ederken, her ne kadar hasetliğin kötü olduğu bilinse de herkesin bir gün bu duyguyla tanıştığını belirtir (1927/1997: 247).

İncelenen romanlarda hasetliğin kötü bir davranış olduğunu ifade eden cümlelere rastlanmaktadır. Bir insan başkasının başarısını, sevgisini, ilgisini, elindeki mal varlığını, soyut ve somut her şeyi kıskanabilir. Kıskançlık, insanı kıskanılan şeye kendisinin de sahip olabileceği kadar çalışmaya sevk ettiği sürece iyi bir duygudur. Kıskançlık, kötü duygular beslemeye yol açtığı, kendisine ve karşısındakine zarar vermeye başladığı zaman kötü yüzünü göstermiş olur. Bu durum da hasetlik olarak ele alınır. Bu iki kavramın arasındaki ince çizginin farkında olan bireyler, hayatta başarılı olurlar.

Merdiven (1998) romanında, birbirine kötü davranan, kötülük yapan insanlar mevcuttur. Hasan, ailesine maddi açıdan yardım etmek için pazarda insanların pazar yüklerini taşır. Hasan'ın para kazanmasını, dolayısıyla kendi kazandıkları paranın azalmasını istemeyenler, Hasan'ı pazarda barındırmazlar. Maddi sebeplerden dolayı ortaya çıkan bu kıskançlık, kötü olaylara neden olur. Paylaşamamanın, hasetliğin kötü olduğu vurgulanır. Ayrıca, Hasan'a karşı gelen insanların, onu bu işten caydırmak için

kullandıkları argo sözcüklerin varlığı da bir çocuk eserine uygun değildir. Hasan, kendisinden haraç isteyenlerin isteğini yerine getirmeyince bu kötü niyetli insanlar onun pazar arabasını kırarlar. Onların bu hasetliği ve çekemezliği, Hasan'ı işinden etmiştir.

Bir Çift Mavi Kanat (2002) romanında, bazı hayvanlar kaplumbağanın uçmasını kıskanırlar. Onu korkutmak isterler. Hayvanların bu kıskançlıkları, kaplumbağayı kanatlarından eder. Romanda umudun simgesi olarak gösterilen kanatlar, romanın sonunda, arkadaşlarının kıskançlığı yüzünden kaybedilir. Hasetliğin büyük sonuçları kaplumbağanın mutsuzluğuyla sonuçlanır.

Gulliver'in Gezileri (1993) adlı romanda Gulliver yaşadığı ayrı bir macerada kendini devlerin ülkesinde bulur; burada minik bedeniyle çok ciddiye alınmaz. Çevresindeki herkesin ve her şeyin ondan büyük olması onun için sorun teşkil eder. Ülkede böyle minik yapıları birinin varlığı dikkat çeker. Gulliver, kraliçe ile tanışma fırsatını bulur. Kraliçenin, onu eğlendirmesi için sarayında tuttuğu cüce, Gulliver'i görünce şaşırır. Devler ülkesinin en kısa boylu insanı olduğu için uzun süredir alay konusu olmak ve aşağılanmak onu kötü biri yapmıştır. Karşısında kendinden daha kısa birini görünce bu durumdan eğlenmeye başlar. Gulliver'in kendisi gibi hor görülmediğini gördüğünde ise onu çok kıskanmaya ve onu çekememeye başlar. Bu duygularını Gulliver'e kötülük yaparak gösterir. Gulliver ise her zaman konuyu alttan alır, iyi bir tavır takınır. Yine de onun yaptığı kötülükleri de sineye çekmez. Bir gün kraliçenin sofrasında yemek yerken cüce, Gulliver'in söylediği bir söz karşısında alınganlık yapar ve tepkisini Gulliver'i süt dolu bir kâsenin içine atarak gösterir. Yüzme bildiği için boğulmaktan kurtulan Gulliver, zor bir durumdan sıyrılır. Kraliçe onun dövülmesini ister, onu saraydan kovar. Cüce, hasetliği nedeniyle yaptığı kötülüğün cezasını anında bulur.

Lades (1997) adlı roman Metin'in yazarlık denemesi yaparak yazdığı öyküleri içerir. Bu öykülerden birinde İnci, Türkiye'de dedesinin yanında büyümüş ve daha sonra ailesinin yanına Almanya'ya taşınmıştır bir kızdır. Almanca bilmediği gibi Almanya'ya ait pek çok kültürel ve toplumsal ögeye de uzak büyümüştür. Başta çok zorlansa da zamanla Almanca öğrenir. Bu süreç içinde türlü şekillerde alay konusu olur, bu olaylar da her seferinde onun canını sıkır. Okula başladığında arkadaşları düşündüğünden daha zalim karakterli çıkarlar. Onun Alman toplumunun yaşayışı hakkındaki bilgi eksikliğini kullanıp onunla alay ederler. İnci, kendisiyle alay edildiğini ancak uzun zaman sonra işin doğrusunu öğrenme fırsatı olunca fark eder. Bu yaşadıkları onun içinde kin olarak birikir. İnge adındaki sınıf arkadaşı, onunla alay edenler

arasındadır. Okuldan döndükleri bir gün İnge, metroya binmek için merdivenlerle yer altına iner. Metronun varlığından haberdar olmayan İnci, merdivenlerle nereye indiklerini sorar. İnge alay edebileceği yeni bir olay yaşadığı için sevinir. İnci'ye ailesiyle birlikte yer altında yaşadığını söyler. Duydukları İnci'yi hayrete düşürür. Geceleri rüyalarına girer. Yer altında yaşadığını düşündüğü insanlar hakkında İnge'ye sorular sorduğunda ise İnge olayların doğrusunu anlatmak yerine, konuyu uzatmayı tercih eder. İnci olayı unutamayınca bir akşam babasına işin gerçeğini sormaya karar verir. Babası İnci'nin anlattıklarını gülmeden dinler. Arkadaşlarının ona şaka yaptıklarını, yer altında bir ulaşım taşıtı olduğunu anlatır. Ertesi gün işten erken çıkacağını, metronun nasıl bir şey olduğunu kendisine göstermek istediğini söyler. İnci arkadaşına çok sinirlenir. Alaya alındığını öğrenmek canını sıkıştır. Ertesi gün, işin gerçeğini öğrenmiş olmasına rağmen merdivenlerle yerin altına inmeye çekinir. İndiğinde ise otobüsten pek farkı olmayan bir taşıyla karşılaşır. Arkadaşı İnge'yi yer altında metro beklerken gördüğünde ise içindeki öfke artar. Babası, arkadaşlar arasında şakalaşmanın normal olduğunu, sadece arkadaşlarının biraz ileri gittiklerini düşündüğünü söyler. Bir baba olarak kızına kenti gezdirmediği, tanıtmadığı için hatanın bir kısmının da kendinde olduğunu belirtir. Okula gittiğinde İnci, arkadaşına hiçbir şey söylemez. İnge de artık İnci'nin gerçeği bildiğinin farkındadır.

İnge'nin olayın üstünün kapandığını düşündüğü bir gün, öğretmen İnge'ye popcorn'un ¹¹ ne olduğunu ve neden yapıldığını sormasıyla işler değişir. İnci, uzun süredir intikam almak için beklemektedir ve bu olay onun için müthiş bir fırsattır. İnge'nin bu sözcüğün anlamını bilmediğini fark eden İnci, iyilik yapıyormuş gibi görünerek, İnge'nin okuyabileceği şekilde popcornun Türkiye'de üretildiğini, hammaddesinin pamuk ve çam ağacının kökleri olduğunu yazar. Popcornun, karın ağrısına ve mantar rahatsızlığına iyi geldiğini de ekler. İşler değişmiştir ve bu sefer bütün sınıf İnge ile alay etmeye başlar. İnci'nin, ona daha önce yaptıkları yüzünden böyle davrandığını anlar. Sessizce yerine oturur. İnci bu sefer defterine "*Durum: Bir Bir*" (Bektaş, 1997: 81) yazar.

İki küçük çocuğun birbirlerine karşı hissettikleri kötü duyuların anlatıldığı bu cümleler, çocuklar arasında gerçekten yaşanabilecek bir çekemezliği ortaya koyar.

¹¹ Mısır patlağı olarak tercümesi yapılan popcorn sözcüğü, romanda asıl dilindeki şekliyle kullanılmış ve dipnot olarak açıklanmıştır. Sözcüğün tezde orijinal şekliyle popcorn olarak kullanılmasının nedeni, İnge adlı karakterin bu sözcüğün anlamını bilmemesi ve olayların buna bağlı olarak gelişmesidir.

Birbirlerini ele vermekten kaçınan, yine de birbirlerine kötü davranan iki arkadaşın ikisi de olayın sonunda mutsuz olur. İnci olayın sonunda öğretmeninden azar işitir. İnce'nin düşmanca bakışlarına aldırılmaz. Skor tuttuğunu belirten cümlesinden anlaşılacağı üzere iki çocuk da yaptıklarından ders çıkarmamıştır. Olayların devam edeceğinin sinyali verilmektedir. Romanda, öykü sonunda net bir mesaj çıkarılmasa da, Metin bu öyküyü okuyan çocukların birbirine düşmanlık besleyemeyeceklerini, insanların birbirlerine karşı hissettikleri kötü duygular için dünyada yeterince neden olduğunu söyler. O nedenlerin çoğunun da büyükler tarafından ortaya çıkarıldığını ifade eder. Bu öykünün bir düşmanlığa, kıskançlığa yol açmayacağına emindir. Sonuçta iki çocuğun da mutsuz olmaları, yaptıklarının doğru bir davranış olmadığını kanıtlamak için yeterlidir. Yazar, yine de hasetliğin hoş bir davranış olmadığını belirten kesin bir mesaj verme kaygısı taşımamıştır.

Bu temayı içeren romanlarda kahramanların kıskançlıklarına yenik düştükleri görülür. Başkalarını kıskanan insanların bu kıskançlıkları onların başarılarını arttırmaz; aksine hasetlikleri onlara zarar verir. Romanlarda, haset bir kişi olmanın hoş olmadığı vurgulanmaktadır.

3.2.11.Cinsellik

Romanlarda kesinlikle yer verilmemesi gereken bir başka tema ise cinselliktir. Yaşı itibari ile olan biteni anlamaktan uzak çocuklara böyle bir konuyu anlatmak yanlışır. Cinselliğin ne olduğunu idrak edebilecek seviyeye geldiklerinde bile çocuklar, okudukları kitaplarda bu tür örneklerle karşılaşmamalıdır.

Altın ikizler (1999) romanında 'Ben nasıl dünyaya geldim?' diye soran çocuğuna bu durumu açıklamaya çalışan baba, bilindik bir halk hikâyesinden alıntı yapar. Romanda, ak sakallı dede adama bir elma verir, eşiyle beraber yemesini ister. Cinselliğin çağrıştırdığı cümleler bir çocuk romanına yakışmaz:

"(...)Tuhaf bir sıcaklık sardı çevremizi. Dünyada ikimiz vardık sanki... Her şeyi ve herkesi unuttuk... Konuşmaz olduk. Elmayı özenle soydum. Kabuklarını topladım. İvedilikle ahıra koştum. Kısrağa verdim. Kısrağın dedenizin her şeyiydi... Avucumda yedirdim ona kabukları. Hemen annenizin yanına koştum. Yataktaydı... Yanına uzandım. Elmayı birlikte yedik. Anlatılması olanaksız bir rüyadaydık sanki. Birbirimize sarıldık... İki bulutun yağmura kucaklaşması gibi... Evliliğimizin ilk günündeki gibi beraber olduk..." (Çiçek, 1999: 6)

Neydik Ne Olduk (1979) romanında kadın, cinsellikle ve kölelikle gündeme gelmiştir. Bir insanın köle olduğu, üzerindeki damgadan anlaşılmaktadır. Kölenin sahibi, o kişiye kendine özgü bir damga vurmaktadır. Bu damga, kölenin başkaları

tarafından kullanılmasını engeller. Eserde, kadın köleyi kaçırmışlardır. Onu kaçıranlar, üzerinde onun sahibinin damgasını görmelerine rağmen kadınla cinsel ilişkiye girerler. Yakalandıklarında bunu inkâr etmezler:

- “ – *Bu köle güzel kızdır, onunla yattın mı? Tuz ekmek hakkı için doğru söyle.*
- *Tuz ekmek hakkı için doğruyu söylemem gerekiyorsa yattım.*
- *Kızı soydun mu? Çırıl çıplak¹² yaptın mı?*
- *Soydum çırıl çıplak ettim.*
- *Kalçasındaki damgayı görmedin mi?*
- *Gördüm.”* (Türkkan, 1979: 87)

Romanda bu sahnelerin açıkça anlatılmasında bir sakınca görülmemiştir. Burada şikâyet edilen durum, kölelik damgası olan bir kadının, başkasının malı olduğu bilindiği halde onunla ilişkiye girilmiş olmasıdır. Bir insanla onun iradesi dışında birlikte olmanın yanlışlığını vurgulayan en ufak bir ifadenin bulunmadığı görülmüştür.

3.3.MİLLÎ VE VATANİ DEĞERLERİN AŞILANMASI

3.3.1.Vatan ve Millet Sevgisi

Vatan, üzerinde yaşayanlar için bir toprak parçasından fazlasını ifade eder. Vatan; insanların onun kutsallığı uğruna canlarını verdiği, ortak bir kültür oluşturup üstünde yaşadıkları toprak parçasıdır. Vatan, birlik ve beraberlik sembolüdür. Aynı kültürü, aynı gelenek ve göreneği paylaşan insanlar için vatan, ev demektir. Bu nedenle çok kıymetlidir. Özel ve dokunulmazdır.

Millet, “*Çoğunlukla aynı toprak üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus* ” olarak tanımlanır (TDK, 2005: 1396). Vatan sevgisi beraberinde millet sevgisini de getirir. Millet de en az vatan kadar kutsal ve özeldir.

Vatanseverlik; insanların, ülkesinin daha güzel günler görebilmesi için ülkesi adına hiçbir karşılık beklemeden çabalaması ve bunu yaşam biçimi halinde devam ettirebilmesidir. Vatan sevgisi beraberinde fedakârlık duygusunu da getirmektedir. Vatan sevgisi diğer sevgilerden bu yönüyle ayrı tutulur. Aile içinde temelleri atılan bu duygunun gelişimi, bulunulan çevreyle de yakından bağlantılıdır. Çevre, vatan kavramının soyut bir ifadeden kurtulup somutluğa bürünmesinde etkilidir. Bu nedenle,

¹²Metinde iki defa geçen ‘çırıl çıplak’ sözcüğünün yazım kurallarına uygun hali ‘çırılçıplak’tır.

diğer pek çok şeyde olduğu gibi vatanseverlik konusunda da çocuğa olumlu rol model olmak, onun bu davranışı kazanmasında son derece etkilidir. Birey, birlik ve beraberliğin önemini, birlik ve beraberliği önemseyen insanların yanında fark edecektir.

Çocuk eserlerinde vatan ve millet sevgisi temasının işlenmesinin asıl amacı, çocuklara vatanın kolay kazanılmadığı fikrini aşlamak ve onların vatanlarını sevmelerini sağlamak olmalıdır. Vatanına ve milletine sadık bireyler yetiştirmek de bu amacın içerisinde yer almalıdır. T.C. Kültür Bakanlığı romanlarında, vatani için canını feda etmekten çekinmeyen, ülkesine ve milletine dair söylenen en ufak kötü sözde bile tepkisini belli eden, vatani için çalışan, okuyan insanlar anlatılmıştır. Olumlu rol model oluşları ile örnek teşkil eden bu kahramanlar, vatanına sadık gerçekçi kahramanlardır.

Mavi Ok (1995) romanında bu duyguları taşıyan kahramanlara rastlanır. Dedesiyle, vefat eden babaanesi hakkında konuşan Türk adındaki kız çocuğu, dedesi ile babaannesinin, Anadolu için verilen savaşın içinde tanıştıklarını öğrenir. Türk, babaannesinden dinlediği savaş anılarını da hatırlar. Anadolu topraklarının ne kadar önemli olduğunu babaannesinden defalarca dinlemiştir. Anadolu'nun hep asker doğurduğunu ve kendini hep savunmak zorunda kaldığını öğrenmiştir. Bu öğrendiklerini içselleştiren Türk, şu duygular içerisinde:

“Türk için vatan Anadolu idi. Seviyordu vatanını. Öbürleri masaldı, tarihi. Fakat üstüne bastığı, havasını soluklarıyla aldığı toprak gerçektir.” (Uçuk, 1995: 48)
Ardından cümlelerine şunları ekler: *“Neden herkesi kendi toprağında yaşamaya bırakmıyorlar? Niçin milletlerin gözleri hep başkalarının topraklarında? Bir vatanın vatan olabilmesi için ne kadar yıllar geçmesi gerek...”* (Uçuk, 1995: 48)

Küçük bir çocuğun içinde bu kadar yoğun ve derin bir vatan bilinci oluşması ilginçtir. Vatan kavramının anlamını sorgulayan Türk, okuyucunun kafasındaki kalıp düşüncelerin ötesine geçmeye çalışır. Sorduğu sorulara bizzat cevap vermez; okuyucuya bu soruların cevaplarını düşünecek fırsat yaratır. Vatanın ne olduğunu, insanların vatan uğruna neden mücadele ettiğini sorgular ve sorgulattır.

Küçük Mehmetçikler (1986) adlı romanda, daha önce aynı sokakta Aristo ve Alparslan'ın atışmalarına yer verilir. Aristo, Alparslan'ın da içinde bulunduğu bir grup çocuğa *“Pis Türkler”* diye bağırınca Alparslan kendini tutamaz ve şunu söyler:

“Biz Türkler, yeryüzünün erkekçe yenilemeyen en şerefli ve en eski ırkıyız! Biz Türkler, birçok Hıristiyan kralına etek öptürmüş bir milletiz Aristo! Biz Türkler, senin devletine adalet ve senin milletine temizlik öğretmiş bir milletiz Aristo!” (Oral, 1986b: 41)

Alparslan'ın bu sözleri Aristo'yu utandırır. Alparslan ise sözlerine, Türklerin yüce gönüllü bir millet olduğunu, birlikte yaşadığı her millete eşitlik ve adalet

dağıttığını anlatarak devam eder. Cümlelerinin sonunda, kendileri için Türklüğün başladığını, onlar için ise Osmanlılığın bittiğini söyler. Türk milletinin aynı zamanda psikolojik bir savaş içinde olduğunun kanıtı olan bu konuşmalar, yaşı ne olursa olsun savaşın kötü bir şey olduğunu anlatmak için yeterlidir. Romanda, Türk milletinin, düşmanın savaş uçağını kuş sanacak kadar teknolojik orantısızlıkla mücadele etmek zorunda kalışı, etkileyici bir ayrıntı olarak aktarılır. Savaş; çocuk, kadın, erkek herkesin içine keskin bir vatan sevgisi düşürmüştür. Alparslan da bu ateşle yanan gençlerden biridir. Gittikçe güçlenmiştir ve vatan savunmasında yer alacak cesareti kendinde bulur. Kendini bir Mehmetçik sayar. Mustafa Kemal'in ordusu şeklinde yorumladığı Türk ordusuna katılmak için can atar. İçindeki vatan sevgisini ve Mustafa Kemal'e olan hayranlığını şu şekilde dile getirir:

*“Türkün dünya tanır bizi
Dinledi nal seslerimizi
Gökten inmez sancaklarla
Tek göl yaptık üç denizi
Türkün şanlı adımız var
Kartaldan kanadımız var
Altın saçlı, deniz gözlü
Mustafa Kemal'imiz var”* (Oral, 1986b: 211)

Romanlarda, kendi vatanını ve milletini sevdirmeye çalışırken başka milletlere karşı olumsuz duygular yaratan bölümler vardır. Bu romanlar bir değeri yüceltirken başkasını yere sermektedir. Sadece kendini ve kendi milletini önemli sayan bir nesil, dünya barışına katkı sağlamaktan uzak olacaktır. Romanlarda bu tip kahramanların yanında, bu tavrın yanlışlığını ortaya konmaya çabalayan kahramanlar da mevcuttur. Romanların bu konuda bir tutarlılık göstermediği görülmektedir.

Mavi Ok (1995) romanında, vatan kavramı üzerinde dedesiyle konuşan Türk, dedesinden çok şey öğrenir. Öğrendikleri, diğer milletlerle dost olmayı öğütleyicidir. Topraklarımızı hiç kimsenin alamayacağını anlatan dede, topraklarına göz dikenin karşısında Atatürk'ün çocuklarını bulacağını söyler. Dedenin söylediklerinin yanında, içinden düşündükleri de okuyucuya aktarılmaktadır:

“Bulgarların samanlıklara doldurup yaktıkları soyunu sopunu düşündü. Yazın ailesi çiftliklerine giderlerdi. Bütün çiftlik halkı camilerde, samanlıklarda gaz dökülerek yakılmışlardı. Bunları torunlarına anlatamazdı. Onların içinde gizli düşmanlık duygularının filizlenmesini istemezdi. Onlar yeni bir çağın çocuklarıydı. Kendi milletleri kadar başka milletlerin insanlarını da sevmeliydiler.” (Uçuk, 1995: 49)

Genç nesillerin, daha önce düşmanlık yaşanan ülkelere karşı kin duymasını engellemeye çalışan bu paragraf, başarısız bir örnektir. Bir milletin Türk halkına çektirdiği eziyetleri anlatıp ardından o millete karşı kötü düşüncelere sahip olmamalarını öğütlemek, başarılı bir yöntem değildir. Metinde yer alan bu cümleler, bir

çocuk kitabında yer almaması gereken, gizli düşmanlık barındıran cümlelerdir. Verilmek istenen mesaj ile aktarılan mesaj uyuşmaz. İçinde vatan sevgisi ve vatani koruma bilinci taşıyan her insanın, gerektiğinde vatanını savunması doğaldır; ama başka milletlere karşı genç nesilleri kin ile doldurmak yanlıştır.

Dostunu düşmanını yakın çevresinden öğrenecek olan bir çocuğun vatan sevgisi adı altında, düşman diye başka milletleri dışlaması, yaş itibarıyla bir çocuk için uygun değildir. Bilinçsiz yetişkinler tarafından başta yanlış yönlendirilen çocuk, yine yaşlıları sayesinde insanlığa saygı duymayı öğrenir. *Güzeldi O Günler* (2000) romanında böyle bir bölümle karşılaşılır. Bu eserde Nuri, durumun bilincinde olmadan, Yunanlılara düşmanlık bildiren şiirler yazar. Şiirlerinde Yunanlılar için ‘kahpe’, ‘düşman’ gibi sözcükleri çok sık kullanır. Onun bu tavrı, şiirini okuduğu insanlar tarafından takdir görülür. Daha sonrasında, yaptığı yanlış olduğunu anlar. Birkaç kendini bilmez dışında tüm Yunan milletini kötü olarak gördüğünü ve gösterdiğini fark eder. Kendinden utanır. Nuri, vatan sevgisinin, yabancı düşmanlığı demek olmadığını öğrenmiş olur. Romanda başka milletleri kötölemenin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Kendi milletini yüceltmek için başka milletleri yermenin vatan sevgisi ile bağdaşmayacağı ortadadır. Her milletin içinde, farklı düşüncelere sahip insanların olabileceği, dolayısıyla bir kalemde tüm milleti küçük görmenin ve onlara karşı düşmanlık beslemenin yanlış olduğu fikri öne çıkarılmıştır.

Vatan ve millet sevgisi temasının işlendiği romanlarda kahramanlar, vatanları için her şeyi yapmaya hazır olduklarını iddia ederler. Vatan, bu kahramanlar için her şeyden üstün gelir.

Küçük Kahramanlar (1999) romanında, Kurtuluş Savaşı konu edilmektedir. İnsanların vatanlarını düşman eline teslim etmemek için çırpınışları, canlarını feda edişleri anlatılmıştır. Kahramanlar arasında çocuklar da vardır. Romanın ana karakteri Umut, savaş öncesinde komşusundan öğrendiği Yunanca sayesinde Türk askerlerine yardım etmektedir. Kendini savaşın ortasına atmaktan çekinmeyecek kadar cesur olan Umut, vatanını korumak için elinden geleni yapar. Romanda, savaş yıllarında kendi yaşlılarının bile uğruna savaşmak zorunda kaldığı bu toprakların kıymetinin bilinmesi konusunda bugünün çocuklarına ciddi bir ders verilmektedir.

Umut, ciddi bir görev üstlenir; kendini Atatürk’e ve Türk milletine karşı borçlu hisseder. Üzerindeki bu sorumluluk duygusu ile kendisine verilen ağır görevleri başarıyla yerine getirir. Yunan karargâhında, Yunanlıların konuşlandıkları yerleri gösteren çok önemli bir harita olduğunu fark eder. Bu haritayı ele geçirdiği takdirde

Kurtuluş Savaşı'nın gidişatını değiştirebileceğini anlar. Küçük omuzlarında vatanını korumanın verdiği ağır yükü hisseder. Gizli bir şekilde, Türk jandarmasına haber ulaştırır ve onların yardımıyla o harita ele geçirilir. Umut büyük bir kahramanlık örneği göstermiştir. Cesaret ve özgüven ile vatani için çalışmıştır. Günümüzde gençlerin, bu tür bir savunma içinde yer almalarını gerektirecek bir durum yoktur. Fakat roman, geçmişte bu vatani kurtarmak için her yaşta insanın ne gibi sıkıntılar içinde kaldığını günümüzdeki gençlere gösterme niyetindedir. Eser, bir tarih kitabının eğitsel dilinden uzaktır. Aynı zamanda tarih bilinci oluşturmada başarılıdır.

Küçük Mehmetçikler (1986) adlı romanda, Alparslan ve arkadaşları Ege'nin bir kasabasında yaşarlar. Kurtuluş Savaşı yaşanana kadar farklı dinlerden ailelerle bir arada yaşamayı başarırlar. Romanda, savaşın psikolojik etkileri ile değişen insanların yanında kalarak çocukluklarını unutan ve vatanları uğruna birer askere dönüşen çocuklar anlatılır.

Eserde, Türklüğünün bilincinde olan, Türklüğü ile övünen çocuklar aracılığıyla okuyucuya millet ve vatan sevgisi aşılanmaktadır. Eserdeki önemli bir vurgu, Türk olmanın bir ırk meselesi olmadığıdır. Romanın genelinde Türklük; Atatürk'ün açtığı yolun takipçisi olmak, adaletli, saygın, özgürlüğüne bağlı kalmak anlamlarıyla ortaya çıkar. Türk milletinin diğer devletler tarafından pek çok defa yok edilmeye çalışıldığı, vatani korumak uğruna her Türk'ün canından vazgeçeceği, tarih boyunca bahsedilen bu neden yüzünden Türk'ün Türk'ten başka dostunun olmadığı açıkça dile getirilir. Romanın başında, Mahmut adında yetişkin bir adamın ağzından çıkan bu cümleler, Kurtuluş Savaşı öncesinde, diğer milletlerin Türk milletine karşı nasıl bir tavır içerisinde bulduklarını özetler niteliktedir. Roman, günümüz çocukları için hem bir tarih bilgisi içerir hem de bir millî bilinç kazandırır. Türklerin tarih boyunca savaştığı milletleri de konu edinen roman, Çinlilerin de en az İtilaf Devletleri kadar Türkler ile savaştığını dile getirir. Savaşılan ülke kim olursa olsun Türklerin hiçbir millete benzemedikleri, idaresine aldığı topraklarda her zaman barış, adalet ve sevgi bıraktığı anlatılır. İç ve dış düşmanların Türkleri yok etmek adına pek çok girişimlerde buldukları; fakat Türklerin varını yoğunu ortaya koyarak bu mücadeleden de sağ çıkacağı inançlı bir şekilde anlatılır. Vatani korumak için canından vazgeçmeye hazır binlerce insanın tüm yoksulluğa ve teknolojik geriliğe rağmen verdiği fiziksel ve sözlü mücadele, günümüz okuyucusuna çarpıcı cümlelerle aktarılır.

Romanda Alparslan, vatani kurtarmak için canından vazgeçen, yüce gönüllü, kahraman insanları anlatmak amacıyla günlük tutmaya karar verir. Savaş sonundaki

uzun barış dönemlerinde, yaşanan kötü günler unutulmasını istemez. Babasının başlattığı bu geleneği devam ettirir ve gelecek nesillere kahraman Türk milletinin çektiği cefaları anlatmayı görev edinir. “*Türk çocukları hür yaşamalarının nelere mal olduğunu daha iyi öğrenir, Türk olmanın veya olamamanın ne demek olduğunu iyi kavrarlardı.*” (Oral, 1986b: 142) diyerek günlük tutmaya başlar. Romanın genelinde, tarih boyunca Türklerin, canlarını kaybetmek uğruna vatanlarını korudukları, vatanın Türklerin en kutsal simgelerinden olduğu anlatılmıştır.

Çaka (1983) adlı roman vatan ve millet sevgisinin yoğun olarak işlendiği romanlardandır. Roman, Türklerin Orta Asya’dan Anadolu’ya göçlerinden sonra Bizans ile verdikleri mücadelelerin yaşandığı yıllarda geçer. Düşmanlık, kin, intikam gibi yoğun duyguların yaşandığı romanda *Çaka*, düşman askerleri tarafından dağıtılan, yıkılan obasının ve zalimce öldürülen yakınlarının intikamını almak ister. İntikam duygusunun ağır basmasıyla başlayan bu hareketin temelinde, vatanına duyduğu sevgi yer almaktadır. İntikam duygusu zamanla vatan savunmasına dönüşür. Bunun için bir grup arkadaşıyla birlikte eğitim alır, orduya katılır. Bizans askerleri tarafından esir alınır. Geçirdiği zor günler onun içindeki vatan sevgisini kuvvetlendirir. Vatanına duyduğu özlem ona isyan çıkarttırır. Çıkan isyandan faydalanarak kaçır ve vatan savunmasında arkadaşlarına katılır. Obasını dağıtan, sevdiği insanları öldüren düşman askerlerinden öçlerini hep birlikte alırlar. Çocuk yaşta ölümle tanışmaları, hatta kendilerinin de birilerini öldürmek zorunda kalmalarına rağmen, vatan için her şeyin göze alınabileceği mesajını verirler.

Vatan sevgisini, bizzat savaşımlardan ve buna bağlı ölümlerden bahsetmeden, başka milletlerden üstün olunduğunu ima etmeden, Türk kültürünü ve tarihini olayların içine dağıtarak anlatan romanlar vardır. Bunlar, *Ülkücü Ali* (1986) ve *Masal Gibi* (1982), *Güzeldi O Günler* (2000), *Benim Güzel Günlerim* (1990) romanlarıdır.

Ülkücü Ali (1986) adlı romanda vatan sevgisi konusu, romanın içindeki diğer her olayda olduğu gibi, idealleştirilmiş bir karakter olan Ali’nin sözleri ve olumlu davranışları aracılığıyla anlatılır. Türk kültürünün pek çok ögesini özümsemiş bir çocuk olan Ali, çevresindekilere bu kültürün pek çok ögesini de aşılır. Türk müziği, Türk yemekleri, Türklere özgü kıyafetler, Türk misafirperverliği Ali için her daim ön plandadır. Köyde yeni tanıştığı insanların güler yüzlü, tatlı dilli olduklarını görür ve bir Türk’ün zaten öyle olması gerektiğini söyler. Ali, yaptıkları ve söyledikleri ile okura Türklük bilinci aşılama çabası. Amcasının yanına köye geldiğinde “*Canımdan çok*

sevdiğim cennet Türkiyemi her şeyi ile yakından tanıyacağım.” (Oral, 1986c: 78) diyerek roman boyunca okura vatan sevgisi aşılacağına sinyalini verir.

Ali, İstanbul’da kendisine Ülkücü Ali dediklerini söyler. Topluma yararlı işlerde bulunduğu, ülkesini ve Türk milletini her şeyden üstün tuttuğu için ona bu adı verdiklerini anlatır. Çalışmalarıyla köyü kalkındırmayı hedeflediği, köyün yararını düşündüğü için köy halkı da ona Ülkücü Ali şeklinde hitap etmeye başlar.

Ali’nin ülkücülük kavramı ile kastettiği idealistliktir. Her Türk çocuğunun bir ülkücü olduğunu söyler. Ülkücülük kavramını vatanına, milletine ve Türklüğe yaraşır davranışlar sergilemek olarak özetler. Ülkücülüğü, toplumculuğu herkese öğretebilmek amacıyla roman sonunda, köyde tüm yapılanları roman haline getireceğini de söyler.

Yaptıklarının dayanağı olarak Mustafa Kemal Atatürk’ü gösterir. Atatürk’ün bu güzel ülkeyi kendilerine emanet ettiğini söyler. Vatan sevgisinin, vatani korumak ve yüceltmekle gösterileceğine inanır. Türk çocuğu olarak vatanını korumanın ve güzelleştirmenin bir vatan borcu olduğunu söyleyerek tüm çocukları vatanlarını sevmeleri ve onu hak ettiği konuma taşıyabilmek adına ellerinden gelecek her çalışmayı yapmaları konusunda cesaretlendirir. Türk çocuğunun, çalışkanlığıyla övünmesi gerektiğini söyler. Misafir gittiği köyde yaşayan çocukların da aslında çalışkan birer birey olduklarını belirtir. Köyde hayata geçirilen tüm etkinliklerin daha önce yapılmamasını, bölge gençlerine daha önce yol gösterecek birinin olmamasına bağlar. Türk çocuğunun asla boş oturmayacağını, vatani için her şeyi yapacağını, büyüklerin de onlara öncü olması gerektiğini söyler.

Zeynep Menemencioğlu’nun *Masal Gibi* (1982) romanı, vatanını ve milletini ve geçmişini seven iyi bir nesil yetiştirmek için farklı bir yol dener. Roman, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş mücadelesini oluşturan tarihî olayları, romanın sıradan olayları arasına sıkıştırılmış cümlelerle anlatır. Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan bir ailenin Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna yaptıkları tanıklık, romanda diğer olayların yanında kendine yer bulmuştur. Romanın içine işlemiş şekilde anlatılan bütün olaylar, bir anlamda bu vatanın kuruluşuna tanıklık etmektedir. Eser, yazarın okuyucuya bir masal anlatmak istediğini söylemesi ile başlar. Emine, çocukluğuna döner ve yaşadıklarını anlatmaya başlar. Anlatıcı olarak Emine görünse de bazen anlatım üçüncü kişiye kayar; bu bakımdan romanda tutarsızlık gözlenmiştir.

Romandaki tarihî olayların anlatımı 31 Mart ayaklanması ile başlar. Ardından Trablus ve Balkan Savaşları gelir. Rumeli’deki tüm tanıdıkları İstanbul’a göç eder. Mahmure ile babaannesi, Emine’lerin yanına sığınan Rumeli halkındandır. Emine,

Mahmure'nin babaannesinin kıldığı namaz sonrasında, şükür içeren cümleler kurduğunu duyar. Çok şaşırır. Zihni, bu insanların tüm varlıklarını kaybetmelerine rağmen nasıl bu kadar mutlu, sabırlı olabildikleri düşüncesi ile dolar.

Ülkede kabineler sırayla devrilir, partiler değişir. Bâb-ı Âli isyanı gerçekleşir. Edirne, düşmandan geri alınır. Tüm kötü olayların ardından ülkede sevinç yaşanır. Yalnız, daha kötü günler gelmektedir: Osmanlı Devleti 1. Dünya Savaşı'na girer. Zaten yoksul durumda olan, yıllarca savaş kaybeden ve ezilen halk için bu durum, yıkıcı bir haberdir. Emine'nin ailesinin Trabzon'daki eski evleri de savaş sırasında yıkılır. Yine oradan aldıkları Muhteşem adındaki atı da orduya bağışlarlar. Emine'nin dayısı savaşa çağırılır, Çanakkale'de şehit düşer. İstanbul'da şehit vermeyen aile kalmaz. Sarıkamış'ta insanlar hiç uğruna şehit olur. Vatanın geleceği için yetiştirilip büyütülenlerin, düşman önünde onların birkaç kurşunu ile yok edildiği ifade edilir.

Emine, yaşı 11'e geldiğinde Konya'ya taşınırlar ve burada çarşaf giymeye başlar. Halinden hiç mutlu olmaz, çarşaf ona hiç rahat gelmez; açık ve serbest dolaşmayı özgürce bulur. Kendisinin de tüm kadınlarla birlikte özgür olabileceği bir dünya ister. Onun bu isteği, onu bu uğurda çabalayan, vatan sevgisi kuvvetli bir insan yapacaktır. Emine'nin bu isteği gelecekte Mustafa Kemal önderliğinde gerçekleştirileceklere ışık tutar niteliktedir.

Emine okuldayken elli beş adet düşman gemisi Dolmabahçe'ye demirlenir. İstanbul resmen işgal edilmiştir. Yabancı, üst rütbeli askerler şehirde tüm yetkileri ellerine alır. Herkes üzüntüden yıkılır. Çanakkale'den geçemeyen düşman, İstanbul'da istediği gibi davranmaya başlar. Emine'nin yabancı uyruklu öğretmeni, kurduğu cümleler ile Türkleri överken bu durum karşısında onlara moral, cesaret ve özgüven aşılar. Türklerin pek çok kahramanlığına tanıklık eden Madam, Türklerin çok iyi savaşan ve kadere inanan bir millet olduğunu söyler. Tüm bu yaşananların, dünyada bir tek Türklerin başına gelmediğini belirtir. Savaştan sonra insanlara düşenin, bıkmadan, usanmadan çalışmak olduğunu, bu savaştan da yüz akı ile kurtulunacağını ifade eder.

Mustafa Kemal, sonunda Samsun'a çıkar. Osmanlı Devleti'nin sonunun gelmek üzere olduğunu idrak edebilen insanlar, mitingler düzenler. İzmir'in, İstanbul'un, tüm yurdun Türklere ait olduğu herkese kabul ettirilmeye çalışılır. Umut yeniden doğmuştur. Genç generaller orduyu toparlamaya çalışır. Türkler ölüm kalım savaşındadır. Emine'nin babası da kendini bu savaşa adar.

Savaşta kadınlar bir yandan tarlada çalışan, bir yandan bebekleri ile uğraşan bir yandan da cephelere mermi taşıyan insanlar olarak tanıtılır. Mermileri ıslatmamak için

bebeklerinin örtülerinden vazgeçerler. Babası, Emine'ye cepheden yazdığı bir mektupta Türk kadınının üstün çabasına hayran kaldığını, kendi kızının da bu kadınlar gibi bilgili olmasını istediğini söyler. Kızını okumaya ve vatan sevgisi ile dolu bir genç kadın olmaya teşvik eder.

Mustafa Kemal Ankara'da sessizce Büyük Taarruz hazırlıklarındadır. Halk yoksulluktan kırılrsa da yurdu için ayaktadır. Düşman bozguna uğratılır. Yurtta bu olan biteni anlatan tek bir gazetenin varlığından bahsedilir. 9 Eylül'de yurt düşmandan kurtulur. Vahdettin yurdu terk eder. Abdülmecit Efendi halife seçilir. Hâkimiyet milletinin olur. Seçim yapılır, yeni meclis üyeleri seçilir. Cumhuriyet ilan edilir.

Emine, geçmişi yaşamayan, ülkenin kurtuluş mücadelesine tanık olamayan yeni nesilleri eğitmek ve bilgilendirmek için öğretmen olmaya karar verir. Çekilen acıları unutturmamak, vatani kurtarmanın nelere mal olduğunu anlatmak için bu görevi seve seve üstlenir. Emine'ye göre çocuklar, Çanakkale, Sakarya, Dumlupınar, İnönü ve en önemlisi vatan sözcüklerinin sıradan birer sözcükten fazlası olduğunu bilmelidirler.

Roman, onun bu mesleğe başlaması ile sonlanır. Yurt işgalden, kadınlar da çarşaftan kurtarılmıştır. Yeni günler umut doludur. Ülkemizin ne gibi zorluklardan geçtiği, roman boyunca tarih dersi gibi bir anlatımdan uzak, sıradan insanların gözünden aktarılır. Tüm tarihî değeri yüksek olaylar, hayat koşturmacası içinde sırasıyla satır aralarında kendine yer bulmuştur. Olaylar yurdun kurtarılması ile sonlanır. Vatan sevgisinin aşılandığı güzel bir romandır. Konu bütünlüğü, Emine'nin anlattığı ya da ona anlatılan uzun ve gereksiz masallarla sarsılrsa da romanın özünde anlatılmak istenen vatanın kutsallığıdır.

Güzeldi O Günler (2000) romanında vatan sevgisinin ve bilincinin soyut bir düşünce olmaktan çıkarılarak, bir çocuk için somutlaştırıldığı görülür. Bu somutlaşma, yabancı kültüre ait bir ögenin kullanılmasının engellenmesi şeklinde yapılır. Nuri'nin ağabeyi Sedat, vatansever bir gençtir. Nuri'nin ABD apoletli gömleğini görünce ona kızar. Çocuğa, yabancı bir kültürün damgasını taşıyan bir kıyafet giymesinin yanlışlığını anlatır. Kendi milletini ve kültürünü seven, ona sahip çıkan genç bir kuşak yetiştirmenin önemini vurgulandığı bu paragraf, aslında aktarmak istediği ileti ile Türk toplumuna iyi bir örnek sunar.

Bu romanda bir gencin yurduna, ailesine, topluma karşı nasıl bir davranış içinde olması gerektiğinin örnekleri yer almaktadır. Vatani sevmek demek, bunu sadece sözle ifade etmek anlamı taşımaz. Ülkenin durumunu bilmek, bilinçli bir vatandaş olmak da

vatan sevgisinin somutlaşarak yansıması demektir. Kitap, Türk gençlerini kendi ülkelerinde olan bitenlerden haberdar olmaya davet eder.

Benim Güzel Günlerim (1990) romanında, vatan sevgisinin başka bir boyutuna rastlanır. Vatan sevgisi, beraberinde bayrağa duyulan saygıyı getirmiştir. Romanda öğretmen, kirlenen bayrağı yıkaması için öğrencilerine görev vermek ister. Bütün sınıf bu önemli görev için gönüllü olur. Öğretmen, Osman'ı görevlendirir. Bayrak güzelce katlanır. Osman'a teslim edilir. Aldığı görev Osman'ı gururlandırır. Eve giderken Osman'a bir araba çarpar ve kaçır. Osman kanlar içinde kalır. Ama bir kolu havadadır. Kendinden geçmek üzere de olsa o kolunu kendisine yardım gelene kadar indirmez. Öğretmen olay yerinde ona ilk müdahaleyi yapar. Paketi elinden aldıklarında içinde, öğretmenin yıkanması için verdiği bayrak vardır. Bayrağı tuttuğu kolu kırık olmasına rağmen, değerli bayrağı yere koymamak için çabalar. Gördükleri şey bütün öğrencileri duygulandırır. Osman'ın bu davranışı, acıma duygusunun yanında hayranlık da uyandırır. Millî değerlerine sahip çıkan, onu koruyan, her şeyden üstün tutan bir neslin temsilcisi olarak gösterilen Osman, üzerine düşen görevi yerine getirir. Roman, anlattıkları ile okuyucuya millî değerlere saygı aşılamak istemiştir. Vatanını seven, vatanına ait her ögeye saygı duyan ve onları koruyan bir nesil oluşturmak adına, ders verici anlatımdan uzak kalarak bu duyguların aktarılması etkileyicidir.

İncelenen romanlarda, yalnızca vatan ve millet sevgisini aşılamak için yazılmış romanlarla karşılaşmaktadır. Bu romanların en temel noktası vatani sevdirmek, çocuklara ortak millî değerleri aktarmaktır. Bu sevgiyi aşılamaya çalışırken basite kaçıp diğer milletleri ezerek kendi milletini yüceltmeye çalışan romanlar vardır. Bunun yanında, işini ciddiye alıp daha üst düzey hedeflere ulaşmayı amaçlayan eserler de mevcuttur. Bu eserlerde vatanın herkes için kutsal olduğu, her milletin değerlerinin, kültürlerinin ve sahip olduğu toprağın değerli olduğu fikrinin aşılandığı görülür. Vatan ve millet sevgisi ve bunlara sonsuz bağlılık, vatan uğruna can vermekten çekinmemek, vatan uğruna can verenlere saygı duymak gibi çıkarımlar yapılır. Bayrağın kutsallığı da vurgulanan iletiler arasında yerini alır.

3.3.2. Atatürk

Dünyada, ülkesinin bağımsızlığı için çabalamış pek çok lider vardır. Bu liderler arasında özgürlükten, temel haklardan ve birlik beraberlikten ödün vermeden, liderliği

devam ettirecek kadar başarılı olanlar çok azdır. Mustafa Kemal Atatürk, bu liderler arasında öncüler arasındadır. Yalnızca ülkesinde değil; savaşıp yendiği, ayrıca, ileri görüşlü ve kararlı fikirleri ile aydınlatıcı olduğu başka ülkelerde de saygıyla anılmaktadır. Onu bu kadar önemli yapan yalnızca Türkiye Cumhuriyeti'ni kurması değil, bunu neredeyse imkânsız denebilecek bir durumdayken yapabilmiş olmasıdır. Elbette ki Atatürk'ü destekleyen, onunla aynı yolda yürüyen pek çok önemli insan vardır; fakat onca insan arasında Atatürk'ü özel yapan onun liderlik yeteneği, ileri görüşlü zekâsı, insansever oluşu, üstün askerî başarısıdır. *“Benim hayatta yegâne fahrim, servetim Türklükten başka bir şey değildir. Benim yaradılışımda fevkalade olan bir şey varsa, Türk olarak dünyaya gelmemdir.”*(Bozkurt, 1955: 95) diyebilecek kadar millet sevgisi ile dolu oluşu, onu bu kadar önemli bir lider yapan etmenler arasındadır. Atatürk'e göre, gelecek nesiller Türkiye'nin bağımsızlığını koruyacak, Cumhuriyet'i koruyup yükseltecek biçimde yetiştirilmelidir (Çiftcioğlu, 2007: 17). Türk gençliği ile ilgili planlarını bu şekilde açıklayan Atatürk, önderlik vasfı ile bu amacı için çalışmıştır.

Romanlarında Atatürk temasına yer veren T.C. Kültür Bakanlığının bu konudaki nihai amacı, yine Atatürk'ün bir sözü ile özetlenebilir. Atatürk, öğretmenlere verdiği bir demeçte yeni nesillerin fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür olmasını istediğini söylemiştir. Gençler için bu kadar yoğun bir sevgi besleyen Atatürk'e duyulan sevginin aktarılmaya çalışıldığı eserlerin varlığı, onu iyi anlamak, doğru yorumlamak adına önemlidir. Romanların Atatürk'ü seven, ona derin bir saygı duyan kahramanlar içermesi, ona olan sevginin artmasına yardımcıdır.

Onun kişiliğini, yaptığı savaşları, toplumu nasıl yukarılara taşıdığını anlatan eserlerin bu kadar az oluşu üzücüdür. Bu temanın işlendiği romanlarda, Atatürk'ün övüldüğü, sayıldığı, önemsendiği, hatta karakter olarak yer aldığı görülmektedir.

Düşler Yaşam Olsa (1998) adlı romanda, arkadaşlarını ziyarete gelen Dennies ve Do isimli iki kardeşin, Türkiye'deki arkadaşları Demet ve Damla ile birlikte yaptıkları tatilde başlarından geçenler anlatılır. Damla ve Demet, kendilerini ziyarete gelen bu iki kardeşi, Atatürk'ü anmak için Anıtkabir'e götürürler. Onlara Atatürk'ü ve Kurtuluş Savaşı'nı kısaca anlatırlar. Romanın genelinde millî değerlerin benimsetilmesi ile ilgili olarak bir aktarım yapıldığı söylenemez; ancak ülkeye yeni gelmiş iki misafirin Anıtkabir aracılığıyla Atatürk ile tanıştırılması çok hoştur.

Dağdaki Kaynak (1997) romanında, çocuklar kendi aralarında konuşurken konu gelecekte ne olmak istediklerine gelir. Onlar sıra ile ne olmak istediklerini söylerler. Bu ülkede herkesin okuması ve bilinçli bir insan olması gerektiğini; Atatürk'ün de zaten

böyle bir ülkenin hayalini kurduğunu söylerler. Onun çalışkan kişiliğini överler. Bu konuda kendilerine Atatürk'ün bizzat kendisini örnek alırlar.

Ülkücü Ali (1986) adlı romanda, ülkücülük kavramı ön plana çıkarılarak bir köyün kalkındırılması anlatılır. Ali isimli çocuk köyde yapılan bütün yeniliklerin lideri ve cesaretlendiricisi olur. Köyde çalışmaları düzenli yürütmek adına kollar kurular, çalışmaların düzenli yürütülmesi adına köy odası tahsis edilir. Kooperatif, müzik, kütüphane için ayrı ayrı odalar oluşturulur. Bu odaların her birine Mustafa Kemal Atatürk'ün fotoğrafı ve Gençliğe Hitabe asılır. Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk milletinin çalışkanlığı, kahramanlığı, Türk kadınının yüce kişiliği ile ilgili sözleri de odaların güzel köşelerinde yer bulur. Köyün muhtarı, çocukların bu hoş davranışı karşısında duygulanır. Çocukların sahnenin üzerine astıkları, Atatürk'ün '*Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur.*' sözünü yüksek sesle okur ve çocukların içlerinin Atatürk sevgisiyle dolu olmasıyla gurur duyar. Köyde yapılan tüm yeniliklerin Atatürk'ün izinden gidilerek yapılması, Atatürk sevgisi ve onun Türk milleti için yaptıklarının anlatılması, bir çocuk romanı için önemlidir.

Küçük Mehmetçikler (1986) romanı "*Takvimler 1919 yılını gösteriyordu.*" (Oral, 1986b: 5) cümlesi ile başlar. "*Yıkıntılar arasından mutluluğu yükselecek güçlü Türkiye'ye doğru yürüdüler.*" (Oral, 1986b: 248) cümlesi ise romanın son cümlesidir. İki cümle arasında Türklerin kurtuluş mücadelesi Alparslan'ın ağzından anlatılır. Vatan savunmasının ağırlığı, insanlar üzerindeki psikolojik etkisi ve vatan bilincinin oluşması adım adım işlenir. Romanda, çocuklar savaşın ana kahramanları şeklindedir. Yapılan psikolojik ve fiziksel savaş, Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde gerçekleştirilmektedir. Roman boyunca Atatürk'e övgüler yağdırılır. Atatürk'ün İtalya ile Osmanlı Devleti'nin Afrika'daki toprakları savunduğu zamandan bu yana ülkesi için hangi savaşlarda bulunduğu uzun uzun anlatılır. Savaşın asıl sorumlusu olarak İstanbul hükümeti gösterilir. Atatürk'ün savaş cephesindeki başarılarının yanında ekonomik, siyasi ve sosyal yönlerden başarıları da romanın ele aldığı konulardandır. Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı ve sonrasındaki etkinlikleri, bir tarih dersi verecek şekilde ayrıntılı ve bilgilendirici şekilde anlatılır. Atatürk'ün romanın başından sonuna kadar övgülerle anlatılması, Atatürk'ün askerî, siyasi ve insani yönlerden olumlu rol model olarak ön plana çıkarılması göze çarpıcı bir özelliktir. Bir ders kitabı kadar bilgilendirici kurgunun yanında, gerçek tarihe de yer verilmesiyle kitabı okuyan çocuğun zihninde Atatürk sevgisi ve hayranlığı oluşacaktır. Türk milleti ve onun önderi olarak Atatürk'ün

övülmesi, çocukta kendi milletine karşı bir güven, hayranlık; aynı zamanda Atatürk'e ve Türk milletine bağlılık meydana getirecektir.

Ova 'Uyandırılan Çocuk' (2000) adlı roman, pek çok yönden eğitici bilgiler içerir. Romanın ana karakteri Mehmet'in büyük ağabeyi Musa, üniversite öğrencisidir. Üniversitede öğrendikleri bilgileri Mehmet'e öğretirken bildiklerini okuyucuya da aktarmış olur. Musa tarafından bu şekilde öğüt dolu konuşmalar yapılır. Bu konuşmaların birinde konu Atatürk'e gelir. Musa, Atatürk'ün ne kadar yüce bir lider olduğunu uzun uzun anlatır. Konuya Osmanlı Devleti'nin yanlış siyasi politikalarını anlatarak başlar. Osmanlı Devleti'nin yıkılma döneminden başlayarak Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar geçen yılları uzun bir paragrafta özetler ve Atatürk'ten övgü ile söz eder. Yurdu düşman işgalinden Mustafa Kemal Paşa'nın kurtardığını anlattıktan sonra, yurdun cahillik ve gerilikten de onun sayesinde kurtulduğunu önemle belirtir. Musa, Atatürk'ün büyük imparatorluğun yerine, küçük ama çağdaş bir devlet kurduğunu; kurulan bu devletin ise lâik, demokratik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu belirtir. Atatürk'ün, insanları kul olmaktan çıkarıp yurttaş yaptığını söyler. Onun adaletten ve eşitlikten yana olduğunu, bilim ve tekniğe önem verdiğini anlatır. Atatürk'ün liderliği, ileri görüşlülüğü ve kararlılığı hakkında kurulan cümlelerin ardından, Atatürk'e karşı olumsuz düşünceler besleyenler için de şu cümleler yer alır:

"Bugün, nereden nereye gelmiş olduğunu unutan ve halktan – haktan yana görünmeye çalışan bazı kimseler, Atatürk'ü kötülemeye çalışmaktadır. Boş bir çaba bu. Çünkü Atatürk demek, Türkiye Cumhuriyet'i demektir ve Atatürk demek, Türk ulusu demektir." (Öztürk, 2000: 70)

Roman, Türklük bilincinin Atatürk'ün kendisinden geldiğini savunur. Atatürk'ün ulu bir önder olduğunu anlatan Musa, onun hakkında olumsuz düşünceler besleyenlerin hatalı olduğunu vurgular. Atatürk'ün neden bu kadar çok sevildiğini uzun cümlelerle açıklayan romanda, onu sevmenin milliyetçilikle alakalı olduğu vurgulanır. Atatürk hakkındaki düşüncelerini paylaşan Musa, onun ruhuna rahmet yollamayı da ihmal etmez.

Küçük Kahramanlar (1999) adlı roman, Umut adındaki çocuğun Atatürk'ü gördüğünü söylemesiyle başlar. Ona inanmayan arkadaşlarına ve öğretmenine kendini açıklamak zorunda kalır. Umut, elbette gerçekte Atatürk'ü görmemiştir; fakat Kurtuluş Savaşı'nda büyük dedeleriyle beraber savaştığının, Atatürk'ü görüp onunla konuştuğunun hayalini kurmuştur. Öğretmeni bu hayalini yazıya dökmesini ister. O da olayları, kendisi yaşamış gibi anlatmaya başlar. Savaş yıllarına döner. Romanda, savaşın ortasında kalan Türk çocuklarının ne kadar cesaretli, ne kadar azimli ve

korkusuz oldukları ifade edilir. Düşman karargâhına giren Umut, kendini Yunan askeri olarak tanıtır ve Türkler için çok önemli olan, düşmanın mevzilerini gösteren haritaya ulaşır. Yurdunu korumak için yaptığı bu fedakârlığın ödülünü, Mustafa Kemal'in bizzat kendisinden alır. Atatürk, ona teşekkür edebilmek adına Umut'u ve yol arkadaşı Müjdat'ı yanına çağırır. Mustafa Kemal'i gören Umut, şaşkınlığını gizleyemez; ona hayran kalır. Mustafa Kemal, Umut ve Müjdat aracılığıyla Türk gençlerine seslenir:

“Ülkenin bütün insanları, erkekleri, kadınları, yaşlıları, çocukları, hepsi tek tek birer kahramandır. Bütün dünya bilmelidir ki: Türk ulusu vatanını, halkını, onurunu, şerefini korumaya ant içmiştir. Türk yurdunun bir karış toprağı için bütün ulus bir vücut olarak ayağa kalkar, onurun bir zerresine, yurdunun bir avuç toprağına yapılacak saldırının, bütün varlığına vurulmuş bir darbe olacağına, artık Türk ulusunun fark edemediğini anmak büyük yanlıdır.” (Polat, 1999: 83).

Yazar, Mustafa Kemal Atatürk'ün ağzından dökülen bu sözleri, eserde künyesini tam olarak belirtilmese de Cemil Sönmez'in Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından basılmış *Atatürk'te Çocuk Sevgisi* adlı eserinden alıntı yaptığını söyler. Romanda Atatürk'ün gerçek konuşmasına yer verilmesi, eseri inandırıcı ve samimi kılmıştır.

Romanda Umut, savaşın gidişatını değiştirecek kadar önemli olan haritayı elde ettiği için Mustafa Kemal'in kendisini görerek ödüllendirilir. Onunla aynı masada yemek yer, sohbet eder ve ondan hediye alır. Ülkesi için çok önemli başarıları imzasını atmış bir komutan ve devlet adamıyla karşılıklı yemek yeme ve sohbet edebilme şansını yakalamak çok büyük bir ödüldür. Mustafa Kemal Atatürk'ün göstermiş olduğu bu incelik, okuyucuda da derin izler bırakacaktır. Ayrıca, bir karakter olarak Atatürk'ün romanda yer alması, içinde Atatürk sevgisi taşıyan bir insan için çok etkileyicidir. Atatürk sevgisi kazandırmada başarılı bir yöntemdir.

3.4.TEMALARINA GÖRE ÇOCUK ÇİZGİ ROMANLARI

Çizgi roman, olaylar zincirinin resimlerle zenginleştirilip bu resimlerle uyumlu bir şekilde anlatıldığı eserdir. Okuyucu kitlesi, eserin diline ve resimlerin yaş seviyesine uygunluğuna göre değişmektedir. Çizgi romanların şekil ve içerik özellikleri, dünya ve Türkiye tarihindeki yeri 1.3.4.Çizgi Roman bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Konusu, resimlendirilmesi ve iletileri bakımından çocuğa uygun sayılabilen eserlerin, resimsiz bir romandan daha çok cezbedici olduğu bir gerçektir. Yetişkinler için yazılmış romanlar nasıl çocuklar için yazılan romanlardan farklı ise çocuklar için oluşturulan çizgi romanların da büyükler için hazırlanmış çizgi romanlardan farklı

olması gerekmektedir. Çizgi romanlar, çocuklar için basılmış her türlü eserde dikkat edilmesi gerektiği gibi, çocukların gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak oluşturulmalıdır.

Çizgi roman, tam anlamıyla bir roman sayılmaz. Dil olarak romandan daha sadedir. Ağır tasvirler, çizgi romanın oluşumuna aykırıdır; bu görevi, çizgi romanın resimleri üstlenmiştir. Macera ve eğlence, çizgi romanların temel öğeleridir. İlgi çekici ve sürükleyicidirler. Uzun cümleler ve uzayıp giden paragraflar içermezler. Çizgi romanlar bu nedenle, resimsiz kitaplara oranla bir çocuğu daha çabuk etkisi altına alır.

Çekici çizimler ve ayrıca kahramanların ağzından çıkan ya da tepelerinde bulunan düşünme ve konuşma baloncuklarıyla çizgi romanlar, okumaya yeni başlayan, okumayı sevmeyen ve okuma güçlüğü çeken çocukların bile ilgisini çekebilecek niteliktedir.

T.C. Kültür Bakanlığının özellikle çocuklar için çıkardığı 39 adet çizgi romana ulaşılmıştır. Bakanlığın yayımladığı katalogda¹³ yer alan eserler türlerine ayrılmış bir şekilde sınıflandırmaya gidilmediği için katalogdaki tüm eserler tek tek incelenmiş ve 2002 yılına kadar basılmış 39 adet çizgi romana rastlanmıştır. Bakanlık 2002'den sonra, çocuklar için eser basma görevini Millî Eğitim Bakanlığına bırakmıştır.

Bakanlığın çocuk çizgi romanları dört seri olarak düzenlenmiştir. Kitaplar, “Çocuk Senaryo”, “Resimli Çocuk Klasikleri”, “Çocuk Kitapları”, “Resimli Çocuk Klasikleri” serileri arasında kendilerine yer bulmuşlardır. Bu sınıflandırmanın neye göre yapıldığı bilinmemekle birlikte, farklı serilerdeki eserlerin birbirinden farklı özelliklere sahip olmadıkları gözlenmiştir.

Bakanlık, çizgi roman basımında belli bir türe bağlı kalmamıştır. Eserler resimlerle desteklense de eserlerin içerikleri roman, masal, destan ve fıkra özellikleri taşımaktadır. Eserlerin farklı özelliklere sahip olması bir zenginlik olarak nitelendirilebilir. Tüm bu eserler incelemeye katılmıştır.

Eserler şu şekilde bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur:

A. Tarihî Kahramanları ve Olayları Konu Edinen Çizgi Romanlar:

1. *Mavi Murat* (1986)
2. *Alparslan* (1990)
3. *Bilge Kağan I- Mavi Gök Yağız Yer* (1990)

¹³ Toprak, Mehmet. (2000). **T.C. Kültür Bakanlığı Yayın Kataloğu (1952-1999)**. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

4. *Bilge Kağan 2- Gök Çökmedikçe Yer Yarılmadıkça* (1990)
 5. *Ergenekon Destanı 1 - Tanrı'nın Dağı* (1990)
 6. *Evliya Çelebi 1- Azak'ın Denizaltıları* (1990)
 7. *Pembe İncili Kaftan* (1990)
 8. *Toygar - Aslan Çocuk* (1990)
 9. *Bilge Tonyukuk 1-Gün Bugündür* (1991)
 10. *Bilge Tonyukuk 2-Hazır Olun Yiğitler* (1991)
 11. *Büyük Türk Amirali Kılıç Ali Reis* (1991)
 12. *Ergenekon Destanı 2 - Yeni Türk Yurdu* (1991)
 13. *Göç Destanı* (1991)
 14. *Manas Destanı 1 - Manas Diye Bir Çocuk* (1991)
 15. *Manas Destanı 2 - Aslan Manas* (1991)
 16. *Ertuğrul Gazi* (1993)
 17. *Nene Hatun* (1993)
 18. *Osman Gazi* (1995)
 19. *Barbaroslar Cerbe'de* (1996)
 20. *Akşemseddin* (1997)
 21. *Büyük Türk Bilgini ve Hekimi İbnî Sîna* (1999)
 22. *Yıldırım Kemal - Akköy Cephaneliği* (1999)
 23. *Dede Korkut -Deli Dumrul - Uruz* (2000)
 24. *Dede Korkut - Kanturalı - Boğaç Han* (2000)
 25. *Yavuz Sultan Selim* (2000)
 26. *Dede Korkut - Bamsı Beyrek* (2001)
 27. *Dede Korkut - Tepegöz* (2001)
 28. *Atatürk 1- Vatan ve Hürriyet* (2002)
- B. Eğlendiren ve Öğüt Veren Çizgi Romanlar:
1. *Mevlana- Mesnevi 1- Aslan Aslandır* (1992)
 2. *Mevlana- Mesnevi 2 - Aklı Seç* (1992)
 3. *Nasrettin Hoca 1* (1992)
 4. *Keloğlan - Güldüren Kaval* (1995)
 5. *Bizim Sokak* (1997)
 6. *Keloğlan - Değirmenin Cinleri* (1997)
 7. *Keloğlan - Kırk Harami* (1997)
 8. *Keloğlan - Nar Tanesi* (1997)

9. *Keloğlan - Üç Açığozlü* (1997)
10. *Karagöz İle Hacivat* (1998)
11. *Nasrettin Hoca* (2002)

Bakanlığın böyle bir sınıflandırmada bulunmadığı; ancak çizgi romanların daha anlaşılır şekilde ifade edilebilmesi için bu şekilde ayrıma gidildiği belirtilmelidir. Zengin ve farklı özelliklere sahip bu eserlerde ortak temalar değerlendirmeye alınmıştır.

Bahsedilen bu çizgi romanlar, büyük harflerle basılmıştır. Tezin bütünlüğü ve standart kullanıma uygunluğun sağlanması amacıyla örneklendirmelerde küçük harf kullanılmıştır.

Çizgi romanların, Türk tarihini ve kültürünü okuyucuya aktarmada romanlardan daha başarılı olduğu kesinlikle söylenmelidir. Önemli tarihî kahramanların öğrenilmesi, hatırlanması ve onlara hak ettikleri saygının gösterilmesi bakımından kişiler ve önemli olaylar günümüze yakışır şekilde işlenmiştir. Yazım yanlışlarının inanılmaz derecede fazla olduğu belirtilmeden geçilemez. Ölüm ve savaş sahneleri, macera unsurunun bir getirisi olarak çok yer almaktadır. Resimlemelerde Türk kültürüne uygunluk göze çarpmaktadır.

Bunun dışında yabancı kültürlerin aksettirildiği bazı sahnelerde, yabancı kadınların açık seçik ve uygunsuz durumlarda resmedildiği de gözlemlenen durumlar arasındadır. *Alparslan* (1990) ve *Barbaroslar Cerbe'de* (1996) çizgi romanlarında kadın cinsel obje gibi resmedilmiştir. Açık kıyafetlerle tasvir edilen kadınlar içki masasında gönül eğlendirme aracı olarak gösterilmiştir ve düşman askerinin tacizine maruz kalmışlardır.

3.4.1.Kahramanlık

Eski Türklerin inanişına göre kadın erkek ayırım gözetmeksizin herkes cesur ve gözü pek olmalıdır. Bunlar, kahraman ve yiğit olmanın temel şartlarıdır. Yiğitlik, diğer bir deyişle kahramanlık, genellikle erkeklere yakıştırılan bir sözcük olsa da çizgi romanlarda kadınların da gerek savaşarak gerekse cesur davranarak pek çok kez kahramanlık gösterdiği gözlenmiştir. Kahramanlık, çizgi romanlarda da cinsiyet ayırımına gidilmeden herkesin özveri göstererek sahip olabildiği bir unvan olarak ele alınmıştır.

Cesur tavırları ile öne çıkıp yiğitlik gösteren kahramanlar, tarihî olayların ya da kahramanların anlatıldığı çizgi romanlarda kendini gösterir. Çizgi romanların destansı hikâyelerinin her birinde ayrı birer kahraman bulunur. Bu kahramanlar, gösterdikleri ilk yiğitliğe uygun olarak kendilerine birer ad alırlar. Eski Türklerin geçmiş yüzyıllardaki yaşayış biçimlerine ayna tutan bu eserlerde, her genç bir gün yiğit olur, ad alır ve savaşır. Erişkin yaşa gelen erkekler, atalarıyla birlikte yiğitlik gösterir. Yiğitlik, dönemin toplumunda bir evlat için “olması gereken” niteliktir.

Her genç, kılıç kuşanır, at biner, yurt fetheder ya da savunur. Bu genç kahramanların başlarından yiğitlik gerektirecek bir olay geçer. Başta sadece yiğidi ilgilendiren durum, sonunda tüm boyu/ ili/ devleti etkiler hale gelir. Asıl yiğitlik, bu kargaşanın ve sıkıntının içerisinde gösterilir. Bahsedilen bu yiğitler, her zaman kazanan taraf olurlar. Kahramanlar, yiğitliklerine göre toplumda saygı görür ve üstünlük sağlarlar. Kahraman olmanın bazı getirileri vardır. Kahramanlar,

- Dürüst olmalı,
- Ata iyi binmeli,
- Ülkesine sahip çıkmalı,
- Ok ve kılıcını kullanmada hünerli olmalı,
- Anne ve babasına hürmette eksik göstermemeli,
- Eşine sadık olmalı,
- Çocuklarını iyi yetiştirmeli,
- Korkaklıktan uzak olmalı,
- Girdiği savaşta galip gelmeyi bilmeli,
- Devleti güçlü, zengin tutmalı,
- Gerektiğinde canını feda edebilecek kadar cesur olmalıdır.

Çizgi romanlarda, yiğitlik unvanını yanlış anlamış kahramanlar da kendine yer bulmuştur. Bu kötü nitelikli kahramanlar, tüm çizgi romanlarda mutlaka cezalandırılmış, yiğitlik göstermeyen davranışları yerilmiştir. Gerçek yiğit mutlaka başarılı olmuş, sahte kahramanlar ise mutsuzluğa sürüklenmiştir.

Çizgi romanların bir bölümünde Dede Korkut hikâyelerinin anlatıldığı görülmektedir. Üçler Bulduk’a göre Dede Korkut hikâyeleri, Türk tarihinin en eski devirlerinden yükselme dönemi Osmanlısına kadar uzanan izler taşımaktadır. Dede Korkut eserlerindeki olaylar, Türk kültür ve tarihinin çok geniş bir coğrafyayı nasıl birleştirdiğini öne çıkarmaktadır (Bulduk, 1996: 248). Karşılıklı konuşmaların nazımla

biçimlendirildiği bu destanlarda tekrarlar, ahenk unsuru olarak varlığını sürdürür (Üstünova 2008: 231). Türk kültürü ve tarihi ile ilgili zengin bilgilerin ve bu ahenkli yapının T.C. Kültür Bakanlığının çizgi romanlarında da korunduğu görülmektedir.

Dede Korkut Deli Dumrul - Uruz (2000), *Dede Korkut Kanturalı - Boğaç Han* (2000), *Dede Korkut Bamsı Beyrek* (2001), *Dede Korkut Tepegöz* (2001) adlı eserler, yiğitliğin nasıl olması gerektiğini örnekleyen Dede Korkut eserleridir. Bu eserlerde başta Dede Korkut'un kendisi olmak üzere insanlar dürüst, ahlaklı ve cesurdur. Dede Korkut'un hikâyeleri Türklerin geçmiş dönemlerini sunmakla birlikte geçmişten geleceğe de ışık tutmaktadır. Muharrem Ergin, Dede Korkut eserlerinin Türk kültürünün değerlerini, Türklerin yüce özelliklerini ve yeteneklerini anlatmakta öncü olduğunu söyler (Ergin, 2001: 5). İncelenen çizgi romanlarda da Dede Korkut, bu özelliklerini korumuştur. Ayrıca, geçmiş, önemli olay ve kahramanları anlatan çizgi romanların tümünde bu özelliklerin korunduğu söylenmelidir. Bu eserler, eski insanların yiğit, gözü pek ve cesur olduklarını tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır.

Dede Korkut Deli Dumrul - Uruz (2000) eserinde, Deli Dumrul bir köprü üzerinde geçenlerden akçe alırken kendine güvenir, yiğitliğiyle övünür. Onun "*Benden deli, benden güçlü bir er varsa çıksın benimle savaşsın! Benim erliğim, bahadırliğim, cilasunluğum, yiğitliğim Rum'a, Şam'a gitsin, ün salsın!*" (Dündar, 2000a: 1) sözleri onun ne kadar cesur olduğunu ortaya koyar. Deli Dumrul, o kadar cesurdur ki yaşadığı obadaki bir yiğidin canını alan Azrail'e cesur bir şekilde karşı çıkar. Azrail ile karşılaşan Deli Dumrul onun gerçekte kim olduğunu, nasıl güçlü olduğunu anlayana kadar onunla savaşmak için uğraşır.

Dede Korkut Deli Dumrul - Uruz (2000) çizgi romanının ikinci bölümü olan *Uruz*'da düşmanın geldiğini gören Kazan, oğlunun savaşmak için küçük olduğunu düşünür. Onun, yiğitleriyle beraber pusuda beklemesini ister. Uruz, saklananların namert ve korkak insanlar olduğunu söyler. İnsanların küçüklüğünden beri ona, özellikle erkeklerin yiğit karakterli olması gerektiğini anlattığını hatırlar ve babasını gizlenmiş şekilde beklemenin kendisine yakışmayacağını düşünür. O da düşmanın arasına atlayarak savaşmaya başlar. Onun yiğitliği bu şekilde başlamış olur.

Dede Korkut Kanturalı/ Boğaç Han (2000) adlı çizgi romanın ilk bölümünde Kanturalı, Trabzon beyinin kızını almak için yiğitlik gösterir. Kızın babasının kızını aslan, boğa ve deveyi yenecek yiğide vereceğini söylemesi üzerine, bu hayvanları yenmek ve kızı almak için yola düşer. Kızın babasının karşısına geçer. Tüm canavarları

öldürüp Tanrı buyruğu ile kızını alacağını söyler ve bu dediklerini de bir bir yerine getirir.

Aynı eserin ikinci bölümünde de bir yiğit vardır. Boğaç Han, adını almasına sebep olan boğayı öldürürken çok cesurdur. Üzerine gelen boğayı birkaç hamlede öldürür ve onun kafasını keser. Yiğitliğini, boğayla savaşıp onu öldürmesiyle ispatlamış olur.

Dede Korkut- Bamsı Beyrek (2001) çizgi romanında düşman elinden kurtulan Beyrek, düşman hisarının önünde durur. 39 yiğidini içeride düşmana bırakmanın acısını içinde hisseder. Dostlarını düşman elinde bırakmayı kendine yakıştıramaz. Yiğitliğin vermiş olduğu cesaretle düşmana öfkelenir. Gücünü toparlayıp geri dönmek için planlar yapar. Geri döndüğünde bir yiğidin bile eksildiğini görmek istemediğini haykırır. Bu gerçekleşirse her bir yiğit için on düşman öldüreceği konusunda kendine söz verir.

Dedekorkut-Tepegöz (2001) eserinde Basat, Tepegöz'ün zulümlerinden bunalan insanlara yardım için Tepegöz'ü bulmaya gideceğini söyler. Ailesi, bunu tehlikeli bularak gitmesine karşı çıkar. Tepegöz'ün onu öldürebileceğinden korkarlar. O ise, okunu ve kılıcını yanına alır, hiç korkmadan Tepegöz'ün üzerine yürür.

Dede Korkut hikâyelerinde olduğu kadar, diğer çizgi romanlarda da yiğitlik gösteren kahramanlar vardır.

Yağmur Tunalı'nın yazıp Orhan Dündar ile Erhan Dündar'ın çizdiği *Bilge Tonyukuk 1- Gün Bugündür* (1991) ve *Bilge Tonyukuk 2- Hazır Olun Yiğitler* (1991) çizgi romanları, Çin hâkimiyetine giren Göktürklerin canlanış öyküsünü çarpıcı karelerle okuyucuya sunar. Serinin ilkinde Çinlilerin arasında esir hayatı süren Türkler, kendi aralarında birlik olmaya çalışırlar. Önemli olan, bir kalabilmektir. Bunun için, ifşa olmadan hazırlıklar yaparlar. Asıl amaçları, Çinlilerin elinden kurtulup özgürlüklerine kavuşmaktır. İlk kitap, kurtuluş mücadelesinin hazırlanma ve cesaret toplama aşamasını anlatmaktadır. Hürriyet ve gelecek adına savaşmayı göze alan Türklerin kahraman olmayı bekleyen tavırları ile birinci kitap sonlanır. İkinci kitap, ilkinde göre daha cesur insanlarla doludur. Türkler, esir olmayı kendilerine yedirememiş; önlerine çıkan düşmanla cesurca savaşmış ve serinin sonunda özgürlüklerine kavuşmuştur. Bilinen Göktürk Destanı'nı resimli ve Türk kültürüne uygun şekilde anlatan çizgi roman, yiğit insanların anlatımında başarılı ve etkileyici bir eserdir.

Osman Oktay'ın yazdığı Orhan Dündar ve Erhan Dündar'ın çizdiği *Göç Destanı* (1991) adlı eserde Mete Han, yurdunu korumak için tek bir parça toprağını bile düşmanları ile paylaşmaz. Vatan, onun için her şeyden daha kıymetlidir. Çizgi roman,

daha sonra bu vatan sevgisini kavrayamamış bir kağanın yurdunu nasıl felakete sürüklediğini anlatır.

Uygur ülkesinde mucizevi şekilde beş tane erkek çocuk dünyaya gelir. Bunlardan biri olan Bugu Tigin, başa gelecek ve ülkesini düşmanların etkisinden uzak yaşatır. Onun yiğitlikleri sayesinde ülke bolluk ve refaha kavuşur. Onun ölümü, ülke için felaketin başlangıcıdır. Yerine gelenler, başarısız yönetimleri ile ülkeyi dara sokarlar. Düşman devlet Çin ile yaptıkları anlaşmalarla işler iyice bozulur. Çinliler, Galı Tigin ile bir Çin prensesinin evlenmesine karşılık olarak Uygurların kutsal büyük bir kayasını isterler. Kağan, bu kayayı parçalayıp düşmana teslim etmekte bir kötülük görmez. Asıl felaket bundan sonra başlar. Vatan toprağını bir hiç uğruna veren kağan, ülkesini kıtlığa ve hastalıklara maruz bırakmıştır. Kağanın ölümü üzerine düşman, onları göçe zorlar. Hep beraber başka bir yurda göç ederler. Destan, kendisini vatanından üstün gören birkaç insanın, ülkesini sürüklediği kötü günleri anlatır. Yiğitliğin basit bir unvan olmadığı, her kağanın yiğit sayılamayacağı; yiğitlik için cesaret, onur ve vatan sevgisinin gerekli olduğu vurgulanmaktadır.

Kahramanlığı ve yiğitliği ile ün salmış bir başka karakter Manas Destanı'nda kendine yer bulmuştur. *Manas Destanı 1- Manas Diye Bir Çocuk* (1991) ve *Manas Destanı 2- Aslan Manas* (1991) adlı eserler, varlığı ile bir milleti yok olmaktan kurtaran bir gencin kahramanlıklarını anlatır. Birinci eser, Manas'ın dünyaya gelişini, gençliğe geçişini ve ülkesini bağımsız yapışını anlatmaktadır. İkinci eser, ilkinde göre daha savaş ağırlıklıdır.

İlk eserde, Kırgızlar ezeli düşmanları Kalmukların esiri olurlar. Yurtlarından çıkarılıp Kalmuk diyarına sürüklenirler. Kalmuk askerleri, onlara kendilerinin köleleriymiş gibi davranır. Kırgızlar da canlarının sağ oluşuna şükredip hayatta kalmanın yollarını ararlar. Çaresizce başlarına geleni kabullenir; buldukları bölgede kök salmaya başlarlar. Tarım yaparak geçinmeye çalışırlar. Başlarında Yakup Han vardır.

Yakup Han yıllardır çocuğu olmamasından yakınır. İki eşi de ona çocuk verememiştir. Bir gün rüyaları gerçek, duaları kabul olur; Manas dünyaya gelir. Kalmuklar, büyücülerinden ileride Manas isimli bir yiğidin kendilerinin sonlarını hazırlayacağını öğrenmişlerdir. Yakup Han, büyüüp delikanlı olmadan oğlu elinden alınmasın diye oğluna aynı zamanda Devcinli adını verir. Halk arasında Manas adını kullanmaktan kaçınır. Manas, büyüdükçe cesur, çok yaramaz ve söz dinlemez bir genç olur. Aklına koyduğu her şeyi mutlaka yapar. Onun bu özellikleri ileride ona pek çok

savaş kazandıracaktır. Düşmanları, Manas adındaki bir çocuğun Kırgızların arasında yaşadığını öğrenir ve onu öldürmek için bir ordu hazırlar. Manas, kendisini esir almaya gelen Çinlilerin üzerine yürür. Düşman, daha kalabalık bir orduyla gelir. Babası Yakup Han, oğlu kadar cesur bir yiğit değildir. Oğlunu kaybetmekten korkar. Ellerinde avuçlarında ne varsa düşmana teslim etmeye hazırdır. Manas ise çok cesurdur. Bir ordunun karşısına tek başına dikilir, onlarla tek tek savaşır. Yapılan birkaç savaşın sonunda Çin ve Kalmuk orduları yenilir. Kırgızlar, bağımsızlıklarını Manas sayesinde ilan ederler. Onun bu cesur davranışları, halkını esaret günlerinden çekip alır; herkesi refaha kavuşturur. Halk, kendilerine han olarak Manas'ı seçmeyi uygun bulur. Kırgızlar, cesur bir yiğit sayesinde düşman elinden kurtulmuş ve hür bir devlete sahip olmuştur. Manas, ikinci eserde de birçok savaşa katılır ve hiç yenilmez.

Cesaret sahibi, kendinden emin bir çocuğun öyküsünün anlatıldığı *Toygar-Aslan Çocuk* (1990) çizgi romanı, Orhan Dündar ve Erhan Dündar'ın kaleminden çıkmıştır. Eserde, babasıyla at üstünde yolculuk ederken bir aslan tarafından kaçırılan bir çocuktan bahsedilir. Aslanın yavrusu ölmüş; Toygar'ı onun yerine koymuştur. Onu yavrusu gibi benimsemiştir. Toygar, diğer aslanlar ile birlikte büyür, gençliğine ulaşır. Zamanla aslanlardan farklı bir şekle sahip olduğunu fark etse de sorununu çözüme kavuşturamaz. Bir gün aslan kardeşi ile dolanırken insanlara rastlar. Kendisinin de bir insan olduğunu o an idrak eder. İnsanlar, aslanı öldürüp Toygar'ı esir alır. Toygar cesur davranır, korkmaz ve kaçmanın bir yolunu bulur. Ormana sığınır. Ormanda siyah bir panter ile karşılaşır. Kendisine saldıran yılanı, panter yardımıyla uzaklaştırır. Panter, Pursen isminde yaşlı, bilge bir adama aittir. Toygar, Pursen'e yakınlık duyar. Zamanla ondan konuşmayı, kılıç yapmayı ve kullanmayı öğrenir. Aslanlar ile yaşadığı zamanların, ona cesaret ve yiğitlik kattığı ortadadır; Toygar gözü pek bir çocuktur. Pursen ile Toygar arasındaki ilişkinin derinleşmesine izin verilmeden çizgi roman sonlanır. Eserin sonunda birinci bölümün sonu olduğu ibaresi yer alsa da yayımlanan eserler arasında bu eserin devamı bulunmamaktadır. T.C. Kültür Bakanlığının, çocuklar için eser yayımlama görevini Millî Eğitim Bakanlığına devretmiş olması, bu duruma neden olarak gösterilebilir. Bu nedenle, *Toygar-Aslan Çocuk* (1990) eseri, yarım kalmış bir eserdir.

Ahmet Yıldırım'ın yazdığı Özcan Eralp'in resmettiği *Osman Gazi* (1995) çizgi romanı, Ertuğrul Bey'in oğlu Osman Bey'in gençliğinden ölümüne kadarki hayatını anlatmaktadır. 1279 yılını kendine başlangıç seçen eserde Osman Gazi, genç yaşta olmasına rağmen cesurca savaşır. Kendini sakınmadan boyu için mücadele eder. Akıl

hocası Şeyh Edebâli'nin kızına âşık olur, ileri vakitlerde onunla evlenir. Ona âşık olduğu gün, rüyasında Edebâli'nin göğsünden çıkan bir ışık huzmesinin kendi göğsüne girişini görmüştür. Bu ışık büyüyerek kocaman, ulu bir ağaca dönüşür. Ağacın dalları dört bir yanı sarar. Rüyasını Edebâli'ye sorar. Cevap olarak büyük bir devlet kuracağına müjdelendiğini öğrenir. Kuracağı devletin kudretli, İslam'ın yayılmasını sağlayacak kadar şanlı bir devlet olacağını; adının tüm dünya tarafından duyulacağı ona müjdelendir.

Babası Ertuğrul Gazi yaşlanmış; kendi yerini alacak başka bir bey arayışına çıkmıştır. Boylarının devamlılığı için kendisi gibi güçlü ve yetenekli bir bey seçmek ister. Ayrıcalıklı davranmamak adına, bu iş için kendi oğlunun başa gelmesini istediğini dile getirmez. Böyle bir dayatma içine girmez, adaletli davranır. Toplantıda, Osman Bey'in korkusuz, cesur, yetenekli olduğu, bu nedenle bu görev için en uygun insan olduğu söylenir. Edebâli'nin de bu düşünceleri onaylaması üzerine Osman, yeni boy beyi olarak seçilmiş olur.

Adaletli davranmak adına Osman Bey'in kardeşlerinin de görüşü ve onayı alınır. Onlar da kardeşlerini destekler. Bey oluşu büyük bir tören ile kutlanır. Osman Bey'in başa gelmiş olması, Anadolu'da büyük ses getirir. Bu olay, herkesin ilgisini ve dikkatini çeker. Hatta Yunus Emre'nin en coşkulu şiirlerini onun döneminde verdiği söylenir. Anadolu beyleri onun gibi bir beye katılmayı uygun bulurlar. Zaman ilerlediğinde oğlu Orhan'ın doğuşu ona daha büyük bir kuvvet verir. Osman, başarıları nedeniyle Selçuklu Sultanı tarafından ödüllendirilir. Kendisine Söğüt ve Eskişehir verilir. Bağımsızlık alametlerinden olan sancak, tuğ ve mehter takımı yollanır. Adına hutbe okutulur. Böylece, yetenekli ve cesur bir kahramanın üstün başarıları sayesinde Osmanlı Devleti kurulmuş olur. Türkler yetenekleri ve cesaretleri sayesinde güçlenirler. Bilecik ve Bursa ele geçirilir. Osman Gazi, Bursa'ya gömülmek istediğini vasiyet eder. O yaşlanınca yerini oğlu Orhan Bey alır. O da babası kadar zeki ve kuvvetli bir yiğittir. Eserin sonunda böylesine önemli başarılarla imza atan cesur bir kahramanın ardından dua edilir.

Kahramanlığın ve lider ruhlu karaktere sahip insanların konu edildiği bu tema içerisinde, adı anılmadan geçilemeyecek önemli bir karakter Mustafa Kemal Atatürk'tür. T.C. Kültür Bakanlığı, kahramanlıkları, yiğitlikleri ile ün salmış kişileri ölümsüzleştirirken Mustafa Kemal Atatürk'ü atlamamıştır. Seri halinde yayımlanması planlanan çizgi romanın sadece ilki basılmıştır. *Atatürk 1 - Vatan ve Hürriyet* (2002),

Mustafa Kemal Atatürk'ün Trablusgarp'a gidişine kadar olan yaşamını özetler nitelikte bir eserdir. Eserin devam serisi basılmamıştır.

Eserde, Mustafa Kemal Atatürk'ün doğumu bir mucize olarak ele alınır. Doğumu ailesini sevince boğar. Okul hayatı kısa bir anlatımla işlenir. Dayısının yanında yaşamaya başlaması, tekrar okuyabilmek için Selanik'e, halasının yanına gidişi, konu bütünlüğü sağlamak amacıyla atlanmaz. Askerî okula yazılıp Kemal adını alışından, Fransızca derslerini sevmesinden ve şiir zevkinden bahsedilir. Kardeşi Naciye'nin ölümü ve vatanın sürüklendiği üzücü durumlar onda derin acılar oluşturur. Okuduğu kitaplar, edindiği fikirler ile Türklük bilincinin kafasında yerleştiği ifade edilir. İstanbul'un çalkantılı siyasetinden sıyrılmak niyetiyle İstanbul'dan ayrılır. Ali Fuat ve Müfit Kırşehir ile birlikte Şam'a gelir. Kendini âdeta sürgün edilmiş biri gibi hisseder. Yaşadıkları, onun vatan bilincini arttıracak; ilerideki müthiş kahramanlıklarına zemin hazırlayacaktır. Kurdukları 'Vatan ve Hürriyet' cemiyeti bunun ilk adımı olur. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne bağlılıkları, onları resmileştirir. Cemiyet içindeki huzursuzluklar ve uyumsuzluklar onu rahatsız eder. Trablusgarp halkının zor durumda olduğunu bildiren bir telgraf aldığında, siyasetten uzaklaşmak ve askerlik görevini yerine getirmek için gizlice Trablusgarp'a geçer. Eserin burada sonlanması, konunun bütünüyle anlatılamaması bakımından büyük bir eksiklik. İncelenen bu eser, Mustafa Kemal Atatürk'ün cesur, gözü pek ve dürüst bir asker, siyaset adamı ve yönetici olduğunun açıkça ifade edileceği yeni sahneler hazırlık aşamasıdır. Eserde aktarılan sahneler, onun yiğitliğine ve cesaretine vurgu yapıldığının; aynı zamanda basılacak diğer serilerde daha çok vurgu yapılacağına göstergesidir.

Kurtuluş Savaşı pek çok yiğit insan sayesinde kazanılmıştır. Adı hatırlanan ya da hatırlanmayan pek çok kahraman insan, bu yaşam mücadelesinin birer figürüdür. Korkusuzca yurt savunmasına katılmış binlerce insanın olduğu aşikârdır. T.C. Kültür Bakanlığı, onlardan birini ölümsüzleştirmiştir. *Yıldırım Kemal- Akköy Cephaneliği* (1999) çizgi romanı, Kurtuluş Savaşı içerisinde gizli kalmış birkaç kahraman insanın öyküsünü anlatmaktadır.

İzmir'in işgalinin ardından Aydın yöresinin de işgal edilmiş olması, halkı kahreder. Eli silah tutan herkesin bu savaşta yer alması bir zorunluluk halini alır. Yunan askerlerinin ve Bizans İmparatorluğu'nu yeniden kurma hayali içinde olan Mavri Mira cemiyetinin, bu fikirlerini uygulamaya koymasından korkan halk, yurt savunması için bir araya gelir. Yıldırım Kemal önderliğinde, düzenli bir ordunun desteği olmadan bölgelerini kurtarma derdinde olan insanlar, yolda karşılaştıkları bir Yunan birliğine

saldırırlar. Amaçları düşmanı kovmaktır. Yunan askerleri ise Türklerin, cephaneleri yüzünden kendi peşlerinde olduğunu düşünür. Ölmekte olan bir Yunan askerinin cephanenin varlığını itiraf etmesiyle Türk insanı umutlanır. Cephanenin bulunduğu yere bir casus sokarak düşmanın bütün silahlarına el koyarlar. Cemiyetin önemli bir liderini de şans eseri öldürürler. Düşmanı, düşman silahı kullanarak yurtlarından kovalarlar. Askerî bir eğitime tâbi tutulmadan böyle büyük bir mücadelenin içinde yer almak, büyük bir kahramanlık örneğidir.

Ömer Seyfettin'in *Pembe İncili Kaftan* (1990) eseri, Bakanlık tarafından çizgi roman şeklinde yayımlanan eserler arasındadır. Bu bilindik öykü resimle buluşturulmuş, Çelebi'nin nasıl bir yiğit olduğu anlatılmıştır. Eserde, Şah İsmail'in elçisine, Osmanlı Devleti'nin gücünü gösterecek şekilde sert davranılmıştır. Şah İsmail'e gönderilecek elçinin de kendi yaptıklarından daha fazlası ile karşılaşacağı olasıdır. Bu nedenle sadrazam, cesur, akıllı ve vatan sevgisi ile dolu bir yiğit arar. Vezirlerinden biri bu görev için Muhsin Çelebi'yi önerir. Muhsin Çelebi, denildiği gibi, cesur ve gözü pek bir insandır. Düşmanına asla boyun eğmez ve minnet etmez. Şah İsmail'in yaptığı kötülöklere karşı tavrını açıkça belli edebilecek bir insandır. Rızası alınarak elçilik görevine getirilir. Hazineden tek kuruş almadan bu görevi layıkıyla yapacağına söz verir. Kendi mal varlığını tüketerek pembe incili kaftanı kuşanır ve Şah İsmail'in karşısına çıkar. Kendisine oturacak yer göstermeyi bile uygun görmeyen Şah İsmail karşısında kaftanı yere serer ve üzerine oturur. Sözünü bitirdiğinde müsaade bile istemeden kalkıp odadan çıkar. Kaftanını geride bıraktığı hatırlatıldığında şu meşhur sözleri söyler:

“Hayır, unutmuyorum. Onu size bırakıyorum. Sarayınızda büyük bir padişah elçisini oturtacak seccadeniz, şilteniz yok. Hem bir Türk yere serdiği şeyi bir daha arkasına koymaz... Bunu bilmiyor musunuz?” (Seyfettin, 1990: 28)

Bu cümleler, Muhsin Çelebi'nin ne kadar cesur olduğunu anlatır. Şah İsmail'in ve yanındakilerin ona söyleyecek bir söz bulamaması, onun yüce gönüllü ve devleti için tüm servetini feda edebilen bir kahraman olduğunu ortaya koyar. Çizgi roman aracılığı ile alçakgönüllülüğün ve cesaretin, yiğitliğin temel özelliklerinden olduğu vurgulanmıştır.

Çizgi romanlarda kadınların da erkekler kadar cesur yürekli, yiğit tabiatlı olabilecekleri anlatılır. Erkeklerin üstünlüğünün yanında, kadınlar da söz sahibi olabilen insanlar olmuşlardır. Eş olarak, yiğit birini seçerler ve yeri gelince yiğitlik de gösterebilirler. *Bilge Tonyukuk 1 Gün Bugündür* (1991) eserinde Çinlilere karşı

yapılacak savaşta Türklerin kazanması için kendisi de savaşmak isteyen bir genç kız, Türk kızlarının da savaşmaktan çekinmediğini ve ne kadar cesur olabildiklerini kanıtlar niteliktedir. Kız, at binebildiğini, kılıç kuşanabildiğini, en önemli şeyin hürriyet olduğunu bildiğini söyler. Cinsiyet ve yaş ayrımı gözetmeden herkesin bu savaşta yer almak istediğinin belirtildiği romanda, savaşın galibinin bu nedenle Türkler olacağı söylenir.

Dede Korkut Deli Dumrul - Uruz (2000) çizgi romanının ikinci bölümü olan *Uruz*'da, oğlu Uruz'un kaybolduğunu düşünen Burla Hatun, kendisi de onu aramak için yollara düşer. Türlü mücadele yaşar. Hepsinin üstesinden gelir.

Dede Korkut Kanturalı/ Boğaç Han (2000) adlı eserde de kadınların yiğitliği söz konusu edilmiştir. Kanturalı, hatununun düşmanlarıyla savaşırken, Selcan Hatun da eşine yardım eder, açıkça yiğitlik gösterir. Düşman üzerine yürümekten çekinmez. Boyu için savaşmak, onun için bir onurdur.

Dede Korkut Bamsı Beyrek (2001) çizgi romanında da bir kadın yiğitten bahsedilir. Bamsı Beyrek hikâyesinde, Banu Çiçek cesur ve gözü pek bir kadındır. Bamsı Beyrek'le birlikte ok atar, at biner ve güreşir. Gözü kara tavırları ile dikkat çeker.

Kurtuluş Savaşı döneminde yaşanan olayları konu edinen bir diğer eser de *Nene Hatun* (1993) çizgi romanıdır. Hasan Kallıncı'nın kaleminden çıkan eser, Erzurum'un işgaline tepkisiz kalmayan bir halkın mücadelesini anlatır. Gözünü kırpmadan vatan için canını veren askerler büyük bir gururla işlenmektedir. Nene Hatun da vatani için çarpışan yiğitlerin arasında yerini alır. Ölecekse, eşi ve oğlu ile birlikte vatan için ölmeyi yeğlediğini söyler. Tüm Erzurum halkı, elinden geldiğince vatan savunmasına katkıda bulunur. Kadınlar, genelde savaşın geri cephesinde görev alırlar. Askere yemek yapar, onların kıyafetlerini hazırlarlar. Nene Hatun gibi cephede savaşmayı göze alan kadınlar da vardır. Çetrefilli bir savaşın ardından Erzurum, Rusların ve işbirlikçi Ermenilerin elinden kurtarılır. Pek çok şehit verilmesine rağmen Nene Hatun kurtulmuştur. Eserin sonunda Nene Hatun'un daha uzun yıllar yaşadığından, bir oğlunu Çanakkale Savaşı'nda şehit verdiğinden, ömrünün sonlarına yakın bir tarihte 'Annelerin Annesi' seçildiğinden bahsedilir. Eserde, onun kahraman karakteri, cesur tavrı övülürken bir yandan da Kurtuluş Savaşı'nın zorluğunu ve kutsallığını anlatılmıştır.

Bazı çizgi romanlarda, cesareti, gözü pekliği, elindeki kılıcı, yüreğindeki savaşma ateşi ile yiğitlik gösterenlerin yanında, zekâları, hüneleri ve bilgelikleri ile kendini gösteren yiğitler ve önderler anlatılmıştır.

Akşemseddin (1997) çizgi romanında Akşemseddin, savaş alanındaki hünerleri ile değil, bilgeliği ve cesareti ile kahramanlığını kanıtlamıştır. Akşemseddin, küçük yaşta başarılı bir öğrenci olur. Tıp ve eczacılık alanında derin bir eğitim alır. Eğitimi çok başarılı bulununca kendi hocaları onu yanlarına müderris olarak alırlar. Bir süre hocalık yapan Akşemseddin, maneviyatını zenginleştirmek için bu görevini bırakır, kendini yollara vurur. Gönül açlığını doldurmak için pek çok yerde insanlara yardımlarda bulunur, değirmenler ve mescitler inşa eder. Bu seyahatleri sırasında Bayram Veli ile karşılaşır. Başta onu sıradan bir hoca zannetse de sonra onun ne kadar bilgin bir insan olduğunu fark eder. Onun müridi olmak için uğraşır; başarılı olur. Onun yanında manevi yönden zenginleşir. Bu dolu zihnini insanlara açmak için yine kendini yollara vurur. Bazı art niyetli insanlar tarafından iyilikleri yanlış anlaşılır ve padişah 2. Murat'a şikâyet edilir. Padişah, kısa süre içinde karşısındaki adamın ulu bir insan olduğunu fark eder. Akşemseddin'i, oğlu 2. Mehmet'in eğitiminden sorumlu tutar. Böylece Akşemseddin, tanındığı görevine getirilmiş olur. Bir yandan şehzadeyi eğitirken bir yandan da tıp alanındaki çalışmalarına devam eder. Dönemine göre pek çok başarılı çalışmaya imzasını atar. Bilgeliği, pek çok hayatın kurtulmasına yardımcı olur.

2. Mehmet'i, küçüklüğünden beri İstanbul'u fethetme arzusu ile doldurur. Bu hayali gerçekleştiğinde Akşemseddin, şehzade olarak yetiştirip dünya lideri haline gelen Fatih Sultan Mehmet ile gurur duyar. Padişah, hocasına büyük bir hayranlık duymaya devam eder. Ömrü boyunca onun akıl hocalığını yapar. Mucizevi olayların da kendine yer bulduğu eserde, bilgeliği ile insanlığı etkilemiş bir kahraman anlatılmıştır.

Büyük Türk Bilgini Ve Hekimi İbnî Sina (1999) çizgi romanın kahramanı olan İbnî Sina, *Akşemseddin* (1997) adlı eserde olduğu gibi kahramanlığın başka bir boyutuna vurgu yapar. Beden gücü kadar bilgeliğin de önemli olduğu bu iki kahraman tarafından ortaya konmaktadır. On beş yaşından itibaren hayatının anlatıldığı bu eserde İbnî Sina, daha o yaşında tüm cesareti ile dönemin hükümdarını iyileştirmeyi başarır. Yaşının küçüklüğü nedeniyle insanların ona cahil bir çocuk olarak bakmasına aldırmadan, bildiği tedaviyle hükümdarı iyi eder. Onun bu cesur davranışları eser boyunca kendini gösterir. Uyguladığı pek çok yeni tedavi yöntemi ve kitapları ile dönemini aydınlatmakla kalmaz, bugüne bile ışık tutar. Eserde, ummanlara sığmayacak kadar geniş bilgeliğinden bolca bahsedilir. Vezirlik yaptığı dönemlerde, otoriteye ayak uydurmayıp bağımsızlık peşinde koşması, sürekli göç etmek zorunda kalması da onun hayat karşısında direnen, sağlam karakterli bir insan olduğunu ortaya koyar.

3.4.2. İyilik ve Yardımseverlik

T.C. Kültür Bakanlığının çizgi romanlarında vurgulanan temalardan biri insanlara yardım etmenin güzelliğidir. Eserlerde kahramanlar kendilerinden bir şey talep eden insanları geri çevirmezler. Bazen yardım talep edilmeden başkalarına iyilikte bulunulduğu da görülmektedir. Yardım etmenin, insanlığın erdemlerinden biri olduğu hissettirilmeye çalışılmıştır. Çizgi romanlardaki iyi özelliklere sahip kahramanların çevresindekilere yardımda bulunması, yardımseverliğin yayılmasında etkili olur.

Elde edilen bulgulara göre çizgi romanlarda iyilikler karşılıksız kalmaz. Bu iyilikler karşılık beklemeden yapılmış olsa da iyiliğin mutlaka bir geri ödemesi olur.

Eserlerde, yardım talep eden ya da zorda kalana yardım eden kahramanlar vardır. Bu insanlar aracılığı ile başkalarına yardım etmenin güzelliğinden bahsedildiği kadar, iyilik yapmanın insanın kendisini de mutlu ettiği düşüncesi de vurgulanır.

Dede Korkut Deli Dumrul – Uruz (2000) çizgi romanında, Azrail'in gazabına uğrayan Deli Dumrul, ondan af diler, canını bağışlamasını talep eder. Yiğitliğe henüz doymadığını, bu nedenle canını almasını istemediğini söyler; ondan yardım ister. Azrail'in, bağışlayanın da affedenin de yalnızca Tanrı olduğunu söylemesi üzerine Deli Dumrul da Tanrı'ya yalvarmaya, ondan yardım istemeye başlar. Onun yardım çılgınları kabul olunur ve canı bağışlanır.

Alparslan (1990) çizgi romanında Alparslan, halkının durumunu dinlemeye sokaklara çıktığı bir gün, karşılaştığı yoksul birkaç insanın, ilme meraklı gençler olduklarını öğrenir. Böylesine şerefli kişilere perişanlığın yakışmadığını söyleyerek onlar için bir bina yapılmasını, bu insanların da maaşa bağlanmasını emreder. Onlar adına açılacak medresenin ilim yuvası olacağını ve halkı kalkındıracağını belirtir. Onun bu yardımseverliği herkesi mutlu eder.

Alparslan'ın Diyarbakır'ı almak için yola çıktığı zamanlarda, şehrinin yakılıp yıkılmasını istemeyen Diyarbakır emîri, Alparslan'a para ödemeyi, ona hediyeler vermeyi teklif eder. Alparslan, Diyarbakır emîrinin parası olmadığını öğrenince, onun halkına eziyet çektirmemek için onu affeder.

Onun bir başka yardımını ise şu şekilde anlatılır. Asker ocağına alınmayı gönülden isteyen bir delikanlı, çok zayıf olduğu için askere alınmadığını söyler. Genç, Alparslan'dan medet ummaktadır. O da delikanlının bu isteğini kırmaz. Önemli olanın yürekteki doygunluk olduğunu, asker olmak için yüreğin zayıf olmamasının yeterli

olduğunu söyler ve onu derhal asker ocağına aldırır. Onun bu yardımsever tavırları, halkının gözünde yücelmesini sağlamıştır.

Büyük Türk Amiralî Kılıç Ali Reis (1991) çizgi romanında, Perçim'in oğlu Ali, düşmanın elinden kaçar ve Türklerle karşılaşır. Türk gemiciler de onu yalnız bırakmayarak ona büyük bir iyilik yaparlar. Geleceğin önemli bir denizcisine ilk deniz tecrübelerini yaşatırlar. Yaptıkları bu iyilik, devlete çok iyi bir denizci kazandırır.

Ali, onu Kılıç Ali Reis unvanına kavuşturacak Hızır Reis'ten ilk silahını alır. İçindeki savaşmak ve önemli bir insan olmak şevki bir kat daha artar. Günümüzde, silah kullanımının önlenmeye çalışıldığı ortadadır. Eski dönemlerde ise bu durum, günümüzdeki kadar hassas bir konu değildir. Eser, eski dönemlere ait bir olayı naklettiğinden, bir çocuğun eline silah verilmesi, dönemin şartlarında yanlış bir davranış olarak görülmemektedir. Hızır Reis'in Ali'ye silah verışı ve onu kullanmayı öğretışı, onun için yapılmış büyük bir iyiliktir. Buradaki yanlış olan durum, günümüz okuyucularına bir çocuğun silahlandırıldığı bu sahnenin günümüzde neden yaşanamayacağını aksettirilmemesidir.

Bilge Kağan 1-Mavi Gök Yağız Yer (1990) ve *Bilge Kağan 2-Gök Çökmedikçe Yer Yarılmadıkça* (1990) adlı eserler, savaş ahlakından bahsederken Türk milletinin savaşçı bir toplum oluşunun yanında, ne kadar insansever olduğunu da anlatır. Bilge Kağan savaşın içinde kadınlara ve çocuklara dokunulmasından hoşlanmaz. Onların içinde olduğu bir savaşı kabul etmez. Savaş ahlakının bunu gerektirdiğini savunur. Savaş bitmeden hiçbir malın yağmalanamayacağını, teslim olan bir askerin öldürülemeyeceğini de bu ahlakın içine katar.

Bilge Kağan Türk insanının tanıştığı insanlara gösterdiği misafirperverliğin ve iyi niyetin başlarına hep iş açtığını belirtir. En büyük düşmanları olan Çin milletinin uyanık, aldatıcı ve tatlı sözlü olduğunu söyler. Kendisine yakınlaşan Çin halkının kötülükler etmekten geri durmadığını anlatır. Türk halkının bunlara rağmen insancılığını koruduğunu ifade eder. Bilge Kağan bu nedenle Türkleri uyarma ihtiyacı hisseder. Düşmanların sözüne kanmaması gerektiğini söyler. Ötüken'de kaldıkları sürece bu milletin başına kötü şeyler gelmeyeceği konusunda gelecek nesillere öğütte bulunur. Büyük mücadeleler vererek bu halkı düşman elinden kurtardıklarını, aç doyurduklarını, fakiri zenginleştirdiklerini övünerek anlatır. İyi niyetli, yardımsever bir millet oluşlarının başlarına dert açtığını, bundan ders çıkarmaları gerektiğini belirtir. Tüm bu dediklerinin ve yaşadıklarının unutulmaması, aynı zamanda insanların aynı hataları yapmasını engellemesi adına, sonsuza dek yaşayacak kitabeler diktirilir.

İnsanlara, bu kitabelerdeki öğütler aracılığı ile büyük bir iyilikte bulunulmuştur. Geçmişini bilen, aynı hataları tekrarlamayan bir nesil meydana getirmek adına bu kitabeler önemli bir görev üstlenmiştir.

Suzan Çataloluk'un *Mavi Murat* (1986) adlı çizgi romanı, iyilik yapmanın önemli bir davranış olduğunu anlatır. Aykotalp adındaki kambur bir çocuğun hayat karşısında nasıl güçlü durduğunu anlatır. Aykotalp kambur oluşu nedeniyle insanlar tarafından dışlanır. Yaşlıları tarafından hor görülme onu incitir. Yine bu şekilde muamele gördüğü bir gün, ağlayarak ormanın içerisinde ilerler. Duyduğu acayip şeyler ve gördüğü inanılmaz görüntüler onun aklını başından alır. Başka birine zarar veren iki yabancı görür. Bu canlılar uzaydan gelmiştir. Aykotalp, dayak yiyen ve ölümsüzlük kemeri çalınan uzaylı kadına yardım eder. Bu cesur davranışı, yardım ettiği uzaylı kadın tarafından ödüllendirilir. Uzaylı kadın, belindeki ölümsüzlük kemerini ve kolundaki iyilik bilekliğini Aykotalp'e bırakarak kendi dünyasına döner. Kadın, dünyada iyilik yapma görevini ona devretmiştir. Giderken ona da bir iyilikte bulunur. Onun kamburunu iyileştirir, çirkinliklerini düzeltir ve onu on sekiz yaşına getirir.

Burada belirtilmeden geçilmeyecek bir durum vardır. Aykotalp'in bir çırpıda düzelmiş olması ve eski halinden öğrenerek bahsetmesi, engelli bir okuyucu için olumsuz bir durum oluşturur. Kahraman, kendini olduğu gibi kabul etmeyi becerememiştir. Böyle bir durumda güzelliğin, insanın içindeki iyilikten daha önemli olduğu vurgulanır.

Uzaylı kadın, görevinin insanları iyilik yapmaya sevk etmek olduğunu söyleyerek dünyayı terk eder. Aykotalp, yeni görünümünden son derece memnundur. Karşısına çıkan insanlara iyilik dağıtmaya başlar. Rastladığı hasta bir kadına yardım eder. Kadının hastalığının çaresi olacak ilacı, Saltuk Bilge'nin yapacağını öğrenir. O sırada hapiste olan Saltuk Bilge'yi bulur. Bilekliğinin gücünü kullanarak onu hapisten çıkarır. Kadın da iyileşir. Aykotalp, ömrü boyunca insanları iyilik yapmaya sevk etmek için diyar diyar dolanır. Çizgi roman, Aykotalp'in bilinmeze doğru gidişi ile sonlanır. İyilik yapmanın ne kadar önemli bir iş olduğu vurgulanır.

Orhan Dündar ve Erhan Dündar'ın usta kalemlerinden çıkan *Keloğlan* çizgi roman serisi, gerek Keloğlanın başkalarına yaptığı yardımlara gerekse Keloğlan'a yapılan yardımlara örnek sunar. *Keloğlan- Nar Tanesi* (1997), sevdiği kıza kavuşmuş bir şehzadenin öyküsünü barındırır. Bu eserde yardımlaşmanın bizzat ana tema olarak seçildiği görülür. Muzip ve yardımsever şehzade, yolda rastladığı bir kadına iyilik etmek ister. Ona biraz altın vermek niyetindedir. Uzattığı altın kesesi, kadının su

taşıdığı testiye kırar. Kadın, altınlara sevinmek bir yana, testisi kırıldığı için üzülür. Yaşlı kadının bir testi için neden bu kadar üzüldüğüne anlam veremeyen şehzade, onunla alay eder. Kadın da iyiliği ile karşısındakileri ezmeye çalışan bu şehzadeye bir ders vermek ister; ona bir büyü yapar. Büyüye göre şehzade Nar Tanesi'ne sırlıslıklam âşık olur. Yaşamı alt üst olan şehzade, herkesten gizli yaşayan bu kızı bulur. Çizgi roman, bu kısma kadar beklenen sona ulaşılmış gibi dursa da olaylar yeni başlamıştır. Şehzadenin babası, oğlunu kaybettiği için çok acı çeker. Oğlunu arama görevi ile görevlendirdiği insanlar da kaybolmuştur. Oğlunu aramaya gidecek bir cesur insan arar; Keloğlan bu göreve talip olur.

Keloğlan, öncelikle yaşlı kadından, şehzadenin âşık olduğu kızın yerini yurdunu öğrenir. Yollara düşen Keloğlan, yol boyunca pek çok canlı ile temasta bulunur. Karşısına ilk olarak suyun dışında kalmış bir balık çıkar. Balık, ölmek üzeredir. Keloğlan'dan yardım ister. Keloğlan hiç tereddüt etmeden balığı suya atar. Balık, tekrar yaşama döner. İyiliğinin karşılığını ödemek için Keloğlan'ı sudan karşıya geçirmeyi teklif eder. Keloğlan'ın yaptığı basit bir iyilik, onun hayatını kolaylaştırmıştır. İlerleyen vakitlerde karşısına bir dev çıkar. Dev, bulduğu her canlıyı yemektir. Keloğlan, devin mağarasının içinde, deve yem olmayı bekleyen bir kuş ile karşılaşır. Ondan yardım dilenen kuşun isteğini geri çevirmez. Onu özgürlüğüne kavuşturmanın karşılığı olarak kuş, Keloğlan'ı istediği yere kadar sırtında uçurur. Yine ilerleyen bir vakitte karşısına ters dönmüş, hayatı tehlikede bir kaplumbağa çıkar. Onu düzeltmesi, karşılık beklemeden yaptığı bir iyiliktir. Yine de kaplumbağa, bu iyiliğe bir iyilikle cevap verir ve aradığı Nar Tanesi isimli prensesin yaşadığı yeri tarif eder. Keloğlan Nar Tanesi ile karşılaştığında, güzel kızın cinlerin elinde esir olduğunu; şehzadenin ise bir kurbağaya dönüştüğünü görür. Onlara yardım etmeyi tereddütsüz kabul eder. Kötü kalpli cinlerle bir anlaşma yapar. Cinler, ondan yedi denizin dibindeki yüzüğü, elli incisi ormana serpilen gerdanlığı ve sihirli pırlanta bileziği getirmesini ister. Tüm bu nesnelere, daha önce yardımda bulunarak hayatlarını kurtardığı balık, kuş ve kaplumbağa yardımı ile bulur. Şehzade, tekrar insana dönüşür. Nar Tanesi ile mutlu bir hayata başlarlar. Keloğlan, krala verdiği sözü hatırlar ve ondan ülkesine geri dönmesini ister. Şehzade bu isteği kabul etmez ve sevdiği ile beraber yaşamayı tercih eder. Keloğlan, krala verdiği sözü yerine getiremeyecek olmasına rağmen bu duruma itiraz etmez. Bu çizgi romanda, iyilikler mutlaka karşılık bulmuştur. Bu durum okuyucuda iyiliğin karşılığı olması gerektiği izlenimini yaratsa da olumlu davranışların ödüllendirilmesi önemli bir çıkarımdır.

Tüm bu eserlerde başkalarına yardım eden kahramanlara rastlanmaktadır. Zor anında başkasına yardım etmek, başkasını sevindirmek iyi kalpli ve yardımsever insanlara düşmüştür. Başkalarına yardım eden insanların da eninde sonunda mutlu oldukları görülmektedir.

3.4.3.Savaş

Çizgi romanlar durgun eserler değildir. Bir çizgi roman maceradan ayrı düşünülemez. Macera, riskli bir yaşamı da beraberinde getirmektedir. Bu da bir çizgi romana kaçma, kovalama, savaşıma, suça karışma ya da karışanları yakalama, savaşıma gibi olayları ekler.

Yiğitlerin yiğitliklerini gösterebilecekleri alanlar savaş meydanları olduğundan savaş teması, tüm bu eserlerde kendine çok sık yer bulur. Savaşlar genellikle at üzerinden yürütülür. At, önemli bir ulaşım ve savaş aracı olarak kullanılmıştır. Eserlerde savaş, gerek yurt savunmasında gerek fetihlerde gerekse aradaki anlaşmazlıkları gidermede çözüm olarak görülür. Kendine güvenen, gözü kara insanlar savaşacak cesarete sahiptirler. Dolayısıyla savaş sahnelerinin anlatıldığı bölümlerde yiğit, kahraman insanlara rastlamak mümkündür. Bu nedenle bu iki tema birbirinden bağımsız değildir.

Savaşlarda öldürmek veya savaşırken ölmek, eski dönem yaşayışında bir kahramanlık göstergesidir. Çarpışan iki taraftan da kayıplar verilir. Çizgi romanda, ölümün verdiği acı ve üzüntü, ölenin kim olduğuna göre değişir. Ölen, kimliği belirsiz düşman askerleri ise onların ölümleri değerli değildir. Baş düşmanın öldürülmesi bir gurur kaynağıdır; eserde kendine uzunca bir yer bulur. Çizgi romanın ana kahramanı ya da onun yakınlarından biri öldüğünde ise eserin gidişatı değişir. Bu ölüm, kalanları başta çok üzer; fakat daha sonra öç almak için bir neden yaratır. Hikâyenin ana kahramanı bir savaşta ya da mücadelede yenilse de düşmandan mutlaka öç alınır, ölen yiğit onurlandırılır. Eserin sonunda kötülük yapan mutlaka cezasını çeker ve böylece ana kahraman galip gelmiş olur. Çizgi romanlarda öç alma yöntemi öldürmek olsa da kötü niyetli insanların, yaptıkları yüzünden cezalandırılıyor olması önemlidir.

Dede Korkut - Deli Dumrul (2000) eserinde, Deli Dumrul'un Azrail'e kafa tutup onunla mücadele etmesi de savaş temasına örnektir. Azrail, onunla birebir mücadeleye girişir ve onun canını epey acıtır. Onların mücadelesi aralarındaki düşmanlığı gösterir.

Dede Korkut -Kanturalı (2000) çizgi romanında Kanturalı, Trabzon beyinin kızını alabilmek için boğa, aslan ve deveyle savaşı. Bu hayvanların heybetlerinin uzun uzun anlatıldığı çizgi romanda Kanturalı hiç korkmaz, bu hayvanları yeneceğini bilir. Galip gelmek için dualar eder. Sonunda sırayla bütün hayvanları öldürür.

Dede Korkut -Uruz (2000) çizgi romanında Uruz, babası düşmanla savaşırken ona destek olmak amacıyla savaşa katılır. Cesur davranışları ile pek çok düşman öldürür. Sonunda esir olsa da bu onun için önemli değildir. Önemli olan savaşmaktır ve savaşı kazanmaktır.

Dede Korkut- Bamsı Beyrek (2001) hikâyesinde bir bezirgân, düşmandan canını zor kurtarır. Bamsı Beyrek'e sığınarak ondan yardım diler. Bamsı Beyrek de hemen yiğitleriyle beraber düşmanların üstüne gider. Kılıcıyla tüm düşmanlarını öldürür.

Banu Çiçek'in düşmanları, bir hileyle Bamsı Beyrek'in otağına saldırır ve onu esir alır. Obasındaki herkes Bamsı Beyrek'in öldüğünü düşünür. Onun ölüm haberi anne ve babasını yasa boğar. Ölen oğullarının ardından ona methiyeler düzerler. Aslında ölmediği çok sonra anlaşılır. Çizgi romanın ana kahramanının ölüm haberi ve ardından yaşananlar onun cesurca savaştığı sahnelerle doludur.

Dede Korkut- Tepegöz (2001) hikâyesinde, Tepegöz ile edilen her mücadele ayrı bir savaş örneğidir. Tepegöz, halk eziyet eder, onların arasından istediğini seçip alır ve yer. Halk da onunla savaşı. Tepegöz dağa kaçır; fakat halktan pek çok insanı öldürmeye devam eder. Böylece halk ile Tepegöz arasında bir düşmanlık oluşmuş olur.

Basat, kardeşi Tepegöz'ü yenmek ve halkını kurtarmak için onunla savaşı. Tepegöz'ü yenmenin yolunun onun gözünü çıkarmak olduğunu anlayan Basat, Tepegöz ile uzun süre mücadele eder. Gözü kör olan Tepegöz, bir süre daha Basat ile mücadele etse de yenen taraf Basat olur. Basat, mağaradaki keskin kılıçla Tepegöz'ün boynunu vurur.

Dede Korkut kahramanlarının anlatıldığı çizgi romanların dışında kalan diğer tarihî kahramanlara ait çizgi romanlarda da bolca yiğitliğe, düşmanlığa, savaşa ve ölüme rastlanır. Bu savaşlar daha kanlı ve büyüktür; ayrıca Dede Korkut'taki savaşlara oranla daha çok insanın ölümüne yol açar.

Bilge Tonyukuk 1-Gün Bugündür (1991) adlı eserde, yıllardır Çin'e esir olan Türkler konu edilmiştir. İltiş'i kendilerine kağan seçen Türkler, bir olup Çin'e karşı savaş hazırlığına girerler. Bu hazırlıkta büyük yardımcılarından biri de Bilge Tonyukuk'tur. Savaş hazırlıkları büyük bir heyecan ile sürer. Türkler, savaş için hazırlık yaparken Çin de kendince hazırlık yapar. Türklerin üzerine hücumda bulunurlar.

Türklerin obalarını basarlar. Çinliler obadan ayrıldığında Türkler pek çok kayıp verirler. Obalarında düşman olduğunu gören bir çocuk da koşarak obaya geldiğinde babasının ölümüne şahit olur. Ölüm, bir çocuğu çok hazırlıksız yakalar. Çocuk, babasının öcünü bir gün alacağını söyler.

Bu çizgi romanda, esaretten kurtulmak için savaşa hazırlanan yiğitler, eşleri, çocukları ile vedalaşma fırsatları olmadan obalarından ayrılmak zorunda kalırlar. Eserde, savaşın bir gereği olarak sevdiklerinden ayrılmanın zorluğundan bahsedilir. Bu duruma ancak ölmeyi çoktan göze alan yiğitlerin dayanabileceği vurgulanır.

Bilge Tonyukuk 2- Hazır Olun Yiğitler (1991) çizgi romanı, Çin ile savaşmak için hazırlık yapan Türklerin macerasının anlatıldığı *Bilge Tonyukuk 1 – Hazır Olun Yiğitler* (1991) adlı eserin devamıdır. İkinci eser, esirliği bitirecek savaşı anlatmaktadır. Aksilik olarak, Çin'in yanında, diğer Türk boyları da kendilerine savaş ilan etmiştir. İltiş Kağan önderliğinde bu Türkleri de yenerler. Kardeş kanı akıtmamak için çabalarlar. Türkler, aynı kandan olduklarını hatırlarlar. Bir araya gelmenin bir yolunu bulur ve birleşirler. Ellerindeki tüm kozları asıl düşmanı yenmek için kullanırlar. Kimliklerini hatırlayan Türkler, elli yıllık esaretlerini bozacak savaşı gerçekleştirirler; Göktürkler tekrar özgür bir devlet olur. Tüm yaşadıklarını unutmamak ve yeni gelecek Türk devletlerine, çektikleri acıları anlatmak için Göktürk Kitabelerini dikerler. Gösterdikleri azim, yiğitlik ve cesaret ile sonsuza kadar anılmaya layık olurlar.

Savaş sahnelerinin ağırlıkta olduğu bir başka çizgi roman ise *Ergenekon Destanı 1- Tanrı Dağı* (1990) ve *Ergenekon Destanı 2- Yeni Türk Yurdu* (1991) serisidir. Birbirinin devamı olan bu eserlerde, büyük bir destana dönüşmüş olan kurtuluş mücadelesi anlatılmaktadır. İl Han'ın boyu, yıkılan Hun Devleti'nin ardından yaşam mücadelesi veren boylardan biridir. Boy, askerleri ve aileleri ile birlikte Tanrı Dağı'nın eteklerinde yaşam sürer. Gücü yerinde olan boy, düşmanlarını her çatışmada yıldırır. Korkan ve çekinen tüm düşmanlar, bir araya gelip Türkleri tek hamlede yok etmek isterler. Türklerin bahar şenlikleri düzenledikleri bir zamanda, ansızın Türklerin üzerine saldırırlar. Kanlı ve zor bir savaş yaşanır. Türkler, hileler sonucu yenilirler; esir düşerler. Başlarındaki boy beyi İl Han ölür. Bu, Türkleri daha da endişeye düşürür. Esir hayatından kesinlikle mutlu olmazlar. Kaçma planları yaptıkları anda, ilk eser sonlanır. İkinci eser, tekrar bu sahneler ile başlar. Beyler, kadınlarını düşman elinde bırakmamak için bir süre daha esirliğe tahammül ederler ve sonunda hep beraber düşman elinden kurtulurlar. Tüm Türkler yurtlarını terk edip her şeyi yanlarına alarak göç etmeye karar verirler. Dönülmesi zor yollardan ilerlemek, onların ne kadar cesur olduklarını kanıtlar.

Hoşlarına giden bir alan bulduklarında bu bölgeye yerleşmeye karar verirler. Buldukları yere Ergenekon adını verirler. Burada yeni hayatları başlar. Uzun yıllar kaldıkları bu topraklarda, bir gün eski yurtlarına geri dönmenin hayali ile yaşarlar. Çocuklara anlatılan bütün masalarda bu arzu kendini gösterir. Başlarındaki Kıyan Han vefat edince geri dönmek için daha büyük bir istek ile dolarlar. Yıllar geçmiş olmasına rağmen cesaretlerini yitirmemişlerdir. Büyük bir plan yaparlar. Bu planda Börte Çene'nin katkısı büyüktür. Etraflarının dağlarla çevrili olması onları yıldırılmaz. Maden dolu dağları demircilerin yardımı ile eritip yuvalarına geri dönerler. Bu destan, Türklerin cesaretli, azimli ve ölümden korkmayan insanlar olduğunu ortaya koyar.

Manas Destanı 1- Manas Diye Bir Çocuk (1991) ve *Manas Destanı 2 –Aslan Manas* (1991) çizgi romanları müthiş savaşların yaşandığı eserlerdir. Manas, çocukluğundan itibaren çok cesur bir yigittir. Düşmanla çarpışmaktan çekinmez. “*Erkek çocuk büyüyüp yiğit olunca vatani için ya gazi olur ya şehit! Allah'ın yazmış olduğunu göreceğim. Hey ağamız Bakay Alp, hey baba! Kırgız yurdunu düşman elinde görmektense canı çıksın Manas'ın...*” (Oktay, 1991c: 2) diyerek canını, ülkesi için feda etmeye her daim hazır olduğunu ortaya koyar. İkinci eser, Manas sayesinde bağımsız bir devlet olmayı başarabilmiş Kırgızların huzurlu yaşamları ile başlar. Bu güçlü devlete diğer Türk boyları da katılmış, devlet iyice güçlenmiştir. Devletin düşmanlara karşı en büyük kozu, Manas'ın kendisidir. En büyük düşmanları Kalmuklar, fırsat buldukları her an onların üzerine yürür. Kalmuklar, her seferinde yenilirler. Tekrar savaş meydanına döndüklerinde ellerinde daha büyük kozlar barındırırlar. İkinci eserin başında anlatılan savaşta, Kalmuklar, fillerin ve aslanların gücünden faydalanmayı tercih etmiştir. Düşmanını korkutmak ve kaçırmak amacıyla vahşileştirilmiş bu hayvanlar, savaş meydanlarında boy gösterirler. Karşısına çıkan filler ve aslanlar Manas'ı bir an olsun korkutmaz. Aynı şekilde Kalmukların büyücüye ve büyüye başvurmuş olması da Manas'ı etkilemez. Düşmanın komutanını öldüren Manas, onların kalesini de fetheder. Diğer Kırgız boyları da bu cesur askerin yanında savaşmaktan onur duyarlar. Manas'ın yiğitliği ve yetenekleri ün salmıştır.

Manas'ın asıl hayali, atalarının zorla çıkarıldıkları yurda tekrar sahip olmaktır. Bunun için büyük bir heyecan ve istek duyar. Manas, askerlerini toplayarak yine büyük bir savaşa girişir. Savaş meydanında Manas'ı yenemeyeceğini anlayan düşman, barış ortamı yaratarak Manas'ı kendi yaşadığı yere davet eder. Manas, bu davetin tuzak olma riskini göze alarak düşmanın yurduna gelir. Düşman, şehri gezdirme bahanesi ile onu hayvanat bahçesine getirir. Karşısına mamut, yılan gibi tehlikeli hayvanlar çıkarır.

Manas tüm hayvanları yener. Düşmanın yolladığı zehirli yemekleri de imha ederek bir tehlikeden daha halkını kurtarır. Türlü mücadelelerin ardından eski yurtlarına yerleşirler. En güçlü dönemlerini yaşarlar. Karşılıklarına çıkan düşmanlarını bir bir alt ederler. Kırgızların, Manas'ın kahramanlıkları sayesinde var olabildiği açıkça dile getirilir. Eserde, Manas'ın ölümü uzun uzadıya anlatılmamış; her insan gibi onun da bir gün dünyadan göçtüğü ifade edilmiştir.

Bilge Kağan 1-Mavi Gök Yağız Yer (1990) ve *Bilge Kağan 2-Gök Çökmedikçe Yer Yarılmadıkça* (1990) çizgi romanları, Bilge Kağan, Kültigin ve Tonyukuk anıtlarından yola çıkarak Göktürklerin yaşayışlarına ışık tutmaktadır. Eser, Bilge adındaki bir çocuğun, adının nereden geldiğini merak etmesiyle başlar. Anne ve babasına bu soruyu sorduğunda adının ünlü Türk kahramanı Bilge Kağan'dan geldiğini öğrenir. Bilge Kağan hakkında daha fazla bilgi edinmek istediğinde, annesi ona Ötüken Türk Kitabeleri adında bir kitap verir. Bilge, kitabı okumaya başlar.

Kitap, Bilge Kağan'ın ağzından yazılmıştır. Türkler, çevrelerindeki güçlü devletleri kendilerine bağlamışlardır. Bilge Kağan başlıya baş, dizliye diz eğdirdiklerini, bunları zorlu savaşlar yaparak elde ettiklerini söyler. Özellikle Çin ile çetin mücadele içindedirler. Onların hileleri ve sahtekârlıkları her zaman Türkleri yollarından saptırmaya çalışmıştır. Çinlilerin Türkleri aldatan siyaseti nedeniyle Göktürkler parçalanır ve Çin'in hâkimiyetine girer. Esir hayatından kurtulmak için çok mücadele verirler. Birçok yiğit bu uğurda canını verir. Türklerin birkaç denemesi başarısız olsa da sonunda zafer onların olur. İltiş Kağan ve Bilge Tonyukuk, Türkleri tekrar bağımsızlığa kavuşturur. Büyük bir devlet kurulur. İltiş Kağan devleti güçlendirir. Onun ölümü ise büyük bir yıkım olur. Onun yerine geçen kardeşi, iyi bir kağan olamaz. 1. bölümün sonunda Bilge, kağan olmuştur. Eserde, Türk boylarını nasıl düzene koydukları, kendilerine boyun eğmeyen düşman askerleri ile nasıl çetin savaşlar verdikleri anlatılır. Bilge Kağan ile Kültigin, devleti ve töreyi her şeyden üstün tutarlar. Türk milletinin devamını bu sayede getirirler. Tecrübeli devlet adamı Tonyukuk da onların yanında bu süreçte yerini almıştır.

İkinci eser, birinci eserin kısa bir özeti ile başlar. Bilge Kağan güçlü bir devlet adamı, iyi bir savaşçı olup devletini yüceltir. Geçmişteki hatalarından ders alan bir millet olmayı başarırlar. Bu sayede daha güçlenirler. Sosyal ve ekonomik bakımdan sağlamdırlar. Diğer boylar da bu güçlü devlete bağlanırlar.

Kültigin, elindeki kılıcı ile bütün bir orduyu yok edebilecek güce ve cesarete sahiptir. Bilge Kağan'ın açtığı kapıları, o fetheder. Beraber nice savaşa katılırlar. En

büyük savaşlar yine Çin ile yapılır. Kırgızlar, Türgişler ve Karluklar da Bilge Kağan'ın ve Kültigin'in gazabı ile karşılaşır. Bilge Kağan, savaş meydanındaki başarısının yanında, üstün bir siyaset adamı oluşu ile liderliği hak ettiğini kanıtlar. Kendi tabiri ile doğuda gün doğusuna, batıda gün batısına, güneyde gün ortasına, kuzeyde gece ortasına kadar tüm milletleri bu yetenekleri ile dize getirip kendine bağlar.

Eserde, Türk milletinin korkusuz, cesur ve düşmanlarına boyun eğmeyen bir millet olduğu, bağımsızlığı için ölmek pahasına da olsa savaşmaktan kaçınmayacağı belirtilir. Türklerin gök çökmedikçe, yer delinmedikçe yok edilemeyeceğini söylenir. Türklerin, düşmanların hilelerine, güler yüzlülüğüne kanmadığı sürece yok edilemeyeceği vurgulanır. Birlik, beraberlik içinde yaşayan, cesur kalan Türklerin yıkılmayacağını üzerinde durulur. Büyük Selçuklu Devleti, Anadolu Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu'nun aynı oyunlara gelip aynı tuzaklara yenik düştüğü; fakat Türkiye Cumhuriyeti'nin daha güçlü bir ülke olduğu, eserin son sözü olarak verilmiştir. Güç dönemler geçirmiş olmasına rağmen bu ülkenin, geçmişinden ders çıkarmayı bilen, mutlu yıllara kucak açan bir devlet olduğu anlatılmıştır.

Emine Işınsoy'un *Alparslan* (1990) adlı eserinde de savaş sahneleri ön plandadır. Atalarının izinden giden Alparslan, Anadolu'nun fethedilmesinin, yurt edinilmesinin gerekli olduğunun farkındadır. Bunu başarabilecek yiğitlik onda vardır. Bunun için savaşmaktan kimsenin gözü korkmaz. Anadolu'ya adım atmak, orada bir yurt kurmak için çok çabalarlar.

Yiğitliğin en büyük göstergesi cesarettir. Alparslan'da da bu cesaret mevcuttur. Sözü tutar ve Türk boyları arasında bir düzen kurar. Halkı birbirine bağlar. Onların güvenini ve sadakatini kazanır. Gerek savaşlardaki başarısı gerekse zekâsı ile üstün bir lidere dönüşür. Anadolu'ya göçün hikâyesinin konu edildiği *Alparslan* (1990) çizgi romanında, fetih hareketlerinin sonucu olarak savaş ve ölümler yaşanır. Türklerin Bizans ordusunu bozguna uğratması, eserde geniş yer bulur. Kıran kırana geçen bir mücadelenin ardından Türkler, Anadolu'ya girmiş olurlar.

Eserde Alparslan'ın fetihlerine, savaş ahlakına da yer verilmektedir. Türklerin büyük bir aşk ve cesaretle savaşan insanlar oldukları, kendilerinden aman dileyen insanlara kesinlikle zarar vermedikleri söylenir. Esir edilen Bizans İmparatoru'na Türklerin savaş ahlakına uygun olarak davranılır.

Yiğitliği ile öne çıkarılan bir başka kahraman da *Ertuğrul Gazi* (1993) çizgi romanına adını veren Ertuğrul Gazi'dir. Ertuğrul Gazi, atalarının izinden gitmek isteyen bir yiğittir. Savaşları ve hayatının belli kesiti anlatılan Ertuğrul Gazi, atalarının izinden

gideceğini, onlar kadar cesur ve kahraman biri olacağını, savaşmaktan ve ülkesini savunmaktan hiç vazgeçmeyeceğini anlatır.

Yurt olarak düşündükleri Karacadağ yöresine gitmekte olan Ertuğrul Gazi ve boyu, yolda savaşan iki ordu görür ve kahramanlık göstererek, zayıf olana yardım eder. Yardım ettikleri ordu Alâeddin Keykubat'ın, yani Selçuklu Devleti'nin ordusu çıkar. Sultan, bu yiğitliğinden dolayı Ertuğrul Gazi'yi ödüllendirir. Karacadağ ile Domaniç bölgesi onlara hediye edilir.

Ertuğrul Gazi'nin oğlu olan Osman Gazi'nin başarılarının anlatıldığı *Osman Gazi* (1995) çizgi romanında da diğer tarihî kahramanların hayatlarının anlatıldığı eserlerde olduğu kadar savaş ön plandadır.

Osman Bey, babasının yerine başa geçtiğinde ilk iş olarak boyunun teşkilatını düzenler. Askerlerini kuvvetlendirir. Onun başa gelmesiyle boy güçlenir. Bu durum düşmanlarını endişelendirir. Osman Bey, tedbiri elden bırakmaz. Kendilerine tehdit oluşturabilecek Koçla Kalesi'ne baskın düzenler. Zeki oluşu ve üstün askerlik yetenekleri ile kısa sürede kaleyi ele geçirir. Teslim olan askerlere dokunulmasını engeller. Bu davranışı ile savaş ahlakı taşıyan bir lider olduğunu kanıtlamış olur. Ele geçirdiği kalede yaptığı konuşmada, bundan böyle kaleyi kendi yiğitlerinin koruyacağını; dolayısıyla artık hırsızlık, soygun gibi suçların yaşanmayacağını, insanların huzur içinde yaşayabileceklerini söyler. Böylece halka güven vermiş olur.

Onun önü alnamaz ilerleyişi Rum tekfurlarını endişelendirir. Osman Bey'in hızlı fetihlerinin önüne geçmek isterler. Osman Bey, bu plana hazırlıklı olacak kadar ileri görüşlü ve zeki bir liderdir. Bu baskından hemen önce, kuvvetli bir kale olan Aydos'un fethi için sefere çıkar. Kaledeki komutan teslim olmak istemez. Osman Bey'in teslim çağrısı için yolladığı elçiyi kalenin burcundan aşağı atar. Bunun üzerine çetin bir savaş yaşanır; ama kale fethedilemez. Bir Türk askeri olan ve kalenin fethi için savaşan Abdurrahman'ı gören Rum kızı Aryetta, kalenin fethinde onlara yardım eder. Türk askerlerini gizlice kaleye alır. Kale bu şekilde fethedilir. Bu sayede her iki taraftan da pek çok insanın ölümünün önüne geçilir. Osman Bey, kalan Rum askerlerinin canını ve malını bağışladığını söyler. Sadece, elçisini aşağı atarak öldüren kumandan ile hesaplaşmak ister. Teslim olan Rum askerlerine, kumandanlarını aşağı atırarak adaleti sağlar.

Selçuklu Sultanı, Osman Bey'e bağımsızlık alametlerini yollar. Yeni kurulan Osmanlı Devleti, yetenekli bir devlet adamı ve asker olan Osman Gazi'nin adını taşımaktadır. Yeni kurulan devlet uğruna pek çok savaş yapılır, bu uğurda pek çok can

heba olur ve pek çok cana kıyılır. Devletin bu kadar güçlenmesi, düşmanları korkutur. Osman Gazi'ye tuzaklar kursalar da o, dostları ve askerî yetenekleri sayesinde tüm bu tuzaklardan kurtulur. Güçlenen devlete zamanla Bilecik ve Bursa da katılır. Babasının yerine geçecek olan Orhan Bey de en az babası kadar yetenekli oluşu ile devleti, imparatorluğa taşıyacak temeli oluşturmaktadır.

Yavuz Sultan Selim (2000) çizgi romanında da savaş sahneleri yer almaktadır. Eser, sefer ve zaferleriyle Osmanlı'nın gücünü arttıran Yavuz Sultan Selim'in hayatının belli dönemini ve başarılarını anlatır. Çizgi roman, Yavuz Sultan Selim'in ilk seferini nereye yapacağını konuştuğu meclis toplantısıyla başlar. Şah İsmail'in, geçtiği yerlerde halka yaptığı eziyetler anlatılır. Onun bu hareketleri, düşman olmalarına yol açmıştır. Savaşın Şah İsmail'e karşı yapılması kararlaştırılır.

Yavuz Sultan Selim ve ordusu İran'da mola vermiş dinlenmekteyken, yeniçeriler yorgunluk bahanesiyle isyan ederler. Hemdem Paşa, yeniçeriler ile padişah arasında elçi olup durumu düzeltmek ister ve bu durum onun ölümüne neden olur. Savaş sırasında cesaret göstermeyen sabırsız insanların, savaşın gidişatını bozmamak için öldürüldükleri görülür.

Sultan Selim kahramanlığın ve güçlülüğün simgesi olduğunu, savaşlardaki gücüyle gösterir. Şah İsmail ile savaşmaya karar veren Yavuz Sultan Selim, hazırlıklarını tamamlar ve ordusuyla meydana çıkar. Büyük bir savaş yaşanır. Yakalananlar öldürülür, kaçanlar kurtulur. Savaşın yoğun şekilde anlatıldığı bu eserde de ölümün doğal bir durum olarak anlatıldığı görülmektedir.

Büyük Türk Amirali Kılıç Ali Reis (1991) eserinde de küçük Ali, daha ilk seferinde bir savaşın ortasında kalır. Daha önce savaşmamış olmasına rağmen, bu durum onu yıldırılmaz ve uyarılara aldırmadan savaşa katılır. Onun bu cesareti ve yiğitliği, tüm eser boyunca kendini gösterir. Eserde pek çok savaş ve ölüm sahnesi çizilmiş ve yazılmıştır.

Çizgi roman, Buhara aşiretinin Mandayla Körfezi denilen bir bölgeye yerleşmesi ile başlar. Bölgede yaşayanlarla aşiretin arasındaki düşmanlık, ölümlere neden olur. Bu düşmanlar gece baskınıyla Türklerin yaşadığı adalara gelir, Türkleri esir alır, öldürür ve onlardan ganimet toplarlar. Bu gecelerden birinde Türk kızlarından Perçim, sahilden kaçırılarak esir alınır. Perçim, ırzını savaşıarak kurtarır. Frappa adlı düşman, bulduğu her fırsatta Perçim'e sahip olmaya çalışır ve Perçim buna izin vermez. Bir çocuk kitabında yer alan bazı cümle ve çizimler kadının gücünü göstermesinin yanında cinsel içerikli olumsuzluklar barındırmaktadır.

Perçim, düşman elinden kurtulur ve Ali isimli bir levent ile tanışır, onunla evlenir. Fakat bu levent bir savaşta ölür. Ali'nin kellesi bir mızrağın ucunda düşmanın elindedir. Savaşın zalim yüzü tüm açıklığı ile resmedilmiştir.

Perçim'in doğurduğu çocuk büyümüş, babasının adını almıştır. Ali, annesi de ölünce Türkleri bulur ve onlarla birlikte gemilerde savaşır. Savaş tecrübeleri gittikçe artan Ali, yine bir savaşın ortasındadır. Yaptıkları bir savaşta yenilince düşman tarafından esir alınır. Ali, sekiz sene esir hayatı yaşadıkdan sonra kaçmanın bir yolunu bulur. Kaçarken de onu görenlerle mücadele etmek zorunda kalır.

Kılıç Ali Reis, büyür, güçlenir ve Osmanlı donanmasında sözü geçen bir kahraman olur. Osmanlı ordusu ile İnebahtı'da haçlılara karşı savaş açar. Sonunda, kaptan-ı deryalık ile ödüllendirilir. Kılıç Ali Paşa, Kıbrıs'ın fethinde de bulunur. Çetin savaşlar kazanır. Devletin vazgeçilmez kaptanlarından olur. Mimar Sinan, Sultan III. Murat'ın emri ile Tophane'de deniz üzerinde bir cami yaparak onu şerefendirir.

Bekir Erdem'in yazdığı, Sedat Kaya'nın çizdiği *Barbaroslar Cerbe'de* (1996) çizgi romanı, ünlü deniz savaşçıları Hızır ve Oruç Reis'in maceralarını anlatmaktadır. Küçük bir filika ile başlayan deniz maceraları, Hızır Reis için kaptan-ı deryalık makamına kadar uzanır. Kendilerine ait bir emirlik sahibi bile olurlar.

Türk denizcilerinin ne kadar korkusuz ve gözü kara yiğitler olduğu, çizgi romanın başında resmedilen İtalyan kahramanlar tarafından dile getirilir. İtalyanlar, büyük bir gemide olmalarına rağmen, bir filika içinde kendilerine doğru gelen Türk denizcilerden korkarlar. Türk denizciler, düşmanlarını büyük bir hızla ve çeviklikle ele geçirir. Teslim olanlara kesinlikle el sürmezler. Esir aldıkları insanlara iyi davranırlar; bunların arasında İtalyan komutan da vardır. Komutan, Türklere kendisine iyi davrandıkları için teşekkür bile eder. Diğer milletlerin korsanlarının, esirlerine yaptığı eziyetleri anlatarak Türk denizcilerinin karakterli davranışlarını övmüş olur. Türklerin savaş ahlakına sahip birer denizci oldukları bu şekilde aktarılmaktadır.

Türklerin korkusuzca yaptığı deniz savaşları dilden dile yayılır. Hızır Reis önderliğinde yaptıkları savaşlar sebebiyle herkes onları 'Barbaroslar' olarak tanır. Oruç ve Hızır Reisler yetenekli ve zeki birer denizcidirler. Hızır reis, tüm kardeşlerine baskın gelir; bilgeliği ve savaşlardaki başarılarından dolayı kaptan-ı deryalığa yükselir. Barbaros Hayrettin Paşa unvanını alır. Padişahın desteğini aldığı için hem ününe ün hem de başarısına başarı katar.

Padişah, korsanlar tarafından ele geçirilen Cerbe'yi kurtarması için bu iki kardeşe başvurur. Yaptıkları çetin savaş ile Cerbe tekrar Türklerin eline geçer. Padişah,

Cerbe'nin yönetimini de ödül olarak iki kardeşe verir. Türk denizciler kahramanlıkları, ahlaklı oluşları, yetenekleri ve cesaretleri ile övülmüş olur.

Dilaver Cebeci'nin *Evliya Çelebi 1 – Azak'ın Denizaltıları* (1990) çizgi romanı, savaş içerisinde geçen eserlerden biridir. Anzak Kalesi'nin kuşatması sırasında yazıcılığı ve gezginliği ile ün salmış Evliya Çelebi'nin zekiliği, bilgeliği, savaşmaktan çekinmeyen korkusuz yüreği de konu edilmiştir. Anzak Kalesi Ruslar tarafından işgal edilmiştir. Geri alma ümidiyle kalenin kuşatılması söz konusudur. Evliya Çelebi de yazıcı göreviyle ordunun yanında savaşa gider. Yolda karşılaştıkları düşman askeri ile savaşır, kendini ve diğer askerleri savunur. Onun, ölmekten çekinmeyecek kadar cesur bir insan olduğu belirtilmiştir. Kullandığı gürz ile pek çok askeri yere serer. Onun cesareti bu kadarla kalmaz. Kuşatılan kalenin bir türlü ele geçirilememesi üzerine birkaç düşman askerini esir alıp onlar hakkında bilgi edinmek için gizlice düşman cephesine dalar. Bu sırada askerler, düşmana başka yerlerden yardım geldiğini görürler. Deniz kıyısında buldukları bir postun suda batmadan yüzdüğünü; içinin de erzakla dolu olduğunu fark ederler. Gördüğü şeyler, Evliya Çelebi'ye ilham verir. Suyun altından yüzüp batmayan bir kayık inşa edebileceğini söyler. Fikrini gerçekleştirdiğinde, yazıcılığının yanında kıvrak zekâsını ve korkusuz bir kahraman olduğunu da kanıtlamış olur. Yaptıkları basit denizaltı ile düşmanın bulunduğu kaleyi patlatırlar. Savaş sahnelerinin yoğun bulunduğu eserde, düşman alt edilmek üzeredir. Tam bu sırada ellerine ulaşan bir padişah fermanı ile kalenin kuşatılması kaldırılır. Evliya Çelebi ve askerler, aldıkları emir üzerine, kaleyi kuşatmak üzere olmalarına rağmen kuşatmayı kaldırmak durumunda kalırlar. Hüsrana bitmiş olması dışında eser, Evliya Çelebi'nin kahraman, cesur ve savaşmaktan korkmayan bir insan olduğunu kanıtlar.

İncelenen çizgi romanlarda, mutlaka bir kahramanlık ve yiğitlik gösteren insanlar vardır. Bu kahramanlar her zaman son derece cesur, yetenekli, ailesi ve arkadaşları tarafından sevilen ve desteklenen, kendine güvenen insanlardır. Bu çizgi romanlarda yurdunu korumak, yeni yurtlar edinmek, sevdiklerini kurtarmak için savaşmaktan hiç çekinilmez. Savaş, eski dönem insanları için doğal bir olay olarak gösterilir. Savaşta ölmek ise son derece kutsaldır. Düşman öldürmek, yiğitliğin şanıdır. Bu nedenle ölüm, bu çizgi romanlarda üzücü bir öge olmaktan uzaktır. Aksine, düşman öldürmek bir gurur kaynağı olarak gösterilmiştir.

3.4.4. Açgözlülük ve Kurnazlık

Kurnazlık ve açgözlülük temalarına, Keloğlan'ın hayatından kesitler sunan çizgi romanlarda rastlanmaktadır. Kurnazlık, Keloğlan'a özgü bir davranış olarak kendini gösterir. Her durumda kendini zor durumdan kurtarmayı bilen Keloğlan, diğer insanlara yardım etmeyi, kendisini rahata kavuşturduktan sonra düşünür. Açgözlülük ise, daha çok Keloğlan dışındaki kahramanlara yüklenmiş bir davranıştır. Bazı durumlarda onun da açgözlü davrandığı görülür.

Keloğlan, çizgi romanlarda açgözlü kahramanlar ile karşılaşır. Bu kahramanlar açgözlülüklerinin cezasını ya çoktan çekmiştir ya da Keloğlan'ı tanıdıktan sonra çekecektir. Keloğlan insanların kötü davranışlarını yüzlerine vurmaz; ama kahramanlar kendi hatalarının farkına varırlar. Keloğlan da kendi uyanıklılığı, kurnazlığı ile övünür. Keloğlan serisinin geneline yayılmış bu durum, birkaç örnekle değerlendirilecektir. Örnek alınan eserlerde açgözlülüğün kötü bir davranış olduğu vurgulanmaktadır.

Keloğlan – Kırk Harami (1997) çizgi romanında, açgözlülük yapan, Keloğlan'ın kendisidir. Eser, Keloğlan ile onun arkadaşı Yusuf'un, tanımadıkları bir adamın bahçesine girip onun meyvelerini yemeleri ile başlar. Yedikleri üzümün sahibi olup olmamasını önemsemeden, açgözlü bir şekilde bahçeye dalarlar. Bağın sahibi olan haramiler, onları gördüğünde çok sinirlenirler. Haramilerin kötü birer karakter olmaları, Yusuf ile Keloğlan'ın olumsuz davranışını haklı çıkarmaz.

Haramiler, bu iki arkadaşı cezalandırmaya karar verirler. Kırk harami, onlara kırk gün boyunca hamallık yaptırmayı uygun bir ceza olarak görür. İki arkadaş, ayrı ayrı çalışmaya başlar. Yusuf kaçmaya çalışırken yakalanır. Keloğlan, kurnaz davranarak hem Yusuf'u hem de kendisini kurtaracak akıllıca bir kaçma planı yapar. Haramileri sinirlendirecek davranışlarda bulunur; onların yemeklerini gasp eder, onları çamura bular, ilaç niyetine acı biber yedirip haramileri canlarından bezdirir. Kendisine hamallık yaptıran tüm haramilerden öcünü böyle alır. İki arkadaş sonunda kaçmayı başarır. Yusuf, açgözlü davranmanın başına ne gibi kötülükler açtığıının farkındadır. Yolda karşılarına çıkan diğer bir bağa girmekten çekinir. Dersini almış, tedbirli davranmayı ve açgözlü olmamayı öğrenmiştir. Keloğlan ise, umursamaz bir tavır takınır, karşısına çıkan bağdan üzüm yemeye devam eder. Çizgi roman burada son bulur. Keloğlan, umursamaz tavrından ödün vermemiş, yaşadıklarından ders çıkarmamıştır.

Keloğlan – Değirmenin Cinleri (1997) çizgi romanında Keloğlan, bilindik şarkısını söyleyerek bir köye doğru yürümektedir. Yolunun üzerindeki bir kuyunun dibinden yardım dilenen bir adamın sesini duyar. Adam, kuyudan çıkarıldığında hikâyesini anlatmaya başlar. Yakınlardaki köydeki pazara gittiği sırada koyununu birinin çaldığını söyler. Koyununu aramaya başladığı sırada, başka bir adamın kuyunun dibine bir kese altın düşürdüğü için feryat ettiğini anlatır. Altınları kuyudan çıkarırsa altınların beşte birini kendisine vereceğini söylediği için tereddüt etmeden kuyuya inmeye çalıştığını; bu arada adamın da onun bütün kıyafetlerini alıp kaçtığını anlatır. Keloğlanın bu olay üzerine söylediği sözler, açgözlülüğün kötü bir davranış olduğunu aktarır:

“-Açgözlülük öyle bir fitnedir ki, her an başka şekle bürünen bir hırsıza benzer.

-Haklısın Keloğlan.

-Açgözlülükten sakın.

-Eğer açgözlülük etmeseydim bu hale düşmeyecektim.” (Dündar, 1997c: 7)

Keloğlan, yürüyerek uzaklaşır. Yağmur yağmaya başlayınca ıslanmamak için kendine bir yer arar. Terk edilmiş bir değirmene sığınır. Yağmurun dinmesini beklerken uyuyakalır. Uyandıığında onun orada fark etmeden neşe içinde konuşan cinleri görür. Onlara görünmeden konuşmalarını dinler. Cinler, köy halkının susuzluk çekmesi hakkında konuşmaktadırlar. Köylülerin boşuna susuzluk çektiğini, hemen yakınlarında bir su kaynağı olduğunu; ama onların fark etmediğini anlatarak gülüşürler. Ayrıca kayalıkların yakınında büyük bir altın madeni olduğunu da fark etmedikleri için onlarla alay ederler. Keloğlan, duyduklarını aklına kazır. Cinlerin değirmeni terk etmeleri üzerine, köylülerin yanına gitmeye karar verir. Onlara su bulmaları için yardım teklif eder. Köyün ihtiyacını fazlasıyla karşılayacak su kaynağını bulduğunda, köylüler köylerinde kalması için Keloğlan’a ısrar ederler. Keloğlan, köyün korucusu olur. Korucu olmak ona başka sorumluluklar da yüklemiştir. Kendini köyün diğer sorunları ile ilgilenmek zorunda hisseder. Köyün bütün tarlalarının sahibinin köy ağası olduğunu öğrendiğinde çok sinirlenir. Köylünün aç yatmasına göz yuman açgözlü Rüstem Ağa’ya karşı bir plan yapmaya karar verir. Değirmendeki cinlerin bahsettiği altınlar aklına gelir. Cinlerin bahsettiği yeri bulup altınları çıkarır. Köylüyü rahatlatır ve onların gönlünde yatan büyük bir cami inşa ettirir. Rüstem Ağa, bu kadar çok altına sahip olan Keloğlan’ı, ağzından laf almak ve onun altınlarına sahip olmak umuduyla evine yemeğe çağırır. Keloğlan, uyanıklık yaparak ağaya bolca altın vaat eder. Karşılığında tüm köylüye topraklarının tapusunu vermesini ister. Açgözlü ağa, altın sözünü duyunca anında tapuları köylülere verir. Keloğlandan altınların yerini söylemesini ister. Keloğlan

onu değirmene, cinlerin yanına yönlendirir. Cinlerin onun hakkından geleceğini bilir. Beklenen olur ve cinler, altınların yerini öğrenmek için kendilerini izleyen ağayı fark ederler. Ona bir oyun oynarlar ve çakıl taşlarını altın gibi görmesini sağlarlar. Böylece ağa aklını kaybeder. Açgözlülüğünün cezasını bu şekilde çeker.

Keloğlan, orada işi bittiğini düşünerek köyden ayrılır. Çizgi roman bitmeden, açgözlülüğü kötileyen kısa bir olay daha meydana gelir. Keloğlan yanından geçmekte olduğu bir derenin ortasında bir adamın boğulmak üzere olduğunu görür. Tereddüt etmeden ona yardım etmeye çalışır. Belindeki kuşağı çözer ve ona uzatır. Keloğlan, adam kurtulduğunda, ona böyle güçlü bir akıntısı olan derede ne yapmaya çalıştığını sorar. Adam, mutsuzdur. Yoldan geçen bir adamın, derenin ortasındaki kayanın üzerinde kıymetli bir inci olduğunu söylemesi üzerine suya daldığını, ona bu fikri veren adamın, katırını çalarak kaçtığını anlatır. Adam, açgözlülüğünün kurbanı olmuştur. Keloğlan tekrar, açgözlülüğün bir fitne olduğunu, her an insanın karşısına çıkabileceğini söyler. Açın bile karnının doyacağını; fakat açgözlünün doymayacağını söyleyerek kendini yollara vurur. Çizgi roman, açgözlü olmanın insana büyük zararlar vereceğini anlatmak üzerine kurulmuştur. Açgözlü davrananlar, ellerindekini de kaybetmişler ve hep mutsuz olmuşlardır.

Keloğlan- Güldüren Kaval (1997) adlı çizgi romanda, Keloğlan su içmek için bir dereye yanaştığı sırada su onu içine çeker ve başka bir diyara sürükler. Bu diyar, gerçek dünyadan çok farklıdır. İlk olarak karşısına konuşan bir ağaç çıkar. Ağaç Keloğlan'a buraya gelen kimsenin buradan çıkamadığını söyler. Keloğlan çıkmanın bir yolu olup olmadığını sorduğunda ağaç zor da olsa bir yolu olduğunu anlatır. Yaşlı bir cinin bir kavala sahip olduğunu söyler. Anlatılanlara göre kaval, çalınmaya başlandığı andan itibaren onun sesini duyan herkesi istemsiz şekilde oynatmaya başlatmaktadır ve bu kaval sayesinde gizli geçidin kapısını açabilmektedir.

Keloğlan, cini bulmakta zorlanmaz. Hile ile kavala ele geçirir. Gerçek dünyaya açılan geçiti de bulup kavalla birlikte dünyaya döner. Keloğlan, geceyi geçirebileceği bir handa konakladığında ücret olarak kavalla insanları eğlendirebileceğini söyler. Hancı, kaval sayesinde eğlenceli bir gece geçirince, onun para ödememesine ses çıkarmaz. Kavalın mucizevi bir alet olduğunu fark eden kötü niyetli bir adam kavala çalar. Kavalın mucizesini anladığında açgözlülük edip hırsızlık yapmaya başlar. Tüm köylünün altınını çalar. Keloğlan, kendine yeni bir görev bulmuştur. Bu hırsız yakalamak, ona açgözlülüğünün cezasını çektirmek ve altınları sahiplerine geri vermek, asıl amacı haline gelir. Hırsız, kaval ile onu atlatır. Keloğlan tekrar onu aramaya

başladığında adamı arayanın bir tek kendisi olmadığını fark eder. Birkaç açgözlü harami, hırsızın topladığı altınlara göz diker. Haramiler hırsızı yakalayıp altınlara ve kavala el koyar. Onlar, kavalın mucizesinden habersizdir. Keloğlan bu sefer haramilerin peşine düşer; kavalı ve altınları geri alır. Altınları çalınan insanlara tüm mallarını geri dağıtır. Müziği ile herkesi oynatan kavalı da daha fazla başına bela olmaması için kendisine diğer diyarın kapısını açan suya atar. Kaval, diğer diyara düşer. Çizgi romanda kötülük yapanlar yaptıklarının sonucunu ödemiş; açgözlü davranan herkes cezasını çekmiştir.

Keloğlan- Üç Açgözlü (1997) çizgi romanında, üç insanın açgözlülükleri yüzünden mutsuz oluşları konu edilmiştir. Olayların en başında Keloğlan harıl harıl çalışan bir adam ile karşılaşır. Onunla sohbet etmeye başladığında adamın, kazandığı parayı anne ve babasına verdiğini, bir kısmını da çocuklarının geleceği için ayırdığını öğrenir. Anne babasına, kendisini dünyaya getirdikleri için kendini onlara karşı sorumlu hissettiğini, çalışabildiği zaman içerisinde kazandığı tüm parayı da onlara borçlu olduğunu söyler. Çocuklarına da, gelecekte yaşlandığında ona bakacakları için şimdiden para verdiğini ima eder. Adam, insanların sahip oldukları şeyler ile yetinmesi gerektiğini Kuran'dan öğrendiğini söyler. Keloğlan tamah etmeyi bilen bir insanla karşılaştığı için halinden memnundur. Ona yakınlarda bir köy olup olmadığını sorup yoluna devam eder. Bu bölümde açgözlülüğün karşıtı övülmüştür.

Keloğlan köyde kendine bir iş arar. Birkaç köylü ona bir demirciyi tarif eder. Demircinin yanına vardığında, onun örs ile körük arasında durmaksızın gidip geldiğini görür ve şaşırır. Demirci hiç çalışmaz, bu hareketleri tekrarlayıp durur. Keloğlan bunun nedenini sorduğunda demirci başından geçenleri anlatır. Daha önceleri, elindeki ile yetinmeyi bilen, iyi bir aileye sahip olan bir adam olduğunu söyler. Geç vakte kadar çalışmak zorunda olduğu bir gün, hanımından kendisine yemek getirmesini ister. Hanımının getirdiği tavuğu yemeye başladığında karşısında minik bir kedi çıkar. Kedi, tavuktan bir parça alabilmek için demircinin etrafında dolanır. Son bir iki lokma kaldığında kedi dile gelir ve ona bir parça tavuk verdiği takdirde kendisine çil çil altın vereceğini söyler. Demirci, konuşan bir kedi ile karşılaştığında şaşkınlık belirtisi bile göstermez ve kediyi tavuğundan vermez. Tam o anda kedinin gösterdiği altınlar kaybolur. Demirci, o kedinin aslında bir cin olduğunu geç de olsa anlamıştır. Tavuktan bir parça vermesi ona çok altın kazandıracaktır; fakat o bu şansını geri teper. O günden beri sürekli o altınların hayalini kovaladığını ifade eder. Demircinin hali içler acısıdır. Boğazına düşkünlüğü ve açgözlülüğü yüzünden bir servetten oluşu, onun tüm hayatını

değiştirmiş, onu iş yapamaz hale getirmiştir. Perişan bir haldedir. Keloğlan demirciye, açgözlülüğünün cezasını pişmanlık çekerek ödemek zorunda olduğunu söyler. Onun için yapılabilecek bir şey yoktur. Keloğlan ona yardım etmez. İş aramak için tekrar yola düşer.

Keloğlan'ın karşısına bu sefer başka bir adam çıkar. Adam merdivenleri hızlı hızlı çıkarken abartılı şekilde gülmekte; merdivenleri çıkıp çatıya ulaştığında ise ağlamaktadır. O kadar içten ağlar ki bu durum Keloğlan'ın ilgisini çeker. Gülerek yukarı çıkan adamı yukarıda böylesine ağlatan şeyi merak eder. Onunla konuşma fırsatı bulduğunda işin aslını sorar. Adam mutsuz ve pişman olmuş bir şekilde başından geçenleri anlatmaya başlar. Adam, çatıya çıkıp göğü izlediği bir zaman, gökten büyük bir kuşun gelip onu yakaladığını anlatarak söze girer. Kuş, onu yakalayıp başka diyara götürmüştür. Adam, geldiği yeri cennet zanner. Karşısında çok güzel bir kız vardır. Kız, kendini peri padişahının kızı olarak tanıtır. Babasının yeni öldüğünü, onun vasiyetine uyarak üç gün içinde evleneceğini söyler. Adam kızdan çok etkilenir. Kıza hemen oracıkta sahip olmak ister. Kız, adamı kendinden uzaklaştırır. Evlenmek istediği adamın o olduğunu söyler. İkisi de Müslüman olduğu için evlenmeden birbirlerine sahip olamayacaklarını, bunun için yalnızca üç gün beklemesi gerektiğini açıkça ifade eder. Adam nefesine hâkim olamaz ve tekrar kıza yanaşmaya çalışır. Kız sinirlenir ve kuşunu geri çağırır. Sabretmesini bilmeyen bu adamın, onun eşi olamayacağını söyleyerek adamı çatıya geri yollar. Adam, çatıya döndüğü andan itibaren yaptıklarına pişman olur. O günden beri her gün çatıya baktığında kuşun hayalini görüp gülerken yukarı çıktığını; gördüğünün gerçek olmadığını fark ettiğinde hıçkırıklara boğulduğunu anlatır. Sabretmeyi ve nefesine hâkim olmayı beceremediği, açgözlü davrandığı için zavallı biri olduğunu söyler. Keloğlan, adamın açgözlülük yaptığı için pişmanlığa mahkûm edildiğini; ona yardım etmek için yapacak bir şeyinin olmadığını söyleyerek adamın yanından ayrılır. İş aramak için tekrar yola düşer.

Bu sefer bir dilenci ile karşılaşır. Dilenci, parasını aldığı her insandan ensesine sıkıca bir tokat atmasını istemektedir. Keloğlan, dilencinin üzgün halinden eğlenen insanları görünce dikkat kesilir. Bu dilencinin neden böyle davrandığını çok merak eder. İnsanlar ona vurdukça âdeta rahatlayan dilencinin hikâyesini öğrenmek ister. Onunla eğlenen insanları uzaklaştırır. Dilencinin yanına oturup başından geçenleri, neden insanların ona vurmasından haz duyduğunu sorar. Dilencinin ilginç bir hikâyesi vardır. Dilenci, zamanında tüccarların eşyalarını taşıyan bir adam olduğunu söyleyerek pişmanlıklarını anlatmaya başlar. Günün birinde zengin bir tüccarın kendisine iş

verdiğini, taşıdığı şeyin altın olduğunu fark ettiğinde açgözlülüğünün kurbanı olduğunu anlatır. Altınlara sahip olabilmek için adamı öldürmek üzere olduğu an adamın, canını bağışlaması karşısında ona altın teklif ettiğini söyler. Adamın önerdiği altınları az bulduğu için onunla pazarlık yapar. Altınların sahibi adam, canını bağışladığı takdirde ona bir sırrını anlatacağını söyler. Böylece çok zengin olabilecektir. Altın sahibi adam, yer altında gizlenmiş altınları gösteren bir sürmeye sahiptir. Canını bağışlarsa gözüne bu sürmeden sürmeyi teklif eder. Adam, onu öldürmekten vazgeçer ve gözüne sürme çekmesine izin verir. Birdenbire gizli bütün altınları görmeye başlar. Sürme sahibi adama diğer gözüne de sürmesi için baskı yapar. Oysa bu açgözlülüğü, onun gözlerine mâl olacaktır. Diğer gözüne sürme sürüldüğü an kör olur. Açgözlü hareketi yüzünden hem altınlardan hem develerinden hem de gizli yeteneğinden olur. O günden beri yaptığı hatayı hatırlatması için dilencilik yapar ve insanların kendi ensesine vurmasına izin verir. Böylece cezasını çekeceğine inanır. Keloğlan, dilenciye ona yardım edemeyeceğini, cezasını çekmesi gerektiğini söyler ve onun yanından ayrılır.

Üç insan da açgözlülükleri yüzünden ellerinde var olan nimetleri ve sahip olma şansı elde ettikleri her şeyi kaybetmişlerdir. Üçü de mutsuz ve acınası haldedir. Keloğlan üçüne de yardım etmeyi reddeder. Açgözlülüğün şeytana uymak olduğunu söyleyerek açgözlü insanların olduğu bu köyden ayrılmaya karar verir. Çizgi roman, açgözlülüğün insan hayatını mahvedebilecek kötü bir davranış olduğunu vurgulamak üzerine kurulmuştur.

Mevlana'dan yola çıkarak oluşturulmuş iki eserde de aynı temanın işlendiği görülmektedir. *Mevlana – Mesnevi 'Aslan Aslandır' 1* (1992) ile *Mevlana Mesnevi 'Akliseç' 2* (1992) adındaki birbirinin devamı olan çizgi romanlar, orman hayatını konu edinirler. Eserde, ormanın hâkimi olan aslan tüm ormana eziyet eder. Karnı acıktığı zaman canı o gün hangi hayvanı yemek isterse onun evine baskın yapar, evin bütün fertlerini yer. Bütün orman her gün bu korku ile yaşar. Aslandan gizli şekilde bütün hayvanlar bir araya gelip bir toplantı düzenlerler. Her gün yaşadıkları eziyete bir son vermenin yollarını ararlar. Uzun konuşmalar ve tartışmalar sonucunda içlerinden seçtikleri bir hayvanı, o gün aslana yem yapmaya karar verirler. Böylece o gün sadece o hayvan ölecek; ormanın geri kalanı huzur içinde yaşamaya devam edecektir. Bu şekilde yaptıkları plan ile kurnazca davranıp aslanı kızdırmadan onun karnını doyurmanın ve mutlu bir yaşam sürmenin yolunu bulduklarını düşünürler. Aslanın yanına giden bir heyet, bu planlarını aslana anlatır. Aslan başta bu uygulamanın aslanlığa ve liderliğe yakışmayacağını; herkesin kendi ekmeğini kendisinin kazanması gerektiğini söyler.

Onu ikna etmeye gelen hayvanlar, canlarını kurtarmak için onu ikna edecek sözcükleri kurnazlıkla seçerler ve aslan bu plana uyar. İlk eser, daha hiçbir hayvan yenmeden son bulur. İkinci eser, ilk eserdeki gibi gerilim dolu bir ortamda başlar. Ormandaki hayvanlar sırayla ve savaşımadan aslana yem olmanın onursuz bir yaşam olduğunu düşünmeye başlarlar. İçlerinden bazıları bu duruma razı olsa da bu plana itiraz edenler çoğunluktadır. Aslan, açgözlülük edip acıktığı her an çekinmeden, sırası gelen hayvanı yemekte; hiç vicdan azabı çekmemektedir. Ona yem olma sırası bekleyen hayvanlar, eskiden en azından hayatları için savaştıklarını, şimdi ise boşa bir yaşam sürmek zorunda kaldıklarını anlatırlar. Herkesin iyiliği için birilerinin o gün kendini feda etmesinin hiç de zekice bir plan olmadığını fark ederler. Tüm bu tartışmalar sürerken o gün yenme sırası tavşandadır. Tavşan ise ortalıklarda görünmez. Tavşan, diğerlerinden daha akıllıdır ve daha kurnazca bir plan peşindedir. Kendilerinden üstün olduğunu düşünen aslana bir oyun oynayıp bu acımasız düzene bir son verecektir. Bozulmasından korktuğu için planını ormandaki hayvanlara anlatmaz. Sıranın kendisinde olduğunu kabul ederek aslanın karşısına çıkar. Aslan, o günkü yemeği geç kaldığı için sinirlidir. Tavşanın geç kalması, kendisine yapılmış bir hakaret gibidir. Tavşan ise kurnazdır; planını işlemeye başlar. Yem olmak için aslanın yanına geldiği sırada başka bir aslan tarafından rehin alındığını söyler. Tavşan aslında hiç var olmayan bir aslanın bu kötü planını anlatarak aslanı daha çok sinirlendirmeyi başarır. Aslan, kendi yemeğine el koymaya çalışarak gücünü sorgulamaya çalışan diğer aslanı yenmek için tavşanın tarif ettiği kuyuya doğru gider. Diğer aslanı bulma umuduyla hiç düşünmeden kuyuya atlar. Açgözlülüğünün kurbanı olan aslan kuyudan çıkamaz. Yaptığı kötülüklerin cezasını bu şekilde çeker. Tavşan, ormandaki hayvanlar tarafından tebrik edilir. Yaptığı plan sayesinde sadece kendi canını değil ormanda sırasını bekleyen diğer bütün hayvanların hayatını kurtarmış olur.

Bu eserlerde açgözlü olmanın, kişiye eninde sonunda zarar veren bir alışkanlık olduğu anlatılmaktadır. Açgözlü olanlar mutlaka bir kötü durum ile karşılaşmışlar; üstelik istediklerini de elde edememişlerdir. Bu iletiler aracılığı ile çizgi romanlarda açgözlülük kötülenmiş olur.

Kurnaz olmak ise, Keloğlan çizgi romanlarına özgü bir durum olarak görülmektedir. Keloğlan, kurnazlığından zarar görmemiştir. Bu eserlerde kurnaz olmanın, açgözlülük kadar kötülenmediği görülür.

3.4.5.Özlem

Özlem duygusu çizgi romanlarda sık kullanılmış bir tema değildir. Buna rağmen incelenen çizgi romanlarda evine, eşine, çocuğuna, arkadaşlarına, yurduna ve geçmiş günlerine özlem duyan kahramanlara rastlanır. Taşdıkları özlem, kahramanları mutsuz etmiş, bazen umutsuzluğa sürüklemiştir.

İncelenen çizgi romanlar, geçmiş yıllarda yaşamış Türklerin askerî, siyasi başarılarını konu edindiğinden, bu insanların özlemleri de daha çok yurtlarına olur. Taşdıkları özlem, onları yurtlarına kavuşma konusunda daha gözü kara ve cesur yapar. Acıları ve özlemleri onları güçlendirir.

Alparslan (1990) çizgi romanında, Bayındır, yıllarca savaşların içinde olduğundan yurt özlemi çeker. Bu duygusu onu uykularından eder. Yeni yerler fethetme arzusu ile yuvasından uzun süre ayrı kalması onda derin bir özlem meydana getirir. Yurdunu, evini, eşini, çocuğunu ve arkadaşlarını çok özler. Vatanını kendinden daha çok önemseydiğinden, bu özlemlerle baş etmenin yollarını arar.

Bilge Tonyukuk'un hikâyesinin anlatıldığı *Bilge Tonyukuk 1-Gün Bugündür* (1991) adlı çizgi romanda, Doğu Türkleri uzun yıllardır Çin'in himayesinde esir hayatı sürer. Eser, Türklerin birbirlerine sarılmak zorunda olduğunu, küslüklerin ve dargınlıkların onları yuvalarından ettiğini, Çin'in oyunlarına gelerek yuvalarını kaybettiklerini anlatır. Türk'ün asla esir hayatı yaşayamayacağını belirtir. İnsanlar, bağımsızlıklarını ve yurtlarını geri alabilmek için çok mücadele ederler. Bilge Tonyukuk, bu Türkleri bir araya getirerek yıllardır özlemini kurdukları bağımsız bir yuvanın müjdesini verir. Onların özlemi, bağımsızlık savaşını kazanmalarının ardından diner.

3.4.6.Mizah

Mizah, çizgi romanın sürükleyiciliğini artırır. Bu nedenle onun vazgeçilmez öğelerindedir. Anlatılan gülünç durum ve olaylarla okuyucunun eğlenmesi amaçlanır. Söz konusu olan çocuk eseri olunca mizahın bu eserden eksik olması düşünülemez. T.C. Kültür Bakanlığı da bu nedenle mizahi özellikler bulunan çizgi romanlar yayımlamıştır.

T.C. Kültür Bakanlığı, yayımladığı eserlerde Nasrettin Hoca gibi önemli ve unutulmaz bir karaktere yer vermiştir. Bu eserler, Nasrettin Hoca'nın tanınması, sevilmesi ve ona sahip çıkılması bakımından önemli bir adımdır.

Nasrettin Hoca fıkraları, iki farklı eser şeklinde basılmıştır. Bu iki eser, farklı yazarlar tarafından kaleme alınmıştır. Bekir Sıtkı Turhan tarafından kaleme alınan *Nasrettin Hoca 1* (1992) ile Orhan Dündar ve Erhan Dündar tarafından kaleme alınan *Nasrettin Hoca* (2002) adlı eserlerin ortak noktası, eğlendirme amacı taşımalarıdır. İki eser de belli bir davranışı veya fikri aşılıyarak aktarma amacından uzak görünmektedirler. Yine aynı şekilde iki çizgi romanda da birbirinden tamamen bağımsız olmak üzere tek, iki ya da en fazla birkaç karelik bölümden oluşan fıkralar yer almaktadır.

Nasrettin Hoca 1 (1992) eserinde Nasrettin Hoca, eğlenmeyi ve eğlendirmeyi kendine hayat gayesi edinmiş bir kişidir. Nasrettin Hoca'nın bilinen uyanık, zeki, sorgulayan karakterinden ödün verilmemiştir. Sorunlara pratik çözümler bulması Nasrettin Hoca'nın belirgin bir özelliğidir. Karşısına çıkan her soruna olası çözümler sunan Nasrettin Hoca, karşılaştığı yahut konuştuğu insanları her zaman şaşırtmayı başarır. Üslubu, onda ders verici bir hava yaratır. Yine de Nasrettin Hoca'nın ders vermek gibi açık bir niyet taşıdığı söylenemez. O, açık sözlülüğü ile her zaman başının çaresine bakmayı bilir. Zeki cevapları ve umursamaz tavırları ile Nasrettin Hoca, günün sonunda her zaman mutlu olmanın bir yolunu bulur. Onun için önemli olan 'günü kurtarmak' tır. Eğer haksızlığa uğramışsa bunun karşılığını mutlaka verir. Bu konuda otoriteye boyun eğmez. Gerekliyse makam olarak ondan üstün insanlara bile sözünü sakınmadan cevap verir. Eser, ders verme amacı taşımasa da onun bu şekildeki tavır ve davranışları, okuyucuya yansımaktadır. Onun umursamaz, inatçı ve hazırcevap sözleri ve haklının yanında olan, hak arayan, sorgulayan davranışları okuyucuyu eğlendirmekte ve düşündürmektedir. Güler yüzlü, neşeli hareketleri ve bilgelik içeren düşünceleri de bunu desteklemektedir.

Orhan Dündar ve Erhan Dündar tarafından yazılıp çizilen *Nasrettin Hoca* (2002) adlı çizgi roman da aynı muzip, neşeli, ince bir zekâyâ sahip Nasrettin Hoca'yı anlatır. Diğer eserden farklı olarak bu çizgi romanda fıkralar daha uzun tutulmuştur. Nasrettin Hoca, farklı fıkraların yer aldığı bu eserde de sorunlara zekice çözümler bulur, olaylardan kendi çıkarına uygun şekilde kurtulmayı başarır. Kendisini ilgilendirmeyen bir sorun ile karşılaştığında ise mutlaka olay ile ilgili fikrini belirtir ve çözüme katkıda bulunmaya çalışır.

Onun ince birer espriye sahip cevapları, okuyucuyu şaşırtmanın yanı sıra eğlendirmeyi de başarır. Hazırcevap ve neşeli tavrı her zaman etkileyici ve eğlenceli olmuştur. Nükteli sözleri ile insanların hatalarını fark etmelerini ve bu hatalarından kendilerine birer ders çıkarmalarını sağlar (Batur, Sır, Bek, 2012: 583). Hayata olumlu tarafından bakmayı başarabilen Nasrettin Hoca, içten içe okuyucuya da hayatın yaşamaya değer, mutluluk verici, eğlenceli olduğunu hissettirmeye çalışır. Bunu açık seçik bir üslupla yapmak yerine, böyle bir karakterde insan olmayı hayat gayesi haline getirdiği iki eserde de görülmektedir.

Pek çok önemli şahsiyete sahip çıkıp onları ölümsüzleştiren T.C. Kültür Bakanlığı, Türk mizahının öncüleri arasında olan Karagöz İle Hacivat'ı da ölümsüzleştirilen bu eserler arasına katmıştır. Karagöz ile Hacivat, diğer tarihî ve değerli kahramanlar gibi çizgi romanlaştırılmıştır. Bekir Sıtkı Turhan'ın yazdığı *Karagöz İle Hacivat* (1998), Türk kültürünün önemli bir ögesini çizgi roman halinde sunmaktadır.

Kendi geçmişini, sanatını bilen ve seven bir nesil yetiştirmek bakımından bu eser de en az diğer çizgi romanlar kadar değerlidir. Perde arkasından oynanan bu oyunun bir çizgi romana dönüştürülmesi ve daha geniş kitlelerin beğenisine sunulması önemli bir başarıdır. Onların eğlencelerini, hayat karşısında sakin ve umut dolu duruşlarını anlatmak, okuyucuyu da etkileyecektir. Karagöz ile Hacivat'ı eğlenceli yapan, birbirini her şeye rağmen seven iki karakterin hayatın tüm yanlarını bünyelerinde taşıyabilmeleridir. Hayatın koşturmacası içinde kendilerine eğlenecek mutlaka bir uğraş bulurlar. Bu çizgi romanda da kahramanlar birbirleri ile şakalaşmaktan, birbirlerini kızdırmaktan geri kalmaz.

Eserde, bilindik Karagöz İle Hacivat tiplerini kullanılmış; her şey aslına uygun olacak şekilde kaleme alınmaya çalışılmıştır. Karagöz, okula gitmemiş, cahil bir adamdır. Sevilen, halk tarafından sahip çıkılan, halkın temsilcisi rolünde bir karakterdir. Aslına uygun olarak çizgi romanın da ana kahramanıdır. Yeri geldiğinde, Hacivat'ın ukala tavırlarına karşı hazırlıklıdır. Hacivat ile alay etmesi, her işe burnunu sokması, bazen patavatsız olması, eseri büyük bir eğlence unsuru haline getirir. Karagöz'ün her şeyi alaya alması, çoğu zaman söylenenleri duymazdan gelen tavrı, eserde eğlencenin temelini oluşturur. Onun umursamaz ve cahil tarafı Hacivat'ı kızdırsa da bu kızgınlık okuyucuyu eğlendirir.

Hacivat ise düzenli, titiz, önce kendini düşünen bir karakterdir. Karagöz'ün tamamlayıcısı gibidir. Karagöz'e göre biraz daha eğitilmiş olması onda ukalalığa yol

açar. Yabancı sözcükler kullanarak herkesten daha kültürlü olduğunu savunur. Her konuda bir fikri vardır ve bu fikri paylaşmaktan çekinmez. Bu da onu bilgiç, sonradan görme gibi gösterir. Karagöz'ün alay dolu davranışlarına maruz kalmasının sebebi budur.

Ana iki karakterin yanında, bilindik yardımcı kahramanların varlığı *Karagöz İle Hacivat* (1998) adlı esere zenginlik katar. Bu kahramanlar varlıkları ile Karagöz ve Hacivat'ın öyküsünü bütünler. Bu eser, olayı, kahramanları ve resimlemesi ile okuyucuyu eğlendirme amacı taşır.

Bekir Sıktı Turhan'ın başka bir eseri olan *Bizim Sokak* (1997), kısa, genellikle tek ya da iki karelik fıkraların oluşturduğu bir çizgi romandır. Diğer tüm çizgi romanlar önemli, tanınmış, büyük başarılarla imza atmış kahramanları anlatırken bu çizgi roman, sıradan hayatları küçük fıkralar şeklinde konu etmiştir. Aynı sokağı paylaşan yedi minik çocuğun bazen hayat dolu, neşeli, mutlu; bazen kızgın ve üzgün anları eğlendirici bir şekilde kaleme alınmıştır. Alican adındaki çocuk hazırcevap biridir. Onun, arkadaşları ile maceraları, ailesi ile yaşadıkları tüm esere yayılmıştır.

Eserin bütününe bakıldığında yaşamaktan zevk alan, mutlu, şakalaşmayı seven, birbirine saygılı minik kahramanlar ile karşılaşılır. Onların neşeli, mutlu, umutlu, heyecanlı; karamsar, üzgün, kızgın, sıkıntılı halleri yansıtılmıştır. Hayatlarından sunulan bu kısa ve mizah dolu kesitler, okuyucuya eğlenceli zamanlar geçirtme amacı taşır. Yazar, açık bir şekilde belli başlı konularda öğütte bulunmaktan kaçınmıştır. Eserin temeli eğlenceli olmaya dayanmaktadır. Kahramanlar, kendi hayatları ile hayatın eğlenceli yanlarını bulmanın yolunu göstermeye çalışmaktadırlar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ

Bir okuyucunun güzel bir Türkçe ile yazılmış, kendisini bireysel ve toplumsal boyutta zenginleştirecek, kendisine zihinsel, dilsel, psikolojik yönlerden katkıda bulunacak kitaplar okumak istemesi çok doğaldır. Yetişkin insanların kendi ilgilerine, beklentilerine ve ihtiyaçlarına yönelik olarak okuyacakları kitapları seçecek bilgi birikimi ve deneyimi vardır. Bir çocuk, aynı birikime sahip değildir. Çocuk için kitap, öncelikle dış görünüşü, şekli ve varsa resimleri ile çekici olur. Bir çocuk, eline aldığı kitabın kendisini ne kadar cezbediği ile ilgilenir. O kitabın onu hangi yönlerden geliştireceğini düşünmek, onun önceliği değildir. Çocukların gelişimini destekleyecek kitaplardaki özellikleri belirlemek ve bu iyi özelliklere sahip kitapları seçmek yetişkinlerin işidir.

Bu çalışmada T.C. Kültür Bakanlığı roman ve çizgi romanlarına ait temaların, çocukların gelişimlerine, ilgi duyabilecekleri alanlara ve ihtiyaçlarına uygun olup olmadığı araştırılmıştır. Temaları ile günümüz yetişkinlerini ve yetişkin adaylarını yönlendirmiş bu eserler incelenmiştir.

Elde edilen bulgular değerlendirilmeden önce, T.C. Kültür Bakanlığına ait bu kitaplara ulaşmanın zorluğundan bahsedilmelidir. Bakanlığın kendi eserlerine ait bir arşivinin olmaması üzerinde durulması gereken bir durumdur. Gerek Milli Kütüphane gerekse illerdeki Halk Kütüphaneleri, bu kitapları korumada yetersiz kalmıştır. Bakanlığın, yayımladığı eserleri sergileyebileceği, saklayabileceği ve araştırmacıların kullanımına sunabileceği bir arşiv kütüphanesinin olması gerekmektedir. Bir koleksiyon haline getirilerek bu kitaplara sahip çıkılmadığı takdirde bu eserler yok olmaya mahkum edilmiş olurlar.

Üzerinde durulması gereken bir başka konu ise bu eserlerin son derece düzensiz seriler altında yayımlandığıdır. Aynı türe ait pek çok eser, birbirine çok benzeyen ‘Çocuk/ Edebiyat’, ‘Çocuk Kitapları Dizisi’, ‘Çocuk Dizisi’, ‘Resimli Çocuk Klasikleri’, ‘Çocuk Senaryo’, ‘Çocuk Kitapları’, ‘Çocuk Edebiyat Eserleri Dizisi’ gibi farklı seriler altında yer alır. Özellikle öykü ve romanların bu serilerde iç içe geçtiği görülür. Bu durum, bu araştırma içerisine katılacak eserlerin ayrıştırılmasını zorlaştırmıştır. Bu konuda titiz bir çalışma gerçekleştirilmiş; 46 roman ve 39 çizgi

romana ulaşılmıştır. Eserler, temalarına göre incelenmiş ve başlıklar altında değerlendirilmiştir. Bu inceleme içerisinde olumlu ve olumsuz pek çok tema ile karşılaşmıştır. En yaygın kullanılan temalar, elde edilen bulgular eşliğinde değerlendirilmiştir.

Roman ve çizgi romanlarda, bir çocuğu yaşama sevinci ile dolduracak olumlu ve evrensel değerler taşıyan pek çok tema görülmektedir. Olumlu temalar arasında en çok kullanılanı sevgidir. Neredeyse eserlerin tümünde ailesine, arkadaşlarına, hayvanlara, okula, okumaya ve doğaya sevgi duyan kahramanlar vardır. Bu eserlerde, sevginin nasıl bir duygu olduğunu daha çabuk kavrayan ve sevgi teması ile en çok adı anılan kişiler çocuklar olmuştur. Bahsedilen sevgi türleri arasında genel olarak en az rastlanan sevgi türü, doğa sevgisidir. En çok sözü edilen ise hayvan sevgisidir.

Hemen hemen tüm eserlerde bir hayvan ve ona karşı derin bir sevgi besleyen bir kahraman bulunur. Özellikle romanlarda, hayvan sevgisinin insan sevgisinden daha fazla ve ayrıntılı anlatılması dikkat çekicidir. Eserlerin, çocuklara hayvan sevgisi gibi önemli bir değeri aktarması önemlidir. Fakat anne, baba, çocuk, arkadaş gibi ayrımlara gidilmeden, birey olarak insana duyulacak sevginin anlatılması, hayvan sevgisinin anlatılması kadar gereklidir. Eserlerin bu konuda ciddi bir eksikliği vardır.

Sevgi temasında karşılaşılan bir durum dikkat çekicidir. İncelenen eserlerde, Yunus Emre'nin sözünde olduğu gibi 'Yaratılanı Yaratan'dan ötürü sevmek' şeklinde açıklanabilecek nitelikli bir sevgiyle karşılaşılmaz. İnsan sevgisi bu biçimdeki bir görüş etrafında şekillenmekten çok, etrafında yer alan yakınlarını sevmekten ibarettir. Bir insanı, sırf insan olduğu için seven, ona değer veren insanlar yoktur. Bu eserlerdeki insanlar, sadece kendilerine yakın olan ve kendilerine iyilikte bulunan insanları severler. Bahsedilen bu durum, bu eserleri okuyarak büyümüş çocuklarda sevgiyi anlamada sorunlara neden olacaktır. Birbirini daha az seven, birbirine daha az saygı duyan insanların yetişmesine aracılık edecektir.

Eserlerde insan sevgisinin, önce aile, sonra arkadaş sevgisi aracılığıyla vurgulandığı görülmektedir. Anne sevgisi ya da annenin çocuğuna olan sevgisi, aile sevgisinin içinde ön plana çıkmaktadır. Baba sevgisi, incelenen romanlarda neredeyse hiç anlatılmayan sevgi türlerindedir.

Romanlarda pek çok manevi değer aktarıldığı görülmektedir. Olumlu aktarımlarda bulunulduğu takdirde okuyucuda etkili izler bırakabilecek bu temalar, romanların belkemiği olmuştur. Bunlar arasında dürüstlük, iyilik, yardımseverlik, adaletli olma, cesaretli olma, mutluluk gibi değerler bulunmaktadır.

Dürüstlük, romanlarda övülen ve örnek gösterilen değerlerden biridir. Romanlarda dürüstlükleri ile ön plana çıkan kahramanlar vardır. Dürüstlük teması çerçevesinde doğru söylemekten çekinmeyen, toplum kurallarına saygılı bireyler anlatılır. Okuyucuya onlar aracılığı ile olumlu rol modeller çizilir. Dürüst kişiler, yaşanan olaylar içerisinde mutlaka ödüllendirilir. Yalan söylemek, dürüstlüğün önündeki en büyük engel olarak gösterilir.

Altın Ekin (1979) romanında dürüstlük teması adına ilginç bir durumla karşılaşılır. Romanın başında başkalarının haklarına son derece saygılı, dürüst ve ahlaklı bir çocuk olan Erdeli, ani bir değişimle yalanı savunan, yalan söyleyen, hile yapan biri olur. Bundan da pişmanlık duymaz. Bu temayı işleyen diğer eserlerin aksine bu romanda, yalanın küçük ve büyük şeklinde sınıflandırılabilceği belirtilir. Bir daha hiç karşılaşılmayacak insanlara yalan söylemenin bir sorun olmadığı savunulur. Uzun süreli kalınacak yerde yalan söylemenin kötü olduğu söylenir. Yalan söylemenin bu şekilde savunulması kabul edilebilir bir durum değildir.

İyilik yapmak, romanlarda kullanılan ve övülen başka bir temadır. Romanlarda, iyilikte bulunan insanlar genellikle bu iyiliklerinin karşılığını bulmuştur. Bunların yanında, başka insanları mutlu etmekten hoşlanan insanlar da anlatılmaktadır. Romanlarda, iyilik yapmanın, yardımsever bir insan olmanın erdemli bir davranış olduğu anlatılır.

Romanlarda, her iyiliğin bir karşılığı olması gerektiği savunulmaz. Buna rağmen, iyilikte bulunmuş insanlar mutlaka ödüllendirilmiştir. Olumlu bir davranışın övülmüş olması güzel bir durum olsa da herkesin mutlaka ödüllendirilmesi, karşılıksız iyilikte bulunmaya ilişkin verilmek istenen mesajı zayıflatmıştır.

Mutluluk Mağarası (1986) romanında, başkalarına yardımda bulunmanın övülecek bir tarafı olmadığı savunulur. Başkalarına bir iyilikte bulunmanın onların hizmetine girmek demek olduğu söylenir. Açık bir şekilde, tembellik ve haksız kazanç elde etmek övülür; iyilikte bulunmak kötülenir. Bunlar, bir çocuk romanı için son derece yanlış çıkarımlardır.

Eşitlik ve adalet, romanlarda değinilen diğer kavramlardır. Bu temayı işleyen romanlar, bu temayı evrensel ve bireysel boyutlarda ele almıştır. Evrensel boyutta eşitlik ve adalete vurgu yapan romanlar karamsardır. Bu romanlar, adaletin ve eşitliğin, maddi olanaklar ile bağlantılı olduğunu ima eder. Ayrıca romanlar, insanların farklı maddi olanaklara sahip olduklarından yola çıkarak adaletin ve eşitliğin olmadığını; zenginlerin yoksullara göre isteklerini elde etmede daha başarılı olduğunu vurgular. Bu

bakış açısına sahip romanlar, kadın erkek eşitsizliğinin nedenini de yoksulluk olarak belirlemektedir. Bu düşünce biçimi, okuyucuyu da karamsarlığa sürükleyecektir.

Eşitlik ve adalet temasını işleyen romanların daha çok bireysel boyuttaki eşitliğe ve adalete değindiği görülmektedir. Bu romanlar, acımasız ve karamsar değildir. Bunlarda, hak yemekten korkan, adil olmaya çalışan, haksızlıklara dayanamayan, adaletli olmayı öven, olgun, düşünceli, başkalarının haklarına saygılı kahramanlar görülmektedir.

Cesaret temasını işleyen romanlarda, kendine güvenen, hiçbir işi yarıda bırakmayan insanlar vardır. Cesaret ile kendine güven arasında olumlu bir bağ kurulmuştur. Bu güven, kişisel korkularını yenen insanlarda mevcuttur. Cesur insanlar, olayların sonunda mutlaka başarıya duygusunu tatmışlardır. Cesaretleri, onları çok daha iyi bir hayata taşımıştır. Böylece, okuyucu cesaretli olmaya teşvik edilmiştir.

Mutluluk, eserlerde sık işlenen değerlerden biridir. İncelenen romanlar, mutlaka mutluluk temasına temas etmişlerdir. Bir nedenden dolayı mutsuzluk çeken kahramanlar mutluluk peşinde koşarlar. Mutluluklar, mutsuzluğun peşinden gelen ödül gibidir. Bu temayı işleyen eserler, mutluluğu bulma konusunda çok farklı bakış açılarına sahiptir. Romanların kahramanları mutlaka mutlu olacakları bir neden bulma arayışındadırlar. Her kahramanın da mutlu olmak için aradığı ya da seçtiği yol farklıdır. Bu nedenle mutluluk, hem evrensel hem de kaynağı kişiden kişiye göre değişen bir duygu olarak tanıtılmaktadır. Bu eserlerde genel olarak, insanın gönülden istediği takdirde mutlu olmak için mutlaka bir yol bulabileceği belirtilmektedir.

Görgü kurallarına ve ahlaki değerlere değinen romanların, bu aktarımların yapıldığı bölümlerde daha didaktik oldukları görülmüştür. Romanın olay kurgusu içerisinde okuyucuya ufak dersler vermek amacıyla zorla eklenmiş gibi duran bu bölümler, gerçekçi olmaktan uzaktır. Bunlar arasında, temiz olmak, konuksever olmak, tasarruflu olmak en çok karşılaşılanlardır.

Romanlardaki bu olumlu temalar oluşturulurken Türk toplumunun ahlaki ve toplumsal değerlerinin dikkate alındığı görülür. Çocuklara belli başlı sosyal değerlerin aktarımında bu temaların rolü önemlidir. Ancak aktarılan bu değerler sevgi, mutluluk, yardımseverlik gibi genel değerler ile sınırlı kalmıştır. Romanların geneline yayılmış bu üç olumlu başlık dışındaki temalar, birkaç romanda kendine yer bulmaktan öteye gidememiştir. T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan romanların, çocuklara sevgiyi, mutluluğu ve yardımseverliği aşulamakta başarılı olduğu görülmüştür. Fakat bunun dışındaki olumlu değerler, romanlarda yeterli düzeyde işlenmemiştir.

Romanlarda, vatani değerlerin de işlendiği görülmektedir. Fakat vatani değerler, mutluluk, sevgi gibi değerlerin işlenme sıklığına erişememiştir. Bu temayı içeren romanlar, vatan sevgisi aşlamak, Atatürk'e duyulan saygıyı ve sevgiyi arttırmak maksadıyla kaleme alınmıştır. Özellikle bu değerleri aktarmak için yazılan romanlar kendi içinde bir bütün oluşturur. Sadece vatani değerleri anlatmak için yazılan romanlar yanında, kendi olay kurgusunun içine bu değeri ekleyen romanlar da vardır.

Zeki Alan'ın *Çaka* (1983), Ünver Oral'ın *Küçük Mehmetçikler* (1986) ve Zerrin Polat'ın *Küçük Kahramanlar* (1999) adlı romanları vatan savunmasını anlatırlar. Vatan sevgisini, savaşların yaşandığı yıllara dönerek anlatmayı seçmişlerdir. Özellikle vatan sevgisinin işlendiği bu romanlarda savaşlar, ölümler ve küçük çocukların mutsuzlukları dikkat çekici boyuttadır.

Bu tür romanların yanında, Zeynep Menemencioglu'nun *Masal Gibi* (1982), Ünver Oral'ın *Ülkücü Ali* (1986), Hasan Demir'in *Benim Güzel Günlerim* (1990), Cahit Uçuk'un *Mavi Ok* (1995) ve Emine İşinsu'nun *Güzeldi O Günler* (2000) adlı romanları ise vatan sevgisini işlerken daha ılımlı bir yol seçmiştir. Bu romanlar, savaşları anlatmaktan çok vatan kavramının ne olduğunu, bu vatanın ne kadar kıymetli olduğunu ve vatanını seven insanların nasıl bireyler olması gerektiğini anlatan bölümler içerirler. Bunlar, vatani değerlerin olumlu bir şekilde işlendiği romanlardır. Vatan sevgisinin yoğun biçimde işlendiği bu romanlar, bu duyguyu okuyucuya aktarmada başarılıdır.

Vatan sevgisi bazı romanlarda Mustafa Kemal Atatürk aracılığıyla işlenmiştir. Atatürk'ün önemli özelliklerini tanıtmak, onun fikirlerini yeni nesillere aktarmak ve vatan sevgisini yansıtan güzel örneklerdir. Atatürk ve vatan sevgisine sahip nesiller yetiştirmek, bu romanlar için ortak bir amaç olmuştur. Bu amaç doğrultusunda ön plana çıkan eser, Zerrin Polat'ın *Küçük Kahramanlar* (1999) adlı romanıdır. Yazar, Mustafa Kemal Atatürk'ü bir kahraman olarak esere eklemiştir. Bu eser, çarpıcı ve güzel örneklerle Atatürk sevgisi aşlamakta son derece başarılıdır.

Rıfat Ilgaz'ın *Küçükçekmece Okyanusu/ Can Kurtaran Yılmaz* (1979), Ünver Oral'ın *Küçük Kuklacılar* (1986), Hasan Demir'in *Benim Güzel Günlerim* (1990), Ahmet Yıldız Yaşaroğlu'nun *Yağmur Dede* (1991), Ünver Oral'ın *Cin İkiizler* (1993), Jonathan Swift'in *Gulliver'in Gezileri* (1993), Ali Demirel'in *Acun-2* (1996), Talip Apaydın'ın *Dağdaki Kaynak* (1997) ve *Biz Varız* (1998), İbrahim Erdem'in *Düşler Yaşam Olsa* (1998), Hüseyin Güney'in *Akça Bebek Hollanda'da* (1999), Mevlüt Kaplan'ın *Kıvalı Güvercin* (2000), Mahmut Tunaboylu'nun *Bir Çift Mavi Kanat* (2002) adlı romanları ele aldıkları olumlu temalar ile çocuklara faydalı pek çok değer katmıştır.

Bu romanların başarılı bulunmasının sebebi, aktarmak istedikleri bu değerleri olumlu bir şekilde işlemeleridir.

Olumlu değerleri ile övülen bu eserlerde aynı zamanda olumsuzluklar da görülür. *Küçükçekmece Okyanusu/ Can Kurtaran Yılmaz* (1979) ve *Yağmur Dede* (1991) romanlarında çalışmak zorunda kalan çocukların olduğu, *Benim Güzel Günlerim* (1990) romanında zorbalık yapan, sigara içen çocukların bulunduğu, *Gulliver'in Gezileri* (1993) romanında savaşmanın ve kendi çıkarı için insan öldürmenin ana kahraman tarafından övüldüğü, *Biz Varız* (1998) romanında kız çocuklarının okutulmadığı, dünyada eşitliğin ve adaletin olmadığı dile getirilir.

T.C. Kültür Bakanlığı romanlarının hemen hepsinde bu ve bunun gibi olumsuzluklar bulunur. Temaları ile daha mutlu, huzurlu bir toplum elde etmek adına çocukları yetiştirme amacı taşıyan eserlerin hepsi, istenen başarıyı elde edememiştir.

İncelenen romanların içerisinde, bir çocuk kitabında olması gereken olumlu temaların yanında, pek çok olumsuz tema da vardır. Bu olumsuz temalar, çocuklar için uygun olmayan mesajlar içermektedir. Romanlarda, şiddete başvuran, çalışmak zorunda kalan, sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanan, ölümün soğuk yüzü ile tanışan, yoksulluğunu ön plana çıkaran, derin mutsuzlukları ve özlemleri olan, pek çok şeye karşı korku duyan, hırsızlık veya dolandırıcılık yapan, kıskanç, cinselliği ile ön olana çıkan kahramanlar vardır. Tüm bu olumsuzluklar, romanları bir çocuk için sakıncalı kılmaktadır. Ayrıca, savaşın, öldürmenin, silah kullanmanın, eşitsizliğin ve yoksulluğun, insani değerlerden daha yaygın bir şekilde işlenmiş olması düşündürücüdür.

Bahsedilen bu olumsuz temaların başında şiddet gelmektedir. Bir çocuğun, şiddetin her türünden zarar göreceğinin bilinmesine rağmen, T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanmış çocuk eserlerinde şiddetin bu kadar fazla anlatılması doğal karşılanamaz. Bu romanlarda hem fiziksel hem de psikolojik şiddetten bahsedilmiştir. Çocuk ya da yetişkin kahramanlar, şiddet görmüş ya da şiddete başvurmuştur. Şiddete başvurmakla tehdit eden ya da edilen pek çok kahraman da vardır. Tüm bunların başka bir boyutu da yaşanan şiddet olaylarından sonra, şiddete başvuran kahramanların hatalarının gösterilmemesi ve cezalandırılmamasıdır. Eserlerde, şiddetin kesin bir dille kötülenmesi ya da engellenmesi adına doyurucu cümleler yer almaz.

Şiddetin ortaya çıkmasını kolaylaştıran silah, pek çok romanda kendine yer bulmuştur. Ateşli pek çok silahın yer aldığı sahneler, maalesef çocukları silah kullanımına teşvik etmektedir. Silahın kötü bir nesne olduğunun anlatılması bile silahı

bir çocuk kitabı için uygun yapmaz. Aynı durum savaşlar için de geçerlidir. Şiddetin daha geniş boyutlu hali olarak adlandırılabilen savaşlar, çocuk kitaplarında macera unsuru haline gelmiştir. Hiçbir eser savaşı övmez. Fakat savaşı bütün ayrıntıları ile anlatmaktan geri kalmayan eserler vardır. *Çaka* (1983), *Küçük Mehmetçikler* (1986), *Yeşil Ada'nın Çocukları* (1998), *Küçük Kahramanlar* (1999) romanları, sadece savaş dolu yılları anlatmak için yazılmışlardır. Vatan sevgisinin aşılmasında vatan savunmasından bahsedilmesi elbette etkili bir yoldur; fakat bu sevgiye ulaşmak için savaşın dehşet verici, yaralayıcı sahnelerine gerek yoktur. Bakanlık bu konuda önemli tedbirler almamış; eserleri bu açıdan sınırlamamıştır. Çarpıcı tasvirler ve olaylarla dolu eserler, savaşın kötülüğünü anlatan eserlerden daha ön planda yer almıştır.

Romanlarda karşılaşılan başka bir olumsuzluk, çalışmak zorunda kalan çocuklardır. Romanlarda çalışma hayatı hakkındaki merakını gidermek için çalışan çocuklardan çok, çalışmak zorunda olduğu için çalışan çocuklar vardır. Çalışmak zorunda olan çocuklar ya ailelerinin geçimine katkı sağlarlar ya da aileleri olmadığından hayatlarını sürdürebilmek için para kazanmaya çalışırlar. Bu çocuklar okullarını ihmal ederler veya çalışmak zorunda olduklarından okuldan ayrılmışlardır. Hayattan beklentileri düşük olan bu kahramanların en büyük hedefi, o gün karnını doyuracak kadar para kazanmaktır. Hayattan fazla beklentileri olmayan, hayal kurmayan, çok çalışıp çok yorulan bu çocuklar, genellikle mutsuz bir hayat sürmektedirler. Yazarların çocukları bu kadar mutsuz ve basit yaşamlar içine sürüklemeleri düşündürücüdür.

Romanlarda yer alması olumsuz ve gereksiz temalardan biri de zararlı alışkanlıkların övülmesidir. Çocukların doğru ile yanlış ayırma yetisinin, yetişkinler kadar gelişmiş olmadığı, bilinen bir durumdur. Bu nedenle bir çocuk kitabı, sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımının anlatımı konusunda son derece titiz ve dikkatli olmak zorundadır. İncelenen eserlerde, bu zararlı alışkanlıkların kötü oldukları anlatılmaya çalışılmıştır. Bir olay ya da durum, her ne kadar kötüyü bir üslupla anlatılmış olsa da çocuğun ilgisini çekebilir. İncelenen romanlarda bu unsur dikkate alınmamış; kahramanlar sigara ve alkolle tanışmıştır.

Eserlerde sigara içen, alkol ve uyuşturucu madde tüketen insanların bu alışkanlıklarının yanlışlığını anlatan caydırıcı cümlelere rastlanmaz. Bu maddelerin zararlı olduğunun söylendiği bölümler, olay bütünlüğünden kopuk, öğüt verici cümlelerden oluşmaktadır. Dolayısıyla okuyucunun ilgisini doğru yöne çekmekten uzaktır. Bu tür zararlı alışkanlıkları önlemenin en doğru yolu, bu alışkanlıklara sahip kahramanların eserlerde hiç yer almamasıdır.

Romanlarda karşılaşılan diğer bir olumsuz tema ise hastalıklar ve ölümlerdir. Hastalanmak ve ölmek hayatın bir parçasıdır. Bu nedenle bu temanın edebî eserlerde kendine yer bulması doğaldır. Önemli olan bu durumların anlatılış biçimidir. İncelenen romanlarda hastalık temasından hiç vazgeçilmemiştir. Kimi romanlarda bu hastalıklar olgunlukla karşılanırken kimi romanlarda derin karamsarlıklara neden olmaktadır. Hastalanan insanlar ya da hastalığa çare arayan hasta yakınları, bu kötü durumdan kurtulmak için neredeyse hiç doktora gitmezler. Doktor, onlar için hep en son çare olur. Hastalıkların kendi başına iyileşmesini beklemek ya da bilimsel olmayan yollara başvurmak, doktora gitmekten önce akla gelen yollardır. Bu durum, okuyucu için olumsuz iletiler oluşturur.

Söz konusu ölüm olduğunda ise çocuk kahramanların bu soyut kavramı algılamakta sorun yaşadıkları görülür. Yakınları ölen çocuklar, ne yapacaklarını şaşırır ve bocalarlar. Diğer yandan ölüm, onları yetişkinler kadar sarsmaz. Ölüm temasını bir çocuğun ruh haline uygun olarak anlatan Zeynep Menemencioğlu'nun *Masal Gibi* (1982) romanı, bu konuda başarılıdır. Bunun yanında, ölümü tüm acımasızlığı ile ele alan romanlar da vardır. Kaya Öztaş'ın *Zor Günler* (1979), Zeki Alan'ın *Çaka* (1983), Ünver Oral'ın *Küçük Mehmetçikler* (1986), Von Emmy Rhoden'in *İnatçı Kız* (1998), Zerrin Polat'ın *Küçük Kahramanlar* (1999) adlı romanları ölümü anlatırken acımasızdır.

Yoksulluk teması, T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan çocuk romanlarında çok işlenen temalardan biridir. Hatta yoksulluk, bazı romanların belkemiğidir. Romanlarda, kahramanın ailesinde ya da yakınında mutlaka yoksulluk vardır. Yoksul insanların yaşamlarının anlatıldığı eserlerde, yoksullukla ilgili farklı bakış açıları vardır. Bunlardan ilki, yoksulluğu bir son olarak gören, karamsar ve yoksulluğu kabullenen bakış açısıdır. İkinci ise, yoksulluğun, üstesinden gelinebilecek gelip geçici bir durum olduğunu savunan bakış açısıdır. Bu tip eserlerde yoksulluktan kurtulmak için çabalanır ve sonunda mutluluk elde edilir. Bu düşünceyi aşıl原因an romanlar, gelecekte umutlu kahramanlarla doludur. İkinci bakış açısına sahip romanların sayıca daha çok olduğu görülmektedir.

Yoksulluk, utanılacak bir durum değildir; yine de kahramanların hayatlarını derinden etkilemektedir. Yoksulluk temasını işleyen romanlarda, genellikle yoksul ailelerin çocukları çalışmak zorunda kalmıştır. Bu durum, onları yaşlarından erken olgunlaştırmıştır. Çocukluklarını yaşayamayan bu kahramanlar, çocukluk neşelerini de kaybetmişlerdir. Yoksul olduğu için çalışmak zorunda kalan ve bu nedenle mutsuz olan çocuklar, üç olumsuz temaya örnek niteliğindedir.

Romanlar, hayatın gerçekçiliğine dayanır. Bu nedenle mutluluk kadar mutsuzlukların da yaşanması doğaldır. İncelenen romanların da mutsuzluk temasına sıkça yer verdiği görülmektedir. Neredeyse her romanda kahramanlar çeşitli nedenlerle mutsuzluk çekmektedirler. Diğer bir deyişle, sadece mutluluğu anlatan, mutsuz olmak için hiçbir sebep bulamayan roman yoktur. Her kahramanın mutsuz olmak için ayrı sebebi vardır. Bu mutsuzluklar, kişiye özgü olabileceği gibi herkesi mutsuz edebilecek genel sebeplerle de olabilmektedir. Romanlarda dikkat çeken nokta, mutsuzluk temasının mutluluk temasından fazla tercih edilmiş olmasıdır.

Romanlarda işlenen bir başka tema özlemdir. Bazı kahramanların özellikle yurtlarına, ailelerine, yakınlarına ve yaşadıkları yerlere özlem duyduğu görülmektedir. Bu insanlar özlemleri nedeniyle sıkıntılı günler geçirmektedirler. Bazı insanların özlemlerini giderebildikleri, bazılarının ise buna hiç fırsat bulamadığı görülmüştür.

Korku, romanlarda işlenen ortak temalardan biridir. Bazı romanların gerilim dolu sahneler içerdiği görülmektedir. Kahramanlar çeşitli nesnelere ya da durumlardan etkilenmiş ve korku dolu anlar yaşamışlardır. Tüm bu olaylar, mantıklı bir son ile açıklanmış ve kahramanlar tekrar huzurlu anlarına geri dönmüşlerdir.

Bir çocuk eserinde yer alması sakıncalı temalardan biri de hırsızlıktır. Toplumsal düzeni bozucu bu eylem, desteklenen bir davranış olmamalıdır. İncelenen eserlerde hırsızlık ve dolandırıcılık yapan; aynı zamanda hırsızlığa ve dolandırıcılığa maruz kalan insanlar anlatılmıştır. Hırsızlığın yanlış bir davranış olduğunun kesin cümlelerle ifade edilmemesi, durumu bir çocuk eseri için olumsuz yapmaktadır. Hırsızlığın neden yanlış olduğu, çocuk eserlerinde net olarak belirtilmelidir.

Bazı romanlarda tarihî eser kaçakçılığından bahsedilmiştir. Ahmet Yıldız Yaşaroğlu'nun *Yazılı Sincap* (1984) ve *Mutluluk Mağarası* (1986), Havva Tekin'in *Yeşil Ada'nın Çocukları* (1998) romanları bu konuda fikir beyan eden romanlardır. Bu romanlarda kaçakçılar kötü, toplumdan dışlanmış ve olayların sonunda cezalandırılmış kahramanlardır. Yine de hırsızlığın ve dolandırıcılığın, eserin temelini oluşturacak kadar yoğun işlenmesi sakıncalıdır.

Romanlarda hasetlik ile kıskançlığın ayrımı iyi bir şekilde yapılmıştır. Kıskançlığın, gerektiğinde insanı daha iyi durumlara taşıyabileceği; ama hasetliğin her zaman kötülük getirdiği, romanlardan elde edilen bir bulgudur. Bu tema, birkaç eserde kendine yer bulsa da anlatımlar ve çıkarılan sonuçlar olumludur. Haset insanlar, mutlaka cezalarını çekmişlerdir.

Cinselliğin sahnelendiği ya da çağrıştırıldığı bazı bölümler, romanları çocuklar için sakıncalı hale getirmektedir. Mehmet Türkkân'ın *Neydik Ne Olduk* (1979) ve Tacim Çiçek'in *Altın ikizler* (1999) romanlarında cinselliği çağrıştıracak bölümler bulunmaktadır. Çocukların yaşam tecrübelerinin dışında yer alan bu konunun, çocukların kafasını karıştırmaktan başka bir işe yaramayacağı ortadadır. Adı geçen bu romanlar, bu açıdan son derece hatalıdır. Bakanlık tarafından yayımlanmış bir eserde bu kadar özensiz ve denetimsiz bölümlerin yer alması hoş karşılanamaz.

Bahsedilmeden geçilemeyecek olumsuzluklardan biri de aile kavramının sarsılmasıdır. *Mutluluk Mağarası* (1986) adlı romanda Ali, evden ayrılırken ailesine haber verme gereği bile duymadan, Rüstem adlı yaşlı adam ile yollara düşer. Birkaç gün sonra, ailesinin eline üç dört gün sonra ulaşacağını bildiği bir mektup yazar. Olayların sonunda evine döndüğünde ailesi ona hiçbir tepki vermez. Ona kızmak yerine, evde olmadığı günler içerisinde yaptığı iyi davranışlar için onu överler. Ailenin onun evden kaçmasına tepki vermemesi, olumsuz bir durumun pekiştirilmesi anlamına gelir. Ayrıca romanda, tembelliğin övüldüğü de dikkat çekmektedir. Yazarın bu konulardaki duyarsızlığı dikkat çekicidir.

İncelenen romanlar hakkındaki önemli bir tespit de romanların konu bakımından dar bir çerçevede kaldığıdır. Neredeyse tüm romanlarda sevgi teması işlenmiştir. Mutsuzluk içeren romanların mutluluk içeren romanlardan fazla oluşu dikkat çekicidir. Her romanda mutlaka birileri hastalanır. Hastalık temasından hiç vazgeçilmemiştir. Hastalık, bazı romanların temeli haline gelmiş durumdadır. Talip Apaydın'ın *Merdiven* (1998) ve Mustafa Özer'in *Aydınlığa Koşarken* (2001) adlı romanları bu konuda başı çekmektedir. Hastalıklar, hep mutsuzluk getirmiştir. Ölümün, o kadar yoğun şekilde yer aldığı söylenemez. Bunun yanı sıra, uzay yaşamı, yoksulluk, çalışan çocukların hayatları en sık kullanılan konulardır. Vicdan muhasebesi yaptıran, acındırma duygusunun işlendiği romanlar ise okuyucu için fazla yıpratıcıdır.

Bazı romanlarda konunun bütünlüğünden tamamen uzak pek çok düşüncenin, zorlama biçimde aktarılmaya çalışıldığı görülür. Bu özelliğe sahip romanlar, çocuğu düşündürmekten, ona bir şeyler katmaktan uzaktır. Hasan Latif Sarıyüce'nin *Anadolu'ya Açılan Pencere* (1982) adlı romanının çocuklar için yazılmadığı ortadadır. Eser, bilgi vermek amacıyla yazılmıştır. Roman, bir çocuğun anlayabileceği seviyenin çok üstünde cümlelere sahiptir. Bu nedenle bir çocuğu etkileyip içine çekeceği şüphelidir.

Ayrıca bazı yazarlar, olay kurgusundan ayrılarak adeta içlerini dökmeye başlarlar. Kendi sosyal ve siyasal düşüncelerini çocuğa dayatmaya çalışan bu örnekler, romanların olay bütünlüğünü bozar ve çocuk için anlaşılmaktan uzak kalır. Özellikle siyasi düşüncelerin aşılması, bir çocuk eseri için hatalıdır. Siyaset, çocuğun hayat tecrübelerinin dışında yer alır. Bu nedenle çocuk eserlerinde yeri yoktur. Yahya Akengin'in *Özlem Yokuşlar* (1981), Nurettin İğci'nin *Güzeldi O Günler* (2000) adlı romanları siyasi fikirlerin eleştirilmesinde kullanılmıştır.

Eserler, anlattıkları konular kadar yazarların üslupları ile de ön plana çıkar. Romanlarda gizliden gizliye ders verildiği görülmektedir. Çocukları belli bir yaşam tarzına yönlendiren romanlar, gerçekçilikten ve inandırıcılıktan uzaklaşır. Ahlaki değerlerin aktarımında didaktik anlatımın seçilmesi, bu değerlerin aktarımının işlevsellik kazanmasını zorlaştırır.

Bazı eserlerde betimlemelerin fazlalığı dikkat çekicidir. İncelenen bu eserlerin ilköğretim ikinci kademe öğrencileri için daha uygun olduğu düşünülürse, bu yaş seviyesindeki bir çocuğun betimlemeden çok olaya ihtiyaç duyduğu ortadadır. Bilgi vermek amacıyla yazılmış eserler, uzun ve ansiklopedik bilgiler nedeniyle ilgi çekici olmaktan çıkmıştır. Bu özellikleri barındıran romanların başında Hasan Latif Sarıyüce'nin *Anadolu'ya Açılan Pencere* (1982) romanı gelir. Zeynep Menemencioğlu'nun *Masal Gibi* (1982) romanında ise olay kurgusundan kopuk biçimde farklı olayların anlatıldığı görülür. Olayların bütünlüğünü takip etmek zordur.

Çocuklar için yazılmış eserler, konu ve temaları ile çocukları çeşitli yönlerden zenginleştirmenin yanında, kahramanları ile onlara olumlu bir rol model olmalıdır. İncelenen romanlar, birbirine çok benzeyen kahramanlar içerir. Kahramanlar genel olarak, eseri okuyacak çocuklarla denk yaşadadır. Romanlarda kahramanların genellikle aynı kişilik ve rollere sahip insanlardan oluşması da olumsuz bir durumdur.

Eserlerde, eğlenmeyi bilen, mutluluğu küçük şeylerde arayabilen, cesur, saygılı, yalandan çekinen, kitap okumayı seven, yardımsever kahramanların varlığı dikkat çeker. Mutlu olabilen, sevginin ne olduğunu bilen, sevdikleri ile vakit geçirmekten ve yaşamaktan keyif alan, bolluk içinde olmasa da huzur içinde yaşayan kahramanlar, bu konularda olumlu birer rol model olmuşlardır. Okumanın önemini vurgulayan kahramanlar çok fazladır.

Kahramanlar genellikle ailesi ve yakın çevresi ile vakit geçirir. Yeni insanlarla tanışan kahraman çok azdır. Yeni arkadaşlıklar zor kurulur. Neredeyse her eserde küçük bir çocuk vardır, olaylar onun etrafında şekillenir. Bunun yanında, eserlerde yetişkin

insanlar da bulunur; fakat onlar ana kahramanın yanında yer alan insanlardır. Anne, baba, dede, yakın arkadaş gibi kahramanlar, romanların vazgeçilmezleridir. Eserlerde, kahramanların kardeşleri varsa bile kardeşlik bağlarının kuvvetli olduğu söylenemez.

Ünver Oral'ın *Ülkücü Ali* (1986) adlı romanında gereğinden fazla iyi bir kahraman vardır. Ali, yaşından büyük hal ve davranışlar içerisindedir. Yazar, adeta Ali'nin ağzından konuşur. Onun fazla idealleştirilmiş karakteri, romanı gerçeklikten uzaklaştırır.

Romanlarda, hayatın acımasız yüzü ile karşılaşmış pek çok insan vardır. Burada bahsedilen, iyi insanların başına gelen kötü şeylerdir. Çocuklar çalışmak zorundadır, aileler genellikle yoksuldur, mutlaka mutsuzluk çekilir. Şiddete başvuran, savaşı doğru bulan, zararlı maddeler kullanan kahramanların, romanlarda bu kadar açık şekilde yer alması da hiç olumlu bir durum değildir.

Romanlardaki olumlu özellikler taşıyan kahramanlar sayıca fazladır. Olumsuz olarak tanıtılan kahramanlar, romanın sonunda iyi insanlara dönüşmez; sadece yaptıklarının cezasını çekerler. Hasan Demir'in *Benim Güzel Günlerim* (1990) romanında, 'Kabadayı Yılmaz' olarak anılan bir çocuk romanın kötü kahramanıdır. Yaptıklarından pişman olan ve iyi bir insana dönüşen bir tek bu kahramana rastlanır.

Romanlarda, kötü karakterlerin çok olduğu söylenemez. Olanlar da roman sonunda cezalarını çekmektedirler. Bu genellemeye uymayan bir kahraman vardır. Ümit Kaftancıoğlu'nun *Altın Ekin* (1979) adlı romanının ana kahramanı Erdeli, romanın başlarında adaleti savunan, dürüst çalışkan bir çocuktur. Romanın ilerleyen bölümlerinde, yazar Erdeli'nin karakterini değiştirmiştir. Erdeli, aniden okulu bırakan, hırsızlık yapan, çok yalan söyleyen ve bunun iyi bir davranış olduğunu savunan bir kahramana dönüşür. Okumanın pek de önemli olmadığını söyler. Parayı över. Yazarın neden bu kadar keskin bir biçimde onun karakteri ile oynadığı bilinmez. Erdeli, yanlış davranışlarının hiçbirinin cezasını çekmez.

Eserlere estetik yönden bakıldığında, romanların çoğunda resim olmadığı görülür. Yazarlar anlatımı görsellikten daha önemli bulmuş, çocuklar için ilgi çekici unsurlardan en az seviyede yararlanmışlardır. Yazı tarzları, resimleme, renklilik gibi öğelerin, standartların dışına çıkmadığı gözlenir. Ayrıca, özellikle 1980 yılından önce basılan eserlerde puntunun küçük ve kâğıtların kalitesiz olduğu görülmüştür. Puntoların küçüklüğü okuma güçlüğüne sebep olacağından, kullanılan kâğıtların kalitesizliği de kitabın çabuk yıpranmasına yol açacağından bu dönem çocuk kitapları, punto ve kâğıt

kalitesi açısından çocuğa uygun değildir. Kitapların hepsi çocuğun rahatlıkla yanında taşıyabileceği boyuttadır. Ayrıca hemen hemen hepsi yüz sayfanın üzerindedir.

Tüm eserlerle ilgili olarak değinilmeden geçilemeyecek diğer bir konu, dilin kullanımudur. Romanların hemen hemen hepsinde ve neredeyse her sayfasında yazım yanlışları vardır. Bu yanlışlar basım hatalarından kaynaklandığı gibi yazarların özensizliğinden de kaynaklanır. Özellikle, ‘şey’, ‘hiçbir’, ‘herhangi bir’ sözcüklerinin, de bağlacının, özel adların yazımında ve noktalama işaretlerinin kullanımında ciddi sıkıntılar vardır. Çizgi romanlar, romanlardan daha iyi durumda değildir. T.C. Kültür Bakanlığı yayınları, çocuklara Türkçenin imlâsını öğretmekte başarısızdır.

Tezde, tema incelemesi üzerine yoğunlaşıldığı için dilin yanlış kullanımları gösterilmemiştir. Temalara örnek alınan kısımlardaki yanlışların dipnotlarda gösterilmesiyle yetinilmiştir. Dipnotlardaki bu örnekler, tüm roman ve çizgi romanlardaki yazım yanlışları ile ilgili küçük bir örneklem niteliğindedir.

Aynı zamanda, Türkçeye iyi hâkim olamayan yazarların, çocuğun sözcük hazinesine uygun sözcükler seçmediği görülür. Dilin keyfi kullanıldığı pek çok örnek bulunur. Günlük konuşma dilinden uzaklaşmamış ya da tam aksine, olması gerektiğinden fazla ağır konuşan kahramanlar vardır. Bazı eserlerde bir çocuğun bilmesi mümkün olmayan sözcüklerin bolca yer bulduğu tespit edilmiştir. Çocuk kitapları elbette yeni sözcükler öğretmek için çocuğun sözcük dağarcığını zenginleştirmekle yükümlüdür. Ancak bu yeni sözcüklerin esere nasıl yerleştirildiği, cümlenin gelişinden anlamın çıkıp çıkmadığı ve çocuğun hayat tecrübesine uygun olup olmadığı çok önemlidir. Hasan Latif Sarıyüce'nin *Anadolu'ya Açılan Pencere* (1982), Nurettin İğci'nin *Güzeldi O Günler* (2000) ve Cahit Uçuk'un *Mavi Ok* (1995) adlı romanlarında bahsedilen bu tür sıkıntılar yaşanmaktadır.

Çizgi romanlar, temalarının bütünlüğü ve istikrarlılığı bakımından romanlardan daha başarılıdır. Çizgi romanlar genellikle Orhan Dündar, Bekir Erdem, Osman Oktay gibi yazarlara aittir. Tüm çizgi romanlar, çocuklara geçmişleri ve ataları ile ilgili olumlu bilgi verme yönünde yazılmış eserlerdir. Kahramanlığın, dürüstlüğün, çalışkanlığın, bir bütün olarak toplum olmanın, yardımseverliğin, sevginin, büyüğe saygının ve bağlılığın ne demek olduğunu çizgilerle anlatmayı başarmış eserlerdir.

Çizgi romanlarda genellikle tanınmış ve büyük işler başarmış tarihî kahramanlar ölümsüzleştirilmiştir. Bu kahramanlar, Türk tarihinin önemli şahsiyetleridir. Onların cesaretli, kendine güvenli, yardımsever tarafları ele alınarak okuyucuya iyi rol model olmaları sağlanmıştır. Bu kahramanlar, düşmanları ile savaşa girmiş, olayların sonunda

mutlaka galip gelmiştir. Düşmanlar ise mutlaka cezalandırılmış, kötülüklerinin cezasını ödemişlerdir.

Çizgi romanlarda savaşların yoğun olduğu, düşman öldürmenin normal karşılandığı pek çok sahne vardır. Bu sahneler, anlatılanları daha gerçekçi kılar; vahşet içermez. Ölüm ve savaş teması, çocukların olgunluk seviyesine göre yumuşatılmış sahnelerle işlenmiştir.

Tarihî kahramanların anlatıldığı çizgi romanların yanında, bazı çizgi romanların eğlendirmeyi ve öğüt vermeyi amaçladığı görülmektedir. Keloğlan, Nasrettin Hoca, Karagöz ve Hacivat gibi önemli değerlerimize sahip çıkmıştır. Onların hayatlarından kesitlerin işlendiği çizgi romanlar, başta eğlence olmak üzere açgözlülük, kurnazlık gibi temalar etrafında şekillenmiştir. Mevlana'nın Mesnevi'sinden alınan çizgi roman ise öğüt vermeyi amaçlamaktadır.

Çizgi romanların romanlara oranla konu bakımından daha bütüncül bir anlayış içinde olduğu görülmektedir. Çizgi romanların çoğu yurt savunmasını ve yardımseverliği konu edinmiştir. Çizgi romanlarda, romanlardan farklı bir sorun ile karşılaşmıştır. Bazı çizgi romanlar, konuların anlatımında sıkıcılığa kaçmamak için devam serileri halinde basılmıştır. Yayımlanması planlanan bazı devam eserlerin basılmaması, bu eserlerin konu bütünlüğünü bozmuştur. Orhan Dündar'ın *Toygar-Aslan Çocuk* (1990) ve *Atatürk 1: Vatan ve Hürriyet* (2002) çizgi romanlarının devam serilerinin hiç basılmamış oluşu, bu eserleri yarım bırakmıştır. Dilaver Cebeci'nin *Evliya Çelebi 1: Azakların Denizaltıları* (1990) adlı eserinin devam serisi de yayımlanmamıştır.

Çizgi romanların fazla betimleme yapmak gibi lüksü yoktur. Anlatım, küçük kareler şeklinde anlatıldığından, olaylar her zaman betimlemelerin önüne geçer. Çizgi romanların betimlemesi çizimleri ile yapılır.

Emine Işınsu'nun *Alparslan* (1990) ve Bekir Erdem'in *Barbaroslar Cerbe'de* (1996) adlı çizgi romanlarında kadının cinsel obje gibi gösterildiği çizimler bulunmaktadır. Kadınlar açık kıyafetlerle içki masasında gönül eğlendirme aracı olarak tasvir edilmiş ve düşman askerinin tacizini andıran davranışlarına maruz kalmışlardır. Kadınların, bu davranışlardan rahatsız olduğuna dair bir bulgu yoktur. Ayrıca Cemal Anadol'un *Büyük Türk Amiralî Kılıç Ali Reis* (1991) adlı çizgi romanında da Perçim, Frappa tarafından defalarca cinsel tacize maruz kalır. Çocuk romanına yakışmayacak bu ağır sahneler rahatsız edicidir.

Çizgi romanlarda kahramanlar romanlara göre daha çeşitlidir. Tarihin her döneminden kahramana yer verilmiştir. Bu kahramanlar yeni insanlarla tanışmaktan mutluluk duyarlar. Bu nedenle, çizgi romanlarda romanlara göre daha çeşitli kahramanlar vardır. Bekir Sıtkı Turhan'ın *Bizim Sokak* (1997) adlı çizgi romanı haricinde her çizgi romanda, Türk kültürüne ait tanıdık isimler vardır. İsmi duydugu, tanıdığı, hakkında daha fazla şey öğrenmek istediği ünlü insanların hayatlarını anlatan çizgi romanları görmek, bir çocuk için daha ilgi çekicidir.

Çizgi romanlar geçmişte yaşamış kahramanları anlattığı için, romanlara göre Türk toplumunun kültür taşıyıcılığını yapmakta daha başarılıdır. Romanlar, ele aldıkları temaları işlemenin ötesinde, bunun gibi derin bir amaç üstlenmemiştir. Oysa çizgi romanlar, gerek çizimleri gerekse kahramanlarının giyim kuşama, hal ve tavırları ile Türk kültürüne ait pek çok ögenin yeni nesillere aktarımında söz sahibidir. Özellikle tarihî kahramanların ve olayların anlatıldığı çizgi romanlarda İslamiyet öncesi inanış ve geleneklerin, İslamiyet sonrası inanış ve geleneklerle bütünleştirilerek anlatıldığı gözlenmiştir. Dede Korkut hikâyelerinde ad koyma geleneğinin sürdürülmesi, Dede Korkut'un olayın sonunda gelip dua okuması ve saz çalması gibi gelenekler yaşatılmıştır. *Bizim Sokak* (1997) adlı eser, sıradan kahramanlar etrafında şekillenmiş bir eser olduğundan kültür taşıyıcılığı görevinin dışında tutulmalıdır.

Çizgi romanlarda eski Türk isimlerinin bolca kullanılması, çocuğun bu isimleri aklında tutmasını zorlaştırır. Fakat eski Türk isimlerinin çocuklara aktarılması, kendi kültürlerini tanmasına aracı olduğu için olumlu bir özelliktir. Destanların, Dede Korkut hikâyelerinin, önemli kahramanların hayatlarının ve başarılarının anlatılması hem eğlendirici hem de bilgilendiricidir. T.C. Kültür Bakanlığı, tarihi ve millî değerlerimizi çocuklara aktarmada çizgi romanları kullanmış ve bu alanda da başarılı olmuştur. Okuma kitaplarında çocuğun kendi tarihine ait unsurları öğretici ve ilgi çekici tarzda görmesi bu anlamda etkili bir yöntemdir. Çizgi romanlar, millî duyguları aktarma konusunda daha başarılıdır.

İncelenen eserlerde, dönemin Kültür Bakanı tarafından yazılmış bir giriş kısmı bulunur. Bakanlar, bu yazılarında bu kitapların hangi amaçlarla basıldığını açıklar. Bu amaç, tezin giriş kısmında, “insanları, nesnelere, çevreyi, ülkesini, dünyayı sevmeyi başarabilmiş yetişkin insanlar meydana getirmek” şeklinde özetlenerek verilmiştir.

Bu amaçlar doğrultusunda değerlendirildiğinde romanların çoğu, içerdikleri olumsuz temalar nedeniyle amacını gerçekleştirmekten uzak, tutarsız ve özensiz durumdadır. Çizgi romanların ise bu konuda daha tutarlı ve başarılı olduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

1.İNCELENEN KAYNAKLAR

- Akengin, Yahya. (1981). *Özlem Yokuşlar*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Alan, Zeki. (1983). *Çaka*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Anadol, Cemal. (1991). *Büyük Türk Amiralî Kılıç Ali Reis*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Anadol, Cemal. (1997). *Akşemseddin*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Apaydın, Talip. (1997). *Dağdaki Kaynak*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Apaydın, Talip. (1998a). *Biz Varız*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Apaydın, Talip. (1998b). *Merdiven*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bektaş, Habib. (1997). *Lades*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Cebeci, Dilaver. (1990). *Evlîya Çelebi 1-Azak'ın Denizaltıları*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Cılga, Abbas. (1986). *Müjdecî Hüsnü*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çataloluk, Suzan. (1986). *Mavi Murat*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çiçek, Tacim. (1999). *Altın İkişler*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Demir, Hasan. (1990). *Benim Güzel Günlerim*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Demirel, Ali. (1996). *Acun - 2*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Demirbaş, Mustafa. (1990). *Ergenekon Destanı 1-Tanrının Dağı*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Demirbaş, Mustafa. (1991). *Ergenekon Destanı 2-Yeni Türk Yurdu*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dölek, Sulhi. (1979). *Yeşil Bayır*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dündar, Orhan. (1990a). *Bilge Kağan 1-Mavi Gök Yağız Yer*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dündar, Orhan. (1990b). *Bilge Kağan 2-Gök Çökmedikçe Yer Yarılmadıkça*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dündar, Orhan. (1990c). *Toygar-Aslan Çocuk*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dündar, Orhan. (1995). *Keloğlan-Güldüren Kaval*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dündar, Orhan. (1997a). *Keloğlan- Üç Açgözlü*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dündar, Orhan. (1997b). *Keloğlan- Kırk Haramî*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dündar, Orhan. (1997c). *Keloğlan- Değirmenin Cinleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dündar, Orhan. (1997d). *Keloğlan- Nar Tanesi*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dündar, Orhan. (1999a). *Büyük Türk Bilgini ve Hekimi İbnî Sina*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dündar, Orhan. (1999b). *Yıldırım Kemal-Akköy Cephaneliği*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dündar, Orhan. (2000a). *Dede Korkut Deli Dumrul - Uruz*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dündar, Orhan. (2000b). *Dede Korkut Kanturalı/ Boğaç Han*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dündar, Orhan. (2001a). *Dede Korkut Bamsı Beyrek*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dündar, Orhan. (2001b). *Dede Korkut-Tepegöz*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dündar, Orhan. (2002a). *Atatürk 1: Vatan Ve Hürriyet*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dündar, Orhan. (2002b). *Nasrettin Hoca*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erdem, Bekir. (1996). *Barbaroslar Cerbe'de*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erdem, Bekir. (2000). *Yavuz Sultan Selim*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erdem, İbrahim. (1998). *Düşler Yaşam Olsa*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Güney, Hüseyin. (1999). *Akça Bebek Hollanda'da*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İlgaz, Rıfat. (1979). *Küçükçekmece Okyanusu / Can Kurtaran Yılmaz*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İşinsu, Emine. (1990). *Alparslan*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İğci, Nurettin. (1999). *Zor Günler*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İğci, Nurettin. (2000). *Güzeldi O Günler*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İzgi, Muzaffer. (1979). *Ekmek Parası*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kaftancıoğlu, Ümit. (1979). *Altın Ekin*. İstanbul: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kallımcı, Hasan. (1993). *Nene Hatun*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kaplan, Mevlüt. (2000). *Kıvalı Güvercin*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karayel, Perihan. (1996). *Yaz Sıcağında*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Köseoğlu, Hamdullah. (2000). *Başı Bulutlu Uçurtma*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Lindgren, Astrid. (1998). *Uzun Çorap Pippi*. (Çev. Gürhan Uçkan) . Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Menemencioğlu, Zeynep. (1982). *Masal Gibi*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Odabaşoğlu, Sezer. (1999). *Çuval Kütüğü*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Oktay, Osman. (1991a). *Göç Destanı*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Oktay, Osman. (1991b). *Manas Destanı 1-Manas Diye Bir Çocuk*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Oktay, Osman. (1991c). *Manas Destanı 2-Aslan Manas*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Oral, Ünver. (1986a). *Küçük Kuklacılar*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Oral, Ünver. (1986b). *Küçük Mehmetçikler*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Oral, Ünver. (1986c). *Ülkücü Ali*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Oral, Ünver. (1993). *Cin İkizler*. İstanbul: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özen, Rahmi. (1999). *Karartmayın Renkleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özer, Mustafa. (2001). *Aydınlığa Koşarken*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öztaş, Kaya. (1979). *Zor Günler*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öztürk, Hüseyin. (2000). *Ova - Uyandırılan Çocuk*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Polat, Zerrin. (1999). *Küçük Kahramanlar*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Rhoden, Von Emmy. (1998). *İnatçı Kız*. (Çev. Rıza Akdemir). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sarıyüce, Hasan Latif. (1982). *Anadolu'ya Açılan Pencere*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Seyfettin, Ömer. (1990). *Pembe İncili Kaftan*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Swift, Jonathan. (1993). *Gulliver'in Gezileri*. (Çev. İrfan Şahinbaş). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tekin, Havva. (1998). *Yeşil Ada'nın Çocukları*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Töreci, Mehmet Emin. (1993). *Çekirgeler*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tunaboğlu, Mahmut. (2002). *Bir Çift Mavi Kanat*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tunalı, Yağmur. (1991a). *Bilge Tonyukuk 1-Gün Bugündür*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tunalı, Yağmur. (1991b). *Bilge Tonyukuk 2-Hazır Olun Yiğitler*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tunalı, Yağmur. (1992a). *Mevlana- Mesnevi "Aslanaslandır" 1*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tunalı, Yağmur. (1992b). *Mevlana-Mesnevi "Aklışeç" 2*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Turhan, Bekir Sıtkı. (1992). *Nasrettin Hoca 1*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Turhan, Bekir Sıtkı. (1997). *Bizim Sokak*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Turhan, Bekir Sıtkı. (1998). *Karagöz İle Hacivat*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Türkkan, Mehmet. (1979). *Neyidik Ne Olduk*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Uçuk, Cahit. (1995). *Mavi Ok*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yaşaroğlu, Ahmet Yıldız. (1976). *Güneşle Oynayan Çocuk*. İstanbul: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Yaşaroğlu, Ahmet Yıldız. (1984). *Yazılı Sincap*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yaşaroğlu, Ahmet Yıldız. (1986). *Mutluluk Mağarası*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yaşaroğlu, Ahmet Yıldız. (1987). *Maymunlu Adam*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yaşaroğlu, Ahmet Yıldız. (1991). *Yağmur Dede*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yıldırım, Ahmet. (1995). *Osman Gazi* Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yılmaz, Mevlüt Uluğtekin. (1993). *Ertuğrul Gazi*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

2.YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Adler, Alfred. (1997). *İnsanı Tanıma Sanatı*. (Çev. Kamuran Şipal). İstanbul, Say Yayınları.(Eserin orijinali 1927’de yayımlandı.).
- Akarsu, Bedia. (1984). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Akgün, Seçil Kanal. (1999). Cumhuriyet’in İlk On beş Yılında Bazı Basın Organlarında Çocuk. Bekir Onur. (Editör). 2. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*. Ankara. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, ss. 48-56’daki makale.
- Akyüz, Kenan. (1993). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Akyüz, Yahya. (2004). Çocukluğun Tarihi Açısından Türk Eğitim Tarihine Genel Bir Bakış. Bekir Onur. (Editör). 4. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*. Ankara. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, ss. 220- 241’deki makale.
- Akyüz, Yahya. (2007). Çeviri-Uyarlama Yoluyla Hazırlanan Resimli İlk Çocuk Okuma Kitaplarımızdan Fatim. Sedat Sever. (Editör). 2. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Sempozyumu Bildirileri*. Ankara. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, ss. 435-442’deki makale.
- Arı, Ramazan- Arslan, Emel. (2008). Erikson’un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeğinin Türkçeye Uyarlama, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s.19; ss.53-60. Web: <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/403/385> adresinden 25.03.2013’te alınmıştır.
- Arın, Canan. (1996). Kadına yönelik şiddet. *Cogito Dergisi*, s.6. (7), 305-312.
- Arslan, Emel. (2008). *Bağlanma Stilleri Açısından Ergenlerde Erikson’un Psikososyal Gelişim Dönemleri ve Ego Kimlik Süreçlerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ateş, Kemal. (1999). Cumhuriyet Yıllarında Çocuk Romanı. Bekir Onur. (Editör). 2. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*. Ankara. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, ss. 237-249’daki makale.
- Bacanlı, Hasan. (2005). *Gelişim Ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Banarlı, Nihat Sami. (1987). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Batur, Zekerya- Beştaş, Merve. (2011). Divanu Lugat’it Türk’te Çocuk Dünyası ve Çocuk Eğitimi. *Turkish Studies Dergisi*, Vol. 6/2; ss. 247-262. Web: http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1610681689_18Batur%20Zekerya.pdf adresinden 21.01.2013’te alınmıştır.
- Batur, Zekerya- Bek, Hafız- Sır, Ayşe Nur. (2011). Nasreddin Hoca Fıkralarında Değer Yargıları ve Eğitim. *Turkish Studies Dergisi*, Vol. 7/3; ss. 583-596. Web: http://www.turkishstudies.net/Makaleler/232893648_32Batur%20Zekerya-A.Nur%20S%C4%B1r_H.%20Bek_S-583-596.pdf adresinden 15.09.2013’te alınmıştır.
- Bezirci, Asım- Göker, Nalan. (1993). *Türk Dili ve Edebiyatı-1*. İstanbul: Gendaş Yayınları.
- Bozkurt, Mahmut Esat. (1955). *Adliye Vekili Mahmut Esat Bozkurt’tan Hatıralar; Yakınlardan Hatıralar*. İstanbul: Sel Yayınları.

- Bulduk, Üçler. (1996). Dede Korkut, Oğuz Elleri ve Kafkaslar. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi. Cilt 18.* ss. 247-251.
- Buscaglia, Leo. (2003). *Sevgi*. (Çev. Nejat Ebcioğlu) İstanbul, İnkılap Yayınevi. (Eserin orijinali 1972’de yayımlandı.).
- Cemiloğlu, Mustafa. (2004). *İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*. (4.Baskı). İstanbul: Aktüel Yayınları.
- Cemiloğlu, Mustafa. (2006). Eğitim Bilimi Açısından Örtük Program ve Halk Anlatılarının Örtük Program Bağlamında Değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt XIX. (2), ss. 257-269.*
- Cevizci, Ahmet. (2010). *Eğitim Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
- Ciravoğlu, Ömer. (1997). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Esin Yayınevi.
- Çıkla, Selçuk. (2005). Tanzimattan Günümüze Çocuk Edebiyatı ve Bazı Öneriler. *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, s.104-105; ss. 89-107.* Web: http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/selcuk_cikla_Tanzimattan%20Gunumuz%20Cocuk%20Edebiyatı%20ve%20Bazi%20Oneriler.pdf adresinden 12.05.2013’te alınmıştır.
- Çiftcioğlu, İsmail. (2007). Atatürk’ün Türk Eğitimi Hakkındaki Görüş ve Uygulamaları. *Akademik Bakış Dergisi, s.13.* Web: <http://www.akademikbakis.org/eskisine/13/makale/Uygulamalar.pdf> adresinden 05.09.2013’te alınmıştır.
- Demiray, Kemal. (1968). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Demircan, Candemir. (2006). Tübitak Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt 2.(1), ss. 12-27.*
- Demirel, Şener. (2010). *Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dilidüzgün, Selahattin. (1997). *Çağdaş Çocuk Yazını*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Durmuş, Emine- Gürkan, Uğur (2005). Lise Öğrencilerinin Şiddet ve Saldırganlık Eğilimleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. Cilt 3. (3), ss. 253-269.*
- Elkind, David. (1997). *Çocuk ve Toplum- Gelişim ve Eğitim Üzerine Denemeler*. (Çev. Demet Öngen). Ankara, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No:3. (Eserin orijinali 1993’te yayımlanmıştır.).
- Emiroğlu, Selim. (2012). Kutadgu Bilig’de Çocuk Eğitimi. *Turkish Studies Dergisi, Vol. 7/1; ss. 1027- 1041.* Web: http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1852404480_53_emiro%C4%9Fuselim_t.pdf adresinden 04.08.2014’te alınmıştır.
- Enginün, İnci. (2006). Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt XIX. (1), ss. 213-222.*
- Erdal, Kelime. (2008). Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları. *Milli Eğitim Dergisi, s. 178; ss. 156-165.* Web: http://dhgm.meb.gov.tr/yayimler/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/178/11.pdf adresinden 11.04.2013’te alınmıştır.
- Erden, Münire.- Akman, Yasemin. (1995). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Ergin, Muharrem. (2001). *Dede Korkut Kitabı*. (34. Baskı). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Fidan, Nurettin. (2012). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. (3. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Gönen, Mübeccel.- Katrancı, Mehmet.- Uygun, Mehmet.- Uçuş, Şükran. (2011). İlköğretim Birinci Kademe Öğrencilerine Yönelik Çocuk Kitaplarının, İçerik, Resimleme ve Fiziksel Özellikleri Açısından İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi. Cilt 36. (160), ss. 250-265.*
- Güleryüz, Hasan. (2002). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Güvenç, Bozkurt. (1996). Çocuk ve Kültür. Bekir Onur. (Editör). *1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*. Ankara. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, ss. 15- 30’daki makale.
- Hacıeminoğlu, Necmettin. (1974). *Milliyetçi Eğitim Sistemi*. Ankara: Töre-Devlet Yayınları.
- Halman, Talat. (1999). Çocuk Cumhuriyeti. Bekir Onur. (Editör). *2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*. Ankara. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, ss. 17- 24’deki makale.

- Hançerlioğlu, Orhan. (1992). *Türk Dili Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İpşiroğlu, Zehra. (2006). Çocuk Yazını Eleştirisi. Sedat Sever. (Editör). 2. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*. Ankara. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, ss. 173-176'daki makale.
- Kantemir, Enise. (1979). Çocuk Kitapları Sorunu. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi. Cilt 12. (1)*, ss. 191-202.
- Karas, Nursen. (2000). Nasıl Bir Çocuk Yazını?. Sedat Sever. (Editör). 1. *Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu*. Ankara. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi Yayınları, ss. 120-125'deki makale.
- Karasar, Niyazi. (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (11. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Kavcar, Cahit. (1982). *Edebiyat ve Eğitim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No:119.
- Kaymak Özmen, Suna. (2004). Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. Cilt 37. (2)*, ss. 27-39.
- Kocabaş, İlknur. (1999). *Çocuk Kitabı Seçim Kriterleri ve 1997 Yılına Kapsayan Bir Değerlendirme*. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kür, İsmet. (1996). 1869-1928 Yılları Arasında Türkiye'de Yayımlanmış Çocuk Dergilerinde Eğitimci Yazarların Benimsedikleri Çocuk Tipleri. Bekir Onur. (Editör). 1. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*. Ankara. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, ss. 141- 151'deki makale.
- Meriç, Cemil. (1986). *Çocuk Edebiyatı- Kültürden İrfana*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Nas, Recep. (2002). *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Nas, Recep. (2002). *Eğitim Fakültesi Öğrencileri ve Sınıf Öğretmenleri İçin Türkçe Öğretimi*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Ogur, Erol. (2009). Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiirlerinde Çocuk Edebiyatına Kaynaklık Eden Türlerin Kullanılması. *Turkish Studies Dergisi, Vol. 4/1*; ss. 1155-1173. Web: http://turkishstudies.net/Makaleler/1584650817_6.%20Erol%20Ogur.pdf adresinden 16.06.2013'te alınmıştır.
- Oğuzkan, Ferhan. (1977). *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Kadioğlu Matbaa.
- Önler, Zafer. (2008). Kutadgu Bilig'de Toplumsal Kabul ve Geleneklerden Yansımalar. *Uludağ Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt 9. (15)*, ss. 441-455.
- Özer, Ayhan. (2006). Çocuk Kitaplarındaki Resimlerin 'Çocuğa Göreliliği'. Sedat Sever. (Editör). 2. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*. Ankara. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, ss. 425- 432'deki makale.
- Özertem, Tekin. (1979). *Türkiye'de Çocuk Tiyatrosu*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Rousseau, Jean-Jacques. (2009). *Emile Ya Da Eğitim Üzerine*. (Çev. İsmail Yerguz). İstanbul, Say Yayınları. (Eserin orijinali 1762'de yayımlanmıştır.).
- Sakaoğlu, Necdet. (1996). Lütfiye-i Vehbî'de (18.yy) Çocuk Eğitimiyle İlgili Görüşler. Bekir Onur. (Editör). 1. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*. Ankara. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, ss. 71-96'daki makale.
- Senemoğlu, Nuray. (2013). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Sever, Sedat. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sever, Sedat. (2007). Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır?. Sedat Sever. (Editör). 2. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*. Ankara. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, ss. 41-56'daki makale.
- Sınar, Alev. (1995). *Türk Hikâye ve Romanında Çocuk (1972-1950)*. Yayımlanmış Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sınar, Alev. (2006). Türkiye'de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi. Cilt 4. (7)*, ss. 175-225.
- Sınar, Alev. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Morpa Yayıncılık.
- Şen, Ülker. (2007). *Milli Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Şimşek, Tacettin. (2002). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Rengarenk Yayınları.
- Şirin, Mustafa Ruhi. (1994). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Şirin, Mustafa Ruhi. (2007). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*. Ankara: Kök Yayıncılık
- Toprak, Mehmet. (2000). *T.C. Kültür Bakanlığı Yayın Kataloğu (1952-1999)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tuncer, Nilüfer. (1993). *Çizgi Roman ve Çocuk*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. (10. basım). Ankara: TDK.
- Üstünova, Kerime. (2008). Dede Korkut Destanlarında Aşamalı Tekrarların Üslup Özelliklerini Biçimlendirışı Üzerine. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt 9. (14), ss. 229-237.
- Yalçın, Alemdar. - Aktaş, Gıyasettin. (2005). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yavuzer, Haluk. (1998). *Ana- Baba ve Çocuk*. (11. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, Haluk. (2003). *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi*. (25. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yörükoğlu, Atalay. (2000). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. (6. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yörükoğlu, Atalay. (2003). *Çocuk Ruh Sağlığı; Çocuğun Kişilik Gelişimi, Yetiştirilmesi ve Ruhsal Sorunları*. (26. Baskı). Ankara: Özgür Yayınları.
- Zülfikar, Hamza. (2007). *Doğru Yazma ve Konuşma Bilgileri*. Ankara: Zerpa Turizm Yayıncılık.

EKLER

EK 1:**ÖZGEÇMİŞ****Doğum Yeri ve Yılı: Samsun 1987**

Öğr. Gördüğü Kurumlar :	Başlama Yılı	Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise	2001	2005	Huriye Süer Anadolu Lisesi
Lisans	2005	2009	Uludağ Üniversitesi
Yüksek Lisans	2009	2015	Uludağ Üniversitesi

Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi

: İngilizce- Orta

Çalıştığı Kurumlar :

Başlama ve Ayrılma Tarihleri	Kurum Adı
1. 2011-2011	Kağızman/Kars Halime Arslan Ortaokulu
2. 2011-2013	Kilimli/Zonguldak Damarlı Ortaokulu
3. 2013 -	Kilimli/Zonguldak Ziya Gökalp Ortaokulu

Yurt Dışı Görevleri :**Kullandığı Burslar :****Aldığı Ödüller****Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Topluluklar :****Editör veya Yayın Kurulu****Üyeliği :****Yurt İçi ve Yurt Dışında****Katıldığı Projeler :****Katıldığı Yurt İçi ve Yurt Dışı Bilimsel Toplantılar:**

08/02/2015

Nurcihan KARABUDAK